UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE APĂRARE „CAROL I”

Centrul de Studii Strategice de Apărare şi Securitate

PERSPECTIVE ALE SECURITĂȚII ŞI APĂRĂRII ÎN EUROPA

SESIUNEA ANUALĂ DE COMUNICĂRI ŞTIINȚIFICE
CU PARTICIPARE INTERNAȚIONALĂ
- 19-20 NOIEMBRIE 2009, BUCUREŞTI -
Volumul 1

Coordonator
dr. Constantin MOŞTOFLEI

EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE „CAROL I”
BUCUREŞTI, 2009

Comitet ştiinţific:

Dr. Grigore ALEXANDRESCU
Dr. Gheorghe VĂDUVA
Dr. Nicolae DOLGHIN
Dr. Alexandra SARCINSCHI
Dr. Cristian BĂHNĂREANU

COPYRIGHT: Sunt autorizate orice reproduceri, fără perceperea taxelor aferente, cu condiția precizării sursei

- Responsabilitatea privind conținutul revine în totalitate autorilor.

ISBN : 978-973-663-792-6 (online)

CUPRINS

Implicații ale relațiilor dintre UE şi Rusia asupra securității europene
Dr. Teodor FRUNZETI 9

Perspective privind factorii de risc din mediul de securitate intern şi internațional şi schimbările pe care le generează în ecuația securității naționale
Dr. Nicolae N. ROMAN 20

Extinderea Uniunii Europene şi securitatea la Marea Neagră
Georgeta GAVRILĂ 33

Rolul NATO în asigurarea securității Zonei Extinse a Mării Negre
Georgeta GAVRILĂ 44

Puterea aeriană în contextul noilor provocări
Dr. Ion–Aurel STANCIU 57

Tipuri de conflicte ce se vor manifesta în noul mediu de securitate
Gheorghe BADEA 72

Provocări actuale pentru securitatea urbană
Dr. Petre DUȚU
Cristina BOGZEANU 79

Coooperarea economică – vector al securității şi bunăstării
Dr. Constantin NĂSTASE 87

Implicațiile crizei globale asupra formelor şi metodelor de asigurare a securității umane
Dr. Mihai Marcel NEAG 91

Evoluții în politica de securitate şi apărare la început de secol
Gabriel ANGHEL 100

Condiționări economice în procesul de realizare şi garantare a apărării şi securității
Dr. Cristian BĂHNĂREANU 106

Dezechilibrele economice şi conflictele armate
Romeo-Aurelian POPOVICI 115

Domenii fundamentale de aplicare a expertizei în domeniul securității. Criza economică – posibilă amenințare la adresa securității internaționale?
Carmen POSTELNICU 125

Alternative în construcția de securitate în era globalizării - România
Lucian SĂCĂLEAN 132

Efectele crizei economice globale asupra securității naționale prin prisma globalizării
Dr. Cornelia Elena TUREAC
Valentin CURTEANU
Alin Constantin FILIP 141

Impactul crizei globale asupra securității naționale
Dr. Cornelia Elena TUREAC
Valentin CURTEANU
Alin Constantin FILIP 149

Revoluția în afacerile militare, sursă de securitate în zonele cu potențial conflictual
Adriana UNGUREANU 158

Cooperarea – element esențial pentru asigurarea securității
Adriana UNGUREANU 164

The role and utility of military force in fulfilling political objectives in the 21st century
Daniel PETRESCU 171

Echilibrul dintre minimalism şi intervenționism ca modalitate de ameliorare a crizei internaționale
Sorin FETIC 177

Cauze şi consecințe asupra securității naționale şi internaționale ale slăbiciunii, eşecului sau colapsului statelor
Dr. Alexandra SARCINSCHI 182

Diplomația economică, o nouă coordonată în sfera securității statului-națiune
Cătălin URSU 197

Globalizarea, progres sau amenințare?
Cătălin URSU 210

Siguranța națională în situații de criză
Mihai VOICULESCU 221

Contextul general al managementului evenimentelor internaționale strategice
Ionel GOIAN 229

Provocări geopolitice la adresa mediului de securitate viitor
Eduard SIMION
Răzvan SURDU 243

Criza economico-financiară şi securitatea globală
Vasile MUNTEANU 265

Criza de energie şi mutațiile produse în sistemul de relații politico-militare din zona de est a Mării Negre afectează şi interesele României
Dr. Ion STAN 277

Interdependența securitate națională-securitate energetică în contextul globalizării
Mihai MANOLACHE 285

Considerații privind rolul şi locul securității energetice în cadrul studiilor de securitate
Mihai MANOLACHE 294

Războiul cald – războiul rece – războiul global. Pacea în armura terorii
Dr. Costinel PETRACHE 299

Dimensiuni şi planuri de acțiune ale alianțelor politico-militare
Iulian MĂRGĂRIT 305

Gestionarea crizelor din mediul internațional de securitate fără implicarea componentei militare
Iulian MĂRGĂRIT 308

Mutații survenite în cadrul conceptului de securitate sub impactul globalizării
Aurelian BĂDULESCU 311

Noul mediu internațional de securitate din perspectivă europeană
Nicolae JIANU..... 322

Competiția proiectelor energetice - Nabucco şi South Stream
Marian MARINESCU 329

Sisteme, indicatori şi platforme OSINT pentru avertizare timpurie, monitorizare şi analiză
Roxana ŞTEFĂNESCU 337

Redefinirea agresiunii la adresa securității naționale şi internaționale
Alfred VASILESCU 358

Tipologia şi trăsăturile specifice ale agresiunilor nonconvenționale la adresa securității naționale a statelor
Alfred VASILESCU 376

Noi actori şi tendințe pe piața securității
Laurențiu S. HAN 398

PROCESUL DE SECURITATE ÎN CONDIȚIILE CRIZEI GLOBALE

IMPLICAȚII ALE RELAȚIILOR DINTRE UE ŞI RUSIA ASUPRA SECURITĂȚII EUROPENE

Dr. Teodor FRUNZETI*

The relations between Russia and the European Union are extremely important on achieving the European security architecture on the parameters desired by all the actors involved within this process. The nature, the content and the forms for establishing and developing these relations have a significant impact on the European security. These relations require a functional strategic partnership between Russia and EU, both as a form of cooperation mutually beneficial and as a solid fundament of the European security.

1. Considerații preliminare

Securitatea europeană este un construct realizat în mod concertat, conştient, voluntar şi responsabil de către toate statele continentului. Totuşi, ea este un construct relativ instabil fie că este vorba de obiectivele urmărite (apărarea teritoriului, menținerea sau restaurarea păcii internaționale etc.), de domeniile la care aceasta este asociată (mediu, energie, comerț, imigrație, date informatice etc.), de instrumentele mobilizate (armată, poliție, tehnologie, administrație etc.), fie de instituțiile cărora ea le este asociată (ONU, NATO etc.) întrucât pare într-o recompunere permanentă.

În opinia noastră, premisa teoretică, de la care ar trebui să se plece în analiza implicațiilor relațiilor dintre UE şi Rusia asupra securității europene, este că transformările suferite de aceasta din urmă nu sunt neutre, ele nu sunt doar simple ajustări tehnice la un context de evoluție. Dimpotrivă, aceste transformări sunt în mod intim legate de evoluția relațiilor de putere şi a reprezentărilor lumii, atât din punct de vedere al genezei lor, cât şi din punct de vedere al efectelor lor. În acest sens, avem în vedere două aspecte esențiale.

Mai întâi, transformările securității europene se impun a fi analizate din perspectiva sociologiei actorilor (state europene, think tank, grupuri de presiune, industrie, partide politice, state majore etc., toate în strânsă legătură cu evoluția relațiilor dintre Rusia şi UE). În acest context, este posibil să se identifice un câmp de securitate europeană, dominat de o logică a acțiunii particulare, şi în care diferiți protagonişti sunt purtători ai intereselor şi concepțiilor care le sunt relativ specifice. Pe de altă parte, se cere avută în vedere şi măsura în care transformările securității europene răspunde strategiilor de poziționare şi de repoziționare interne în câmpul de securitate europeană a actorilor implicați.

În al doilea rând, evoluțiile politicilor de securitate puse în operă de către UE evidențiază anumite aspecte implicite ale proiectului european. Este vorba de orice program de acțiune publică ce informează asupra anumitor orientări fundamentale ale construcției europene. Dacă aceste diferite redefiniri sunt interesante prin ele însele, ele fiind cel puțin la fel de interesante prin aceea că dezvăluie reprezentările şi

* **General-locotenent profesor universitar, Comandantul (rectorul) Universității Naționale de Apărare „Carol I”**

sistemele de valori dominante în elaborarea politicilor europene de securitate. Totodată, se impune să se țină seama de faptul că politicile europene de securitate cuprind referințele legate intrinsec de maniera în care Europa gândeşte spațiul social şi politic, pe de o parte, şi relațiile sale cu exteriorul, pe de altă parte.

În acest context, relațiile statornicite între UE şi Rusiaau implicații profunde asupra securității europene, concepută ca un bun de care trebuie să beneficieze, în egală măsură, toți europenii.

2. Evoluția relațiilor dintre Uniunea Europeană şi Rusia şi impactul asupra securității europene

Relațiile între UE şi Rusia, în opinia noastră, cunosc, în evoluția lor, **trei etape esențiale**. Într-o anumită măsură, fiecare etapă a evoluției relațiilor UE- Rusia a avut, are şi va avea un impact specific asupra înfăptuirii securității europene.

Prima etapă începe în 1991 când emergența unei Rusii noi, a cărei imagine nu ar avea decât foarte puțină legătură cu fosta Uniune Sovietică, nu putea lăsa indiferentă Uniunea Europeană (UE), angajată în epoca unei faze de integrare substanțială, prin negocieri şi intrarea în vigoare a Tratatului de la Maastricht. UE lansează foarte devreme programul de asistență TACIS (*(Technical Assistance for the Commonwealth of Independent States)* şi în 1991 înființează la Moscova un birou de reprezentare[1].

A doua etapă semnificativă a relațiilor între UE şi Rusia o constituie semnarea, în 1994, a **Acordului de Parteneriat şi Cooperare** la Summit-ul european din Corfu. Practic, acest Acord va intra în vigoare în decembrie 1997 prin ratificarea sa de către Parlamentul Federației Ruse şi avea o durată de 10 ani. Acest Tratat dă un nou avânt dialogului politic şi încadrează relațiile dintre cele două entități - UE şi Rusia– într-un parteneriat echitabil. În fața incertitudinilor politice şi economice din Rusia anului 1998 (criza financiară) şi din 1999 (succesiunea lui Boris Elțîn), UE caută să fixeze şi stabilizeze liniile de cooperare pentru viitor. În acest scop, se adoptă ***Strategia comună a UE pentru Rusia*** în iunie 1999[2] care viza întărirea relațiilor dintre Rusia şi Uniunea Europeană pe baza unui parteneriat strategic. Totuşi, acest instrument nu a avut urmările aşteptate de către cei implicați. Rusia a răspuns acestei inițiative a UE câteva luni mai târziu[3]. Se caută concilierea ambițiilor afirmate în aceste două documente, prin stabilirea, la Summit-ul de la Sankt Petersburg (mai 2003) a 4 mari spații comune de cooperare, în domeniile: ***economic; justiției şi afacerilor interne; securității externe; cercetării, educației şi culturii***.

A treia etapă a relațiilor între UE şi Rusia este cea actuală care începe din 2007 şi se continuă în zilele noastre. Această etapă este puternic marcată de extinderea UE spre Est, fapt ce deschide o nouă eră între Uniunea Europeană şi Rusia, ce pare că necesită punerea în operă a noi mecanisme de cooperare. Ansamblul

[1] Vezi: Laurent Vinatier, Les relations UE-Russie: Moscou pose ses conditions, http://www.notre-europe.eu/fileadmin/IMG/pdf/Policypaper20-fr.pdf

[2] Vezi: Stratégie commune de l'Union européenne, du 4 juin 1999, à l'égard de la Russie, http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31999E0414:FR:HTML

[3] Vezi: The Russian Federation Middle Term Strategy towards the European Union (2000 - 2010), http://www.eur.ru/eng/neweur/user_eng.php?func=apage&id=53

instrumentelor de asistenţă dezvoltată din cursul deceniului 1990 până la debutul anilor 2000, ce trebuiau să permită integrarea ţărilor candidate şi să facă această lărgire acceptabilă pentru Rusia nu mai corespunde pe deplin cu relaţiile între UE şi Rusiaaşa cum au evoluat ele între timp. TACIS, de exemplu, nu mai este suficient şi a fost înlocuit cu un program mult mai ambiţios, un „instrument european de parteneriat şi de vecinătate" care îşi propune să ofere cadrul de îndeplinire a foilor de parcurs elaborate pentru fiecare spaţiu comun de cooperare. Astăzi, Rusia este un partener vecin cu UE lărgită. Configuraţia geografică şi geopolitică s-a schimbat. Uniunea Europeană perturbată prin punerea în discuţie a Tratatului constituţional, se află la un stadiu critic al istoriei sale. Ea este un gigant economic, şi, prin urmare nu poate rămâne un pitic politic. De aceea, UE trebuie să-şi asume responsabilităţi mai mari pe scena internaţională. În acest scop, o relaţie mai solidă cu această putere în devenire care este Rusia facilitează progresele politice ale Uniunii Europene, inclusiv în Planul Politicii Externe şi de Securitate Comună (PESC). Este posibil ca o apropiere în acest domeniu de Rusia ar forţa UE la mai multă coerenţă şi eforturi constructive, accelerând înfăptuirea unei politici externe efective. Rusia actuală, în ceea ce o priveşte, înţelege destul de bine că o parte din viitorul său se va juca, de asemenea, în cadrul unei relaţii reînnoite cu UE. Se simte, deci, nevoia stabilirii unui nou parteneriat între Rusia şi UE. În prezent, cele două părţi sunt în expectativă.

Principala dificultate a unei relaţii fondate pe ideea unui nou parteneriat strategic ţine de locul rezervat Rusiei de către UE. Într-adevăr, relaţia între UE şi Rusia este marcată de o profundă asimetrie[4]**.** Astfel, în timp ce Uniunea Europeană vorbeşte de o apropiere sau de o convergenţă a normelor, mai ales în domeniul economic, în realitate, pare a fi vorba de un proces de aliniere a legislaţiei ruse cu cea a UE. În acelaşi fel, cooperarea în materie de justiţie şi afaceri interne constă mai ales pentru Uniunea Europeană să ceară Rusiei să ratifice instrumentele internaţionale la care ea este parte. Dacă pentru ţările candidate la aderare UE vine cu oferte tentante în ceea ce priveşte accesul la vasta piaţă şi la finanţările europene pentru Rusia nu se aplică acest model. În acest context, nu este de mirare că Rusia îşi exprimă insatisfacţia în privinţa actualului model de relaţii cu Uniunea Europeană şi revendică un parteneriat fondat pe egalitate între cele două.

Pe de altă parte, Rusia doreşte să fie asociată la luarea deciziei în sânul Uniunii Europene. Astfel, în cadrul negocierilor privind conţinutul noului acord care ar trebui să succeadă acordului de parteneriat semnat în 1994, autorităţile ruseşti au propus o nouă arhitectură a segmentului instituţional ce ar consta în asocierea reprezentanţilor săi la diferitele niveluri de decizie ale Consiliului (comitete de experţi, COREPER şi consiliu). Această cerere a Rusiei priveşte în special Politica Europeană de Securitate şi Apărare, şi ea se explică prin voinţa Moscovei de a contrabalansa influenţa SUA. Totuşi, deşi UE are relaţii privilegiate cu Rusia, aceasta nu va răspunde pozitiv solicitării ruseşti. Dreptul de decizie în UE îl au numai statele membre nu şi terţe ţări din afara acestei organizaţii interguvernamentale. La rândul lor, statele membre UE ar dori în ceea ce le priveşte să permită emergenţa unui actor democratic şi stabil – Rusia - sursă de beneficii mutuale. Fără îndoială poziţiile nu sunt atât de tranşante.

[4] Union européenne - Russie: quelles relations?, http://extranet.senat.fr/rap/r06-307/r06-30724.html

Analiza relațiilor actuale între UE şi Rusia scoate în evidență o apropiere a Moscovei, mai degrabă *bazată pe realism* de relațiile internaționale, ce urmăreşte gestionarea mai bună a raporturilor de forță mondiale în inima unui joc al influenței cu sumă nulă, pe de o parte, şi o abordare mai *liberală* a europenilor care tind să privilegieze cooperarea, ca vector de progres comun, pe de altă parte. Totuşi, se pare că aceste problematici complică convergențele punctelor de vedere europene-ruse şi că cele două entități au mult de lucru până vor ajunge la un acord viabil.

În esență, divergențele dintre UE şi Rusia se referă la ***patru domenii***. Mai întâi, este vorba de ***domeniul energetic***, înainte considerat ca un catalizator al parteneriatului strategic. Deja, înaintea ultimei crize ruso-ucrainene a gazului, el era obiectul unei lupte încrâncenate şi durabile. Investitorii europeni sunt interesați de accesul pe piața rusească în amonte care este totuşi, în marea sa majoritate, închisă străinilor, excepție pentru anumite acorduri ad-hoc negociate individual. De partea lor, întreprinderile ruseşti doresc să acceadă pe piețele europene de distribuție în aval, dar ele fac față atât rezistenței monopolurilor locale care, se înțelege nu vor să-şi diminueze profiturile, şi cu ansamblul actorilor europeni preocupați de faptul că întreprinderile străine putând beneficia de resursele din statele respective ar putea pe nedrept să profite de deschiderea totală a piețelor europene. Rusia dispune de un cvasi-monopol asupra tranzitului resurselor energetice din Asia Centrală şi refuză să ratifice protocolul de tranzit anexat la Carta europeană a energiei care ar facilita accesul Europei la această regiune. Este de reținut că sistemul ucrainean de transport al gazului este singurul din regiune care să nu fie controlat de monopolul gazului Gazprom, ceea ce constituie un element important în ecuația globală.

Totuşi, mai important este poate faptul că Europa nu se mai gândeşte că Rusia, cu stagnarea producției sale petroliere şi de gaz, va rămâne un furnizor fiabil pe termen lung. „Conflictele" dintre Rusia şi statele de tranzit asociate la o insuficientă investiție în amonte în raport cu cererea crescândă suscită preocupări privind aprovizionarea viitoare. Ținând seama de aceste preocupări, Europa nu are altă alegere decât să-şi diversifice aprovizionarea ceea ce nu poate decât să accentueze divergențele. Concurența între proiectul Nabucco, susținut de UE, şi proiectele North Stream şi South Stream (în Marea Baltică şi Marea Neagră), susținute de Rusia, ar putea, în anumite circumstanțe, să se transforme într-un veritabil impas cu implicații politice.

În al doilea rând, ***UE şi Rusia nu pot să găsească un acord asupra viitorului lor de vecinătate comună.*** Dacă UE nu doreşte aparent să provoace Rusia prin acțiunile sale la est de frontierele posterioare lărgirii din 2004-2007 ale UE, ea nu are altă alegere decât să-şi sporească, şi nu să-şi diminueze, activitatea în această regiune. UE trebuie să realizeze că, fără o veritabilă transformare a regiunii şi fără integrarea sa progresivă de facto în spațiul economic şi chiar juridic european, ea nu va fi în măsură să depăşească prăpastia existentă în termeni de bogăție şi să facă față la multiplele provocări legate de „soft security". În paralel, UE nu poate să accepte ideea unei sfere de influență[5]. UE şi Rusia răspund diferit preocupărilor de securitate.

[5] Arkady Moshes, Les relations UE-Russie: une regrettable continuité, http://www.robert-schuman.eu/question_europe.php?num=qe-129&lg=fr, p.4.

În timp ce UE apelează la instrumente diplomatice şi politice (soft security), Rusia este adepta „hard security”.

UE a susținut reformele în Ucraina, care demonstrează puternicele aspirații europene. Ea a chemat la liberalizarea regimului din Belarus. De asemenea, a adoptat o serie de inițiative regionale, cea mai recentă fiind Parteneriatul estic care este suficient de radical pentru ca Rusia să nu participe la el şi să rămână la distanță. Dacă Rusia va vedea în aceste inițiative o amenințare pentru ea, atunci va adopta o serie de măsuri de contracarare a lor.

În al treilea rând, ***în loc de a evolua pe calea unui spațiu comun de securitate externă, Rusia şi Europa continuă să aibă dispute pe principalele chestiuni de actualitate legate de securitatea europeană.*** Problema Kosovo constituie un important punct de divergență. SUA şi majoritatea statelor membre ale UE, din lipsă de argumente convingătoare pentru a înfrunta opoziția Rusiei privind independența Kosovo, ignoră protestele Moscovei şi consideră situația ca un fapt împlinit, ca un ecou al deciziei Rusiei de a recunoaşte independența Osetiei de Sud şi a Abhaziei. Acțiunile unilaterale mai curând decât cel concertate au devenit o nouă normă.

O inițiativă rusească vizând renegocierea arhitecturii de securitate europeană, chiar dacă ea nu a fost primită negativ, ar putea, de asemenea, să devină o chestiune conflictuală. Europa nu înțelege pe deplin motivele acestei inițiative.

În fine, relația UE-Rusia se caracterizează, de asemenea, acum, printr-un anumit număr ***de divergențe între Rusia şi unele țări din UE***. Este inevitabil că aceste conflicte bilaterale se înscriu şi se vor înscrie, în agenda comună, căci statele membre ale UE dispun de acum înainte de toate instrumentele instituționale pentru ca ele să fie astfel. Totuşi, dacă în primii ani posteriori lărgirii, aceasta a privit în esență noile state membre, alte conflicte bilaterale au apărut de curând. Astfel, restricțiile privind exporturile de lemn rusesc, ce atinge sever industria finlandeză, au devenit un subiect de preocupare pentru responsabili Comisiei Europene. Toate aceste raporturi oarecum tensionate se reflectă direct asupra demersurilor concrete de înfăptuire a securității europene.

În opinia noastră, evoluția relațiilor dintre UE şi Rusiasunt un indicator esențial al implicațiilor raporturilor dintre cele două entități - UE şi Rusia– asupra arhitecturii securității europene.

3. Statutul UE şi Rusiei de actori atipici pe scena mondială şi implicațiile asupra securității europene

Rusia şi Uniunea Europeană se comportă pe scena internațională ca doi actori atipici. Ambele entități îndeplinesc condițiile necesare şi suficiente pentru a fi caracterizate în acest mod. De regulă, este „atipic” un actor esențial care nu dispune de panoplia completă a atuurilor de putere. Astfel, jocul şi influența sa internaționale rămân limitate, căci această unitate politică nu poate fi „un actor complet” şi deci un veritabil partener strategic al scenei mondiale. Într-adevăr, relațiile între puterile atipice constituie „parteneriate” dezechilibrate, de semn negativ, fasonate prin importante asimetrii în termeni de resurse şi de valori, şi supuse şantajului cu ruperea relațiilor şi a lipsei de alternative viabile. Este vorba de parteneriate de necesitate sau de circumstanță, legate de instrumentalizarea politică a slăbiciunilor celuilalt,

limitând libertatea de manevră a fiecăruia şi căpătând un potenţial de rivalitate şi „o putere de negare" extinsă şi virtual necontrolabilă. Asimetria parteneriatului încetează să se bazeze pe angajamente mutuale de semn pozitiv, iar într-o situaţie critică sau de şantaj, devine sursă de risc sau de ameninţare, ce lasă descoperită o dependenţă vitală esenţială.

În opinia noastră, iată care sunt argumentele că atât Rusia, cât şi Uniunea Europeană sunt actori atipici ai scenei mondiale.

Uniunea Europeană, de fapt, întregul continent european reprezintă o „putere atipică" deoarece ea depinde de:

- SUA pentru securitatea şi stabilitatea sa. Uniunea Europeană nu dispune de o armată proprie, de sisteme de armament, mijloace de transport a trupelor etc.[6] Ea apelează pentru apărarea sa la Alianţa Nord-Atlantică, în compunerea căreia se află majoritatea statelor sale membre. De altfel, chiar când UE se implică în misiuni cu caracter militar se foloseşte de logistica şi infrastructura NATO (acordurile Berlin +);
- Rusia pentru aprovizionările sale energetice. De fapt, domeniul economic este cu siguranţă cel mai dezvoltat în relaţiile dintre Rusia şi UE. Progresele realizate în domeniul economic se explică prin aceea că atât economia Rusiei cât şi cea a UE sunt, în prezent, puternic integrate. Valoarea comerţului între UE şi Rusia a crescut cu 70% în cinci ani şi cu 400% în 10 ani[7]. Rusia exportă în UE mai ales materii prime, în principal hidrocarburi. Datele din tabelul nr. 1 prezintă compoziţia comerţului dintre UE şi Rusia.

	Exporturi **UE>Rusia**		Importuri UE<**Rusia**	
	Valori absolute	Valori relative	Valori absolute	Valori relative
Maşini	20,8	36,9	0,7	0,7
Echipament (transport)	5,7	10,1	0,5	0,5
Produse chimice	8,2	14,5	3,5	3,2
Produse agricole	8,0	8,8	2,4	2,3
Petrol şi gaz	0,3	0,6	68,7	64,4
Textile şi îmbrăcăminte	2,6	4,6	0,2	0,2

Tabelul nr. 1. Compoziţia comerţului UE-Rusia *(miliarde de dolari, 2005)*

Sursa: Comisia Europeană, 2005

[6] Dr. Petre Duţu şi Mihai Ştefan Dinu, Politica Europeană de Securitate şi Apărare - cadru de manifestare şi dezvoltare a intereselor de securitate naţională, Bucureşti, UNAP, 2007, pp.7-8, 11, 12.

[7] Cf. Yves Pozzo Di Borgo, Rapport d'information n° 307 (2006-2007), http://www.senat.fr/rap/r06-307/r06-307.html, p.8.

➢ Rezistențele interne pentru procesul său de integrare politică. Pozițiile statelor membre ale Uniunii față de proiectul Constituției Europene sunt diverse şi chiar divergente[8].

Rusia, la rândul său, este o putere atipică căci ea depinde de:

❖ Prezența SUA în Asia Centrală şi Orientală, pentru a modera ambițiile Chinei;

❖ Buna sănătate economică a Europei pentru a garanta securitatea aprovizionărilor sale economice şi cea de surse de finanțare pentru modernizarea infrastructurilor şi a economiei sale. Uniunea Europeană este, de departe, primul partener comercial al Rusiei cu care ea realizează mai mult de jumătate din schimburile sale (55% din exporturile ruseşti merg către UE şi 49% din importurile Rusiei proveneau din UE în 2005)[9]. Aceeaşi sursă precizează că în 2005, valoarea exporturilor Rusiei către UE reprezentau mai mult de 100 miliarde de dolari şi constituiau cea mai importantă sursă de devize străine pentru Rusia. Datele din tabelul nr.2 pun în evidență evoluția comerțului între UE şi Rusia în intervalul 2001-2005.

Ani / Activități	2001	2002	2003	2004	2005
Export UE>Rusia	31,4	34,3	37,1	45,8	56,4
Import UE< Rusia	63,0	62,0	67,8	80,7	106,7
Balanță comercială	-31,6	-27,7	-30,7	-34,9	- 50,3

Tabelul nr.2. Comerțul UE-Rusia *(miliarde de dolari, 2005)*

Sursa: Comisia Europeană, 2005

În sens invers, Rusia nu constituie decât al treilea partener comercial al UE, după SUA şi China.

❖ Ajutorul UE în angajamentul din lumea musulmană pe calea unei dezvoltări durabile şi în evoluția contrastantă între tradiție şi modernizare.

Însuşirea comună a caracterului atipic şi specific al condiției lor, pentru Rusia şi UE, este că aceste trăsături nu au deloc importanță majoră pentru conducerea politico-diplomatică a sistemului internațional pe termen lung, în raport cu puterile emergente şi mai ales cu deplasarea axei de gravitate geopolitică spre Asia Pacifică.

Rolul efectiv al unei puteri nu depinde în mod unic de percepția (aleatoare şi schimbătoare), de capacitățile efective şi de soluțiile crizelor ci de diferența influenței

[8] Vers une Constitution européenne? Débats et contributions des pays, http://www.ladocumentationfrancaise.fr/dossiers/constitution-europeenne/projet-vu-par-pays.shtml

[9] Cf. Yves Pozzo Di Borgo, Rapport d'information n° 307 (2006-2007), http://www.senat.fr/rap/r06-307/r06-307.html, p.9.

asupra eşichierului pe care îşi etalează prezența efectivă pe un plan regional sau mondial.

Modul de operare al unei unități de acțiune (în politică, tactică sau strategie) ofensiv/defensiv, unilateral/multilateral este legat nu doar de gradul său de integrare în sistem, ci, în egală măsură, de reprezentarea pe care actorii o au despre:

- funcționarea sistemului;
- ierarhia de putere şi deci de rolurile respectivilor actori.

În opinia noastră, statutul Rusiei şi al Uniunii Europene de actori atipici pe arena internațională constituie o manifestare a implicațiilor relațiilor între cele două entități (Rusia şi UE) asupra securității europene.

4. Componente definitorii ale arhitecturii securității europene în contextul relațiilor Rusia-UE

Arhitectura securității europene se poate reprezenta printr-un ansamblu coerent de elemente interdependente de naturi diverse dar complementare. Aceasta este un rezultat al implicațiilor generate de relațiile între Rusia şi UE. Structural acest ansamblu este compus din:

1. existența unui dialog pan-european asupra viitorului continentului, dialog care trebuie să se întemeieze pe încredere între participanți, pe de o parte, şi pe utilizarea semnificativă a mijloacelor şi instrumentelor diplomatice de către structurile politice şi militare apte să urmărească împlinirea lui deplină, pe de altă parte. În acelaşi timp, acest dialog depinde în mare parte de noile relații pe care SUA, prin înaltul lor statut mondial şi rolul asumat şi Rusia, prin poziția sa geopolitică, le vor stabili cu Europa. Între cele două, prioritatea o constituie, de o manieră generală, echilibrul de putere în Europa.

2. realizarea unei politici concertate a țărilor membre ale UE față de dezmembrarea sistemului internațional anterior, care lasă să apară o lume de „puteri relative" ce generează instabilitate şi insecuritate. Viața a arătat că nu întotdeauna şi nu în toate domeniile statele membre ale UE acționează de o manieră unitară, concertată. De exemplu, atitudinea statelor membre ale Uniunii față de proclamarea independenței de către Kosovo în februarie 2008. În timp ce unele state au recunoscut imediat independența autoproclamată a Kosovo (de exemplu, Franța, Germania, Italia), altele, printre care şi România nu au făcut acest lucru.

3. dimensiunea securitară a relațiilor triunghiulare SUA-Europa-Rusia pe continent şi, în consecință, în emisfera nordică în întregul său. Această componentă trimite la revendicarea „zonelor privilegiate" cu caracter regional din partea UE şi a Rusiei în Europa de Est, în Balcani şi Caucaz şi evitarea „zonelor gri strategice" în țările Baltice, pentru ceea ce reprezintă forțe convenționale în Europa. Aici, se cuvine amintit faptul că în 2009, Parlamentul Federației Ruse a adoptat „Strategia de securitate națională a Rusiei până în 2020", document ce prezintă principalele obiective ale acestui stat în materie de securitate internă şi externă. Astfel, acesta stabileşte că obiectivele strategice de securitate națională pe termen mediu trebuie să amelioreze calitatea vieții cetățenilor ruşi, să reducă inegalitățile sociale şi economice

şi să îmbunătăţească fundamental situaţia demografică pe termen lung[10]. Strategia afirmă că reapariţia unei forţe unilaterale în relaţiile internaţionale va avea un impact negativ în realizarea intereselor naţionale ruseşti. De asemenea, strategia susţine necesitatea stabilirii unui sistem internaţional multipolar şi că obiectivul fundamental pe termen lung este de a face din Rusia o putere mondială care caută să menţină o stabilitate strategică şi o cooperare mutuală benefică într-o lume multipolară. Aici, trebuie amintit că „Strategia de securitate naţională a Rusiei până în 2020" afirmă că „viabilitatea NATO şi potenţialul său de extindere" constituie o ameninţare pentru securitatea naţională a Rusiei. Strategia enunţă clar că Rusia găseşte „inacceptabilă implementarea de infrastructuri militare ale Alianţei la frontierele sale", ca şi orice altă tentativă a NATO „de a-şi asuma responsabilităţi mondiale ce sunt în contradicţie cu dreptul internaţional". Totodată, Strategia menţionată atrage atenţia asupra „caracterului nesustenabil al arhitecturii actuale a sistemului de securitate regional şi mondial organizat în jurul NATO". De asemenea, Rusia subliniază importanţa unei politici externe şi de securitate multivectorială. Noua strategie stabileşte că „tranziţia de la un bloc de confruntare la principiul diplomaţiei multivectoriale, resursele energetice potenţiale ale Rusiei, utilizarea pragmatică a acestui potenţial au crescut posibilităţile pentru Rusia de a-şi întări influenţa pe scena internaţională".

4. voinţa anumitor state europene, Franţa în special, de depăşire a „experienţei atlantice". În acest scop, unele state europene integrează mizele geostrategice ale UE în dimensiunea evolutivă a caracterului sistematic şi tendenţial multipolar, în cel al unui „mare joc" planetar. În acelaşi timp, relaţiile euro-mediteraneene şi cele din zona extinsă a Mării Negre, a platoului turcesc (vezi diferendul Turcia – Grecia pentru platoul Mării Egee) şi în curând al Asiei Centrale, vor trebui inserate în această evoluţie, în speranţa obţinerii unei palete largi de rezultate internaţionale pozitive.

5. ***maniera de materializare a relaţiilor euro-atlantice*** redefinite şi capabilă să genereze o arhitectură modulabilă a securităţii occidentale şi europene. Aceste relaţii pot fi articulate în două feluri, în jurul unei zone de apărare (PESC/PESA sau SAFE), cât şi a unui pilon european în cadrul NATO. Ultima opţiune este justificată de o viziune comună de securitate europeană şi rezultă în esenţă din provocările externe şi din reconfirmarea tuturor statelor membre a fermităţii angajamentului în Alianţă în ceea ce priveşte art.5.

6. ***aspiraţiile Rusiei de obţinere a unui înalt statut internaţional.*** În prezent, Rusia îşi manifestă tot mai evident dorinţa de a participa activ pe scena internaţională ca un actor semnificativ sub toate aspectele.

Astfel, în februarie 2009, în cadrul Adunării Parlamentare a Organizaţiei pentru Securitate şi Cooperare în Europa de la Viena, Rusia a propus crearea unei noi arhitecturi europene de securitate. Elaborarea unui nou Tratat de securitate în Europa a fost iniţiat de preşedintele rus Dmitri Medvedev[11]. Examinarea ideii ruseşti de către OSCE arată interesul crescând pe care ea îl suscită pe lângă partenerii Rusiei. Toată

[10] Vezi: Rokas Grajauskas, Quoi de neuf dans la stratégie de sécurité nationale de la Russie en 2009 ? http://www.diploweb.com/Quoi-de-neuf-dans-la-strategie-de.html.

[11] Cf. La proposition russe de nouvelle architecture de sécurité - thème clé de la session de l'AP de OSCE, http://french.ruvr.ru/main.php?lng=fre&q=4077&cid=75&p=20.02.2009&pn=12.

lumea înțelege că Rusia trebuie să fie un membru activ şi cu parte întreagă în raporturile transatlantice în materie de securitate. Dar ea nu va putea să atingă acest statut internațional decât dacă preocupările sale în domeniul militaro-politic vor fi luat în seamă în contextul acestor raporturi.

În acelaşi timp, preşedintele Federației Ruse[12], a propus un nou pact de securitate care interzice folosirea forței sau chiar amenințarea cu recurgerea la forță şi care ar preciza clar că nicio țară, inclusiv Rusia, nu are monopolul menținerii securității în Europa.

De asemenea, premierul rus, Vladimir Putin, în discursul său la Forumul economic de la Davos, din 28 ianuarie 2009, a propus elaborarea unui „...nou cadru legal internațional pentru securitatea energetică. Realizarea inițiativei noastre ar putea, nu mă îndoiesc de acesta, juca un rol politic comparabil cu tratatul ce stabilea Comunitatea europeană a cărbunelui şi oțelului”[13].

În opinia noastră, componentele arhitecturii securității europene reprezintă un produs al implicațiilor generate de relațiile dintre Rusia şi Uniunea Europeană.

Concluzii

Interdependența între UE şi Rusia este o realitate ce impune în mod imperios necesar existența şi funcționalitatea unui parteneriat strategic. În comparație cu SUA sau cu puterile emergente precum China sau India, Uniunea Europeană şi Rusia au nevoie una de cealaltă pentru a-şi face auzită vocea pe scena internațională. Or, trebuie să se recunoască că aceste relații traversează astăzi puternice tensiuni, legate de deziluziile şi de neînțelegerile reciproce. Se pare deci că este indispensabil de a încheia unu nou acord de parteneriat şi cooperare, şi de a întări cooperarea între UE şi Rusia, în special în domeniul energetic, al politicii externe şi de apărare sau al luptei împotriva terorismului şi a criminalității organizate. În acelaşi timp, aceasta nu trebuie să se facă în detrimentul respectării principiilor democrației şi ale drepturilor omului, care figurează în centrul proiectului european dar nu şi a celui rusesc.

Totuşi, aceste relații vor rămâne incomplete şi fragile dacă ele se limitează în mod unic la întâlniri diplomatice, care ar trebui, de altfel, să fie întărite, atât la nivel de instanțe europene cât şi naționale, şi dacă ele nu sunt acompaniate de o multiplicare a contactelor la nivelul societății civile.

Totodată, este necesară întărirea schimburilor economice, cu obiectivul de a crea în timp un spațiu economic comun între UE şi Rusia, de a dezvolta mobilitatea studenților şi a cercetătorilor, de a încuraja toate formele de cooperare descentralizată şi de a lansa proiecte întrunite în domeniul industrial sau tehnologic. De asemenea, ar trebui suprimată obligația vizelor şi să se creeze un spațiu liber circulației persoanelor ceea ce ar permite o mai bună apropiere a cetățenilor UE de cei ai Federației Ruse.

În acelaşi timp, relațiile între UE şi Rusia trebuie să fie repuse în contextul lor geopolitic. Aici, trebuie să se țină seama, nu doar de UE şi Rusia, ci şi de ceilalți

[12] Cf. Discours de Dmitri Medvedev contre les Etats-Unis, http://www.mecanopolis.org/?p=1558, p.1.

[13] Le système mondial unipolaire actuel doit être remplacé par un système de coopération (Discours du Premier ministre russe Vladimir Poutine au Forum économique mondial de Davos, le 28 janvier 2009), http://www.horizons-et-debats.ch/index.php?id=1430, p.6.

actori, ca NATO, SUA, China sau India, de exemplu. Unii dintre aceştia se pot apropia fie de Rusia, fie de Uniunea Europeană ceea ce poate influenţa semnificativ echilibrul dinamic ce există, în prezent, în materie de securitate regională şi internaţională.

Bibliografie:

[1] *Discours de Dmitri Medvedev contre les Etats-Unis,* http://www.mecanopolis.org/?p=1558.

[2] DUŢU, Petre, dr., DINU, Mihai Ştefan, **Politica Europeană de Securitate şi Apărare- cadru de manifestare şi dezvoltare a intereselor de securitate naţională,** Bucureşti, UNAp, 2007.

[3] GRAJAUSKAS, Rokas, *Quoi de neuf dans la stratégie de sécurité nationale de la Russie en 2009 ?* http://www.diploweb.com/Quoi-de-neuf-dans-la-strategie-de.html

[4] MOSHES, Arkady, *Les relations UE-Russie: une regrettable continuité,* http://www.robert-schuman.eu/question_europe.php?num=qe-129&lg=fr

[5] *La proposition russe de nouvelle architecture de sécurité - thème clé de la session de l'AP de OSCE*, http://french.ruvr.ru/main.php?lng= fre&q=4077&cid=75&p=20.02.2009&pn=12

[6] *Le système mondial unipolaire actuel doit être remplacé par un système de coopération* (Discours du Premier ministre russe Vladimir Poutine au Forum économique mondial de Davos, le 28 janvier 2009), http://www.horizons-et-debats.ch/index.php?id=1430,

[] POZZO di BORGO Yves, *Rapport d'information n° 307 (2006-2007),* http://www.senat.fr/rap/r06-307/r06-307.html,

[8] The Russian Federation Middle Term Strategy towards the European Union (2000 - 2010), http://www.eur.ru/eng/neweur/user_eng.php?func=apage&id=53

[9] *Stratégie commune de l'Union européenne, du 4 juin 1999, à l'égard de la Russie,* http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31999E0414:FR:HTML,

[10] *Union européenne - Russie: quelles relations?,* http://extranet.senat.fr/rap/r06-307/r06-30724.html,

[11] *Vers une Constitution européenne? Débats et contributions des pays,* http://www.ladocumentationfrancaise.fr/dossiers/constitution-europeenne/projet-vu-par-pays.shtml,

[12] VINATIER Laurent, *Les relations UE-Russie: Moscou pose ses conditions,* http://www.notre-europe.eu/fileadmin/IMG/pdf/Policypaper20-fr.pdf.

PERSPECTIVE PRIVIND FACTORII DE RISC DIN MEDIUL DE SECURITATE INTERN ŞI INTERNAȚIONAL ŞI SCHIMBĂRILE PE CARE LE GENEREAZĂ ÎN ECUAȚIA SECURITĂȚII NAȚIONALE

Dr. Nicolae N. ROMAN*

National security is the basic requirement of existence of the Romanian state and nation and a fundamental objective of government; it has interests and national objectives as its reference values.

Security environment is complex, full of contradictions and constantly changing under the action of a set of factors converged military, economic, social, political, etc. Current sources of security threat differ fundamentally from those of the end of last millennium and will undergo significant changes for the next 20-25 years. The risks and threats are not confined to military conflicts between states, but are likely to be more complex.

Analyzing prospects for risk factors of domestic and international security environment allows accurate assessment of changes that are generated in the national security equation and identify the main ways to counter their negative effects. Also provides landmarks needed to understand evolution, medium and long term phenomena which may affect the values, interests and national objectives, and create conditions for the taking, in time, measures are taken to ensure safety.

Începutul secolului XXI este caracterizat de schimbări politice majore care influențează semnificativ sistemele de securitate euroatlantice şi europene.

Ierarhia centrelor de putere a cunoscut o modificare semnificativă, atât prin schimbarea modului în care protagoniştii îşi asumă şi joacă rolurile, cât şi prin accentuarea treptată a tendințelor de reconfigurare strategică a parteneriatelor, în funcție de interesele şi obiectivele de securitate ale principalilor actori.

Evoluția societății omeneşti este influențată de amplificarea fenomenului globalizării în contradicție tot mai evidentă cu tendințele de regionalizare şi fragmentare.

În mediul de securitate continuă să se dezvolte cooperarea statelor în asigurarea propriei securități şi în promovarea atât a intereselor naționale, cât şi a valorilor universale, pe baza afirmării tot mai evidente a valorilor democrației şi economiei de piață.

Riscul unei confruntări majore s-a diminuat şi continuă să se diminueze semnificativ, totuşi evoluția unor evenimente din ultima perioadă, în care dificultățile economice şi sociale caracteristice perioadei de criză, coroborate cu instabilitatea politică şi lipsa de reacție fermă în detensionarea situațiilor destabilizatoare, au în continuare implicații majore asupra mediului de securitate. Acestea, alături de terorismul internațional, proliferarea armelor de distrugere în masă, crima organizată şi corupția, completează paleta amenințărilor la adresa securității şi stabilității globale.

* **General-maior conferențiar universitar, Şeful Direcției Structuri şi Planificarea Înzestrării**

1. Perspective privind factorii de risc din mediul de securitate intern

Securitatea națională reprezintă condiția fundamentală a existenței națiunii şi a statului român şi un obiectiv fundamental al guvernării; ea are ca domeniu de referință valorile, interesele şi obiectivele naționale. Securitatea națională este un drept imprescriptibil care derivă din suveranitatea deplină a poporului, se fundamentează pe ordinea constituțională şi se înfăptuieşte în contextul construcției europene, cooperării euroatlantice şi al evoluțiilor globale[1].

Securitatea națională, ca stare prielnică dezvoltării, atât a persoanei, cât şi a oricărei comunități umane, este semnificativ influențată de o serie de riscuri şi amenințări, atât de natură economică, informațională, ideologică, demografică, culturală etc., cât şi de tensiunile şi conflictele etnice, religioase etc. specifice unor zone de instabilitate. Toate acestea şi-au pus amprenta pe starea şi tendințele de evoluție ale mediului de securitate național, regional şi mondial.

Din punct de vedere al asigurării securității, România nu mai este singură, fiind membră NATO se poate baza pe forța aliaților în apărarea teritoriului şi a intereselor sale naționale, dar în acelaşi timp, îi revine misiunea de a participa la efortul de apărare colectivă în cadrul Alianței Nord-Atlantice, la îndeplinirea angajamentelor şi responsabilităților asumate către Uniunea Europeană sau alte organizații de securitate, de tip zonal şi regional.

România, ca stat european, este direct interesată în descifrarea evoluțiilor fenomenelor şi proceselor vieții internaționale, în previzionarea tendințelor din mediul şi sistemul european de securitate pentru a găsi soluții eficiente, viabile promovării interesului național.

Toate demersurile României demonstrează importanța pe care aceasta o acordă dublei calități: de consumator şi de furnizor de securitate atât pe plan regional, cât şi continental. Întreaga politică externă, de securitate şi apărare națională poate fi caracterizată printr-un înalt grad de dinamism şi flexibilitate, asigurând adaptarea continuă la evoluțiile mediului de securitate, „integrând-o într-o viziune sistemică mai largă, pentru a-şi spori capabilitatea de contracarare a măsurilor şi amenințărilor care pot afecta interesele României”[2].

Modificarea substanțială a statutului de securitate al României în plan internațional, apariția unor forme noi de manifestare a riscurilor şi amenințărilor internaționale precum şi evoluția complexă, dinamică a mediului intern, impune o abordare nouă, într-o manieră integratoare, sistemică şi comprehensivă a securității interne.

Absența unui pericol previzibil privind un posibil atac extern face ca, în condițiile actuale şi într-o perspectivă previzibilă, sarcina protejării valorilor şi libertăților, a vieții oamenilor şi a bunurilor lor să fie concepută în termeni noi.

În acelaşi timp, experiența atentatelor teroriste de amploare din Statele Unite, din alte state – europene, asiatice şi africane – precum şi experiența unor dezastre naturale de mari proporții, pun în evidență necesitatea unei strategii adecvate pentru

[1] Strategia de securitate națională a României, Bucureşti, 2007, p.7.
[2] Ibdem, p.3.

protecția şi apărarea vieții, libertății şi demnității umane, precum şi a bunurilor şi activităților pe teritoriul național, în condiții deosebite de pericol.

Securitatea internă reprezintă ansamblul activităților de protecție, pază şi apărare a locuitorilor, comunităților umane, infrastructurii şi proprietății împotriva amenințărilor asimetrice de factură militară sau non-militară, precum şi a celor generate de factori geo-fizici, meteo-climatici ori alți factori naturali sau umani care pun în pericol viața, libertățile, bunurile şi activitățile oamenilor şi ale colectivităților, infrastructura şi activitățile economico-sociale, precum şi alte valori, la un nivel de intensitate şi amploare mult diferit de starea obişnuită[3].

Securitatea internă priveşte, deopotrivă, siguranța cetățeanului şi securitatea publică, securitatea frontierelor, a energiei, a transporturilor şi a sistemelor de aprovizionare cu resurse vitale, precum şi protecția infrastructurii critice. Ea include, din punct de vedere structural, securitatea societală şi asigurarea stării de legalitate, contracararea terorismului şi a criminalității organizate, securitatea activităților financiar-bancare, a sistemelor informatice şi a celor de comunicații, protecția împotriva dezastrelor şi protecția mediului.

Sarcina asigurării securității interne este complexă şi interdependentă. Ea implică responsabilități din partea unui număr mare de instituții şi agenții. Aceste responsabilități revin preponderent: administrației publice şi structurilor de ordine publică, precum şi celor care se ocupă cu prevenirea şi gestiunea urgențelor civile, securitatea frontierelor şi garda de coastă; structurilor de informații, contrainformații şi securitate; organismelor de prevenire a spălării banilor şi de control al importurilor şi exporturilor strategice; structurilor militare, în situații deosebite, pentru unele activități. Atribuții importante revin, de asemenea, gărzii financiare şi structurilor vamale, gărzii de mediu şi structurilor de specialitate care veghează la sănătatea populației şi a animalelor, precum şi celor de protecție a consumatorilor. Un alt set revine operatorilor industriali, agricoli, comerciali şi de servicii care desfăşoară activități de importanță vitală, sensibile sau periculoase, ori care implică un mare număr de oameni sau interese sociale majore.

Mediul intern de securitate actual poate fi apreciat ca fiind stabil, dar numai o analiză atentă a principalelor sale componente poate aduce argumente pentru o apreciere cât mai corectă a stării sale reale.

Din punct de vedere social riscurile sunt cauzate, în primul rând de modernizarea economică şi socială din societățile post-industriale şi efectele acesteia asupra evoluției populației.

În acest context, demografia constituie unul dintre cei mai importanți factori cu efect asupra securității României, ce poate fi analizat atât prin prisma dinamicii populației, cât şi prin abordarea clasică, aceea a capitalului uman. Cele mai afectate categorii sociale sunt femeile, tinerii sau cei aflați în afara sau la marginea pieții muncii.

Analiza situației demografice furnizate de Institutul Național de Statistică[4], relevă, pentru România, următoarele aspecte:

[3] Ibidem, p.37.
[4] România în cifre, Breviar statistic, Institutul Național de Statistică, Bucureşti, 2009, p.10.

- la data de 01.01.2009, populația a fost de 21.499.000 de locuitori (48,7% bărbați şi 51,3% femei), în scădere față de 01.01.2008, cu 30.000 de persoane, menținându-se traseul descendent al diminuării populației; în anul 2008, sporul natural a fost unul negativ, de -1,5 la mia de locuitori (‰);

- se manifestă un proces de îmbătrânire a populației, determinat de scăderea populației din grupa de vârstă 0-14 ani (15,2%) şi de creştere a populației vârstnice (peste 60 ani), precum şi prin creşterea vârstei medii de la 38,6 ani, în 2005, la 39,4 ani, în 2009.

Tendințele demografice menționate vor avea ca rezultat îmbătrânirea populației, depopularea, scăderea drastică a forței de muncă şi degradarea acesteia. Pentru menținerea unor indicatori economici acceptabili, este posibil ca, şi în România, în condițiile în care ar exista atractivitate, să se practice importul forței de muncă, ceea ce ar provoca alte riscuri pentru care societatea românească este puțin pregătită.

Deşi scăderea calității vieții, inegalitățile şi excluderea socială, creşterea numărului celor care trăiesc sub pragul sărăciei, ca principale consecințe ale evoluției demografice a României, constituie priorități guvernamentale, riscurile şi amenințările la adresa securității naționale se pot concretiza în: creşterea gradului de intoleranță şi afectarea solidarității sociale, scăderea inacceptabilă a nivelului de siguranță a cetățeanului, inițierea unor manifestări radicale şi extremiste, intensificarea fenomenului migraționist etc.

Organismul militar poate fi influențat de aceste fenomene demografice, astfel:

- pe termen scurt: grupul țintă de recrutare (18-26 ani) poate avea următoarele caracteristici: provine din mediul urban, din regiunile Bucureşti-Ilfov, Centru, Vest şi Muntenia - Sud, cu resursă umană relativ instruită;

- pe termen mediu şi lung:

- începând cu anul 2012, contingentele care pot fi recrutate sunt într-un raport de 2/3, în descreştere față de anul 2009, acestea având următoarele caracteristici: provin din mediul rural, din regiunea NE şi județele Bistrița-Năsăud, Satu Mare, Maramureş, Ialomița, Covasna, Harghita, Sălaj, Bihor, Mureş, cu resursă umană relativ instruită;

- datorită îngustării bazei de recrutare şi selecție se va accentua disputa dintre Ministerul Apărării Naționale şi celelalte elemente ale sistemului de apărare şi securitate națională, precum şi sistemul civil, fiind necesare creşterea atractivității carierei militare şi îmbunătățirea procesului de motivare a personalului;

- întrucât există tendința de creştere a gradul de instruire a populației, poate fi luat în calcul ridicarea nivelului de studii pentru recrutarea soldaților voluntari, de la ciclul inferior liceal la ciclul superior liceal, cu diplomă de bacalaureat.

Din punct de vedere economic, România a realizat progrese vizibile în direcția unei economii de piață funcționale şi viabile. În prezent, dincolo de efectele negative generate de situația de criză la nivel mondial, România oferă o serie de puncte de atracție pentru investitorii externi, având o poziție geografică bună, o forță de muncă cu o bună pregătire profesională şi, nu în ultimul rând, un important potențial industrial.

Se manifestă însă şi o serie de vulnerabilităţi, riscuri şi ameninţări economice la adresa mediului de securitate naţional.

Pentru ţara noastră, mai importante sunt vulnerabilităţile economice din situaţia internă, deoarece perpetuarea şi conjugarea lor pot afecta mediul de securitate naţional, prin generarea de efecte interdependente, difuze şi multidirecţionale. Printre cele care reţin atenţia pot fi menţionate: persistenţa problemelor de natură economică, financiară şi socială; accentuarea fenomenelor de corupţie şi de administrare deficitară a resurselor economice şi financiare publice; reacţiile ineficiente ale instituţiilor statului în faţa acutizării fenomenelor de criminalitate economică; menţinerea unor disparităţi de dezvoltare economică între regiunile ţării; emigrarea specialiştilor în domeniile de vârf.

Dintre riscurile economice interne care pot afecta mediul de securitate intern se pot menţiona: ineficienţa politicii economice, politica economică descurajantă pentru investitorii strategici străini; disparităţi economice în plan teritorial şi departamental; devalorizarea monedei naţionale; limitarea accesului la tehnologia modernă; efectele nefaste ale propagării recesiunii economice din ţările dezvoltate; cererea scăzută de produse ale economiei naţionale pe piaţa continentală şi mondială;dezechilibrul balanţei comerciale; creşterea datoriei externe; rata înaltă a inflaţiei.

Pentru România, ameninţările economice interne sunt deosebit de importante şi trebuie corelate şi cu cele externe. Aceasta mai ales în condiţiile în care, practic, între toate statele lumii există un război economic care nu ţine seama de apartenenţa sau nu la o alianţă politico-militară. De fapt, globalizarea a accentuat dependenţa economică a fiecărui stat de ceilalţi actori economico-financiari statali şi non-statali. De aici, o luptă acerbă între aceşti actori pentru promovarea şi apărarea intereselor lor de natură economică şi financiară.

Politic, intrarea în NATO, organizaţie de apărare şi securitate a spaţiului euro-atlantic, oferă garanţia implementării valorilor în jurul cărora s-a constituit Alianţa pe un spaţiu larg al continentului european. Astfel, se asigură stabilitatea şi protecţia necesare derulării proceselor de transformare a societăţii româneşti. Totodată, se oferă posibilitatea participării active la stabilizarea unor zone fierbinţi ale globului prin îndeplinirea unor misiuni asumate.

Statutul de membru al Uniunii Europene a adus cu sine efecte politice ce ţin de aspecte ale modernizării şi adaptării la globalizare, unul dintre acestea fiind constituit de eventuala influenţă a UE asupra suveranităţii.

În aceste condiţii, abordarea de către România a problemei suveranităţii trebuie să fie una modernă, în consens cu direcţiile de acţiune în politica de securitate naţională, în scopul realizării obiectivelor de securitate naţională.

Trebuie să reţinem faptul că dacă NATO este cunoscut drept o alianţă politico-militară, iar influenţa sa asupra societăţii româneşti s-a resimţit mai ales în domeniul militar şi al mecanismelor politice de decizie în problemele apărării, Uniunea Europeană este o instituţie cu un puternic caracter politico-economic şi influenţa sa transformatoare asupra societăţii româneşti este mult mai puternică.

În general, din punct de vedere politic, mediul intern de securitate poate fi descris ca unul stabil, având în vedere criteriile general acceptate ce dau măsura unui mediu politic stabil (participare politică competitivă, legiferată; un sistem deschis de

recrutare a aparatului executiv, independența legală şi operațională a executivului, separarea puterilor, libertatea presei etc.) [5], care conferă credibilitate statului, permițând atragerea de investiții private autohtone şi străine, ca sursă de dezvoltare economică.

Spațiul cultural românesc este caracterizat în momentul de față de manifestarea a două tendințe prezente, de altfel, şi la nivel european: tendința accentuată spre modernitate, tendință care se derulează în paralel cu efortul de conservare a tradițiilor naționale.

Într-un moment în care tensiunile şi crizele de natură culturală (etnice, religioase sau combinate, etnico-religioase) încă se manifestă la nivel regional, se poate afirma că în România s-au elaborat formule eficiente pentru implementarea cu succes a unor politici în domeniul minorităților etnice sau religioase.

Stabilirea unor norme şi canale fireşti de comunicare şi interacțiune în cadrul triunghiului de factori politic, etnic şi religios, existent în momentul de față în plan intern, conduc la formarea opiniei că vulnerabilitățile, riscurile şi amenințările de natură culturală, în special cele etnico-religioase, sunt reduse, politicile de largă deschidere către minorități şi robusta relație de cooperare ecumenică existentă la nivelul tuturor confesiunilor religioase din România jucând un rol important în această stare de fapt.

În domeniul militar, în condițiile unui mediu intern stabil şi sprijinit de progrese reale, în ceea ce priveşte dezvoltarea economică, România şi-a concentrat, în ultima perioadă, eforturile în direcția reformării sistemului militar care include şi operaționalizarea forțelor destinate participării la misiuni ale Uniunii Europene, în cadrul politicii europene de securitate şi apărare, ca şi ale NATO, ONU şi ale forumurilor/inițiativelor subregionale.

Obiectivul principal în domeniul militar este dat de realizarea interoperabilității cu celelalte armate ale statelor membre NATO. Este un obiectiv complex şi cuprinde toate dimensiunile instituției militare: structuri, pregătire-instrucție, înzestrare. De asemenea, nu exclude componenta statutului social al militarilor şi relația civili militari. Ca membru NATO, statului român îi revin misiuni importante în realizarea infrastructurii, trebuind să ofere capacitate de susținere atât pentru Armata României, cât şi pentru forțele aliate şi partenere aflate pe teritoriul național.

Nerealizarea acestui obiectiv, cauzată de lipsa capabilităților ca urmare a alocării unor cheltuieli limitate pentru apărare, ar putea pune sub semnul întrebării credibilitatea României pe plan extern.

Situarea României la frontiera spațiului euro-atlantic, politico-militar şi a celui european, unde capătă contur tot mai evident componenta politico-militară, pe lângă cea economică deja existentă, oferă atât avantaje cât şi dezavantaje.

Avantajele vor fi, în primul rând, de natură economică, dar nu vor putea fi operaționalizate decât prin dialog politic.

În ceea ce priveşte dezavantajele, sunt posibile o serie de distorsiuni caracteristice unor relații de putere afectate: radicalizări ale demersului politic, şicane

[5] Centrul de Studii Strategice de Apărare şi Securitate, Surse de instabilitate, Editura Universității Naționale de Apărare, Bucureşti, 2004, pp. 8-10.

de natură economică, interpretări forțate ale unor acorduri şi tratate internaționale (tratatele politice bilaterale, reglementările privind fluviul Dunărea, Marea Neagră etc.), gesturi diplomatice de rea-voință, dificultăți în accesul la resurse etc. Acestea ar putea fi gestionate în aşa fel încât să nu fie considerate provocări la adresa NATO sau UE, ci doar o problemă de relații interstatale bilaterale. În spatele lor s-ar putea întrezări relativ uşor şi elemente ale potențialelor militare. În acelaşi cadru s-ar putea înscrie şi alți factori de risc de natură militară care n-ar putea fi incluşi în atacuri armate sau pregătiri pentru acțiuni care să necesite invocarea Articolului 5 al Tratatului de la Washington ori alte mecanisme de consultații în cadrul Alianței; reactivarea unor baze militare în proximitatea teritoriului românesc, programe de modernizare a înzestrării şi echipării acestora, acțiuni militare demonstrative (exerciții militare, trageri, lansări de rachete etc.) cu alte frecvențe decât cele obişnuite, secvențe ale războiului electronic etc. Asemenea gesturi ar putea declanşa campanii de presă care, încet-încet, ar contribui la proiectarea şi menținerea imaginii adversarului cu urmări mult mai grave pe termen îndelungat[6].

România, prin aplicarea politicii sale de securitate, poate contracara pericolele, amenințările şi riscurile la adresa securității sale, dar şi vulnerabilitățile prezente în aproape toate domeniile de manifestare ale sferelor socială şi economică. Aşa cum am arătat şi în argumentația anterioară, fragilitatea suportului moral, material şi spiritual este accentuată de presiunile unor factori multipli şi complecşi care, în timp, au influențat toate nivelurile şi dimensiunile securității naționale: de la securitatea individului la cea a națiunii şi de la dimensiunea socială la cea de mediu.

2. Perspective privind factorii de risc din mediul de securitate internațional

Aprecierile privind transformarea societății la nivel global, pe termen mediu sau lung, nu pot fi, întotdeauna, foarte exacte. Multitudinea factorilor care determină acest fenomen confirmă complexitatea unei asemenea analize dar studierea lor sprijină identificarea punctelor de reper necesare pentru a înțelege direcția pe care lumea se îndreaptă spre viitor şi luarea, la timp, a măsurilor care se impun pentru asigurarea securității.

În această lume complexă, dinamică şi conflictuală, confruntarea principală are loc între valori, credințe şi percepții fundamental diferite, între democrație şi totalitarism, şi este determinată de agresiunea majoră a terorismului internațional, de sorginte extremist-religioasă, structurat în rețele transnaționale, împotriva statelor democratice şi a forțelor politice raționale din statele angajate în procesul democratizării. Tendințele majore ce guvernează evoluțiile globale generează noi riscuri şi provocări la adresa valorilor şi intereselor naționale şi comune, creează îngrijorări justificate, dar oferă şi reale oportunități[7].

Globalizarea reprezintă principalul fenomen care influențează mediul de securitate contemporan, atât în ceea ce priveşte geneza noilor riscuri şi amenințări,

[6] Dr. Nicolae Dolghin, Riscuri şi amenințări la adresa securității României. Actualitate şi perspectivă, Editura Universității Naționale de Apărare, Bucureşti, 2004, p. 38.
[7] Strategia de securitate națională a României, Bucureşti, 2007, p.12.

cât şi al apariţiei diferitelor oportunităţi. În acest mediu, nici un stat nu se poate izola sau rămâne neutru, nici un stat nu este la adăpost şi nici unul nu trebuie să rămână în afara proceselor globale.

Astfel, spaţiul circumscris zonei în care se materializează interesul României tinde să depăşească foarte mult conţinutul şi sfera de cuprindere a factorului geografic şi să includă toate acele arii care poartă în ele o miză economică, politică, militară sau chiar ideologică a căror evoluţie poate afecta promovarea, protecţia şi apărarea valorilor şi a intereselor naţionale.

Apreciem că mediul de securitate va fi influenţat, în principal, de următoarele tendinţe majore: accelerarea procesului de globalizare; creşterea nevoilor de energie, apă şi hrană; dezvoltarea economică şi tehnologică diferenţiată şi nu în ultimul rând schimbarea situaţiei demografice.

În ceea ce priveşte procesul de globalizare, la nivelul majorităţii ţărilor dezvoltate este agreată părerea conform căreia continuarea acestuia este una din mizele majore pentru asigurarea progresului umanităţii. Aceeaşi opinie este împărtăşită şi de o mare parte a ţărilor în curs de dezvoltare. La celălalt pol se situează criticii globalizării care văd în aceasta imaginea inechităţii dintre bogaţi şi săraci. Ei susţin că, la nivel global, creşterea resentimentelor şi a violenţei este un rezultat direct al globalizării.

Continuarea acestui proces poate duce la creşterea nivelului de viaţă la nivel planetar în general şi la nivelul ţărilor sărace în mod special. Probleme serioase au apărut, în mod aproape invariabil, acolo unde sistemele politice şi economice nu au reuşit să îndeplinească aşteptările populaţiei. Un eşec al globalizării ar putea să genereze şi un eşec al îndeplinirii obiectivelor economice propuse. În condiţiile în care chiar şi cele mai sărace ţări au acces la imagini şi descrieri ale lumii dezvoltate există pericolul ca acestea să se revolte pentru o mai „corectă" împărţire a bogăţiilor şi resurselor.

Trebuie să admitem, de asemenea, că unele ţări vor rămâne în afara procesului datorită „neşansei" dispunerii geografice, culturale sau altor cauze. Multe din aceste naţiuni vor fi state slabe sau eşuate şi vor cere aranjamente internaţionale pentru nouă împărţire a resurselor economice, diplomatice şi militare pentru a institui şi susţine stabilitatea.

Energia, apa sau hrana vor constitui, şi ele, posibile elemente de dispută. Creşterea populaţiei globului, lipsa hranei, a terenului arabil, accentuată de deşertificare şi lipsa apei, mărirea cererii de energie în condiţiile epuizării resurselor clasice pot fi tot atâtea cauze care pot conduce la situaţii grave de criza, haos, colaps sau incapacitate a unor guverne de a gestiona situaţiile create şi vor trebui avute în vedere pentru a fi soluţionate.

Dezvoltarea economică şi tehnologică reprezintă un factor important care determină evoluţia la nivel global.

Chiar dacă la această dată criza mai afectează economiile lumii pe termen mediu şi lung specialiştii prevăd o redresare a acestora şi reluarea trendului ascendent.

Dacă la această dată pot fi enumerate ca ţări cu o populaţie de peste 100 milioane de locuitori şi un PIB de cel puţin 100 miliarde de dolari S.U.A., China, Rusia, India, Indonezia, Brazilia şi Mexic în următorii 20-25 ani alte state ca

Bangladesh, Nigeria, Pakistan, Filipine şi Vietnam se vor alătura, probabil, acestui grup. Deci vor fi 11-12 state a căror populație şi putere economică le vor permite să-şi constituie forțe armate cu capacități semnificative de a-şi proiecta forța cel puțin în regiunea în care se găsesc[8].

Creşterea accelerată a populației va necesita, pentru tânăra generație, înființarea de noi locuri de muncă. Dacă dezvoltarea economică va asigura numărul de locuri de muncă necesare va permite reducerea tensiunilor internaționale şi tulburările sociale inerente. Istoria a demonstrat că aşteptările neîmplinite au constituit o forță care a condus politici, a generat războaie sau a amenințat pacea.

Chiar şi cele mai optimiste scenarii prevăd că o serie de state vor rămâne, economic, în urmă. Multe din acestea vor fi în Africa sub-sahariană şi Orientul Mijlociu. O economie slab dezvoltată, decăzută este prevestitoare de colaps social şi anarhie sau dictaturi nemiloase. Deşi nu este de dorit, este posibil ca la decizia comunității internaționale să se impună intervenția într-o asemenea situație, ceea ce va însemna pierderi de vieți omeneşti de ambele părți precum şi cheltuieli uriaşe.

Ceea ce se întâmplă din punct de vedere demografic astăzi permite exprimarea unor aprecieri destul de corecte asupra consecințelor asupra populației la nivel de state sau regiuni.

În medie populația lumii creşte anual cu 60 milioane şi va atinge 8 miliarde în 20-25 ani. Aproximativ 95% din această creştere va avea loc în țările în curs de dezvoltare. Acolo combinația dintre situația demografică şi economie creează condiții favorabile pentru creşterea populației dar face, totodată, dificilă realizarea obiectivelor economice propuse. Performanța economiei globale va fi cheia atât pentru stoparea cât şi pentru izbucnirea mişcărilor violente pe baze economice sau sociale.

Lumea dezvoltată se confruntă cu un fenomen opus. În perioada următoare creşterea populației va încetini sau, în unele cazuri, va fi în declin. Deşi se încearcă soluționarea situației aceasta va genera o acută problemă a îmbătrânirii populației.

Aceste tendințe fac uşor de estimat faptul că țările dezvoltate vor fi mult mai puțin dispuse să-şi sacrifice tinerii în acțiuni militare, cu excepția unor situații extraordinare. Țările din regiuni ca Orientul Mijlociu şi Africa sub-sahariană, unde numărul tinerilor va depăşi 50% din populație vor avea mai puține rețineri în a se angaja în conflict.

Elementele menționate anterior au detaliat doar câteva din tendințele majore care vor influența, la nivel global, evoluția mediului de securitate pe termen mediu şi lung. Acestea, fie că vor evolua conform previziunilor sau nu, se vor combina în diverse modalități şi vor genera un mediu şi situații specifice mult mai complexe care vor defini lumea şi securitatea în viitor.

[8] The Joint Operating Environment 2008, *Challenges and implications for the Future Joint Force,* United States Joint Forces Command, https://us.jfcom.mil/sites/J5/J59/default.aspx, p. 14.

3. Schimbările generate în ecuația securității naționale de evoluția factorilor de risc din mediul de securitate

La această dată, la nivelul strategiilor de securitate, în zonele de interes pentru România, sunt identificate aproximativ aceleaşi riscuri şi amenințări, de natură politică, economică, socială şi militară, capabile să pună în pericol securitatea națională a României: instabilitatea regională; proliferarea armelor de distrugere în masă; terorismul internațional structurat în rețele transfrontaliere; diseminarea armelor de distrugere în masă şi a tehnologiilor de producție aferente; criminalitatea transnațională organizată; guvernarea ineficientă.

În acest context, deşi pericolul unei confruntări armate directe majore a dispărut, în ecuația securității naționale sunt menținute suficiente alte riscuri tradiționale de securitate, precum conflictele interetnice izbucnite în spațiul ex-iugoslav sau şi-au făcut apariția o serie de dificultăți politice, economice sau de altă natură, generate de procesul de tranziție sau de criza care se manifestă la nivel global.

În perspectiva următorilor 20-25 ani sursele de amenințare la adresa securității, ca domenii de manifestare, îşi vor menține actualitatea, dar vor avea o natură mult mai complexă. Caracteristic pentru evoluția acestora va fi apariția, alături de formele de manifestare deja cunoscute, a altora noi, rezultat al schimbărilor din mediul de securitate ce vor avea loc pe fondul evoluției economice, sociale, politice, militare etc. la nivelul întregii lumi.

Din această perspectivă pot fi identificate principalele schimbări şi tendințe de evoluție pentru cele mai probabile riscuri şi amenințări luate în calcul în ecuația securității naționale.

3.1 Riscurile şi amenințările în plan militar

Până nu demult riscurile şi amenințările militare au fost percepute ca principalul tip de amenințare la adresa securității.

Situația este uşor de înțeles deoarece acțiunea de forță era singura care putea determina pierderi ireparabile atât pentru baza organizațională a statelor vizate, cât şi pentru existența populației acestora.

În privința riscurilor propriu zise trebuie reamintit că în Europa conflictele locale au fost favorizate de o serie de cauze care îşi vor menține actualitatea: dezmembrarea statelor multinaționale, disputele teritoriale, manipularea minorităților.

Dezmembrarea statelor multinaționale a dus la o serie de conflicte deschise în spațiul european aşa cum a fost cazul Iugoslaviei şi a URSS. Complementar disputelor teritoriale în viitor poate fi exploatată situația minorităților ca pretext pentru anexări teritoriale ce pot fi urmate sau nu de confruntări interstatale de amploare.

Amenințările directe vor avea diferite modalități de manifestare: de la hărțuirea persoanelor şi bunurilor care aparțin unor state aflate în afara frontierelor naționale la raiduri şi incursiuni pe teritoriul acestuia; de la blocadă şi zone de interdicție aeriană sau navală la demonstrații de forță, acțiuni ale forțelor speciale şi a celor de cercetare-diversiune în interiorul statului țintă.

În condițiile statutului României de membru NATO o categorie importantă de amenințări militare la adresa noastră o vor constitui şi amenințările îndreptate, în mod direct, asupra unor aliați sau alianței, în general. Deşi semnalele sunt receptate în mod indirect ele conduc la declanşarea unor mecanisme de apărare şi securitate care aparțin întregului sistem, din care România nu poate să lipsească ca urmare a obligațiilor asumate prin semnarea Tratatului de la Washington.

3.2 Riscuri şi amenințări în plan economico-financiar

Într-o economie de piață situația normală a participanților este una de risc şi nesiguranță, generată de competiția care asigură progresul şi prosperitatea națională. Nesiguranța generată de jocul pieții este terenul fertil al unui pachet substanțial de amenințări economico-financiare.

Amenințările economico-financiare pot fi considerate ca un atac la adresa securității în condițiile in care acțiunea externă conştient dirijată duce la pierderi materiale, presiuni asupra diferitelor instituții şi chiar prejudicii substanțiale asupra sănătății şi longevității populației statului țintă.

Relațiile comerciale şi financiar-bancare, investițiile străine, ajutorul economic, dependența tehnică vor putea fi utilizate pentru a forța un stat mai slab din punct de vedere economic să adopte o anumită atitudine în dauna securității sale pentru a-i perturba unele activități vitale.

Gravitatea riscurilor şi amenințărilor în plan economico-financiar şi momentul când acestea devin factori perturbatori ai securității nu pot fi stabilite decât de factorii de decizie politică.

Războaiele viitorului nu vor mai fi motivate atât de ideologii sau de conflicte identitare, ci mai degrabă de accesul la resurse. Epuizarea resurselor de către națiunile sărace, în condițiile menținerii unor ritmuri ridicate de creştere demografică şi a unor creşteri economice modeste va determina mari fluxuri migratoare, generatoare de noi surse de tensiuni şi stări conflictuale, de pericole mari la adresa stabilității şi păcii la nivel global.

3.3 Riscuri şi amenințări în plan politico-diplomatic

Dacă vulnerabilitățile unui sistem de securitate fie el național sau internațional, sunt destul de concrete, riscurile şi amenințările sunt mult mai greu de identificat şi definit în contextul politicii internaționale actuale.

Majoritatea amenințărilor în plan politico-diplomatic vor fi îndreptate împotriva ordinii de drept dintr-un stat sau a statutului unui organism internațional. Aceastea vor putea fi realizate prin: presiuni asupra organelor de decizie în favoarea unei anumite politici; răsturnarea guvernului dintr-un stat sau a organelor de conducere colectivă ale unui organism internațional; distrugerea structurii politice; izolarea politică; suspendarea sau excluderea din structurile de securitate, desființarea organismului de securitate ş.a.

Gama amenințărilor de natură politică se completează permanent cu noi forme şi tehnici iar contracararea acestora este o activitate neîntreruptă, care presupune metode adecvate şi acțiuni tip întrunit.

3.4 Riscuri şi ameninţări în plan informaţional

Acestea vor cuprinde o mare diversitate de manifestări ostile şi subsumează: acţiuni direcţionate asupra sistemelor informatice şi de comunicaţii care deservesc centrele de decizie politico-militară, financiară perturbându-le funcţionarea sau lipsindu-le chiar de facilităţile oferite de tehnica de calcul; agresiunea imagologică prin utilizarea mass-media pentru acţiuni indirecte, în vederea creării unei imagini externe defavorabilă statului în cauză, pregătirea elementelor de decizie pentru adoptarea de sancţiuni internaţionale, culegerea de informaţii şi dezinformare etc.

3.5 Riscuri şi ameninţări în plan transfrontalier

În aceste cazuri pericolele, deşi sunt latente, scăpând de multe ori de sub atenţia noastră pot genera stări de insecuritate cu urmări grave.

Astfel, ameninţările nu mai pot fi analizate numai din perspectivă geografică ci, în primul rând, din perspectivă funcţională. Fiind îndeobşte de natură trans-naţională nu pot fi gestionate de o singură ţară, sau numai de un grup restrâns de ţări.

Prin urmare, va fi nevoie de o abordare nouă, integrată, polidisciplinară, care să îmbine atât instrumente politice, economico-financiare, cât şi o strategie de utilizare de tehnologii noi şi structură organizaţională adecvată pentru a răspunde în mod conjugat şi eficient unor ameninţări asimetrice, caracteristică principală a ameninţărilor transfrontaliere.

Gama ameninţărilor transfrontaliere este surprinzător de mare, iar ordinea de importanţă nu poate fi stabilită decât pentru o perioadă scurtă de timp, datorită vitezei mari de schimbare şi inovaţie şi datorită existenţei disparate şi indistincte a parametrilor predictibilitate. Totuşi, o scurtă enumerare a unor cazuri concrete, se impune.

Avem în vedere: terorismul, corupţia şi economia subterană, crima organizată, traficul de persoane, droguri şi materiale strategice, ameninţările de natură ecologică şi cele la adresa informaţiilor.

În istoria modernă a omenirii nu au existat niciodată atâtea elemente de incertitudine. În ciuda numeroaselor ipoteze emise în anii din urmă, este dificil să se întrevadă cu exactitate ce se va întâmpla pe termen mediu sau lung.

Multiplicarea componentelor noii ecuaţii de securitate conduc la concluzia că s-a intrat într-o epocă a insecurităţii strategice. Din această perspectivă pentru a face faţă provocărilor secolului al XXI-lea este nevoie de voinţă politică, cât şi de eforturi financiare şi militare semnificative din partea tuturor. Mai mult, este nevoie de cooperare şi solidaritate din partea tuturor membrilor comunităţii euro-atlantice pentru protejarea valorilor comune.

Bibliografie:

[1]. Strategia de securitate naţională a României, Bucureşti, 2007.
[2]. Strategia naţională de apărare a ţării, aprobată prin Hotărârea Parlamentului României, nr.30 din 4 noiembrie 2008.
[3]. Carta albă a securităţii şi apărării naţionale, Bucureşti, 2004.
[4]. CLAVAL, Paul, **Geopolitică şi geostrategie,** Editura Corint, Bucureşti, 2001.

[5]. KENNEDY, Paul, **The Rise and Fall of the Great Powers**, London, 1989. CSSAS, Surse de instabilitate, Editura Universității Naționale de Apărare, Bucureşti, 2004.
[6]. DOLGHIN, Nicolae, dr., **Riscuri şi amenințări la adresa securității României. Actualitate şi perspectivă,** Editura Universității Naționale de Apărare, Bucureşti, 2004.
[7]. PARKER, Geoffrey, **Western Geopolitical Thought in the Twentieth Century,** London, 1985.
[8]. **România în cifre**, Breviar statistic, Institutul Național de Statistică, Bucureşti, 2009.
[9]. The Joint Operating Environment 2008, Challenges and implications for the Future Joint Force, United States Joint Forces Command, https://us.jfcom.mil/sites/J5/J59/default.aspx.

EXTINDEREA UNIUNII EUROPENE ŞI SECURITATEA LA MAREA NEAGRĂ

Georgeta GAVRILĂ*

The European Union enlargement toward the Black Sea, by the adhesion of Romania and Bulgaria, with all the implications determined by the neighbourhood to a space with a medium level of security, determined a rethinking of the security strategy for the comunitarian block, taking into account the regional security characteristics, the future Turkey's European future and the stage of the mutual Russia – EU relations.

The main objectives of the European Union security strategy for the Wider Black Sea Area regards to assess high level of security for the region, these objectives being followed by a series of initiatives meant to contribute to the development of economic and institutional cooperation with the region's states.

După momentul 2007, în Uniunea Europeană are loc un proces tot mai accentuat de conştientizare a importanţei zonei extinse a Marii Negre (formată din statele riverane România, Ucraina, Rusia, Georgia, Turcia şi Bulgaria, alături de Moldova, Armenia şi Azerbaidjan).

Aderarea României şi Bulgariei la Uniunea Europeană, a transformat regiunea Mării Negre într-o zonă de proximitate pentru Occident, evoluţiile mediului de securitate din această zonă având acum un impact direct asupra tuturor statelor din cadrul blocului comunitar. Această nouă situaţie a deschis şi noi posibilităţi de implicare a blocului comunitar în rezolvarea unor dosare de securitate din zonă, vizând în special problematica conflictelor îngheţate democratizarea şi dezvoltarea economică a statelor din regiune.

1. Implicaţiile aderării României şi Bulgariei la Uniunea Europeană asupra securităţii la Marea Neagră

Extinderea Uniunii Europene la 27 de ţări, prefigurată încă din anii ´90, nu are precedent în privinţa numărului de ţări şi nici a schimbărilor pe care le implică. Integrarea fostelor ţări socialiste înseamnă scoaterea acestora din sfera de influenţă a Rusiei, dar şi o încercare de supradimensionare a spaţiului deţinut, de o creştere a puterii (dacă judecăm lucrurile pe termen lung). Toate acestea se justifică prin prisma presiunii pe care o cunoaşte Uniunea Europeană în competiţia economică cu celelalte centre de putere[1].

Decizia de extindere a Uniunii Europene cu România şi Bulgaria, state riverane Mării Negre, a fost una eminamente politică. Ca urmare, factorii de decizie de la Bruxelles au acces la principalele rute comerciale din regiune, extinzându-şi zona de influenţă.

* **Secretar General al Ministerului Apărării Naţionale**

[1] Stoica, E., *Procesul de extindere spre est*, Asociaţia pentru Iniţiative Civice, 16 februarie 2007.

Poziționarea geografică a României şi Bulgariei ca state riverane la Marea Neagră implică preluarea de către UE a tuturor avantajelor şi dezavantajelor oferite de acest statut. Securitatea Uniunii Europene va depinde de capacitatea celor două state de a stopa efectele negative ale situării în proximitatea unui spațiu marcat de o serie de probleme de securitate.

Unul dintre primele dosare de securitate cu care se confruntă Uniunea Europeană după aderarea celor două țări este cel legat de creşterea afluenței persoanelor din zona extinsă a Mării Negre şi, prin intermediul acesteia din Orientul Mijlociu şi Asia Centrală spre comunitatea europeană şi în special spre spațiul Schengen. În condițiile în care se estimează că în anul 2011 România şi Bulgaria vor aderarea la zona Schengen, problemele de securitate la adresa Uniunii Europene datorate acestui aflux de persoane vor creşte în amploare şi se vor diversifica.

Aderarea României şi Bulgariei la blocul comunitar a determinat şi creşterea atractivității acestei zone pentru rețelele transnaționale de criminalitate organizată existând riscul transformării celor două țări în platforme de dezvoltare a acestora în restul statelor membre. Este de aşteptat o intensificare a traficului de arme şi droguri, precum şi crearea unor rețele de imigrație ilegală în zonele de frontieră a celor două state cu țările care nu aparțin blocului comunitar.

România şi Bulgaria sunt statele din Uniunea Europeană cele mai apropiate geografic de zonele de conflict înghețat din Republica Moldova (Transnistria), Georgia (Osetia de Sud, Abhazia), Azerbaidjan (Nagorno-Karabah). Această situație determină luarea unor măsuri concrete din partea Uniunii Europene pentru minimizarea riscurilor situării în proximitatea acestor regiuni recunosute ca adevărate „zone gri” în privința criminalității organizate, traficului ilicit de arme, materiale sensibile şi a terorismului.

Statutul de riveran la Marea Neagră al Uniunii Europene are şi consecințe directe asupra modului de abordare a problemelor legate de poluarea Mării Negre şi a zonelor costiere ale acesteia. Autoritățile de la Bruxelles sunt direct interesate de inițierea unor demersuri concrete în această direcție, inclusiv prin crearea unor cadre de cooperare regională.

2. Perspectivele de aderare a Turciei la Uniunea Europeană

Orice strategie de securitate a Uniunii Europene la Marea Neagră trebuie să ia în considerare şi poziția Turciei. Cu o populație de 72 milioane de locuitori, Turcia este a doua țară ca mărime din zonă, fiind depăşită doar de Rusia (140 milioane de locuitori). Din perspectiva lungimii litoralului, a controlului strâmtorilor, dar şi a relațiilor cu statele din regiune, Turcia este un important factor de putere în zonă, considerarea poziției acestui stat fiind absolut necesară în luarea oricăror decizii privind zona extinsă a Mării Negre.

Relațiile Turciei cu Uniunea Europeană au fost influențate de-a lungul timpului de o serie de elemente de natură istorică, geografică şi chiar religioasă. Dezbaterea privind apartenența Turciei la familia statelor europene suscită un viu interes în cercurile politice de la Bruxelles şi Ankara, dar şi în lumea academică europeană, până în prezent neputându-se ajunge la o concluzie clară privind apartenența acestei țări la spațiul european sau asiatic.

Ambițiile Turciei de aderare la Uniunea Europeană datează de la Acordurile de la Ankara din 1963. Turcia a început negocieri preliminare de aderare la 3 octombrie 2005. Motivațiile dorinței Turciei de aderare la blocul comunitar sunt evident de natură economică. Ankara doreşte un acces pe piața comunitară şi toate beneficiile care decurg din statutul de membru al UE.

Din 2005 până în prezent, Turcia a realizat o serie de paşi în direcția îndeplinirii criteriilor de aderare ale UE, printre aceştia cei mai importanți fiind cei privind abolirea pedepsei cu moartea, oferirea de drepturi culturale minorității kurde şi avansarea în rezolvarea diferendului cipriot.

Pe de altă parte, existența unor serioase diferențe culturale şi religioase, face ca Turcia să se lovească de o opoziție puternică privind aderarea din partea unor guverne din cadrul Uniunii Europene. Cele mai vocale state în acest sens sunt Franța, Germania, Austria, Grecia, Cipru şi Slovenia.

Dacă opoziția Greciei şi a Ciprului este uşor explicabilă printr-o serie de diferende istorice cu Turcia, care au fost rezolvate parțial (în cazul Greciei) sau încă sunt în dezbatere (în cazul Ciprului), factorii care determină opoziția celorlalte state amintite mai sus, în special Franța şi Germania, trebuie căutați în altă parte. Opoziția fermă a celor două state este legată de temerile privind pierderea rolului dominant în cadrul mecanismelor de decizie ale Uniunii Europene, prin integrarea unui stat cu o populație de peste 70 de milioane de locuitori (ceea ce ar însemna, potrivit unor estimări, 100 de deputați turci în Parlamentul European, precum şi schimbarea structurii religioase a cetățenilor din Uniune prin adăugarea a 70 de milioane de musulmani la populația deja existentă).

Perspectivele Turciei de aderare la Uniunea Europeană sunt destul de îndepărtate. "Dacă Turcia continuă programul de reforme, mă aştept să poată adera la UE în 10-15 ani", a declarat comisarul european pentru extindere, Olli Rehn, în aprilie 2008. Doar şase capitole de negocieri din 35 au fost deschise de când Bruxelles-ul şi Ankara au început negocierile de aderare, iar alte opt capitole sunt blocate din decembrie 2006, din cauza disputei cu Ciprul[2].

Relațiile tensionate dintre Turcia şi unele state din Uniunea Europeană constituie, un important impediment în dezvoltarea şi aplicarea unei strategii eficiente a Bruxelles-ului în zona extinsă a Mării Negre. Deblocarea acestei situații nu poate fi realizată decât printr-un dialog susținut între cele două părți implicate şi o serie de stimulente de natură economică din partea Uniunii Europene care să compenseze măcar parțial pierderile economice datorate întârzierii momentului aderării la blocul comunitar.

3. Strategia de Securitate a Uniunii Europene pentru regiunea Mării Negre

Strategia de Securitate a Uniunii Europene, adoptată în decembrie 2003 şi supusă în prezent unui proces de reactualizare constituie fundamentul din care decurge asumarea de către UE a unui rol proeminent în arena internațională. În timp,

[2] Marin, M., Turcia, membră UE în 15-20 de ani, Standard.ro, 22 aprilie 2008.

Uniunea şi-a construit reputaţia unui actor capabil de o abordare comprehensivă în materie de gestionare a crizelor, punând accentul atât pe latura militară a implicării în diferite misiuni de gestionare a crizelor, cât şi pe cea civilă, mai ales în domeniul statului de drept[3].

Implementarea unei politici de securitate şi de apărare comună este unul din marile obiective ale UE încă de la începutul anilor 1990. De la UEO la UE, politica europeană de securitate şi apărare a devenit un mecanism politic şi militar de gestiune a crizelor. Crizele deceniului precedent au izbucnit înainte ca Uniunea să se fi dotat cu structuri de decizie corespunzătoare. Atentatele din 11 septembrie 2001 s-au produs în momentul în care Uniunea era în faza de organizare a capacităţilor sale operaţionale. Cel de-al doilea război din Golf a avut loc atunci când UE se pregătea să facă declaraţia asupra operaţionalităţii capacităţilor militare ale acesteia[4].

Politica Europeană de Securitate şi Apărare (PESA) are drept obiectiv să permită Uniunii dezvoltarea capacităţilor sale civile şi militare de gestionare a crizelor şi prevenire a conflictelor la nivel internaţional. Astfel, contribuţia sa la menţinerea păcii şi a securităţii internaţionale, potrivit Cartei ONU, ar spori considerabil, adică pe măsura forţei sale economice şi demografice. De la început trebuie menţionat că PESA nu implică crearea unei armate europene, ci ea evoluează de o manieră compatibilă şi coordonată cu Organizaţia Atlanticului de Nord[5].

Odată cu aderarea României şi Bulgariei la Uniunea Europeană, ţărmurile acestor state au devenit graniţe ale blocului comunitar. Iniţiativele de securitate pentru zona Mării Negre trebuie să devină părţi componente ale prevederilor Strategiei de Securitate a UE.

Realizarea şi implementarea de către Uniunea Europeană a unei strategii de securitate pentru zona extinsă a Mării Negre trebuie să presupună implicarea NATO în acest proces. Această implicare este obligatorie datorită: capacităţilor militare şi organizatorice ridicate ale NATO, funcţionării parţiale a PESC, statutului Turciei (care este membru NATO, dar nu este membru al UE), precum şi legăturilor diplomatice şi comerciale pe care SUA le au în această zonă.

Aşadar, aceste două organizaţii, NATO şi Uniunea Europeană, pot asigura şi garanta modele de securitate atractive pentru statele din regiunea Mării Negre şi din zona extinsă a acesteia. Este vorba de două modele de extindere a zonelor de securitate, nu prin export de securitate, ci prin transfer de securitate – Uniunea Europeană fiind şi o zonă de construcţie economică într-un spaţiu economic, politic şi

---

[3] PESC/PESA, Ministerul Afacerilor Externe http://www.mae.ro/ index.php?unde=doc&id= 4951&idlnk =1&cat=3.

[4] Uscoi, N., *Uniunea Europeană şi drumul său către o strategie comună de securitate şi apărare*, în „Revista Academiei Forţelor Terestre "Nicolae Bălcescu" Sibiu”, anul IX / nr.3 (35) trimestrul III – 2004, p.2.

[5] Duţu, P. Dinu M. Şt., **Politica Europeană de Securitate şi Apărare – cadrul de manifestare şi dezvoltare a intereselor de securitate naţională,** Centrul de Studii Strategice de Apărare şi Securitate, Editura Universităţii Naţionale de Apărare “Carol I”, Bucureşti, 2007, p.11.

chiar de securitate şi apărare[6].

În consecinţă, elementele de bază ale unei viitoare strategii viabile, coerente, unitare şi eficiente pentru întreaga zonă a Mării Negre trebuie să răspundă deopotrivă atât cerinţelor de securitate şi apărare asumate de NATO, cât şi celor de democraţie, progres şi prosperitate reclamate de Uniunea Europeană. Mai mult, transformarea regiunii Mării Negre şi a zonei extinse a acesteia din zone de confruntare şi de falii strategice în zone de confluenţă, prin apelarea la strategii de confluenţă, nu se va face de la sine, ci deopotrivă din interior şi din exterior[7].

Cele şase state riverane Mării Negre, dar şi cele din zona extinsă, fie că este vorba de Republica Moldova ori statele din Caucazul de Sud – Armenia, Azerbaidjan – ar trebui să construiască această confluenţă în primul rând din interior. Această construcţie – din interior – se referă la ce anume au de făcut toate aceste state ca funcţie de sistem, pentru că atât ţările din regiunea Mării Negre, cât şi cele din zona sa extinsă nu sunt conectate într-un sistem, fiecare fiind racordată la alt areal[8].

Drumul către realizarea de către Uniunea Europeană a unei strategii de securitate pentru zona extinsă a Mării Negre este încă în faza de construcţie, existând încă importante divergenţe privind obiectivele şi modalităţile de îndeplinire a acestora. Recentul conflict din Osetia de Sud dintre Georgia şi Rusia, precum şi criza gazelor dintre Ucraina şi Rusia de la începutul anului 2009 au determinat o regândire din partea factorilor de decizie de la Bruxelles a obiectivelor prioritare pe care trebuie să le urmărească Uniunea prin strategia de securitate pentru regiunea Mării Negre. De asemenea, există percepţii diferite în rândul statelor membre ale Uniunii Europene asupra necesităţii dezvoltării în viitor a rolului de putere militară al blocului comunitar, cu implicaţii directe asupra puterii economice şi politice.

4. Iniţiative de cooperare ale Uniunii Europene în regiunea Mării Negre

Uniunea Europeană a încercat, după destrămarea URSS în 1991, dar mai ales după anul 2000, să genereze în zona extinsă a Mării Negre o serie de iniţiative care să ajute statele din regiune în tranziţia acestora către regimuri democratice susţinute de economii bazate pe principiile pieţei, ca fundament pentru creşterea nivelului de securitate zonală. Iniţiativele Uniunii Europene nu s-au axat, într-o primă etapă, exclusiv pe regiunea Mării Negre, ci au vizat un proiect mai larg, ca în cazul Politicii Europeane de Vecinătate – PEV. Abia odată cu apariţia proiectului Sinergia Mării Negre, în 2007, această zonă a căpătat o atenţie aparte şi unidirecţionată în cadrul politicilor Uniunii Europene, statut regăsit şi în cadrul iniţiativei Parteneriatul Estic.

---

[6] Balaban, C. GH., *Securitatea în zona extinsă a Mării Negre, o construcţie cu un palier euro-atlantic şi un palier local, prin acţiunea integrată a tuturor statelor care o compun*, Sesiunea internaţională de comunicări ştiinţifice „Securitate şi stabilitate în bazinul Mării Negre", a V-a ediţie, Centrul de Studii Strategice de Apărare şi Securitate, Editura Universităţii Naţionale de Apărare "Carol I", Bucureşti, 2005, p.315.

[7] Idem.

[8] Idem.

4.1. Politica Europeană de Vecinătate (PEV)

Inițiativa reprezintă o nouă abordare în cadrul relațiilor dintre Uniunea Europeană şi vecinii săi, abordare ce o depăşeşte pe cea tradițională bazată pe cooperare. Această politică constituie un cadru de consolidare al relațiilor de vecinătate şi vizează intensificarea cooperării cu statele din proximitatea UE lărgite, în vederea creării unei zone de prosperitate şi bună vecinătate, a unui „cerc de prieteni" la frontierele Uniunii[9].

Statele incluse în Politica Europeană de Vecinătate sunt:

- ✓ în Est: Moldova, Ucraina, Belarus. Uniunea Europeană şi Rusia au stabilit să dezvolte în continuare parteneriatul strategic deja existent, prin crearea celor patru spații comune, conform deciziilor adoptate la summitul de la St. Petersburg, Rusia, din luna mai 2003;
- ✓ în Caucazul de Sud: Georgia, Armenia, şi Azerbaidjan;
- ✓ în zona mediteraneeană: Maroc, Algeria, Tunisia, Liban, Libia, Egipt, Israel, Iordania, Siria, Autoritatea Palestiniană.

Obiectivul principal al PEV era împărțirea beneficiilor aduse de extinderea UE din 2004 cu țările sale vecine. Un alt obiectiv este cel stabilit prin Strategia Europeană de Securitate din 2003 – şi anume, creşterea securității în vecinătatea Uniunii extinse.

Politica Europeană de Vecinătate nu oferă statelor vizate (statele din estul Europei, statele mediteraneene şi, din iunie 2004, şi statele sud-caucaziene) perspectiva aderării la UE, ci permite o relație privilegiată cu vecinii şi o mai bună focalizare a eforturilor în domenii de importanță vitală pentru apropierea acestor state vizate de standardele europene. Beneficiile oferite de PEV au în vedere dezvoltarea economică şi socială, obținerea posibilității de acces pe piața internă şi integrarea în cadrul altor politici europene.

Trebuie precizat că Politica Europeană de Vecinătate nu a putut să aibă un impact major asupra țărilor din zona extinsă a Mării Negre datorită caracterului general al acestui program care nu a ținut cont de particularitățile acestui spațiu. Rezultatele obținute în țările regiunii Mării Negre au avut un caracter local, fiind axate pe domenii bine determinate, fără să aibă un impact substanțial asupra dezvoltării de ansamblu a zonei.

4.2. Elementele inițiativei Sinergia Mării Negre

Comisia a prezentat în 2007 o inițiativă de cooperare a Uniunii Europene pentru regiunea Mării Negre în cadrul Politicii Europene de Vecinătate (PEV), numită Sinergia Mării Negre.

Comisia Europeană a vrut să înlocuiască relațiile de până acum, predominant bilaterale, cu statele care nu sunt membre ale UE din bazinul Mării Negre, printr-o componentă de politică regională.

Sinergia Mării Negre are ca obiectiv dezvoltarea cooperării în cadrul regiunii Mării Negre, precum şi între această regiune şi UE, punând astfel în aplicare

[9] *Politica Europeană de Vecinătate*, Şcoala Națională de Studii Politice şi Administrative, http://www.snspa.ro/ Noutăți/Ces/Politica%20 europeana% 20de% 20vecinatate.pdf.

propunerea Comisiei privind adăugarea unei dimensiuni regionale la PEV. Împreună cu politicile bilaterale ale UE față de țările din regiune stabilite în PEV, cu procesul de preaderare pentru Turcia, precum şi cu parteneriatul strategic cu Rusia, Sinergia Mării Negre încearcă să completeze eforturile UE pentru promovarea stabilității şi a reformelor în țările din jurul Mării Negre. Această inițiativă completează „lanțul" cadrelor de cooperare regională în vecinătatea UE, alăturându-se Parteneriatului Euromediteranean şi Dimensiunii Nordice[10].

Comisarul pentru relații externe şi politica de vecinătate, Benita Ferrero-Waldner, a declarat că „odată cu aderarea Bulgariei şi a României, UE a devenit parte a regiunii Mării Negre şi că a venit momentul concentrării atenției politice la nivel regional şi impulsionării proceselor de cooperare aflate în desfăşurare, prin deschiderea unui spațiu suplimentar de cooperare cu Rusia, Turcia şi partenerii PEV din Europa de Est[11].

Conceptul „sinergiei" prevede întâlniri regulate între miniştrii de externe ai statelor din regiunea Mării Negre (România, Bulgaria, Grecia, Rusia, Turcia, Ucraina, Armenia, Azerbaijan, Moldova), dar şi cu „troica" preşedinției UE, cabinetul reprezentantului UE pentru politică externă, Javier Solana şi comisarul pentru relații externe. Tematica principală care va sta în atenția miniştrilor va cuprinde: noi proiecte pentru aprovizionare cu petrol şi gaze naturale din bazinul Mării Caspice; ameliorarea tensiunilor separatiste; frânarea imigrației ilegale şi a contrabandei; încurajarea ONG-urilor pentru susținerea drepturilor omului; combaterea contravențiilor şi infracțiunilor ecologice; dezvoltarea infrastructurii în domeniul transporturilor[12].

4.3. O nouă inițiativă europeană Parteriatul Estic

Lansată oficial pe data de 3 decembrie 2008, noua inițiativă europeană, Parteneriatul Estic, elaborată şi promovată intens de Polonia şi Suedia, vine să completeze Politica Europeană de Vecinătate. Este propusă vecinilor estici ai Uniunii pentru a stimula, pe de o parte, aspirațiile lor europene, dar şi pentru a compensa lipsa unei oferte reale privind graficul viitoarelor extinderi ale UE. Pe de altă parte, această nouă inițiativă europeană se propune vecinilor săi estici şi din anumite motive de securitate şi cu tentă geopolitică (factorul rusesc, dimensiunea estică a politicii europene de vecinătate, prioritățile PESA, Sinergia Mării Negre etc.) – parteneriatul fiind avansat în negocierile dintre statele membre ale Uniunii Europene în urma evenimentelor din Caucazul de Sud din 7-12 august 2008[13].

---

[10] *Sinergia Mării Negre – aducerea regiunii mai aproape de UE,* http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do ?reference=IP/07/486&format=PDF&aged=1&language=RO&guiLanguage=fr.

[11] Ibidem.

[12] Rettman, A., *EU's new Black Sea policy faces Russian misgivings*, http://euobserver.com/ 9/23494, 16 februarie 2007.

[13] Balaban, C. Gh., *Parteneriatul Estic, un nou capitol în relațiile Uniunii Europene cu vecinii de la răsărit,* Stabilitate şi securitate regională, Sesiune de comunicări ştiințifice participare – Secțiunea 2: Studii de apărare, geopolitică şi geostrategie, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I", Bucureşti, 2009.

Programul noii inițiative, presupune dezvoltarea relațiilor UE cu Ucraina, Georgia, Moldova, Azerbaidjan şi Armenia, precum şi cu Belarus, cu condiția implementării reformei de democratizare a acestei țări şi apropierea ei de standardele Uniunii Europene.

5. Relația Rusia-UE şi influența acesteia asupra securității în zona extinsă a Mării Negre

În prezent, situația de securitate din zona bazinului Mării Negre şi a Caucazului este deosebit de complexă, fiind marcată de recentul conflict dintre Georgia şi Rusia asupra Osetiei de Sud.

Mare parte din asperitățile care marchează relațiile Rusiei cu Uniunea Europeană au fost însă clarificate în luna noiembrie 2008, în cadrul summit-ul anual comun ce s-a desfăşurat la Nisa. Această detensionare s-a produs şi pe fondul apariției crizei financiare, atât preşedintele Franței, Nicolas Sarkozy, cât şi cel al Federației Ruse, Dmitri Medvedev constatând că Moscova şi Bruxelles au poziții asemănătoare în privința necesității reformării sistemului financiar internațional.

Situația din Georgia face parte dintr-o strategie mai amplă a Rusiei, care vizează relația sa cu statele europene şi care are o influență directă asupra securității şi stabilității în zona extinsă a Mării Negre.

Ambițiile Rusiei față de Europa au fost formulate în timpul preşedinției lui Vladimir Putin şi vor fi consolidate în timpul mandatului lui Dmitri Medvedev. Aceste ambiții gravitează în jurul extinderii zonei „eurasiatice" în care Rusia este actorul politic dominant. „Eurasianismul" implică două strategii interconectate: transformarea Europei într-o anexă a sferei de influență a Rusiei şi subminarea „atlanticismului" prin întreruperea legăturilor Europei cu SUA[14].

Moscova foloseşte o serie de mijloace pentru slăbirea şi dezarmarea Occidentului, incluzând diplomația care vizează generarea de disensiuni, desfăşurarea unor acte politice subversive, ducerea unui război informațional şi folosirea unor tehnici de manipulare instituțională. O primă armă este reprezentată de acapararea energetică, în condițiile în care Federația Rusă urmăreşte să monopolizeze piața energetică din Europa în calitate de furnizor şi transformă dependența energetică într-o influență interguvernamentală tot mai mare[15].

Criza gazului de la începutul anului 2009 dintre Ucraina şi Rusia reprezintă, poate, cel mai bun exemplu în privința utilizării de către Kremlin a resurselor energetice ca mijloc de presiune politică şi economică, Rusia negociind de pe poziții de forță atât cu Ucraina, cât şi cu Uniunea Europeană.

UE ocupă o poziție esențială în strategia Federației Ruse, dat fiind faptul că poate fie să consolideze, fie să slăbească abordarea Kremlinului. O politică externă unită a UE sincronizată cu SUA, menită să reducă aspirațiile Moscovei, este considerată o sursă de amenințare care trebuie neutralizată. Spre exemplu, agenda UE de democratizare este văzută ca o tactică de subminare a politicii Federației Ruse de

[14] Bugajski, J., *Europa-Federația Rusă: Politici şi strategii*, „The Washington Times", 17 iulie 2008.

[15] Idem.

menținere a unor guverne „flexibile” în statele vecine foste sovietice. În plus, standardele UE pentru responsabilitatea guvernamentală, transparența în mediul de afaceri, o piață competitivă şi pentru protecția mediului pun în pericol infiltrarea economică a Rusiei, care în principal este bazată pe practici dubioase de afaceri şi legături personale[16] .

Totuşi, instituțiile UE sau anumite state membre pot de asemenea sprijini strategia la scară largă a Rusiei. Acest lucru este evident în capitale europene precum Berlin, Paris şi Roma, unde liderii s-au convins că „interesele comune” vor crea interdependență, fără însă a-şi pune întrebări privind obiectivele politice ascunse în spatele ofertei de „parteneriat strategic” propuse de Moscova. Absența unei strategii comune realiste a UE în privința Federației Ruse poate genera o serie de consecințe negative:

- ✓ va permite Moscovei să dezbine UE prin conferirea unui caracter bilateral şi național relațiilor cu statele membre, oferind stimulente diplomatice şi economice unora şi exercitând presiuni asupra altora. Moscova oferă contracte avantajoase mediului de afaceri din Germania şi Franța, în timp ce unor state precum Polonia şi țările baltice, care se opun politicii sale, le impune embargouri şi le şantajează energetic;
- ✓ se vor intensifica disputele în cadrul UE referitoare la abordarea individuală a relațiilor unor state europene cu Federația Rusă. Această situație va submina stabilirea unei poziții comune în privința politicilor externe şi de securitate, precum dislocările de trupe NATO şi rolul SUA;
- ✓ va fi restricționată extinderea UE şi NATO către estul Europei ca rezultat al unei abordări favorabile Moscovei. Acest lucru ar putea dezechilibra perspectivele reformiste ale statelor aspirante din estul Europei şi regiunea Mării Negre, incluzând Ucraina şi Georgia;
- ✓ disensiunile interne din cadrul UE şi lipsa de acțiune față de Moscova vor afecta relațiile cu SUA şi vor crea obstacole în calea stabilirii unei strategii comune occidentale[17].

Reuşita punerii în practică de către Rusia a unei strategii de relații bilaterale cu statele membre ale Uniunii Europene, bazate pe interese comune şi punctuale, în detrimentul unui dialog cu întreg blocul comunitar va determina o redefinire a securității în zona extinsă a Mării Negre. Cele mai afectate state vor fi Ucraina şi Georgia, al căror acces la structurile de securitate euroatlantice va fi îngreunat (sau chiar restricționat). La rândul ei, Republica Moldova, stat care are pe teritoriul său republica secesionistă Transnistria, susținută direct de Rusia, va fi supusă la puternice presiuni din partea Moscovei pentru a-şi limita legăturile cu România şi a renunța la aspirațiile de aderare la Uniunea Europeană.

O situație specială în cadrul zonei extinse a Mării Negre este reprezentată de Azerbaidjan, datorită importantelor rezerve de hidrocarburi ale acestui stat. Rusia, care vizează controlul transportului acestor resurse dinspre acest stat către piața europeană, duce o politică pe două paliere, combinând propunerile de cooperare

[16] Idem.
[17] Bugajski, J., op.cit.

economică cu presiunile exercitate prin controlul indirect al situației din zona secesionistă Nagorno-Kurabah (aflată sub controlul militar al Armeniei, stat sprijinit militar şi economic de Moscova).

6. Concluzii

Uniunea Europeană, odată cu aderarea României şi Bulgariei, a devenit riverană la Marea Neagră. Efectele poziționării noii granițe a Uniunii nu au vizat numai noile membre riverane, ci s-au extins asupra tuturor statelor din blocul comunitar. La nivelul Uniunii Europene se impune adoptarea unor măsuri de securitate suplimentare, pentru a preveni materializarea unor riscuri existente în această zonă.

Strategia de securitate pentru zona extinsă a Mării Negre realizată la nivelul Uniunii Europene trebuie să țină cont de particularitățile acestui areal geografic. Conlucrarea NATO-UE în cadrul acestei strategii va putea oferi statelor din regiune un model de securitate voluntar, bazat nu pe impunere, ci pe transfer de securitate.

Succesul unei strategii de securitate a Uniunii Europene în regiunea Mării Negre depinde substanțial de implicarea Turciei în acest proces. Se impune o accelerare a procesului de apropiere economică a acestui stat de Uniunea Europeană, concomitent cu găsirea unor căi de diminuare a opoziției statelor europene reticente față de această perspectivă.

Inițiativele Uniunii Europene destinate statelor din zona extinsă a Mării Negre au avut ca scop ajutarea acestor țări în tranziția spre sisteme de guvernare democratice, bazate pe economii de piață. Trebuie remarcată evoluția, de la o inițiativă la alta, în ceea ce priveşte obiectivele, domeniile abordate, precum şi țările cărora li se adresează respectivele inițiative. Acest fapt demonstrează creşterea interesului Uniunii Europene pentru zona extinsă a Mării Negre, dar şi cunoaşterea necesităților acestei regiuni, inclusiv sub aspectul mijloacelor de creştere a securității regionale.

Relațiile Uniunii Europene cu Rusia, ca important factor de putere în zona extinsă a Mării Negre, trebuie să aibă în vedere considerente de ordin pragmatic. Uniunea trebuie să stabilească relații de parteneriat cu Federația Rusă în această regiune, însă fără a-şi diminua rolul de protector al regimurilor democratice şi al securității statelor din zonă.

Bibliografie:

[1] PESC/PESA, Ministerul Afacerilor Externe http://www.mae.ro.

[2] *Politica europeană de vecinătate*, Şcoala Națională de Studii Politice şi Administrative, http://www.snspa.ro/ Noutăți/Ces/Politica%20 europeana% 20de% 20vecinatate.pdf.

[3] *Sinergia Mării Negre – aducerea regiunii mai aproape de UE*, http://europa.eu/.

[4] BALABAN, C. GH., *Securitatea în zona extinsă a Mării Negre, o construcție cu un palier euro-atlantic şi un palier local, prin acțiunea integrată a tuturor statelor care o compun,* Sesiunea internațională de comunicări ştiințifice „Securitate şi stabilitate în bazinul Mării Negre", a V-a ediție, Centrul de Studii

Strategice de Apărare şi Securitate, Editura Universității Naționale de Apărare "Carol I", Bucureşti, 2005.
[5] BALABAN, C. Gh., *Parteneriatul Estic, un nou capitol în relațiile Uniunii Europene cu vecinii de la răsărit*, Stabilitate şi securitate regională Sesiune de comunicări ştiințifice participare – Secțiunea 2: Studii de apărare, geopolitică şi geostrategie, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I", Bucureşti, 2009.
[6] BUGAJSKI, J., *Europa-Federația Rusă: Politici şi strategii*, „The Washington Times", 17 iulie 2008.
[7] DUȚU, P., DINU, M. Ş., **Politica Europeană de Securitate şi Apărare – cadrul de manifestare şi dezvoltare a intereselor de securitate națională**, Centrul de Studii Strategice de Apărare şi Securitate, Editura Universității Naționale de Apărare "Carol I", Bucureşti, 2007.
[8] MARIN, M., *Turcia, membră UE în 15-20 de ani*, Standard.ro, 22 aprilie 2008.
[9] RETTMAN, A., *EU's new Black Sea policy faces Russian misgivings*, http://euobserver.com/9/23494, 16 februarie 2007.
[10] STOICA, E., *Procesul de extindere spre est*, Asociația pentru Inițiative Civice, 16 februarie 2007.
[11] USCOI, N., *Uniunea Europeană şi drumul său către o strategie comună de securitate şi apărare*, în „Revista Academiei Forțelor Terestre "Nicolae Bălcescu" Sibiu", anul IX / nr.3 (35) trimestrul III – 2004.

ROLUL NATO ÎN ASIGURAREA SECURITĂȚII ZONEI EXTINSE A MĂRII NEGRE

Georgeta GAVRILĂ*

NATO'S enlargement determined profound transformations of security environment into the Wider Black Sea Area, Turkey, with the new members, Romania and Bulgaria, tranaformed the Alliance as an important stability factor in the region.

NATO's role in assuring the Wider Black Sea Area regards the creation of a security space needed for increasing influence into the vicinity interest areas from Central Asia and the Middle East.

După sfârşitul Războiului Rece, regiunea Mării Negre devine treptat o zona de importanță strategică pentru NATO, consolidarea prezenței pe țărmurile pontice odată cu aderarea României şi Bulgariei fiind o consecință a acestui interes.

Rolul NATO în asigurarea securității în zona extinsă a Mării Negre are la bază conceptele de democrație şi bună guvernare şi va implica luarea în considerare a tuturor factorilor de putere zonali, dintre care cel mai important este Federația Rusă.

1. Implicațiile extinderii NATO asupra securității în zona extinsă a Mării Negre

Zonă extinsă a Mării Negre cuprinde, pe lângă statele geografic riverane România, Ucraina, Rusia, Georgia, Turcia şi Bulgaria şi pe cele învecinate, Moldova, Armenia şi Azerbaidjan care prin interesele, inițiativele şi acțiunile lor influențează mediul de securitate al întregii zone.

Regiunea Mării Negre formează coridorul pe care evoluează două mari curente strategice în sensuri opuse, făcând legătura dintre două zone importante. Pe de o parte, ne referim la traseul dinspre furnizorul de energie (Orientul Mijlociu, Marea Caspică, Asia Centrală) către consumatorul de energie (comunitatea euro-atlantică). Pe de altă parte, avem traseul dinspre furnizorul de securitate (comunitatea euro-atlantică) înspre consumatorul de securitate (Orientul Mijlociu, Asia Centrală)[1].

Regiunea Mării Negre reprezintă, de asemenea, o zonă caracterizată de o largă diversitate etnică, culturală, religioasă şi lingvistică. Pentru a avea o imagine cât mai reală asupra diversității acestei regiuni, trebuie menționat faptul că specialiştii recunosc existența în această regiune a 148 de comunități etnice[2].

---

* **Secretar General al Ministerului Apărării Naționale**

[1] Degeratu, C., Există Regiunea Mării Negre. Probleme de securitate ale unui spațiu geopolitic strategic cu o dinamică accelerată, în „Monitor strategic – revistă de studii de securitate şi apărare", anul VI, nr. 3-4/2005, p.21.

[2] Rumer, B. E.; Simon, J., Contribuții la o strategie euroatlantică pentru regiunea Mării Negre, în „Caiete euroatlantice", Colegiul Național de Apărare, nr.2, Editura Universității Naționale de Apărare "Carol I", Bucureşti, 2006, p. 6.

1.1. Motivațiile realizării procesului de extindere a NATO în zona Mării Negre

Evenimentele desfăşurate în Europa Centrală şi de Est la sfârşitul anilor ’80 şi începutul anilor ’90 au transformat de o manieră ireversibilă mediul de securitate global şi european. Această transformare s-a evidențiat şi în arhitectura de securitate şi apărare a zonei extinse a Mării Negre. Înainte de implozia URSS, în regiune erau instalate, față în față, trupele Pactului de la Varşovia şi cele ale NATO. Regiunea însăşi era o miză importantă în lupta pentru acapararea supremației strategice globale, dacă avem în vedere principalele obiective strategice ale regiunii: bazele navale sovietice din bazinul Mării Negre, radarele Armatei Roşii de pe Insula Şerpilor, bazele armatei americane din Turcia şi strâmtorile Bosfor şi Dardanele.

Până în anul 1991, patru state, grupate în două organizații politico-militare – Uniunea Sovietică, România, Bulgaria şi Turcia – erau state riverane Mării Negre. Disoluția Uniunii Sovietice a determinat apariția Ucrainei, R. Moldova, Rusiei şi Georgiei.

În cadrul post-Război Rece, o nouă paradigmă de securitate înlocuieşte mediul de securitate specific Războiului Rece, bazat pe descurajare, dar care asigura, totuşi, stabilitatea şi securitatea în regiune. În aceste condiții istorice date, cadrul cooperării între statele aparținând blocului socialist a fost abrogat, fiind înlocuit de un sistem „înghețat” de securitate, ale cărui principale caracteristici au fost neîncrederea, disensiunile, lipsa cooperării în unele cazuri, suspiciunea, competiția acerbă în toate domeniile, percepția statelor vecine ca potențiali inamici, cât şi cea a unei Rusii hotărâte să-şi recupereze fostul statut de mare putere şi să-şi recâştige influența în regiune[3].

Condițiile care au determinat schimbarea de atitudine a Occidentului față de zona Mării Negre, de la dezinteresul aproape total şi lipsa de implicare manifestate până în preajma începutului de mileniu la interesul major actual şi dorința de prezență activă în întreaga zonă, evidențiază o serie întreagă de aspecte, pe cât de complexe şi dificile, pe atât de cronicizate şi controversate[4].

Remodelarea noii arhitecturi de securitate, precum şi mecanismele specifice funcționării acesteia, concomitent cu gestionarea evenimentelor generate de procesele de destructurare a sistemului comunist au reprezentat cea mai mare provocare a sfârşitului de mileniu pentru strategii occidentali. Dificila sarcină de a integra țările din Europa Centrală şi de Est în Alianța Nord-Atlantică, de a opri conflictele sângeroase din Balcani şi de a pregăti țările din zonă în vederea aderării la Uniunea Europeană, precum şi necesitatea edificării unor noi relații internaționale de

---

[3] Miclea, M. S., *Caracteristici de securitate ale regiunii extinse a Mării Negre. Paradigma „securității înghețate”,* Centrul de Studii Strategice de Apărare şi de Securitate, în „Impact Strategic”, Nr. 2 [27]/2008, p. 20.

[4] Marin, Gh., *Parteneriatele multilaterale şi dialogul politic intensificat – soluții posibile în edificarea stabilității şi securității în zona extinsă a Mării Negre*, „Politici şi strategii în gestionarea conflictualității”, Sesiunea anuala internațională de comunicări științifice, ediția a-VIII-a, Centrul de Studii Strategice de Apărare şi Securitate, Editura Universității Naționale de Apărare “Carol I”, Bucureşti, 2008, pp. 10-11.

cooperare în perioada post-Război Rece au devenit preocupările majore ale strategilor şi politicienilor din Europa şi SUA[5] .

Extinderea NATO până la ţărmurile estice ale Mării Negre nu a constituit un obiectiv în sine pentru Alianţă, ci a fost un proces gradual determinat de necesităţi de natură strategică. Acest proces s-a realizat în etape succesive, rapiditatea derulării sale fiind determinată atât de o serie de evenimente regionale (conflictul din Kosovo din 1999), cât şi de evenimente cu implicaţii globale (atentatele de la 11 septembrie 2001 din SUA).

1.2. Etapele procesului de extindere a NATO spre Marea Neagră

Conceptul strategic al NATO, adoptat la Roma în 1991, formulează două obiective complementare ale extinderii: integrarea noilor membri într-o structură instituţională comună şi mărirea fondului de securitate colectivă existent. De asemenea, se afirma că „ameninţarea unui atac simultan, pe scară largă, asupra tuturor flancurilor europene ale NATO a fost realmente înlăturată", dar că riscurile la adresa securităţii europene rămân „multiforme şi multidirecţionate", şi că „instabilităţile … pot proveni din serioase dificultăţi economice, sociale şi politice, inclusiv rivalităţi etnice şi dispute teritoriale, cu care se confruntă multe state din Europa Centrală şi de Est" (pct. 10). Prin urmare, extinderea nu reprezintă doar o aplicare a art. 10 din tratat, ci diminuarea sau eliminarea unor riscuri dificil de evaluat la adresa securităţii[6] .

La Bruxelles, în ianuarie 1994, s-a convenit că, în baza parteneriatului strâns dintre aliaţii nord-americani şi cei europeni, NATO va participa la întărirea securităţii şi stabilităţii în întreaga Europă şi, prin urmare, se doreşte consolidarea legăturilor cu statele democratice din Est[7].

Tot în cadrul acestui summit a fost introdusă şi prima iniţiativă concretă de cooperare a NATO cu statele din zona extinsă a Mării Negre: Parteneriatul pentru Pace (PfP). Scopul PfP era să consolideze stabilitatea şi securitatea în Europa. Membrii PfP au fost Albania, Armenia, Austria, Azerbaidjan, Bulgaria, Belarus, Cehia, Estonia, Finlanda, Georgia, Kazahstan, Kârgâzstan, Letonia, Lituania, Macedonia, Malta, Moldova, Polonia, România, Rusia, Slovacia, Slovenia, Suedia, Turkmenistan, Ucraina, Uzbekistan. Cooperarea în cadrul PfP acoperea o gamă largă de posibilităţi, atât în domeniul militar, cât şi în domeniul apărării în general, dincolo de dimensiunea strict militară.

Procesul de extindere a NATO către Marea Neagră s-a desfăşurat în mai multe etape. Primele trei foste ţări comuniste care s-au alăturat Alianţei în 1999 au fost Ungaria, Republica Cehă şi Polonia. La 22 noiembrie 2002, la Summit-ul NATO de

---

[5] Coşcodaru, I., *Pentru o strategie euro-atlantică în zona Mării Negre*, Provocări la adresa securităţii şi strategiei la începutul secolului XXI, Sesiunea de comunicări ştiinţifice cu participare internaţională, Secţiunea: Apărare şi securitate naţională, Editura Universităţii Naţionale de Apărare, Bucureşti – 2005, pag. 325.

[6] Ispas, T, *Extinderea N.A.T.O. şi securitate europeană*, în Revista Academiei Forţelor Terestre "Nicolae Bălcescu" Sibiu", nr.2, 2001; http://www.actrus.ro/reviste/2_2001/c2.html, Accesat 03.03.2009.

[7] Idem.

la Praga, şapte ţări au fost invitate spre a începe negocierile de aderare: Estonia, Letonia, Lituania, Slovenia, Slovacia, Bulgaria şi România. În 2004, ţările invitate s-au alăturat NATO.

Aderarea României şi Bulgariei la NATO s-a datorat, în mare măsură, dovezilor de loialitate faţă de această organizaţie ale celor două ţări în perioada conflictului din Kosovo, precum şi nevoii de închidere a flancului sudic al Alianţei şi de a izola zona Balcanilor de Vest de spaţiul ex-sovietic.

1.3. Atitudinea Rusiei faţă de procesul de extindere a NATO în Zona Mării Negre

Summit-ul NATO de la Bucureşti din aprilie 2008 a constituit un moment deosebit de important pentru viitorul rol al Alianţei în zona extinsă a Mării Negre. Extinderea NATO a fost unul din subiectele principale ale acestui summit şi cu siguranţă cel care a produs cele mai multe dezbateri atât în interiorul Alianţei, cât şi în afara acesteia.

Există două categorii de state în legătură cu care s-a pus problema de a fi cooptate, mai devreme sau mai târziu, în NATO. O primă categorie o formează statele din Balcanii de Vest: Albania, Croaţia, Macedonia, care se consideră că au îndeplinit standardele politice pentru a fi membre NATO. Singura problemă este cea a Macedoniei, care trebuia să-şi reglementeze contenciosul în privinţa numelui cu Grecia. A doua categorie de state sunt cele care au aparţinut fostei Uniuni Sovietice, Ucraina şi Georgia. Americanii, canadienii şi majoritatea statelor din „Noua Europă" au susţinut acordarea unui Plan de Acţiune în vederea Aderării (Membership Action Plan – MAP). Germania şi Franţa au anunţat încă înaintea întâlnirii de la Bucureşti că vor face uz de veto în cazul Ucrainei şi Georgiei, considerând că:

- nici Ucraina, nici Georgia nu au atins gradul de stabilitate democratică necesar unui stat membru NATO;
- în Ucraina, opinia publică favorabilă aderării ţării lor la structura politico-militară occidentală este minoritară;
- Ucraina nu a oferit răspunsuri credibile în legătură cu chestiunea flotei ruse de la Sevastopol;
- Georgia are probleme teritoriale serioase (Abhazia, Osetia de Sud), a căror rezolvare depinde de Federaţia Rusă[8] .

Temerile europene privind efectele negative asupra relaţiei Rusia-NATO ale invitării Georgiei prin oferirea unui MAP au fost confirmate mult mai devreme decât s-au aşteptat majoritatea participanţilor la acest summit – şi anume, cu ocazia conflictului cu Rusia din august 2008 din Osetia de Sud.

La finalul Summit-ului de la Bucureşti, doar Albania şi Croaţia au fost invitate să adere la NATO. Includerea Ucrainei şi Georgiei în MAP – o etapă cheie înaintea aderării – a fost amânată, liderii statelor membre ale NATO afirmând totuşi că cele două foste republici sovietice vor adera la Alianţă. Decizia privind aceste două state a fost amânată încă o dată la Summit-ul de la Strasbourg şi Kehl, din aprilie 2009

[8] *Summit-ul NATO de la Bucureşti – sfârşitul unipolarismului?,* Institutul Ovidiu Şincai, Bucureşti, 10 aprilie 2008, p. 5.

(unde în declarația finală s-au reafirmat concluziile Summit-ului de la Bucureşti, conform cărora Georgia şi Ucraina vor deveni membre ale NATO „la un moment dat").

În actualul context internațional în care atenția NATO este concentrată pe Afganistan, Pakistan şi Iran, dosare de securitate care nu pot fi soluționate fără implicarea Federației Ruse, autoritățile de la Kiev şi Tbilisi pot conta doar pe promisiunile Alianței privind asistența acordată în cadrul comisiilor NATO-Ucraina şi NATO-Georgia.

Moscova vede Ucraina şi Georgia ca făcând parte din vecinătatea acesteia şi consideră că orice încercare de apropiere a acestor două state de NATO lezează direct siguranța Rusiei.

Perspectivele invitării Ucrainei şi Georgei la NATO prin oferirea MAP sunt destul de îndepărtate. Războiul din Georgia din luna august 2008, criza politică prelungită din Ucraina, precum şi instalarea administrației Obama la Washington vor amâna această decizie pentru o perioadă.

În acest context, trebuie amintită şi criza gazelor dintre Ucraina şi Rusia, care a readus în memoria europenilor membri ai NATO dependența unei bune părți a vechiului continent de resursele energetice ale Rusiei şi, de aici, şi nevoia păstrării unor relații bune cu marele vecin de la Răsărit.

Valoarea strategică a Mării Negre va continua să crească, pe măsura conştientizării reale a importanței sale de către toți actorii politici, globali şi regionali, cu interese în zonă. Unul dintre principalele mecanisme de garantare a păcii în acest areal îl constituie internaționalizarea procesului de securizare a regiunii. Aceasta presupune prezența politică şi militară a NATO şi a statelor aliate pentru un management eficient al amenințărilor asimetrice manifestate în zona Mării Negre[9].

2. Aspecte privind securitatea în zona extinsă a Mării Negre

Situată în proximitatea Heartland-ului, al cărui control face obiectul unui joc politic, diplomatic şi economico-militar extrem de complex, Marea Neagră a devenit – în special după 11 septembrie 2001, dar mai ales odată cu extinderea NATO din 2004 – un spațiu de complicată întrepătrundere a frontierelor geopolitice şi geoeconomice şi un cadru de afirmare a noii comunități euroatlantice[10].

Prin noua configurare geopolitică a Mării Negre – cu România, Bulgaria şi Turcia ca țări membre ale NATO, dominând partea de vest şi de sud şi cu noile state independente Moldova, Ucraina, Rusia şi Georgia pe coasta de nord şi est – zona a căpătat o nouă identitate, care impune o altă abordare a problematicii specifice întregii regiuni, inclusiv în elaborarea strategiilor şi programelor aflate în fază de proiecte. Din această ecuație nu pot fi excluse cele trei țări din Caucazul de Sud (Georgia, Armenia şi Azerbaidjan), care reprezintă reperele coridorului energetic euroasiatic. De asemenea, trebuie inclus spațiul situat la nord de Transnistria, Odesa şi Suhumi, pentru că un sistem stabil al Mării Negre impune rezolvarea „conflictelor

[9] Stancu, M. E., *Caracterizarea noilor riscuri, amenințări şi acțiuni posibile în regiunea Mării Negre*, în „Buletinul Universității Naționale de Apărare «CAROL I»", nr. 4 2007, pp.136-141.

[10] Ionescu, C., *Marea Neagră – un pivot geopolitic în dispută?,* în „Revista Geopolitica", anul IV nr. 1, 2005, p. 45.

înghețate“ de-a lungul arcului de nord-est şi accesul la căile fluviale de transport comercial care duc spre Marea Neagră: Dunărea şi Nistrul[11].

Noua configurație geopolitică a Mării Negre a început să prindă contur încă din anii ’90, când s-au trasat primele proiecte de conducte pentru transportul hidrocarburilor dinspre zona Mării Caspice şi Federația Rusă spre statele din Uniunea Europeană.

Propulsarea bazinului Mării Negre şi zonei adiacente acestuia în planul preocupărilor strategice reprezintă nu numai o cerință a interesului global actual, dar şi o condiție pentru evoluția pozitivă a situației politice, garanție a stabilității şi securității regionale şi mondiale[12].

Situația de securitate din regiune este complexă. Intensificarea procesului ce implică redefinirea arhitecturii de securitate regională – proces caracterizat, pe de-o parte, de eforturile de a construi o structură regională strictă şi, pe de altă parte, de tendința de a o include în arhitectura euro-atlantică –, precum şi existența unor interese şi orientări strategice divergente în ceea ce priveşte modalitatea de exercitare a controlului asupra regiunii Mării Negre şi Mării Caspice reprezintă doar câteva din particularitățile principale în domeniul securității ale regiunii ponto-caspice.

Un alt element ce amplifică gradul de complexitate al situației de securitate din regiune este potențialul ridicat de conflict, ca rezultat al tensiunilor din Afganistan şi Irak. Aceste focare cultivă un climat de insecuritate în regiune, fie prin acțiuni care incită la separatism, extremism, intoleranță, cât şi ca o consecință a faptului că aceste zone sunt dificil de controlat şi au puternice influențe în zona ponto-caspică[13].

Conflictul ruso-georgian a determinat transformări importante ale mediului de securitate în regiunea Mării Negre. Se observă o serie de modificări ale aspectelor de securitate regională, datorate repoziționării țărilor din zonă în urma acțiunilor Moscovei.

Rusia, prin intervenția sa în Georgia în sprijinul regiunii separatiste Osetia de Sud, a securizat interesele sale în regiunea Mării Negre. Astfel Moscova şi-a reiterat statutul de putere dominantă nu numai în Caucaz, ci în întreaga regiune a Mării Negre.

Potrivit unei analize Stratfor, intenția Moscovei de a instala un nou guvern în Georgia este puțin probabil că va fi pusă în practică, de vreme ce Rusia şi-a atins, în urma conflitului ruso-georgian, cele mai importante obiective. Aceasta a făcut cunoscut statelor vecine faptul că o relație strânsă cu Occidentul şi în special cu SUA nu oferă securitate dacă interesele Federației Ruse sunt amenințate, iar ignorarea dorințelor sale comportă un anumit preț[14].

După recunoaşterea independenței de către Rusia a celor două regiuni separatiste Abhazia şi Osetia de Sud, guvernului de la Tbilisi îi va fi foarte greu să mențină integritatea teritorială a statului. Realizarea securității naționale la un nivel comparabil cu cel anterior conflictului se va realiza doar în măsura în care misiunea

[11] Marin, Gh., op.cit. p.11.
[12] Stancu, M. E., op.cit.
[13] Rumer, B. E.; Simon, J., op.cit.
[14] *Geopolitical Diary: Lessons Learned from Georgia*, Stratfor, 11 august 2008.

de observator a Uniunii Europene se va extinde şi se va transforma într-o forță de menținere a păcii sub comanda UE, OSCE sau ONU.

Ucraina este un alt stat cu probleme din zona Mării Negre. Situația din Crimeea poate deveni oricând la fel de periculoasă ca aceea din Osetia de Sud, regiunea fiind predominant rusofonă, ca majoritatea estului ucrainean, de altfel. Sevastopolul a fost primul oraş care a găzduit demonstrații împotriva Georgiei în timpul celor câteva zile de conflict, fiind acelaşi oraş în care se țin, sistematic, demonstrații anti-NATO. De altfel, dintr-un total de 46 de milioane de ucraineni, din care 17% rusofoni, mai mult de jumătate nu doresc conform sondajelor, intrarea țării lor în NATO[15].

Turcia, deşi este un partener comercial important al Rusiei, având intense relații de cooperare economică în zona Mării Negre, nu agreează tendințele de dominație regională ale Moscovei. Această nouă atitudine a Rusiei lezează interesele vitale ale Turciei de impunere ca un factor de influență zonală, atât economică, cât şi militară în regiunea Mării Negre.

3. Rolul NATO în asigurarea securității zonei extinse a Mării Negre

Extinderea cu succes a NATO şi UE prin încorporarea unui grup important de state din centrul şi sud-estul Europei, majoritatea foste socialiste, dar şi rezultatele obținute de către acestea în tranziția către democrație şi economia de piață au contribuit în mod substanțial la trezirea aspirațiilor din regiune. Multe dintre obstacolele şi constrângerile manifestate şi cronicizate de-a lungul timpului au început să se diminueze sau să dispară.

În aceeaşi notă, a transformărilor şi a schimbărilor de percepții şi opțiuni referitoare la Marea Neagră şi la zona adiacentă acesteia, se înscriu şi eforturile, de data aceasta concertate, ale grupului statelor membre ale Alianței Nord-Atlantice format din Bulgaria, România şi Turcia de a sensibiliza Occidentul şi de a include pe lista de priorități strategice această regiune.

Se poate aprecia că, după ce o lungă perioadă de timp în care au ignorat zona Mării Negre, instituțiile euroatlantice încep să vizualizeze sub un alt unghi importanța strategică a regiunii. În consecință, se conturează proiectarea unei noi abordări care probabil va fi concretizată în strategii care să vizeze elaborarea unor proiecte şi programe cu impact major asupra întregului spațiu cuprins între Balcani, Marea Neagră, Caucaz şi mai departe către Asia Centrală şi Orientul Mijlociu[16].

Mai întâi, trebuie menționat faptul că toate țările din zonă (Rusia, doar parțial) împărtăşesc foarte multe valori privind interesele şi activitățile care guvernează evoluția relațiilor internaționale: democrația, drepturile omului, domnia legii, economia de piață, războiul global contra terorismului. Astfel s-a ivit o ocazie istorică de a crea o alternativă realistă la conceptul de „zonă-tampon".

În al doilea rând, este tot o premieră istorică faptul că majoritatea țărilor din regiune (Rusia, doar parțial) sunt angajate interdependent în arhitectura euroatlantică de securitate, fie că sunt membre ale NATO, participanți activi în programul PfP (Parteneriat pentru Pace) sau că au încheiat acorduri speciale cu Alianța Nord-

[15] Cernahoschi, L., *Ucraina se aruncă în brațele Vestului*, în "Cotidianul", 17 august 2008.
[16] Stancu, M. E., op.cit.

Atlantică. Mai mult chiar, autoritățile democratice din unele dintre noile state independente şi-au exprimat intenția de a dezvolta şi a consolida aceste parteneriate, orientându-se către o perspectivă de integrare în NATO.

O a treia observație vizează configurația geopolitică specifică acestei regiuni în contextul mai larg al relațiilor internaționale. După cum am menționat anterior, bazinul Mării Negre şi-a depăşit capitolul istoric în care putea fi considerat o „zonă-tampon". În prezent, regiunea Mării Negre se dezvoltă ca un spațiu de securitate de-a lungul unui coridor strategic care leagă zona euroatlantică de zona ce cuprinde Orientul Mijlociu, Marea Caspică şi Asia Centrală[17].

Punctul de plecare al abordării occidentale de azi în Marea Neagră a fost 11 septembrie 2001, moment care a condus la o modificare a opticii statelor occidentale față de întreaga regiune. Necesitatea creării unui „springboard", a unui cap de pod pentru combaterea terorismului islamic este întărită de o serie de factori structurali prezenți în regiunea Mării Negre, cum sunt: state neconsolidate, slabă capacitate administrativă, sărăcie şi disparități economice, corupție şi crimă organizată. Totodată, lărgirea NATO (2002) şi UE (2007) până la granițele Mării Negre şi mai ales aspirațiile globale ale acestor organizații determină ieşirea Mării Negre din „conul de umbră" al periferiei Europei şi afirmarea unei noi realități geopolitice, de interfață cu alte zone, Asia Centrală şi Orientul Mijlociu[18] .

Extinderea NATO este un proces care, pe lângă beneficiile aduse statelor implicate, avantajează Alianța în ansamblul ei. Astfel, România şi Bulgaria, prin noul lor statut, alături de Turcia, sunt actori importanți şi joacă un rol vital în protejarea intereselor NATO în regiune, în special în asigurarea securității flancului sud-estic. Pentru prima dată în istoria acestei zone, există un echilibru: trei state membre ale NATO (Turcia, România, Bulgaria) şi trei state nemembre, dar având relații speciale cu Alianța (Rusia, Ucraina, Georgia). Această stare de fapt evidențiază necesitatea ca România şi Bulgaria să devină mai active în regiune prin promovarea politicii NATO în zonă, beneficiind de relațiile de cooperare deja dezvoltate cu celelalte state riverane la Marea Neagră[19].

Deşi limbajul politic actual, în special cel occidental, este impregnat de expresii precum „noua importanță strategică a Mării Negre", este clar că problemele cu care se confruntă regiunea se conturau cu mult înaintea datei de 11 septembrie 2001. Pe de-o parte, se impune realizarea unui model de securitate cooperativă cu geometrie variabilă prin utilizarea / completarea reciprocă a unor formule regionale cum sunt ONU, OSCE, UE, NATO/Consiliul de Parteneriat Euro-Atlantic (EAPC)/Parteneriatul pentru Pace (PfP), Inițiativa de Cooperare în Europa de Sud-Est (SECI), GUAM şi Organizația Cooperării Economice la Marea Neagră (OCEMN). Pe de altă parte, principala dilemă a strategiilor occidentale se reduce la armonizarea intereselor strategice ale Rusiei (mai puțin cele ale Ucrainei, intrată în urma „revoluției orange" în sfera de influență americană) cu cele ale statelor NATO prezente la Marea Neagră. Astfel, după lărgirea Organizației Nord-Atlantice spre est,

[17] Degeratu, C., , op.cit.
[18] Ionescu, C., op.cit., pp. 44 - 45.
[19] Marin, Gh., op.cit. p.10.

Occidentul este, încă o dată, confruntat cu faptul că o extindere suplimentară a propriei sfere la Marea Neagră „poate fi recepționată de mulți ruși ca fiind ostilă”[20].

Noile realități politice şi de securitate, insuficiența unor rezultate convingătoare şi nevoia unei implicări mai active din partea NATO necesită o reevaluare a situației curente.

Nevoia presantă de schimbare în regiunea Mării Negre provine din relațiile dizarmonice generatoare de seisme geopolitice care compromit rolul creator şi sustenabilitatea pe termen lung a geopoliticii spațiului de intersecție. Se impune o armonizare cât mai rapidă a relațiilor în acest perimetru, care să meargă în paralel cu transformările democratice din Orientul Mijlociu şi Asia Centrală.

În acest context, toate statele riverane au mari responsabilități în sensul consolidării securității la Marea Neagră. Ne putem da seama că responsabilitățile ce revin anumitor țări riverane sunt încă şi mai mari. State ca România, Bulgaria, Turcia, care au beneficiat de ajutor substanțial în pregătirea lor pentru aderarea la NATO, au astăzi datoria politică şi morală de a sprijini activ şi efectiv procesul de consolidare a democrației în țările vecine – Ucraina, Republica Moldova, Georgia, Federația Rusă. Totodată, aliații şi partenerii NATO nu pot fi izolați artificial de dinamica acestui proces. Cu alte cuvinte, le revine un rol de jucat şi altor membri importanți ai NATO: SUA, Spania, Germania, Marea Britanie, Franța, Italia, Grecia –, întrucât avem de-a face cu o regiune de rezonanță cu adevărat internațională. Toate cele menționate mai sus constituie argumente în favoarea afirmației inițiale, şi anume, că regiunea are nevoie de o strategie completă de securitate, capabilă să faciliteze cooperarea în baza oportunităților care-i stau încă la îndemână şi să gestioneze adecvat problemele de securitate existente. După cum bine au observat experții, ori se atacă aceste probleme în momentul şi locul în care apar, ori există riscul de a ne pomeni cu ele peste noi[21].

NATO nu şi-a identificat încă un rol regional precis în zona extinsă a Mării Negre. După sfârşitul confruntării Est-Vest, regiunea Mării Negre a intrat în sfera de interes a NATO mai ales ca un spațiu logistic de intervenție pentru Asia Centrală, Europa de Sud-Est şi Orientul Mijlociu. Există totuşi un potențial de dezvoltare a cooperării regionale sub umbrela NATO. Acesta se bazează pe conceptul de securitate, un termen dezvoltat de NATO, care pune accentul pe democrație şi bună guvernare[22].

Percepțiile asupra evoluțiilor viitoare din regiune, dar şi asupra priorităților în privința asigurării securității sale diferă însă de foarte multe ori, după cum o confirmă articolele şi studiile de specialitate sau dezbaterile organizate în cadrul grupurilor de experți. Potrivit unora dintre aceste considerații, regiunea Mării Negre ar trebui să reprezinte îndeosebi un pilon întărit al noii granițe estice a NATO, accentul punându-se în acest sens pe necesitatea securizării acestui limes euroatlantic, pe un model care ar putea fi numit, cu o formulă sui-generis, „pattern-ul intra muros”. Dimpotrivă,

---

[20] Asmus, R. D.; Dimitrov, K.; Forbrig, J., *O nouă strategie euro-atlantică pentru regiunea Mării Negre*, Editura IRSI „Nicolae Titulescu”, 2004, p. 25.

[21] Degeratu, C., op.cit.

[22] *Raport conferință internațională Regiunea Mării Negre – către un parteneriat al secolului al XXI-lea,* Institutul „Ovidiu Şincai”, http://www.fisd.ro/PDF/mater_noi/Raport%20Conferinta%20Marea%20 Neagra.pdf, p.5.

vocile care susțin şi promovează conceptul zonei extinse a Mării Negre se bazează pe viziuni care extind aria intereselor de securitate a NATO dincolo de actuala configurație, fixată de valurile succesive de extindere, pe baza unei analize ce implică luarea în calcul a contribuției esențiale la acțiunile de parteneriat şi cooperare cu vecinii din est, sud şi nord ai NATO. Atât pentru primul „pattern" mai sus amintit, cât şi pentru cel de-al doilea, trebuie relevat un alt element care conferă un caracter aparte regiunii Mării Negre, ca „inimă a Eurasiei" şi coridor de legătură între toate punctele cardinale, dar şi între multiplele geografii culturale[23].

Pentru întărirea stabilității şi securității în regiune, NATO a dezvoltat parteneriate individuale cu statele din regiune. Documentul adoptat la Istanbul privind orientarea strategică a PfP spre Caucaz şi Asia Centrală prevede posibilitatea ca în cadrul PfP să fie dezvoltate acțiuni în domeniul securității maritime şi portuare, complementare inițiativelor regionale.

Pentru îmbunătățirea securității în zona extinsă a Mării Negre sunt dezirabile şi posibile următoarele acțiuni:

- menținerea şi dezvoltarea formulelor preexistente de cooperare intraregională, prin implicarea mai activă a statelor membre NATO şi a celor partenere;
- atragerea în formule de cooperare eficiente a unor state neriverane democratice, care manifestă interes în acest sens şi pot aduce un real plus de securitate regiunii;
- realizarea unor mecanisme de rezolvare a aşa-numitelor zone de „conflict înghețat" prin implicarea statelor din regiune şi prin stimulente de natură economică şi politică pentru factorii implicați în posibila rezolvare a acestora (în special Rusia);
- menținerea şi dezvoltarea actualelor mecanisme de schimb de informații la nivelul regiunii Mării Negre, îndeosebi pentru sprijinul cooperării pe problemele de securitate „soft" (identificarea, prevenirea şi contracararea amenințărilor transfrontaliere şi acțiunile de combatere a fenomenului crimei organizate).

În contextul recentului conflict din Osetia de Sud dintre Rusia şi Georgia, rolul NATO în asigurarea securității în cadrul zonei extinse a Mării Negre trebuie să se orienteze spre o detensionare a relațiilor dintre cele două state şi limitarea posibilităților de reizbucnire a acestuia. Deşi o soluție practică pe termen scurt nu se întrevede în cazul celor două republici autonome de pe teritoriul Georgiei (Osetia de Sud şi Abhazia), NATO ar putea prevedea o creştere a garanțiilor de securitate acordate Georgiei. În acest fel s-ar mai echilibra balanța de putere net favorabilă Rusiei care, profitând de această situație, a şi recunoscut independența celor două republici separatiste.

O altă problemă a zonei extinse a Mării Negre la care NATO trebuie să găsească o soluție este asigurarea securității energetice a Europei, mai ales în contextul recentei crize a gazelor provocate de neînțelegerile dintre Rusia şi Ucraina pe tema tranzitului gazelor ruseşti. Deşi la o primă evaluare această problemă pare a fi exclusiv a Uniunii Europene, implicarea NATO este necesară – mai ales că un important actor zonal în domeniul energiei, Turcia, este membru NATO, dar nu şi al

[23] Stancu, M. E., op.cit.

UE. În acelaşi timp, relaţiile NATO – în special ale SUA – cu Rusia şi Ucraina pot contribui în mod eficient la asigurarea unei mai mari stabilităţi pe piaţa regională a hidrocarburilor prin înglobarea acestei probleme în cadrul unor discuţii mai ample privind securitatea regională.

4. Noi orientări în strategia de securitate a NATO în regiunea Mării Negre

În contextul evoluţiilor geostrategice şi geopolitice de dată recentă, Marea Neagră şi statele litoralului său constituie o placă turnantă între spaţiul de securitate euroatlantic (al Uniunii Europene şi al Alianţei Nord-Atlantice extinse) şi regiunile Orientului Apropiat, Caucazului şi Asiei Centrale. Acest fapt nu face decât să reconfirme şi să pună pe un plan superior vocaţia şi caracteristicile recunoscute şi analizate de-a lungul timpului (mai întâi de către istorici şi diplomaţi, iar ulterior de către specialiştii în probleme de securitate), ale arealului în cauză[24].

Implicarea NATO în conducerea operaţiilor militare din Afganistan, coroborată cu planurile de dislocare a bazelor militare ale SUA din vestul Europei către centrul şi sud-estul continentului, atestă deplasarea sferei de operaţii a Alianţei către est, concomitent cu lărgirea sferei de interes către Asia Centrală şi Orientul Mijlociu.

Cooperarea SUA cu Georgia, Azerbaidjan şi Turcia în Caucaz şi antrenarea Asiei Centrale în circuitul economiei mondiale sunt elemente ce conduc spre noi structuri şi alianţe politico-economice şi militare. Scopurile acestei politici sunt de fortificare indirectă a însăşi prezenţei NATO în regiune şi de a încerca evitarea crizelor grave care plutesc încă la orizont.

Îngrijorările NATO şi mai ales ale anumitor state membre, ca SUA, faţă de viitorul securităţii regionale sunt generate, de politica economică integraţionistă practicată de Moscova, mai ales pentru cele patru republici din Asia Centrală: Tadjikistan, Kazahstan, Kârgâzstan şi Uzbekistan, foste membre ale URSS.

Tema raporturilor cu statele central-asiatice şi caucaziene este, aşadar, din ce în ce mai importantă pentru NATO fiind motivată economic şi militar. Adoptarea noului model de securitate, conţinut în sintagma „securitate pentru Europa", ce înlocuieşte vechiul model al „securităţii şi stabilităţii în Europa" sporeşte în acest mileniu atenţia aliaţilor pentru respectiva zonă, pentru consolidarea stabilităţii acesteia, pentru deschiderea sa către sistemul economic mondial, colaborarea şi cooperarea regională şi globală[25].

Relaţiile NATO cu Azerbaidjan, Georgia, Armenia, Turkmenistan, Kazahstan, Uzbekistan, Kârgâzstan şi Tadjikistan capătă o importanţă remarcabilă, mai ales acum când statele respective se află la noua graniţă a „noului NATO" de după momentul Praga şi pe noua axă geopolitică Marea Caspică - Marea Neagră - Marea Mediterană, datorită potenţialului uriaş de energie al regiunii caspice[26].

---

[24] Idem.

[25] Dolghin, N.; Dinu, M.; Popa, V., **NATO, între certitudini şi aşteptări**, Universitatea Naţională de Apărare, Centrul de Studii Strategice de Apărare şi Securitate, 2004, p. 17.

[26] Mureşan, L., *Noua axă geopolitică Marea Caspică-Marea Neagră-Marea Mediterană. Energie şi securitate – oportunităţi şi sfidări pentru România*, în volumul Integrarea euroatlantică. Priorităţi post-Praga, Editura AISM, Bucureşti, 2002, p.106.

Într-o viziune post-pragheză a mediului de securitate, grupul acestor state ex-sovietice formează componente periferice ale spațiului euroatlantic. O creştere a atenției față de strategia generală de securitate în regiunea Mării Caspice şi a Caucazului este parte a demersului de asigurare a securității energetice a lumii. Țările NATO, şi mai ales SUA, au înțeles acest lucru şi îşi sporesc tot mai mult prezența politică, economică şi militară în această parte a Caucazului de Sud şi Asiei Centrale[27].

5. Concluzii

Marea Neagră constituie o zonă de întrepătrundere a unui număr mare de factori de putere regionali şi globali. Vidul de putere la nivelul acestei zone, datorat dizolvării Tratatului de la Varşovia şi destrămării URSS, a determinat comunitatea euroatlantică să ia o serie de măsuri de securizare a acestui spațiu.

Procesul de extindere a NATO până la coastele estice ale Mării Negre a fost unul treptat, marcat de o serie de fluctuații datorate atât situațiilor interne ale statelor care urmau să primească invitația de aderare la Alianță (şi care, în general, au încetinit acest proces), cât şi unor evenimente regionale şi globale care au avut rolul de a creşte necesitatea integrării anumitor state, în special din considerente de natură strategică. În urma acestor valuri de extindere, în prezent NATO este principalul factor de putere în regiunea Mării Negre.

Atitudinea Moscovei față de extinderea NATO în regiunea Mării Negre a fost şi este în continuare una negativă, intensitatea acesteia fiind determinată de situația internă din Rusia şi de statutul statelor candidate înainte de destrămarea URSS. Ultimele două candidate la aderare, Georgia şi Ucraina, foste republici sovietice, au determinat şi cea mai puternică reacție din partea Rusiei care a reuşit, ajutată şi de problemele interne ale celor două țări, amânarea unei decizii a NATO privind aderarea acestora.

Analizând mediul de securitate din zona extinsă a Mării Negre, mai ales în contextul recentului conflict din Georgia, se impune necesitatea creşterii rolului NATO în această regiune, care să aibă în vedere atât necesitățile de securitate ale țărilor din zonă, cât şi relațiile dintre acestea. Modalitatea de implicare a NATO în îmbunătățirea securității în zona extinsă a Mării Negre trebuie să se bazeze în special pe aspecte pozitive de ordin cooperativ, pentru a nu antagoniza Rusia, însă fără a diminua interesele Aliației şi ale partenerilor acesteia.

Pentru asigurarea securității zonei extinse a Mării Negre, NATO trebuie să aibă în vedere şi statele din regiunea Asiei Centrale, datorită importanței crescânde a zonei Mării Caspice în strategia globală de securitate a Aliației, precum şi a legăturilor de natură politică, economică şi culturală a acestei zone cu regiunea Mării Negre.

Bibliografie:

[1] ******Geopolitical Diary: Lessons Learned from Georgia*, Stratfor, 11 august 2008.

[27] Dolghin, N.; Dinu, M.; Popa, V., op.cit., p.16.

[2] ***Raport conferinţă internaţională Regiunea Mării Negre – către un parteneriat al secolului al XXI-lea*, Institutul „Ovidiu Şincai”, http://www.fisd.ro/PDF.
[3] ***Summit-ul NATO de la Bucureşti – sfârşitul unipolarismului?,* Institutul Ovidiu Şincai, Bucureşti, 10 aprilie 2008.
[4] ASMUS, R. D.; DIMITROV, K.; FORBRIG, J., **O nouă strategie euro-atlantică pentru regiunea Mării Negre,** Editura IRSI „Nicolae Titulescu”, 2004.
[5] CERNAHOSCHI, L., *Ucraina se aruncă în braţele Vestului*, în “Cotidianul”, 17 august 2008.
[6] COŞCODARU, I., *Pentru o strategie euro-atlantică în zona Mării Negre*, Provocări la adresa securităţii şi strategiei la începutul secolului XXI, Sesiunea de comunicări ştiinţifice cu participare Internaţională, Secţiunea: Apărare şi securitate naţională, Editura Universităţii Naţionale de Apărare, Bucureşti – 2005.
[7] DEGERATU, C., *Există Regiunea Mării Negre. Probleme de securitate ale unui spaţiu geopolitic strategic cu o dinamică accelerată*, în „Monitor strategic – revistă de studii de securitate şi apărare”, anul VI, nr. 3-4/2005.
[8] DOLGHIN, N.; DINU, M.; POPA, V., **NATO, între certitudini şi aşteptări,** Universitatea Naţională de Apărare, Centrul de Studii Strategice de Apărare şi Securitate, 2004.
[9] IONESCU, C., *Marea Neagră – un pivot geopolitic în dispută?,* în „Revista Geopolitica”, anul IV nr. 1, 2005.
[10] ISPAS, T., *Extinderea N.A.T.O. şi securitate europeană*, în Revista Academiei Forţelor Terestre "Nicolae Bălcescu" Sibiu”, nr.2, 2001.
[11] MARIN, Gh., *Parteneriatele multilaterale şi dialogul politic intensificat – soluţii posibile în edificarea stabilităţii şi securităţii în zona extinsă a Mării Negre*, „Politici şi strategii în gestionarea conflictualităţii”, Sesiunea anuala internaţională de comunicări ştiinţifice, ediţia a-VIII-a, Centrul de Studii Strategice de Apărare şi Securitate, Editura Universităţii Naţionale de Apărare “Carol I”, Bucureşti, 2008.
[12] MICLEA, M. S., *Caracteristici de securitate ale regiunii extinse a Mării Negre. Paradigma „securităţii îngheţate”,* Centrul de Studii Strategice de Apărare şi de Securitate, în „Impact Strategic”, Nr. 2 [27]/2008.
[13] MUREŞAN, L., *Noua axă geopolitică Marea Caspică-Marea Neagră-Marea Mediterană. Energie şi securitate – oportunităţi şi sfidări pentru România*, în volumul Integrarea euroatlantică. Priorităţi post-Praga, Editura AISM, Bucureşti, 2002.
[14] RUMER, B. E.; SIMON, J., Contribuţii *la o strategie euroatlantică pentru regiunea Mării Negre*, în „Caiete euroatlantice”, Colegiul Naţional de Apărare, nr.2, Editura Universităţii Naţionale de Apărare “Carol I”, Bucureşti, 2006.
[15] STANCU, M. E., *Caracterizarea noilor riscuri, ameninţări şi acţiuni posibile în regiunea Mării Negre*, în „Buletinul Universităţii Naţionale de Apărare «carol I»”, nr. 4/2007.

PUTEREA AERIANĂ
ÎN CONTEXTUL NOILOR PROVOCĂRI

Dr. Ion-Aurel STANCIU*

Presently, the national and international security environment changes so rapidly and radically producing significant transformations into the global, regional and national security field. The provocations the following generation will confront with are already present and will be as difficult and, surely, more complex than the ones coming from in the Cold War and post-Cold War period.

The new manner of approaching security is concentrated on preventive diplomacy aspects, the participation into the cooperative security and the new types of conflicts determining substantial changes in the military field. Therefore, the Army's transformation is necessary from a simply defence structure into one in support of regional peace and stability.

The essential elements of the strategic perspective of using the Air forces in any type of armed conflict, symmetric or asymmetric, are: air superiority, informational superiority, attack with strategic effects, precision engagement, rapid mobility and agile army support in operation, all on the basis of effects-based operations.

Without the capacity of controlling the air space there isn't liberty of action for the land forces or for the naval forces, without capacities of air transportation or attack to land the forces mobility and the possibility to concentrate efforts decreases under the level present a threat for the adversary.

The security environment, the environment of actions/operations development and basic characteristics of the air power determines substantially the distinctive characters of air operations leadership. As a product of altitude, speed and distance factors, the air power characteristics form the basic analytical instruments in explaining the differences between the air operations and the land and maritime ones. Due to the wide distances and big speeds the air operations are executed, these must be lead differently from the land and maritime ones.

The term "air power leadership" is a description necessary for distinct and unique approach of air operations command, determined by the peculiar characteristics of the actual security environment and also of the air field where are developed.

1. Complexitatea noului mediului de securitate. Rolul NATO şi UE

Deşi am trecut în secolul XXI, lumea încă se confruntă cu greutăţile şi problemele pe care le-a creat în secolul XX. Mediul de securitate naţional şi internaţional se schimbă în prezent atât rapid cât şi radical, provocările cu care se vor confrunta generaţia imediat următoare sunt deja prezente şi vor fi la fel de dificile şi, cu siguranţă, mai complexe decât problemele din perioada Războiului Rece şi în cea imediat următoare. Politica externă şi de securitate a României este importantă nu doar pentru România şi nici chiar numai pentru regiune. Este importantă pentru Europa şi pentru Alianţa Euro-Atlantică al cărui nucleu este NATO.

Trebuie reamintit faptul că NATO nu este doar o simplă organizaţie internaţională „inclusivistă", cu toate că scopul său principal, stabilit încă de la creare, a fost de a deveni o comunitate pluralistă de securitate. Mai exact, Alianţa a

* **General maior, Şeful Statului Major al Forţelor Aeriene**

fost proiectată ca un scut de apărare pentru a proteja şi promova valorile, normele, regulile şi procedurile democratice transatlantice.

Atacurile teroriste de la 11 septembrie au condus la un proces complex de transformare şi reevaluare a organizaţiei, a ţărilor membre şi a celor candidate, atât la nivelul aranjamentelor interne, cât şi la cel al interacţiunii lor strategice.

În această privinţă, se poate observa că principalele capacităţi instituţionalizate aliate au fost menite, încă de la început să apere şi să reproducă la nivel interstatal principiile fundamentale ale caracteristicilor instituţionale democratice. Mai mult decât atât, după sfârşitul Războiului Rece, NATO a oferit noilor democraţii „busola strategică" necesară pentru a înfrunta numărul tot mai mare de provocări complexe internaţionale. În acelaţi timp nu trebuie neglijat sprijinul faţă de procesele interne specifice reformelor sectorului de securitate. În consecinţă, ţările din Europa Centrală şi de Est şi-au definit obiectivul integrării în NATO ca fiind concordant cu intenţiile lor politice şi strategice şi, nu în ultimă instanţă, cu nevoile lor culturale.

Alianţa Atlanticului de Nord a putut fi, aşadar percepută şi înţeleasă ca o comunitate de securitate plurală, a cărei tradiţie de jumătate de secol şi al cărei nivel de instituţionalizare democratică ridicat o transformaseră deja în cel mai bun mijloc de a înfrunta tranziţia dificilă la realinierile strategice sistemice post-Război Rece. În ultimul deceniu, NATO a evoluat semnificativ către o organizaţie pentru apărare şi securitate colectivă ce se adresează provocărilor mediului intrernaţional actual într-o manieră complexă, cu mai multe faţete: de la promovarea valorilor democratice fundamentale până la exerciţii militare şi operaţiuni în zone de instabilitate sau de la extindere până la cristalizarea diferitelor formate şi programe de cooperare cu partenerii.

Această „coloană vertebrală" strategică a fost pusă la grea încercare la 11 septembrie 2001. Aceste evenimente au demonstrat oficialilor Alianţei şi fiecărui stat membru în parte că mijloacele militare convenţionale nu sunt suficiente pentru a face faţă noului mediu strategic de securitate. Lecţia principală a fost că ceea ce s-a întâmplat în Statele Unite s-ar fi putut întâmpla oriunde. Tocmai de aceea, la nivelul Alianţei s-a depus o o cantitate impresionantă de muncă şi s-au desfăşurat dezbateri interne în scopul evaluării modalităţilor colective de înfruntare a noilor ameninţări globale, asimetric, iregulare precum terorismul. Premisa de la care s-a pornit a fost că vulnerabilităţile nu se mai măsoară în termeni de naţional şi internaţional, ci de fenomene transnaţionale. În planul deciziei, consecinţele acestor atacuri au determinat comunitatea euroatlantică să se concentreze tot mai mult pe modalităţile şi mijloacele de prevenire, descurajare şi reacţie. Realizarea acestui obiectiv presupune mai întâi înţelegerea şi capacitatea de a monitoriza şi preveni acţiunile unui duşman imprevizibil şi complex.

Alianţa Atlanticului de Nord este o organizaţie complexă. Singură, ea nu poate fi capabilă să se confrunte cu actualele ameninţări, însă este esenţială în asigurarea coeziunii şi a modalităţilor de descurajare a unei potenţiale agresiuni. Invocarea Articolului 5, după 11 septembrie, a fost urmată de măsuri specifice în cadrul NATO, în special în scopul intensificării avertizării timpurii şi al supravegherii, protejării flancului său sud-mediteranean şi sprijinirii eforturilor militare ale statelor membre. Dincolo de dezbaterile politice din acea perioadă, statele membre au conştientizat

faptul că, pentru viitor, va fi nevoie de un tip diferit de forțe şi mijloace pentru a recționa rapid la asemenea evenimente.

Summitul de la Praga, a deschis un număr de inițiative îndreptate către îmbunătățirea capabilităților militare ale Alianței. A devenit evident faptul că prezența NATO este necesară în diferite zone ale lumii. Construirea unei Forțe de Răspuns a NATO (NRF), capabilă de dislocare în cinci zile, îmbunătățirea capabilităților Alianței în direcțiile desfăşurării şi susținerii forțelor în teatrele de operații, sporirea capacităților de supraveghere şi de recunoaştere constituie doar câteva din măsurile ce se dezvoltă în acest moment.

Dimensiunea transformării merge dincolo de o concepție şi de aranjamente specifice, strict militare. Confruntarea cu terorismul şi rețelele criminale de proliferare a armelor de distrugere în masă ridică inevitabil şi problema cooperării instituționalizate interagenții. Spre exemplu, NATO şi UE au lansat recent inițiative comune ce vizează securitatea frontierelor şi au intensificat cooperarea în domeniul protecției şi al schimbului de informații.

Modul în care mediul stategic s-a transformat după 11 septembrie este fără precedent. Dincolo de ciclicitatea istoriei, s-a dovedit încă o dată că omenirea este capabilă de a genera surprizele ei, uneori neplăcute. Percepția asupra terorismului a evoluat de la o problemă eminamente internă, de aplicare a legislației penale, la una de securitate internațională care, dacă este abordată în mod adecvat, necesită un spectru larg de măsuri politice, economice, informaționale şi legislative, dar şi o serioasă implicare totală, în care factorul militar joacă un rol important.

Dincolo de capabilități, modalitatea de folosire a acestora – când, cum şi împotriva cărui inamic? – reprezintă aspecte cruciale în pregătirea politicilor de apărare şi securitate. De aceea, este nevoie de o mai mare cantitate de informații de calitate, pentru a defini şi îndeplini obiectivele, de forțe rapid dislocabile, capabile, adaptate cerințelor, pentru a fi în măsură să asigurăm succesul operațiilor militare, din ce în ce mai complexe şi pentru a contribui direct la asigurarea securității euroatlantice.

Europa noului mileniu este văzută, în special prin prisma Uniunii Europene, drept un spațiu al instituțiilor, cooperării şi integrării, o zonă de îndeplinire a preceptelor liberalismului. În termenii securității Uniunea Europeană s-ar putea defini ca o „comunitate de securitate”. Dincolo de acest areal al manifestării pozitive, în Balcani şi Caucaz, caracteristicile Europei anilor 1914 sau 1939 – *conflicte etnice, granițe contestate, extremism politic, pasiuni naționaliste, înapoiere economică a unor regiuni* – impregnează în continuare logica raportului internațional. Practic, două lumi coexistă fizic, însă cu racord la timpi fundamentali diferiți: *o lume a secolului XXI, aşezată pe principii asumate de legitimitate* ce țin sub control acțiunea forțelor latente, şi *o lume a ciocnirilor brute de interese primare,* în care vechile legi, considerate imuabile, ale geografiei şi puterii fizice dau în continuare frâu liber exprimării acestor forțe.

2. Noi abordări în domeniul militar

În ultimul deceniu, forțele armate, considerate printre cele mai tradiționale instrumente de acțiune ale unui stat, au fost confruntate cu schimbări fără precedent

în acest secol: necesitatea de a transforma armata într-o structură diferită de simpla armată de apărare, simultan cu necesitatea susținerii financiare a efortului militar de sprijinire a păcii şi stabilității regionale.

O nouă abordare a securității focalizată pe aspectele diplomației preventive, pe participarea la securitatea cooperativă şi pe transformarea conflictelor determină o modificare substanțială a rolului armatei în secolul XXI. Probabilitatea ca armata României să fie angajată în operațiuni legate de îndeplinirea misiunii sale de bază, apărarea teritoriului național, a scăzut semnificativ, în schimb a crescut participarea forțelor armate la o gamă largă de misiuni de gestionare a crizelor.

În ultimii ani, au avut loc reconceptualizări semnificative în domeniul suveranității şi al rolului statului, prin creşterea rolului actorilor non-statali, permeabilizarea granițelor, procesele de integrare şi regionalizare, creşterea interdependenței dintre state şi diminuarea subsecventă a capacității lor de a-şi asigura securitatea în mod unilateral.

Fizionomia viitoarelor conflicte s-a modificat prin preponderența crizelor de joasă intensitate şi a conflictelor etnice şi religioase față de războaiele convenționale clasice. Intervenția armată a devenit tot mai specializată. Tehnologiile informaționale tind să înlocuiască descurajarea nucleară, iar utilizarea forțelor armate pune tot mai mult accentul pe folosirea sistemelor de înaltă precizie, pe obținerea victoriei prin atacuri punctuale de la mare distanță şi evitarea de pierderi umane.

Forțele armate ale României urmează un proces similar celorlalte state membre NATO, de trecere de la armate de apărare la armate de securitate. Stabilitatea în Europa implică o abordare preventivă pe termen lung, în cadrul căreia sistemele militare au un rol important. Asigurarea securității naționale implică în mod direct participarea la menținerea stabilității regionale şi integrarea în Alianța Nord-Atlantică, ca garant nu doar al securității frontierelor statelor membre, ci în primul rând a democrației şi securității continentale.

Pentru a răspunde obiectivelor politicii de apărare, structura de forțe a armatei României trebuie constituită astfel încât să asigure: o contribuție credibilă la apărarea teritoriului național; o contribuție semnificativă pentru operațiunile de sprijin al păcii şi în special pentru cele care îşi propun să contracareze riscurile la adresa securității naționale a României; o contribuție relevantă pentru apărarea colectivă, în perspectiva integrării depline în NATO şi UE şi a necesității împărțirii nu doar a beneficiilor, ci şi a responsabilităților în cadrul acestor organizații.

3. Semnificația actuală a puterii aeriene şi evoluția ei viitoare

În actualul context geopolitic şi geostrategic se constată o preocupare permanentă a analiştilor şi specialiştilor în domeniu pentru a descifra direcția de evoluție a fenomenului militar şi, în funcție de aceasta şi de alți factori, de a „construi" sisteme de securitate şi de apărare națională viabile şi eficiente.

Viitoarele conflicte vor fi caracterizate cel mai probabil de selectarea spațiilor de confruntare şi a obiectivelor, de demasificarea acțiunilor de luptă, de o mare intensitate şi o scurtă durată de desfăşurare a acestora, de sporirea mobilității forțelor şi diversificarea procedeelor de întrebuințare în luptă, de folosirea masivă a noilor generații de "arme inteligente", sistemelor electronice de supraveghere, cercetare şi

lovire, a sistemelor C4I, precum şi a întregii game de acţiuni specifice războiului în reţea.

De asemenea, evoluţia istorică a conflictelor impune reanalizarea misiunilor forţelor armate în contextul schimbării substanţiale a scopului folosirii instrumentului militar, în conformitate cu conceptul operaţiilor bazate pe efecte. Interesul de a ocupa un teritoriu a fost înlocuit cu acela de a influenţa evenimentele. Necesitatea de a fi prezenţi a cedat locul exigenţei de a controla pentru a influenţa şi, eventual, a interveni oriunde, pe cât posibil, fără o înfruntare fizică între combatanţi, trecându-se de la dorinţa producerii de pierderi substanţiale inamicului, la aceea de a evita pierderi mari atât în rândul forţelor proprii, cât şi în rândul adversarului, în special a populaţiei civile.

În acest context, Forţele Aeriene vor continua să joace un rol important în rezolvarea crizelor la orice nivel al conflictului prin obţinerea controlului asupra unei părţi a spaţiului aerian de interes strategic, producerea de pierderi deosebite elementelor cheie ale potenţialului militar şi dispozitivului de luptă ale inamicului şi crearea condiţiilor pentru executarea diferitelor misiuni de către celelalte categorii de forţe ale Armatei. Totodată, operaţiile Forţelor Terestre şi Forţelor Navale, înainte de a fi concomitente cu cele ale Forţelor Aeriene, vor fi precedate, de regulă, de acestea.

Posibilităţile diverse de întrebuinţare a mijloacelor aeriene permit conducerii militare, naţionale sau multinaţionale, să descurajeze şi prevină o agresiune, să adapteze dimensiunea şi intensitatea operaţiilor aeriene, desfăşurate pentru soluţionarea unor situaţii de criză sau conflicte, în conformitate cu comanda politică. Superioritatea aeriană, angajarea cu precizie, superioritatea informaţională, operaţiile bazate pe efecte, mobilitatea reprezintă elementele esenţiale ale perspectivei strategice de întrebuinţare a Forţelor Aeriene în orice tip de conflict armat, simetric sau asimetric. În plus, Forţele Aeriene furnizează expertiză specializată şi sprijin adecvat structurilor de operaţii speciale.

Superioritatea aeriană (temporară) trebuie să realizeze ineficienţa apărării aeriene a adversarului şi să limiteze riscurile aferente atacurilor aeriene ale acestuia. În acest scop, sunt necesare atât asigurarea capabilităţilor de anihilare a apărării aeriene a adversarului pentru a asigura libertatea de acţiune a forţelor proprii, cât şi eficienţa şi persistenţa operaţiilor aeriene dincolo de posibilităţile spaţiale ale apărării aeriene a adversarului în condiţii meteorologice nefavorabile acţiunilor forţelor aeriene.

Prin efectele directe sau indirecte ale operaţiilor aeriene, se creează posibilitatea întrebuinţării întrunite a forţelor armate. Efectele directe ale operaţiile aeriene permit sporirea capacităţii de luptă a forţelor de suprafaţă, iar cele indirecte se concretizează în izolarea şi pregătirea spaţiului în care urmează a se desfăşura operaţiile şi acţiunile de luptă ale forţelor de suprafaţă.

Prin întrebuinţarea ofensivă, alegerea (selectarea) corectă a obiectivului de lovit (target acquisition) şi eficacitatea armamentului, Forţele Aeriene pot să exercite o influenţă hotărâtoare asupra intenţiilor unui posibil agresor. Prin aceasta, Forţele Aeriene devin elementul cheie pentru dominarea unui conflict şi pentru descurajarea adversarului.

Angajarea de precizie asigură creşterea numărului de ţinte lovite în cadrul unei ieşiri/avion şi obţinerea de efecte specifice, eliminarea riscului fratricidului şi a celui legat de producerea de daune colaterale şi, în ultimă instanţă, obţinerea de efecte semnificative atât în plan militar, cât şi în plan psihologic.

Superioritatea informaţională se bazează pe: integrarea sistemelor de cercetare pilotate şi nepilotate, precum şi a celor spaţiale/cosmice; imaginea spaţiului de luptă, care include şi imaginea aeriană recunoscută, în timp real; alarmarea timpurie; utilizarea eficace a informaţiilor prin asigurarea de informaţii şi ducerea operaţiilor informaţionale; interzicerea utilizării de către adversar a sistemelor C4ISR.

Mobilitatea rapidă (manevra pe verticală) a crescut în importanţă către punctul unde ea este necesară în fiecare acţiune militară. Aceasta permite realizarea în cadrul operaţiilor aeriene/operaţiilor întrunite a unui pod aerian şi a unei capacităţi militare de mişcare eficientă şi oportună în interiorul sau în aria de interes adiacentă teatrului de operaţii, oriunde şi în orice condiţii.

Sprijinul de luptă agil permite ducerea unor operaţii sensibile, persistente şi eficace în orice condiţii.

Caracteristicile tehnico-tactice şi posibilităţile de întrebuinţare ale mijloacelor aeriene fac aproape imposibilă sustragerea oricăror ţinte atacului acestora. Potenţialul de risc care ia naştere din acest fapt, poate fi contracarat numai cu acelaşi fel de mijloace. De aceea, puterea aeriană poate fi contrabalansată *numai* prin putere aeriană. Aliaţele sau statele solitare pot fi intimidate dacă nu dispun de o putere aeriană credibilă.

În concluzie, importanţa Puterii Aeriene, atât în prevenirea cât şi în deznodământul conflictelor şi crizelor, este dată capacitatea acesteia de a îndeplini o gamă largă de misiuni, de a lovi cu precizie ţinte dispuse în întreg teatrul de operaţii, de a reacţiona în timp scurt timp şi, implicit de descuraja orice ameninţări. Prin capacitatea ei de reacţiona rapid şi de a descuraja, apreciez că importanţa puterii aeriene va creşte/se va menţine la un nivel major şi în perioada următoare.

4. Influenţa mediului de securitate contemporan în determinarea capabilităţilor aeriene

Pentru a înţelege mai bine rolul forţelor aeriene, misiunile pe care acestea le pot executa şi capabilităţile necesare, se cuvine să aruncăm o privire asupra caracteristicilor mediului în care Forţele Aeriene pot acţiona astăzi. În esenţă, cam tot ceea ce se vede astăzi în Irak şi Afganistan se va vedea şi în viitor. Este încă suficient loc pentru surprize şi în mod categoric vor fi momente ce vor surprinde indiferent cât de bine pregătite vor fi forţele.

Natura conflictelor viitoare nu va diferi de aceea a conflictelor de azi. Istoria ne învaţă că trăsăturile fiecărui conflict sunt de fiecare dată diferite şi în cel mai sigur mod se vor schimba, dar natura durabilă a războiului ca şi întreprindere umană va rămâne în mare parte neschimbată.

Ca şi în perioada actuală, viitorii adversari vor determina forţele să se adapteze la fel cum ei înşişi se vor adapta. Ei îşi vor ataca ţintele în punctele vulnerabile, în locaţiile şi prin metodele cele mai stranii şi mai la îndemână. Cel care influenţează

tipul acţiunilor ce se doresc a fi întreprinse precum şi abilitatea de a le pune în practică este mediul.

Conflictele de astăzi pot apărea şi ca o reacţie de oponenţă la măsurile întreprinse pentru globalizare precum şi ca reacţie la manifestarea superiorităţii totale. Viitorii adversarii vor exploata graniţele interstatale şi alte straturi politice, economice şi tribale în scopul identificării unui adăpost pentru a se proteja de capabilităţile militare convenţionale, lucru ce complică destul de mult planificarea operaţională. Acţiunile executate în astfel de medii vor sprijini sau vor ataca actori statali şi non statali. Odată definit mediul general, trebuie înţeles contexul zonei sau interesele din zonă pentru obţinerea unei imagini complete a problemei strategice. În multe ocazii, mediile în care se operează sunt influenţate în mod clar de state externe conflictului direct, care ar putea avea un interes în acesta sau în zonă. În multe cazuri, adversarii vor lupta fără nici o regulă din pur şi simplul motiv că ei nu pot reuşi şi nici măcar supravieţui prin nici o altă modalitate.

În concluzie, în dimensionarea forţelor este absolut necesară structurarea echilibrată a acestora pentru a fi în măsură să facă faţă atât ameninţărilor convenţionale cât şi celor neconvenţionale sau hibride ale viitorului. De ce? Pentru că acum se studiază şi se vorbeşte despre războiul neconvenţional, asimetric, „irregular”, hibrid, dar cine se aştepta la un conflict cum a fost cel din Georgia din 2008?!...

Diferenţa este dată de faptul că în operaţiile convenţionale adversarul este forţat prin natura pierderilor să se predea în sensul tradiţional, pe când în conflictele neconvenţionale este posibil ca înfrângerea să nu mai fie un eveniment de mare vizibilitate ci presupus doar atunci când adversarul este “înfrânt” în ochii populaţiei şi devine ineficient sau nerelevant, rolul operaţiilor informaţionale, psihologice şi speciale fiind de necontestat.

Dimensionarea capabilităţilor corecte necesare este o mare provocare într-un război neconvenţional. Ameninţările nu mai sunt create de forţe masive convenţionale, nucleare. Acum ameninţările sunt generate de adversari care au învăţat că pot ameninţa şi distruge naţiuni în moduri care sunt sub pragul de răspuns tradiţional. Ei pot destabiliza state vecine şi pot genera fluxuri de refugiaţi, se pot implica în narco-terorism, în atacuri la scară mică în sau în afara teritoriului unui stat şi intenţionează proliferarea armelor de nimicire în masă. Ei au învăţat să atragă, să angajeze atacatori sinucigaşi, să răpească cetăţeni, şi altele, pe scurt, le numim ameninţările războiului asimetric, “irregular”.

Pentru a descuraja şi înfrânge aceste ameninţări este nevoie de forţe cu capabilităţi noi. Este nevoie de forţe capabile să opereze în tot spectrul conflictului. Aplicarea forţei sau ameninţarea cu aplicare ei, trebuie să se facă rapid, selectiv şi decisiv. Forţa trebuie aplicată în aşa manieră încât să descurajeze agresorii şi să asigure aliaţii şi partenerii. Pentru aceasta este necesară o structură a forţei care demonstrează viteză, putere, anduranţă, interoperabilitate şi precizie chirurgicală. Pentru a fi atât corespunzătoare cât şi decisivă în secolul XXI, forţa trebuie adaptată pentru a fi în măsură să facă faţă acestor noi ameninţări. Un principiu de bază, însă trebuie aplicat cu orice preţ şi anume „proporţionalitatea” precum şi regulile conflictului de joasă intensitate (Low intensity conflict - LIC)

Pentru aceasta trebuie analizat de la bun început ceea ce se aşteaptă de la forţele aeriene într-un eventual conflict. Mai întâi, se doreşte a se cunoaşte ceea ce se petrece în acel spaţiu – cunoaşterea situaţiei, apoi se doreşte să se execute misiuni destinate apărării aeriene şi în cel mai bun caz destinate suveranităţii aeriene (temporare). Apoi este necesară dislocarea rapidă şi proiectarea superiorităţii aeriene în zona acţiunilor militare în timp ce se execută şi se susţin operaţii aeriene. Apare în acest fel următoarea întrebare: care sunt ingredientele necesare forţelor aeriene pentru a fi în măsură să execute misiunile enumerate? Acestea pot fi: supravegherea aeriană, cercetarea, protecţia, mobilitatea, distanţa şi precizia. Ce poate fi identificată, însă, ca şi cea mai inconfortabilă problemă, cea mai mare provocare? Ceea ce lipseşte este abilitatea de a descoperi, identifica şi neutraliza ţintele care sunt camuflate, nu numai în modul tradiţional (păduri, buncăre, etc.) dar şi în zonele populate ; dispersate, nu numai în anumite zone de operaţii dar şi în localităţi în care sunt civili neevacuaţi (“scuturi umane”); mobile şi de scurtă durată (de oportunitate).

Pentru a depăşi aceste provocări şi a depăşi limitările, forţele aeriene trebuie să dispună de senzori cu timp de acţiune îndelungat pentru descoperirea ţintelor camuflate şi dispersate şi să fie în măsură să răspundă şi să reacţioneze la timp asupra ţintelor mobile şi de scurtă durată (de oportunitate). Pe aceste două domenii trebuie să se pună un accent deosebit. Aceasta înseamnă superioritate informaţională, distanţă, precizie şi oportunitate.

În final, analizând din nou ceea ce se aşteaptă de la forţele aeriene într-un eventual conflict, se poate constata că în ecuaţie apare abilitatea de a prevedea ceea ce se întâmplă în spaţiul de luptă, care devine cea mai importantă capabilitate în conflictele moderne. In viitor, diferenţa în capabilităţi a forţelor aeriene, va fi dată de modalitatea de obţinere în timp scurt a informaţiilor necesare unui sistem de arme pentru a interveni în timp util asupra unei ţinte de oportunitate (Time Sensitive Target). Din nou, aceasta înseamnă superioritate informaţională, distanţă, precizie şi oportunitate.

5. Impactul semnificaţiei puterii aeriene în domeniul conceptual şi structural

Importanţa deosebită pe care o are Puterea Aeriană în ansamblul puterii militare şi, implicit, în deznodământul conflictelor armate, a determinat abordarea complexă a acesteia.

În acest sens, în ultimii ani, în Forţele Aeriene Române, a fost intensificat procesul de elaborare a actelor normative specifice, ca urmare atât a necesităţii privind dezvoltarea unei **componente conceptuale** corespunzătoare conflictelor armate moderne şi cerinţelor de gestionare a crizelor, cât şi asigurării compatibilităţii conceptuale cu NATO, ca urmare a necesităţii integrării în această Alianţă politico-militară.

Prin conţinutul lor, noile doctrine şi standarde încearcă să direcţioneze modul de întrebuinţare a Forţelor Aeriene în cadrul apărării colective şi în operaţiile de stabilitate, pentru obţinerea gradului dorit de control asupra spaţiului aerian. De asemenea, se abordează şi modul de îndeplinire al unor misiuni pe timp de pace, cum ar fi Poliţia Aeriană, participarea la rezolvarea urgenţelor civile sau înlăturarea

efectelor dezastrelor.

Totodată, trebuie edificat un cadru eficace de utilizare al lecţiilor identificate şi învăţate, ce are un rol important privind menţinerea în actualitate a principiilor care direcţionează întrebuinţarea Puterii Aeriene, creşterea eficacităţii şi eficienţei activităţilor la nivel de conducere şi execuţie, optimizarea structurilor organizatorice specifice Forţelor Aeriene şi modernizarea înzestrării acestora.

Este necesar ca Doctrina Forţelor Aeriene să reuşească să definească, în corelare cu provocările mediului strategic contemporan şi factorii Puterii Aeriene, modalităţile de edificare şi de întrebuinţare în operaţii a acestor forţe, asigurând cadrul general, neîngrădit de reguli restrictive, care să permită, pe de o parte, unitatea de concepţie şi execuţie la nivelul tuturor eşaloanelor şi, pe de altă parte, manifestarea, din partea celor care o aplică, a gândirii creatoare, iniţiativei şi capacităţii de adaptare la situaţii des schimbătoare şi dificil de prevăzut.

În acest sens, procesul de restructurare al Forţelor Aeriene Române s-a desfăşurat şi se desfăşoară pe baza următoarelor principii**: dimensionarea** Forţelor Aeriene în raport cu obiectivele acestora şi resursele alocate; **asigurarea eficacităţii Forţelor Aeriene** prin realizarea identităţii structurale, funcţionale şi acţionale a acestora în toate situaţiile; **asigurarea unui echilibru în ceea ce priveşte misiunile, personalul, conceptele şi echipamentele** care să permită ca structurile organizatorice ale Forţelor Aeriene să poată îndeplini misiunile repartizate, să aibă capacitate ridicată de reacţie, să fie flexibile şi să poată desfăşura acţiuni de durată; **dependenţa structurilor organizatorice de nivelul dezvoltării armamentului şi tehnicii din dotare,** sistemele de armament şi tehnica din dotare necesitând personal într-un anumit număr şi de o anumită specializare; **realizarea interoperabilităţii** cu structurile similare din armatele statelor membre NATO.

Exerciţiile întrunite trebuie să fie parte a instruirii forţelor aeriene în principal pentru certificarea şi afirmarea forţelor dislocabile puse la dispoziţia NATO/UE. Pe timpul acestor exerciţii se pot identifica limitele capabilităţilor proprii, în special în ceea ce priveşte echipamentul aflat în serviciu. În consecinţă, se pot elabora programe pentru achiziţionarea de echipament modern care, în final, ar trebui să elimine aceste limitări.

Pregătirea forţelor dislocabile rămâne în continuare o provocare pentru forţele aeriene. Conectarea la fluxul informaţional din teatrul de operaţii, logistica şi protecţia forţei pe baze aeriene pe care sprijinul naţiunii gazdă (HNS) este minim, rămân probleme deschise. Pentru a găsi soluţiile adecvate de rezolvare este necesară continuarea participării la exerciţii şi antrenamente comune, analizarea cu atenţie a rezultatelor acestora şi schimbul permanent de informaţii cu aliaţii şi partenerii de coaliţie.

Totodată, în concordanţă cu misiunile Forţelor Aeriene reieşite din doctrina operaţională şi cu cerinţele de operare şi mentenanţă a noilor tipuri de tehnică, trebuie elaborată o strategie de management a resursei umane, care să permită atingerea capacităţii operaţionale finale (FOC). Procesul de reorganizare nu a fost şi nu este uşor, ci din contră a fost şi este deosebit de dificil în condiţiile în care acesta este afectat de resursele bugetare limitate.

Este necesară o reconfigurare substanţială a structurilor din Forţele Aeriene a

căror activitate va fi influențată de cerințele de operare şi sprijin logistic a noii tehnici de luptă şi a echipamentelor de deservire asociate, de adaptare printr-un efort sincronizat în scopul realizării economiei de resurse şi tranziției fluente de la vechi la nou.

Etapa de restructurare este urmată de cea de modernizare care, pe parcursul a unei perioade de aproximativ 10 ani, va aduce toate structurile din Forțele Aeriene la nivelul standardelor NATO, prin achiziții de tehnică nouă sau modernizată.

Este esențial să se înțeleagă faptul că fără capacitatea de a controla spațiul aerian nu există libertate de acțiune pentru forțele terestre sau pentru forțele navale, că fără capacitățile de transport aerian sau de atac la sol, mobilitatea forțelor, inclusiv a Forțelor Speciale şi posibilitățile de concentrare a eforturilor scad sub nivelul la care pot constitui o forță de descurajare a adversarului. Pentru viitor avem în vedere tot ceea ce ține de calitate. Orientarea actuală pentru înzestrarea cu avionul multirol ține cont de aceasta. Cerințele operaționale au fost formulate cu un accent deosebit pe calitate şi au permis opțiunea pentru un număr mai mic de avioane de luptă decât cel pe care îl avem în prezent în dotare. De asemenea, am luat în considerare crearea de capabilități în domeniul transportului aerian tactic cu avioane şi elicoptere, în care, la nivelul NATO, au fost identificate deficite.

6. Leadership-ul puterii aeriene – o perspectivă operațională

Leadershipul este arta de a influența şi direcționa personalul pentru îndeplinirea unei misiuni. Acesta subliniază cele două elemente fundamentale: obiectivul/ misiunea şi oamenii. Toate aspectele leadershipului puterii aeriene trebuie să sprijine aceste două elemente. Un leadership eficient transformă potențialul uman în acțiune şi pregăteşte deasemeni lideri capabili pentru viitor. Forțele Aeriene necesită aceşti lideri pentru a-şi îndeplini obiectivele stabilite, mai ales că aceste obiective vizează apărarea securității naționale, a cetățenilor, cu forțe înarmate.

Leadershipul nu trebuie echivalat cu comanda însă toți comandanții trebuie să fie lideri. Orice comandant şi şef din Forțele Aeriene trebuie să fie un lider pentru a-şi influența subordonații în îndeplinirea misiunilor/sarcinilor. Marea majoritate a liderilor din Forțele Aeriene nu sunt comandanți. Aceştia sunt investiți cu funcții de conducere şi trebuie să-şi exprime leadershipul la nivelul subordonaților în timp ce îşi „urmează" liderul de rang superior. Liderii îşi influențează pozitiv întreaga organizație fără a fi neapărat comandanți. Un lider din Forțele Aeriene nu trebuie să uite importanța personalului din subordine în îndeplinirea sarcinilor/misiunilor.

Trăsăturile leadershipului operațiilor aeriene vine din natura operațiilor aeriene însăşi. Cu alte cuvinte, mediul în care operațiile aeriene se execută şi caracteristicile puterii aeriene influențează leadershipul operațiilor aeriene într-o mare măsură.

Această abordare operațională a leadershipului puterii aeriene poate însemna că se aplică/este valabil pentru un număr redus de personal din Forțele Aeriene şi anume celui care îl va practica.

A fost menționat în mai multe rânduri că dacă se doreşte a înțelege perspectivele leadershipului puterii aeriene atunci trebuie înțeleasă condiția umană în mediul aerian şi experiența aviatorului. O astfel de abordare este îngustă/limitată. Leadershipul puterii aeriene nu se referă numai la experiența pilotului ci la modul în

care este dezvoltat un leadership corespunzător pentru forțele care operează în mediul aerian, când se utilizează puterea aeriană şi se practică acel leadership.

Mediul de luptă al puterii aeriene este, bineînțeles spațiul aerian. Cum omul nu poate zbura, puterea aeriană a fost şi este dependentă de tehnologie şi platforme. Proiectarea platformelor este esențială pentru exploatarea puterii aeriene iar viteza mare obținută ca urmare a rezistenței reduse la înaintare, este crucială pentru înțelegerea caracteristicilor puterii aeriene.

Înălțimea, viteza şi raza de acțiune sunt elemente esențiale care atribuie puterii aeriene avantaje extraordinare şi determină capabilități operaționale esențiale.

Forțele Aeriene au posibilitatea de *a opera în zone potențial mari*, în orice moment. Aceasta nu înseamnă că puterea aeriană poate fi proiectată oriunde şi oricum, dar are potențialul de a acoperi zone mari, lucru care creează atât distanțe fizice cât şi mentale, care la rândul lor creează condiții specifice.

Distanța dintre lider şi subordonat este evidentă în Forțele Aeriene. Dacă privim strict în domeniul aviației, vom vedea că la capătul extrem este o aeronavă sau aeronave de luptă cu unul sau mai mulți piloți, care zboară individual sau în formație, iar această formație este condusă de unul din cei aflați în zbor. În plus, formația poate fi condusă de un comandant care se poate afla într-o altă aeronavă de luptă, sau de comandă-control şi/sau de un organ de dirijare de la sol sau din aer. Indiferent care din aceste aranjamente de comandă sunt utilizate pentru o anumită misiune, liderul şi subordonatul nu vor avea în nici o circumstanță şansa unui contact față în față. Aceasta înseamnă că leadershipul puterii aeriene este extrem de dependent de tehnologie. Comunicațiile sunt în mod normal efectuate prin voce cu ajutorul stațiilor radio sau digital prin diferite canale de legături de date (text, hărți, alte informații afişate). O primă concluzie este deci că leadershipul operațiilor aeriene este efectuat de oameni care nu îşi văd camarazii/subordonații şi în principal prin mijloace de comunicații voce sau digitale.

Suplimentar, *limbajul utilizat* în NATO este cel cu cuvinte cod, în limba engleză şi nu există limitări în ceea ce priveşte comunicațiile dincolo de acest limbaj operațional. Limbajul operațiilor aeriene economiseşte timp, chiar dacă are tendințe să fie rigid. Din această perspectivă, leadershipul puterii aeriene este un leadership efectuat prim mesaje într-un format tipic, într-o limbă engleză hibridă, cu ajutorul echipamentului de comunicații şi computere. Aceste instrumente ale leadershipului permit, de asemenea, persoanei de la nivelul cel mai înalt să vorbească direct unei anumite entități/persoane aflate la nivelul de execuție. Nu este nimic care să impieteze vreun general de la a conduce el însuşi o formație de aeronave de luptă sau o singură unitate de foc de rachete sol-aer. Astfel de leadership poate fi văzut ca unul centralizat (control şi execuție centralizate) şi de fapt deconectează sau ocoleşte câteva nivele din structura de comandă. A fost cazul pe timpul războiului din Kosovo din 1999, când nu a fost neobişnuit ca un singur avion aflat într-o misiune importantă să fie condus direct de un general sau un colonel din cadrul Centrului de operații aeriene întrunite, un exemplu clar de deconectare a cel puțin două nivele de comandă.

Cei care conduc operațiile aeriene la nivele diferite se schimbă periodic la posturile de lucru cu alte persoane. Motivul este bineînțeles nevoia operațiilor aeriene de a fi conduse 24 de ore din 24, 7 zile din 7 (24/7). Aceasta înseamnă că persoanele

din cadrul oricărui lanț de comandă, în special la nivelele tactice, nu ştiu exact cine va conduce misiunea următoare înainte ca ei să îi „întâlnească" prin intermediul comunicațiilor prin voce sau legături de date (link-uri). Un pilot de luptă, în operațiile aeriene multinaționale, de exemplu, va şti în mod normal numai entitatea/organul care va conduce numai misiunea lui următoare şi nu cine anume din acea unitate care în mod normal o execută. Într-o ieşire ofensivă pentru sprijinul operațiilor terestre, piloții vor cunoaşte arareori controlorul aerian înaintat (FAC – Forward Air Controller), ei trebuind să se încreadă în comenzile acestuia atunci când trebuie să-şi lanseze bombele.

Personalul care-şi desfăşoară activitatea în echipe pe timpul operațiilor aeriene, aeropurtat sau la sol, este posibil ca niciodată să nu se fi întâlnit fizic. Spre exemplu, pe timpul misiunii BALTICA-07 precum şi pe timpul misiunilor de Poliție Aeriană cu control executat de aeronava AWACS, au fost testate şi alte lanțuri de comandă față de cele normale. Sunt momente în care organul de control, CRC-ul, poate deveni neoperațional. Unități externe cu capabilități de comandă-control vor prelua acest rol (CRC de rezervă sau AWACS). Cel mai interesant aspect este cât de bine va merge schimbarea de lider pe parcursul misiunii. Dintr-o dată, pilotul şi chiar şi controlorul din CRC se poate trezi condus de un controlor de altă naționalitate (american, sau englez, sau german, sau turc, etc.), pe care de fapt nu îl cunoaşte şi nu l-a întâlnit niciodată. Şi, de regulă, lucrurile merg foarte bine.

Motivul principal pentru aceasta este existența procedurilor comune NATO. Acestea nu au fost create numai pentru scopul interoperabilității dar şi pentru menținerea tempo-ului operațiilor aeriene. Este ca un efect secundar al procedurilor, pentru că ele permit schimbări rapide în aranjamentele de comandă-control. Încrederea ce trebuie creată între lider şi subordonații săi trebuie să fie făcută treptat, pe baza cunoştințelor şi a utilizării corecte a limbajului şi procedurilor de operare, care în ansamblul lor reprezintă, practic, punctul de referință reciproc.

Aspectul cheie este că leadershipul operațiilor aeriene nu este numai un leadership al personalului ci este un *leadership prin proceduri* iar mediul uman ce înconjoară orice unitate sau pilot, este în continuă schimbare. În operațiile aeriene moderne este posibil să nu ştii cu siguranță cine te va conduce/cine va fi liderul tău pentru fiecare zi/misiune.

Distanța dintre atacatorul aerian şi țintă se pare că a amplificat dezvoltarea armamentului şi munițiilor precise care pot fi lansate de la distanță mai mare față de țintă decât înainte. Nu doresc însă, să abordez din acest unghi această caracteristică. Unele tipuri de operații aeriene au folosit întotdeauna înălțimea ca o măsură centrală de siguranță/protecție şi astfel atacatorul nu vedea devastarea şi dezastrul creat. Să ne gândim că piloții bombardierelor germane sau aliate din timpul celui de-al doilea război mondial în misiunile lor deasupra Angliei, Germaniei şi Japoniei devastau în formații mari oraşe întregi.

În operațiile moderne, pilotul sau operatorul arareori mai vizualizează direct ținta ci doar un indicator de ochire sau un semn marcat pe ecranul computerului de bord, reprezentări vizuale care „dezumanizează" ținta. Spre exemplu, pe aşa numita „autostradă a morții", unde forțele coaliției au distrus forțele irakiene ce părăseau

Kuweitul în 1991, țintele se vedeau diferit pe imaginea oferită de sistemele aeronavelor E-8 JSTARS (imagine electronică) decât arătau ele în realitate pe sol.

Această „dezumanizare" este într-un fel modificată de utilizarea crescută a armelor şi senzorilor optici şi infraroşu, prin care, în unele cazuri, operatorul îşi poate vedea ținta. Dar un operator aerian vede în principal țintele cu ajutorul tehnologiei. Forțele Aeriene atacă rare ori personalul în mod direct. Atacul aerian este folosit în principal pentru a lovi infrastructura şi echipamentul, unde personalul se poate afla, dar rare ori vizibil pe ecranul operatorului. În urma atacurilor, Forțele Aeriene produc efecte.

O schimbare esențială față de cel al doilea război mondial este *relația dintre operator şi responsabilitatea acțiunilor sale*. În timpul războiului era neobişnuit să fie lovit ceva cu precizie. Episoadele de avarii colaterale nu mai pot fi explicate astăzi aproape deloc prin lipsa preciziei. În operațiile aeriene moderne, dacă nu se loveşte ceea ce ai țintit, percepția este că trebuie să fi fost fie o greşeală umană fie erori ale tehnologiei. Responsabilitatea acțiunilor, aşadar, a crescut, ca rezultat al unei mai bune precizii.

Un alt aspect al operațiilor aeriene este că limbajul folosit creează o distanțare chiar mai mare față de ceea ce se întâmplă. Aceasta face oamenii aproape invizibili în limbajul care poate fi văzut ca un simptom al „lăsării armelor să vorbească". Întâlnim din ce în ce mai frecvent exprimări de genul „a fost rutină pentru aeronavele F-16 în Afganistan" sau „nu s-a tras nici asupra aeronavelor". Ființele umane joacă rar o parte activă în limbajul forțelor aeriene; obiectele şi echipamentul sunt în centrul atenției. Spunem sau scriem că „avioanele au lansat bombe ca şi cum ar fi fost responsabilitatea aeronavelor" aceasta este o *„obiectificare"* primejdioasă a meseriei noastre. Suplimentar, limbajul dă responsabilitatea şi viața umană echipamentului nostru. Cuvintele cheie prezentate mai devreme amplifică acest efect. Limbajul puterii aeriene măreşte distanța şi contribuie la crearea unei lumi aproape virtuale.

Războiul din Kosovo din 1999 a fost clasificat drept un război virtual, din cauză că războiul pare că din ce în ce mai mult schimbă violența în ceva virtual. Puterea aeriana este în mod special o formă virtuală a războiului, leadershipul puterii aeriene este deci o aşa zisă formă virtuală de leadership. Distanța dintre comandant si subordonații săi şi distanța psihologică creată de faptul că rareori se văd reciproc, creează o distanță imaginară chiar mai mare decât distanța reală. Cineva ar putea întreba cum poate funcționa un astfel de leadership, având atât de multe autorități în domeniul comenzii militare explicând că cineva trebuie să fie prezent în persoană pentru a exersa autoritatea necesară în scopul trimiterii oamenilor la luptă. Lipsa prezenței comandantului nu este specifică operațiilor aeriene; aceasta este mai mult o expresie a largii schimbări în natura comenzii militare, de la leadershipul „în persoană" până la centrele de comandă de astăzi, care pot fi poziționate într-o altă parte a lumii.

În operațiile aeriene *sunt puțini cei care sunt implicați direct în acțiuni de luptă*. Royal Air Force (RAF) a publicat un document despre leadership în timpul celui de-al doilea război mondial, care spunea că : „ în război, numai o proporție foarte mică din forțe luptă cu adevărat la un moment dat." Ceea ce este specific operațiilor aeriene este ca totuşi un procent foarte mic de participanți sunt angajați în

luptă restul îşi folosesc armele numai dacă inamicul acționează împotriva lor. Documentul RAF menționează de asemeni că acest aspect al operațiilor aeriene este una din cele mai mari provocări ale unui comandant de forțe aeriene.

Unul din detaşamentele de F-16 participante la războiul din Kosovo din 1999, a cuprins în jur de 180 de persoane dislocate în Italia pentru a opera patru aeronave în timp ce numai două erau de regulă în zbor în zona de luptă. Astfel numai două persoane din 180 îşi asumau riscul la un moment dat ca parte a planului NATO, ceilalți trebuiau să lupte numai dacă sârbii îi atacau, ceea ce era foarte puțin probabil.

Flexibilitatea puterii aeriene este văzută în principal prin multiplele sale domenii de utilizare. Ea este creată de raza şi viteza sa de acțiune. Puterea aeriană este aproape sinonimă cu mare viteză. Viteza unei platforme creează o concentrare pe *decizii rapide*. Această cerere de decizii rapide este cel mai bine arătată în operațiile aeriene defensive. Personalul care operează mjloacele pentru apărarea aeriană, adesea aleg timpul când trebuie să apere spațiul de intruziuni ostile. Timpul pentru o apărare activă este decis de inamic şi nu de apărător. Atacatorul este acela care alege timpul (şi locul) şi pentru acest motiv el este în măsură să-şi planifice acțiunile mai în detaliul decât apărătorul. În operațiile aeriene defensive există o cerere pentru leadership secundă de secundă.

Nevoia de decizii rapide în operații aeriene nu a fost atât de acută pentru Forțele Aeriene Aliate în ultimii ani. Din cauza superiorității tehnologice şi numerice, în special USAF, față de orice inamic de la sfârşitul Războiului Rece, cererea de decizii rapide în operații aeriene defensive a fost într-un fel redusă. Şi cererea de decizii rapide în operații aeriene defensive a fost într-un fel redusă. În timpul războiului din Kosovo şi al războaielor din Afganistan şi Iraq, Forțele Aeriene Aliate au fost atât de bine echipate încât au putut stabili cu uşurință superioritatea aeriană, cel puțin la înălțimi mari. Aeronavele au operat apoi relativ nederanjate.

De când puterea aeriană este folosită asupra țintelor fixe, această superioritate în aer înseamnă că o mulțime de misiuni pot fi planificate până la cel mai mic detaliu şi executate aşa cum a fost planificat. În acelaşi timp, însă, atenția acordată Time-Sensitive sau Dinamic Targeting arată o altă direcție. Unicul scop al acestei proceduri este de a scurta timpul petrecut între detectarea țintei şi atac. Deciziile rapide sunt într-un mediu dinamic, sunt deci o caracteristică a lidershipului în operațiile aeriene, chiar dacă unele sunt atent planificate şi executate în concordanță.

Cele două lanțuri de comandă ale operațiilor aeriene. Personalul care are responsabilități la nivelul tactic al lanțului de comandă a operațiilor aeriene, este în cea mai mare parte responsabil numai de pregătirea unităților („combat-ready”) şi plasarea lor într-o poziție propice din care să poată lupta. Comandantul operațional de la acest eşalon este rar acela care îşi conduce unitate în luptă. Când aeronava sau sistemul de apărare pe care-l comandă zi de zi sunt implicate în operații aeriene, ele nu sunt sub comanda sa. Ele sunt conduse prin intermediul unui al doilea lanț de comandă denumit ca şi comanda operațională şi este reprezentată în mod uzual de funcțiile de comandă-control detaliate, exercitate minut de minut. Când sistemele puterii aeriene funcționează/operează, ele sunt comandate prin acest lanț operațional. În Forțele Aeriene Române, aceasta este executată ca şi în toate țările NATO, prin intermediul Centrului de Comandă şi Raportare (CRC), care este la rândul lui

subordonat unui CAOC NATO (Centru Multinațional de Operații Aeriene) când sunt derulate operații aeriene NATO şi Centrului de Operații Aeriene în operațiile aeriene naționale.

Astfel, comandantul unității nu este parte a lanțului de comandă atunci când unitatea sa operează. Unitatea operațională/aeronava nu este condusă de comandantul/comandanții săi normali în cele mai critice părți ale misiunii sale. Aeronavele de lupă sunt spre exemplu, conduse de la un CRC sau un AWACS. La fel se întâmplă şi cu sistemele GBAD. Lanțul de comandă al operațiilor aeriene, creează un anumit grad de flexibilitate mentală în cadrul Forțelor Aeriene, care este mai mare decât în celelalte organizații militare.

Puterea aeriană este puterea proiectată prin *tehnologie*. Operațiile aeriene nu sunt posibile fără tehnologie şi nici nu se poate zbura din acelaşi motiv. Dependența tehnologică determină într-un mod cert crearea unui aparat logistic larg şi specializat. Nivelul tehnologic creează o mare nevoie de specialişti în ceea ce priveşte achiziționarea, utilizarea şi mentenanța tehnicii noi. Faptul interesant în acest fel este că leadershipul puterii aeriene, chiar la un nivel relativ mic în organizație, este leadershipul specialiştilor.

* * *

Importanța deosebită pe care o are puterea aeriană în ansamblul puterii militare şi, implicit, în deznodământul conflictelor armate, determină abordarea complexă a acesteia.

Termenul „leadership al puterii aeriene" este o descriere necesară pentru abordarea distinctă şi unică a comenzii operațiilor aeriene, determinată de caracteristicile deosebite ale mediului de securitate actual precum şi al mediului - aerian- în care acestea se desfăşoară.

Bibliografie:

[1]. MAIOR, G. C., **Noul aliat - regândirea politicii de apărare a României la începutul secolului XXI,** RAO International Publishing Company, Bucureşti, 2009.

[2]. STRÎMBEANU, V., **Puterea aeriană în paradigma securității naționale şi globale,** Editura Centrului Tehnic Editorial al Armatei, Bucureşti, 2006.

[3]. **Doctrina pentru operații a Forțelor Aeriene**, Bucureşti, 2005.

[4]. MAAO, O.J., articol *„In search of Air Power Leadership*", Air Power Review, 2008.

TIPURI DE CONFLICTE CE SE VOR MANIFESTA ÎN NOUL MEDIU DE SECURITATE

Gheorghe BADEA*

The last decade has seen an increasing concern with the causes and drivers of violent conflict. Whilst these vary and change over both time and space, there has been increasing recognition that conflict and security are intrinsically linked to the development processes. This has led to the development of new approaches to stabilizing violent contexts, building peace and protecting civilians.

Governments, UN agencies and NGOs are seeking to align traditionally distinct policy spheres to more effectively support transitions from war to peace. Yet, in practice, there is a recognition that engagement in conflict-affected states is not working as well as it should and more needs to be done. There are also ongoing debates on the relationship between security and development, and the ability and role of external actors in stabilizing these contexts and supporting post-conflict transitions.

Motto: *„Când veţi auzi despre războaie şi veşti de războaie, să nu vă înspăimântaţi, căci lucrurile acestea trebuie să se întâmple. Dar încă nu va fi sfârşitul.*

Un neam se va scula împotriva altui neam şi o împărăţie împotriva altei împărăţii... Aceste lucruri vor fi începutul durerilor." (Marcu 13,7.8)

Pe unul şi acelaşi Pământ, aparţinând, se pare, uneia şi aceleiaşi specii, trăiesc peste 6,5 miliarde de oameni, structuraţi într-o multitudine de etnii, naţiuni, clase şi pături sociale, state naţionale, vorbind de circa 2.300 de limbi şi dialecte, având o mare diversitate de culturi, credinţe obiceiuri şi mentalităţi. Aceşti oameni ,,trăiesc în acelaşi timp fizic, dar nu şi în acelaşi timp istoric."[1]

În lume ,,se strigă neîntrerupt ajutor"[2], iar din punctul de vedere al condiţiilor umane de viaţă, al gradului de civilizaţie şi de succes, al nevoii de securitate omenirea este profund stratificată într-o formă piramidală.

Izvorul nenorocirilor umane constă, poate, tocmai în faptul că de prea multe ori răspunsurile la marele probleme ale societăţii sunt căutate pe rafturile bibliotecilor şi mai puţin în viaţa reală. S-au scris sute de cărţi, studii şi articole despre subiectul supus analizei-prevenirea conflictelor şi gestionarea crizelor de securitate - dar câte conflicte au fost prevenite? Este un răspuns greu de formulat având în vedere faptul că în lume, la ora actuală, sunt peste 50 de conflicte sau focare de conflict.

*** Colonel, Direcţia operaţii/Statul Major General, doctorand al Universităţii Naţionale de Apărare "Carol I"**

[1] Petru Pânzaru, **Condiţia umană în perspectiva vieţii cotidiene**, Editura Albatros, Bucureşti, 1981, p.35.

[2] Augustin Buzura, **Vocile nopţii,** Editura Paralela 45, Bucureşti, p. 350.

Până în acest moment se gestionează vreo criză? Care este interesul gestionării crizei şi care este interesul provocării crizei şi eliberării ei pe drumul către conflict. Sunt acestea, oare, întrebări retorice sau observaţii ale condiţiei umane? Este posibil, deoarece ,,la început a fost întrebarea şi a rămas curiozitatea, setea de a şti"[3] nevoia de a clarifica: încotro? spre unde? , iar într-o eră în care se adoptă atâtea măsuri, adesea se poate spune că oamenilor le lipseşte măsura.

Având ca punct de plecare consideraţiile anterioare, propunem o radiografie a mediului de securitate cu evoluţiile sale mai mult sau mai puţin predictibile, care să ne conducă către acţiuni, măsuri, adevăruri evidente şi o finalitate dorită - contribuţia la ameliorarea condiţiei umane.

Pornind de la fapte ,,să ne ridicăm din ce în ce mai sus în domeniul teoriei ca să înnodăm acolo împletituri de idei; pornind de la vederi teoretice, să pătrundem din ce în ce mai profund în amănuntele faptelor ca să dăm seamă de toate singularităţile lor: acestea sunt cele două demersuri complementare ale oricărei ştiinţe"[4].

Analizând situaţia internaţională putem observa cu destulă uşurinţă că dificultatea constă nu atât în faptul că, uneori, oamenii nu înţeleg sau nu respectă legile care guvernează societatea, ci în faptul că, de regulă, nu se înţeleg între ei din pricina intereselor, aspiraţiilor şi ideologiilor diferite. Hotărârile oamenilor de decizie, ca şi relaţiile interpersonale dintre aceştia, precum şi concepţiile şi atitudinile lor, stările de spirit, temperamentele, dialogul şi comunicarea au influenţe asupra vieţii miliardelor de locuitori ai Planetei.

De aceea, propun analiză a evoluţiei mediului de securitate global, având ca bază de plecare rezultatele unor dezbateri şi seminarii organizate de diferite organizaţii cu vocaţie în domeniul securităţii, pentru a stabili de unde plecăm şi către ce ne îndreptăm, pe termen scurt şi mediu. Pe baza rezultatelor să identificăm, astfel, tipurile de conflicte şi crize de securitate ce se pot manifesta în societate globalizată şi ne pot influenţa cotidianul, pentru a putea identifica instrumentele optime de prevenire şi a determina cele mai eficiente măsuri de gestionare.

1. Drumul de la criză la conflict sau „sfârşitul vorbelor, începutul faptelor"

Peste această frământare privind găsirea căii de prosperitatea şi securitate, în care interesul constituie obiectivul central, ,,rămâne totuşi adevărul că fiecare sfârşit de istorie conţine în chip necesar un nou început; acest început este promisiunea, unicul mesaj pe care îl poate vreodată genera sfârşitul. Începutul, întrucât devine un eveniment istoric, este suprema capacitate a omului."[5]

De ce acest subtitlu? Deoarece pornind de la sursele instabilităţii, doresc, ca împerună, să descifrăm acele mecanisme interioare care conduc la forma violentă a crizei, conflictul cu speranţa unui nou început în relaţiile internaţionale. Nici pacea, nici războiul ,,nu există în forme extreme. Pacea perfectă este un vis utopic…"[6].

---

[3] Petru Pânzaru, *op.cit*. p. 36.

[4] Botezatu, Petre, **Semiotică şi negaţie. Orientare critică în logica modernă**, Editura Junimea, Iaşi, 1973 pp. 243-244.

[5] George Orwell, **O mie nouă sute optzeci şi patru**, Bucureşti, Editura Polirom, 2002, p 13.

[6] ***, JWPO-01, **British Defence Doctrine** (2nd edition), pp.6-1.

Analizând frământările şi configuraţia securităţii globale putem observa faptul că „regiuni întregi sunt afectate de stări de tensiune, instabilitate şi conflict, de sărăcie şi frustrare care generează sau favorizează proliferarea noilor riscuri şi ameninţări. Dintre acestea, unele pot avea un impact major şi asupra securităţii României.”[7]

Relaţiile interumane, prin natura lor, au o caracteristică conflictuală şi, dacă, ne gândim la faptul că relaţiile la nivel de macrosistem reprezintă o sumă de microsisteme şi la faptul că sistemele sunt conduse de oameni cu comportamente, temperamente, profile psihologice şi capacităţi de înţelegere diferite, putem conştientiza mult mai bine de ce trăim într-o lume conflictuală, pentru că „… nu există în natură două fiinţe cu adevărat identice, fapt care îi asigură acesteia varietatea.”[8]. Potrivit lui Leibniz, „această lume este cea mai bună dintre lumile posibile”, deoarece conform raţiunii suficiente putem explica „de ce există ceva mai degrabă decât nimic şi de ce aşa şi nu altfel.”[9] Conflictele sunt inerente tuturor societăţilor. Diferenţele de interese şi opinii între grupuri sunt naturale, fireşti, dar modul cum se manifestă şi sunt gestionate determină măsura în care conflictul se manifestă în mod non-violent sau devine violent. Când nu se manifestă violent, conflictul poate fi şi sursă imensă de creativitate şi progres.

Pentru a continua raţionamentul şi a explica de ce totuşi discutăm foarte mult de securitate, prevenire şi gestionare, dar zilnic trăim în mijlocul insecurităţi, crizei şi conflictului, care se găsesc în topul jurnalelor de ştiri, trebuie să acceptăm faptul că, totuşi „suntem o societate care şi-a pierdut consensul …o societate care nu poate cădea de acord asupra normelor de conduită, limbă şi obiceiuri, asupra a ceea ce este demn de a fi văzut şi auzit.”[10]

2. Tipuri de conflicte ce se vor manifesta în noul mediu de securitate

Potrivit Strategiei de Securitate Naţională a României, adoptată de Consiliul Suprem de Apărare a Ţării în aprilie 2006, la nivel global, lumea continuă să rămână puternic conflictuală[11]. Motoarele conflictelor operează atât în domeniul accesului la resurse, la mecanismele de distribuţie a acestora şi la pieţe, cât şi în cel al diferenţelor identitare de natură etnică, religioasă, culturală sau ideologică. Probabilitatea unui conflict militar de mare amploare este redusă, în timp ce conflictele regionale şi cele interne pot fi mai frecvente, iar efectul lor, direct sau cumulat, tot mai greu de controlat.

Mediul de securitate internaţional se află într-o rapidă schimbare. Unele schimbări sunt lineare şi previzibile, fie că decurg din evoluţia obiectivă a mediului de securitate, fie că reprezintă rezultatul unor strategii şi programe. Altele au caracter surprinzător, seismic sau de discontinuitate strategică şi sunt însoţite de o doză de incertitudine semnificativă ca natură, amploare şi durată.

Proliferararea noilor riscuri şi ameninţări amplifică aspectele de insecuritate ale mediului global, astfel că, în perspectiva următorilor 10-15 ani, ordinea globală va

---

[7] *** **Strategia de Securitate Naţională a României, Bucureşti**, 2007, p.11.

[8] ***- **Filosofia de la A la Z**, Bucureşti Editura All 2000, p. 289.

[9] Ibidem, p. 289.

[10] Alvin Toffler, **Şocul viitorului**, Bucureşti, Editura politică, 1973, p. 188.

[11] *** **Strategia de Securitate Naţională a României**, Bucureşti, 2007, p.15.

arăta sensibil diferit, în condițiile în care dinamica relațiilor internaționale favorizează eforturile ce vizează construcția unui nou echilibru internațional, capabil să asigure expansiunea şi consolidarea libertății şi democrației.

Mediul de securitate este caracterizat, în principal, de următoarele tendințe majore: accelerarea proceselor de globalizare şi de integrare regională, concomitent cu persistența unor acțiuni având ca finalitate fragmentarea statală; convergența rezonabilă a eforturilor consacrate structurării unei noi arhitecturi de securitate, stabile şi predictibile, însoțită de accentuarea tendințelor anarhice în unele regiuni; revigorarea eforturilor statelor vizând prezervarea influenței lor în dinamica relațiilor internaționale, în paralel cu multiplicarea formelor şi creşterea ponderii intervenției actorilor nestatali în evoluția acestor relații.

În această lume complexă, dinamică şi conflictuală, confruntarea principală se poartă între valori fundamental diferite, între democrație şi totalitarism, şi este determinată de agresiunea majoră a terorismului internațional de sorginte extremist-religioasă, structurat în rețele transfrontaliere, împotriva statelor democratice şi a forțelor politice raționale din statele angajate în procesul democratizării. Tendințele majore ce guvernează evoluțiile globale în epoca postbipolară generează noi riscuri şi provocări la adresa valorilor şi intereselor naționale, creează îngrijorări justificate, dar oferă şi noi oportunități.

Pe temeiul unei astfel de analiză, şi al integrării concluziilor desprinse din diferite alte studii şi lucrări, apreciz că, pe termen scurt şi mediu**,** lumea se va confrunta cu conflicte interne (intra-state), cu terorismul transnațional şi cu conflicte interstatale.

Multe **conflicte interne** vor continua să vicieze mediul de securitate datorită dificultăților de încheierea a acestora şi de aplicare a dreptului internațional. Frecvența lor va spori migrația internă, fluxul de refugiați, urgențele umanitare şi vor contribui la destabilizarea regională. Acestea pot degenera în conflicte inter-statale, astfel că statele vecine vor exploata oportunitățile de a câştiga sau limita posibilitățile distrugerii propriilor interese.

Ineficiența statelor va duce la sporirea conflictelor interne şi amenințarea stabilității şi securității internaționale. Originile acestui tip de conflicte pot fi identificate în represiunea statală, diferențele religioase şi etnice, creşterea presiunilor imigraționiste şi/sau protestelor indigenilor. Acestea se vor produce mai frecvent în Africa Sub-Sahariană, Caucaz, Asia Centrală, sudul şi sud-estul Asiei şi America Centrală.

Conflictul intern este cea mai letală formă de violență care a erupt în urma Războiului Rece şi a produs mai multe victime în rândul civililor decât războaiele terorist si inter-statal la un loc. Rata estimată a pierderilor civil - militare în acest timp de conflicte este de aproximativ 9:1, majoritatea fiind femei, copii şi săraci. Conflictele interne au cauzat moartea a unui număr estimat la 4 milioane de oameni în peste 30 de țări începând cu anul 1989 si amenință în continuare mult mai multe vieți. Nici o regiune nu a scăpat de rivalitățile intergrupuri. Conflictele interne violente s-au manifestat sau se manifestă în fosta Uniune Sovietică, în sudul Balcanilor, Africa, Asia, America de Sud şi zona Pacificului. Chiar şi vecinii SUA se confruntă cu mişcări separatiste de la cererea Quebec-ului pentru autonomie, până la

insurecția armată în provincia Chiapas din Mexic. Care dintre acestea este posibil să se transforme în mişcări violente extreme şi care dintre ele pot fi soluționate pe cale paşnică este o întrebare care pune la încercare factorii de decizie din lumea întreaga. Cu toată reținerea unei implicări serioase, atât comunitatea internațională cât şi S.U.A. nu pot rămâne indiferente în fața conflictelor.

Astfel, ONU şi câteva organizații regionale vor continua să exercite gestionarea conflictelor interne deoarece statele puternice vor dori să minimizeze implicarea directă, în special prin sprijinirea uneia din părți (îndeosebi prin asigurarea armamentului necesar). Este posibil ca, atunci când SUA, UE sau o organizație regională sau societatea civilă vor solicita intervenția militară pentru prevenirea şi rezolvarea conflictului, să li se opună unele state precum China, India şi Rusia deoarece vor vedea intervenția ca un precedent periculos la adresa propriei lor securități.

Statele cu o guvernare ineficientă, cu tensiuni etnice, culturale sau religioase, cu o economie slab dezvoltată şi frontiere permeabile vor constitui baze de dezvoltare a **terorismului transnațional**. În câteva state, grupurile interne vor fi provocări pentru guverne şi legăturile transnaționale. În acelaşi timp, terorismul politic sponsorizat de statele înscrise pe ,,axa răului" va continua să se manifeste. Numărul statelor sponsor ale acestui tip de terorism va scădea sau se va reduce ca rezultat al schimbării regimurilor politice, restabilirii relațiilor cu vecinii sau al ajungerii la concluzia că terorismul va deveni contraproductiv. Tacticile teroriste vor deveni mai sofisticate şi cu impact de masă. Ne putem aştepta ca tendințele în creşterea letalității, în atacurile teroriste, să continue.

În viitor, sistemul internațional va trebui să-şi adapteze schimbările la relațiile de putere în regiuni-cheie. Chiar dacă **conflictele interstatale** vor fi puțin probabile, totuşi, unele conflicte înghețate, multe aflându-se la granița dintre state, dar şi la confluența unor sfere de influență pot fi activate. Crearea unui pol de putere format din China, Rusia şi India poate fi o acțiune care să conducă la realizarea unui nou echilibru pe plan mondial.

Pornind de la analiza mediului de securitate, actual şi predictibil, precum de la sursele de insecuritate care persistă în lume putem creiona patru scenarii, probabile:

Scenariul nr. 1: Globalizarea cuprinzătoare

Dezvoltarea unui cerc cuprinzând tehnologia, creşterea economică, factorii demografici şi guvernarea eficientă face posibilă aplicarea beneficiilor globalizării majorității populației. Acest fapt va avea influență atât asupra mediului şi sănătății populației, cât şi în lupta cu câteva probleme mondiale. Creşterea economică globală robustă, beneficiind de un puternic consens politic bazat pe un liberalism economic, va împărți bogăția în mare măsură şi va reduce câteva probleme democratice şi sociale.

Guvernarea eficientă, atât la nivel național cât şi internațional, va contribui la intensificarea cooperării pe câteva obiective principale printr-o varietate de aranjamente internaționale. Conflictul va fi minimal atât intra cât şi interstatal, ca urmare a beneficiilor globalizării. Totuşi o minoritate a populației, în special în Africa sub Sahariană, Orientul Mijlociu şi Asia, centrală şi de sud, nu va beneficia, probabil, de schimbările pozitive din cauza persistenței conflictelor interne.

Scenariul nr. 2: Globalizarea periculoasă

Elitele globalizării vor prospera, dar majoritatea populației va fi exclusă de la beneficiile acestui fenomen. Creşterea populației, sărăcia şi epuizarea resurselor vor fi poveri grele pentru țările dezvoltate, iar migrația va deveni o sursă majoră de tensiuni interne. Tehnologiile nu vor ajuta rezolvarea problemelor țărilor subdezvoltate, dar vor fi exploatate de legăturile ilicite şi vor contribui la exporturile de armament. Economia mondială se va scinda în trei categorii: dezvoltarea continuă în țările motor; creşterea lentă sau declinul moderat al capitalului în multe țări dezvoltate, ca rezultat al creşterii decalajelor dintre bogați şi sărac şi proliferarea dramatică a economiilor ilicite. Guvernele şi liderii politici vor fi slabi la ambele nivele-național şi internațional. Conflictele interne vor creşte ca urmare a frustrărilor, inechității şi tensiunilor interne.

Scenariul nr.3: Competiția regională

Accentuarea identităților regionale va conduce la creşterea rezistenței politice locale față de interferențele externe, cu preponderență în Europa, Orientul Mijlociu şi estul Asiei.. SUA va conduce procesul globalizării, dar fiecare regiune va fi mai preocupată de prioritățile sale politice şi economice. În acelaşi timp, creşte riscul protecționist, astfel că multe din tehnologiile moderne, revoluționare nu vor mai fi exportate, fapt ce va duce la accentuarea diferențelor regionale. Integrarea economică regională, în special în producție şi finanțe, se va amplifica, rezultând un nivel înalt al creşterii economice şi al competiției regionale. Țările din afara acestor regiuni, precum cele din Africa Sub-Sahariană, Asia centrală şi de sud, multe chiar şi din ceea ce se cheamă metaforic ”Marele Orient Mijlociu” vor fi lipsite de resurse şi sprijin politic. Din punct de vedere militar se poate spune că, deşi unul sau mai multe conflicte militare majore în interiorul acestor regiuni nu sunt excluse, cel mai probabil ne putem aştepta la o amplificare a conflictele violente interne, cu tendința generării de haos şi anarhie.

Scenariul nr.4: Post Război Rece

Tensiunile politice dintre SUA şi Europa vor creşte, relațiile transatlantice se vor deteriora, SUA îşi vor retrage trupele de pe bătrânul continent, în timp ce Uniunea Europeană se va retrage în propriile granițe, concomitent cu alocarea unor resurse semnificative pentru stabilitatea vecinătății apropiate, prin angajarea mai activă a instituțiilor comunitare.

În acelaşi timp, crizele din cadrul guvernelor naționale din America Latină (Venezuela, Columbia, Mexic şi Panama) vor obliga SUA să se concentreze în regiune. Criza din Indonezia şi riscurile dezintegrării ar putea să determine China să destine forțe pentru menținerea păcii în această țară. Normalizarea relațiilor coreene şi posibila unificare de facto a celor două țări din peninsulă ar putea să determine China şi Japonia să asigure sprijinul financiar necesar funcționării Coreei unificate, pe când SUA va decide retragerea propriilor forțe din regiune. În acelaşi timp, la nivel geostrategic, rivalitățile naționale dintre puterile Asiei vor conduce la creşterea pregătirilor militare, aflate în ,,adormire” sau la reluarea programelor de înarmare, inclusiv producția de arme de distrugere în masă.

Pe ansamblu, se poate afirma că instituțiile regionale şi mondiale se vor dovedi incapabile să gestioneze eficient situațiile conflictuale din periferiile Europei, Eurasiei, Orientului Mijlociu, Asiei şi Africii sub-Sahariene, astfel că prioritățile nesincrone, lipsa de voință regională şi inabilitatea centrelor de putere globală vor conduce la marginalizarea multor țări, cu implicații majore asupra stării de securitate, stabilității, democrației, protecției drepturilor omului şi prosperității.

Cele patru scenarii oricât de plauzibile ar fi, rămân, pentru moment, ficțiuni. Imaginația poate „să se joace cu posibilități – şi, pentru a ține seama de variantele pe care le avem, este necesar s-o facă; absența acestei activități este răspunzătoare de multe dintre dificultățile noastre."[12]

Totuşi, în acelaşi timp, scenariile ne ajută să ne organizăm ideile astfel încât să nu fim surprinşi de realitatea tangențială şi să identificăm cele mai eficiente metode şi instrumente pentru prevenirea conflictelor.

Bibliografie:

[1] *** **Strategia de Securitate Națională a României**, Bucureşti, 2007.

[2] *** **Studii de securitate***,* Bucureşti, Editura Cavallioti, 2005.

[3] *** **Politica de securitate națională: concepte, instituții, procese,** Iaşi, Editura Polirom, 2007.

[4] *** JWPO-01, *British Defence Doctrine* (2nd edition), fond Direcția operații.

[5] *** International Crisis Group, *ICG Bosnia Report No. 17: Aid and Accountability: Dayton Implementation*, November 1996, accesat în februarie 2007.

[6] ***, **Globalization of civil-military relations: democratization, reform and security/ Globalizarea relațiilor dintre societatea civilă şi armată: democratizare, reformă şi securitate**, Bucureşti, Editura Enciclopedică Publishing House, 2002.

[7] ***, International Crisis Group, *EUFOR-IA: Changing Bosnia's Security Arrangement,* June 2004, accesat în februarie 2007.

[8] ***- *Filosofia de la A la Z*, Bucureşti Editura All 2000.

[9] BOTEZATU, Petre, **Semiotică şi negație. Orientare critică în logica modernă***,* Editura Junimea, Iaşi, 1973.

[10] BUZURA, Augustin **Vocile nopții,** Editura Paralela 45, Bucureşti.

[11] ORWELL, George, **O mie nouă sute optzeci şi patru,** Editura Polirom, Bucureşti, 2002.

[12] PÂNZARU Petru, **Condiția umană în perspectiva vieții cotidiene,** Editura Albatros, Bucureşti, 1981.

[13] TOFFLER, Alvin, **Şocul viitorului,** Bucureşti, Editura Politică, 1973.

[14] TOFLER, Alvin, **Raport despre eco-spasm,** Editura Antet, Bucureşti, 1999.

[15] http://www.crisisgroup.org/library/documents/report_archive.

[16] http://www.crisisgroup.org/home.

[17 http://www.EUABC.com.

[12] Alvin Tofler, Raport despre eco-spasm, Bucureşti, Editura Antet 1999, p.79.

PROVOCĂRI ACTUALE PENTRU SECURITATEA URBANĂ

Dr. Petre DUȚU[*]
Cristina BOGZEANU[**]

Urban environment faces a large variety of security challenges. The most well-known urban challenges are violence, demographic growth, revolts, organized crime, terrorism and illegal migration.

All of them have a significant impact on urban security. The latter may be increased through political, economical, social, educational measures taken not only by central and local public authorities, but also by civil society organizations.

1. Considerații privind mediul urban

Oraşul, prin definiție ar trebui să ofere locuitorilor săi condiții de viață şi de muncă decente, salubre, acces liber la educație şi îngrijirile de sănătate, posibilitatea unei activități utile social şi remunerată adecvat, siguranță acasă, pe stradă, în mijloacele de transport şi la locul de muncă, libertatea de a se implica, voluntar şi responsabil, în viața comunității. Altfel spus, mediul urban ar trebui să fie unul sigur, în care riscurile, pericolele şi amenințările de securitate sunt cunoscute şi ținute sub control, bineînțeles în limitele normalului.

În realitate, mediul urban este puternic afectat de insecuritate – pe toate planurile- atât datorită unor *factori interni*, cât şi *externi*.

Printre *factorii interni* cu rol negativ în materie de securitate urbană se află: diminuarea capacității autorităților locale de a-şi îndeplini complet, întotdeauna şi ireproşabil mandatul încredințat de alegători; creşterea violenței şi sărăciei; condiții sanitare deplorabile; continua creştere demografică a populației urbane; caracteristicile infrastructurale.

Factorii externi, cu rol semnificativ în diminuarea securității urbane se referă la următoarele aspecte: oraşele sunt ținta imigranților legali şi ilegali, a crimei organizate şi ai proliferării armelor uşoare; valoarea anumitor centre urbane ca ținte ale terorismului internațional (vezi New York, Madrid, Londra, Moscova); efectele catastrofelor naturale sunt mai mari în oraşe.

Acțiunea ambelor categorii de factori este puternic potențată de faptul că în mediul urban trăieşte jumătate din populația lumii. Cu titlu de exemplu, iată primele trei oraşe ale lumii cu populația ce mai numeroasă: Tokyo - 31.112.193; New York - 27.859.667 şi Seul - 22.446.567[1].

---

[*] **Cercetător ştiințific gr. II, Centrul de Studii Strategice de Apărare şi Securitate, Universitatea Națională de apărare „Carol I”**

[**] **Asistent de cercetare ştiințifică, Centrul de Studii Strategice de Apărare şi Securitate, Universitatea Națională de apărare „Carol I”**

[1] *Les 100 plus grandes villes du monde vues du ciel,* http:www.geo-trotter.com/cat-grandes-villes.php

Mediul urban prezintă astăzi numeroase provocări în materie de securitate, îndeosebi în statele în dezvoltare, dar nici oraşele din statele industrializate nu sunt la adăpost de riscuri, pericole şi ameninţări de securitate. Printre aceste provocări se pot menţiona: mixajul etnic şi social, promiscuitatea, concentrarea ameninţărilor sanitare, omniprezenţa criminalităţii, terorismul internaţional, creşterea demografică alarmantă, migraţia legală şi ilegală.

2. Violenţa urbană - de la risc la ameninţare de securitate

Violenţa urbană este o realitate de netăgăduit ce se manifestă prin forme diferite şi diverse ca frecvenţă, intensitate şi amplitudine a gradului de periculozitate pentru populaţia oraşelor şi a comunităţilor respective în întregul lor. Altfel spus, violenţa urbană „pleacă" de la risc de securitate (stare latentă) şi poate ajunge la ameninţare de securitate (stare manifestă).

Formele de manifestare, frecvenţa, amploarea şi intensitatea violenţei urbane sunt diferite de la oraş la oraş şi de la ţară la ţară. Studiile publicate indică o generalizare a violenţei ca mod de reglare a interacţiunilor umane atât într-un cadru strict reglementat oficial, cât şi informal. De asemenea, diverşi autori au încercat să explice fenomenul violenţei urbane, evidenţiindu-i cauzele sociale, economice, politice, culturale, religioase sau etnice.

În acelaşi timp, se pare că s-a format o adevărată „cultură" a violenţei În acest sens, revoltele ce au izbucnit în Los Angeles şi în alte 20 de oraşe americane în 1992 confirmă reprezentarea întreţinută de media, cinema şi literatură. Pentru a nu lua decât un singur exemplu, televiziunea ca cinema dă sindicatului crimei organizate, Mafia, o imagine romantică şi dăunătoare. Organizată pe structuri familiale, Mafia apare ca o întreprindere foarte lucrativă, depăşind primele 500 de întreprinderi a căror listă apare anual în revista Fortune. Semnele consumului ostentativ al membrilor „familiei" corespunde simbolurilor reuşitei în societatea americană[2].

Există mai multe forme de manifestare a violenţei urbane. Astfel, se vorbeşte despre: *violenţa juvenilă; violenţa bandelor de cartier; revolte; violenţa statală.* Fiecare dintre aceste forme au actori specifici, scopuri diverse urmărite, efecte sociale, economice, politice etc. perverse şi finalităţi diferite atât pentru cei ce „produc" violenţa, cât şi pentru instituţiile statului abilitate prin lege să asigure ordinea şi liniştea publică a cetăţenilor.

Astăzi, violenţa, reală sau potenţială, legitimă sau nu, este pretutindeni prezentă în lume. Totodată, violenţa poate fi individuală, colectivă, organizată, imprevizibilă, instrumentală, „iraţională", ritualizată[3]. Aceasta fără a spune nimic despre motivaţia actorilor care pot face să izbucnească violenţa din toate sentimentele, din toate interesele şi din numeroase ideologii. Un alt autor distinge 4 forme de violenţă şi de reprezentare a acesteia: *violenţa juvenilă privată de spaţiul de reglare, violenţa teritoriilor, violenţa pieţei şi violenţa furiei*[4].

---

[2] Vezi: Sophie Body-Gendrot, *Les nouvelles formes de la violence urbaine aux Etats-Unis*, http://www.conflits.org/document647.html

[3] François Dubet, *A propos de la violence et des jeunes*, (Cultures & Conflits n.6 /1992 pp. 7-24), http://www.conflits.org/document672.html

[4] Idem.

Violența juvenilă şi violența unor bande de tineri sunt adesea construite ca spectacol de actorii înseşi şi de media. Reportajele consacrate violenței bandelor care fac uneori obiectul unor anchete sociale sunt construite ca o regizare. Legătura dintre violență şi spectacol a apărut şi mai evidentă în revolta din Los Angeles din aprilie-mai 1992. A scrie despre violența tinerilor, violența puțin cunoscută şi măsurată înseamnă să participi direct la fenomenul însuşi şi din frica pe care ea o generează, mai moderat fără îndoială decât nu o fac ziarele, dar de o manieră care nu este pe fond diferită.

Dacă se admite că violența este o conduită „naturală", o agresivitate necesară supraviețuirii şi un răspuns „normal" la agresiune, se poate înțelege de ce statele nu se limitează la a o reprima pentru a supraviețui, ci sunt preocupate să o reglementeze şi să o canalizează mai mult decât să o interzică[5]. În acest sens, există o violență acceptată şi „normală", nu doar violența legală a forțelor de ordine, ci, de asemenea, violența „spontană" ce-şi află exprimări diverse.

Societățile puternic integrate, se pare, au oferit întotdeauna tinerilor, mai ales băieților, spații de violență tolerată. *Violența tolerată* a tinerilor este simultan explicit condamnată şi implicit încurajată de adulți. Se poate imagina că aceste violențe participă mai mult sau mai puțin „conştient" la ritualuri inițiatice. Violența tinerilor şi a bandelor de tineri este veche. Ea face parte din acele „noutăți" descoperite de fiecare generație pe parcursul evoluției ei spre maturizare şi integrare socială, spre asumarea de responsabilități în cadrul comunității de apartenență.

Se poate imagina că cu cât o societate este integrată într-un mod comunitar, cu atât ea este mai deschisă la violența tolerată, de aceiaşi manieră în care şcolile autoritare erau cele care autorizau cele mai violente acțiuni contestatare.

Dezordinea, provocările şi încăierările tinerilor în oraş sunt cu atât mai percepute ca violențe cu cât adulții nu se mai simt capabili să intervină şi cu cât tinerii nu-i cunosc deloc, nu le acordă acest drept.

Este posibil ca absența violenței tolerate să nu nască o violență mai mare, dar ea antrenează actorii la o interpretare a violențelor la care iau parte sau sunt spectatori.

Analizele delincvenței şi a violenței tinerilor în termeni de criză a socializării sunt atât de banale că este suficient să se reamintească rapid principiile. În cursul adolescenței şi al tinereții, actorii se ciocnesc de probleme de identificare şi de interiorizare a normelor, de reglare a conduitelor şi manifestă o incapacitate sporită de a rezista la dorințe şi constrângeri.

Pe lângă *violența „normală*" a tinerilor, acceptată de societate tacit, dacă nu produce efecte indezirabile, există *violența tinerilor constituiți în bande de cartier şi/sau bande de răufăcători.* Dacă prima formă de violența poate aduce o oarecare atingere securității individuale, cel de-al doilea tip de violență a tinerilor afectează negativ pe toate persoanele ce-i cad victimă, dar şi securitatea comunității urbane, în general. Acest din urmă aspect se poate evidenția prin apariția şi manifestarea sentimentului de insecuritate la locuitorii ce trec prin zonele „de influență" ale respectivelor grupuri de tineri. Sentimentul menționat apare ca urmare a fricii pe care

[5] Idem.

o încearcă persoanele ce cad victime acțiunii acestor bande de cartier când le străbat teritoriul. De regulă, aceste bande au un lider, grade de angajament divers în delincvență, arme adesea şi numeroase victime. Anomia şi dezorganizarea socială nu eliberează numai pasiunile, ele eliberează, de asemenea, interesele sub forma unui „capitalism sălbatic" şi delincvent antrenând o violență instrumentală, interesată şi nu mai expresivă.

Slăbiciunea normelor şi a controlului social nu diminuează forța aspirațiilor tinerilor din oraşe spre modele conformiste de reuşită. În ciuda a ceea ce se numeşte criză, şomaj, marginalizare, tinerii din cartierele sărace trăiesc într-o societate de masă în care modelele de urmat de către clasa mijlocie se impun în majoritate. Or, aceştia se simt excluşi în mii de feluri de la un parcurs social normal: prin eşecul şcolar, absența locurilor de muncă, rasism, atunci când modelele de consum şi de reuşită sunt la îndemâna publicității şi a televiziunii. În acest context, delincvența juvenilă apare ca o manieră de a reduce tensiunea creată între nivelul de aspirație al tinerilor respectivi şi realitatea socială în care trăiesc.

În acelaşi timp, mediul urban şi grupul de tineri constituie resurse economice prin intermediul unei economii deviante construită pe furt, traficuri diverse - droguri, armament, ființe umane. Furturile şi degradările de bunuri sunt trăite tot ca violențe, ca agresiuni asupra locuitorilor oraşului.

Astăzi, se vorbeşte tot mai mult despre violența din şcoli, căreia îi cad pradă atât elevii, cât şi unii profesori. Ea este o expresie a nevoii unor tineri de a-şi defini o identitate proprie în raport cu ceilalți colegi, dar diferită de cea prescrisă prin normelor oficiale de conduită în şcoală şi în societate.

Violența este multiplă. Pe lângă formele amintite mai sus, există şi o *violență criminală* ale cărei forme principale de exprimare sunt omuciderile şi furturile calificate. Acest tip de violență aduce o atingere semnificativă atât securității persoanelor, cât şi celei a comunității urbane. Datele statistice menționează că omuciderile în marile oraşe sunt de 4 la 8 ori mai numeroase decât în mediul rural[6]. În acelaşi timp, această violență criminală, este puternic diferită în conformitate cu grupurile sociale. Ea este, între altele, mult mai prezentă la afro-americani. Aceştia cunosc de 6 ori mai mult riscul de a fi victimă a unui omor criminal decât albii indică sursa citată.

De asemenea, există o *violența statală*, adesea justificată prin lupta dusă de instituțiile statului împotriva crimelor şi a drogurilor. Aşa se explică creşterea efectivelor forțele de ordine din mai toate statele lumii şi adoptarea unei legislații adecvate sancționării crimelor şi traficului de droguri. De cele mai multe ori acest tip de violență este întreținut de atitudinea şi comportamentul membrilor forțelor de ordine, a instanțelor de judecată față de persoanele ce încalcă norme statale riguros precizate în legi sau alte acte normative. Totodată, excesul de zel al unor membrii ai forțelor de ordine în reprimarea unor manifestări violente ale unor grupuri de cetățeni pot conduce la izbucnirea unor revolte. Acestea din urmă sunt un risc major în materie de securitate umană, ce în numite condiții se poate transforma într-o

[6] Vezi: Pierre Landreville, *Violence individuelle et violence étatique*, http://www.cjf.qc.ca/relations/archives/themes/textes/guerre/guer_land_0011.htm

ameninţare concretă, întrucât ele aduc o gravă atingere integrităţii fizice a celor care întâmplător trec prin zona de conflict şi sunt generatoare de mari distrugeri de bunuri materiale ale unor locuitori, dar şi ale comunităţii în întregul său.

Mediul urban este propice manifestării violenţei, sub diverse forme, deoarece aici controlul social oficial şi informal este diminuat mult faţă de mediul rural, unde relaţiile interumane de cunoaştere sunt puternic dezvoltate. Astăzi, populaţia oraşelor este într-o continuă creştere, de multe ori aceasta din urmă scăpând total sau parţial de sub controlul comunităţii şi societăţii.

3. Creşterea demografică necontrolată din mediul urban

Mediul urban atrage populaţia rurală prin condiţiile de viaţă şi muncă percepute ca fiind mai bune decât în mediul rural, prin locuri de muncă mai multe şi mai bine remunerate, prin accesul relativ mai liber la educaţie, sănătate şi activitatea comunitară. Migraţia dinspre rural, migraţia internaţională şi creşterea demografică a populaţiei din urban vor conduce în timp la mărirea numărului de locuitori din oraşe.

Potrivit previziunilor, jumătate din populaţia mondială trăia în zonele urbane în 2007. Populaţia urbană mondială a atins 2,9 miliarde de locuitori în 2000 şi va creşte până la 5 miliarde în 2030. În timp ce 30% din populaţia mondială trăia în zone urbane în 1950, această proporţie era de 47% în 2000 şi ar trebui să atingă 60% în 2030. Aproape toată creşterea demografică prevăzută între 2000 şi 2030 va fi absorbită de zonele urbane din regiuni mai puţin dezvoltate. Pe această perioadă, populaţia urbană a regiunilor mai puţin dezvoltate ar trebui să crească cu 2 miliarde de persoane, aproape atât cât a fost creşterea populaţiei 2,2 miliarde de persoane[7].

Aproape întreaga creştere demografică prevăzută la nivel mondial în cursul următorilor 30 de ani (începând din anul 2000) va fi concentrată în zonele urbane. Astfel, pentru prima dată în istoria umanităţii, populaţia urbană a fost egală cu cea rurală în 2007[8].

Anul / Locul	2000	2030
Populaţie mondială	47%	60%
Ţări dezvoltate	75 % din populaţie	84 % din populaţie
Ţări în dezvoltare	40 % din populaţie	56% din populaţie

Tabelul nr. 1. Evoluţia populaţiei urbane în perioada 2000- 2030

Sursă: Une planète. Ses habitants, http://www.un.org/french/pubs/chronique/2002/numero3/0302p36_urbanisation_mondiale.html

Datele din tabelul nr. 1 dovedesc că, în viitor, este de aşteptat să se producă o substanţială creştere a numărului persoanelor ce locuiesc în mediul urban. Pentru securitatea persoanelor şi securitatea comunităţii acest fapt poate reprezenta un risc

[7] *La future croissance démographique mondiale sera concentrée dans le zone urbaines du monde*, http://www.un.org/News/fr-press/docs/2002/POP815.doc.htm, p.1.

[8] *Une planète. Ses habitants*, http://www.un.org/french/pubs/chronique/2002/numero3/0302p36_urbanisation_mondiale.html, p.1.

major, cu posibilitatea transformării în ameninţare, dacă responsabili locali şi centrali în materie de securitate nu vor şti să adopte măsuri adecvate. Aici este vorba de măsuri sociale, economice, sanitare, alimentare şi de mediu care să răspundă nevoilor locuitorilor dar şi să fie în concordanţă cu resursele reale ale localităţii respective.

Perioada / Locul	1995-2000	2000-2030
Mondial	2,2 %	1,8%
Regiuni dezvoltate	0,5 %	0,6%
Regiuni mai puţin dezvoltate	3 %	2,4 %

Tabelul nr. 2. Evoluţia ratei anuale creşterii populaţiei urbane în perioada 1995-2030

Sursă: Une planète. Ses habitants, http://www.un.org/french/pubs/chronique/2002/numero3/0302p36_urbanisation_mondiale.html

Datele statistice din tabelul nr.2 atrag atenţia asupra faptului că regiunile mai puţin dezvoltate ale omenirii vor cunoaşte o accelerare a creşterii numărului locuitorilor din mediul urban. Aceasta va solicita eforturi stăruitoare din partea edililor pentru a asigura apa, hrana, locuinţele şi locurile de muncă necesare şi suficiente pentru toţi locuitorii oraşelor. În prezent, dar şi în viitor, regiunile mai puţin dezvoltate se vor confrunta cu grave probleme în privinţa asigurării condiţiilor de viaţă şi de muncă decente întregii populaţii, nu numai celei din mediul urban. Decalajul existent, acum, între ţările bogate şi cele sărace se va menţine şi în viitor. La fel, şi aspectele ce definesc securitatea personală şi comunitară, naţională şi internaţională.

Anul / Oraşe	2000		2015	
Având o populaţie de peste 10 milioane de locuitori	3,7% din populaţia mondială		4,7% din populaţia mondială	
Având o populaţie sub 500.000 de locuitori	24,8 % din populaţia mondială		27,1 % din populaţia mondială	
	41,8 % din populaţie statelor dezvoltate	20,7 % din populaţie statelor în dezvoltare	43 % din populaţie statelor dezvoltate	23,8% din populaţie statelor în dezvoltare

Tabel nr.3. Evoluţia populaţiei urbane în perioada 2000-2015

Sursă:: Une planète. Ses habitants, http://www.un.org/french/pubs/chronique/2002/numero3/0302p36_urbanisation_mondiale.html

Este necesară stabilizarea creşterii demografice în lume (vezi tabelele nr.3 şi 4) în vedere garantării, în special în ţările sărace, a posibilităţii oricărei persoane de a-şi ameliora nivelul de viaţă. În prezent, creşterea demografică este mai rapidă decât dezvoltarea economică într-un număr mare de ţări.

Creştere demografică / Tip de stat	Anul	
	2000	2030
State dezvoltate	75% din populaţia lor totală	84% din populaţia lor totală
State în dezvoltare	40% din populaţia totală	56% din populaţia totală

Tabel nr. 4, Creşterea demografică în mediul urban între anii 2000-2030

Sursă: La future croissance démographique mondiale sera concentrée dans le zone urbaines du monde, http://www.un.org/News/fr-press/docs/2002/POP815.doc.htm.

Concluzii

Violenţa urbană, în sine, reprezintă un risc de securitate, dar în anumite condiţii se transformă rapid într-o ameninţare de securitate pentru locuitorii oraşelor. Ea îmbracă forme diferite de manifestare de la violenţa juvenilă la revolta urbană. Consecinţele sale pot fi semnificativ negative pentru comunitatea urbană, accentuând insecuritatea locuitorilor acesteia prin afectarea negativă a climatului psihosocial, a coeziunii sociale, a relaţiilor interumane şi interpersonale, a opiniei colective şi publice.

Violenţa urbană poate şi trebuie prevenită prin măsuri adecvate, adoptate de instituţiile statului şi puse în practică de către acestea cu implicarea activă a organizaţiilor societăţii civile. Este vorba atât de măsuri educative, cât şi de atragerea populaţiei oraşelor, îndeosebi a tinerilor, la gestionarea afacerilor comunităţii respective. Protejarea persoanelor marginalizate şi/sau defavorizate prin intermediul unor acţiuni coerente şi concertate de intervenţie socială opinăm că ar reduce semnificativ riscul de securitate generat de violenţa urbană.

De asemenea, asigurarea securităţii urbane impune instituţiilor statului să adopte măsuri preventive şi adecvate în direcţia creşterii demografice a populaţiei urbane. O populaţie mai numeroasă decât poate „suporta” urbea respectivă din punct de vedere al protejării mediului înconjurător, al asigurării locurilor de muncă şi locuinţelor pentru toţi solicitanţii îndreptăţiţi, al transportului în comun, al educaţiei primare şi nu numai, al garantării unor condiţii de viaţă decente şi de sănătate pentru toţi cetăţenii poate constitui un risc major în materie de securitate urbană.

Bibliografie:

[1] BODY-GENDROT Sophie, *Les nouvelles formes de la violence urbaine aux Etats-Unis*, http://www.conflits.org/document647.html

[2] DUBET François, *A propos de la violence et des jeunes*, (Cultures & Conflits n.6 /1992 pp. 7-24), http://www.conflits.org/document672.html

[3] LANDREVILLE Pierre, *Violence individuelle et violence étatique*, http:// www.cjf.qc.ca/relations/archives/themes/textes/guerre/guer_land_0011.htm

[4] *La future croissance démographique mondiale sera concentrée dans le zone urbaines du monde*, http://www.un.org/News/fr-press/docs/2002/ POP815.doc.htm,

[5] *Les 100 plus grandes villes du monde vues du ciel*, http:www.geo-trotter.com/ cat-grandes-villes.php

[6] *Une planète. Ses habitants*, http://www.un.org/french/pubs/chronique/2002/ numero3/0302p36_urbanisation_mondiale.html

COOOPERAREA ECONOMICĂ – VECTOR AL SECURITĂȚII ŞI BUNĂSTĂRII

Dr. Constantin NĂSTASE*

Into a globalised world, the economic forms of cooperation multiply the international economic organizations evolve unpredictably, therefore some become stronger and other weaken and all of them try to adapt to the concrete conditions of the international emerging environment.

The essence of the newly concept "strategic economic partnership" is represented by the fulfillment of a security environment allowing a good vicinity and an harmonized economic and social development.

Dimensiunea economică a securității a ocupat deja un loc central între celelalte. Astăzi, s-a împământenit ideea că, dacă ai suficienți bani şi mijloace economice, în pofida vulnerabilităților numeroase pe care le generează bogăția, poți să ai şi securitatea necesară. Cu alte cuvinte, pe de o parte, vulnerabilitățile sunt direct proporționale cu valoarea şi impactul social al bogăției iar, pe de altă parte, securitatea este direct proporțională cu puterea economică şi financiară iar insecuritatea este direct proporțională cu sărăcia, cu neputința, cu dificultățile vieții.

În general, puterea economică generează securitate, iar sărăcia produce nesiguranță, nelinişte şi insecuritate. Dar securitatea nu înseamnă doar sistem de protecție împotriva răufăcătorilor, iar insecuritatea nu se reduce la lipsa unui astfel de sistem de protecție.

Securitatea economică, în esența sa, vizează asigurarea condițiilor pentru menținerea activității economice în parametri normali şi contracararea a numeroase tipuri de atacuri dintre care cele mai importante sunt: fraudele financiare; dependențe strategice; ciber-criminalitate; spionaj industrial; corupție; economie subterana.

Securitatea economică ar trebui înțeleasă ca fiind: un factor esențial al securității naționale şi anume acela care asigură resursele şi echilibrul dinamic al celorlalte componente ale acestui sistem (securitatea națională); una dintre dimensiunile securității naționale, regionale şi planetare[1], deziderat al fiecărui individ, comunitate umană, stat național etc.; obiectiv prioritar al guvernelor, al organizațiilor regionale şi internaționale care au ca menire asigurarea şi garantarea securității umane globale; stare a economiei naționale văzută ca sursă şi fundament al eradicării sărăciei, foametei, inegalităților sociale şi economice atât între indivizi, cât şi diferite regiuni ale unor țări.

Asigurarea securității economice este rezultatul interacțiunii dintre factorii interni şi cei externi care potențează sau nu întreg procesul de producție, repartiție şi consum al bunurilor şi serviciilor realizate într-o economie națională.

---

* **General-maior, Şeful Direcției Financiar-Contabile, Statul Major General**

[1] Aurel Băloi, **Conceptul de securitate - Şcoli de gândire**, în http://www.studiidesecuritate.ro

Economia şi finanţele reprezintă potenţialul economic al unei ţări şi influenţează potenţialul militar, de ordine şi siguranţă publică, deci de securitate, aşa cum si acesta asigura buna funcţionare a economiei şi finanţelor.

Puterea economică este strict legată de ceea ce presupune securitate economică. Nu există putere economică acolo unde nu există securitate economică şi nici securitate economică acolo unde nu există putere economică.

Dimensiunea economică a securităţii are o geometrie complexă, variabilă şi contradictorie. Pe de o parte, ea reprezintă un suport şi un pilon esenţial al oricărui tip de securitate şi, pe de altă parte, se constituie totdeauna într-o sursă de conflict, de generare a conflictualităţii şi chiar de insecuritate.

Cauzele principale care determină trecerea de la confruntare la parteneriat sau la atenuarea confruntărilor prin dialectica parteneriatelor derivă, în primul rând, din dezvoltarea economică şi tehnologică. Este drept, decalajele uriaşe care se menţin şi se accentuează sunt puternice surse de instabilitate, care duc la regruparea lumii, la schimbarea permanentă a ordinii şi la apariţia numeroaselor vulnerabilităţi şi ameninţări disproporţionate sau asimetrice, dar, tocmai pentru a le face faţă, marile entităţi statale, organismele şi organizaţiile internaţionale instituie, desfăşoară, susţin şi încurajează relaţiile de parteneriat.

Cu alte cuvinte, între multiplele şi complexele cauze care determină trecerea de la confruntare la parteneriat sau la predominanţa parteneriatelor în spaţiul confruntării, îndeosebi în cel al bătăliei pentru pieţe, influenţă şi resurse, s-ar putea situa cele economice precum: globalizarea tot mai accentuată a economiei; creşterea interdependenţelor economice şi financiare; împuţinarea resurselor; necesitatea soluţionării problemei pieţelor şi a diseminării rapide a producţiei; existenţa decalajelor şi creşterea conflictualităţii economice şi sociale; apariţia şi proliferarea unor vulnerabilităţi specifice; necesitatea securităţii şi siguranţei economice.

Parteneriatele sunt cele mai eficiente modalităţi de securitate economică, politică, informaţională şi militară a statelor şi entităţilor internaţionale şi regionale. Fiind o soluţie de stabilitate, stabilizare şi siguranţă într-o lume a nesiguranţei, haosului şi confruntării, parteneriatele cunosc o dinamică fără precedent. De aceea, considerăm că epoca de început a globalizării, în care tocmai am intrat, este, prin excelenţă, o epoca a dinamicii parteneriatelor de tot felul.

Strategia parteneriatelor, în general, este condiţionată de o mulţime de factori, dintre care cei mai importanţi ar putea fi: configuraţia politică a mediului economic, social şi informaţional; realitatea economică, politică, socială, etnică şi religioasă; capacitatea inegalabilă a mijloacelor de distrugere în masă şi sistemelor de arme; recrudescenţa ameninţărilor asimetrice şi creşterea ponderii lor în cadrul ameninţărilor de ansamblu (simetrice, disimetrice şi asimetrice) din cadrul societăţii globale.

Parteneriatul strategic este o declaraţie politică, dar care are în spate mai multe argumentaţii: istorice, economice, de afinitate culturală etc. Este, mai curând, recunoaşterea faptului că două state au nevoie cu precădere unul de celălalt, din diverse motive.

Principalul parteneriat economic la care participă România este cel cu Uniunea Europeană ca entitate, care reprezintă, în fapt, parteneriat cu fiecare dintre statele membre ale acesteia.

Unificarea monetară europeană constituie un palier al parteneriatului Uniunii Europene şi un factor extrem de important de securitate economică şi financiară a continentului, asigurarea securității reprezentând scopul fundamental al unificării monetare europene care are la bază unitatea monetară europeană (ECU), mecanismele de cursuri de schimb şi de intervenție (MCI) şi Fondul European de Cooperare Monetară (FECOM).

Cooperarea cu organizațiile economice la nivel național reprezintă una dintre liniile urmate de diplomația economică pentru asigurarea unui climat favorabil pentru România. Aceasta se realizează prin coordonarea ansamblului activităților desfăşurate de România pe lângă Organizația pentru Cooperare şi Dezvoltare Economică (OCDE), promovarea, împreună cu alte instituții abilitate, a intereselor României în/ pe lângă organizații economice internaționale (Fondul Monetar Internațional, Grupul Băncii Mondiale, Banca Europeană pentru Reconstrucție şi Dezvoltare, Organizația Mondială a Comerțului, CEFTA ş.a.), valorificarea prezenței reprezentanților României la/pe lângă organizațiile internaționale cu caracter economic şi monitorizarea rapoartelor elaborate de diferite organizații economice internaționale, precum şi a calificativelor de țară acordate de diferite agenții de rating, inclusiv instituții financiare.

De asemenea, Parteneriatul strategic cu Statele Unite constituie o componentă de bază a politicii externe şi de securitate a României. Se urmăreşte, de către țara noastră, consolidarea acestui parteneriat, cu accent pe facilitarea unei cooperări economice sporite şi a schimburilor culturale. Există premise favorabile pentru un salt calitativ în relația strategică cu Statele Unite. În prezent, cooperarea cu Administrația de la Washington este esențială pentru menținerea nivelului excelent al dialogului politic la toate nivelurile, aprofundarea agendei şi pentru consolidarea coeziunii transatlantice în ansamblu. Teme majore ale politicii externe a României precum mediul de securitate în regiunea Mării Negre, dosarul energetic sau intrarea pe o traiectorie europeană ireversibilă a Balcanilor de Vest vor fi incluse pe agenda cooperării în cadrul Parteneriatului cu SUA, urmărindu-se materializarea unor proiecte concrete şi relevante pentru acestea. O preocupare majoră va viza cooperarea sporită cu autoritățile americane pentru includerea României în programul Visa Waiver şi eliminarea regimului de vize pentru cetățenii români care doresc să călătorească în SUA.

Politica externă a României se adaptează continuu tendințelor multipolare urmărind, în acest sens, concentrarea eforturilor în direcția aprofundării şi diversificării relațiilor speciale cu China şi India, dar şi cu Brazilia, ca actori globali în ascensiune.

În scopul valorificării oportunităților de cooperare cu partenerii asiatici, se va acorda atenție în special implementării parteneriatului strategic cu Coreea de Sud, cooperarea concentrându-se cu precădere pe componenta economică.

Concluzii

Un posibil model al securității economice naționale ar trebui să țină seama, pe de o parte, de politicile, strategiile şi inițiativele Uniunii Europene, de relațiile României de parteneriat strategic cu Statele Unite şi, pe de altă parte, de interesele economice, de apărare şi securitate naționale, de particularitățile economiei româneşti, aflate în una dintre perioadele cele mai dificile ale revenirii mai ales în situația actuală în care economia națională este chinuită de criza economico-financiară de la nivel mondial.

Un parteneriat strategic este un indicator deopotrivă pasiv şi activ, adică este o fotografie a prezentului, pentru că decodează viziunea de politică externă a unui stat, dar şi o imagine a viitorului, pentru că decodează tendințe.

Un parteneriat strategic are nevoie ulterior de instituții şi oameni pentru a se concretiza, adică pentru a deveni real.

Bibliografie:

[1] BĂLOI, Aurel, **Conceptul de securitate - Şcoli de gândire**, în http://www.studiidesecuritate.ro

[2] PIGUI, Traian, *Securitatea economică şi securitatea umană globală*, Colocviu Strategic nr. 10/ august 2004, Centrul de Studii Strategice de Apărare şi Securitate.

[3] VĂDUVA, Gheorghe, **Dinamica parteneriatelor**, Editura Universității Naționale de Apărare, Bucureşti, 2004.

[4] www.mae.ro.

IMPLICAȚIILE CRIZEI GLOBALE ASUPRA FORMELOR ŞI METODELOR DE ASIGURARE A SECURITĂȚII UMANE

Dr. Mihai Marcel NEAG*

Relations between development and security gain different valences when conditioned by the global crisis, which implies applying specific measures as well as at a global level, but especially at regional and zonal level. The components and mechanisms of human development imply a reorientation of purposes in conformation with actual conditions in which can be adapted the social reforms which backs up the support and substance of contributions for insuring human security.

Mai mult ca oricând, la începutul acestui mileniu, securitatea umană a devenit un deziderat social care dă naştere la contradicţii şi dezbateri aprinse, atunci când statele îşi proiectează propriile politici de securitate. După cum se ştie, securitatea nu mai reprezintă de multă vreme un concept aparţinând exclusiv statalităţii, al naţiunii, noţiunea de securitate colectivă, ca şi cea de globalizare a procesului de asigurare a securităţii, devenind imperative ale acestui secol. Procesul deosebit de dinamic al creşterii interdependenţelor dintre statele naţionale, în tot mai largi şi mai variate sfere ale vieţii, solicită o soluţionare mai curând globală, decât naţională a problemelor de securitate.[1] Statele au conştientizat tot mai mult nevoia unei securităţi colective, tot mai globalizate, şi prin aceasta au înţeles să-şi transfere atribuţiile suverane de securitate către organisme internaţionale specializate printr-un management colectiv al deciziei în domeniul securităţii, prin afirmarea parteneriatului şi a membership-ului la organizaţii internaţionale în acest domeniu.

Pe scena internaţională au apărut şi s-au afirmat noi actori ceea ce a indus creşterea puternică a interdependenţelor între state. Totuşi, specialiştii studiilor în domeniu apreciază că, *„...statul naţional continuă să fie încă cel mai important jucător al lumii contemporane”*[2]. Asigurarea securităţii şi apărării statelor se poate considera realizată în momentul în care nu trebuiesc sacrificate interesele proprii în favoarea altui stat, grup de state sau organisme internaţionale şi care, în caz că se atentează la componente ale securităţii ei, poate să şi le menţină, inclusiv cu ajutorul forţelor armate. Opţiunile de securitate naţională au ca surse realitatea internă, situaţia internaţională şi sunt determinate de interesele comune ale cetăţenilor, precum şi de potenţialul societăţii de a le susţine.

Fiecare naţiune îşi stabileşte, pe baza analizelor proprii, strategia de securitate şi apărare pe termen scurt, mediu şi lung, care să răspundă intereselor, valorilor şi aşteptărilor cetăţenilor proprii. Totodată, apartenenţa la structuri internaţionale de securitate şi apărare colectivă, pe lângă beneficiile unei contribuţii partajate la

* **Colonel, profesor universitar, Academia Forţelor Terestre „Nicolae Bălcescu”, Sibiu**

[1] Bari, Ioan, *Probleme globale contemporane*, Editura Economică, Bucureşti, 2003, p. 37.

[2] Col.prof.univ.dr. Preda, Graţiela Barna Constantin, **Consideraţii privind interesele naţionale ale României,** Editura U.N.Ap., Bucureşti, 2006, p. 5.

eforturi comune, obligă la responsabilități de dezvoltare participativă a unor capabilități interoperabile într-un sens unic acceptat prin consens sau agreat. Cu cât fiecare stat component îşi creează structuri, facilități şi echipamente moderne prin care gestionează aspectele de securitate internă, cu atât sistemul colectiv este mai puternic, iar strategia comună, mai realistă şi credibilă.

Necesitatea presantă de a construi şi pregăti forțele armate în măsură să răspundă noului mediu de securitate şi de conflict a fost abordată de numeroase studii. Acestea au definit interesele de securitate națională, au descris mediul de securitate internațional, au identificat viitoarele obiective de securitate națională şi conceptele strategice care derivă din analiza mediului de securitate şi au determinat şi formulat capabilitățile militare necesare la începutul secolului al XXI-lea. Majoritatea studiilor ce abordează problema definirii forțelor armate reclamate de mediul de securitate şi conflict, relevă faptul că acestea vor diferi în mod distinct ca rol, structură, doctrină şi concepte de angajare operațională față de cele pe care le cunoaştem astăzi.

Globalizarea are anumite efecte de natură economică, politică, socială (demografică, culturală, religioasă), militară şi ecologică, ce implică diverse riscuri şi beneficii. Înțelegerea acestor aspecte este deosebit de importantă deoarece interacțiunile dintre ele pot fi distructive şi pot crea noi riscuri, pericole şi amenințări la adresa securității în general şi asupra securității umane în special. Evenimentele actuale din mediul internațional sunt efectul pervers al globalizării deoarece criza economică, deşi pornită la nivel național, a atins foarte rapid dimensiuni planetare. Globalizarea trebuie reconsiderată sub mai multe aspecte:

a. economic, din cauza crizei economice actuale;

b. instituțional, pe fondul perimării instituțiilor internaționale înființate după cel de-al doilea război mondial;

c. geografic, datorită mutării centrului de greutate al lumii contemporane, spre est, spre Asia;

d. ierarhic, datorită reconsiderării distribuției rolurilor interpretate de principali actori în ansamblul relațiilor internaționale[3].

Aşa cum afirma Robert Kogan, lumea nu s-a transformat, *„...națiunile rămân la fel de puternice ca întotdeauna, şi la fel ambițiile naționaliste, pasiunile şi competiția între națiuni care a dat formă istoriei"*[4]. Lumea de azi, lipsită de conflicte ideologice şi strategice, se îndreaptă către un sistem global multipolar, cu o economie globalizată şi globalizantă, caracterizată de ascensiunea noilor puteri şi o influență crescută a actorilor non-statali.

Existența națiunilor şi statelor presupune un permanent avans al cunoaşterii, capacitatea de a analiza şi prognoza, spiritul de adaptare şi acțiunea anticipativă. Realizarea securității umane este o condiție obligatorie pentru supraviețuirea şi dezvoltarea sistemelor social-politice. În mediile academice securitatea umană este abordată prin asocierea situațiilor referitoare la drepturilor omului, interesului

---

[3] Dr. Teodor Frunzeti, dr. Vladimir Zodian, coordonatori, **Lumea 2009, Enciclopedie politică şi militară,** Editura CTEA, Bucureşti, 2009, p. 11.

[4] Robert Kogan, *End of Dream, Return of History*, in Totead the World. American Strategy after the Bush Doctrine, Eds. Melvyn P. Leffler, Jeffrey W. Legro, Oxford University Press, 2008, p. 51.

național şi cooperării/concurenței internaționale, integrității teritoriale, vulnerabilităților, pericolelor, amenințărilor şi riscurilor. Analiza stării de securitate umană include de regulă alegerea politică, capabilitățile şi intențiile unui actor internațional, şi tot mai presant, amenințările[5].

Continuând analiza de la general la particular, distingem stări definite de un mediu fragil de siguranță şi stabilitate, cu conflicte aflate într-o fază latentă, pe punctul de a se acutiza în conflict deschis. O astfel de analiză divizată regional, scoate în evidență numărul mare de state din Africa care parcurg perioadă de război civil, instabilitate prelungită politică, sărăcie şi subdezvoltare economică dificil de redresat pe termen lung. În aceste condiții, Uniunea Africană şi chiar ONU sunt copleşite în încercarea de a interveni cu măsuri de sprijin care să producă o redresare într-un termen previzibil.

Asia se confruntă cu provocări şi sfidări prin proliferarea armamentului nuclear, creând o amenințare globală, dar şi cu conflictul din Afganistan, mai greu de gestionat decât s-a anticipat inițial şi cu efecte de extindere în țările vecine.

Irakul, după o perioadă de război deschis, urmată de una tulbure de reconstrucție cu angajare internațională, şi-a ales calea consolidării securității prin resurse proprii, fiind încă departe de reconciliere şi stabilitate durabilă.

În Europa, persistă controlul internațional în Balcanii de Vest, prin misiuni ale unor organizații diferite, concentrate în Kosovo dar şi în Bosnia şi Herțegovina, la care se adaugă implicațiile războiului dintre Rusia şi Georgia din august anul trecut. Implicațiile acestuia, îşi extind efectele asupra altor regiuni separatiste din regiune prin negocieri asistate, fără rezultate notabile. Relațiile actuale ale Federației Ruse cu instituțiile internaționale care se regăsesc cu responsabilități în domeniul securității şi viitoarea configurație a acestora, constituie de asemenea, un subiect de sine stătător.

Prezumată drept următorul hegemon internațional China trebuie să beneficieze de o atenție cuvenită. *„China este prea mare pentru a fi ignorată, prea veche să nu fie respectată, prea slabă pentru a nu fi tratată cu înțelegere şi prea ambițioasă pentru a avea deplină încredere în ea istoriei”*[6].

Cele câteva aspecte prezentate, interpretate global sau fiecare în parte, reprezintă temeiuri pentru analize şi studii asupra impactului pe care îl pot avea asupra securității indivizilor şi a organizărilor umane la orice nivel. Totodată analiza evoluțiilor din mediului de securitate internațional vor testa, pe de-o parte, capacitatea de absorbție de către NATO, UE sau OSCE în conceptele proprii strategice a unor măsuri de prevenire sau răspuns, iar pe de altă parte, vor influența adaptări ale strategiilor de securitate şi apărare din țările membre sau nemembre influențate direct.

Aspectele ce țin de asigurarea securității umane sunt o problemă universală. Ea priveşte populația de pretutindeni, din țările sărace, înainte de toate, dar şi din țările bogate. Multe din amenințările existente sunt comune tuturor popoarelor, putând menționa în acest sens violările drepturilor omului, crima, drogurile, poluarea

---

[5] Dr. Teodor Frunzeti, dr. Vladimir Zodian, *op. cit*., p. 78.

[6] Zbigniew Brzezinski, **Triada geostrategică. Conviețuirea cu China, Europa şi Rusia**, Historia, Bucureşti, 2006, p.19.

şi şomajul. Intensitatea acestora diferă de la țară la țară, de la regiune la regiune, însă, în ansamblul lor, toate aceste amenințări sunt reale şi în continuă dezvoltare. Tendința de a defini amenințările pe termen lung la adresa securității umane, nu poate evita o serie de stări în evoluție, care riscă să se acutizeze. Specialiştii consideră că există o serie de amenințări care vizează atât statele puternice cât şi pe cele slabe[7]:

a. consecințele negative ale globalizării economiei, soldate cu sărăcire a milioane de oameni;

b. răspândirea epidemiilor;

a. proliferarea armelor de distrugere în masă;

b. actorii non-statali capabili să-şi procure mijloace de luptă din această categorie;

c. terorismul internațional;

d. conflictele locale şi interne, inter-religioase şi interetnice;

e. sărăcia, epidemiile şi degradarea mediului ce stimulează războaie locale şi terorismul internațional;

f. rețelele crimei organizate care amenință stabilitatea internațională.

Însuşi fenomenul globalizării este o cauză a creşterii criminalității transnaționale şi a terorismului, deoarece sporeşte inegalitățile economice, ceea ce determină predispoziția actorilor statali sau nonstatali de a participa în astfel de forme de acțiune criminală. De asemenea, globalizarea a contribuit la intensificarea acestor activități antisociale atât prin accelerarea fluxurilor de oameni, bunuri şi informații, cât şi prin conferirea unei dimensiuni internaționale corupției.

Este evident faptul că insecuritatea, şi, în special, insecuritatea umană, existentă în mai multe domenii ale vieții sociale, poate conduce la declanşarea unui conflict, ce poate degenera în unul armat. Războaiele dintre state sau armate naționale au devenit un anacronism, deoarece interdependența globală, inclusiv legăturile transnaționale la nivel politic şi militar, interzic agresiunile de acest tip. Conflictele armate, războaiele (precum cele din Bosnia, Kosovo, Ruwanda etc.), sunt purtate împotriva civililor, în numele dorinței de putere. Scopul violențelor este, de cele mai multe ori, controlul teritoriului *prin excluderea celorlalți* sau controlul resurselor naturale. Adesea numite *războaie civile*, acestea sunt intrastatale, însă, simultan şi războaie globale, născute în contextul globalizării şi caracterizate de o multitudine de conexiuni globale. Conflictele armate desfăşurate în plan național au implicații şi efecte asupra nivelului internațional şi, în acelaşi timp, conflictele armate internaționale pot avea ca sursă starea de insecuritate existentă la nivel național, local sau chiar uman.

Experții apreciază că o contracarare autentică a amenințărilor la adresa securității colective şi implicit a protejării ființei umane, se poate realiza doar prin cooperare internațională. Acest tip de *securitate cooperativă* impune măsuri complexe şi combinate, de natură militară, politică şi economică, bazată pe suveranitatea şi responsabilitatea statelor.

Politicieni, comentatori şi experți deopotrivă consideră actuala criză financiară rezultatul *lăcomiei* şi al *capitalismului sălbatic*. În realitate însă, ea nu este decât consecința firească a unui lung şir de politici intervenționiste care au subminat

[7] Dr. Teodor Frunzeti, dr. Vladimir Zodian, *op. cit*., p. 85.

economia de piață. Criza actuală - ca orice fluctuație ciclică, de altfel - se prezintă sub forma unui cumul de erori antreprenoriale care au dus la o alocare greşită a unui volum imens de capital la nivelul societății. Acest fapt presupune un scurtcircuit sistemic în mecanismul prețurilor şi competiției care de regulă coordonează activitatea economică a milioane de indivizi. Kjell Nordstrom, autorul cărții Funky Business, afirma că „*...este cu siguranță o criză temporară şi putem vedea deja unele urme verzi pe ici pe colo. Lucrurile se stabilizează, nu vor mai merge în jos. Totuşi e nevoie de mult timp pentru a reclădi încrederea distrusă foarte uşor. Este valabil şi pentru economie şi pentru sectorul bancar. Ceea ce am distrus într-un an, vom reconstrui în 3-4 ani.*“[8]

Actuala deteriorare a economiei globale provocată de criza financiară este una dintre cele mai mari ameninţări la adresa securității globale, pentru că va reduce la sărăcie şi la resentimente sute de milioane de oameni. Criza pe care o traversăm la scară globală accentuează decalajele între state, datorită modului diferit în care acestea înțeleg să intervină în dezvoltarea capitalului social instituțional şi cognitiv, precum şi în gestiunea riscurilor. Nu este suficient să se obțină creştere economică pentru a depăşi această stare. Creşterea economică poate constitui premisa dezvoltării, dar nu se confundă cu aceasta. Este nevoie de un efort de schimbare a normelor şi valorilor ca să se producă dezvoltarea, de înlăturare a unor riscuri la adresa sistemului.

În opinia unor experți există temeri tot mai clare că actuala criză economică globală va îndreaptă Europa de Est spre o violentă *perioadă a nemulțumirilor*, ce va genera proteste în masă periculoase favorizând menținerea unor stări tensionate în rândul populației. În această *ecuație,* România fiind următoarea, într-un clasament probabil, după tensiunile din Bulgaria şi țările baltice[9], existând probabilitatea uneori concedieri masive în principalele companii, ceea ce ar conduce spre o scădere şi mai severă a nivelului de trai al populației dar şi accentuarea stării de nesiguranță a *zilei de mâine*. Criza economică creează probleme serioase îndeosebi pentru populația din clasa de mijloc datorate căderii veniturilor din impozite care va conduce la probleme majore pentru bugetul de stat concomitent cu reducerea numărului de angajați ai statului şi scăderea salariilor acestora.

În ceea ce priveşte rata şomajului, România stă cel mai bine în ceea ce priveşte ținerea în frâu a şomajului, dintre toate statele membre ale Uniunii Europene. În primele trimestre ale lui 2009, şomajul a crescut la 6,2%, de la 5,7% în perioada similară a lui 2008, aceasta fiind cea mai redusă majorare din UE (Agenția Națională a Forței de Muncă a raportat o rată a şomajului de 6,4% în luna septembrie şi creşterea numărului de şomeri din România cu aproape 170.000, până la 572.562 de persoane). La polul opus, statele baltice se confruntă cu problemele cele mai grave pe piața muncii. Astfel, în Lituania s-a înregistrat cea mai mare creştere a şomajului: de la 5,8% la 16,7%. Letonia se află pe locul doi la cele mai mari creşteri ale acestui indicator, de la 6,9% la 17,4%, în timp ce în Estonia, rata şomajului a ajuns la 13,3%. Cu implicații pentru România sunt situațiile din țările în

[8] http://standard.money.ro/articles.
[9] The Guardian, 19 ianuarie 2009, http://standard.money.ro/articol_76830

care au ales să muncească românii. În Spania rata şomajului a atins cel mai ridicat nivel din Uniunea Europeană: 18,5%, faţa de 11,4% în iulie 2008. În Italia, altă ţară cu foarte mulţi români activi pe piaţa muncii, cel mai recent nivel al ratei şomajului a fost comunicat în mai: 7,4%.[10]

Riscul principal cu care se confruntă România ţine de degradarea continuă a capitalului social al naţiunii. Un al doilea risc ţine de disfuncţionalităţile sistemului public, ce generează costuri mari de tranzacţie în economie şi, paradoxal, întreţine eşecurile de piaţă, în loc să le diminueze (asimetria informaţională este una dintre cele mai mari probleme ale economiei româneşti, din cauza calităţii slabe a reglementărilor în baza cărora funcţionează pieţele). Alt risc ţine de faptul că în România nu există o clarificare a modelelor economice pe care le putem aplica şi, de aceea, alocarea resurselor se face ineficient. Sunt urmate mecanic modelele altora, iar problema nu constă în faptul că acestea sunt bune sau proaste, ci faptul că neînţelegerea acestor modele conduce la aplicarea paralelă a programelor economice. În acest context putem spune că statul român pentru a putea deveni un luptător anticriză trebuie să se transforme profund, dar şi rapid, printr-un evantai de metode şi politici care trec prin descentralizare, de-reglementare, prin subsidiaritate, dar şi prin adevărate revoluţii instituţionale şi fiscale, ce conduc nu numai la simplificarea birocraţiei, ci şi la creşterea încrederii cetăţeanului în voinţa şi putinţa statului de a-l servi şi nu de a-l umili, de a-i respecta drepturile şi demnitatea de cetăţean, nu numai obligaţiile de contribuabil.

În contradicţie cu aspectele crizei globale, care evident afectează bunăstarea şi siguranţa cetăţenilor, politicile care se ar trebui să genereze securitate umană presupun o nouă paradigmă a dezvoltării, care consideră evoluţia economică un mijloc şi nu un scop, protejează şansele la viaţă atât a viitoarelor generaţii cât şi a celor actuale. Cu alte cuvinte, securitatea umană necesită o dezvoltare umană. Pentru a susţine această idee cu privire la dezvoltare, se poate afirma că *preocuparea reală pentru securitate* este mai curând sărăcia decât violenţa. Prin urmare politicile de dezvoltare umană trebuie să aibă prioritate. În timp ce sărăcia şi violenţa conduc amândouă spre insecuritate, sărăcia este cea care dă naştere la violenţă (sărăcia şi violenţa sunt înrudite iar noţiunea de securitate umană exprimă această relaţie).

Asigurarea continuă a unor standarde de trai şi îmbunătăţirea condiţiei umane precum şi acţiunea pentru diminuarea efectelor crizei economico – financiare, impun valorificarea resurselor umane ca nucleu primar integrator al ordinii sociale şi economiei globale. Indicatorul dezvoltării umane începe să-şi afirme treptat rolul politic, de influenţare a deciziilor vizând dezvoltarea. Preluarea sa în campaniile persuasive ale societăţii civile, folosirea în comparaţiile internaţionale în multe dintre organismele internaţionale, frecventă în retorica şi dezbaterile referitoare la reformă şi adaptarea instituţiilor, invocarea sa în demersurile lumii a treia faţă de organismele multilaterale şi în relaţiile bilaterale, sunt indicii în acest sens. Dezvoltarea umană ca obiectiv generic este deja tot mai larg recunoscută. Mai devreme sau mai târziu, indicatorul dezvoltării umane, ca şi generaţiile viitoare de criterii de evaluare a

[10] http://standard.money.ro/articles

acesteia, vor fi luate în considerare, în ciuda limitelor, la fundamentarea unor decizii şi vor produce măsuri concrete tot mai substanțiale.

Analiza profundă a problemei crizei globale prin prisma perspectivei de promovare a securității umane ne pune în situația de a clasifica posibilele pericole. Astfel, o posibilă clasificare ar cuprinde trei tipuri de pericole:

a. pericolul provocat de greşeli (erori) ce țin de scopul preconizat în cadrul măsurilor anticriză;

b. pericolele externe, adică venite din partea altor sisteme (economice, financiare, etc.);

c. pericolele interne, adică cele ce țin de elementele interioare ale unui sistem.

Pericolele mai pot fi sistematizate şi după durată, după amploare, după gradul de organizare etc. Prin urmare, este actuală orientarea activității economice internaționale pe principiile eticii de solidaritate şi cooperare, ce prevăd reducerea amenințărilor provocate de criza globală, a sărăciei, malnutriției, marginalizarea şi alte amenințări pentru societate.

Asigurarea continuă a unor standarde de trai şi îmbunătățirea condiției umane precum şi acțiunea pentru diminuarea efectelor crizei economico – financiare, impun valorificarea resurselor umane ca nucleu primar integrator al ordinii sociale şi economiei globale. Axarea atenției asupra dezvoltării umane, în actualele condiții, reflectă tendința spre o reorientare principală a scopurilor, în conformitate cu care se adoptă reforme sociale în lumea contemporană. Înainte de declanşarea crizei economico – financiare exista tendința ca omul şi necesitățile lui vitale să fie considerate valori fundamentale, supreme. În prezent procesul dezvoltării umane este orientat spre rezolvarea problemelor crizei globale. Ameliorarea securității în calitate de obiectiv explicit, în actualele condiții în care se manifestă criza economico – financiară, nu mai poate constitui o forță mobilizatoare considerabilă, deoarece pericolele şi condițiile ce pot provoca insecuritatea unei ființe umane nu mai pot fi controlate în aşa fel încât individul să fie apărat sub toate aspectele. Securitatea tuturor presupune controlul adecvat al pericolelor globale, aspect greu de realizat în condițiile crizei globale, antrenând o senzație de lipsa bunăstării, nelinişte şi de teamă în ziua de mâine.

Perspectiva conceptului de securitate umană, în condițiile actualei crize globale pune în evidență următoarele sale *caracteristici*:

a. securitatea umană este o problemă universală;

b. componentele securității umane sunt interdependente;

c. securitatea umană se asigură mai uşor prin măsuri de prevenire decât prin intervenții ulterioare;

d. securitatea priveşte modul în care individul este integrat în societate, de câtă libertate dispune pentru a-şi exercita dreptul la opțiune într-o multitudine de posibilități.

Situația actuală în care se află omenirea astăzi caută un nou model de dezvoltare, dar şi noi repere privind securitatea umană. Conceptul de securitate umană subînțelege un fenomen cu multe componente: securitatea economică, securitatea alimentară, securitatea ocrotirii sănătății, securitatea ecologică, securitatea

personală, securitatea publică, securitatea politică. Toate acestea sunt deosebit de importante pentru fiecare individ. Din această perspectivă, consolidarea securității ar trebui să se bazeze pe de o parte pe dezideratul de a întări sentimentul de încredere între oameni, sentimentul de încredere al oamenilor în entitatea statală, instituțională, iar pe de alta parte pe o colaborare interstatală dar şi la nivelul colaborării între organizațiile internaționale de profil (Organizația Națiunilor Unite, Uniunea Europeană, Consiliul Europei ş.a.).

În contextul globalizării, pe fondul recesiunii economice care a afectat multe state şi continente, problemele de securitate umană ale prezentului se cer formulate şi soluționate mai ales din perspectiva viitorului pentru a se garanta drepturile omului şi să se aducă îmbunătățiri conceptului de securitate umană, ca individul, specia umană în genere, să evolueze cel puțin în condiții de normalitate. Într-o lume dominată de mari tensiuni sociale, dezechilibre economice, conflicte militare, de riscurile unei conflagrații nucleare, se detaşează prin importanță şi actualitate problema securității umane. Ea nu este ceva nou deoarece a existat dintotdeauna, ne-am confruntat permanent cu ea, nouă este doar importanța şi actualitatea pe care o capătă. Modalitatea cum este înțeleasă şi rezolvată problematica securității umane este decisivă asupra destinul umanității.

Conform investigațiilor efectuate referitoare la implicațiile crizei globale asupra posibilității de asigurare şi dezvoltare a securității umane, se pot formula unele concluzii. Globalizarea are semnificații largi, deschide noi posibilități de dezvoltare a statelor dar şi accentuează problemele deja existente sau creează unele noi, cu efecte pozitive prin propagarea drepturilor omului dar şi negative prin încurajarea unor factori de risc (înțelegeri între organizații criminale, amploarea traficului uman şi de armament, creşterea discrepanțelor în nivelul de trai, favorizarea apariției stărilor conflictuale etc.). Criza globală amplifică vulnerabilitatea socială şi economică a societății precum şi instabilitatea politică, provocând un declin al încrederii cetățenilor în stat, amenințând securitatea națională datorită imposibilității de asigurare a protecției cetățeanului. Politicile statelor trebuie să manifeste un caracter pro-activ pentru a-şi asuma responsabilități în aplicarea unor inițiative la situațiile de risc în situații de criză, pentru protejarea intereselor membrilor societății şi diminuarea efectelor asupra securității acestora.

Bibliografie:

[1]. BARI, Ioan, *Probleme globale contemporane*, Editura Economică, Bucureşti, 2003.

[2]. BRZEZINSKI, Zbigniew, **Triada geostrategică. Conviețuirea cu China, Europa şi Rusia**, Historia, Bucureşti, 2006.

[3]. FRUNZETI, Dr. Teodor dr. Vladimir Zodian, coordonatori, **Lumea 2009, Enciclopedie politică şi militară**, Editura CTEA, Bucureşti, 2009.

[4]. KAGAN, Robert, **End of Dreams, Return of History, in To lead the World. American Strategy after the Bush Doctrine,** Eds. Melvyn P. Leffler, Jeffrey W. Legro, Oxford University Press, 2008.

[5]. PREDA, Grațiela, col. prof. univ. dr., BARNA, Constantin, **Considerații privind interesele naționale ale României,** Editura U.N.Ap., Bucureşti, 2006.

[6]. *The Guardian*, 19 ianuarie 2009, http://standard.money.ro/articol_76830
[7]. http://standard.money.ro/articles

EVOLUȚII ÎN POLITICA DE SECURITATE ŞI APĂRARE LA ÎNCEPUT DE SECOL

Gabriel ANGHEL*

The twenty-first century started out abruptly and violently, with a worldwide political earthquake – the September 11, 2001, terrorist attacks that targeted major symbols of the democratic world, killing instantaneously thousands of innocent civilians. These events, followed swiftly by other similar murderous actions perpetrated in various parts of the world, triggered a deep-going transformation of the security environment, bringing about consequences that influenced the international community profoundly and over the long term.

In such a tense and complex environment, the security of each individual country, as well as that of the international community as a whole, depends on the ability to anticipate and to undertake proactive actions, rather than on reacting to events or adjusting to them. In a conflicting, dynamic and complex world that is undergoing an all-encompassing globalization process, the proper understanding of the major trends of the world's development and of the way in which each country has the chance to become an active part of this process is a prerequisite for progress. Equally important and also essential to it is being aware of, understanding and correctly assessing the domestic processes, the level of social cohesion and the ability to mobilize the people to carry out national projects.

La început de secol, lumea a intrat într-o nouă fază de evoluție, marcată de coexistența şi confruntarea unor tendințe pozitive majore cu altele care generează riscuri şi amenințări. Vechea ordine mondială, bazată pe logica bipolară – caracterizată de rivalitate şi capacitate de anihilare reciprocă a unor state şi blocuri politico-militare – a dispărut, în timp ce germenii construcției unei arhitecturi globale de securitate ocupă un loc tot mai important în cadrul preocupărilor comunității internaționale.

La nivel global, lumea continuă să rămână puternic conflictuală. Motoarele conflictelor operează atât în domeniul accesului la resurse, la mecanismele de distribuție a acestora şi la piețe de desfacere, cât şi în cel al diferențelor identitare de natură civică, etnică, religioasă, culturală sau ideologică. Probabilitatea unui conflict militar de mare amploare este redusă, în timp ce conflictele regionale şi cele interne pot fi mai frecvente, iar efectul lor – direct sau cumulat – tinde să devină tot mai greu de controlat.

Mediul de securitate internațional se află într-o rapidă schimbare. Unele schimbări sunt lineare şi previzibile, fie că decurg din evoluția obiectivă a mediului de securitate, fie că sunt rezultatul unor strategii şi programe. Altele, au caracter surprinzător, seismic sau de discontinuitate strategică şi sunt însoțite de o doză de incertitudine semnificativă ca natură, amploare şi durată.

Noile circumstanțe internaționale reclamă noi reguli în domeniul securității internaționale. Redefinirea acestora, după prăbuşirea ordinii bipolare ridică însă

* **Locotenent-colonel, Ministerul Apărării Naționale**

numeroase probleme, nu doar de ordin practic, ci chiar şi de ordin conceptual, inclusiv pentru SUA, aflată deocamdată în poziția de singură superputere.

Până la 11 septembrie fenomene precum terorismul, traficul de droguri, traficul de arme, migrația ilegală, spălarea de bani acționau aproape separat. Ca urmare, instituțiile naționale şi internaționale abordau separat aceste fenomene, cu mai multă sau mai puțină eficiență. Dintr-o dată s-a descoperit că în practică ar putea fi observat un nexus al acestor probleme diferite, utilizat de către rețelele criminale interne şi transfrontaliere ca o cale de a îmbunătăți eficiența activității lor.

Noile relații dintre Statele Unite şi Rusia, pe de o parte, şi dintre NATO şi Uniunea Europeană, pe de altă parte, marchează în prezent mediul internațional de securitate – un nou parteneriat, dar şi noi tensiuni. În acest context, mai ales după 1998, Uniunea Europeană a dat un nou impuls eforturilor de întărire a securității şi de definire a dimensiunii de apărare la nivel european. Dezvoltarea unei politici externe şi de securitate comune a inclus şi ideea definirii unei politici comune de apărare, menționată în mod explicit în Tratatul de la Amsterdam. În acelaşi timp, Uniunea Europeană s-a arătat tot mai mult preocupată de finalizarea propriilor reforme instituționale, mai ales în contextul extinderii, precum şi de finalizarea dezbaterilor pe tema construcției politice ce va defini viitorul Europei.

Globalizarea, manifestată prin accentuarea interdependențelor multiple dintre state, precum şi prin liberalizarea fluxurilor mondiale de mărfuri, servicii, capital şi informații a făcut ca riscurile interne şi externe să se poată genera şi potența în mod reciproc.

Pe fondul unei creşteri a gradului de complexitate şi de impredictibilitate al amenințărilor internaționale, îmbunătățirea mediului de securitate internațional impune ca măsurile interne de management al crizelor să fie mai bine coordonate, iar schimbul de informații strategice între statele implicate să se producă în timp real.

Factorii de decizie – atât civili, cât şi militari – din sectorul de securitate sunt chemați să dea răspuns noilor provocări. Instrumentele, pregătirea, bugetele disponibile, cooperarea interagenții apar astfel nu numai ca insuficiente, dar uneori inadecvate față de riscurile vechi şi noi la adresa securității naționale şi internaționale.

Din perspectiva unui mediu internațional de securitate caracterizat de o complexitate crescândă, Uniunea Europeană nu pare a fi în prezent amenințată de conflicte de tip clasic, constând în atacuri armate pe scară largă, în schimb o serie de alte amenințări se profilează la orizont, fiecare dintre ele fiind greu predictibile şi relativ difuze, ceea ce le face, într-un fel, mult mai greu de contracarat în condițiile unei ştergeri a granițelor dintre amenințările cu caracter intern şi cele cu caracter extern.

Capacitatea de a acționa într-o Uniune va depinde în mare măsură de abilitatea conducerii politice de a defini țeluri strategice şi a impulsiona implementarea lor în politica curentă. Din acest punct de vedere, Constituția Europeană învederează un progres cert prin instituirea funcțiilor permanente de preşedinte al Consiliului European şi Ministru al Afacerilor Externe al Uniunii.

Constituția Europeană aduce şi cinci elemente de noutate importante în sfera Politicii de Securitate şi Apărare Comune: extinderea misiunilor Petersberg; decizia înființării unei Agenții Europene privitoare la Armamente, Cercetare şi Capacități

Militare; aplicarea cooperării structurate (*structured cooperation*) la misiunile internaționale; posibilitatea cooperării mai strânse (*closer cooperation*) a statelor Uniunii în sfera apărării reciproce (*mutual defence*) şi introducerea unei clauze de solidaritate pentru cazurile producerii unor atacuri teroriste şi a unor dezastre naturale sau produse de om.

Pentru ca politica de securitate şi apărare a Uniunii Europene să devină mai eficace este necesar ca Uniunea Europeană să devină mai activă în urmărirea obiectivelor sale prin mijloace civile sau militare, mai coerentă prin unirea eforturilor şi prin asigurarea unității de comandă în caz de criză, mai capabilă prin alocarea unor resurse mai mari, evitarea duplicărilor, coordonarea mai bună a resurselor existente.

În realizarea obiectivelor sale de securitate şi apărare Uniunea Europeană nu va putea face abstracție de necesitatea menținerii unor relații privilegiate cu SUA. În acelaşi timp însă, Uniunea Europeană va trebui să îşi dezvolte colaborarea cu alți actori importanți de pe scena mondială. În acest sens primordiale vor fi dezvoltarea relațiilor strategice cu Rusia, Japonia, China, Canada şi India, fără ca vreuna din aceste relații să aibă un caracter de exclusivitate.

Totodată, Uniunea Europeană va trebui să manifeste deschiderea necesară pentru dezvoltarea unor parteneriate active cu orice țară care îi împărtăşeşte scopurile şi valorile şi care e gata să acționeze pentru apărarea acestora. Prin această abordare Uniunea Europeană poate contribui semnificativ la realizarea unui sistem de securitate multilateral care să permită edificarea unei lumi mai prospere, mai echitabile şi mai sigure.

Modificările din planul securității internaționale a dus şi la o schimbare de atitudine la nivelul OSCE. Astfel, reuniunea informală a miniştrilor de externe ale statelor OSCE (iunie 2009, Corfu/Grecia) a fost marcată de stabilirea cadrului organizațional de analiză a posibilităților de revizuire a arhitecturii de securitate europeană, reconfirmând deschiderea către dialog a statelor participante, chiar dacă nu s-a soldat cu rezultate notabile, în principiu datorită poziției lipsite de flexibilitate a Federației Ruse, care a reiterat nemulțumirile cu privire la extinderea NATO şi ineficiența actualei arhitecturi de securitate şi a OSCE în particular. În final s-a ajuns la consens în vederea continuării dialogului asupra propunerilor ruseşti referitoare la o nouă arhitectură de securitate care să ia în calcul toate cele trei dimensiuni ale OSCE, politico-militară, economică şi de mediu, şi dimensiunea umană.

Au mai fost avansate un set de inițiative precum abordarea „propunerii Medvedev" pe baza reafirmării conceptului securității comprehensive şi indivizibile şi a cooperării „de la Vancouver la Vladivostok" după principiul „celor 3 R" – „a reconfirma", „a revizui", „a restaura", precum şi intensificarea interacțiunii organizațiilor de zona de interes a OSCE cu responsabilități în domeniul securității să aibă la bază „Planificarea pentru cooperarea în domeniul securității" (1999) şi „Strategia de la Mastricht" (2003). De asemenea, s-a propus organizarea, în 2010, a unui summit care ar putea fi găzduit de Kazahstan, al celor cinci organizații internaționale – UE, NATO, OSCE, OTSC, CSI, găsirea unui cadru corespunzător pentru discutarea

NATO rămâne cea mai importantă alianță politico-militară, care are drept scop principal garantarea libertății şi securității tuturor membrilor săi, prin mijloace politice şi militare, în conformitate cu principiile enunțate în Carta ONU. Alianța se transformă, tot mai evident, dintr-o organizație militară în una de securitate, cu impact asupra procesului decizional şi asupra voinței politice a aliaților. Principalele provocări cu care se confruntă Alianța sunt reprezentate de furnizarea simultană de forțe pentru operațiile militare în curs şi de constituirea unor instrumente credibile pentru răspunsul la noile amenințări.

Actualul Concept strategic al Alianței Nord-Atlantice (*1999*) are la bază experiența implicării organizației în criza din Balcani, concretizată prin abordarea, pentru prima dată în istoria Alianței, a unor misiuni cu caracter ofensiv, în afara zonei sale tradiționale de acțiune şi fără a fi invocat Articolul 5 al Tratatului de la Washington. Principalele prevederi ale acestuia constau în întărirea relației transatlantice, menținerea unor capabilități credibile, dezvoltarea dimensiunii europene, concentrarea pe misiuni de management al crizelor şi prevenire a conflictelor, dezvoltarea parteneriatelor euro-atlantice, extinderea Alianței, pe baza articolului 10 din Tratat, dezvoltarea unei politici de neproliferare nucleară şi control al armamentelor.

După adoptarea Conceptului strategic din 1999, NATO s-a confruntat cu o serie de provocări (11 septembrie 2001, conflictul din Afganistan, dezvoltarea unor puternice dispute transatlantice, atacurile cibernetice, acte de piraterie, invocarea pentru prima dată a articolului 5 al Tratatului etc.), suferind o transformare continuă, evoluând de la o structură al cărei rol era de descurajare preponderent în plan militar, la o organizație cu rol de impunere a păcii, prin angajarea forței. Toate aceste schimbări au impus elaborarea unui nou Concept Strategic al NATO.

O primă măsură în acest sens a fost luată la Summit-ul de la Riga, din 2006, când a fost adoptat un document de tranziție – Comprehensive Political Guidance – bazat pe principiile Conceptului Strategic din 1999, în care sunt enumerate principalele amenințări pentru NATO în contextul noilor evoluții în mediul de securitate internațional: terorismul, proliferarea armelor de distrugere în masă, instabilitatea generată de statele eşuate, crizele regionale, folosirea improprie a noilor tehnologii şi blocarea accesului la resursele vitale. Imperativul elaborării unui nou concept strategic a fost evidențiat la Summit-ul de la Bucureşti, din 2008, fiind înscris şi în Declarația finală a Summit-ului aniversar de anul acesta de la Strasbourg şi Kehl.

În scopul coordonării efortului de elaborare a noului concept strategic, actualul Secretar General NATO, Andres Fogh Rasmussen, mandatat de şefii de stat şi de guvern ai NATO să lanseze dezbaterile, a înființat un grup (*think tank*) format din 12 analişti politici din cadrul statelor membre, grup care va trebui să regândească, împreună cu societatea civilă, rolul NATO şi modul în care Alianța se poziționează în actualul context de securitate în raport cu alți actori internaționali. La dezbaterile coordonate de fostul secretar de stat al SUA, Madelaine Albright, desemnată conducător al grupului de experți, vor participa şi organizații neguvernamentale, reprezentanți ai parlamentelor, ai lumii academice şi din mass-media, în ideea implicării societății civile în definirea Conceptului Strategic.

În acelaşi timp, NATO parcurge şi un proces de restructurare a propriilor capacităţi de apărare necesare soluţionării problemelor referitoare la securitatea internaţională. Între conceptele care influenţează evoluţiile la nivelul NATO se numără şi acela potrivit căruia viitoarele operaţii militare vor fi predominant „*Operaţii bazate pe efecte",* executate în zone de criză, iar pentru succesul acestora se are în vedere realizarea *„superiorităţii informaţionale şi decizionale"* la toate eşaloanele.

Procesul de elaborare al noului concept strategic trebuie să pornească de la analizarea şi stabilirea naturii apărării colective (Articolul 5), ceea ce presupune definirea clară a actualului mediu de securitate, a noilor provocări şi ameninţări la adresa NATO, analizarea principiului folosirii forţei (respectiv a legitimităţii forţei militare în operaţiile neprevăzute de Articolul 5, chiar şi fără un mandat explicit al Consiliului de Securitate al ONU), definirea şi prioritizarea activităţilor în conformitate cu resursele disponibile.

Conform Secretarului General al NATO, Andres Fogh Rasmussen, apărarea teritorială a Alianţei trebuie să înceapă cât mai departe de graniţele sale geografice. Noul Concept Strategic trebuie să se concentreze pe misiunea de bază a NATO, cea de apărare colectivă, dar să fie suficient de flexibil asupra a ceea ce înseamnă acest lucru în secolul XXI. Alianţa trebuie să devină o organizaţie mai flexibilă şi ancorată în realităţile şi provocările lumii de azi.

Criza economică actuală are un caracter global, aproape toate economiile lumii resimţind consecinţele ei. Unii experţi opinează că însăşi procesele de reformare a arhitecturii de securitate globală şi de creare a unei noi ordini mondiale pot fi determinate de impactul crizei. Summit-ul G 20 de la Londra, din aprilie 2009, nu şi-a atins scopul din cauza unor abordări diferite faţă de depăşirea crizei, privind reformarea sistemului financiar şi a metodelor de stimulare a economiei. Alte abordări susţin necesitatea unei „ordini mondiale multipolare mai democratice şi mai juste bazată pe legea internaţională, egalitate, respect reciproc şi un proces decizional comun", făcându-se totodată presiuni pentru un rol central al ONU şi o diplomaţie multilaterală privind abordarea provocărilor globale. Pe termen lung BRIC[1] ar putea face presiuni pentru scăderea dependenţei globale faţă de dolarul american ca rezervă valutară globală, însă, deocamdată, valuta SUA este mult prea integrată în sistemul şi piaţa financiară globală, reprezentând 65% din totalul rezervelor valutare. Chiar şi în cazul unor presiuni de înlocuire a dolarului, această valută nu va înregistra decât o scădere la 50% din totalul rezervelor valutare globale în următorii 5 ani, sau 40% în următorii 10 ani, după care s-ar stabiliza la acest nivel, putând afecta derularea unor proiecte şi programe din mediul militar internaţional.

Este foarte probabil ca în anul următor acţiunile de ieşire din criză să fie continuate, pe baza unui pachet de principii precum: asigurarea transparenţei, integrităţii şi a respectării principiilor etice în afaceri; respectarea acordurilor cu privire la necesitatea atingerii unui echilibru fiscal pe termen mediu, prin implementarea unor aşa numite strategii de ieşire din criză; intensificarea cooperării internaţionale în domeniul combaterii evaziunii fiscale, combaterii spălării banilor,

[1] Din BRIC fac parte Brazilia, Federaţia Rusă, India şi China.

finanțării terorismului şi prevenirii corupției; dezvoltarea mecanismelor care să asigure stabilitatea prețurilor şi atingerea unui echilibru al finanțelor publice pe termen mediu, ca parte a strategiilor de ieşire din criză.

În această lume complexă, dinamică şi conflictuală, confruntarea principală are loc între valori, credințe şi percepții fundamental diferite, între democrație şi totalitarism, şi este determinată de agresiunea majoră a terorismului internațional, de sorginte extremist-religioasă, structurat în rețele transnaționale, împotriva statelor democratice şi a forțelor politice raționale din statele angajate în procesul democratizării. Tendințele majore ce guvernează evoluțiile globale în epoca postbipolară generează noi riscuri şi provocări la adresa valorilor şi intereselor naționale şi comune, creează îngrijorări justificate, dar oferă şi reale oportunități.

Globalizarea reprezintă principalul fenomen care influențează mediul de securitate contemporan, atât în ceea ce priveşte geneza noilor riscuri şi amenințări, cât şi al apariției diferitelor oportunități. În acest mediu niciun stat nu se poate izola sau rămâne neutru, niciun stat nu este la adăpost şi nici unul nu trebuie să rămână în afara proceselor globale. Securitatea internațională tinde tot mai mult să-şi manifeste caracterul indivizibil, iar comunitatea internațională este tot mai conştientă de răspunderile ce-i revin. Principial, globalizarea profilează o şansă reală de dezvoltare economică aptă să creeze prosperitate şi să protejeze mediul, dar înscrierea pe această tendință nu este o certitudine garantată pentru fiecare țară. În caz contrar, țările care nu răspund acestor exigențe riscă să piardă şansa de a beneficia de efectele pozitive ale globalizării.

Bibliografie:

[1]. *** **Strategia de Securitate Națională a României,** Bucureşti, 2007.

[2]. ANGHEL, Petru, **Instituții europene şi tehnici de negociere în procesul integrării,** Editura Universitatea din Bucureşti, 2003.

[3]. BAHNĂREANU, Cristian, DINU, Mihai-Ştefan, **Actualități şi Perspectiva în Politica Europeană de Securitate şi Apărare,** Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I" Bucureşti, 2006.

[4]. DUȚU, Petre, dr., DINU, Mihai-Ştefan, **Politica Europeană de Securitate şi Apărare – cadrul de manifestare şi dezvoltare a intereselor de securitate națională,** Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I", Bucureşti, 2007.

[5]. PAŞCU, Ioan-Mircea, **Securitatea europeană – Aportul României**, Editura Universității Bucureşti, 2007.

[6]. STAN, Valentin, **Naționalism şi securitate europeană,** Centrul de Studii Internaționale, Bucureşti, 1995.

[7]. Atelier de lucru „*NATO şi noul concept strategic. Prioritățile României"*, Colegiul Național de Apărare, Bucureşti, 2009.

[8]. www.nato.int

[9]. www.mae.ro

[10]. www.europa.eu.

CONDIȚIONĂRI ECONOMICE ÎN PROCESUL DE REALIZARE ŞI GARANTARE A APĂRĂRII ŞI SECURITĂȚII

Dr. Cristian BĂHNĂREANU*

Dynamics of global system quickly eroded the old boundaries between internal and external affairs and between national and international economy, defence and security. Economic determinations on security in the current system of international relations have become increasingly clear in the sense that all of the things that mean security and defence potential require financial, human and material resources. Economic crisis and defence spending resizing will probably lead to some insufficiency of resources available for military system, which can generate major disruptions and affect the process of providing security in the near future.

1. Interdependența dintre economie şi securitate

În general, interesele economice ale unui stat sunt sau ar trebui să fie compatibile cu interesele sale de apărare şi securitate. Pe de o parte, economia reprezintă „motorul" care asigură bunăstare statului respectiv, adică prosperitate şi securitate propriilor cetățeni. Pe de altă parte, o economie modernă, stabilă şi puternică nu poate exista acolo unde individul, comunitatea, societatea sau statul nu au sentimentul siguranței, stabilității şi prosperității. Prin urmare, interesele de securitate ale statului nu trebuie să intre în contradicție cu cele ale populației şi trebuie să se centreze pe protecția individului, inclusiv prin mijloace economice.

Chiar şi o analiză mai puțin amănunțită a celor mai recente strategii şi documente oficiale ale diferitelor organizații regionale şi internaționale de securitate sau a celor elaborate de principalii actori statali ai lumii denotă o interrelaționare tot mai accentuată între economie şi securitate, adică între factorii şi resursele economice şi realizarea securității.

Astfel, *Carta Națiunilor Unite*, la articolul 26[1], recunoaşte faptul că, pentru promovarea stabilității şi menținerea păcii şi securității internaționale, este necesară folosirea pentru înarmări a unui minimum din resursele umane şi economice ale lumii. Mai mult, în raportul organizației din 2004, intitulat *O lume mai sigură: responsabilitatea noastră comună*[2] se specifică mult mai clar necesitatea ca toți membrii comunității internaționale, deopotrivă state dezvoltate sau în curs de dezvoltare, să fie mult mai disponibile în a asigura şi susține resurse militare dislocabile pentru realizarea unui sistem de securitate colectivă efectiv, eficient şi echitabil. Pentru a pune la dispoziție astfel de forțe militare care să poată fi

*** Cercetător ştiințific, Centrul de Studii Strategice de Apărare şi Securitate, Universitatea Națională de Apărare „Carol I"**

[1] Organizația Națiunilor Unite, *Carta Națiunilor Unite*, 24 octombrie 1945.

[2] United Nations, *A more secure world: our shared responsibility*, Report of the High-Level Panel on Threats, Challenges and Change, 2004, p. 4.

desfăşurate şi susţinute în diverse teatre de operaţii este însă nevoie de resurse naţionale semnificative, financiare şi materiale.

Conceptul Strategic al NATO din 1999, la alineatul 25[3], specifică faptul că Alianţa are o abordare comprehensivă asupra securităţii, care, pe lângă dimensiunea indispensabilă de apărare, recunoaşte importanţa factorilor economici, precum şi a celor politici, sociali şi ecologici. În cadrul NATO, procesul de planificare a apărării asigură cea mai bună modalitate de utilizare a ansamblului de resurse naţionale ce sunt disponibile pentru misiunile Alianţei[4]. Prin urmare, apărarea, în viziunea Alianţei, nu poate fi realizată fără un suport economic adecvat din partea statelor membre.

Strategia de securitate a Uniunii Europene din 2003, *O Europă sigură într-o lume mai bună*, cosemnează faptul că „securitatea reprezintă o condiţie prealabilă pentru dezvoltare”[5]. Statele Unite, în *Strategia de Securitate Naţională* din 2006, arată că „dezvoltarea economică efectivă consolidează securitatea naţională prin promovarea suveranităţii responsabile, nu a dependenţei permanente”[6]. Cele două afirmaţii sunt complementare, rezultând un adevăr al zilelor noastre şi anume că economia şi securitatea se potenţează reciproc: cu cât sentimentul de securitate este mai pronunţat, cu atât creşterea economică se consolidează; cu cât dezvoltarea economică este mai accentuată cu atât securitatea se întăreşte.

În *Strategia de Securitate Naţională a Federaţiei Ruse până în 2020*[7], administraţia de la Moscova afirmă că starea securităţii naţionale este direct dependentă de capacitatea economică şi eficienţa sistemului de a asigura securitatea naţională. De asemenea, conform documentului *Apărarea Naţională a Chinei în 2008*[8], autorităţile de la Beijing rămân fidele principiului de dezvoltare coordonată a economiei şi apărării naţionale şi caută să asigure un echilibru între îmbogăţirea ţării şi consolidarea puterii militare. Şi în cazul ţării noastre, în *Strategia de Securitate Naţională a României* din 2006[9] se susţine că o economie competitivă şi performantă reprezintă un pilon de bază al securităţii naţionale.

Prin urmare, realizarea şi garantarea securităţii în epoca contemporană depinde tot mai mult de nivelul de dezvoltare economică. Constituirea şi susţinerea unei puteri militare profesioniste şi credibile necesită fonduri financiare, resurse umane, capacităţi industriale şi materiale semnificative. Economia, alături de finanţe, tehnologie şi informaţie, este cel mai dinamic şi complex factor ce poate genera putere militară.

---

[3] North Atlantic Treaty Organization, *The Alliance's Strategic Concept*, 24 April 1999.
[4] North Atlantic Treaty Organization, *NATO Handbook*, Public Diplomacy Division, Brussels, 2006, p. 52.
[5] European Union, *European Security Strategy: A Secure Europe in a Better World*, Brussels, 12 December 2003, p. 2.
[6] The White House, *The National Security Strategy of the United States of America*, March 2006, p. 33.
[7] The Security Council of Russian Federation, *The National Security Strategy of Russian Federation to 2020*, May 2009, p. 5.
[8] Information Office of the State Council of the People's Republic of China, *China's National Defense in 2008*, Beijing, January 2009, p. 9.
[9] Preşedintele României, *Strategia de Securitate Naţională a României*, Bucureşti, 2006, p. 19.

Capacitatea statului de a asigura securitatea depinde în mare măsură de modul de organizare a economiei naționale, de capacitatea acesteia de a produce şi de a pune la dispoziție resursele şi mijloacele necesare. Astfel, organizarea şi structurarea economiei după principiile naționalismului economic înseamnă protejarea sectoarelor industriale strategice prin subvenții şi alte reduceri de taxe şi impozite ceea ce asigură o bază solidă a industriei de apărare, care, în caz de necesitate, va servi la susținerea efortului de asigurare a securității naționale. Dar, această strategie va duce şi la o anumită distorsionare şi ineficiență economică, la diminuarea dezvoltării şi prosperității, ceea ce în final va afecta securitatea națională. O strategie bazată pe principiile liberalismului economic, ce pune accent pe economia de piață, specializare şi competitivitate, va putea maximiza creşterea economică şi prosperitatea societății, ceea ce va duce la sporirea capacității statului de a agrega resursele ce pot fi dedicate asigurării apărării naționale. Şi acest model prezintă unele dezavantaje, precum dezafectarea sectoarelor industriale mai puțin competitive, ceea ce în final poate avea ca efect scăderea capacității economiei de a susține efortul de asigurare a securității.

Chiar dacă, în prezent, se consideră că excesele modelului capitalist bazat pe liberalism şi neoliberalism economic au facilitat intrarea economiei mondiale în criză, integrarea în procesele şi circuitele globale ale comerțului şi economiei pare a fi o modalitate mult mai eficientă de a extrage resurse şi bogăție. Probabil că accentuarea interdependenței economice şi cooperării între statele lumii constituie cea mai bună metodă de diminuare a conflictualității şi, în consecință, a necesității de a menține o armată numeroasă ce trebuie susținută cu resurse pe măsură. Prin urmare, deciziile în materie de securitate şi apărare vor fi tot mai mult influențate de starea economiei naționale, regionale şi mondiale, de relațiile şi schimburile comerciale.

2. Perioadele de criză şi evoluția cheltuielilor de apărare

Ca aproape în orice domeniu, fondurile financiare reprezintă „motorul" fără de care Armata nu poate exista şi funcționa. Formarea, echiparea şi remunerarea militarilor, înzestrarea forțelor cu capabilități adecvate, asigurarea resurselor materiale şi logisticii necesare, participarea la misiuni internaționale etc. necesită resurse financiare considerabile.

Ideal ar fi ca valoarea cheltuielilor pentru apărare să fie decuplată de evoluția produsului intern brut (PIB). Însă, valoarea fondurilor alocate apărării a depins în cele mai multe cazuri de PIB-ul realizat, mai precis de mărimea bugetului de stat. Dependența dintre cei doi indicatori este ilustrată extrem de bine prin analiza PIB-ului la nivel mondial din ultimii 13 ani. Am luat ca punct de reper anul 1996, deoarece se consideră că acesta a fost momentul când s-a încheiat perioada de scădere a cheltuielilor totale pentru apărare de după terminarea Războiului Rece.

Conform graficului de mai jos, PIB-ul global a atins cifra de 60.917 mld. dolari în 2008, de peste cinci ori mai mult față de 1980 şi dublu comparativ cu 1996. Prin urmare, PIB-ul înregistrat la nivel mondial a crescut constant în perioada analizată, cu excepția anilor 1997-1998 (criza financiară asiatică) şi a anului 2001 (atentatele teroriste de pe teritoriul SUA). Cele două evenimente au perturbat expansiunea economiei mondiale şi, în final, au dus la uşoare diminuări ale PIB-ului global: de la circa 30.379 mld. dolari în 1996 la 30.252 mld. dolari în 1997 şi chiar 30.017 mld.

dolari în 1998; de la circa 32.103 mld. dolari în 2000 la 31.892 mld. dolari în 2002.

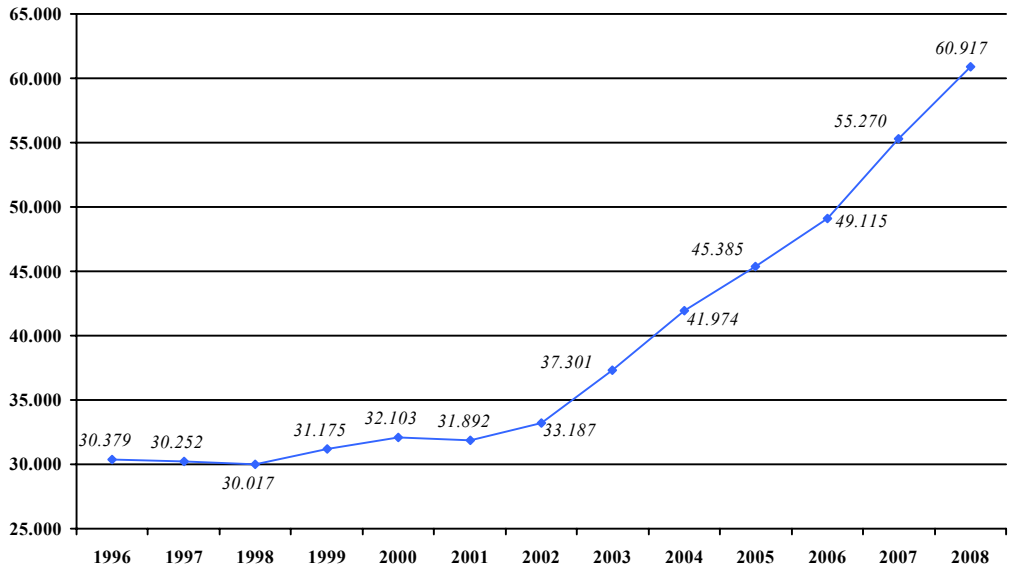

Figura nr. 1: Evoluția PIB-ului mondial (mld. dolari)

Sursa: International Monetary Fund (IMF), *World Economic Outlook Database*, October 2009

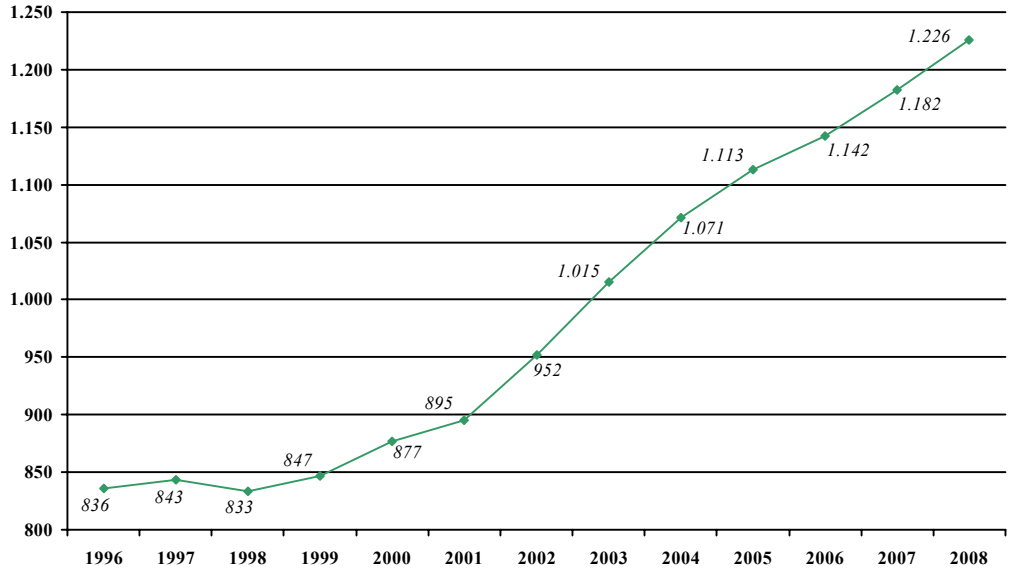

Figura nr. 2: Evoluția cheltuielilor militare mondiale (mld. dolari)

Sursa: Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI), *Military expenditure by region in constant US dollars*, 1988-2008

Şi cheltuielile militare globale s-au majorat aproape permanent, după cum se observă din figura nr. 2, atingând valoarea totală de 1.226 mld. dolari în 2008, adică aproximativ 2% din PIB-ul mondial. Excepție face momentul 1998, când bugetul mondial alocat apărării s-a diminuat cu circa 10 mld. dolari pe fondul crizei financiare asiatice şi reducerii mai accentuate a cheltuielilor militare operate în America de Nord şi Europa Centrală şi de Est.

Ultimul an în care cheltuielile militare au înregistrat o creştere în limite aşa-zis normale este 2001. Evenimentele din 11 septembrie au reprezentat momentul în care s-a dat startul războiului global împotriva terorismului, ce va fi susținut cu bugete pentru apărare din ce în ce mai mari în ciuda dificultăților economice înregistrate de economiile dezvoltate. Astfel, bugetul militar al lumii a avut creşteri spectaculoase, în numai 7 ani ajungând de la 895 mld. dolari în 2001 la 1.226 mld. dolari în 2008. SUA au reprezentat principalul contributor la majorarea cheltuielilor militare, bugetul acestora crescând cu aproape 300 mld. dolari în perioada 2001-2008. De asemenea, fondurile alocate de administrația de la Washington pentru operațiile desfăşurate în cadrul războiului contra terorismului, în perioada 2001-2008, au însumat circa 796,8 mld. dolari[10].

Această situație este susținută şi prin prisma concentrării cheltuielilor militare, constată în ultimii ani, în sensul că un număr mic de țări alocă mari sume bugetelor de apărare. De exemplu, primele 15 țări din punct de vedere al valorii bugetului pentru apărare însumează aproximativ 81% din totalul cheltuielilor militare mondiale. Mai mult, SUA sunt responsabile de 41,5% din totalul mondial, urmate la mare distanță de China cu 5,8%, Franța şi Marea Britanie cu 4,5% fiecare şi Rusia cu 4%.

Țara	Puterea militară* (loc mondial)	Puterea economică** (loc mondial)	Ponderea puterii militare în cea economică (%)
SUA	607,0 (01)	14.441 (01)	4,26
China	84,9 (02)	4.327 (03)	1,93
Franța	65,7 (03)	2.867 (05)	2,29
Marea Britanie	65,3 (04)	2.680 (06)	2,44
Rusia	58,6 (05)	1.677 (08)	3,49
Germania	46,8 (06)	3.673 (04)	1,28
Japonia	46,3 (07)	4.911 (02)	0,94
Italia	40,6 (08)	2.314 (07)	1,75
Arabia Saudită	38,2 (09)	469 (23)	7,93
India	30,0 (10)	1.207 (12)	2,48
Coreea de Sud	24,2 (11)	929 (15)	2,56
Brazilia	23,3 (12)	1.573 (10)	1,48
Canada	19,3 (13)	1.500 (11)	1,28
Spania	19,2 (14)	1.602 (09)	1,19
Australia	18,4 (15)	1.013 (14)	1,82

Figura nr. 3: Situația economică a primelor15 puteri militare ale lumii în 2008 (mld. dolari)

Sursa: *SIPRI, *SIPRI Yearbook 2009 - Armaments, Disarmament and International Security*, Oxford University Press, USA, 2009, p. 182 şi

** IMF, *World Economic Outlook Database*, October 2009

Mai mult, din tabelul de mai sus rezultă că pe primele locuri ale topului mondial al cheltuielilor militare se găsesc marile puteri economice ale lumii, cu excepția Arabiei Saudite, dar cu procente ce nu depăşesc 4,5% din PIB. Acestea sunt principalele state care alocă sume importante modernizării şi profesionalizării propriilor forțe şi capabilități militare şi se găsesc printre marile contributoare la misiunile multinaționale, fie ele sub egida ONU, NATO şi UE sau de coaliție. De altfel şi analiza Grupului de Evaluări Strategice al CIA (Strategic Assessments Group

[10] SIPRI, *SIPRI Yearbook 2009 - Armaments, Disarmament and International Security*, Oxford University Press, USA, 2009, p. 187.

– SAG)[11], ce ia în considerare PIB-ul, populația, cheltuielile de apărare şi un factor mai puțin precis care include inovarea în domeniul tehnologic, concluzionează că: SUA dețin un procent de circa 20% din puterea totală la nivel mondial; UE şi China aproximativ 14% fiecare; India circa 9%; Brazilia, Coreea de Sud şi Rusia - 2% fiecare; paisprezece state cel puțin o cotă de 1%.

Prin urmare, legătura dintre economie şi securitate este evidentă – dacă un stat dispune de putere economică, poate să îşi construiască şi mențină o putere militară semnificativă care să îi asigure securitatea proprie şi, la nevoie, a altor state şi teritorii.

3. Criza economico-financiară şi efectele sale asupra securității

Pe parcursul ultimului an, criza financiară americană s-a extins şi a facilitat intrarea economiei mondiale în recesiune. Măsurile agresive de politică monetară şi infuziile de lichidități adoptate atât de administrațiile Bush şi Obama, cât şi de guvernele țărilor dezvoltate europene sau asiatice, nu au fost suficiente pentru a evita agravarea crizei. Tot mai multe exemple de pe întreg mapamondul confirmă cea mai severă criză în care a intrat economia globală de la cel de-al Doilea Război Mondial în prezent, în care instituții financiare importante din SUA şi Europa s-au prăbuşit, bursele au colapsat, iar prețurile mărfurilor au devenit extrem de volatile. Pe acest fundal, se pare că economiile bogate, mai puțin bogate şi mai ales cele sărace vor continua să se contracte, puține fiind semnele că stopare sau relansare.

Deşi consecințele pe termen lung ale crizei economico-financiare asupra bugetelor militare ale statelor lumii nu sunt destul de clare şi nici uşor de identificat, crizele anterioare au dus la o anumită optimizare a cheltuielilor bugetare, inclusiv a celor de apărare. Nici actuala criză nu credem că va face excepție şi va duce la o anumită scădere a cheltuielilor militare şi reorientare a priorităților de apărare şi securitate ale principalilor actori militari ai scenei internaționale.

Astfel, SUA vor fi nevoite să opereze în următorii ani o reducere semnificativă a bugetului pentru apărare: de la 625,851 mld. dolari în 2007 şi 693,215 mld. dolari în 2008 va scădea, conform estimării Institutului Internațional de Studii Strategice, la 607,129 mld. dolari în 2009 şi chiar la 549,774 mld. dolari în 2010[12]. Războiul global împotriva terorismului nu mai reprezintă un motiv suficient pentru creşterea continuă a cheltuielilor militare, astfel încât vor fi luate anumite măsuri de optimizare a cheltuielilor în domeniul achizițiilor militare şi de restrângere a solicitărilor de suplimentare a fondurilor pentru finanțarea operațiilor din Irak şi Afganistan.

Şi alte membre ale NATO se remarcă prin scăderi ale cheltuielilor de apărare în anul 2008[13], precum: Franța (cu 8,40 mld. dolari față de 2007), Turcia (1,12 mld. dolari), Norvegia (0,75 mld. dolari), Olanda (0,53 mld. dolari), România (0,38 mld. dolari), Ungaria (0,24 mld. dolari), Marea Britanie (0,20 mld. dolari) etc. Această situație este efectul fie al reducerilor programate ale bugetelor militare, precum în

[11] Gregory F. Treverton, Seth G. Jones, *Measuring National Power*, Conference Proceedings, RAND Corporation, 2005, p. ix.
[12] The International Institute for Strategic Studies (IISS), *The Military Balance 2009*, Routledge, Abingdon, UK, January 2009, p. 20.
[13] IISS, *op. cit.*, January 2009, pp. 111-163.

țările nordice, fie al problemelor economice şi financiare cu care se confruntă țările respective, precum statele baltice. Această situație şi perspectivele pentru anul 2009 au produs o anumită îngrijorare privind contribuția la îndeplinirea obiectivelor şi misiunilor Alianței.

Chiar dacă cheltuielile militare totale pe continentul european au crescut constant cu 5-6 mld. dolari pe an, de la 303 mld. dolari în 2005 la 309 mld. dolari în 2006, 314 mld. dolari în 2007 şi 320 mld. dolari în 2008[14], previziunile pesimiste de scădere a economiei europene cu peste 4% în anul 2009[15] vor duce, fără îndoială, la o diminuare destul de serioasă a fondurilor alocate apărării.

Pe continentul asiatic, pe de o parte, Japonia se alătură tendinței occidentale de diminuare graduală a cheltuielilor pentru apărare şi acordă o mai mare atenție planurilor şi măsurilor de redresare economico-financiară. Astfel, bugetul său militar a scăzut de la 43,46 mld. dolari în 2007 la 42,75 mld. dolari în 2008[16]. Pe de altă parte, celelalte puteri economice ale Asiei continuă să investească sume importante în potențialul lor militar şi să contribuie semnificativ la creşterea cheltuielilor militare regionale şi globale: China – de la 57,86 mld. dolari în 2007 la 63,64 mld. dolari în 2008, Rusia – de la 33 mld. dolari la 38 mld. dolari şi India – de la 23,54 mld. dolari la 24,72 mld. dolari[17]. În condițiile contracției puternice a economiei mondiale, a scăderii accentuate a exporturilor de resurse energetice şi de armament, pentru anul 2009 se pare că şi cheltuielile lor militare şi planurile de modernizare vor suferi anumite ajustări.

Pe măsură ce efectele crizei economico-financiare vor fi resimțite din ce în ce mai puternic la nivel național, mai ales de economiile în curs de dezvoltare sau în tranziție, nivelul programat al bugetelor militare pentru anul în curs nu va mai putea fi susținut şi astfel nu vor mai putea fi acoperite nevoile aparatului militar. În consecință, agravarea recesiunii, costurile planurilor de salvare şi relansare economică, precum şi presiunile deficitelor bugetare în creştere, vor avea un impact negativ asupra obiectivelor şi programelor din domeniul securității şi apărării şi misiunilor conferite prin legile interne şi tratatele internaționale la care statul respectiv este parte.

Prin urmare, în condițiile unei crize economice de amploare, precum cea cu care ne confruntăm în prezent, este posibil să fie diminuată capacitatea statului de a satisface la un nivel acceptabil toate necesitățile în materie de securitate şi apărare națională, ceea ce poate genera efecte mai mult sau mai puțin dorite[18], precum:

- dereglarea funcționării subsistemelor sistemului securității şi apărării naționale;
- accentuarea vulnerabilităților sistemului militar şi apariția altora noi;
- revizuirea politicilor de securitate şi apărare şi strategiilor militare;
- revizuirea strategiei forțelor, mijloacelor şi acțiunilor;

[14] SIPRI, *op. cit.*, 2009, p. 180.
[15] IMF, *World Economic Outlook Database*, October 2009.
[16] SIPRI, *Military Expenditure Database*, http://milexdata.sipri.org.
[17] Idem.
[18] Vezi Teodor Frunzeti, Vladimir Zodian (coord.), Lumea 2009. Enciclopedie politică şi militară, Editura CTEA, Bucureşti, 2009, pp. 915-918.

- dereglarea sistemului de pregătire şi înzestrare a armatei;
- îngreunarea procesului de planificare a apărării în ceea ce priveşte resursele, forţele, armamentele, logistica, comanda, controlul şi comunicaţiile, urgenţele civile;
- dificultăţi privind executarea reală, oportună şi eficientă a misiunilor de securitate şi apărare interne;
- scăderea capacităţii de a participa la operaţii de pace;
- reducerea sau chiar sistarea contribuţiei la unele operaţii multinaţionale;
- accentuarea tendinţei de a pregăti şi aloca aceleaşi pachete de forţe dislocabile, atât pentru misiunile NATO, cât şi pentru cele ale UE;
- sporirea decalajului în domeniul militar faţă de vecini sau celelalte ţări din regiunea respectivă;
- încetinirea procesului de transformare a forţelor şi capabilităţilor în unele superioare tehnologic, flexibile, interoperabile şi cu capacitate de luptă ridicată;
- afectarea sau chiar stoparea programelor şi contractelor majore de înzestrare şi achiziţii militare;
- degradarea capacităţilor economice şi ale industriei de apărare destinate să susţină efortul de război al forţelor;
- diminuarea eforturilor de dezvoltare a tehnologiei şi echipamentelor militare de vârf;
- diminuarea exporturilor şi importurilor de armamente şi tehnică militară;
- diminuarea calităţii sistemul de învăţământ şi instrucţie militară etc.

Concluzii

Economia şi securitatea sunt considerate acum parte a unui mecanism dinamic şi complex ce pune în funcţiune sistemul social. Componentele economico-financiară şi tehnologică şi cea militară se intercondiţionează reciproc, astfel încât economia, finanţele şi tehnologia influenţează realizarea securităţii, aşa cum şi securitatea asigură suportul bunei funcţionări şi dezvoltări a economiei, finanţelor şi tehnologiei. Asigurarea securităţii nu se poate realiza fără atingerea unui anumit grad de dezvoltare economică durabilă, aşa cum progresul economic nu se poate realiza fără atingerea unui anumit grad de securitate.

Apărarea şi securitatea nu se pot realiza fără o programare judicioasă a resurselor necesare, fără o analiză detaliată a raportului dintre resurse, misiuni şi rezultate. Ideal ar fi ca formarea şi menţinerea unei armate profesioniste, bine înzestrate şi capabile să facă faţă gamei din ce în ce mai extinse de riscuri şi ameninţări, să se obţină cu cât mai puţine resurse. Însă, dată fiind actuala conjunctură economică, autorităţile politico-militare din ţările dezvoltate, în curs de dezvoltare sau nedezvoltate vor trebui să facă alegeri dificile în stabilirea nivelului fondurilor pentru apărare. Ele vor trebui să găsească şi să menţină acel echilibru între componentele puterii în funcţie de condiţionările interne şi externe, adică a unei concordanţe între puterea economică şi cea militară.

Deşi actuala criză economico-financiară produce efecte din cele mai grave în majoritatea ţărilor, lumea se află încă departe de momentul în care puterea militară şi eforturile de modernizare şi tehnologizare a acesteia se vor diminua. Chiar dacă, pe

termen scurt, tendința de creştere a cheltuielilor mondiale pentru apărare va înregistra o anumită stagnare sau chiar descreştere, iar fonduri importante vor fi alocate spre alte domenii prioritare, precum programe de redresare economică şi protecție socială, pe termen lung, statele dezvoltate vor continua să investească sume semnificative în inovație şi cercetare, în noi tehnologii şi sisteme de armă, iar cele mai puțin bogate să-şi modernizeze armata prin derularea unor programe majore de achiziții şi înzestrare.

Bibliografie:

[1] European Union, *European Security Strategy: A Secure Europe in a Better World*, Brussels, 12 December 2003.

[2] Information Office of the State Council of the People's Republic of China, *China's National Defense in 2008*, Beijing, January 2009.

[3] International Monetary Fund, *World Economic Outlook Database*, October 2009

[4] North Atlantic Treaty Organization, *NATO Handbook*, Public Diplomacy Division, Brussels, 2006.

[5] North Atlantic Treaty Organization, *The Alliance's Strategic Concept*, 24 April 1999.

[6] Organizația Națiunilor Unite, *Carta Națiunilor Unite*, 24 octombrie 1945.

[7] Preşedintele României, *Strategia de Securitate Națională a României*, Bucureşti, 2006.

[8] Stockholm International Peace Research Institute, *SIPRI Yearbook 2009 - Armaments, Disarmament and International Security*, Oxford University Press, USA, 2009.

[9] The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2009*, Routledge, Abingdon, UK, January 2009.

[11] The Security Council of Russian Federation, *The National Security Strategy of Russian Federation to 2020*, May 2009.

[12] The White House, *The National Security Strategy of the United States of America*, March 2006.

[13] United Nations, *A more secure world: our shared responsibility*, Report of the High-Level Panel on Threats, Challenges and Change, 2004.

[14] FRUNZETI, Teodor ZODIAN, Vladimir (coord.), **Lumea 2009. Enciclopedie politică şi militară,** Editura CTEA, Bucureşti, 2009.

[15] TREVERTON, Gregory F,. JONES, Seth G., *Measuring National Power*, Conference Proceedings, RAND Corporation, 2005.

DEZECHILIBRELE ECONOMICE ŞI CONFLICTELE ARMATE

Romeo-Aurelian POPOVICI*

The polemology has underscored that a wide range of theories studying the causes of war tend to exclusively associate these causes with the economic related field. There are even judgments according to which that all the other causes that may be assumed are false or are but not genuine reasons.

One may consider that the main economic reason triggering armed conflicts is embodied by the outcome in society (economy) of economic malfunctions, in bots its variants - the variant of absorption (penury), which implies the existence of a demand that has not been met of a thorough need of resources and assets, as well as the variant of economic pressure (redundancy), case in which one deals with an overflow of offer, of a surplus that cannot be placed.

1. Cauzele economice ale războiului

Polemologia a evidențiat că o multitudine de teorii ce studiază cauzele războiului tind să atribuie aceste cauze exclusiv domeniului economic. Există chiar păreri că toate celelalte cauze care pot fi presupuse sunt false sau nu sunt decât motive aparente.

Se poate aprecia că motivul economic principal cauzator de conflicte armate îl constituie apariția în societate (economie) a *dezechilibrelor economice***,** în ambele sale variante –varianta *absorbției (penuria*), variantă ce presupune existența unei cereri nesatisfăcute, a unei nevoi acute de resurse şi bunuri, precum şi varianta *presiunii economice (supraabundența*), caz în care avem de a face cu un exces de ofertă, a unui surplus care nu poate fi plasat.

Penuria s-a manifestat ca o cauză principală a războaielor, în special în societățile primitive. Sunt evidențiate de către istorici secarea progresivă a platourilor Asiei Centrale, care a obligat triburile mongole să invadeze teritoriile învecinate, organizând adevărate expediții de jaf prin care îşi procurau resursele materiale necesare satisfacerii nevoilor, sclavi sau femei[1].

Gaston Bouthoul apreciază că în cazul societăților complexe penuria este mai greu de admis drept cauză a războaielor. Acesta exemplifica, afirmând că "*situația Germaniei, atât în timpul războiului din 1914 cât şi în ultimul război mondial arată că mizeria şi foametea nu au venit decât după aceea. Şi precis în momentele în care a avut de suportat aceste calamități ea a devenit sincer pacifistă*"[2].

Potrivit aceluiaşi autor, experiența istorică dovedeşte că în starea de abundență statele au în mod mai evident impulsuri războinice. Este considerat relevant exemplul

* **Doctorand în domeniul Securitate Națională la Universitatea Națională de Apărare „Carol I" din Bucureşti, profesor de discipline economice la Colegiul Economic „Iulian Pop" din Cluj Napoca**

[1] Bouthoul,Gaston, Războiul, Editura Militară, Bucureşti, 1978, p. 61.

[2] Ibidem, p. 63.

Germaniei care, în 1939, când a declanşat al doilea Război Mondial era cea mai puternică țară din Europa din punct de vedere economic. Apreciem că teoria potrivit căreia războiul nu se poate pregăti decât cu surplusuri ar trebui nuanțată iar cauzele economice care ar contribui la declanşarea unui conflict armat atunci când inițiatorul acestuia se află în situație de supraabundență ar putea fi completate, cel puțin, cu următoarele aspecte:

- războiul, ca fenomen social deosebit de complex, consumator de resurse importante, ar putea asigura "*absorbția*" surplusului de bunuri şi servicii existente în economie, fiind, din acest punct de vedere, un factor reglator;
- teritoriile vremelnic ocupate ar putea constitui ele însele o piață de desfacere pentru produsele economiei atacatorului;
- sectoare întregi ale economiei, care s-ar afla în situația crizei de supraproducție, fiind nevoite să-şi reducă producția datorită creşterii stocurilor, să-şi disponibilizeze angajații, creând astfel serioase probleme sociale, ar putea fi revigorate prin reprofilarea acestora şi trecerea la industria de război;
- efectivele militare antrenate în conflictele armate ar putea îngloba masa de şomeri existenți în societate.

Deşi majoritatea economiştilor si teoreticienilor războiului apreciază că Primul Război Mondial a fost cauzat de supraproducția industrială a Germaniei, fiind, deci, un război de supraabundență, se admite că a avut şi o componentă de război de penurie, produsele deficitare ale Germaniei acelei epoci fiind cele alimentare şi unele materii prime necesare industriei germane.

Singurele tipuri de războaie ale căror cauze economice ar putea fi considerate exclusiv cele legate de supraabundență sunt reprezentate de *războaiele pentru cucerirea piețelor de desfacere*. În acest caz, surplusul de ofertă va fi plasat în noile piețe cucerite, evitându-se, astfel, consecințele negative pe care le-ar putea aduce intrarea în faza de recesiune economică: restrângerea producției, reducerea încasărilor bugetare, a produsului intern brut, a cheltuielilor bugetare precum şi complexele probleme sociale care însoțesc acest fenomen economic - creşterea şomajului, a stării de insecuritate a indivizilor, scăderea salariilor, convulsii sociale etc.

La o analiză mai profundă, s-ar putea aprecia că efecte similare (efecte anti-criză economică) se obțin în urma purtării oricăror tipuri de războaie, nu doar în cazul războaielor pentru cucerirea piețelor de desfacere. În acest sens, Gaston Bouthoul apreciază că „*războaiele produc totdeauna o creştere a prețului şi a consumului. Ele se prezintă, deci, ca inversul crizelor economice. Războaiele absorb stocurile excedentare de produse şi surplusul de oameni, adică absoarbe şomajul. Nevoia de oameni şi pierderile creează cerere de mână de lucru, de unde rezultă o creştere generală a salariilor şi mai ales o creştere a numărului celor ocupați în producție. Sub o formă sau alta, războiul creează totdeauna locuri de muncă numeroase pentru oameni*". [3]

Mai mult, se apreciază că cele mai mari mutații în activitatea economică, pe

[3] Ibidem. p. 66.

timpul războiului, atât din punct de vedere al volumului cât şi al diversităţii şi structurii activităţilor economice apar în sectoarele economice performante, în primul rând în sectorul terţiar (transporturi, comunicaţii, comerţ, turism, finanţe, etc.), urmate de cele din sectorul secundar (industria prelucrătoare) şi cele din sectorul primar (celelalte domenii de activitate: agricultură, industrie extractivă, silvicultură, pescuit). În concluzie, sectoarele cu cea mai mare creştere sunt sectoarele care asigură o *valoare adăugată mare*, respectiv cele mai profitabile domenii ale oricărei economii.

Un alt tip de război cauzat de supraabundenţă poate fi considerat *războiul de tip colonial.* G. Bouthoul afirma că "*acestea sunt purtate totdeauna de cel mai bogat împotriva celui mai sărac. Statele europene sunt acelea care, în culmea bogăţiei şi stabilităţii lor, au atacat naţiunile orientale, aflate într-o decadenţă profundă, şi Africa*."[4]

Afirmaţia ar putea fi nuanţată şi completată. În acest caz se poate consideră că supraabundenţa este, în primul rând, o condiţie esenţială a purtării unui război de asemenea natură, război care necesită susţinere materială consistentă, susţinere care numai în situaţie de supraabundenţă s-ar putea manifesta, şi nu o cauză în sine. Cauza ar putea fi nevoia de resurse - accesul la bogăţiile teritoriilor vizate, în special în situaţia în care aceste teritorii sunt unice depozitare, sau depozitare într-o proporţie foarte mare a acestor fel de bogăţii. Cu toate că teritoriile respective s-au aflat, aşa cum aprecia G. Bouthoul, într-o "*decadenţă profundă*", această situaţie nu se datora lipsei de resurse naturale şi umane ale teritoriilor, ci lipsei posibilităţilor de valorificare ale acestora. Acest aspect este evidenţiat de faptul că teritoriile cucerite au fost pentru puterile coloniale importante furnizoare de materii prime, greu sau scump de procurat în alte condiţii, precum şi furnizoare de forţă de muncă ieftină (inclusiv sclavi). Totodată, teritoriile ocupate se puteau constitui în adevărate debuşeuri pentru surplusul de producţie ale puterilor coloniale sau pentru produse uzate moral şi fizic dar care ar fi putut găsi o cerere solvabilă în aceste teritorii sărace din punct de vedere al puterii economice a locuitorilor.

Cu toate ca G. Bouthoul aprecia că în cazul societăţilor complexe penuria este mai greu de admis printre cauzele războiului, considerăm că în ultimele decenii, cel puţin în ceea ce priveşte resursele energetice convenţionale (resurse epuizabile într-un orizont de timp nu prea îndepărtat), această poziţie a fost în permanenţă şi cu o intensitate din ce în ce mai mare reconsiderată. Asigurarea resurselor în general şi asigurarea resurselor energetice în special au devenit probleme majore ale fiecărei naţiuni. Într-o formă sau alta, toate conflictele locale sau regionale desfăşurate au fost legate de asigurarea resurselor. Legat de acest aspect, politologul român Silviu Brucan aprecia că: *"ameninţarea războiului nuclear s-a risipit şi balansoarul rămâne înclinat înspre factorul economic şi tehnologic, care domină acum jocul puterii pe arena internaţională. Principalul câmp de bătălie a devenit piaţa mondială . Aş putea spune că am ajuns la situaţia în care succesul în luptă pentru puterea în lume nu se mai măsoară cu metrul cuceririlor teritoriale şi cu metrul de bombe şi rachete***,**

[4] Ibidem, p. 63.

*ci cu locul sau ponderea câştigată pe piaţa mondială***.**"[5]

Maria Popescu apreciază că astăzi economia mondială se află în faţa unei triple provocări[6].

- mondializarea şi implicaţiile sale asupra competitivităţii economiilor naţionale;
- contradicţia dintre legile pieţei (logica economică) şi datoria statelor de a asigura un anumit grad de "justiţie distributivă" (logica socială);
- contradicţia dintre logica economică şi necesitatea protecţiei mediului înconjurător.

În prezent se manifestă două tendinţe contradictorii în plan internaţional: pe de o parte, competiţia acerbă care se desfăşoară între state sau coaliţii pentru controlul sau cucerirea arealelor bogate în resurse naturale, îndeosebi resurse energetice, fapt ce poate duce de la competiţie bazată strict pe principii economice la conflict armat sau război, iar pe de altă parte tendinţa de integrare în organisme internaţionale sau regionale de securitate care promovează cooperarea şi rezolvarea diferendelor de orice natură pe cale paşnică.

Contextul în care se manifestă aceste tendinţe contradictorii îl constituie *fenomenul globalizării***.** În lucrarea sa, „*Mecanismele globalizării*"[7], Joseph E. Stiglitz afirma ca fenomenul globalizării presupune cel puţin următoarele aspecte:

- o circulaţie internaţională a ideilor şi informaţiilor;
- experienţe culturale comune;
- o societate civilă globală;
- o mişcare ecologistă globală;
- o cooperare mai intensă între ţările lumii, prin intermediul intensificării circulaţiei bunurilor şi serviciilor, a capitalului şi chiar a forţei de muncă.

Legat de nobilele scopuri declarative ale globalizării, Stiglitz precizează că: "*marea speranţa a globalizării consta in faptul ca va contribui la creşterea nivelului de trai din întreaga lume: tarile sărace vor avea acces la pieţele străine pentru a-si putea vinde produsele, investitorii străini vor putea pătrunde pe pieţele lor pentru a facilita obţinerea unor produse noi la preturi mai mici, iar graniţele se vor deschide, astfel încât oamenii să poată calatori în alte ţări pentru a se instrui, pentru a lucra si pentru a trimite acasă banii câştigaţi, ca sa-si ajute familiile şi să pună bazele unei noi afaceri*".[8]

Realitatea economică a demonstrat că doar unele dintre ţări au avut de câştigat de pe urma globalizării. În aceste ţări Produsul Intern Brut a crescut, însă nici măcar în aceste situaţii globalizarea nu a însemnat un avantaj pentru majoritatea locuitorilor ţărilor respective.

Deşi nimeni nu contestă unele avantaje date de globalizare, există şi *motive de*

---

[5] Brucan, Silviu, **Lumea după războiul rece - locul României şi viitorul ei,** Editura „România Liberă", Bucureşti, 1996.
[6] Popescu, Maria, **Globalizarea şi dezvoltarea trivalentă**, Editura Expert, Bucureşti, 1999.
[7] Stiglitz, Joseph, **Mecanismele globalizării**, Editura Polirom, Iaşi, 2008, p.19.
[8] Ibidem, p.20.

îngrijorare[9] care, negestionate corespunzător, s-ar putea constitui în elemente de risc la adresa securității celor vizați:

- globalizarea este guvernată de legi nedrepte care sunt concepute în avantajul țărilor industrializate avansate;
- globalizarea pune valorile materiale înaintea altor valori, cum ar fi preocuparea pentru mediul înconjurător sau pentru viața însăşi;
- modalitatea de gestionare a globalizării a diminuat suveranitatea țărilor în curs de dezvoltare, capacitatea acestora de a lua decizii, subminând democrația;
- deşi apologeții globalizării au declarat că toata lumea va avea de câştigat din punct de vedere economic, există dovezi că mulți au avut de pierdut;
- sistemul economic impus țărilor în curs de dezvoltare este, în unele cazuri, inadecvat sau chiar dăunător.

Fără a minimaliza importanța celorlalte cauze generatoare de conflicte armate am putea concluziona că „*la nivel global lumea continuă să rămână puternic conflictuală. Motoarele conflictelor operează atât în domeniul accesului la resurse, la mecanismele de distribuție ale acestora şi la piețele de desfacere, cât şi în cel al diferențelor identitare de natură civică, etnică, religioasă, culturală sau ideologică. Probabilitatea unui conflict militar de mare amploare este redusă, în timp ce conflictele regionale şi cele interne pot fi mai frecvente, iar efectul lor - direct sau cumulat - tinde să devină tot mai greu de controlat*."[10]

2. Aspecte de actualitate legate de asigurarea resurselor în Uniunea Europeană

Problemele legate de resursele naturale, în general şi de resursele energetice, în special au făcut şi fac obiectul, în ultimele decenii, a unei ample dezbateri la nivel internațional. De asemenea, aceste probleme se regăsesc în toate Strategiile de securitate ale statelor, în Programele de guvernare sau în documentele de politică externă. Motivele principale sunt: pe de o parte, toate economiile lumii, atât cele dezvoltate cât şi cele în curs de dezvoltare depind din ce în ce mai mult de resursele energetice, iar pe de altă parte epuizarea acestor resurse într-un orizont de timp relativ apropiat. Prin amplificarea gradului de interdependență a țărilor privind valorificarea acestor resurse apar probleme din ce în ce mai complexe privind necesitatea asigurării tuturor statelor la resurse, în vederea susținerii dezvoltării lor economice. Din acest punct de vedere, marea majoritate a specialiştilor sunt de acord cu faptul că accesul sau pierderea accesului la resurse poate avea consecințe imprevizibile. Disponibilitatea resurselor a fost şi rămâne şi în prezent o potențială sursă de tensiune si conflict.

Independența energetică este un deziderat al oricărei economii, al oricărui stat. Din păcate, datorită repartiției neuniforme a resurselor energetice pe teritoriul planetei, acest deziderat rămâne doar un vis pentru multe din națiunile lumii, inclusiv

[9] Ibidem, p. 23.
[10] Strategia de Securitate Națională a României, Bucureşti, 2007, p.10.

pentru multe state dezvoltate din punct de vedere economic.

Prin contrast, *dependența energetică* reprezintă o vulnerabilitate a economiilor. Dacă dependența energetică se raportează la un singur furnizor de resurse energetice, atunci situația este cu atât mai gravă.

Un exemplu elocvent al dependenței energetice de un singur furnizor, cu efecte ale căror maxime au fost atinse în anul 2006, dar şi la sfârşitul anului 2008 şi începutul anului 2009, este cel al dependenței unei importante părți a economiilor Uniunii Europene de gazul rusesc livrat de către compania *GAZPROM*.

Gazprom este cea mai mare companie rusească, dar şi cel mai mare extractor de gaze naturale din lume. Gazprom produce 85% din gazele ruseşti, deținând rezerve de circa 30.000 kilometri cubi de gaze. Controlează aproximativ 16% din rezervele de gaze naturale ale lumii şi se află pe locul trei în topul producătorilor de țiței, după Arabia Saudită şi Iran. Europa depinde în proporție de 25% de gazul furnizat de aceasta companie rusească, fiind unicul furnizor de gaze naturale pentru Finlanda, Estonia, Lituania, Letonia, Slovacia, Moldova, Bosnia şi Herțegovina şi Macedonia. Aceeaşi companie furnizează 75% din gazul necesar Austriei şi 45% din cel necesar Germaniei. Ca şi când nu ar fi fost de ajuns, pe lângă imensele rezerve de gaze naturale, Gazprom are cea mai mare rețea de conducte, întinse pe 150.000 de kilometri şi afaceri în domeniul bancar, în asigurări, construcții, agricultură şi mass-media.

Gazul extras de Rusia a reprezentat întotdeauna o armă periculoasă. Faptul că este aşa şi că extracției gazelor naturale i s-a dat încă de la început importanța cuvenită, o constituie încredințarea construcției primei conducte de gaz, imediat după cel de-al Doilea Război Mondial, Direcției Construcțiilor Militare condusă de Lavrenti Beria. În aceeaşi perioadă Beria supraveghea şi crearea bombei atomice sovietice.[11]

În anul 1970 s-a semnat acordul între Republica Federală a Germaniei şi U.R.S.S., semnatari fiind cancelarul Will Brandt şi preşedintele Leonid Brejnev, prin care Germania se obliga să livreze către U.R.S.S. conducte de mare diametru iar partea sovietică livrau, în schimb, gaze naturale.

Americanii au încercat, încă din anul 1980, să convingă partea germană să renunțe la colaborarea cu U.R.S.S., susținând că, în cazul unui conflict armat, ruşii vor putea să-şi alimenteze tancurile direct din conducte şi vor cuceri Europa în câteva zile. *"Însă un deceniu mai târziu tancurile ruseşti au plecat din Europa. Iar conductele au rămas. Ca şi frica*."[12]

Fostul locțiitor al preşedintelui consiliului de conducere al Gazprom, Viaceslav Seremet, era unul dintre persoanele cărora le plăcea să repete că gazul se înrudeşte cu armele: *"se aprinde, explodează şi omoară*."[13]

Pentru a deveni independenți din punct de vedere energetic față de Rusia, țările europene ar putea opta, cel puțin, pentru una dintre următoarele variante:

- *Conducta Poseidon* – o conducta submarină cu capacitate anuală

[11] Paniuskin, Valeri, Zigar, Mihail, **GAZPROM - noua armă a Rusiei**, Editura Curtea Veche, Bucureşti, 2008, pp.5-6.
[12] Ibidem, p. 7.
[13] Idem.

între opt şi zece milioane de metri cubi, care va lega Grecia de Italia pe sub Marea Adriatică. Poseidon va face legătura cu linia care urcă din Turcia în Grecia. Odată activă, linia va oferi Italiei posibilitatea să distribuie gazele naturale din Orientul Mijlociu, dar şi pe cele din bazinul Caspic. Finalizarea acestei conducte este planificată pentru sfârşitul anului 2009.

- *Energia nucleară***.** Guvernul bulgar organizează întâlniri de urgență pentru a discuta posibila redeschidere a centralei nucleare de la Kozlodui, care trebuia închisă odată cu intrarea țării în Uniunea Europeană, în anul 2007, iar stoparea livrărilor împinge multe state să înceapă planuri pentru alte centrale nucleare, pentru construcția cărora este nevoie de ani întregi. În Europa de Est sunt în construcție numai două centrale nucleare, ambele în Bulgaria. Acestea sunt destinate producerii de energie electrică, deci nu acoperă din nevoile de gaze naturale.
- *Gaz natural lichefiat*. Acesta este o versiune a gazului natural care poate fi transportat după înghețare. Centralele de producție sunt însă greu de construit şi foarte scumpe, deşi, pe termen lung, distribuirea de gaz lichefiat este relativ ieftină şi rapidă, raportat la construirea de gazoducte. În prezent, în Europa de Sud-Est, doar Grecia deține o astfel de centrală, iar Croația plănuieşte de mult timp să construiască una la Krk, lucrările fiind programate să înceapă la sfârşitul anului 2009 şi să se desfăşoare până în 2014.
- *Conducta Nabucco*. Acest proiect este încă la faza de schiță, deşi este susținut de aproape zece ani de către Uniunea Europeană. Principala problemă a proiectului Nabucco este aceea că nu este clar cine va aproviziona cu gaz natural linia. Între candidați se află Azerbaidjan, Turkmenistan, Iran, Irak, Qatar şi Egipt. Totuşi, chiar şi în cel mai optimist scenariu, proiectul aducerii acestui gaz pe piața europeană va fi pus în aplicare în circa cinci ani.

Un alt aspect de actualitate legat de resursele energetice îl reprezintă *resursele din zona Marii Caspice*. Regiunea Caspică a fost de-a lungul timpului şi este şi în continuare sursa unor rivalități geopolitice intense datorită rezervelor importante de țiței şi gaze naturale pe care le are. Principalii actori ai securității care au interese geostrategice în zonă sunt Rusia, Statele Unite ale Americii şi Uniunea Europeană. Principala problema a zonei o constituie rivalitatea dintre diverse state legate de conductele de transport a resurselor şi de traseul acestora. Deşi sunt situate în afara spațiului propriu-zis al Mării Caspice, Rusia şi Iranul, prin intermediul principalelor companii energetice, îşi manifestă interesul pentru că aceste conducte să treacă pe teritoriul țărilor lor pentru a deține controlul asupra regiunii. Dimensiunile rezervei de resurse din zona Caspică pot fi estimate la maximum 10% din rezervele de petrol ale planetei şi la maximum 5% din rezervele de gaze naturale. Principala problemă a regiunii o constituie Statutul Mării Caspice şi împărțirea apelor teritoriale ale acestora. În 2003, a fost semnat un acord care împărțea apele Mării Caspice între Rusia, Azerbaidjan şi Kazahstan, însă acordul nu a fost recunoscut de celelalte două

state riverane - Iran şi Turkmenistan.

"*Confruntarea pentru zona de influenţă din Caucaz se manifestă între Iran şi Turcia, între Iran şi Statele Unite, între Turcia şi Rusia, precum şi între Iran şi Rusia, pe de o parte şi Statele Unite şi Turcia, pe de alta.*"[14]

Cel mai pregnant îşi manifestă interesele geostrategice în zona Statele Unite, care a proclamat regiunea în zona sa de influenţe strategice, încercând să îndepărteze Rusia din ecuaţia legată de resursele zonei Caspice. În această direcţie, principalul aliat al S.U.A. este Turcia. Se apreciază că realizarea conductei Baku-Tbilisi-Ceyhan joacă un rol important atât din punct de vedere al apropierii Turciei de Uniunea Europeană cât şi din punct de vedere a diminuării energetice faţă de Rusia.

Rusia dispune, în schimb, în prezent, de ruta cea mai eficientă de transport a petrolului din Zona Mării Caspice spre Europa de Vest: conducta Odessa-Brody-Gdansk. Pentru a-şi păstra influenţa în zonă, Rusia depune eforturi de a-şi apropia o serie de state ex-sovietice: Ucraina, Belarus şi Kazahstan.

Resursele energetice din spaţiul Caspic au o importanţă deosebită şi pentru Uniunea Europeană. Din punct de vedere al volumului, resursele din această zonă sunt oarecum similare cu cele din Marea Nordului - resurse care au adus o oarecare independenţă energetică a Europei faţă de Rusia. Dacă până nu demult se putea aprecia că resursele din Marea Nordului ar putea asigura independenţa energetică a Europei, după ultimele valuri de extindere a Uniunii Europene consumul total de resurse energetice şi dependenţa faţă de principalii furnizori de petrol - Rusia şi Golful Piersic – au crescut îngrijorător.

Carta Energetică Europeană este cel mai important document european legat de resursele din spaţiul Mării Caspice. A fost semnată de statele membre ale Uniunii Europene dar şi de alte 51 de state, cu scopul declarat de a crea condiţiile unei dezvoltări economice reale şi a stabilităţii în ţările ex-sovietice, precum şi în tarile Europei de Est.

Cele mai importante obiective ale Cartei Energetice vizau:

- Egalitate de tratament a tuturor investitorilor, interni sau externi, în toate ţările semnatare a Cartei;
- Aplicarea prevederilor Organizaţiei Mondiale a Comerţului în legătură cu tarifele vamale, inclusiv pentru ţările care nu sunt membre ale organizaţiei;
- Asigurarea securităţii transportului petrolului;
- Înfiinţarea unei *Curţi Internaţionale Pentru Reglementarea Disputelor.*

3. Un plan de acţiune pentru comunitatea internaţională

Joseph E. Stiglitz afirmă în lucrarea sa "*Mecanismele globalizării*" că "*blestemul resurselor naturale nu este o consecinţă a sorţii, ci o opţiune*".[15] Exploatarea resurselor naturale este o componentă importantă a fenomenului globalizării, fenomen care pentru ţările în curs de dezvoltare bogate în resurse au

[14] Elena-Dana Frunzeti, *Politici şi interese energetice în spaţiul Mării Caspice*, Impact Strategic, nr.1/2006.

[15] Stiglitz, Joseph, **Mecanismele globalizării**, Editura Polirom, Iaşi, 2008, p. 133.

adus mai mult eşecuri decât succese.

Pentru a obține beneficii cât mai mari de pe urma exploatării resurselor naturale, beneficii nu doar economice ci şi sociale, democratice, culturale, etc., se impun o serie de măsuri care ar trebui să urmărească diminuarea corupției, investirea banilor proveniți din exploatarea resurselor în afaceri profitabile, alocarea unui procent însemnat din încasări pentru cheltuieli în domeniul sănătății, al educației, al culturii sau de modernizare a infrastructurii. Joseph Stiglitz apreciază că țările dezvoltate ar trebui să întreprindă acțiuni concrete pentru ajutorarea țărilor în curs de dezvoltare, bogate în resurse, în vederea unei exploatări rezonabile, judicioase a acestor resurse şi care să aducă beneficii pe multiple planuri. Stiglitz propune un *"plan de acțiune pentru comunitatea internațională*", în şapte puncte, pe care îl vom prezenta, în mod succint, în cele ce urmează[16]:

1. *Inițiativa privitoare la transparența industriilor extractive.* Aceasta ar avea menirea să descurajeze corupția, aplicând principiul că nimeni nu ar putea obține o scutire de taxe pentru banii cheltuiți pe drepturi de exploatare sau alte plăți către guverne străine, decât dacă face publice toate plățile, precum şi cantitatea de resurse extrasă.
2. *Reducerea vânzărilor de arme*. În acest sens, conflictul armat finanțat de resursele naturale e considerat a fi mai periculos decât corupția. Legat de acest aspect s-ar putea adopta o serie de măsuri precum creşterea prețului armelor, taxe mai mari pe vânzările de arme, controlul provenienței banilor cu care se fac plățile, sporirea dificultăților de procurare a armelor.
3. *Certificarea.* Este o măsură care ar putea elimina exploatarea ilegală a resurselor. În această direcție există un precedent legat de o Rezoluție a Consiliului de Securitate al ONU care a impus interdicție asupra comerțului cu diamante provenite din Sierra Leone care nu sunt însoțite de certificate de origine emise de guvernul respectiv. Diamantele neînsoțite de asemenea certificate sunt cunoscute sub denumirea de "*diamante de conflict*", fiind o recunoaştere publică a rolului resurselor în finanțarea conflictelor. Un sistem similar de certificare s-ar impune şi în exploatarea altor resurse, printre care lemnul de esență tare din zona tropicală, fapt ce ar duce la protejarea lumii împotriva unei despăduriri masive.
4. *Obținerea sprijinului financiar*. Țările dezvoltate ar putea acorda asistență țărilor în curs de dezvoltare atât în mod direct, prin intermediul programelor de asistență, cât şi în mod indirect, prin intermediul Băncii Mondiale. Legat de acest aspect există controverse legate de condiționările care se fac pentru acordarea sprijinului. Motivarea acestor condiționări se bazează, în primul rând, pe ideea că acordarea de sprijin financiar țărilor care au dovedit capacitatea de a implementa strategii adecvate reprezintă un stimulent şi o speranță că aceste fonduri vor ajuta țările beneficiare.

[16] Ibidem, pp. 138-141.

5. *Limitarea daunelor ecologice.* În procesul de exploatare a resurselor, companiile multinaționale care activează în țările în curs de dezvoltare produc în mod frecvent dezastre ecologice, după care îşi încetează activitatea şi pleacă din țară. Companiile multinaționale au nevoie atât de stimulente pentru a limita daunele ecologice dar se impun, în acelaşi timp, şi constrângeri care să vizeze plata daunelor care rezultă din activitatea lor.
6. *Aplicarea prevederilor*. Aplicarea prevederilor enunțate anterior (punctele 1-5) trebuie asigurată în mod eficient. Aceasta se poate realiza prin aplicarea de sancțiuni comerciale celor care uzează de practici comerciale injuste.

Concluzionând, putem aprecia că statele aparținând comunității internaționale pot contribui la crearea unui mediu în care cooperarea să fie posibilă, ea poate oferi resurse şi oportunități, însă, în final, responsabilitatea pentru succesul dezvoltării şi pentru ca aceasta să se susțină în continuare – iar avantajele de pe urma ei să fie în folosul tuturor - aparține tuturor statelor, atât celor dezvoltate cât şi celor în curs de dezvoltare.

DOMENII FUNDAMENTALE DE APLICARE A EXPERTIZEI ÎN DOMENIUL SECURITĂȚII. CRIZA ECONOMICĂ – POSIBILĂ AMENINȚARE LA ADRESA SECURITĂȚII INTERNAȚIONALE?

Carmen POSTELNICU*

In the category of threats to the security of states, with extension to global security there has emerged a new vector of aggression: the economic crisis.

1. Domeniile de securitate națională şi interesele protective ale statelor față de acestea

Domeniul securității a fost abordat, în evoluția sa, ca tip de politică socială, dar şi ca subiect de exegeză al teoreticienilor domeniului. Soluția agreată de toate părțile este aceea că pentru evitarea producerii unei dezordini mondiale este necesar a fi impusă ordinea securității internaționale. În vederea atingerii acestui deziderat, statele lumii fac eforturi considerabile care incumbă costuri materiale uriaşe pentru a susține şi a implementa starea de securitate. Starea de securitate este menținută la nivel național, regional sau internațional ca urmare a utilizării şi aplicării expertizei configurată în acest domeniu.

Opțiunea de a defini expertiza în domeniul securității este un demers personal, cu un anume grad de utilitate, în condițiile în care literatura de specialitate nu este generoasă cu abordarea acestor noțiuni, iar propunerea noastră este următoarea: *expertiza în domeniul securității naționale reprezintă capacitatea instituțională sau exprimată la nivel individual de personalități marcante ale domeniului, de a pune la dispoziția decindenților naționali şi internaționali, în conformitate cu prevederile legale, studii, concluzii, date şi informații de certă valoare şi utilitate, necesare în scopul preveniriii amenințărilor, susținerii mediului internațional de securitate şi promovării intereselor naționale în acord cu cele internaționale.*

În lumea contemporană, securitatea şi-a găsit un loc favorit pe ordinea de zi a agendelor guvernamentale şi internaționale, iar varietatea domeniilor componente arată că expertiza pe această problematică trebuie să vizeze elemente de ordin novator, anticipativ şi preventiv.

Strategiile de securitate şi alte tipuri de documente cadru care reglementează sau descriu teoretic activitatea de securitate națională a statelor identifică un spațiu protectiv pentru unele dintre domeniile de activitate de interes național. Un anumit grad de discriminare în cazul acestor domenii rezultă ca urmare a identificării unor priorități, inducându-se astfel ideea conform căreia unele au o greutate mai mare decât altele. Exprimarea socială, economică, politică sau ştiințifică a unui stat reprezintă potențialul creator şi oportunitățile viitoare de care membri societății vor dispune diferit, în momente evolutive diferite. Statele lumii au evoluat diferențiat, din

* **Doctorand, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”**

punct de vedere politic, social şi economic, iar factorii arbitrari care țin strict de elemente care au favorizat evoluția, (condiții geografice, de mediu, resurse naturale, vecinătăți, etc.) au jucat rolul lor, uneori discreționar. Domeniile de dezvoltare statală şi socială au obținut cu timpul tot mai mare stabilitate, iar finalul de secol XX a impus, ca un imperativ de maximă obligativitate, protecția prin instituții specializate a principalelor valori sociale fundamentale.

Cuantificarea valorilor sociale fundamentale conduce la haşurarea unei hărți care prezintă acele zone de interes pentru statele lumii. Aceste priorități sunt identificate la nivel național, în funcție de strategiile politice, economice şi de stadiul relațiilor internaționale. Din activitatea de studiu asupra acestor documente s-au demarcat câteva domenii de securitate națională care se află în atenția majorității statelor lumii şi anume: domeniul economic, domeniul social, domeniul ştiințific, domeniul politic, domeniul militar.

Activitatea de protecție asupra acestor domenii este specificată în documente de dimensiuni naționale, fiind obiectivată în măsuri concrete, dar realizată prin intermediul serviciilor de informații, care desfăşoară acțiuni de prevenire specifice şi informează beneficiarii – în marea lor majoritate fiind decindenți politici – în scopul îndepărtării amenințărilor, vulnerabilităților şi riscurilor.

Domeniul social

Domeniul social reprezintă oportunități imense pentru clasa politică în perioadele în care se află la guvernare, dar în aceeaşi măsură poate deveni o sursă de pierdere a popularității. Prin politicile sociale pe care le susține, clasa politică reprezentată în instituțiile de putere, operaționalizează suportul teoretic şi pune în practică programele susținute şi promovate în perioadele preelectorale.

Politicile sociale au cel mai mare impact în rândul populației, care devine ataşată de acestea atunci când îi satisfac o mare parte din expectanțe. Dacă executivii unui stat sunt într-un deplin acord cu beneficiarii, atunci dialogul cu toți partenerii sociali aflat în plin consens reprezintă un scop atins.

În realitate, în multe țări, politicile sociale nu sunt pe placul populației, care este tot mai pretențioasă în raport cu ceea ce oferă statul prin exponenții lui.

Domeniul ştiințific

Evoluția ştiințifică din ultimul secol a eclipsat practic tot ceea ce s-a creat în 2000 de ani. Dezvoltarea a avut un ritm exponențial în acest interval de timp, iar unele țări care au utilizat inteligența proprie sau au importat-o s-au detaşat în această competiție.

Domeniul ştiințific a oferit, prin resursele sale, oportunități economice pentru unele state, care au exportat sau au vândut tehnologii, aparatură, medicamente sau armament. Competiția în acest domeniu este acerbă, deoarece exclusivitatea deținută într-o anumită zonă continuă să ofere privilegii deținătorilor.

Domeniul politic

Domeniul politic rămâne un domeniu al raporturilor dintre forța ideilor şi capacitatea de transpunere a acestora în practică. Clasa politică este reprezentativă

pentru un stat, imaginea ei poate promova o națiune sau o poate plasa într-o situație de izolare temporară. Interesul pentru politica desfăşurată în plan național sau internațional rămâne o constată a societății moderne, care aşteaptă reprezentări absolute, în condițiile diluării oricăror forme de ireductibilitate.

Pentru realizarea strategiei de securitate fiecare guvern îşi asumă politica de securitate (sistem legislativ, instituțional, resurse materiale şi umane, etc.) capabilă să satisfacă întreaga gamă de probleme din domeniul securității[1].

Domeniul economic

Economia mondială, constituită din totalitatea economiilor naționale şi a relațiilor dezvoltate între acestea, reprezintă o parte din potențialul care va condiționa existența umană în viitorul proxim.

Globalizarea economiei, pe lângă avantajele pe care le induce, are şi momente şi evenimente negative, care generează repercusiuni sistemice. Vulnerabilitatea maximă a economiei raportată la fenomenul globalizării s-a evidențiat prin scăderea în lanț a capacității de funcționare în multe dintre statele dezvoltate.

Datorită sustenabilității pe care economia o acordă altor domenii de interes pentru securitate, ea este în multe state principala favorită şi beneficiază de măsuri de protecție guvernamentale.

Într-un climat de evoluție nefavorabil, domeniul economic s-a confruntat în toate statele lumii cu un fenomen a cărui manifestare ciclică nu este demonstrată, dar care are un anumit potențial de repetabilitate şi anume criza economică.

2. Criza economică – posibilă amenințare la adresa securității globale?

O problemă recentă apărută în climatul de siguranță european extins către cel internațional este degradarea bunăstării pe fondul apariției crizei economice. În acest context, putem să ne întrebăm speculativ dacă nu cumva o criză economică internațională poate fi o amenințare la adresa securității internaționale. Economia proprie a reprezentat un domeniu de mare interes pentru securitatea statelor lumii. Orice tip de agresiune îndreptată din interior sau exterior împotriva capacității economice a reprezentat o prioritate de securitate. Înlăturarea factorilor de risc şi a vulnerabilităților sunt tot atâtea căi şi mijloace protective şi de prevenire utilizate de către decidenții politici naționali implicați în gestionarea politicilor economice. Precedentul anterior, existent în anii '33 nu este relevant şi nu este luat ca un criteriu de analiză, deoarece sistemele macroeconomice şi economice internaționale au evoluat şi au generat instrumente, proceduri şi pârghii noi care presupun abordări clare.

Din analiza problematicii amenințărilor la adresa securității statelor, criza economică nu s-a configurat ca tip de amenințare. Dacă evaluăm principalele efecte produse de aceasta de la data apariției ei, putem să admitem, fără să riscăm erori fundamentale, că poate fi considerată o amenințare la adresa securității regionale şi internaționale. Unele dintre consecințele globalizării sunt interdependența şi

[1] Cristian, Troncotă, *Evoluția conceptelor de securitate*, în Analele Academiei Naționale de Informații, Editura ANI, Bucureşti, 2007, p.1.

interconexiunea economiilor naţionale sau a celor regionale. Crearea unor organisme internaţionale coordonatoare, epuizarea sau concentrarea geografică a unor resurse, dependenţa energetică a făcut posibilă angrenarea în efectul de domino a economiei tuturor statelor lumii. Consecinţele economice negative par a fi crescute pentru ţările dezvoltate, care raportează deficite economice şi admit pentru perioada proximă menţinerea situaţiei.

Analizele economice sunt sumbre şi se caută soluţii pentru reducerea efectelor crizei prin relansarea economiei statelor lumii. Apariţia şomajului, lipsa capitalului financiar, falimentul unor companii aparent solide, falimentul unor băncii sau a unor societăţii de investiţii financiare, prăbuşirea domeniilor construcţiilor imobiliare, a industriei auto au transferat, pe cale de consecinţă, problema economică în domeniul social. Astfel, au apărut convulsii şi mişcări sociale şi a crescut în mod alarmant rata şomajului care, la rândul ei, a generat creşterea infracţionalităţii.

În acest cadru, încrederea populaţiei în instituţiile statului scade şi poate conduce la apariţia unor crize de autoritate şi legitimitate instituţională sau chiar statală.

Pentru înlăturare efectelor crizei au fost organizate numeroase întruniri internaţionale la nivel înalt, întruniri economice sau forumuri cu participare extinsă. Este remarcabil interesul organizaţiilor economice pentru găsirea de soluţii necesare depăşirii crizei[2], chiar dacă acesta este uşor inedit.

Pentru a veni în favoarea concluziei conform căreia criza economică poate deveni o ameninţare la adresa securităţii, am răsfoit agenda reuniunilor de la Davos din anii 2008 şi 2009, reţinând elementele care vin în favoarea afirmaţiei noastre.

La celebrul Forum Economic Mondial (FEM), problemele de ordin politic, care reprezentau prioritatea absolută în ultimii ani, au fost neglijate în favoarea analizelor economice. Scopul întrunirii a fost îngustat spre zona economică, respectându-se în acest mod dezideratul iniţial.

Organizatorul forumului, Klaus Schwab[3], a avut o atitudine radicală faţă de o parte a politicienilor sau a directorilor executivi, care au deţinut poziţii cheie în corporaţii, refuzând participarea acestora la reuniune. „O mare parte a foştilor executivi sau politicieni doresc să participe la această reuniune. Îi refuzăm deoarece odată ce ai pierdut înseamnă că nu deţii un rol activ în luarea unor decizii sau nu ai

[2] Conform ziarului The Guardian în luna martie 2009 a avut loc la Jakarta Forumul Economic al Lumii Islamice (WIEF) care a reunit şefi de state şi de guverne din lumea musulmana, inclusiv Indonezia, Malaezia, Maroc, Emiratele Arabe Unite şi Qatar fiind reprezentate 38 de state. Performanţa economică a lumii musulmane este în general modestă: un grup de state care aduna o cincime din populaţia lumii reprezintă doar 7% din economia mondiala. Statele musulmane au recunoscut că sunt şi ele afectate de criza economica mondială. Prăbuşirea sistemului financiar a generat interes în special în rândul finanţiştilor islamici. Sistemul financiar islamic, condus pe baza principiilor Sharia (legea islamică), funcţionează prin finanţări garantate de bunuri tangibile şi implică împărţirea riscului între părţi, urmărind activităţile comerciale reale în loc de profitul obţinut pe baza speculaţiilor. Printre musulmani, dar nu numai, circulă o teorie conform căreia sistemul financiar islamic ar putea oferi o cale de ieşire din actuala criza şi de a deveni o paradigmă pentru o noua ordine economică mondială.

[3] Klaus Schwab este profesor de economie şi a pus bazele Forumului Economic Mondial în anul 1971.

dreptul să fi invitat". Excluderea „foştilor" din clubul exclusivist al economiştilor cu reputație internațională pare a fi o modalitate elegantă de transferare a vinovăției către aceştia şi atribuirea unei culpe comune pentru dezordinea economică mondială. Elitele economice, în mod vizibil surprinse de impactul crizei economice, au încercat să identifice vinovații, care au fost extraşi din categoria managerilor marilor corporații, consorții sau a bancherilor[4], care prin incapacitatea de a determina elemente de diagnoză şi prognoză au abordat strategii ineficiente.

Poziția finanțiştilor cu autoritate internațională îndreptată împotriva bancherilor a fost una critică, în contextul în care aceştia au adoptat politici greşite, care nu au prevenit efectele crizei şi nu au permis redresarea financiară. Miliardarul George Soros a declarat la Davos că: „Băncile centrale au pierdut controlul asupra situației". Nu trebuie să neglijăm faptul că avertizarea a fost transmisă către băncile centrale, care au rol de coordonator şi pentru băncile comerciale, care trebuie să accepte regulile şi normele impuse de cele dintâi.

Din raportul FEM reiese faptul că economia internațională a fost supusă în anul 2008 la următoarele riscuri de tip global: primul este riscul financiar survenit după criza de lichidități din anul 2007, concomitent cu creşterea presiunii asupra dolarului, în calitate de valută internațională. „Criza dolarului" poate afecta economia SUA, existând premise ca acesta să-şi piardă supremația în domeniu, cu consecințe asupra poziției sale geostrategice.

Următoarele riscuri au fost generate de problemele din domeniul securității alimentare; problemele din sistemul de aprovizionare a companiilor (au mizat pe outsourcing în zone eficiente economic) şi problemele din sectorul energetic (evoluția prețului petrolului, resursele regionale).

O poziție comună la întrunirea din 2009 au avut-o Vladimir Putin şi premierul chinez Wen Jiabao, care au transmis că „sistemul financiar actual a eşuat"; „creşterea economică s-a bazat pe lăcomie" ; „politicile macroeconomice au fost greşite" şi, în concluzie, „s-a consumat mult şi s-a economisit puțin". De asemenea, au criticat conceptul de protecționism lansat de către Occident, dar s-au declarat susținători ai economiei de piață, sens în care au lansat un apel pentru primele douăzeci de economii ale lumii care trebuie să conlucreze la generarea unui sistem mondial care să asigure funcționarea în condiții optime a economiilor de piață şi a instituțiilor financiare.

Premierul chinez a lăsat să transpară în conținutul discursului său, faptul că americanii nu ar trebui să uite că țara sa este unul dintre finanțatorii SUA, în contextul în care secretarul Trezoreriei SUA a acuzat China că manipulează rata de schimb a dolarului. Şi acest cadru de dialog, cu limite determinate, contribuie la conturarea a tot mai multe argumente în favoarea recunoaşterii Chinei ca actor global cu influențe în sfera de decizie internațională.

O poziție moderată din care a reieşit una dintre puținele note optimiste a fost cea a preşedintelui Băncii Centrale Europene, Jean-Claude Trichet, care a cerut

[4] Lloyd Blakfein, director la Goldman Sachs, şi-a trimis adjunctul la reuniune. John Thain, director al Băncii Merril Lynch, a fost demis din funcție cu o săptămână înainte de începerea forumului.

implementarea unor măsuri majore pentru reabilitarea economiei şi şi-a exprimat satisfacția că Grupul celor 20 lucrează eficient în direcția politicilor economice.

Raportul anual al FEM identifică pentru anul 2009 următoarele riscuri globale: existența piețelor volatile, absența lichidităților, creşterea şomajului şi niveluri scăzute ale indicilor privind încrederea consumatorilor şi a întreprinderilor. O altă avertizare dintr-un raport prezentat atrage atenția asupra penuriei de apă care, într-un scenariu pesimist, poate duce ca în următorii douăzeci de ani SUA şi India să nu mai poată produce recolte. Necesarul de apă pentru producția de energie este estimat să crească cu 165% în SUA şi cu 130% în UE. Neraționalizarea consumului de apă va destabiliza economia mondială, iar pe de altă parte va produce grave prejudicii ecosistemului.

Din literatura de specialitate rezultă că amenințările la adresa securității sunt stări de pericol care, neînlăturate într-un timp eficient, lezează în mod radical valori fundamentale pentru interesele naționale sau pentru cele internaționale. Nu ne-am propus să analizăm în conținutul lucrări originea apariției acestei crize economice, deoarece face obiectul altei specialități, însă putem afirma că efectele pe care le-a produs sau urmează să le producă în următoarea perioadă creează disfuncții mediului economic internațional şi, ca urmare, contribuie la deteriorarea capacităților economiilor naționale.

Riscurile globale rezultate din rapoartele pe 2008 şi 2009 ale FEM pot fi circumscrise problematicii securității internaționale, în condițiile în care componentele nonmilitare ale securității au câştigat teren în favoarea dimensiunii militare. Deşi aceste riscuri au o incidență economică evidentă, prin consecințele pe care le propagă, interferează în mod negativ şi cu alte domenii de realizare a securității. În fapt toate domeniile sociale suportă repercusiuni generate de criza economică.

Concluzii

Într-un context generos de analiză poate fi luată în calcul ipoteza conform căreia spectrul amenințărilor şi riscurilor convenționale a fost depăşit prin introducerea conceptului asimetriei, lista rămânând deschisă pentru amenințările greu predictibile sau disjunse prin forme agravante din amenințările clasice.

Domeniul economic deține un rol important pentru climatul de securitate națională şi, în mod tot mai evident, pentru climatul de securitate internațională. Punerea în acord a unor obiective şi priorități internaționale precum şi corelarea ori obiectivarea intereselor economice internaționale pot deveni factori favorizanți pentru reducția efectelor crizei economice. Ceea ce părea inițial un fenomen alarmant doar pentru domeniul economic, s-a demonstrat a avea o extensie insidioasă şi asupra altor domenii de interes național sau internațional. Deşi literatura de specialitate are o abordare generoasă asupra incidenței amenițărilor propagate la adresa securității este prudent să se ia în calcul şi posibilitatea inițierii unor noi fenomene sau acțiuni, ce se pot transforma în amenințării. Identificarea categoriilor de amenințări actuale, cu siguranță că nu a epuizat toate eventualele manifestări periculoase viitoare, ce pot surveni ca urmare a apariției unor contexte bine determinate sau în mod accidental.

Bibliografie:

Lucrări:

[1] BIDU, I., TRONCOTĂ, C., **Coordonate de securitate**, Editura A.N.I., 2005.

[2] TOMA, Ghe., **Securitatea națională din perspectiva noilor arhitecturi de securitate**, Editura ANI, Bucureşti, 2006.

[3] TOMA, G., BRAUN, N., MĂCIUCĂ, M.., **Managementul insecurității**, Editura Scaiul, Bucureşti, 2004.

[4] TOMA, G. şi colectiv, **De la securitatea individuală la securitatea colectivă**, Editura Bioterra, Bucureşti, 2003.

[5] TOFFLER, A**., Studii de securitate**, Editura Cavallioti, Bucureşti, 2005.

Presă:

[6] [Foreign Policy, Colecția 2007-2009.

[7] Lumea diplomatică, Colecția 2007-2009.

[8] Cadran Politic, Colecția 2007-2009.

[9] The Guardian, martie 2009.

[10] Forbes, Colecția 2007- 2009.

[11] www.apecsec.org.sg.

[12] www.state.gov.

ALTERNATIVE ÎN CONSTRUCȚIA DE SECURITATE ÎN ERA GLOBALIZĂRII-ROMÂNIA

Lucian SĂCĂLEAN*

It is obvious that each nation, each regional or continental construction is currently conceiving potential alternatives meant to meet the contemporary, and especially the future challenges of security.

How do the essential actors position themselves, which are their options? Which is the impact of globalization on security threats, and on the possible solution? Can the responsible bodies react efficiently to the new challenges? If the answer is positive, in which way is so?

To what extent does the contemporary face of globalization change the security requirements? How big are the challenges? How to position itself in the near future Romania, these are some of the questions that present paper is attempting to address.

1. Lumea de mâine

Lumea de mâine va fi cu siguranță o lume diferită de cea de astăzi. Cine va juca rolul de principal motor economic politic şi strategic, care construcție regională se va ridica mâine la statutul de putere globală, sau vom vorbi despre o lume multipolară în toate sensurile ei, de la producerea bogăției la aspectele responsabilității militare? Indiscutabil azi America e încă puternică, avansul tehnologic, militar, influența exercitată în punctele şi instituțiile cheie (de la cele politice la cele financiare şi economice) îi asigură rolul dominant pe arena internațională şi mai ales rolul de lider al construcției mondiale. Dar „Pax Americana" ascunde multe capcane... (vezi: Rosemary Foot, Sneil, US Hegemony and International Organizations). Poate mai important, făcând apel la „Al treilea Val" al lui Alvin Toffler, putem sugera o posibilă restructurare sistemică şi redistribuție a puterii care să nu țină cont de aranjamentele actuale. Pe un astfel de scenariu putem vorbi pe termen scurt de continuarea politicilor regionale de securitate şi chiar avansul considerabil al unor astfel de aranjamente (vezi UE), marcate de definirea clară a relațiilor cu terți, forțe grupate în parteneri stabili, parteneri conjuncturali şi actori cu efect de instabilitate, potențial inamici. O primă astfel de definire poate nemulțumi, dar ea exprimă realitatea lumii în care trăim. Pe termen mediu este posibilă producerea unor falii în interiorul acestor construcții sau în vecinătatea lor ceea ce va obliga anumiți parteneri să încerce construcția de noi alianțe, inclusiv a unora care azi par, sub diferite aspecte (politice, culturale, religioase, identitare), puțin probabile să reziste. Pe termen lung centrii de putere regionali apropiați vor trebui să-şi revizuiască nu doar politica de vecinătate dar să concentreze puterea pentru a face față competiției globale.

* **Asistent universitar doctorand, Universitatea „Petru Maior" Târgu Mureş**

2. Schimbări globale?

Începutul de secol XXI a vizibilizat procesul accelerat de integrare, interdependență şi comunicare definit, de regulă, prin cuvântul „globalizare" una dintre cele mai importante provocări la adresa statelor, a serviciilor de informații şi securitate, sau a actorilor neguvernamentali cu rol de impact asupra sistemului.

Traversăm o perioadă de criză, prilej de regândire a întregului edificiu global, sub aspect economic, politic şi strategic. Este clar că lumea de astăzi nu se poate salva sub forma sa actuală. Întârzierea unei reformări structurale a sistemului nu poate produce decât prăbuşirea actualelor construcții, în ciuda unor încercări menite să amâne inevitabilul. Poate cea mai bună lecție ne este dată de istoria creşterii şi decăderii marilor imperii, atunci când, sub presiuni interne, reformele au venit, doar că au venit prea târziu. Principalii actori ai relațiilor internaționale, statele, traversează o perioadă marcată de criză indiferent că vorbim de state cu tradiție în dezbaterea politică sau de state recent intrate în clubul democrațiilor de tip occidental[1]. Mai mult sau mai puțin statele au resimțit toate fazele acestei crize – criza de identitate, criza de legitimitate, criza de participare, criza de penetrare şi criza de distribuire[2].

În 1968, Clubul de la Roma identifica o serie de probleme globale: populație, hrană, resurse, dezvoltare industrială, poluare. Indiferent de cât de lungă este lista actuală, problemele inițiale rămân în actualitate fie şi prin prisma soluțiilor insuficiente sau ineficiente menite să le răspundă.

Dacă lumea contemporană o putem defini prin relațiile internaționale şi globale care coexistă[3], iar dacă relațiile internaționale sunt în continuare/pentru moment, definite prin prisma suveranității actorilor statali, cele globale au trecut granițele statale in domeniul economic, social, politic sau cultural cu efecte evidente în construcțiile de securitate şi apărare colective.

Putem vedea globalizarea aşadar, drept un salt al organizării internaționale, cu reguli şi paradigme noi, un proces condus o perioadă importantă de forțele economice, tehnologice şi politice, ce implică apariția de noi oportunități şi riscuri, accentuând interdependențele lumii contemporane.

Lumea se schimbă, iar cauza schimbării este dată de interacțiunea economiei, sistemului politic, a instituțiilor sociale şi ale culturii[4]. Trăim din plin efectele globalizării, bune sau rele, albe sau negre, deşi, astăzi mai mult ca oricând albul şi negrul se relativizează

Globalizarea este aşadar un ansamblu de procese ce definesc relațiile de integrare la nivel mondial în toate sferele socio-economico-politice, al interdependenței transcontinentale, şi reorganizarea tuturor acestor interacțiuni în rețele sau fluxuri interegionale sau transcontinentale. Teza potrivit căreia globalizarea, înțeleasă prin prisma unui determinism tehnologic şi generalizarea unor

[1] Vezi Leonard Binder et al., **Crisis and Sequences în Political Development**, Princeton, New Jersey, Princeton University Press, 1971.
[2] Idem.
[3] Vasile Puşcaş, op.cit., p. 182.
[4] Daniel Chirot, **Societăți în schimbare**, Bucureşti, Editura Athena, 1996, p.54.

măsuri de politică economică (fără a ține cont de circumstanțe) rezolva problemele omenirii, simplifică şi subestimează realitatea[5].

Revoluția informațională a modificat rolul şi modul în care guvernele creează politicile[6] - cantitatea de informații disponibilă este astăzi mult mai mare, fiind necesară separarea între informațiile considerate a avea sau nu relevanță; rețeaua globală de informații a erodat monopolul guvernului, astfel că jurnaliştii, actorii economici, ONG-urile au de multe ori acces la o informație înaintea unui guvern. Prin urmare nu de puține ori decizii vitale sunt bazate pe informațiile publice cu toate riscurile ce decurg de aici. Pe de altă parte creşterea transparenței decizionale este vizibilă în cadrul rețelei globale, iar anumite probleme sunt accentuate astfel că impactul lor este mult mai ridicat la nivel global, făcând mult mai dificilă luarea unei decizii în mod unilateral.

Accesul la o scară nemaiîntâlnită de resurse a produs schimbări majore şi în cea ce priveşte fațeta amenințărilor dar şi a modalităților de răspuns. Astăzi vechii inamici se văd puşi în fața aceloraşi nevoi, sunt obligați să ia decizii comune şi, mai mult să găsească căi şi soluții comune în fața unor amenințări din ce în ce mai greu de contracarat. Motivația este una simplă, schimbul de informații, schimbul de instrumente valide nu doar că facilitează siguranța comună, dar în ultimă instanță asigura protecția actorului însuşi.

3. Amenințări şi alternative

Este un demers dificil să ne imaginăm, să creăm o predicție a lumii de mâine. Pentru a uşura aceste demers şi pentru a ne apropia de un posibil răspuns cred că trebuie să pornim de la sursele de amenințare potențiale. Dacă astăzi vorbim despre terorism, sărăcie, resurse, tehnologie, concurență, dezvoltare economică, impactul organizațiilor internaționale, experimentele bio-medicale, influențele culturale, religioase, schimbările climaterice, fragmentarea identitară, rețelele şi resursele informaționale, impactul media, lipsa predictibilității comportamentului unor actori, lipsa stabilității sistemului intern, crima organizată, războiul paranormal, producția şi comerțul cu arme, centre informaționale insuficient adaptate, care dintre acestea se vor regăsi pe lista surselor de amenințare viitoare, şi la fel de important ce se va mai adăuga pe această listă.

Statele, actori principali încă ai relațiilor internaționale, au încercat să răspundă prin diversificarea mijloacelor de prevenire şi răspuns, inclusiv prin construcții de securitate comune, menite să scadă costurile dar şi să permită profesionalizarea pentru roluri diferite şi adaptarea mai rapidă la situațiile reale din teren. Toate acestea se pot dovedi însă insuficiente.

Instabilitatea politică este şi va fi în continuare un factor esențial, presiunea în exprimarea unor drepturi democratice specifice civilizației vestice, nelegitimitatea sau slaba legitimare a unor regimuri politice sau chiar exacerbarea luptei politice creează premisele includerii acestui item între cei importanți în construcția

[5] Postelnicu Gh., **Globalizarea economiei,** Editura Economică, Bucureşti, 2000, p. 255.
[6] Jonathan Aronson, *The comunications and Internet Revolution*, în The Globalization of World Politics, p. 548.

strategiilor de securitate. Menținerea în uz a tehnologiei actuale va duce la accentuarea competiției pentru controlul resurselor strategice. Iar dacă azi acestea sunt petrolul şi gazul Orientul Mijlociu, Caucazul, Asia Centrală vor fi ținta predilectă a afirmării influenței strategice a unei puteri sau alteia. Deloc de neglijat în acest joc al resurselor Rusia dar şi rezervele unor țări precum Venezuela sau chiar România pentru necesarul local, chiar dacă doar Rusia se poate folosi cu adevărat de avantajele strategice mulțumită aparatului militar, informațional, diplomatic. Adaptarea tehnologiei la necesități, diminuarea şi chiar înlocuirea combustibililor fosili vor crea nu doar presiuni pe împărtăşirea tehnologiei ci şi zone de instabilitate accentuată datorită scăderii substanțiale a veniturilor, cu toate efectele care sunt generate în urma unei astfel de situații. Mai mult, dezvoltarea unor tehnologii alternative dependente de zone geografice (expunere solară, maree, curenți de aer, potențial cultivabil) va muta interesul puterii/puterilor dominante dintr-o arie geografică în alta.

Alături de terorism, care potențial poate exploda grație polarizării economice, a faliilor cultural/religioase sau a nemulțumirilor locale (din păcate viitorul poate sparge „monopolul" terorismului dinspre organizații de/ cu manifestare religios-politică spre acțiuni pseudo-individuale a celor care teoretic aparțin lumii vestice), corupția şi crima organizată vor rămâne pe agenda oricărei autorități din zona construcției de securitate. Deloc de neglijat fragmentarea identitară şi defazajul identitar față de construcția națională creează premisele unor tensiuni periculoase chiar şi pentru Europa. Această fragmentare se înscrie în familia exprimării de tip naționalist, extremist, fundamentalism, xenofob. Exportul de instabilitate care ar decurge de aici ar duce la politici active de prevenire cu implicații majore asupra sistemului. Nu în ultimul rând schimbările climatice cu toate implicațiile (migrație, degradarea suprafețelor cultivabile, deşertificări, inundații, reducerea suprafețelor locuibile în condiții convenabile) ridică problema aplicării unor măsuri specifice inclusiv asupra eticii respectivelor măsuri.

Aşadar cum răspundem unei palete atât de largi de amenințări la adresa securității. Vom inventaria răspunsurile potențiale pe termen scurt, mediu şi lung. Ca aspect general pe termen scurt statele vor trebui să facă față unei palete diverse de pe agenda internă – rezolvarea unor cerințe primare (acces la hrană, apă potabilă, sistem sanitar, infrastructură, stabilitate, control al populației etc.), pe termen scurt şi mediu vor trebui actualizate opțiunile unor construcții regionale şi a rolului jucat de fiecare în cadrul acestor construcții, pe termen lung asigurarea unui climat favorabil dezvoltării individuale (individul este investit cu rolul primordial) – cu toate provocările pe care această evoluție le aduce sistemelor de securitate, indiferent de nivelul acestora. Întrebarea care ar putea să apară priveşte ordinea globală, cât de rapidă va fi stabilizarea sistemului şi sub ce formă. Mutarea unor decizii din plan național pe cel regional pare să fie una dintre alternativele viabile în acest moment, dincolo de reticența actorilor statali în a renunța la propriile sisteme de asigurare a securității. Aici este şi una dintre cele mai grele decizii, dacă sub aspect militar interconectarea este posibilă, uşor de realizat şi cu beneficii certe, poate sau trebuie ca aparatul de informații să treacă sub controlul altei autorități decât cea națională. Personal îmi este greu să răspund, cu siguranță că dincolo de colaborările şi

obligațiile specifice apartenenței la sisteme comune politice, militare, economice, o astfel de trecere este imposibilă câtă vreme nu există o voce comună în relațiile internaționale, o politică economică comună şi o identitate regională mai puternică şi importantă decât statul.

Realitatea în care trăim, cadrul organizatoric al structurilor internaționale, impactul sistemelor de comunicație a bazelor de date şi accesului la acestea, fizionomia şi evoluția amenințărilor obligă la cooperare şi construcții comune de securitate.

Pe termen scurt colaborarea regională, construcția de instrumente comune este obligatorie, atât ca eficiență cât şi sub aspectul pragmatic al costurilor. Pe termen mediu această colaborare nu va mai fi apanajul statelor ci a însăşi a rezultatelor construcției regionale, într-un angrenaj de data aceasta interregional. Pe termen lung sub diferite aspecte ne vom confrunta cu rețele de securitate cvasi-globale născute fie sub impactul unor amenințări iminente şi/sau conjuncturale fie din interesul pe termen lung a actorilor cu impact în sistemul internațional.

Un lucru e cert, chiar dacă nu cunoaştem lumea de mâine ea va arăta diferit față de cea de azi. Dacă lumea se va rearanja în conformitate cu nevoile şi accesul la resurse (tehnologia jucând un rol esențial în alternativa la petrol şi gaze), dacă lumea de mâine va ține cont de afinitățile culturale, religioase (considerând că fragmentarea identitară îşi va atinge apogeul pe termen scurt şi nu va mai influența semnificativ sistemul) atunci direcțiile de acțiune devin deja mult mai clare. Vor mai fi posibile alianțe sau armistiții în numele bunăstării în această lume, probabil că da dar din ce în ce mai greu de realizat. În cele din urmă va fi o competiție între lumea veche şi noii veniți la masa puterii. Prin urmare sistemele menite să asigure securitatea se vor vedea nevoite să acționeze concomitent pe mai multe planuri – colaborare regională şi interregională, prevenire multiplă internă şi externă (pe termen mediu într-un sistem unde aliatul de astăzi poate deveni inamicul de mâine), integrare la nivel global pentru a face față unor situații imprevizibile sau unor amenințări la însăşi securitatea planetară. Un astfel de scenariu forțează creşterea gradului de profesionalizare, interconectare pe domenii specifice dar şi păstrarea unui anumit grad de autonomie local. Cine va putea combina răspunsul la aceste necesități, cine va putea finanța, folosi resursele disponibile pe plan local/regional şi global va avea succes, jucând un rol important în viitoarele construcții de securitate.

4. România – alternative viabile?

Astăzi România se integrează într-un sistem complex de securitate ce presupune interdependențe la toate nivelele de exprimare ale statului. În mare măsură acțiunile spațiului european au impact major asupra deciziilor strategice ale României. Din păcate nu de puține ori discursul rațional a fost înlocuit sau depreciat de accentele populiste ale găsirii inamicului în spațiile vecine, relația cu Rusia având de suferit în mod constant din această perspectivă. Deficiența de pragmatism, lipsa unor strategii de rezervă pot afecta în mod serios evoluția spațiului în care România se doreşte a fi purtătorul de stindard al stabilității şi responsabilității.

Inamici, prin discursul politic naționalist, România şi Ungaria s-au văzut nevoite să-şi armonizeze pozițiile, să colaboreze şi dincolo de scepticismul unora

relația este una benefică pentru ambii parteneri câtă vreme logica este cea care ordonează această relație iar vocile identitare nu ocupă primul loc pe agenda exprimărilor de prim rang. Învecinarea cu fosta Iugoslavie a reprezentat realmente o piatră de încercare pentru diplomația autohtonă, deciziile luate sub şefia lui Emil Constantinescu contribuind la plusul de credibilitate de care aveam nevoie. Dincolo de o așa zisă prietenie româno-sârbă (din păcate istoria demonstrează mai degrabă contrariul) deciziile politico-strategice trebuie luate fără sentimentalism ținând cont de interesele pe termen mediu şi lung, respectiv de proiecția potențialelor construcții de securitate. Ceva mai dificil s-a dovedit managementul relațiilor cu Ucraina şi Republica Moldova. Dacă în privința celei dintâi punctele de vedere diferite economice, diplomatice sau economice ce țin în principal de moştenirea celui de al doilea Război Mondial dar şi de relațiile economice dezvoltate ca urmare a apartenenței la spațiul comun ideologic şi de dezvoltare economică pun presiune, pentru Republica Moldova greşelile vin din lipsa unei perspective reale asupra evoluției reale a relațiilor bilaterale pe termen mediu şi lung. Prin urmare ceea ce puteau să fie puncte de construcție, inclusiv ieşirea la Marea Neagră devin puncte de vulnerabilitate pentru România. Evident că orice inițiativă va trebui să țină cont de perspectiva pe care instituțiile europene o proiectează asupra acestei zone, dar, la fel de important România poate transforma în avantaj poziția pe care o deține în această zonă, marcată în ultima vreme şi de interesul american.

Care sunt amenințările la adresa României? Poate că în ceea ce priveşte amenințările de tip intern, managementul mediocru al instituțiilor de stat, coborând până la nivelul administrației locale. În ceea ce priveşte instabilitatea politică sau tendințele autoritariste ale unui guvern sau şef de stat, istoria recentă a demonstrat că există chei de dezamorsare a unor astfel de situații, iar pe termen mediu probabil că armonizarea funcționării instituționale va face ca manifestarea crizei politice să afecteze într-o mai mică măsură administrația, deşi şi în acest caz evoluția economică poate fi afectată de factorul psihologic al credibilității. România trebuie pe termen scurt să răspundă unei provocări, unui pariu pierdut de toate guvernele de până acum, asigurarea securității alimentare. Din păcate paşii concreți lipsesc iar inițiativa privată nu poate singură rezolva această problemă.

Pe plan extern apelul la autorități internaționale în rezolvarea unor diferende s-a dovedit până în prezent un demers util, însă nu cred că reprezintă o soluție universală pentru problemele României. Prin urmare, dincolo de presiunile interne şi externe deciziile strategice ale României trebuie să fie în concordanță cu interesele ei pe termen lung, indiferent că aceste decizii privesc dotarea cu echipament militar, participarea pe teatre de operațiuni din străinătate, alianțe economice, participarea în diferite proiecte politice ş.a.m.d.

Care sunt alternativele României. Ele pornesc de la prezența sau absența unor amenințări şi pot fi grupate pe termen scurt, mediu şi lung. Evident România nu se poate situa în afara jocului, de aceea orice decizie ține cont de evoluția zonei geografice şi a spațiului politico-economic de care aparține țara noastră.

Pe termen scurt amenințările cele mai importante la adresa României sunt de ordin intern, de la capacitatea de a-şi asigura resursele necesare, dependența financiară, instabilitatea politică, efortul de modernizare şi foarte important tendințele

de fragmentare identitară, prezente îndeosebi în spațiul ardelean. Nu vorbim aici doar de tendințele autonomiste ale grupurilor compacte maghiare ci şi de dezvoltarea şi accentuarea identității regionale care, pe un fond negativ, poate marca orientarea către alte spații de putere. Această evoluție ar putea fi accentuată şi de dezvoltarea mecanismelor instituționale europene, în cazul deplasării polului decizional dinspre stat spre organisme suprastatale şi creşterea importanței şi a rolului decidenților regionali/locali. Evoluția în sine este una pozitivă ea aducând decizia mai aproape de comunitatea direct interesată de această decizie, deci nu trebuie să ne sperie o astfel de evoluție. Importanți sunt paşii care pregătesc această evoluție şi unde intervine responsabilitatea statului. O mare provocare rămâne pentru România reaşezarea relațiilor cu vecinii estici şi cu Rusia, în plan temporal putând să o încadrăm atât pe termen scurt ca urgență cât şi pe termen mediu ca şi necesitate de a asigura soliditatea relațiilor cu vecinii.

Pe termen mediu amenințările de tip individual vor marca tendința de descreştere, România va trebui să facă față amenințărilor ce vizează întreaga Uniune odată cu creşterea gradului de integrare şi interconectare. Răspunsul va fi foarte probabil unul colectiv dar efectele oricărei amenințări vor fi resimțite în mod diferit de țările Uniunii Europene. Poate mai dificil de prevăzut sunt amenințările pe termen lung. Ele vizează atât cele născute din climatul socio-politic global cât şi cele legate de evoluția regională europeană. Concurența pentru resurse, schimbarea polilor tehnologici şi odată cu aceştia şi a interesului unor actori majori spre noi zone geografice.

Prin urmare România este pusă în fața găsirii resurselor strategice pentru a răspunde preventiv pentru toate cele trei termene temporale, fiecare caracterizat de nevoi specifice. Pe termen scurt evoluția României este legată de cea a regiunii. Principalele direcții vor viza aplicarea politicilor comune europene, securizarea frontierelor, accentuarea cooperării interregionale. Prin prisma acestei evoluții România va acționa şi în relațiile directe cu vecinii, state nemembre ale Uniunii. Pe termen mediu migrarea centrilor decizionali dinspre național spre supranațional respectiv regional vor ridica noi provocări în construcția de securitate deşi este probabil că aceasta va fi dependentă în continuare de noua arhitectură europeană. Pe termen mediu şi lung România poate şi trebuie să crească rolul de implicare în regiune, atuul principal fiind cel de poartă de comunicare între statele membre şi cele nemembre ale Uniunii Europene. Pe termen lung parteneriatele strategice, precum cel cu SUA vor depinde de poziția exprimată de instituțiile abilitate ale Uniunii, este probabil ca pe termen mediu să înregistrăm chiar o descreştere a influenței americane în această zonă. Pe termen lung însă România trebuie să fie pregătită a face față inclusiv unui eşec al construcției unionale, din acest punct de vedere relațiile cu Rusia sau spațiul american, respectiv asiatic fiind fundamentale.

Bibliografie:

[1]. APPADURAI, Arjun, **Modernity at Large. Cultural Dimensions of Globalizations,** University of Minnesota Press, 1990.

[2]. ARONSON, Jonathan, *The comunications and Internet Revolution*, în **The Globalization of World Politics**.

[3]. BARI, Ioan, **Globalizare şi probleme globale,** Editura Economică, Bucureşti, 2001.
[4]. BAUMAN, L. Zygmunt, **Globalizarea şi efectele ei sociale,** Editura Antet, Bucureşti, 2002.
[5]. BENICHI, Regis, **Histoire de la mondialisation,** Vuibert, 2003.
[6]. BINDER, Leonard et al., **Crisis and Sequences în Political Developement,** Priceton, New Jersey, Princeton University Press, 1971.
[7]. BRZEZINSKI, Z., **Marea tablă de şah. Supremația americană şi imperativele sale strategice,** Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2000.
[8]. CHIROT, Daniel, **Societăți în schimbare,** Bucureşti, Editura Athena, 1996.
[9]. ECKES, Alfred E. Jr. & ZEILER, Thomas W., **Globalization and the American Century,** Cambridge University Press, 2005.
[10]. FOOT, Rosemary, MacFARLANE, S. Neil, & MASTANDUNO, Michael, **US Hegemony and International Organizations,** Oxford University Press, 2003.
[11]. FUKUYAMA, Francis, **Construcția statelor. Ordinea mondială în secolul XXI,** Bucureşti, Editura Antet, 2004.
[12]. GARDELS, Nathan, **Schimbarea ordinii globale,** Editura Antet, 1998.
[13]. GIDDENS, Anthony, **Runaway World: How Globalization Is Reshaping Our Lives,** Profile Books, London, 1999.
[14]. HELD, David, McGREW Anthony, GOLDBLATT David, PERRATON, Jonathan, **Transformări globale. Politică, economie şi cultură,** Editura Polirom, Iaşi, 2004.
[15]. KENNEDY, Paul, **The Rise and Fall of the Great Powers**, First Vintage Books, New York, 1989.
[16]. PATTEN, Chris, **What Next? Surviving the Twenty-First Century,** Penguin UK, 2008.
[17]. POP, Dana, **Globalizare şi teorii ale globalizării,** UBB Cluj Napoca, 2005.
[18]. POSTELNICU, Gh., **Globalizarea economiei,** Editura Economică, Bucureşti, 2000.
[19]. PUŞCAŞ, Vasile, **Relații internaționale/transnaționale**, Editura Sincron, Cluj-Napoca, 2005.
[20]. SARCINSCHI, Alexandra, **Globalizarea insecurității: factori şi modalități de contracarare,** Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I", Bucureşti, 2006.
[21]. SMITH, Gordon, NAIM, Moises, **Altered States: Globalization, Sovereignty and Governance,** IDRC Books, 2000.
[22]. SMITH, Steve, and John BAZLIS ed., **The Globalization of World Politics**, Second Edition, Oxford University Press, 2001.
[23]. SOROS, George, **Despre globalizare,** Editura Polirom, Iaşi, 2002.
[24]. TOFFLER, Alvin, **Al treilea val,** Bucureşti, Editura Politică, 1983.
[25]. WATERS, M., **Globalisation**, Routledge, London, 2005.

Surse electronice:

[1]. www.global-culture.org
[2]. www.globalenvision.org
[3]. www.globalisationguide.org

[4]. www.globalization101.org
[5]. www1.worldbank.org
[6]. www.europa.eu
[7]. www.armyacademy.ro
[8]. www.actrus.ro
[9]. www.dadalos.org
[10]. www.globalizare.ro
[11]. www.global-culture.org
[12]. www.globalenvision.org
[13]. www.globalisationguide.org
[14]. www.globalization101.org
[15]. www.guardian.co.uk
[16]. www1.worldbank.org
[17]. www.wto.org
[18]. www.credo.md
[19]. www.interesul public.ro

Articole/reviste:

[1]. DINICU, Anca, *Globalizarea contemporană şi formele sale de manifestare*, Revista Actrus, nr 4, 2004.
[2]. COHEN, Richard, *From Individual Security to International Security*, în Cooperative Security: New horizons for international order „The Marshall Center Papers'", nr.3, April 2001.
[3]. CUCU, Dorina, *Occidentul şi obsesia revoluţiei*, în Sfera Politicii nr. 126-127.
[4]. GALTUNG, Johan, *Globalizarea şi consecinţele ei*, în Mileniul III, nr. 2/1999.
[5]. *Mediul de securitate şi noua ordine mondială*, Gândirea militară 3/2000.
[6]. MARIN, Dinu, *Modelul explicativ al globalizării*, în Economie Teoretică şi aplicată, nr.3, 2006.
[7]. MULLER, Ragnar, **Dimensiunile Globalizării,** www dadalos.org
[8]. PATTEN, Chris, *Free for All,* http://www.guardian.co.uk/world/2008/sep/19/ globalisation.globaleconomy.
[9]. ROTHENBERG, Laurence E, *Globalization 101 The Three Tensions of Globalization http,* Revue Générale de Droit International Public, vol. 100/1996/2.
[10]. SIMIONESCU, C., Florin Gheorghe Filip, Bogdan Iuliana, **Fenomene şi procese cu risc major la scara naţională,** Editura Academiei Române.

EFECTELE CRIZEI ECONOMICE GLOBALE ASUPRA SECURITĂȚII NAȚIONALE PRIN PRISMA GLOBALIZĂRII

Dr. Cornelia Elena TUREAC[*]
Valentin CURTEANU[**]
Alin Constantin FILIP[***]

The current global economic crisis has revealed major vulnerabilities of the Romanian economy such as the current account deficit, dependence on foreign capital, and alienation of the country's strategic reserves such as oil resources and beyond. Romania does not have poles of competitiveness, able to realize value added, export potential and to rely on global competition, has only very few local brands that relies on. And the problems do not end here, corruption and inability to absorb European funding, not less or small. And yet the globalization of both the irreversible aspects such as the transnationalization of the technologies, communications and issues not mentioned also are issues reversible, economic and cultural in particular that may help us overcome this global economic crisis.

Introducere

Globalizarea. Nu există o definiție a globalizării într-o formă universal acceptată, şi probabil nici definitivă. Motivul rezidă în faptul că globalizarea subinclude o multitudine de procese complexe cu o dinamică variabilă atingând domenii diverse ale unei societăți. Ea poate fi un fenomen, o ideologie, o strategie, sau toate la un loc.

Globalizarea este termenul modern folosit la descrierea schimbărilor în societăți şi în economia mondială care rezultă din comerțul internațional extrem de crescut şi din schimburi culturale. Descrie creşterea comerțului şi a investițiilor datorită căderii barierelor şi interdependenței dintre state. În context economic, este des întâlnită referirea aproape exclusivă la efectele comerțului şi în particular la liberalizarea comerțului sau la liberul schimb.

Însă globalizarea are şi părți negative astfel globalizarea este un sistem sau un fenomen complex, uneori ambivalent, chiar contradictoriu, care a fost privit şi analizat în mod diferit de către cei ce şi-au asumat acest risc sau această răspundere. Dincolo de aceste analize, globalizarea rămâne un fapt real, viu, cu care trebuie să ne confruntăm, independent de voința sau opțiunea noastră. Se consideră că cel mai mare pericol (semnalat şi de către unii teoreticieni ai globalizării) pe care-l poate implica globalizarea este dezumanizarea unora dintre cei pe care valul ei îi înghite pur şi simplu.

Cucerită de piață, dopată de televiziune ,sport sau internet, lumea globalizată trăieşte în acelaşi timp pe fondul unei crize generale a sensurilor vieții, un dezastru

[*] **Conferențiar universitar, Universitatea Danubius, Galați**
[**] **Departamentul de Cercetare, Universitatea Danubius, Galați**
[***] **Departamentul de Cercetare, Universitatea Danubius, Galați**

cultural şi educaţional global, simptom îngrijorător, dar sigur, al barbarizării societăţii viitorului.

Cultura tradiţională a societăţilor dispare sau se preface în spectacol şi marfă (McDonaldizarea), cultura umanistă e eliminată tot mai mult de tehno-ştiinţa invadatoare şi transformată într-o pseudo-ştiinţă. Omul mondial sau globalizat, omul centrat doar economic, riscă să devină omul automatizat care trăieşte numai pentru producţie şi consum, golit de cultură, politică, sens, conştiinţă, religie şi orice transcendenţă. Probabil acesta este ultimul stadiu în evoluţia umanităţii sau "ultimul om". În ciuda tuturor acestor avertismente nu putem evita sau elimina globalizarea.

Securitatea naţională, ca instrument naţional ce dă forţă şi valoare practică , *strategia de securitate naţională* reprezintă un factor integrator de sinteză; ea se operaţionalizează printr-un ansamblu de decizii, planuri, măsuri şi acţiuni menite să prevină şi să contracareze eficient riscurile şi ameninţările ce pun în pericol valorile şi interesele naţionale, cât şi cele europene .

Strategia de securitate naţională are ca scop atât prevenirea şi contracararea pericolelor generate de mediul internaţional, cât şi garantarea stării de securitate internă în ansamblul său, a siguranţei personale şi securităţii comunităţilor. Strategia vizează, totodată, securitatea energetică şi alimentară, securitatea transporturilor şi a infrastructurii, securitatea sănătăţii publice, sanitară, ecologică şi culturală, securitatea financiară, informatică şi informaţională.

Securitatea naţională are ca si direcţii principale de acţiune :

1. promovarea democraţiei;
2. lupta împotriva terorismului internaţional;
3. combaterea proliferării armelor de distrugere în masă;
4. vector dinamic al securităţii si prosperităţii in regiunea Mării Negre;
5. administraţie publică profesionistă şi eficientă;
6. justiţie democratică;
7. combaterea corupţiei;
8. creşterea competitivităţii şi a caracterului performant al economiei;
9. dezvoltarea infrastructurii şi sporirea gradului de protecţie a acesteia;
10. securitatea internă (reprezintă ansamblul activităţilor de protecţie, pază şi apărare a locuitorilor, comunităţilor umane, infrastructurii şi proprietăţii împotriva ameninţărilor asimetrice de factură militară sau non-militară, precum şi a celor generate de factori geo-fizici, meteo-climatici ori alţi factori naturali sau umani care pun în pericol viaţa, libertatea, bunurile şi activităţile oamenilor şi ale colectivităţilor).

Criza economică mondială, ca definiţie, reprezintă o situaţie în care economia unei ţări, în cazul actual, este chiar o criză mondială, care se manifestă prin trecerea bruscă printr-o scadere a forţei sale, scădere adusă de regulă de o criză financiară. O economie ce trece printr-o criză economică va experimenta aproape sigur o scadere a PIB (Produs Intern Brut), o evaporare a lichidităţilor şi o creştere / scadere a preţurilor din cauza unei inflaţii / deflaţii. Crizele economice pot lua forma unei stagflaţii, unei recesiuni sau unei depresii economice, şi uneori pot duce la colaps economic.

Angajarea pe trasee de dezvoltare economică accelerată a unor țări cu populații foarte mari (China şi India cca. 1/3 din populația lumii) şi dezvoltare economică a țărilor Central şi Est Europene din ultima decadă au determinat schimbări majore în ansamblul sistemului economic mondial.
Echilibrul piețelor de resurse energetice, de materii prime, de capital, de forță de muncă şi echilibrul ecologic global au fost şi vor fi afectate.

Criza imobiliară din diverse țări dezvoltate, fluctuațiile prețului petrolului şi gazelor naturale, inflația, criza din domeniu agroalimentar, criza de pe piețele financiare, reducerea ritmului dezvoltării economice în unele țări sunt aspecte ale fenomenelor de reglare/autoreglare a unei economii "tot mai globale".

Metodă de cercetare

Implicațiile crizei economice mondiale şi rolul jucat de globalizare asupra economiei româneşti

Mai întâi trebuie să vedem unde se află acum România în raport cu globalizarea, astfel lucrurile pe care altădată le-am fi considerat veşnice le vedem dispărând cu rapiditate din peisajul cotidian în decurs de un secol. România şi-a refăcut unitatea națională, a trecut de o economie predominant agrară la una industrială (în 1945, avea încă cel mai mare procent de populație rurală din Europa – 80% - pe locul următor situându-se Ungaria – 70%), în cele două conflagrații mondiale, a pierdut teritorii tradiționale, a trecut prin experimentul bolşevic şi şi-a regăsit vocația europeană prin singura revoluție anti-comunistă sângeroasă din fostul lagăr bolşevic.

Dar, în acelaşi timp, țara despre care în perioada interbelică se scria cu invidie că are „petrol şi grâu" este astăzi una dintre cele mai sărace de pe continent din punctul de vedere al PIB- ului pe cap de locuitor, iar nivelul producției sale industriale (în medie pe ultimii 10 ani) se situează undeva la 60% din producția anului 1989 – cel mai prost an al regimului planificat. Una din problemele cu care se confruntă acum România este generată de întârzierea startului în cursa globalizării. Trăind în spațiul comunist România s-a aflat printre ultimele țări care beneficiază de revoluția transporturilor, a comunicațiilor, a productivității muncii, şi, în final, a informației.

Acum în anul de referință, 2009, România se confruntă ca şi restul statelor de pe continent şi nu numai cu o nouă criză care nu iartă şi nu se lasă uşor învinsă, astfel în țară, efectele actualei crize se fac deja simțite .

În România, primele sectoare economice afectate sunt cele legate de export, mai ales de exportul în UE spre care se îndreaptă cca. 70% din totalul exportat. În prezent, statisticile reflectă scăderea producției industriale şi a exportului, efectele turbulențelor de pe piețele financiare internaționale din luna septembrie se vor resimți şi în România în perioada următoare. Industria auto din România va fi afectată parțial de efectele crizei economice, ținand cont şi de faptul că în prezent producătorul român de autoturisme se bucura de o adevarată explozie de vânzări în țări precum Germania, Franța etc., piața orientandu-se în mare măsură către autoturisme din gama low cost, cum este cazul modelelor Dacia.

În schimb, producția de componente şi subansamble auto dezvoltată în ultimul timp în România pentru export către marii producători auto mondiali va fi influențată de reducerea producției acestora.

În industria metalurgică, ArcelorMittal Galați a decis deja reducerea producției de laminate şi închiderea unor capacități de producție. ArcelorMittal este cel mai mare exportator din România.

Sectorul construcțiilor din România este deja afectat de înăsprirea condițiilor şi creşterea costurilor de creditare care inhibă dezvoltarea cererii în segmentul rezidențial. Scăderea cererii va fi parțial acoperită de dezvoltarea lucrărilor de infrastructură şi a construcțiilor agro-industriale finanțate şi din fonduri nerambursabile din partea UE.

În general, înăsprirea condițiilor şi creşterea costurilor de creditare, lipsa relativă de lichidități afectează deja agenții economici din diverse sectoare economice din România.

Totodată, în toată activitatea economică se manifestă reținere în extinderea afacerilor şi în investiții, iar unele unități au redus ritmul producției pe fondul unor comenzi mai mici, mai ales pentru export.

Astfel in luna octombrie, românii şi-au redus cheltuielile cu 19% față de septembrie, iar producția industrială a scăzut vertiginuos.

Ramurile afectate au fost exact cele pe care se bazează industria românească:

- constructorii de maşini industria utilajelor pentru construcții;
- producătorii de bunuri de folosință îndelungată;
- industria de textile a scăzut cu 4,5% în octombrie, iar aceste sectoare generează mulți şomeri;
- piața serviciilor a scăzut cu pana la 14% deşi acestea sunt ultimele la care populația renunță.

Scumpirea creditelor şi criza de lichidități aşa cum am arătat mai sus au oprit sau amânat dezvoltarea unor proiecte, antrenând cu sine efecte din cele mai variabile cum ar fi lipsa investițiilor şi dezvoltării infrastructurii, de aici şi până la şomaj e doar un pas, iar de la şomaj la lipsa banilor în rândul populației pentru cosul zilnic sau diferite alte servicii şi produse de larg consum e înca un pas.

Rata şomajului înregistrat la sfârşitul lunii octombrie 2008, la nivel național a fost de 4,0%, mai mică cu 0,1% decât cea din luna octombrie a anului 2007 şi mai mare decât cea din luna septembrie a anului 2008 cu 0,1%.

În luna octombrie, numărul total de şomeri este de 364.183 persoane, mai mult cu 11.271 persoane față de cel din luna anterioară. În graficul următor este prezentată evoluția ratei şomajului în primele zece luni ale anului 2006, 2007 şi 2008.

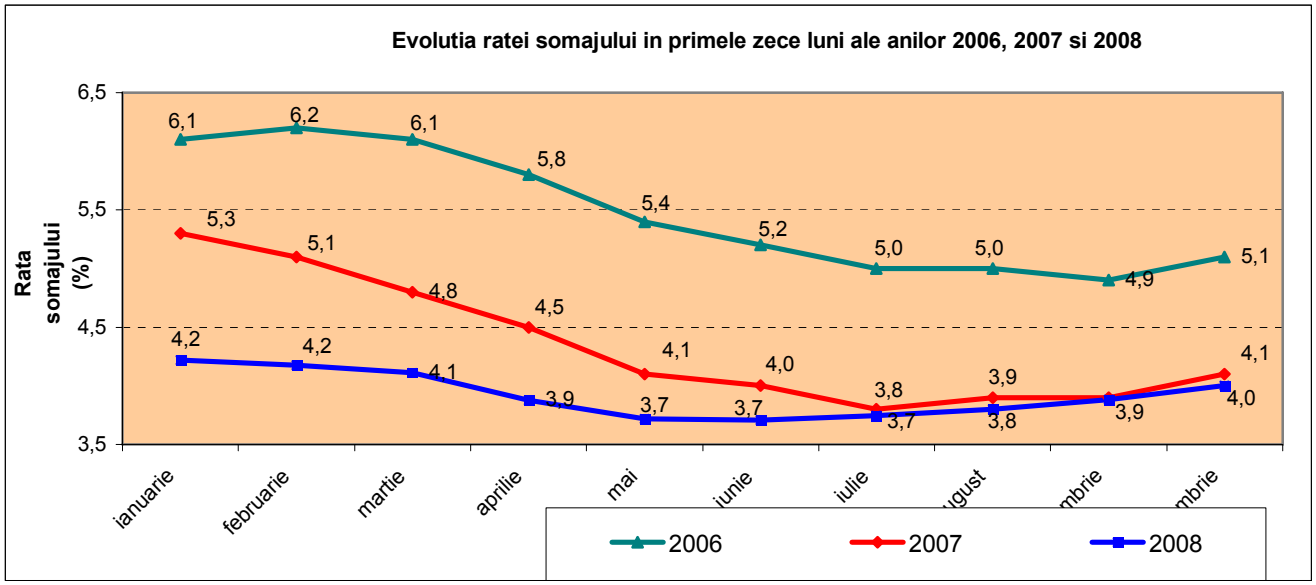

Tabelul nr. 1

Sursa : Institutul Național de Statistică

Un fenomen îngrijorător îl reprezintă modificările structurii pe vârste, în sensul creşterii populației îmbătrânite demografic, atât ca număr, cât şi ca pondere. Îmbătrânirea demografică, pe fondul unei natalitați reduse şi a unei mortalitați ridicate conduce, pe termen lung la o diminuare a populației totale şi implicit a ofertei de forță de muncă.

Care este rolul globalizării în toată această ecuație, ce se doreşte şi ce efecte are ea asupra noastră?

La această întrebare vom încerca să răspundem în rândurile ce urmează.

La început de mileniu, lumea şi relațiile internaționale sunt mult mai complexe decât erau înainte. Astfel, globalizarea care presupune integrarea la nivel mondial a piețelor financiare, statelor-națiune şi a tehnologiilor la nivelul unei piețe capitaliste la o scară nemaiîntâlnită până acum; iar procesul de globalizare, intensificarea relațiilor de interdependență la scara transcontinentală, am putea deci spune că globalizarea nu face decât să dezintermedieze politicul .

Evoluția comunicării face ca lumea să fie tot mai mică, deci globalizarea ține în primul rând de o interdependență crescândă dintre indivizi, națiuni si regiuni. Implică existența unei comunicări accelerate şi universale privind totodată dimensiunile politice şi culturale iar când evoluția pieței merge prea departe dominând aspectele sociale şi politice, ocaziile şi avantajele globalizării se răspândesc inechitabil şi inegal concentrând puterea şi bogația într-un grup restrâns de popoare, națiuni şi corporații, marginalizându-le pe altele.

Astfel ajungem şi la rolul jucat de globalizare în actuala criză economică şi financiară. Criza economică şi-a avut originea pe piețele din vest în general şi pe piața Americană în special, astfel prin intermediul acestei interconectivitați între piețele economice care până atunci funcționaseră atât de bine şi au ajutat la o creştere economică nemaîntâlnită, un adevarat 'boom' economic, acum au functionat precum

un burete care este susceptibil la orice influentă din afară şi care nu întampina nici o barieră în cale care să o întrerupă sau să-i micăoreze efectele dezastruoase. Astfel, criza economică care la început a fost una financiară a devenit una politică şi apoi socială prin prisma efectelor pe care le are asupra indivizilor din statele lumii.

În România criza s-a făcut simțită mai greu la început, dar aşa cum am arătat mai sus ea s-a instalat foarte confortabil in economia națională, o economie bazată pe consum care are foarte puține capacități industriale de producție menite să creeze venituri, locuri de muncă stabile, profit, prosperitate, stabilitate şi o economie de piața fucțională în adevaratul sens al cuvântului.

Efectele globalizării şi ale actualei crize economice asupra directivelor naționale de securitate

Strategia de Securitate Națională reprezintă programul politic pentru realizarea unei Românii moderne, prospere, cu un profil regional distinct, deplin integrată în comunitatea europeană şi euro-atlantică, angajată ferm în promovarea democrației şi libertății, într-o lume globală dinamică şi complexă, cu cetățeni ce trăiesc în siguranță.

Scopul acestei strategii este mobilizarea eforturilor națiunii pentru accelerarea proceselor de modernizare şi integrare, apte să garanteze securitatea şi prosperitatea țării, într-o lume mai sigură şi mai bună. Strategia se realizează pe baza unui proiect național, realist şi pragmatic, vizând construcția unui *viitor mai sigur şi prosper pentru români,* într-o țară cu o *democrație matură, consolidată, deplin integrată în comunitatea europeană şi euro-atlantică*, prin promovarea fermă a libertăților politice, economice şi sociale, a respectului pentru demnitatea umană, prin angajarea conştientă şi responsabilă a poporului român şi colaborarea activă cu națiunile aliate, partenere şi prietene.

Pentru înfăptuirea acestor *obiective majore*, strategia de securitate națională urmăreşte identificarea oportună şi contracararea pro-activă a riscurilor şi amenin-țărilor, prevenirea conflictelor şi managementul eficient al situațiilor de criză, participarea activă la promovarea democrației şi construcția securității şi prosperității în vecinătatea României şi în alte zone de interes strategic, transformarea instituțiilor şi îmbunătățirea capabilităților naționale.

1. *Securitatea națională şi prosperitatea*, vizează:
   - integrarea deplină în Uniunea Europeană;
   - asumarea responsabilă a calității de membru al Alianței Nord-Atlantice;
   - menținerea integrității, unității, suveranității independenței şi indivizibilității statului român;
   - dezvoltarea unei economii de piață competitive, dinamice şi performante;
   - modernizarea radicală a sistemului de educație şi valorificarea eficientă a potențialului uman, ştiințific şi tehnologic național;
   - creşterea bunăstării cetățenilor, a nivelului de trai şi de sănătate a populației;
   - afirmarea şi protejarea culturii, identității naționale şi vieții spirituale, în contextul participării active la construcția identității europene.

2. *Pentru îndeplinirea acestor deziderate este necesar ca pe plan intern să se realizeze :*
   - stabilitatea politică;
   - participarea activă a societății civile;
   - exercițiul deplin şi responsabil al drepțurilor şi libertăților democratice;
   - modernizarea infrastructurii critice;
   - utilizarea eficientă a resurselor umane, economice şi tehnologice;
   - menținerea stabilității sistemului financiar-bancar şi a pieței de capital;
   - protejarea resurselor naturale şi a mediului.
3. *În plan extern, realizarea lor este condiționată de*:
   - reconstrucția şi dinamizarea cooperării trans-atlantice;
   - consolidarea relațiilor de parteneriat strategic;
   - promovarea democrației şi asigurarea păcii şi stabilității în zonele de interes strategic;
   - sprijinirea activă a comunităților româneşti din arealul istoric, a românilor de pretutindeni, pentru păstrarea identității lor naționale şi culturale.

Securitatea națională a României este acum „evaluată“ de către criza care s-a abătut asupra noastră, iar principiile globalizării nu fac decât să o ajute să se răspândească fără pic de restricții.

Ca o consecință a globalizării, numeroase evoluții şi procese transnaționale au un impact semnificativ asupra securității naționale. Pe lângă stimularea creşterii economice şi deschiderea societăților, însă aspectele recent evidențiate de ultimele evenimente mondiale pun în evidență unele inconveniente ale procesului de globalizare, ce pot conduce la destabilizarea unor state, înstrăinarea unor obiceiuri strămoşeşti, vulnerabilizarea unor regiuni întregi față de fluctuațiile spontane ale economiei mondiale.

Este relevantă influența pozitivă a globalizării asupra comunității democratice, care include aproximativ 30% din populația lumii, având la dispoziție până la 70 % din bogății, ce îi garantează şi stimulează libertatea şi prosperitatea, stabilitatea şi securitatea.

În opoziție cu aceasta, însă, se sesizează, ca element negativ al globalizării instabilitate care se întinde din Orientul Apropiat până la, litoralul asiatic. Zona este marcată de probleme de mare gravitate, gen: sărăcie, ineficacitatea guvernării, dezechilibrul puterii, şomaj ridicat, fundamentalism islamic extremist şi, ceea ce este mai grav, absența securității.

România, revenind pe plan național putem spune că transformările mondiale îşi spun cuvântul tot mai tare, iar ăsta nu este în mod obligatoriu şi un lucru rău, orice transformare are şi urcuşuri şi coborâşuri, criza a venit, globalizarea a ajutat-o să se răspândească pe tot mapamondul, iar securitatea națională dictează măsuri prompte pentru a stabiliza viața economică şi socială din țară, iar pericolele actuale sunt:

A. Inflația
B. Deficitul de cont curent
C. Lipsa investițiilor
D. Lipsa lichidităților

E. Finanțare “ scumpă”
F. Şomajul în creştere
G. Falimente crescânde în rândurile IMM-urilor
H. Criza din sistemul educațional.

Concluzii şi propuneri

Este extrem de benefică studierea securității naționale din perspectiva globalizării şi a crizei actuale, pentru că oferă posibilitatea structurării unei strategii de răspuns, care, pornind de la cauzele crizei generalizate, să reducă insecuritatea statului.

Înțelegând că lucrează pentru sine, statul trebuie să contribuie activ la adâncirea caracterului sistemic al securității, la o abordare preventivă şi coordonată a securității sale şi a celei globale, sprijinind din toate puterile reforma instituțiilor de securitate şi a sistemului economic care este primordial pentru orice stat preocupat de securitatea sa, iar realizarea unei noi arhitecturi de securitate este în ordine. Se impune a fi acordată o şansă mai mare securității cooperative, care, sprijinită de prevederi şi parteneriate, oferă o perspectivă optimistă securității globale şi, implicit, celei naționale, iar această prevedere a politicii active, este singura în măsură să facă față noilor amenințări. În spațiul global, sunt necesare unele *activități care* să *contribuie la consolidarea securității naționale.*

Având in vedere contextual international acestea se referă la:

1. creşterea resurselor generatoare de securitate națională;
2. dezvoltarea, pe plan regional, a apărării cooperative;
3. reducerea vulnerabilităților economice, sociale, politice, militare şi de mediu;
4. dezvoltarea unor mecanisme viabile de reglare si control;
5. sporirea operativității sistemelor de securitate colectivă;
6. sporirea cooperării economice, pe fondul diminuării, prin demersuri comune, a efectelor negative ale globalizării;
7. dezvoltarea sistemelor de gestionare şi combatere a amenințărilor asimetrice;
8. sporirea preocupărilor pentru securitatea globală.

Bibliografie:

[1] **Strategia de Securitate Națională a României**, M.Of. nr. 822 din 20.12.2001.
[2] **Carta Albă a Securității şi Apărării Naționale**, Bucureşti, 2004.
[3] GILPIN, Robert, Economia mondială în secolul XXI, Editura Polirom, Iaşi, 2004.
[4] MUREŞAN, Mircea, ENACHE, Doru, **Globalizarea la începutul secolului XXI. Securitatea națională a României în epoca globalizării**, Editura Universității Naționale de Apărare, Bucureşti, 2005.
[5] TUREAC C., **Management strategic**, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 2008.
[6] www.mapn.ro.
[7] www.insse.ro.

IMPACTUL CRIZEI GLOBALE ASUPRA SECURITĂȚII NAȚIONALE

Dr. Cornelia Elena TUREAC[*]
Valentin CURTEANU[**]
Alin Constantin FILIP[***]

A strong, competitive, efficient, macro-stable and dynamic economy under the rapport of the growth rate and adaptable to the integration and globalization requests, is an important pillar of the national security, providing conditions for the economic and social security. Therefore the global crisis from the present is having a significant impact over the global security particularly on the national security from Romania. Every country has its unique features and therefore and an economic downturn affects it differently. Nobody was really prepared for such an impact on the world economy and especially on the national one.

Introducere

Criza financiară, de regulă fiind şi un început de criză economică, este o situație în care cererea de bani este mai mare decât oferta de bani. Aceasta însemnând că lichiditatea este rapid evaporată deoarece banii disponibili sunt retraşi din bănci, forțând astfel băncile fie să vândă propriile active şi investiții, pentru a-şi acoperi necesitățile sau să colapseze .

Ca definiție, criza economică reprezintă o situație în care economia unei țări trece brusc printr-o scădere a forței sale. O economie ce trece printr-o criză economică, se resimte prin scăderea PIB-ului (Produsului Intern Brut), o evaporare a lichidităților şi o creştere/scădere a prețurilor din cauza unei inflații/deflații. Unele crize economice, precum cea prezentă, pot lua forma unei stagflații, unei recesiuni economice şi, uneori, pot duce la colaps economic. Bineînțeles, nu în ultimul rând, depresiunea economică este o urmare a agravării crizei economice, mai exact ca urmare a scăderii susținute a uneia sau mai multor economii naționale. Ea este caracterizată de o creştere "neobişnuită" a ratei şomajului, restricționarea creditelor, restrângerea majoră a producției industriale şi a investițiiilor, deflația prețurilor, hiperinflație, numeroase falimente bancare, schimburi comerciale semnificativ reduse, un curs valutar foarte volatil şi impredictibil, în principal cu tendință de devalorizare.

Securitatea națională este un proces socio-politic complex întretinut prin demersuri de natură politică, economică, socială, informațională, juridică, ecologică, socială, militară care are drept finalitate starea de securitate fundamentată pe ordinea de drept. Aceasta defineşte lipsa primejdiilor pentru națiune, comunități sociale, statul național şi cetățenii acestuia, fiind exprimată prin următorii indicatori:

[*] **Conferențiar universitar, Universitatea Danubius, Galați**
[**] **Departamentul de Cercetare, Universitatea Danubius, Galați**
[***] **Departamentul de Cercetare, Universitatea Danubius, Galați**

- dezvoltarea economică durabilă şi proposperitate pentru cetăţeni;
- prevenirea şi contracararea agresiunilor socio-politice;
- exercitarea neîngrădită a drepturilor şi libertăţilor cetăţeneşti;
- legalitatea;
- echilibrul şi stabilitatea socio-politică;
- libertate de decizie şi de acţiune a statului naţional.

Strategia de securitate naţională care răspunde nevoii şi obligaţiei de protecţie legitimă împortiva riscurilor şi ameninţărilor ce pun în pericol drepturile şi libertăţile fundamentale ale omului. Securitatea naţională se realizează prin măsuri adecvate de natură politică, economică, diplomatică, socială, juridică, educativă, administrativă şi militară, prin activitatea de informaţii, contrainformaţii de securitate, precum şi gestionarea eficientă a crizelor.

Securitatea naţională are ca principale priorităţi următoarele:

1. Promovarea democraţiei;
2. Lupta împotriva terorismului internaţional;
3. Combaterea proliferării armelor de distrugere în masă;
4. România – vector dinamic al securităţii şi prosperităţii în regiunea Mării Negre;
5. Securitatea internă;
6. Administraţie publică profesionistă şi eficientă;
7. Justiţie democratică;
8. Combaterea corupţiei;
9. Creşterea competitivităţii şi a caracterului performant al economiei;
10. Modernizarea instituţiilor care au responsabilităţi în domeniul securităţii naţionale;
11. Dezvoltarea infrastructurii şi sporirea gradului de protecţie a acesteia;

Principiile ce călăuzesc fundamentarea strategiei de securitate naţională sunt:

a) abordarea sistematică şi cuprinzătoare a problematicii securităţii naţionale;
b) convergenţa dintre politica de securitate şi politica de dezvoltare economico-socială;
c) concentrarea eforturilor asupra siguranţei cetăţeanului şi securităţii publice;
d) concordanţa dintre concluziile rezultate din evaluarea mediului de securitate, opţiunea politică şi acţiunea strategică.

Metoda de cercetare: Realizarea studiilor impactului crizei economice globale asupra securităţii naţionale prin comparaţia în oglindă a crizei actuale cu securitatea naţionala (necesităţi, obiective, care domenii sunt mai grav afectate de criză) şi efectele acestei crize deopotrivă asupra securităţii nationale.

Începutul crizei economice şi dezvoltarea acesteia

Începutul crizei economice globale presupunem că este cunoscut de toată lumea însă ţinem să menţionăm că la baza acestei crize începute, bineinteles din "puternicul" stat şi una dintre "marile puteri" ale lumii SUA, a fost politica monetară greşită adaptată de FED prin scăderea dobânzii de referinţă sub 2%, adoptând o

politică de "ajutor" pentru ca americanii să obțină mai uşor bani. Procedând astfel, FED a renunțat la politica moderată a ultimilor decenii dinainte de 2002 deşi a produs creştere economică şi stabilitate. Bineînțeles, odată cu obținerea mai uşoară a banilor, americanii au inceput să profite de "vremea bună" a anilor prin creditări riscante oferite de bănci. În concluzie, creditorii au început să dea credite din ce în ce mai riscante.

Deci, începutul crizei actuale a fost acum doi ani când situația pieților financiare internaționale era roz, iar domeniul imobiliar părea o investiție mai mult decat sigură şi profitabilă. Micile semne date de unele firme de creditare din SUA, prin concedieri şi eventuale falimente, nu a ingrijorat statul deoarece din punctul lor de vedere companii financiare cu probleme, intrate în faliment, au mai fost şi inainte. Însă de această dată era altfel.

Pe Wall Street, băncile de investiții au răspuns la boom-ul financiar adunând la un loc ipotecile imobiliare, folosind acțiunile astfel obținute pentru a garanta instrumente financiare complicate. Minții luminate au creat aceste instrumente, agențiile de rating care le-au evaluat şi instituțiile prestigioase care le-au cumpărat nu au sesizat riscul enorm pe care îl prezentau.

Motivul acestor reacții e simplu, cam din acelaşi motiv pentru care instituțiile de credit şi-au relaxat regulile de acordare a împrumuturilor şi din acelaşi motiv pentru care americanii nu-şi permiteau o casă au cumpărat totuşi una – banii fiind uşor de obținut. FED i-a obişnuit pe toți cu riscul, printr-o expunere prelungită la el.

O altă greşeală a statului american, mai precis a Congresului, a fost când s-a folosit de instituțiile de creditare Fannie Mae şi Freddie Mac pentru a extinde piața creditelor riscante. FED nu a sesizat că înghețarea creditului estre o problemă a riscului împărțit între toți şi a tratat-o ca pe o problemă de lichiditate. Imediat, ca urmare a acestei greşeli, Guvernul a mai făcut una aruncând o tranşă de bani "ieftini" subminând dolarul, iar prețul petrolului a început să crească necontrolat.

Alfel spus, totul a început din lăcomia oamenilor de a avea mult şi repede, precum şi lăcomia băieților de pe Wall Street de a da împrumuturi din ce în ce mai riscante, din care şi-au sustras comisioane substanțiale şi de a atrage bănci serioase în această cursă a câştigurilor mari cu orice risc, totul devenind un uriaş balon de săpun. Deci, putem spune că aceasta criză a început prin una mai degrabă imorală decât financiară.

De-a lungul anului 2008, criza economică s-a făcut resimțită cu adevărat în plan global prin importante falimente precum Bear Stearns, preluată de Jp Morgan, IndyMac, o mare companie americană, s-a prăbuşit şi cea de-a patra mare bancă de investiții din SUA, Lehman Brothers a intrat în faliment. Naționalizarea în acelaşi an a ajuns la ordinea zilei prin naționalizări a unor companii şi bănci importante precum: Compania de credite ipotecare Braford&Bingley din Marea Britanie, statul olandez naționalizează activitățile bancare şi de asigurări ale Fortis, Northern Rock Bank (Marea Britanie), AIG (SUA).

Bineînțeles, ca urmare a acestei crize, şomajul s-a ridicat prin disponibilizări făcute de firme de toate mărimile, de unele pentru a se salva de la faliment, pentru altele pentru a încerca să se mențină pe profit. Iar în țările slab dezvoltate, economic, s-au devalorizat monedele naționale în raport cu moneda euro.

Impactul crizei globale asupra economiei naţionale româneşti

Cauza principală în România pentru adâncirea crizei a fost consumul excesiv pe datorie cum de altfel a fost practicat cu mai mare vâlvă în SUA. Criza financiară internațională a fost declanşatorul crizei economice interne, pentru că a afectat sursele de finanțare.

Creşterea economică a României din perioada 2005 – 2008 nu a fost generată, aşa cum ar fi fost eficient economic, de cererea externă (exporturi), ci de cererea internă reprezentând consumul populației, consumul guvernamental şi investiții în cea mai mare parte neproductive, acest cumul de creştere neadecvat creând dezechilibre macroeconomice.

Dacă în anul 2004 se realiza o creştere economică de 8,5% la o inflație de 9,3%, cu un deficit fiscal de 1,5% din PIB şi un deficit al contului de curent de 8,4% din PIB, în anul 2008, s-a realizat o creştere economică de 7,9% la o inflație de 6,3% cu un deficit fiscal de aproximativ 5% din PIB (de două ori mai mare decât cel programat) şi un deficit al contului curent de 13,5% din PIB (după ce în 2007 se înregistrase un deficit de 14% din PIB).

În condițiile în care sistemul bancar românesc, este deținut în proporție de aproape 90% de bănci cu capital străin, iar acestea au înregistrat pierderi financiare datorită achiziționării de produse toxice de pe piața americană şi în mai mică proporție de pe cea engleză (derivate financiare, având la bază active imobiliare şi financiare ale căror prețuri s-au prăbuşit), capacitatea băncilor-mamă cu filiale în România de a le acorda, în continuare, linii generoase de credit la costuri reduse (care să fie reîmprumutate) a scăzut dramatic, îndeosebi începând din luna octombrie 2008, odată cu falimentul băncii americane Lehman Brothers.

Concomitent, un alt factor care a făcut să fie resimțită din ce în ce mai acut criza globală şi în România este faptul că exporturile româneşti sunt bazate pe produse metalurgice, petro-chimice şi sub-ansamble ale unor echipamente complexe inclusiv automobile, iar pe plan extern, tot prin prăbuşirea creditelor acordate de bănci, a scăzut cererea pentru astfel de produse, în paralel cu diminuarea cererii interne pe fondul contracției substanțiale a creditării, producându-se reducerea drastică a creşterii PIB, până în jur de 3% în scenariu optimist şi în jur de 2% într-un scenariu mai realist, deşi acum putem spune că ar putea avansa creşterea cu zero în 2009.

În timpul guvernului din perioada 2004-2008, ponderea în PIB-ul total al țării obținută în sectorul agrar a descrescut de la 12,96% în 2004 la 6,46% la finele anului 2008, iar ponderea sectorului industrial a decrescut de la 27,01% la 22,85% în 2008. Din această cauză suma celor două sectoare al căror rost este să asigure consumul intern şi majoritatea exporturilor a scăzut de la 39,96% din PIB la finele anului 2004, la 29,31% la finele anului 2008, în timp ce PIB-ul anual a crescut, după raportările anuale, de la 73,167 de miliarde dolari în 2004, la 182,9 miliarde dolari în 2008 (cca. 185 după ultimele rapoarte statistice), timp în care deficitul de comerț exterior al țării a însumat, în patru ani, astronomica sumă de 91,694 miliarde de dolari.

În anul 2008, suma celor două sectoare care au alcătuit ponderea de 29,31% din PIB a fost de 53,615 miliarde dolari. Exportul total al țării a fost de 47,059

miliarde dolari. Economiile Germaniei şi Italiei, care absorb împreună aproape o treime din volumul de exporturi al României au scăzut cu 0,5 si 03% în trimestrul al doilea al anului 2008.

Deficitul comercial al României s-a redus cu 62,4% în primele opt luni, la 5,798 miliarde euro. România a importat în primele opt luni cu 36,6% mai puțin decât în perioada similară din 2008, respectiv aproape 24,36 miliarde euro şi a exportat cu 19,1% mai puțin, de 18,56 miliarde euro.

În perioada ianuarie-august 2009, exporturile României către țările din afara spațiului comunitar au scăzut cu 29,1% față de aceeaşi perioadă din 2008, până la 4,87 miliarde euro, iar importurile din afara UE s-a redus cu 44%, până la aproape 6,55 miliarde euro. România a livrat către celelalte 26 de state din UE mărfuri în valoare de 13,69 miliarde euro, cu 14,9% mai puțin decât în aceeaşi perioadă a anului 2008, şi a importat cu o treime mai puțin, de 17,8 miliarde euro.

Maşinile şi echipamentele de transport au avut în continuare cea mai mare pondere în exporturile româneşti din primele opt luni de 41,8% fiind urmate de combustibili (6,4%), produse agroalimentare, băuturi şi tutun (6,1%), materii şi materiale (6%) şi produse chimice şi conexe (4,6%). Alte produse manufacturate au reprezentat 35,1% din totalul exporturilor.

Prima unitate care a anunțat că resimte efectele crizei financiare a fost Combinatul Arcelor Mittal din Galați care a redus la mai mult de jumătate din producția de laminate ținând cont că Arcelor Mittal a fost cel mai mare exportator din România.

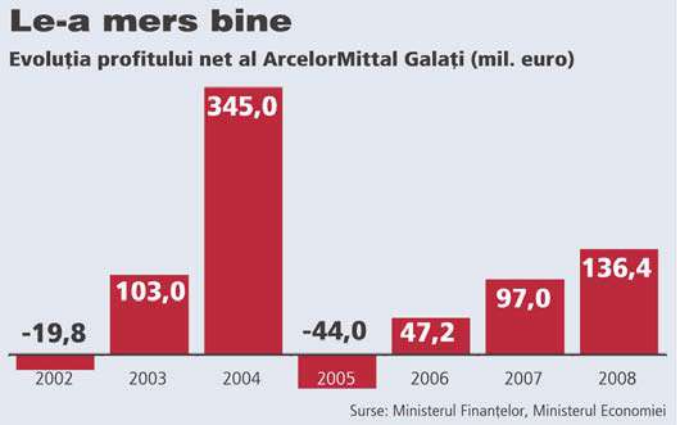

Fig. 1 Evoluția profitului net al Arcelor Mittal Galați 2002 – 2008

Criza economică afectează tot mai puternic majoritatea companiilor, prin scăderea vanzarilor, îngreunarea accesului la finanțare, reducerea considerabilă a lichidităților şi creşterea numărului de falimente în ultimele luni. Comerțul cu amănuntul reprezintă sectorul de activitate în care au fost înregistrate cele mai multe falimente în primul semestru din 2009 mai exact 2.136 de cazuri sau 20,47% din totalul falimentelor, potrivit unui studiu privind evoluția numărului de falimente în România realizate de sucursala locală a Coface, pe baza cazurilor înregistrate la Oficiul Național al Registrului Comerțului. Altfel, în prima jumătate a lui 2009, au fost înregistrate 10.435 de companii care se aflau în diverse stadii ale procedurii de

insolvență, dintre care 5.222 de firmă se aflau în procedură generală de insolvență, 2.353 erau în procedură simplificată, 2.851 intraseră în faliment.Primele trei sectoare de activitate din topul falimentelor sunt comerțul cu amănuntul, comerțul cu ridicata şi distribuție şi construcție ele având o pondere de peste 50% din totalul cazurilor.

Sector de activitate	**Total falimente**	**% total falimente**
Comerț cu amănuntul	2.136	20,47
Comerț cu ridicata şi distribuție	2.134	20,45
Construcții	1.328	12,73
Transporturi	661	6,33
Alte activități de servicii personale	596	5,71
Hoteluri şi restaurante	592	5,67
Alte activități de servicii prestate în principal întreprinderilor	577	5,53
Fabricarea lemnului şi a produselor din lemn	534	5,12
Fabricarea produselor textile, îmbrăcăminte şi încălțăminte	442	4,24
Agricultură	372	3,56
Industria alimentară şi a băuturilor	365	3,5
Industria metalurgică	263	2,52
Fabricarea substanțelor şi produselor chimice	139	1,33
Tranzacții imobiliare	137	1,31
Asanarea şi indepărtarea gunoaielor, salubritate	127	1,22
Industria extractivă	32	0,31
TOTAL	**10.435**	**100**

Tabel nr. 1 - Falimentele în primele 6 luni ale anului 2009

Sursa : Coface Romania

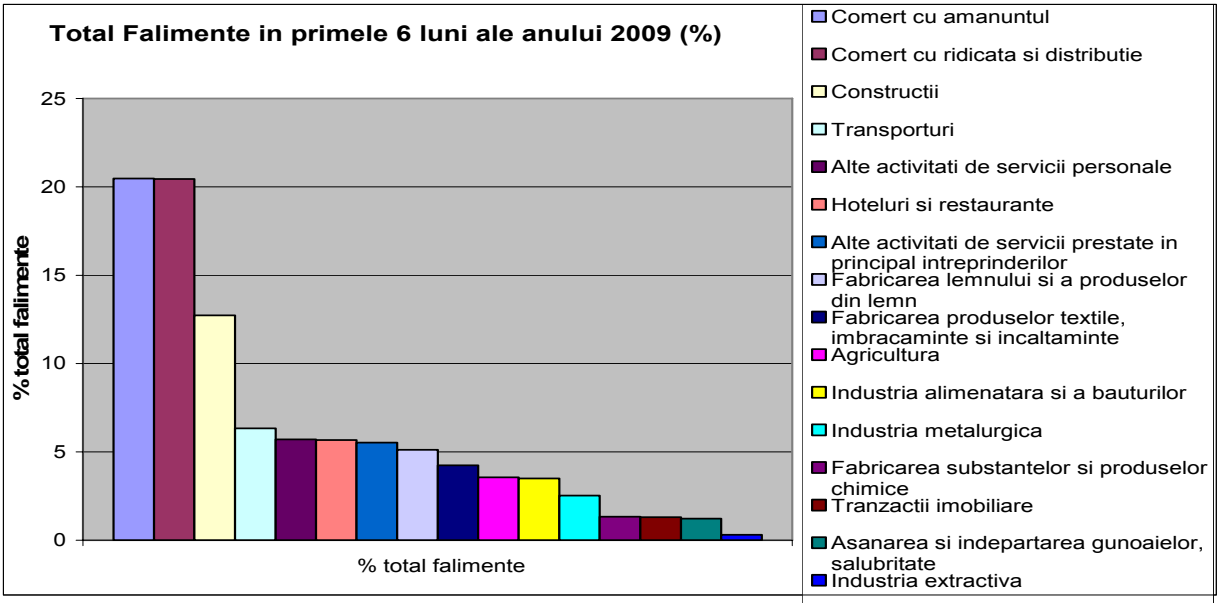

Fig. 2 Falimentele exprimate în procente în primele 6 luni ale anului 2009

În acelaşi timp, odată cu intrarea în insolvență a companiilor şi în faliment, au început şi disponibilizările angajaților şi prin această disponibilizare a crescut şi rata şomajului îin România.

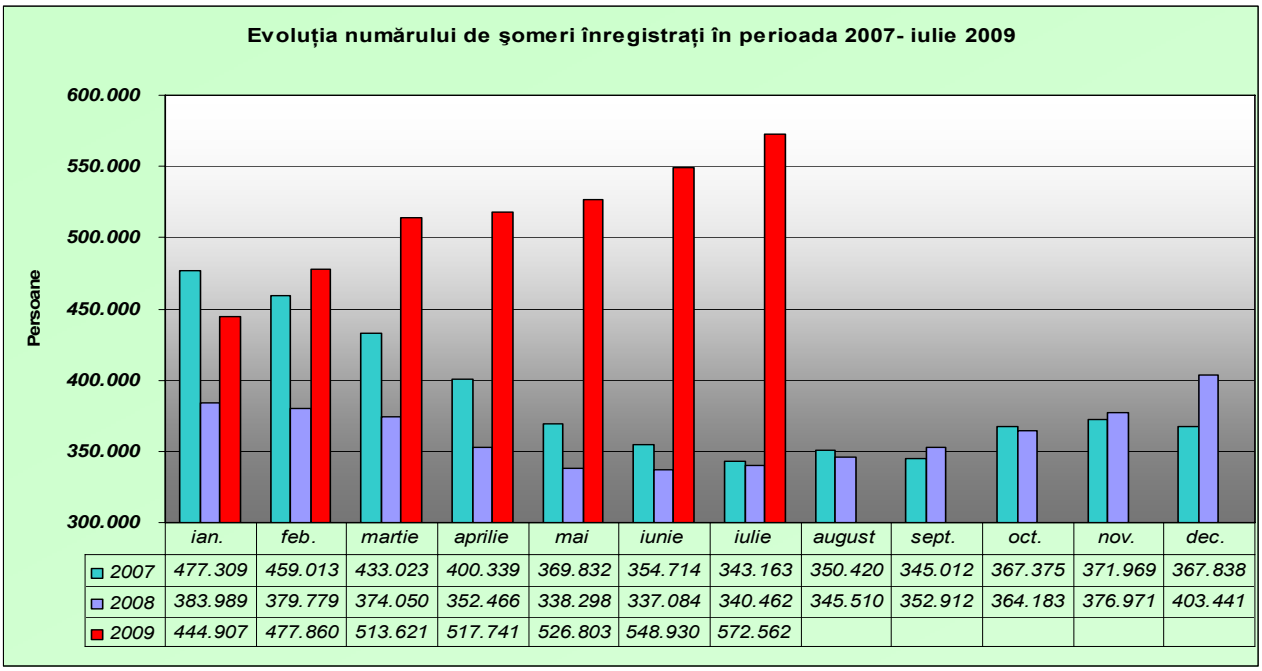

	ian.	feb.	martie	aprilie	mai	iunie	iulie	august	sept.	oct.	nov.	dec.
2007	477.309	459.013	433.023	400.339	369.832	354.714	343.163	350.420	345.012	367.375	371.969	367.838
2008	383.989	379.779	374.050	352.466	338.298	337.084	340.462	345.510	352.912	364.183	376.971	403.441
2009	444.907	477.860	513.621	517.741	526.803	548.930	572.562					

Fig. 3 Evoluţa numărului de şomeri înregistraţi în perioada 2007 – iulie 2009
Sursa: ANOFM

La sfârşitul lunii iulie 2009, rata somajului înregistrat la nivel naţional a fost de 6,3% mai mare cu 2.7 pp decât cea din luna iulie a anului 2008 şi cu 0,3 pp decat cea din luna iunie a anului 2009. Numărul total de şomeri la finele lunii iulie, de 572.562 persoane, a crescut cu 23.632 faţă de cel de la finele lunii anterioare.

Impactul crizei economice globale asupra obiectivelor principale ale securităţii naţionale

Ca factor cumulativ şi de convergenţă transpartinică, securitatea naţională urmăreşte să asigure starea de normalitate democractică la care aspiră societatea – cetăţenii, comunităţile şi statul – pe baza eforturilor ce vizează deplina instaurare a legalităţii, făurirea prosperităţii economice, echilibrul social şi stabilitate politică. Progresul, prosperitatea şi securitatea naţională a României ca rezultantă majoră a unui proces complex de promovare şi garantare a valorilor şi intereselor naţionale vizează în esenţă:

A. Integrarea reală şi deplină în Uniunea Europeană;
B. Asumarea responsabilităţii a calităţii de membru al Alianţei Nord-Atlantice;
C. Menţinerea integrităţii, unităţii, suveranităţii, indepedenţei şi indivizibilităţii statului roman, în condiţiile specifice ale participării la construcţia europeană;
D. Dezvoltarea unei economii de piaţă competitive, dinamice şi performante;
E. Modernizarea radicală a sistemului de educaţie şi valorificarea eficientă a potenţialului uman, ştiinţific şi tehnologic;
F. Creşterea bunăstării cetăţenilor, a nivelului de trai şi de sănătate ale populaţiei;
G. Afirmarea şi protejarea culturii, identităţii naţionale şi vieţii spirituale ale românilor, în conditiile create de cadrul unional european.

Pentru a fi indeplinite aceste obiective trebuiesc îndeplinite în plan intern:

- ♦ stabilitate politică;
- ♦ reforma profundă a clasei politice;
- ♦ maturizarea spiritului civic şi participarea activă a societăţii civile la procesul de guvernare;
- ♦ eradicarea corupţiei instituţionale;
- ♦ asigurarea armoniei interetnice şi interconfesionale;
- ♦ modernizarea rapidă şi sporirea gradului de protecţie a infrastructurii critice;
- ♦ menţinerea stabilităţii sistemului financiar şi a pieţei de capital;
- ♦ protejarea resurselo naturale şi a mediului.

O economie puternică, performantă şi competitivă, macrostabilă, dinamică, sub raportul ritmului de creştere şi adaptabilă la cerinţele integrării şi globalizării, reprezintă un pilon important al securităţii naţionale, asigurând condiţii pentru securitatea economică şi socială, interesul majorităţii populaţiei pentru susţinerea instituţiilor democratice şi baza necesară pentru promovarea iniţiativelor vizând prosperitatea şi securitatea naţiunii.

Dezvoltarea economică susţinută, capabilă să atragă investiţii strategice, să genereze locuri de muncă devin principalele probleme în plină criză economică globală când, ţara este obligată să facă împrumuturi în valoare de 20 de miliarde euro de la FMI . Deficitul de cont curent al României se va comprima puternic în 2009 până la 4,6% din PIB, de la nivelul de anul trecut de 12,3% din PIB, a arătat raportul preliminar din toamna al Comisiei Naţionale de Prognoză (CNP).

Deficitul balanţei de plăţi a României s-a redus cu 73,8% în primele şapte luni din 2009 la 2,717 miliarde de euro, pe fondul comprimării semnificative a deficitului comercial şi nivelul ridicat al excedentului balanţei transferurilor curente.

Prognoza CNP ia în calcul o scădere a economiei cu 7,7% în acest an, în condiţiile în care FMI a apreciat că PIB se va comprima cu 8 – 8,5% în 2009.

În urma acestor date, putem spune cu certitudine că o criză economică globală afectează toate ramurile economiei şi odată cu afectarea acestora, ţara s-a adâncit în datorii prin care va trebui să le acopere iar când va veni vremea vor începe să crească taxele directe şi indirecte (creşterea TVA-ului intră în discuţii, ceea ce va afecta în mod direct populaţia prin scumpirea în lanţ, neliniară, a tuturor bunurilor şi serviciilor).

Concluzii şi propuneri

Prin studierea în amănunt a obiectivelor securităţii naţionale ne dăm seama cum criza globală afectează din plin ramura economică, unul dintre pilonii principali ai securităţii naţionale.

Ţinând cont de faptul că statul are numai de suferit de pe urma crizei, el trebuie să aibă o capacitate mai bună de anticipare şi de acţiune pro-activă la eventualele ameninţări la adresa securităţii naţionale. Egal importantă –şi deopotrivă esenţială – este cunoaşterea, înţelegerea şi mai ales evaluarea corectă a proceselor interne a gradului de coeziune socială.

Nu în ultimul rând, globalizarea profilează o şansă reală de dezvoltare economică aptă să creeze prosperitate şi să protejeze mediul, să se întreţină relaţii bune economice şi politico – sociale pentru anumite schimburi comerciale (cu această ocazie există oportunitatea de extindere a pieţei de desfacere şi dezvoltarea durabilă a economiei).

Cu toate elementele negative ale crizei economice în această lună s-a ajuns şi la o criză care bineînţeles a agravat criza economică afectând leul care la interval de câteva ore în urma căderii Guvernului s-a depreciat simţitor faţă de euro. Iar pe de altă parte, criza politică riscă să provoace plecarea investitorilor şi alocarea de fonduri. România are nevoie de fonduri pentru compensarea deficitului public, dar pentru moment nu se ştie cum va fi depăşită această situaţie.

Iar, în acest moment, cu cât este mai gravă situaţia politico-economică în România, majorrarea TVA-ului nu ar face altceva decât să agraveze criza. Autorităţile ar putea creşte incasările bugetare prin fiscalizarea unor categorii de tranzacţii care nu sunt impozitate, în plus ar trebui stimulat consumul prin introducerea cotelor diferenţiate de impozitare şi reducerea contribuţiilor sociale.

Bibliografie:

[1] CHIRIAC, Mircea Dănuţ, **Politici şi strategii de securitate la începutul secolului XXI,** Editura U.N. Ap., Bucuresti, 2005.

[2] FOTA, Dionysius, BACESCU, Marius, **Criza Economică din România anului 2009: cauze, efecte, soluţii,** Editura Universitară, Bucureşti, 2009.

[3] GILPIN, Robert, **Economia mondiala in secolul XXI**, Editura Polirom, Iaşi, 2004.

[4] GREENSPAN, Alan**, Monetary Policy and Uncertainty. Adapting to A Changing Economy,** Publisher Univ. Pr of the Pacific, July 2004.

[5] Carta albă a Securităţii şi Apărării Naţionale, Bucureşti, 2004.

[6] Strategia de Securitate Naţională a României, Bucureşti, 2007.

[7] www.anofm.ro

[8] www.wallstreet.ro

[9] www.ziare.com

REVOLUȚIA ÎN AFACERILE MILITARE, SURSĂ DE SECURITATE ÎN ZONELE CU POTENȚIAL CONFLICTUAL

Adriana UNGUREANU*

The military contemporary phenomenon is a very complex one. At present, because of the Revolution in Military Affairs caused by the IT&C rapid evolution, national armies have a new shape and also a new content. US anti-ballistic missile system, a symbol of high-tech military developments, could be a real opportunity for ensuring Black Sea Area security, but at the same time could become a serious problem between American and Russian administration. Ballistic missile defense systems are intended to destroy missiles of an adversary in flight. Such defense systems pose a significant obstacle to disarmament efforts because they create a perceived need for adversarial nations to expand their nuclear arsenals so as to be assured of being able to overcome the other's defence capabilities in the case of a nuclear attack.

President Obama's decision to cancel the antimissile defense system in Eastern Europe, a politically sensitive issue in US-Russian relations, earned a strong welcome from Russian leaders and could be seen as a sign of a warming in relations.

„...victoria surâde numai celor care anticipează schimbările în caracterul războiului..."

Giulio Douhet

Politica internă sau internațională nu sunt decât două manifestări diferite ale aceluiaşi fenomen: lupta pentru putere. Întreaga istorie arată că națiunile implicate în politica internațională se pregătesc continuu, participă sau îşi revin în urma violenței organizate sub forma războiului. Orice strategie politică îşi propune fie să mențină puterea, fie să o sporească, fie să o utilizeze demonstrativ. Realismul politic consideră că principalul model de interacțiune în politica internațională este şi va rămâne conflictul. La începutul mileniului III, omenirea se confruntă cu multe probleme care pot declanşa sau alimenta violența, pot contribui la menținerea şi acutizarea conflictelor existente sau chiar la apariția unora noi. Pacea la nivel global şi securitatea statelor democratice au devenit din ce în ce mai dependente de evenimentele care se produc în afara teritoriului național, determinând depăşirea sferei de responsabilitate a unei singure țări sau a unui singur organism internațional cu atribuții în domeniu.

Dacă în perioada Războiului Rece forțele armate erau organizate şi pregătite să înfrunte un inamic cunoscut, studiat din timp şi într-un teatru ştiut, în prezent amenințările de securitate asimetrice predomină şi din acest considerent, a apărut şi necesitatea reformării sistemului de apărare şi securitate al tuturor statelor

* **Maior, Serviciul de Telecomunicații Speciale, doctorand în „Ştiințe Militare şi Informații" la Universitatea Națională de Apărare „Carol I"**

democratice, fenomen care poartă denumirea de Revoluție în Afacerile Militare. Astfel:

- armatele de masă sunt înlocuite treptat cu formațiuni de dimensiuni reduse formate din profesioniști şi sunt dotate cu armament modern şi performant;
- confruntarea informațională constituie dominanta conflictului armat şi se bazează pe o logistică modernă din punct de vedere al tehnologiei informației;
- organele de decizie şi de planificare a războiului au o compunere preponderent politico - militară şi acționează de la mare distanță;
- evoluția mijloacelor informaționale şi creşterea rolului mass-media impune liderilor politici şi militari să ia în considerare reacțiile opiniei publice naționale şi internaționale în procesul decizional.

Schimbarea modului de desfăşurare a războiului, conform viziunii deterministe a istoriei, se datorează dezvoltărilor tehnologice. În noul tip de război, miza o constituie achiziția şi diseminarea informației şi introducerea unor noi tipuri de armament care să necesite tot mai puțin prezența umană. Războaiele viitorului vor avea ca scop proiectele economice majore precum: gestionarea materiilor prime strategice, a căilor de acces şi a piețelor de desfacere a acestora, controlul politico-militar asupra zonelor în care există materii prime strategice, accesul la tehnologiile de înaltă performanță.

Noile tipuri de operații sunt foarte diferite de cele efectuate în războaiele secolului al XX-lea prin aria de cuprindere, rapiditatea desfăşurării acțiunilor tactice şi prin combinarea efectelor strategice cu cele operative. Războiul Bazat pe Rețea este un concept care se fundamentează pe integrarea în rețele reale şi virtuale a sistemelor de culegere şi prelucrare a informației, a celor de comandă, control şi a sistemelor de arme astfel încât decalajul între informație şi lovire să fie redus la maxim, acțiunea/reacția devenind aproape instantanee. Prin capacitatea sa de a concentra timpul, de a realiza simultaneitatea informație – decizie – acțiune, RBR influențează semnificativ întreaga artă a războiului atât la nivel politico-militar, cât şi la nivel strategic.

Revoluția în Afacerile Militare, concept esențialmente american presupune realizarea unei interoperabilități crescute între uscat, apă, aer, spațiu şi cyberspațiu, altfel spus o integrare a tuturor dimensiunilor într-un „théâtre global". Este de fapt o modalitate de schimbare şi transformare radicală a politicilor, strategiilor, tacticilor, logisticii şi a tuturor celorlalte componente ale domeniului militar, fiind atât o *revoluție* tehnologică şi informațională, cât şi una de natură filosofică şi managerială care presupune noi scopuri şi obiective politice pentru acțiunea militară sau civil-militară, noi concepții strategice, operative, tactice precum şi noi resurse.

O astfel de *revoluție,* cu implicații majore în modelarea conflictualității la nivel mondial, se realizează prin intermediul unor procese complexe şi profund interdependente precum transformarea armatei şi profesionalizarea sa şi înseamnă o înlănțuire de fenomene şi procese, absolut interdependente care au un singur scop şi anume: crearea unei armate moderne caracterizată prin flexibilitate, suplețe, dinamism, motivație intrinsecă, superioară a întregului personal, capabilă să răspundă

prompt, oportun şi eficace tuturor provocărilor la adresa apărării şi securității naționale. Prin formarea unei astfel de armate se urmăreşte îndeplinirea obiectivului strategic de a crea sau de a menține un avantaj în cadrul competiției sau de a anihila avantajul unui adversar.

În cadrul procesului de transformare, educația şi instrucția vor continua să reprezinte elementele esențiale, acestea permițând obținerea unui luptător instruit, cu o cultură managerială semnificativă, capabil să opereze într-un mediu multinațional întrunit, să identifice zonele critice, să îşi asume riscuri şi să aibă capacitatea şi curajul de a implementa schimbarea.

Războiul poartă şi va purta mereu amprenta unei decizii politice şi va arăta aşa cum va fi şi societatea viitorului. Pe termen mediu şi chiar pe termen lung este posibil să se mențină decalaje economice şi tehnologice considerabile între continente, state şi alte entități care vor genera mari conflicte de interese şi care vor duce la o dezvoltare fără precedent a armamentului şi a tehnicii de luptă. În sensul formulat de Clausewitz, războiul va continua să fie o exprimare a politicii prin forță şi prin mijloace violente şi pe măsură ce procesul de globalizare avansează va deveni, în ultimă instanță, un mijloc al politicii comunității internaționale de impunere prin forță a unor decizii şi de gestionare violentă a crizelor şi conflictelor.

Trăim în epoca parteneriatelor strategice! Acestea reprezintă urmarea unor strategii ale marilor puteri de regrupare şi reorganizare a forțelor şi acțiunilor astfel încât în urma spargerii bipolarității, să se prevină fragmentarea excesivă a intereselor şi apariția unor focare de criză greu de gestionat. Parteneriatele strategice nu sunt însă soluții pe termen lung şi nu exclud războiul, ci pun doar într-o relație de complementaritate entități politice importante, reducând atât vulnerabilitățile acestora, cât şi amenințările şi riscurile adiacente.

Deşi Războiul Rece s-a sfârşit, competiția dintre Rusia şi SUA continuă, iar Zona Extinsă a Mării Negre constituie un punct de plecare semnificativ pentru cei doi actori către o resetare a relațiilor existente, însă trebuie identificate instrumente eficiente în gestionarea unui mediu de securitate atât de complex. Spațiul ex-sovietic, insuficient instituționalizat după destrămarea imperiului, moşteneşte o serie de probleme de natură conflictuală, consecințe, de altfel specifice destrămarii tuturor imperiilor lumii. Informațional, competiția este dominată de două percepții extreme, cea americană conform căreia Rusia urmăreşte refacerea imperiului sovietic şi cea rusă care susține că SUA doresc eliminarea lor dintr-un spațiu în care are interese majore care sunt generate de o istorie comună.

Scutul american antirachetă, *simbol al înaltei tehnologii* militare, poate constitui o şansă pentru asigurarea securității la Marea Neagră, dar în acelaşi timp se poate transforma şi într-un important factor destabilizator. Aşa cum se ştie, perspectiva instalării elementelor celei de-a treia poziții a scutului SUA în Polonia şi Cehia a provocat mari nemulțumiri Rusiei, deşi oficialii americani declaraseră că scutul va fi îndreptat strict împotriva rachetelor iraniene.

Rusia consideră scutul antirachetă un element care viciază echilibrele negociate între cei doi în domeniul armelor nucleare strategice deoarece caracteristicile tehnice permit folosirea acestuia mai curând împotriva rachetelor intercontinentale ruseşti a căror amplasare este cunoscută, decât împotriva unor potențiale rachete iraniene.

Astfel, pe lângă vehemența opoziției şi invocarea unor reconsiderări în domeniul armamentului său nuclear strategic, Rusia a invocat şi posibilitatea instalării rachetelor sol-sol *Iskander* în regiunea Kaliningrad, pentru a contracara elementele scutului, existând bănuieli că s-ar avea în vedere instalarea acestor rachete şi în zona Mării Negre. O asemenea perspectivă nu poate fi ignorată de către statele Europei Centrale şi nici de cele riverane care ar putea fi puse în fața unor alte realități militare decât cele cunoscute.

Această variantă a evoluției problemei scutului antirachetă ar fi şi cea mai dramatică deoarece ar putea atrage măsuri militare de răspuns, adică o spirală a evenimentelor care ar provoca acumularea unor tensiuni periculoase. S-ar putea repeta problemele de acum trei decenii când eurorachetele au provocat mari tulburări într-o Europă devenită ostatecă a confruntării între superputerile nucleare.

În timpul tratativelor de la Baku, Rusia prin ministrul de Externe, Serghei Lavrov a propus din nou SUA folosirea în comun a stației de radiolocație din localitatea azeră Gabala. Amintim că unii experți din Congresul american au ajuns la concluzia că amplasarea bazelor apărării antirachetă în Europa Apuseană nu este oportună nici din punct de vedere financiar, nici militar. Aceştia consideră că apărarea de ipotetica amenințare iraniană ar fi mai eficientă cu ajutorul scutului antirachetă mobil, amplasat în Turcia, supravegherea prin radar putând fi asigurată în Azerbaidjan şi Qatar. La toate aceste baze militare ar urma să lucreze echipaje mixte, adică ruşi în Cehia şi Polonia şi americani la Gabala şi „în acest caz, nimeni nu va avea niciun fel de suspiciuni în ceea ce priveşte intențiile fiecăruia", aşa cum subliniază Aleksandr Konovalov, preşedintele Institutului rus pentru Evaluări Strategice. Konovalov consideră că acesta ar fi un „sistem comun de apărare antirachetă, capabil să blocheze orice pericol". Radarul de la Gabala ar permite monitorizarea spațiului aerian şi cosmic al mai multor de țări şi ar putea să depisteze startul rachetelor balistice la o distanță de până la şase mii de kilometri. Oricum, aşa cum a declarat şeful Statului Major, Nikolai Makarov, citat de RIA Novosti, Rusia nu va fi de acord cu nici o eventuală propunere privind un sistem antirachetă în care nu va fi inclusă.

În luna septembrie, preşedintele Barack Obama a anunțat că proiectul susținut de predecesorul său, va fi înlocuit de un sistem care vizează interceptarea rachetelor iraniene de rază scurtă şi medie care urmează să fie instalat pe nave de război, sistem ce reprezintă de fapt, o nouă abordare de apărare a SUA şi a NATO. De asemenea, Secretarul american de Stat Hilary Clinton a declarat ca SUA nu îşi părăseşte aliații şi că va implementa un sistem de apărare mai cuprinzător şi mai eficient. Vor fi folosite rachete cu rază mică şi medie de acțiune de tip „Patriot" şi rachete SM-3 dislocate pe mare pentru interceptarea ogivelor rachetelor balistice cu rază de acțiune de la o mie până la două mii de km.

La câteva zile după decizia Washingtonului de a renunța la amplasarea scutului antirachetă în Europa, negocierile ruso-americane privind reducerea armamentului nuclear strategic s-au reluat la Geneva şi cele două părți s-au angajat să ajungă la un nou acord până la sfârşitul anului. "Recenta decizie a preşedintelui american Barack Obama, care anulează proiectul de construire a unui sistem de apărare antirachetă în Europa, ne inspiră gânduri pozitive. Moscova aşteaptă ca SUA să dea undă verde

primirii Rusiei, Belarusului şi Kazahstanului în Organizaţia Mondială a Comerţului" a declarat Vladimir Putin la Forumul Economic Investiţional de la Soci.

Aşa cum se ştie, între SUA şi Rusia au avut loc mai multe rânduri de negocieri pentru atenuarea dezacordurilor şi au fost propuse diferite variante de cooperare care să contribuie la eliminarea suspiciunilor, însă poziţiile de principiu au rămas neschimbate. Cooperarea într-un domeniu atât de sensibil cum este cel al înaltelor tehnologii militare este oricum o raritate pentru cei doi actori. Aceasta ar însemna realizarea unei atmosfere deosebite de încredere reciprocă şi adoptarea unor măsuri concrete pentru asigurarea securităţii viitoarelor investiţii, adică o lărgire a spaţiului de protecţie şi o acceptare a necesităţii respectării reciproce a intereselor fiecăruia. În acelaşi timp ar fi şi un cadru favorabil pentru armonizarea altor probleme ale zonei în care cei doi actori au poziţii şi interese diferite.

Deşi noul început în relaţia celor două mari puteri pare promiţător, nu trebuie uitat faptul că ruşii afirmă constant că arhitectura de securitate creată în urma Războiului Rece nu funcţionează întrucât Rusia nu are un rol semnificativ în procesul de luare a deciziilor în ceea ce priveşte securitatea europeană şi NATO nu doreşte să-i ofere dreptul de veto, iar aceste realităţi par imuabile, cel puţin pentru viitorul apropiat.

Bibliografie*:*

[1] **Glossaire interarmées des termes et des expressions relatifs à l'emploi opérationnel des forces**, Bucureşti, Editura AISM, 2002.

[2] BERGER, Suzanne, *Globalization and Politics*, MIT IPC Globalization Working Paperhttp://mail.rochester.edu/mksr/pSC262/articles/bergglob.pdf.

[3] CLAUSEWITZ Carl von, **Despre război,** Bucureşti, Editura miltară, 1982.

[4] CRENSHAW, Martha, **Terrorism, Legitimacy and Power, The Consequences of Political Violence**, Middletown, Wesleyan University Press, 1983.

[5] MORGENTHAU, Hans J., **Politica între naţiuni - Lupta pentru putere şi lupta pentru pace,** Editura Polirom, Iaşi, 2007.

[6] MUREŞAN Mircea, VĂDUVA Gheorghe, **Războiul viitorului,viitorul războiului,** Ediţia a II-a, Editura Universităţii Naţionale de Apărare"Carol I", Bucureşti, 2006.

[7] MUREŞAN Mircea, **Raporturile dintre armată şi societate în contextul integrării României în NATO şi aderării la Uniunea Europeană**, Editura UNAp „Carol I", Bucureşti, 2007.

[8] ZOSSOU Liliane, **La révolution dans les affaires militaires sur la scène internationale: perceptions et réactions,** Institut Universitaire des Hautes Études Internationales, Avril, Genève, 2005.

[9] VALADE Jean-Cristophe, *La révolution dans les affaires militaire au XXIème siècle* „Guerre limitée" ou „guerre hors limites", La Tribune, Revue du Collège Interarmées de Défense, No.36, 2006.

[10] TIMOTHY Thomas, *Behind the Great Firewall of China; A look at RMA/IW theory from 1996-1998*, Foreign Military Studies Office, November, 1998.

[11] TOFFLER Alvin şi TOFFLER Heidi, **Război şi antirăzboi,** Bucureşti, Editura Antet, 2000.
[12] TERTRAIS Bruno, *Faut-il croire à la révolution dans les affaires militaires?,* Politique etrangère, no 3, 1998.

Pagini web

[13] http://www.nato.int
[14] http://www.fmso.leavenworth.army.mil/fmsopubs/issues/chinarma.html
[15] http://www.dlc.org/blueprint/winter2000/owens.html
[16] http://www.diplomate.gouv.fr
[17] http://usni.org/Proceedings/Articles98/PROcebrowski.htm
[18] http://www.defense.gouv.fr
[19] http://Xpansion.polytechnique.org/article/Xp7lanxa.html
[20] http://www.presamil.ro
[21] http://www.monde-diplomatique.fr
[22] http://www.gseis.ucla.edu/faculty/kellner
[23] http://www.observer.co.uk.html
[24] http://unap.ro
[25] http://marshallcenter.org
[26] http://www.infoguerre.com
[27] http://www.frstrategie.org

COOPERAREA – ELEMENT ESENȚIAL PENTRU ASIGURAREA SECURITĂȚII

Adriana UNGUREANU[*]

Among the new concepts which appeared in the beginning of the XXI century we definitely should mention the promotion of security through cooperation. One of its main advantages consists in reducing the consumption of various resources and military expenses. In these global circumstances, the Black Sea Area can be analyzed from two antagonist perspectives: co-operation and lack of co-operation.

The co-operation perspective is represented by the initiatives and concerns of the key actors such as the United States, NATO, the European Union, Russia and reflects the real strategic interests in this particular region. The lack of co-operation perspective is proved by the unsolved problems and conflicts of the region in spite of all international efforts and diplomatic statements which have been made lately.

However, we live in a world that holds brighter prospects but also greater threats, therefore we need to think globally and to act locally. The quality of international society depends on the quality of the governments and ensuring security through cooperation should become a reality not only a concept in the future.

Începutul secolului XXI coincide cu cel al unei noi etape în evoluția relațiilor internaționale şi a lumii care se îndreaptă către o nouă ordine. Traversăm un secol bulversat de efectele globalizării şi de reechilibrarea balanței de putere, o perioadă în care se confruntă două tendințe considerate uneori ireconciliabile, alteori complementare – *cea a globalizării şi cea a fragmentării*. Privind nu prea departe în timp, constatăm că am fost martorii tuturor evenimentelor care stau la baza reconfigurării strategice ce se desfăşoară la nivel global: Războiul Rece s-a sfârşit, URSS şi Iugoslavia s-au dezmembrat, NATO şi UE s-au extins spre est, Uniunea Europeană accede la statutul de actor mondial, Federația Rusă şi-a redus influența militară, dar nu şi pe cea politică şi economică, China şi India aspiră la rangul de superputeri politico-economice, iar SUA rămân liderul incontestabil al lumii din punct de vedere politic, economic şi militar. De asemenea, nu putem face abstracție de *globalizare,* un fenomen omniprezent şi de progresele înregistrate în tehnologia informației şi a comunicațiilor care au atins cote de neimaginat în urmă cu douăzeci de ani.

Observăm că societățile tradiționale preindustriale, economiile naționale şi regionale, mentalitățile şi comportamentele sociale se remodelează, civilizațiile se întrepătrund şi se confruntă, vechii actori îşi reduc ponderea sau dispar de pe scena internațională şi alți actori de tip statal, sisteme integrate economico-politice şi militare, corporații şi ONG-uri transnaționale, organizații regionale şi continentale îşi

[*] **Maior, Serviciul de Telecomunicații Speciale, doctorand în „Ştiințe Militare şi Informații" la Universitatea Națională de Apărare „Carol I"**

dispută „prima scenă a lumii”. Dacă ne referim la vulnerabilitățile acestei noi lumi, vom constata că acestea se asociază cu resursele materiale existente sau inexistente, cu dependența de resursele energetice, cu problemele majore de mediu şi cu un comportament pe cât de variat pe atât de imprevizibil al actorilor statali şi nonstatali. În ceea ce priveste amenințările, acestea pot fi asociate cu consecințele negative ale globalizării, proliferarea armelor de distrugere în masă, terorismul internațional, conflictele locale interreligioase şi interetnice la care se adaugă şi puterea rețelelor crimei organizate. Toate acestea amenință nu numai stabilitatea regională ci şi pe cea mondială, iar Zona Extinsă a Mării Negre şi cea a Mării Caspice trebuie analizate în acest context, mai larg, al securității.

Numeroşi specialişti consideră că evoluțiile mediului global de securitate din ultimii ani au determinat o modificare a naturii riscurilor şi a amenințărilor şi la adresa securității în Europa. Spațiu de interferență a trei zone geopolitice şi geostrategice – *Europa de Sud, Europa de Est* şi *Orientul Mijlociu*, zona Mării Negre s-a transformat după 1990 într-o zonă de instabilitate, marcată de disputele de natură politico-militară şi economică dintre riverani, dar şi de preocuparea altor state de a-şi reconsidera interesele în zonă. Apreciem că evoluțiile de pe scena politică a lumii au scos în evidență caracterul determinant al regiunii Mării Negre pentru securitatea europeană, ea fiind denumită *noua frontieră a Europei* şi suntem de acord că securitatea UE nu poate fi asigurată complet atât timp cât zona Mării Negre rămâne instabilă.

Nu trebuie uitat că în arealul Marea Neagră – Marea Caspică are loc un proces destul de complicat de reconstruire şi reconsolidare a entităților. Acestea sunt ancorate într-o realitate extrem de fragmentată şi măcinată de decalaje economice şi tehnologice, de probleme nesoluționate şi de prejudecăți, iar procesul lor de consolidare şi definitivare este departe de a se fi încheiat, mai ales în condițiile în care presiunea globalizării accentuează starea de insecuritate.

După Orientul Mijlociu, Marea Caspică este a doua zonă de importanță strategică, datorită petrolului, gazelor naturale şi a interesului special manifestat de marile puteri. Considerăm că presiunile care se exercită asupra acestui spațiu sunt numeroase, greu de armonizat şi provin atât din jocul de interese al centrelor de putere mondială şi regională cât şi din cel al altor entități, după cum urmează:

- ✓ *Federația Rusă* deține principalul sistem de conducte pentru transportul hidrocarburilor şi doreşte să mențină controlul strategic asupra resurselor Mării Caspice şi Asiei Centrale, stabilitatea la frontierele sale şi controlul migrației islamice în Siberia şi al migrației chineze în Extremul Orient;
- ✓ *Statele Unite ale Americii* doresc nu numai ca firmele americane să aibă un rol important în valorificarea resurselor energetice din zonă, ci şi un mediu de securitate caracterizat de stabilitate politică, economică, strategică, religioasă şi culturală, care să prevină conflictele majore;
- ✓ *NATO* doreşte controlul strategic al situației din zonă, prevenirea amenințărilor asimetrice şi a conflictelor, precum şi protejarea intereselor europene şi euro-atlantice;

✓ *Uniunea Europeană* sprijină extinderea în zona Caucazului, accesul la resursele energetice caspice şi folosirea acestui coridor în relaţiile cu China şi cu Asia de Sud - Est;

✓ *Iranul* doreşte să-şi consolideze poziţia în Orientul Mijlociu prin consolidarea capabilităţilor nucleare şi să devină o putere militară dominantă în raport cu statele arabe moderate.

Pornind de la evenimentele care au avut loc în ultimii ani, mediul de securitate al acestei zone este şi va fi în continuare determinat de politica de parteneriat sau de confruntare în ceea ce priveşte accesul la resursele energetice, iar extinderea spre est a Organizaţiei Tratatului Atlanticului de Nord precum şi a Uniunii Europene, au transformat regiunea într-un spaţiu de desfăşurare a numeroase parteneriate, programe şi proiecte internaţionale.

O parte a problemelor cu care Occidentul se confruntă o reprezintă faptul că Rusia este înclinată să perceapă implicarea acestuia în zonă ca pe un joc cu sumă nulă, iar piatra de încercare pentru Vest va fi crearea unei strategii care să prevadă un câştig pentru ambele părţi şi să convingă guvernele de la Moscova şi de la Teheran că ar avea mai multe de obţinut din cooperarea cu Occidentul decât din obstrucţionarea oricărei acţiuni a acestuia sau urmând o politică *divide et impera.* O altă parte a problemelor se referă la relaţiile tensionate ale Statelor Unite ale Americii cu Iranul datorită continuării programului nuclear, acesta fiind considerat o ameninţare majoră la adresa securităţii regionale şi celei globale. De reţinut este faptul că, în pofida tensiunilor existente, oficialii NATO şi UE consideră că Iranul poate contribui semnificativ la stabilizarea situaţiei în Afganistan, în condiţiile impasului în care au intrat trupele NATO şi că Vestul trebuie să iniţieze un nou tip de relaţie cu această ţară în scopul de a se ajunge la o soluţie concretă pentru rezolvarea conflictului din Orientul Mijlociu.

Controversele născute în legatură cu viitorul acestei regiuni şi, în special, interesul manifestat de actorii importanţi ai mediului internaţional de securitate, ne determină să studiem cu atenţie formele de cooperare prezente, dar şi pe cele care se prefigurează. În acest areal interesele UE, SUA, Rusia şi Iran vor continua şi pe viitor să se confrunte şi este vital ca această confruntare să nu escaladeze într-un război regional. Cele mai mari obstacole care trebuie depăşite în construcţia unei cooperări eficiente sunt indiferenţa, neîncrederea şi spiritul de falie. Fără solidarităţi împărtăşite, actorii acestui areal nu pot repurta succese în lupta cu riscurile, pericolele şi ameninţările care le prelungesc perioada de tranziţie către normalitatea secolului XXI.

Evoluţiile geopolitice şi geostrategice recente au determinat concentrarea atenţiei pe spaţiul Marea Neagră - Marea Caspică deoarece, în prezent, Marea Neagră reprezintă frontiera de sud-est a Europei. De-a lungul secolelor, din punct de vedere geopolitic, geoeconomic şi geostrategic, importanţa Mării Negre s-a bazat în principal pe rolul pe care regiunea l-a avut la intersecţia dintre fostele puteri şi imperii - elen, roman, bizantin, otoman, rus. Aceasta a fost, simultan, o punte de legătură şi o frontieră, o zonă tampon şi una de tranzit între Vest şi Est. În plus, Marea Neagră a reprezentat şi reprezintă un punct de legătură pentru circuitele

comerciale şi regiunile bogate în resurse energetice şi a prosperat cel mai mult în perioadele în care nu a fost izolată şi a fost ancorată la comerțul mondial.

În prezent, arealul parcurge încă o etapă istorică, caracterizată de apartenența la sfera de influență sovietică şi de o tranziție dureroasă de la o societate şi economie închise către una bazată pe valorile democrației şi ale economiei de piață. Prin potențialul economic de care dispune, zona Mării Negre este origine, spațiu de tranzit şi destinație pentru importante fluxuri de transport rutier, feroviar, maritimo-fluvial, aerian şi energetic. Importanța este amplificată şi de existența unei vaste infrastructuri de transport energetic. Rețeaua regională de oleoducte şi gazoducte asigură transportul resurselor energetice din Federația Rusă, din spațiul caspic şi din Orientul Mijlociu, atât către țările din regiune, dar mai ales către Europa Occidentală. Pe lângă elementele de infrastructură deja existente (Sistemul de conducte Baltik, oleoductele Tenghiz-Novorossiisk; Baku-Tbilisi- Ceyhan, Baku-Novorossisk, gazoductul Blue Stream) se au în atenție şi proiecte de transport (oleoductele Burgas - Alexandropolis, Constanța-Trieste, gazoductul Nabucco) pentru tranzitul petrolului şi gazelor naturale din regiunea Mării Caspice către Europa de Vest. Marea Neagră a devenit vitală pentru achiziția de energie pentru Europa şi se apreciază că rolul acesteia va deveni din ce în ce mai însemnat în viitor. Punctele forte ale acestei regiuni provin în primul rând din aşezarea sa geostrategică şi din resursele naturale pe care le deține. Statele UE importă aproximativ 50% din energia utilizată, această valoare urmând să ajungă la 70% în 2020, iar Marea Neagră este o verigă importantă în transportul resurselor din Marea Caspică în Vest.

Oportunitatea care apare pentru Regiunea Extinsă a Mării Negre provine din capacitatea de rafinare actuală şi din rețeaua existentă de conducte. În acelaşi timp însă, acest areal trebuie să facă față şi unei mari provocări: participarea la proiectele energetice care urmează a deveni operaționale în următorii ani. Aprovizionarea cu petrol şi gaze naturale a UE se poate face pe mai multe rute. Una dintre variante este prin Rusia, iar o alta se referă la țările din regiunea Mării Negre. Astfel, se pot dezvolta proiecte energetice alternative care să aibă ca obiectiv aprovizionarea UE cu resurse în condiții de siguranță. Există mai multe propuneri de asemenea proiecte, fiecare având propriile caracteristici tehnice şi implicând un anumit număr de țări participante. Pentru ca aceste proiecte să se realizeze este important să se obțină sprijinul unor mari companii private din domeniul energetic şi să se armonizeze o serie de interse ale marilor puteri, exterm de divergente la momentul actual.

Deoarece rolul culoarului Marea Neagră - Marea Caspică va creşte semnificativ din punct de vedere al valorificării resurselor energetice, Occidentul, prin NATO, UE, dar şi prin fiecare mare putere, este ferm angajat în construirea unei păci şi securități durabile.

Comunicarea Comisiei privind „*Sinergia Mării Negre*”, Raportul privind revizuirea Politicii Europene de Vecinătate, prezentat Consiliului European, în iunie 2007, inițierea programului UE, *Cross Border Cooperation in the Black Sea Region*, strategia publicată de Pentagon în decembrie 2006 privind regiunea Mării Negre, înființarea *Black Sea Trust for Regional Cooperation* al organizației German Marshall Found, *Fundația Internațională pentru Marea Neagră şi Marea Caspică* inaugurată la Bucureşti în 2009, sunt dovezi concrete ale interesului pe care

organizațiile internaționale, statele riverane şi marile puteri îl manifestă pentru această zonă.

Este necesar însă, ca marile puteri să se implice nu numai în eforturi militare, politice şi umanitare pentru integrarea țărilor din regiune în structurile occidentale, ci şi în programe economice, culturale, de securitate şi stabilitate pe termen lung. În situația în care conflictele înghețate vor fi soluționate şi dacă drepturile omului, democrația şi prosperitatea vor avea aceeaşi semnificație ca în Europa Occidentală, se va putea construi o entitate regională puternică şi stabilă, care să pună în operă valorile identitare şi colective ale popoarelor care o alcătuiesc. Complexității problemelor din regiunea Mării Negre şi a Mării Caspice i se poate răspunde doar printr-un demers constant de consolidare a democrației, stabilității, securității şi prosperității generate de economia de piață.

Statele din regiune nu pot face față eficient provocărilor din domeniul securității dacă acționează singure şi în mod izolat. Experiența Europei de Sud-Est a demonstrat necesitatea şi utilitatea cooperării regionale, care trebuie să includă sprijinul direct al instituțiilor europene şi euroatlantice. Numeroase organizații regionale şi internaționale tratează aspectele legate de securitate, democrație şi economie şi cu toate acestea, nu există un cadru cuprinzător pentru dialog şi interacțiune între actorii interesați care să aibă în vedere obținerea unei sinergii a formelor de cooperare deja existente.

Se ştie că problema energiei are o importanță vitală, iar siguranța aprovizionării cu petrol şi gaze naturale constituie o prioritate absolută pentru orice economie a lumii. În condițiile apariției unor jucători noi pe piață care dețin rezerve energetice importante, cum sunt țările de la Marea Caspică, marii consumatori de energie au ocazia să se reorienteze spre aceste surse de aprovizionare. Un amănunt important constă în faptul că țările de la Marea Caspică nu sunt membre OPEC şi nu respectă strategia de reglementare a prețului petrolului a acestei organizații.

Rezervele țărilor de la Marea Caspică sunt interesante atât pentru UE, care şi-ar putea reduce în acest fel dependența de importurile energetice din Rusia, cât şi pentru alte țări (China, SUA şi Coreea de Sud). Atât pentru gazele naturale, cât şi pentru petrol, traseul nordic de transport este controlat de Rusia, continuitatea aprovizionării cu energie fiind supusă riscului politic. Țările de la Marea Caspică depind de sistemul de conducte al Rusiei şi din acest motiv ele nu obțin prețul pieței pentru exporturile lor de țiței sau gaze.

Resursele energetice şi rețelele de transport asigură importante beneficii financiare atât pentru țările implicate în fluxul de producție şi transport, cât şi pentru beneficiarii finali ai acestui flux. Orice perturbare existentă în fluxul de asigurare a resurselor energetice, de la producător la consumator, are consecințe grave cu impact direct asupra creşterii economice şi asigurării nevoilor curente ale populației. Prin dispunerea la intersecția unor importante rute de transport şi fiind un punct de interferență între zone cu potențial conflictual ridicat (Caucazul de Sud, regiunea separatistă transnistreană, Orientul Mijlociu), regiunea Mării Negre este influențată de riscurile şi amenințările de natură asimetrică, legate îndeosebi de crima organizată, traficul de droguri, migrația ilegală, traficul de armament si muniție.

Deşi nu se manifestă activ în regiune, un risc important îl reprezintă terorismul şi radicalismul islamic, prin prezența unor „baze logistice” în acest areal (recrutarea de personal, obținerea de sprijin material şi financiar etc.). Pericolul constă în folosirea diverselor rute de transport de către organizațiile de crimă organizată, cu punerea în pericol a fluidității şi securității acestora. In contextul intensificării raporturilor de colaborare dintre crima organizată şi rețelele teroriste, mai există şi pericolul punerii la dispoziția structurilor teroriste a suportului logistic şi uman al rețelelor de crimă organizată.

O problemă deosebit de gravă, o constituie posibilitatea de lansare a unor atacuri directe asupra infrastructurii de transport, îndeosebi a celei energetice, ca reacție la unele acțiuni de combatere a crimei organizate, respectiv împotriva intereselor statelor implicate în lupta împotriva terorismului. Acest pericol este amplificat de o serie de factori precum: porozitatea granițelor unora dintre statele din regiune; corupția ce se manifestă la autoritățile vamale si portuare; potențialul redus de monitorizare şi de reacție la factorii de risc al unora dintre statele din zonă. Există, de asemenea, şi posibilitatea producerii unor cataclisme naturale care pot afecta infrastructura de transport, precum şi a unor accidente ecologice cu consecințe incalculabile pentru flora şi fauna din zona Mării Negre, pe fondul intensificării traficului cu produse petroliere şi mărfuri cu grad mare de periculozitate.

În acest context, promovarea unor măsuri eficiente de securizare a rețelelor de transport şi a infrastructurii energetice în zona pan-europeană a Mării Negre şi realizarea unei strategii comune trebuie să devină una dintre principalele componente ale procesului de securizare a zonei. Zonele instabile din punct de vedere al securității nu atrag investiții şi nu-şi pot asigura singure motorul dezvoltării economice. Mai mult chiar, în cazul democrațiilor neconsolidate, orice condiții de regres sau stagnare economică favorizează evoluțiile antidemocratice. Relația dintre securitate şi dezvoltarea economică este una bi-univocă, ele se sprijină reciproc, dar se şi condiționează reciproc. Responsabilitatea privind evoluțiile din zona Mării Negre revine, în primul rând, statelor din regiune. Acestea sunt cele care cunosc cel mai bine problemele, interesele şi dificultățile moştenite, dar şi energiile şi potențialul de dezvoltare.

România caută activ oportunitati de cooperare cu statele de la Marea Neagră în vederea realizării unor proiecte economice care să asigure o dezvoltare de durată a regiunii, asumându-şi o misiune deosebit de importantă şi în acelaşi timp delicată referitoare la acestă zonă. Trecerea de la rolul de subiect în cadrul diverselor formule de cooperare la acela de promotor al intereselor spațiului în dialogul universal nu face decât să deschidă un nou capitol în diplomația românească. Prin această modificare comportamentală şi de atitudine se urmareşte cunoaşterea şi stimularea înțelegerii de către comunitatea internațională a specificității problemelor cu care se confruntă statele acestei zone. Se doreşte, astfel, internaționalizarea perceperii corecte a acestor probleme, atragerea organismelor internaționale şi a statelor interesate în gestionarea riscurilor, pericolelor şi amenințărilor cu care se confrunta arealul având ca obiectiv final realizarea unei politici regionale coerente, dinamice si anticipative în zona Marii Negre.

În aceste condiții orice inițiativă de cooperare regională ar completa în mod util gama foarte largă de activități desfăşurate în prezent la nivel bilateral şi sectorial. Aceasta presupune acțiuni consecvente şi pe termen lung care să permită valorificarea pe deplin a tuturor posibilităților care pot aduce o mai mare stabilitate şi prosperitate în regiune. În concluzie, situația actuală din regiunea Mării Negre s-ar putea caracteriza printr-o expresie cheie: „ *noi oportunități într-un nou context*”.

Bibliografie:

[1] DREZNER, Daniel W., **All Politics is Global: Explaining International Regulatory Regimes,** Princeton University Press, 2008.

[2] HASENCLEVER, Andreas, MAYER, Peter, Volker Rittberger, **Theories of International Regimes,** Cambridge University Press, 2008.

[3] HATFENDORN, Helga, KEOHANE, Robert O., WALLANDER, Celeste A., **Imperfect Unions, Security Institutions Over Time and Space,** Oxford University Press, 1999.

[4] KING, Charles, **Black Sea. A History,** Oxford University Press, 2005.

[5] http://www.voanews.com/english/2009-05-07-voa53.cfm

[6] http://www.scrf.gov.ru/documents/99.html

[7] http://www.russianembassy.org/

[8] http://moscow.usembassy.gov/beyrleeem042909.html

[9] http:// news.km.ru/snv_1_gotovili_predateli_i_prest.

[10] http://www.nato.int/cps/en/natolive/opinions_55199.htm

[11] http:// news.km.ru/shevarnadze_uveren_rossia_ne_v

[12] http://www.newsru.com/world/19may2009/base.html.

[13] http://www.rian.ru//politics/20090510/ 170600 5 5.html

[14] http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/09/

THE ROLE AND UTILITY OF MILITARY FORCE IN FULFILLING POLITICAL OBJECTIVES IN THE 21ST CENTURY

Daniel PETRESCU*

Articolul aduce în discuţie câteva consideraţii privind rolul şi utilitatea forţei militare ca instrument de politică externă a unui stat, analizând atât opinii ale mediului academic şi militar, cât şi lecţii învăţate în experienţa autorului. Concluzia este aceea că, deşi confruntarea asimetrică tinde să aibă un ascendent în conflictele militare contemporane, rolul statului va continua să determine utilitatea forţei militare în secolul al XXI-lea.

Cu toate acestea, autorul subliniază şi faptul că forţa militară întrebuinţată izolat nu poate fi o soluţie, toate instrumentele de putere ale unui stat trebuind implicate în atingerea obiectivelor politice, în cadrul unei abordări cuprinzătoare. În ceea ce priveşte forţele armate româneşti, sublinierea rolului lor în cadrul instrumentelor puterii de stat poate conduce la un nivel de recunoaştere socială a nevoilor acestora şi un acces îmbunătăţit la resursele necesare transformării.

Given the continuous changes of the international environment during the last two decades and the perspective of what we can anticipate for this century, a discussion about the role and utility of military force raises fundamental questions, not only for the military system, but also for the theory of international relations.

Within the contemporary debate, Karl von Clausewitz's saying that - *"all wars have the same nature"* is used by some theoreticians to demonstrate why the historical perspective is relevant to foresee the future. Thucydides' assertion that *"fear, honour and interest"* are perennial reasons to fuel the humankind's collective warrior behaviour, does nothing but to strengthen the belief that history is self-repetitive, even though with an irregular frequency[1]. However, there is always a danger to misuse the lessons learned during past actions, as much as it is impossible for history and classical military theory to foresee the future. This is an endeavour well above the brightest intellectual approach.

Sun-Tzu and Clausewitz used to describe war as a violent confrontation among states, carried out with military means. War's main object was to defeat the enemy, usually through defeating its will to resist and eliminating his war fighting means, or by creating in the enemy's mind the perception that resistance is useless.

With the end of the Cold War and the threat of ideological adversary overcome, studies about causes and consequences of war tried to define new possible scenarios for the military involvement. Among them, the most radical are totally contradicting each other: „*War no longer exists*"[2] – wrote the British general Rupert

* **Locotenent-colonel, Direcţia Planificare Strategică, Statul Major General**

[1] Gray, Colin, *Future Warfare: Or, The Triumph of History*, RUSI Journal, Oct. 2005, ProQuest Military module, p. 16.

[2] Ibidem, p. 1.

Smith. Meanwhile, we can read that „*the United States is a nation engaged in what will be a long war"* [3] – as the US 2006 Quadrennial Defense Review Report proclaims. Same world generates different visions: from the world divided by the ideology – the Cold War, to the world divided among civilisations – Huntington's perspective[4], and the world devastated by the new challenges of the 21st Century, such as global warming, changing demographics and terrorism.[5]

An analysis of the actual debate on war and military force reveals two different types of conclusion. The first school of thought consists of the authors who believe that the nature of war has not essentially changed and the old principles have maintained their relevance in the age of asymmetry. A second school of thought claims major changes in war and warfare, a true revolution in military affairs (RMA).

Sharing a realist vision about the role of force in the international system, representatives of the first tendency (counting Tarak Barkawi and Colin Gray among them) sustain the maintenance of an unchanged traditional vision about the role and utility of armed forces as instrument of national power politics.

Professor Colin Gray, purely clausewitzian as tradition, argues that 21st Century will prove to be *"Another Bloody Century",* for a number of reasons: war will always be present; war cannot be controlled through the international law, ethics, disarming or weapons control, through the export of democracy or creating new institutions, but through costs, politics, strategy, force balance and fear; the nature of war never changes: it is a given, represented by the trinity passion, chance/probability and reason, within the context of a climate of danger, uncertainty and frictions; war takes many forms, sometimes within the same conflict. Generally, we differentiate between regular and irregular. Now-a-days, the irregular part has an ascendant, as terrorism and insurgency grab the headlines. However, this privileged place of the irregular enemy, or the enemy led by the need to use asymmetrical means, even persistent, does not have the capacity to become characteristic for the entire 21st Century, because of the unchanging nature of the international system[6].

The same author supports the idea that the attacks on 9/11 did not reflect an essential change in the nature of warfare, as terror is as old as war. Throughout the history terrorist organisations have threatened almost all states and societies.

Arguing against Kantian ideas about a perpetual peace – the basis for the liberal concepts about *"modernity without violence",* or Fukuyama's pledge for – *"The end of history"* – Tarak Barkawi says that: "*war is repositioned as inherent*

---

[3] USA National Security Strategy, September 2002, p. 5. (online) available at: http://www.acq.osd.mil/ncbdp/nm/docs/Relevant%20Docs/national_security_strategy.pdf, accessed 18.02.2009.

[4]Huntington, Samuel P., The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order, New-York: Simon and Schuster, 1996.

[5] Global trends 2025. A transformed World, US National Intelligence Council Study, (online) available at: http://www.dni.gov/nic/PDF_2025/2025_Global_Trends_Final_Report.pdf, accessed 10.01.2009.

[6] Gray, Colin S., Modern Strategy, Oxford University Press, 1999 , p. 3.

aspect of economical globalisation rather than disappearing from history because of globalisation"[7].

The second school of thought, represented by Rupert Smith and Martin van Creveld, argues that the nature of warfare has changed. Military conflict has become an *"war among the people",* which is defined by six major trends: the ends for which we fight are changing; we fight amongst the people; our conflicts tend to be timeless; we fight trying not to lose the force, rather than using the force at any cost to achieve the aim; on every occasion new uses are found for old weapons; the sides are mostly non-states [8].

Martin van Cleveld is more extreme and estimates that the place of the state will soon be taken by *'war-making organisations of a different type*"[9]. *„(T)he state's attempt to monopolise violence in it's own hands is faltering… Should present trends continue, then the kind of war that is based on the division between government, army and people seems to be on its way out."*[10]

Each of the above authors brings pertinent and very convincing reasons to support their assertions. At the grand strategic level, each of the above approaches could be justified and could determine the options of how to transform the military organisations. Nevertheless, we think that a more profound analysis of recent military conflicts could reveal some more specific elements regarding war and warfare.

To start with, the difference between the winner and the loser has vanished, especially when we speak about countries with advanced nuclear capabilities which could destroy the enemy even after their own society had been devastated. The physical risk against somebody's own territory has changed from military retaliation or the danger of mass destruction into the most subtle means of terrorist attack.

The second revolution concerns the weapon systems. Today's change in lethality and precision is unprecedented. However, we should not overestimate this, because not all the armies have access to the same degree of lethality and precision, as access to military technology is subject to many political and economical restrictions.

And finally, after 9/11 and the declaration of the Global War on Terror *(GWOT),* the military conflict no longer takes place among legitimate states and organisations, which observe a certain set of agreed norms and international laws. A new adversary raises, an equivalent of state, even though it lacks the same level of authority, legitimacy or definition. This fuels a perception of danger more acute than any time in history. Western societies are vulnerable, and this vulnerability is exploited by their enemies. This raises question marks about the way states, in today's Westphalian form, could counter the danger of non-state actors. There is a fact that enemy has hidden itself behind some profound religious concepts and this creates constitutional problems in the target countries about the way this combination of radical Islam and political ambition, where terror is the central tactics, could be

[7] Barkawi, Tarak, Globalisation and War, Rowman & Littlefield Publishers Inc., New York, 2006, p. 131.
[8] Smith, op. cit., p. 17.
[9] Cleveld, Martin van, On Future War, Brassey's (UK), 1991, p. 192.
[10] Ibidem, p. 192.

countered without affecting the own system of notions and practices about governance and individual freedom[11].

With all of these in mind, the analysis about the role and utility of military force as instrument of power politics in today's world, must consider also the role of the state in a globalised world, and the general perception of the populace about security. We think that changes in the nature of warfare, as described in the beginning of this article, does not support the conclusion that the usage of the military instrument of power in the 21st Century will not continue to be the attribute of state. The Westphalian system has always had its critics, who are trying now to demonstrate that we are living a period of *"radical changes in the basic forms of governance and into the structure of the international relations"*[12]. Theories about state collapse and raising of trans-national organisations suggest several scenarios: a "*Borderless world"* (liberal-capitalism orchestrated by trans-national companies), a "*New Middle Ages"* (the collapse of the organised authority into many pluralist powers acting inside and outside the borders of the state), a *„Networked society"* (loose power in global networks of power, richness, information and image), or the *„Cosmopolitanism"* (the emergence of the supranational governance)[13].

We think that the actual evolution of the international system contradicts these theories. *„In many ways, the War on Terror has invigorated the state and put an end to the idea of states disappearing from history"*[14]. We could also add that the actual economic and financial crisis strengthen this effect. Supporting the private companies and banks, through the financial effort as well as through new regulations, states are strengthening their control in the economy. Paradoxically, the growing of the international trade gives companies a greater interest for the national location[15].

But the strengthened state role in the economy is not the only argument for the state. If we take the social, psychological or even legal domains, we can see that, but for the state, there is no other *„cultural supranational bound to provide community and loyalty"*[16]. Moreover, the *„globalisation of the law"* phenomena straightens the power of certain states, because of the fact that their accountant, consultancy, law enforcement systems are recognised now throughout the world[17].

Militarily, *"states are still maintaining their armed forces, which are being used as a symbol of power"*[18]. Their realist behaviour tends to put pressure on the legal international environment (referring to pre-emptive strike tendency here). *"Creation of markets and free trade is a political process and war is an instrument of*

---

[11] Ullman, Hurlan, *On War. Enduring principles of Profound Changes?*, essay in McIvor, Anthony D., Editor, *Rethinking the Principles of War,* Annapolis, Maryland: Naval Institute Press, 2007, pp. 79-80.
[12] Hirst, Paul, War and Power in the 21st Century, Polity , 2001, p. 110.
[13] Ibidem, pp. 112-114.
[14] Barkawi, Tarak, *Globalisation and War*, Rowman & Littlefield Publishers Inc., New York, 2006, p. 131.
[15] Hirst, Paul, op. cit., p. 121.
[16] Ibidem, p. 12.
[17] Ibidem, p. 121.
[18] Smith, Rupert, The Utility of Force. The Art of War in the Modern World, Londra, Penguin Books, 2006, p. 1.

this policy" [19]. International institutions came under pressure of change, and international media is a fundamental factor in influencing the global perception and behaviour.

A final argument of those who claim the reduction of the role of military force in today's world is the apparent failure to achieve the projected political goals when used. There are many examples of military failure to support this idea. In spite of them, we think that past failure is not an argument in itself. Doctrines of contemporary armed forces are seeking to find answers and ways to avoid failure and to achieve the aims military forces are used for. Most of them tend to underline the need for a comprehensive *approach*, where the armed forces are to be used complementary to the other instruments of power state has at its disposal to achieve political aims.

This is because practical examples have proved that military answer alone, in isolation, cannot achieve political victory. The way that the economical and financial crisis tends to complicate today the international relations is a good reason to justify more attention paid to the military instrument. When you are unable to predict the future, a prudent planning could only be based on the assumption that all the instruments of power of the state should be functional and effective. For the future, the most severe shocks for security will be unexpected and surprising, both for experts and for the general public. This means that transformation of military forces, a process some use to name *"revolution in military affairs" – RMA* – needs to be adaptable enough to answer the unexpected, or even the unthinkable.

In the end, military force could mean different things for different states. Using this principle when the transformation of the Romanian military is concerned, the problem is not what way the military force is desirable as an instrument of power politics, but to what degree the military instrument could be useful for the Romanian society. This is a question military should answer in a very convincing manner in front of politicians and society. Without a convincing answer, the daily struggle for access to resources within society would become, from start, an unwinnable battle.

Bibliography:

[1]. BARKAWI, Tarak, **Globalisation and War,** Rowman & Littlefield Publishers Inc., New York, 2006.
[2]. CLEVELD, Martin van, **On Future War,** Brassey's (UK), 1991.
[3]. GRAY, Colin, *Future Warfare: Or, The Triumph of History*, RUSI Journal, October 2005; ProQuest Military module.
[4]. GRAY, Colin S., **Modern Strategy,** Oxford University Press, 1999.
[5]. **Global trends 2025. A transformed World**, US National Intelligence Council Study, (online) available at: http://www.dni.gov/nic/PDF_2025/2025_Global_Trends_Final_Report.pdf , accessed 10.01.2009.
[6]. HIRST, Paul, *War and Power in the 21st Century*, Policy, 2001.
[7]. HUNTINGTON, Samuel P., **The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order,** New-York: Simon and Schuster, 1996.

[19] Ibid., p. 23.

[8]. MCIVOR, Anthony D., Editor, **Rethinking the Principles of War,** Annapolis, Maryland: Naval Institute Press, 2007.
[9]. SMITH, Rupert, **The Utility of Force. The Art of War in the Modern World,** Londra, Penguin Books, 2006.
[10]. **USA National Security Strategy**, September 2002, (online) available at http://www.acq.osd.mil/ncbdp/nm/docs/Relevant%20Docs/national_security_strategy.pdf , accessed 18.02.2009.
[11]. ULLMAN, Hurlan, *On War. Enduring principles of Profound Changes?*, eseu în McIvor, Anthony D., Editor, *Rethinking the Principles of War,* Annapolis, Maryland: Naval Institute Press, 2007.

ECHILIBRUL DINTRE MINIMALISM ŞI INTERVENŢIONISM CA MODALITATE DE AMELIORARE A CRIZEI INTERNAŢIONALE

Sorin FETIC[*]

The context of the international crisis may represent a decisive stage in choosing the future direction of the national states' conduct as part of the international background. To be more specific, it's about one direction in which the states can intervene in their own national economies and pay more attention to giving up their sovereign prerogatives and the second direction represented by the controlled decrease of the states' role, these becoming less involved in economy, direction which I consider to be favourable to the development of globalization.

Contextul crizei internaţionale poate reprezenta o etapă hotărâtoare în privinţa alegerii direcţiei viitoare de comportare a statelor naţionale în cadrul mediului internaţional. Mai exact, este vorba de o direcţie în care statele pot intervenii în economiile naţionale proprii şi pot fi mai atente la cedarea prerogativelor suverane iar cea de-a doua direcţie o reprezintă micşorarea controlată a rolului statelor, devenind mai puţin implicate în economie, ceea ce consider a fi propice dezvoltării globalizării.

Intervenţia statului în economie se poate întinde de la naţionalizarea forţată precum naţionalizarea masivă care a avut loc în toate statele fostului bloc estic, în perioadă comunistă, la naţionalizarea „necesară" cum ne permitem să o numim, deoarece situaţia economico-financiară internaţională impune, pentru anumite firme private, găsirea unei astfel de soluţii ca fiind soluţia optimă din cadrul matricii decizionale pe care managerii din respectivele firme le-au realizat. Astfel, capitalismul recent se confruntă cu un paradox cum ar fi acela de a trece o proprietate privată în proprietatea statului. Aşa ceva a fost posibil pentru a se evita falimentul respectivelor firme sau chiar corporaţii multinaţionale şi a se evita consecinţele acestuia.

1. Diferenţa dintre statul intervenţionist şi statul minimalist

Pentru a discuta despre teoriile statului intervenţionist şi statului minimalist am plecat de la premisa conform căreia statul este un ansamblu de instituţii şi organizaţii. Deşi statul este considerat ca fiind organizaţia care deţine toate prerogativele suverane şi monopolul asupra unor servicii pe un teritoriu delimitat de frontiere, acesta nu se poate disocia de ceea ce înseamnă instituţie, mai exact seturile de reguli care structurează interacţiunile sociale în moduri particulare[1] sau într-o altă exprimare constrângerile create de indivizi pentru a da formă interacţiunii umane.

[*] **Doctorand al Universităţii Naţionale de Apărare „Carol I"**

[1] Jack Knight, **Institutions and social conflict,** Cambridge University Press, 1992.

Rolul statului, organizație care la rândul ei este o rețea de organizații, este de a produce bunăstare, stabilitate, reproducerea națiunii, construcția națională, conservarea identității naționale, conservarea suveranității statale, securitate.

Statul pe plan intern este principalul instrument al sistemului politic care generează legitimitate pentru stabilirea deciziei politice care afectează şi este obligatorie pentru toți membrii societății, deoarece aceste decizii se iau în numele statului iar statul este suveran şi are monopulul asupra forței.

Deciziile politice pe care le adoptă instituțiile politice sunt unitățile de măsură care stabilesc în ce măsură statele sunt intervenționiste sau minimaliste. Această clasificare este efectul ideologiilor de care s-au apropiat partidele care au fost alese sau impuse pentru formarea instituțiilor politice decidente.

Ideologiile care se referă la problema statului pun în discuție sfera de influență a acestuia asupra oamenilor dintr-o unitate determinată teritorial.

Organizarea socială beneficiază în prezent de două ideologii care nu numai că pot fi surse de conflict pe plan internațional, dar şi pe plan intern ducând la dezbateri aprinse dintre putere şi opoziție. Aceste ideologii vizează organizarea capitalistă şi cea comunistă. În fiecare din cele două modele de organizare au apărut clivajul stânga-dreapta, care de-a lungul istoriei contemporane a făcut ca statele cu politici predominant de stânga să fie numite intervenționiste iar statele cu politici predominant de dreapta să fie numite minimaliste. Trebuie remarcat că dacă un stat este capitalist, asta nu înseamnă că nu poate avea politici intervenționiste.

Statul intervenționist are ca principală însuşire implicarea în economia statului (aşanumita economie dirijată de stat), în controlarea factorilor de producție, în problema proprietății (inclusiv în proprietatea privată), în susținerea redistribuirii veniturilor toate acestea ducându-ne cu gândul la o viziune de stânga. Intervenția statului în mecanismul pieței îl poate ajuta să controleze salariile, prețurile, investițiile şi chiar să naționalizeze bănci private pentru ca banca națională să poată avea control asupra economiei.

Statul minimalist are ca şi principiu fundamental neimplicarea în economie, el fiind necasar să se implice doar în asigurarea anumitor „reguli ale jocului" care să fie identice pentru toți membrii societății apoi să devină un arbitru care să urmărească respectarea regulilor. Statul minimalist este foarte apropiat de respectarea proprietății private, de libera inițiativă a indivizilor, de încurajarea concurenței şi a comerțului liber. Tot statul minimalist trebuie să se ocupe în special de domenii precum armata, siguranța publică, diplomația, educația elementară, asigurarea medicală şi lucrări publice de interes general.

Un puternic susținător al statului intervenționist a fost britanicul John Maynard Keynes (1883-1946) care promova politicile guvernamentale intervenționiste. El susținea că un guvern ar putea folosi măsuri fiscale şi monetare pentru a influența economia statului şi a tempera efectele adverse ale crizelor economice.

Cu o teorie opusă lui Keynes, s-a prezentat Milton Friedman (1912 - 2006) care a fost susținătorul teoriilor cu privire la economia de piață şi la minimalizarea rolului statului în coordonarea economiei, fiind un militant consecvent pentru statul minimal.

Sfaturile sale au fost însuşite chiat şi de politiceni cu funcţii importante în stat ca republicanii Richard Nixon, Ronald Reagan şi conservatoarea Margaret Thatcher.

2. Procese generatoare de criză (criză generată de intervenționism sau minimalism)

După ce în perioada interbelică, mai exact 1929-1933, statele au trecut printr-o criză economică şi financiară foarte dureroasă, mergând pe principiul „istoria se repetă" iată că începând, mai vizibil, din 2008 a început o nouă criză economico-financiară care folosindu-se de rețeaua interdependențelor a afectat toate statele lumii civilizate, dând ocazia, în această eră a globalizării, să se pună întrebări referitoare la ineficiența statelor în gestionarea problemelor economico-sociale.

Expresia „istoria se repetă" a vizat în primul rând numitorul comun al celor două crize economice, acesta fiind intervenționismul statului. Deşi ideologiile politice plasează foarte concret politicile intervenționiste şi descriu efectele generate de aceste politici, mecanismele decizionale le-au folosit fie din dorința de a creea bunăstare socială fie din lăcomie.

Motivele crizei sunt complexe dar nu nepredictibile, însă mecanismele normative şi în special ingineriile economice şi financiare, ajutate de succesiunea ciclică la guvernare a partidelor fac din criză un fenomen aparent de necontrolat.

Adoptând o atitudine obiectivă, tolerantă şi diplomată nu este cazul să se condamne nici una din cele două teorii, intervenționistă şi minimalistă, ci numai proiectele sau soluțiile care au fost adaptate de factorii politici decizionali, folosindu-se de orizonturi informaționale empirice sau ideologice, neluând în considerare baze teoretice adecvate, fundamentate ştiințific pentru a se evalua corect consecințele organizante şi dezorganizante[2], astfel deciziile putând fi cele mai eficiente.

Echilibrul dintre statul intervenționist şi statul minimal despre care doreşte să dezbată prezenta lucrare are în vedere selectarea acelor caracteristici din ambele teorii despre stat, care aşezate într-o ordine generatoare de interdependență şi eficiență să dea coerență politicilor publice puse în operă de guvernele statelor pentru a fi determinate soluțiile optime de dezvoltare durabilă şi sănătate economică.

Şi minimalismul, şi intervenționismul pot avea caracteristici pozitive, problema cea mai stringentă fiind contextul economic, financiar, social şi internațional când sunt puse ele în practică.

În principiu intervenția statului este determinată de rentabilizarea unor întreprinderi sau ramuri economice considerate strategice (folosindu-se pentru aceasta ceea ce numeam mai sus naționalizarea „necesară"), rezolvarea unor conflicte interne ale societății generatoare de: inflație, şomaj, supraproducție, consum excesiv (produse, servicii, imobile, maşini, acțiuni), acordarea de împrumuturi cu bani împrumutați, acordarea de împrumuturi în exces, acordarea de împrumuturi cu dobândă foarte mică, falsă creştere economică (manipularea creşteri economice), politică monetară diversionistă, cumpărarea necontrolată şi neeficientă pe datorie a produselor şi serviciilor, cadru legal care permite investirea unor bani care nu există, acordarea de subvenții unor întreprinderi private sau de stat.

[2] http://www.procesualitatea.ro

În schimb Milton Friedman şi Friderich Von Hayek regăsesc cauzele unei crize în măsuri protecţioniste şi artificii asupra politicii monetare. Ei afirmă că statul minimal trebuie: să apere piaţa liberă, să respingă economia centralizată, să reducă cheltuielile.

În viziunea minimaliştilor, intervenţia statului poate fi ineficientă pentru indivizi şi de aceea nu se justifică. De cele mai multe ori instituţiile intervin greoi datorită birocraţiei, ori datorită faptului că nu cunosc problemele individului atât de bine ca individul însuşi. În loc să-l ajute, există posibilitatea ca statul să îl pună în dificultate pe individ („Interesele oamenilor sunt, de regulă, mult mai bine şi mai eficient satisfăcute prin acţiunea privată, individuală sau bazată pe asociere, decât prin cea statală”[3]). De aceea statul, are obligaţia să creeze cadrul legal care să asigure egalitatea de şanse pentru toată lumea în obţinerea profitului, iar indivizii fiind raţionali folosindu-se de instinctul de autoconservare vor încerca să dea ce au mai bun în ei pentru a deveni utili societăţii.

Faptul că statul american a dat 700 de miliarde de dolari din bugetul public[4], din taxele şi impozitele încasate de la cetăţeni, pentru salvarea de la faliment a unor companii private vine în contradicţie cu alt suţinător al teoriei statului minimal, Robert Nozick, care afirma în cartea „Anarhie, stat si utopie”, că: „Impozitarea câştigurilor provenite din muncă este acelaşi lucru cu munca forţată: a-i lua cuiva câştigurile a „n” ore de muncă este ca şi cum l-ai forţa să lucreze pentru scopul altcuiva „n” ore.”[5].

La afirmaţiile lui Robert Nozick, preşedintele George Bush spunea în 2008, că: „Guvernul acţionează pentru a proteja sănătatea economică a naţiunii de un risc considerabil. Sistemul economiei de piaţă garantează că statul nu va interveni decât în cazuri de mare urgenţă, însă situaţia precară a institutelor financiare şi importanţa lor pentru viaţa de zi cu zi a fiecărui cetăţean fac necesar un astfel de pas.” şi că „Pentru pachetul de acţiuni sunt necesari mulţi dolari din banii contribuabililor. Sunt însă convins că această intervenţie va costa familiile americane mai puţin decât alternativa. Continuarea turbulenţelor de pe pieţele financiare ar avea ca efect disponibilizări în masă, pierderea fondurilor de pensii, preţuri imobiliare scăzute şi limitarea creditelor pentru case, maşini, studii”[6]. În cazul acesta se pare că degeaba mai vine Robert Nozick cu următoarea frază din „Anarhie, stat si utopie”: „Statul minimal este statul cu cele mai extinse atribuţii care poate fi justificat. Orice stat cu atribuţii mai extinse violează drepturile oamenilor.”

În ambele cazuri, discutate anterior instituţia votului, a alegerilor libere ar trebuii să aibe cel mai important rol alături de decizia suverană a poporului care are datoria să facă alegerea corectă cu privire la organizaţiile politice sau indivizii care vor acapara puterea politică şi care îi vor reprezenta.

În cele din urmă nu cred că are prea mare importanţă dacă statul este intervenţionist sau minimalist dacă respectă interesul general şi nu pe cel de grup, cu

---

[3] A.P.Iliescu, **Liberalismul între succese şi iluzii,** EdituraAll, Bucuresti, 1998.
[4] http://www.dw-world.de/dw/article/
[5] Robert Nozick, trad. Mircea Dumitru, **Anarhie, stat şi utopie,** Editura Humanitas, Bucureşti 1997.
[6] http://www.dw-world.de/dw/article/

condiția ca deciziile pe care le ia la un moment dat să nu aibe efecte pozitive pe o durată scurtă de timp ignorând catastrofele sociale sau economice pe care le poate avea în viitorul apropiat.

Pentru ca recenta criză internațională să fie ameliorată se pare că statele au intervenit cu sume mari de bani, de la bugetul propriu, la insistențele unor corporații internaționale, pentru a le salva. Faptul că nişte bănci de investiții sau anumite bănci celebre au întrat în incapacitate de funcționare, şi faptul că statul le-a naționalizat în anumitre procente, ne apropie într-o anumită măsură de teoria lui Keynes, cea a statului intervenționist. Dar totodată acest intervenționism al statelor le creşte gradul de îndatorare şi trebuie şi ele la rândul lor să se împrumute. Şi bineînțeles în astfel de situații apare o vorbă cu tâlc: „cine plăteşte, hotărăşte".

Bibliografie:

[1] FRIEDMAN, Milton, trad. de Delia RĂZDOLESCU şi George G. POTRA, **Capitalism şi libertate**, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1995.

[2] NOZICK, Robert trad. Mircea Dumitru, **Anarhie, stat şi utopie,** Editura Humanitas, Bucureşti 1997.

[3] ILIESCU, A.P., **Liberalismul între succese şi iluzii,** Editura All, Bucureşti, 1998.

[4] KNIGHT, Jack, **Institutions and social conflict**, Cambridge University Press 1992.

[5] http://www.dw-world.de/dw/article/

[6] http://www.procesualitatea.ro.

CAUZE ŞI CONSECINȚE ASUPRA SECURITĂȚII NAȚIONALE ŞI INTERNAȚIONALE ALE SLĂBICIUNII, EŞECULUI SAU COLAPSULUI STATELOR

Dr. Alexandra SARCINSCHI*

The States' survival in the present security environment addresses two main dimensions: the national dimension specific to the modern national state, and the institutional dimension, which is more fragile and subjected to sudden mutations. This paper analyses the most important causes and consequences of states' weaknesses, failure or collapse as direct result of their incapacity to adapt and survive in this changing international environment.

Statele, în prezent, se confruntă cu provocări simultane, în fața cărora cel mai eficient răspuns constă într-o acțiune colectivă, dublată de sprijinul întregii comunități internaționale. Aceste provocări – criza economico-financiară, problemele de securitate energetică, terorismul, schimbările climaterice – sunt complexe, afectând nu numai domeniile din care se nasc – economia, resursele energetice, cultura şi societatea şi, respectiv, ecologia – ci întreaga existență umană, securitatea indivizilor, comunităților, statelor şi grupărilor de state devenind din ce în ce mai dificil de asigurat. În acest context, însăşi „supraviețuirea" statelor este în pericol.

În teorie, supraviețuirea statului se referă la două dimensiuni principale: dimensiunea națională, specifică statului național modern, şi dimensiunea instituțională. În funcție de performanțele proprii, adică de gradul de eficiență a furnizării de bunuri publice în cadrul celor două dimensiuni esențiale, statele cu probleme pot fi: state slabe, state care eşuează şi state care colapsează. De aici derivă o terminologie vastă, care, de multe ori, este redundantă: state fragile, state eşuate, state periculoase, state în deconstrucție, state colapsate etc. Astfel, *scopul acestei analize este, pe de o parte, de a clarifica aceste concepte, şi, pe de altă parte, de a identifica principalele cauze, dar şi consecințe asupra securității naționale şi internaționale ale slăbiciunii, eşecului sau colapsului statelor*.

1. Statele moderne între slăbiciune, eşec sau colaps

Premisa de la care pornim în această analiză este aceea că slăbiciunea, eşecul sau colapsul unui stat nu reprezintă stări de sine stătătoare, independente una de cealaltă şi posibile oricare dintre ele în orice moment al existenței statului, ci sunt etape ale unui continuum, cu acelaşi punct de origine şi caracteristici care se transferă şi se transformă de la una la cealaltă.

Statele slabe sunt definite drept acele state care nu au capacitatea de a furniza sau nu doresc să furnizeze unele dintre bunurile politice fundamentale asociate

* **Cercetător ştiințific gradul III, Centrul de Studii Strategice de Apărare şi Securitate din Universitatea Națională de Apărare „Carol I"**

statalității: securitate fizică, instituții politice legitime, management economic şi bunăstare socială.[1] Ele au devenit un subiect „la modă" în relațiile internaționale începând cu a doua parte a anilor '90, fiind privite ca o „epidemie" a sistemului internațional, ale cărei simptome, născute prin combinarea unei largi varietăți de factori, lăsate netratate, ar putea contribui la propagarea instabilității în regiuni vaste ale lumii. Cel mai des vehiculat scenariu era cel în care violențele dintr-un stat slab ar lua amploare afectând şi statele vecine, iar comunitatea internațională ar fi nevoită să intervină cu forțe armate.[2] Acest scenariu a devenit realitate în cazul destrămării Iugoslaviei şi în cel al intervențiilor militare în Orientul Apropiat.

Problema slăbiciunii statului nu este doar una capacitate, ci şi de voință. Distingând între aceste două elemente, pot fi identificate patru tipuri de state:

1. state cu performanțe relativ bune: Senegal, Honduras;
2. state slabe din punct de vedere al capacității, au voința de a furniza bunurile politice fundamentale: Mozambique, Timorul de Est;
3. state care au mijloace, dar nu au voință, fiind corupte sau represive: Burma, Zimbabwe;
4. state care nu au nici capacitatea, nici voința de a realiza funcțiile de bază ale statalității: Haiti, Sudan.[3]

În comparație cu alte țări în curs de dezvoltare, există posibilitatea ca statele slabe să fie mai grav afectate de creşterea încetă sau nulă a economiei şi să fie foarte departe de atingerea Scopurilor de Dezvoltare ale Mileniului, stabilite de ONU în 2000 cu orizont 2015. În cele mai multe cazuri, cetățenii acestor state slabe sunt săraci şi subdezvoltați, suferă de boli cronice şi au o speranță de viață scăzută, sunt privați de accesul la educație şi servicii de sănătate fundamentale, sunt victime ale discriminării de gen şi nu au acces la tehnologia modernă.

Cauzele slăbiciunii diferă de la stat la stat. Este evident că sărăcia erodează capacitatea statului prin degradarea capitalului uman, împiedicarea dezvoltării instituțiilor şi piețelor eficiente, crearea unui mediu favorabil guvernării corupte, alimentarea conflictelor. Deşi sărăcia accentuează slăbiciunea statului, slăbiciunea este consecință şi a deficitului altor capacități: lipsa de legitimitate politică, lipsa de competență în guvernarea economică şi în asigurarea serviciilor esențiale către populație, dar şi prin absența securității evidențiată prin prezența conflictului şi a instabilității. Fiecare dintre aceste probleme de capacitate pot, la rândul lor, să exacerbeze sărăcia (Figura nr. 1).[4]

---

[1] Patrick, Stewart, *Weak States and Global Threats: Fact or Fiction?*, în „The Washington Quarterly", No. 29:2, Spring 2006, pp. 27-53.

[2] Closson, Stacy R., *The Nexus of the Weak State and International Security: It All Depends on the Location of Sovereignty*, Paper presented at the British International Studies Association, 2006 Annual Conference, University of Cork, Ireland, p. 2.

[3] Patrick, Stewart, *op. cit*, 2006, p.

[4] Brainard, Lael; Derek Chollet (Eds.),**Too Poor for Peace? Global Poverty, Conflict, and Security in the 21st Century,** The Brookings Institution, Washington, 2007, p. 34.

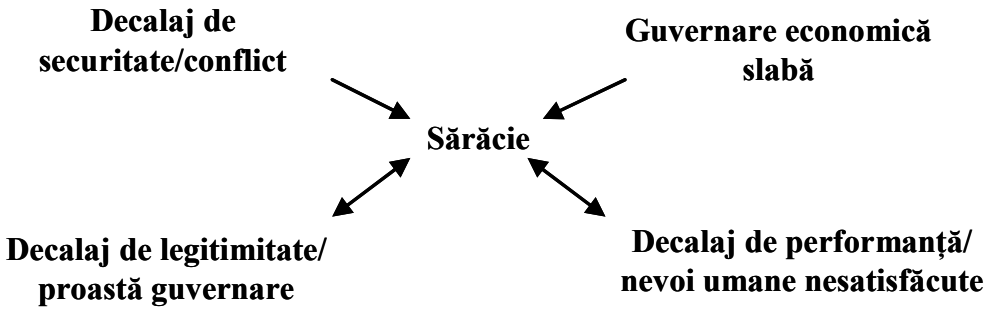

Figura nr.1: Deficitul de capacitate a statului[5]

Experții Institutului Brookings clasifică statele slabe în patru categorii:

1. autocrații;
2. țări conflictuale;
3. țări în tranziție de la conflict la autocrație;
4. democrații fragile, tinere care par a fi pe drumul către securitate şi dezvoltare susținută.[6]

Această clasificare ia în calcul şi evoluția/involuția unui stat dintre-o categorie în alta, însă multe dintre statele lumii se află între aceste categorii. În Figura nr. 2, sunt reprezentate grafic diferențele dintre statele slabe, cauzele, precum şi direcțiile în care pot evolua statele până în stadiu de stat capabil, adică de stat care nu mai îndeplineşte criteriile prin care este definit ca slab.

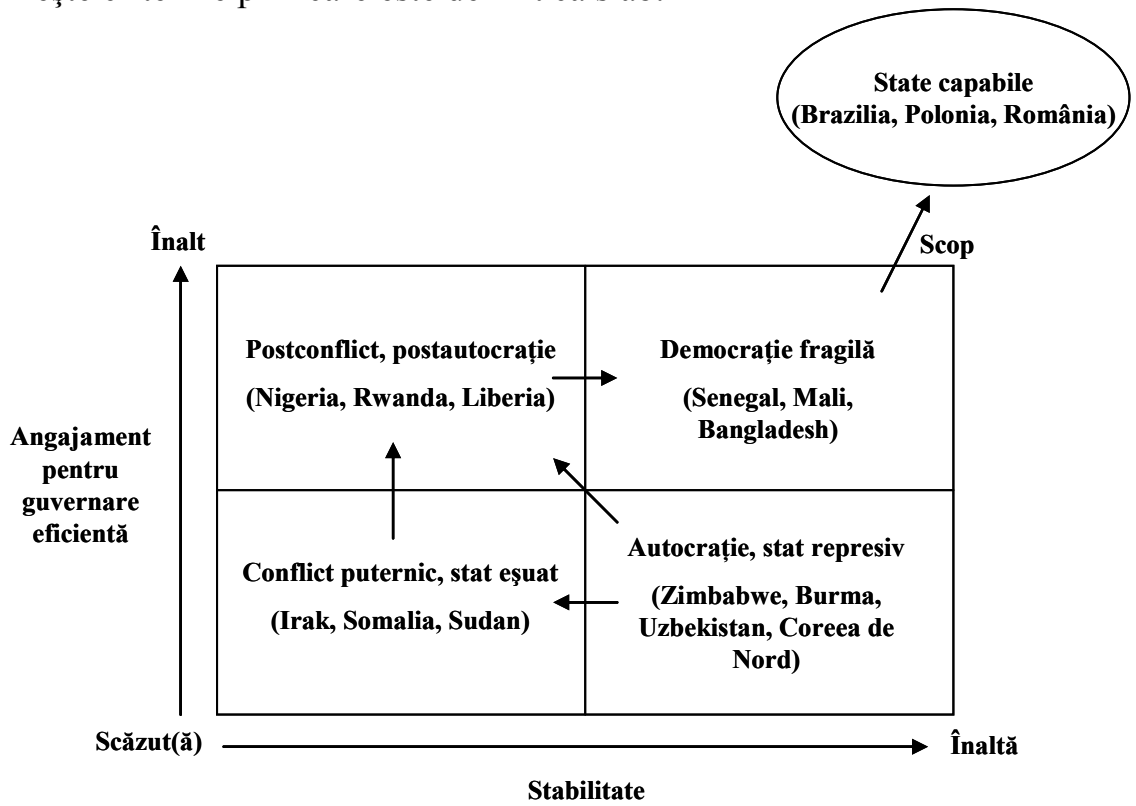

Figura nr. 2: Diferențe semnificative între statele slabe[7]

[5] Ibidem, p. 35.
[6] Idem.
[7] Ibidem, p. 37.

Se observă că tipologia statelor slabe propusă de experţii Institutului Brookings include şi celelalte categorii de state - eşuate şi colapsate – ce sunt considerate de către alţi autori etape distincte ale involuţiei unui stat.

În viziunea Băncii Mondiale, statele slabe sunt denumite *state fragile*, iniţial *ţări sub presiune cu venituri mici* (LICUS – Low-income Countries under Stress). Acestea sunt caracterizate prin politici, instituţii şi guvernare slabe şi sunt tipologizate pe baza a două criterii economice: venitul pe cap de locuitor, conform standardelor Asociaţiei pentru Dezvoltare Internaţională, şi gradul de performanţă, în funcţie de rating-ul CPIA (Country Policy and Institutional Assessment)[8]. Conform acestor criterii, se poate vorbi despre:

- state fragile „în esenţă": Angola, Burundi, Cambogia, Congo, Republica Democrată Congo, Eritrea, Kosovo (teritoriul), Sudan;
- state fragile „sever": Afghanistan, Republica Central Africană;
- state „marginale": Liberia, Myanmar, Somalia, Zimbabwe.

În ceea ce priveşte *eşecul*, este înregistrat atunci când statul respectiv nu poate furniza decât o cantitate foarte limitată de bunuri politice esenţiale. Aceste state îşi pierd treptat rolul de furnizori principali de bunuri politice în favoarea unor actori nonstatali sau chiar a unor „lorzi ai războiului". Astfel, un stat eşuat este o formă de organizare politică lipsită de conţinut care nu este capabilă sau nu doreşte să îşi îndeplinească obligaţiile fundamentale ce-i revin ca stat naţional în lumea contemporană. Într-un asemenea stat, instituţiile sunt defectuoase, dezbaterea democratică este absentă, juridicul este derivat din executiv şi nu independent, cetăţenii ştiu că nu se pot baza pe sistemul judiciar, birocraţia şi-a pierdut simţul responsabilităţii profesionale şi este un factor al oprimării cetăţenilor. Robert Rotberg identifică şi alte caracteristici ale statului eşuat: distrugerea infrastructurii (linii telefonice şi transport ineficiente, rezerve sărace de apă potabilă, întreruperi în furnizarea curentului electric, facilităţi educaţionale şi medicale degradate); creşterea analfabetismului; creşterea ratei mortalităţii infantile; creşterea sărăciei; adâncirea faliei dintre bogaţi şi săraci; dezvoltarea corupţiei; imposibilitatea de a proiecta puterea în afara limitelor capitalei administrative şi de a controla periferiile naţionale; creşterea ratei criminalităţii; creşterea nivelului de insecuritate.[9]

Problema statelor eşuate rămâne, totuşi, cea a politicilor eficiente pe termen lung. Lipsa lor favorizează apariţia conflictelor. Conform lui Rotberg, în statul eşuat se înregistrează un grad ridicat de tensiune internă, conflict profund şi contestarea

[8] Rating-ul CPIA evaluează calitatea cadrului politic şi instituţional al unei ţări, la un moment dat. „Calitatea" se referă la cât de important este acest cadru în reducerea sărăciei, creştere susţinută şi folosirea eficientă a fondurilor pentru asistenţă. Banca Mondială foloseşte în aceste evaluări patru seturi de criterii: management economic (management macroeconomic, politică fiscală, politică de creditare), politici structurale (comerţ, sector financiar, mediu regulator pentru afaceri), politici de includere/echitate socială (egalitate de gen, folosire echitabilă a resurselor publice, creare de resurse umane, protecţie socială şi drept la muncă, politici şi instituţii pentru sustenabilitate ecologică) şi managementul sectorului public şi instituţii (drepturi de proprietate şi guvernare bazată pe norme, calitate a managementului bugetar şi financiar, mobilizarea eficientă a veniturilor, calitatea administraţiei public, transparenţă şi corupţie în sectorul public).

[9] Rotberg, Robert I., **Nation-State Failure: A Recurring Phenomenon?,** NIC 2020 Project, 2003, pp. 3-4.

puterii de către diverse facțiuni, iar forțele militare guvernamentale sunt puse față în față cu grupări înarmate conduse de unul sau mai mulți pretendenți la putere.[10] Aceste state favorizează instabilitatea regională, un exemplu fiind patrulaterul conflictual Sierra Leone – Liberia – Guineea – Coasta de Fildeș. În acest sens, comunitatea internațională pune problema analizei cost-beneficiu, considerând că este mult mai avantajoasă prevenirea eșecului unui stat decât intervenția post conflict. Totuși, situații precum cele din Afghanistan sau Irak demonstrează că este deosebit de dificil să eviți eșecul chiar și pentru o organizație de anvergura Națiunilor Unite.

În analiza sistemului internațional se operează, de asemenea, cu conceptul de *colaps al statului* și cu trei premise de bază. Prima se referă la prăbușirea instituțională. William Zartman definește colapsul statului drept o situație în care structura, autoritatea (puterea legitimă), legea și ordinea politică au fost distruse și trebuie să fie reconstruite într-o formă veche sau nouă.[11] Dacă luăm în considerare această definiție, colapsul statului reprezintă, în primul rând, colapsul guvernului. În acest caz, atât cauza, cât și remediul sunt legate mai degrabă de structurile socio-politice decât de stat în sine, iar intervenția post-colaps este esențială. Cea de-a doua premisă este aceea că prăbușirea instituțională este, în general, legată de prăbușirea societății, aspecte adesea privite ca două fețe ale aceleiași monede.[12] Motivul principal constă în faptul că, într-o societate slabă, există o instabilitate generală ce alimentează lipsurile instituționale și slăbește structurile guvernamentale. Este vorba aici despre existența unei fracturi în principiile bunei guvernări. Astfel, organizarea și alocarea bunurilor politice devin victimele „lorzilor războiului" și liderilor de grupări mafiote, care, adesea, fac apel la elementele etnice ca sursă de identitate și control, în absența unui contract social care să lege cetățenii de stat. Cea de-a treia premisă este existența unei legături evidente între colapsul unui stat și conflictul armat. Țări precum Somalia și Republica Democrată Congo sunt adesea descrise ca exemple extreme ale luptei hobbes-iene a tuturor împotriva tuturor.[13] În aceste cazuri, agenții statali naționali sunt incapabili să recâștige monopolul asupra mijloacelor forței, iar bunăstarea și securitatea sunt fragmentate gradual între un anumit număr de părți conflictuale care încep să acționeze pe cont propriu. Rezultatul imediat constă adesea în creșterea în amploare a violenței armate, ca și în pierderea spațiului economic și politic în favoarea actorilor nonstatali (rebeli, militanți etc.) care se nasc din lipsa de autoritate provocată de guvernul colapsat. Acești actori, în căutarea de avantaje economice și în absența unui cadru care să reglementeze viața în societate, dezvoltă o serie de alianțe lucrative afiliate unor jucători externi (sindicate transnaționale ale crimei, armate ale statelor vecine), ce furnizează luptei armate resursele necesare continuării conflictului.

---

[10] Rotberg, Robert I. (ed.), **When States Fail: Cuses and Consequences,** Princeton University Press, 2003, p. 5.

[11] Zartman, William, **Collapsed States: The Disintegration and Restoration of Legitimate Authority,** Boulder, Lynne Rienner, 1995, apud Raeymaekers, Timothy, *Collapse or Order? Questioning State Collapse in Africa,* Households in Conflict Network Working Paper 10, Brighton, 2005, p. 4.

[12] Idem.

[13] Raeymaekers, Timothy, *op. cit.*, 2005, p. 5.

Aşadar, slăbirea statului, eşecul statului şi colapsul statului sunt părţi ale unui continuum în care un anumit stadiu al eşecului conduce automat la altul. În timp ce diferența dintre aceste stadii este, în principal, una de grad, punctul de origine este comun şi constă în prăbuşirea generală a corpusului de reguli formale şi informale ce guvernează o societate, însoțită de dispariția autorității formale sau a sursei sale.[14] În opinia noastră nu numai originea este comună, ci şi multe dintre caracteristicile fiecărei categorii de state, după cum vom arăta în cele ce urmează prin focalizarea analizei pe dimensiunea instituțională a statului, însă fără a o ignora pe cea națională.

2. Cauze şi consecințe ale slăbiciunii, eşecului sau colapsului celor două dimensiuni principale ale statului

Discursul ştiințific asupra statului național este centrat, în prezent, pe impactul globalizării asupra acestuia. Pe de o parte, sunt voci care afirmă că globalizarea a influențat negativ statul național, reducându-i funcțiile şi rolul, iar pe de altă parte, unii analişti afirmă că acesta s-a adaptat provocărilor globalizării, dimensiunea sa instituțională transformându-se, dar păstrându-şi eficiența. Oricare ar fi adevărul, cert este că statul național se află într-o perioadă de transformare, în care unele nu vor reuşi să supraviețuiască. În ambele cazuri, *dimensiunea națională* are mai multe şanse de a rezista globalizării decât cea instituțională, constituind baza pentru aceasta din urmă.

Construcția unei națiuni presupune parcurgerea a cinci stagii din analiza cărora reies şi câteva ipoteze referitoare la cauzele slăbiciunii sau eşecului unei națiuni, căci colapsul acesteia este puțin probabil:

1. identitatea: capacitatea unui grup de a gândi despre sine ca aparținând unei națiuni. Acest lucru nu se realizează întotdeauna uşor: există cetățeni francezi care se autoidentifică drept bretoni sau corsicani, cetățeni englezi care se prezintă ca scoțieni, englezi sau irlandezi;
2. legitimitatea: caracterul de conformitate a puterii - ca sursă, natură şi organizare – cu ceea ce se crede preferabil sau corespunzător unor norme juridice, morale sau unor tradiții consacrate în respectiva populație;
3. cuprinderea: capacitatea unei națiuni de a cuprinde toată populația; respectarea de întreaga populație a guvernului național. Dacă anumite zone se manifestă dezobedient, înseamnă că există probleme de acest tip;
4. participarea: reprezentarea tuturor categoriilor de populație la activitatea de guvernare; categoriile nereprezentate se pot manifesta dezobedient şi neloial;
5. distribuirea: distribuirea avuției naționale între toate categoriile de populație; neglijarea unor zone sau categorii de populație provoacă crize sociale şi instabilitate politică.[15]

Toate națiunile sunt confruntate cu crize în una sau în mai multe dintre cele cinci dimensiuni. Situația cea mai dramatică o prezintă unele țări din Lumea a Treia

[14] Dorff, Robert, *Democratization and Failed States: The Challange of Ungovernability*, in „Parameters", Summer 1996, pp. 17-31, apud Raeymaekers, Timothy, *op. cit.*, 2005, p. 5.
[15] Mihăilescu, Ioan, *Națiune*, în **Dicționar de sociologie**, Coord.: Cătălin Zamfir şi Lazăr Vlăsceanu, Editura Babel, Bucureşti, 1998, pp. 378-379.

care se confruntă concomitent cu crize de legitimare, identitate, cuprindere, participare şi distribuire. Chiar unele state europene se confruntă cu asemenea crize (Belgia, Spania). În fosta Iugoslavie, crizele au atins puncte atât de acute încât au provocat destrămarea statului şi au declanşat războaie între naţiunile care s-au declarat independente.

În ceea ce priveşte *dimensiunea instituţională* a statului, slăbiciunea, eşecul sau colapsul acestuia sunt stabilite în funcţie de trei elemente interrelaţionate, făcându-se referire la standardele occidentale de dezvoltare: guvernarea, economia şi securitatea.

Guvernarea este, în acelaşi timp, cauză şi consecinţă a eşecului în sfera economică şi a insecurităţii. Francis Fukuyama afirma că lipsa capacităţii statului, în ţările sărace, a „bântuit" lumea dezvoltată după sfârşitul Războiului Rece, în anii '90, colapsul sau slăbiciunea unor state provocând deja dezastre umanitare majore în Somalia, Haiti, Cambodgia, Bosnia şi Herţegovina, Kosovo etc.[16] Momentul 11 septembrie 2001 şi evenimentele ce au urmat au demonstrat că situaţia din statele slabe trebuie să preocupe întreaga comunitate internaţională, ca provocare de importanţă strategică.

Fukuyama porneşte de la premisa că în secolul al XX-lea, politica a fost masiv influenţată de controversele privitoare la dimensiunile şi puterile adecvate statelor. Corelând-o cu afirmaţia analistului conform căreia reducerea dimensiunilor sectorului de stat a fost tema dominantă a politicii mai ales în ceea ce priveşte „sectoarele de stat atotcuprinzătoare ale lumii comuniste"[17], dar şi cu cele mai noi tendinţe intervenţioniste ce se manifestă în economia mondială, suntem îndreptăţiţi să ne întrebăm dacă nu cumva acest discurs în favoarea reducerii rolului statului în viaţa socială, deşi menit să introducă o nouă ordine mondială, a fost sortit eşecului deoarece, în cele mai multe cazuri, problema reducerii ponderii statului a surclasat-o pe cea a reconstrucţiei lui. Fukuyama remarcă faptul că reforma de liberalizare a eşuat în anumite ţări, absenţa cadrului instituţional adecvat dăunându-le mai mult decât le-ar fi dăunat lipsa reformei.

Modelul de analiză a statului propus de politologul american se bazează pe distincţia între *anvergura activităţilor statului* şi *forţa instituţiilor statului*. Primul element se referă la diferitele funcţiuni şi scopuri asumate de guverne, în timp ce, cel de-al doilea reflectă posibilitatea statului de a planifica şi executa politici şi de a aplica legile corect şi transparent. Preluând funcţiile statului din Raportul de Dezvoltare Mondială din 1997, al Băncii Mondiale, Fukuyama construieşte o matrice a statalităţii în care axa X reprezintă gama funcţiilor statului, iar axa Y forţa instituţiilor statului. Gama funcţiilor statului cuprinde, conform preluării din Raportul Băncii Mondiale, trei tipuri de funcţii generale: funcţii minimale, plasate începând de la punctul de origine al axei X (oferirea bunurilor publice pure; apărare, lege şi ordine; drepturi de proprietate; management macroeconomic; sănătate publică; ameliorarea echităţii; protejarea săracilor), funcţii intermediare (abordarea elementelor externe; învăţământ; protecţia mediului; reglementarea monopolurilor;

[16] Fukuyama, Francis, **Construcţia statelor. Ordinea mondială în secolul XXI**, Editura Antet, Bucureşti, 2004, p. 6.
[17] Ibidem, p.12.

asigurări, reglementări financiare; asigurări sociale) şi funcţii activiste, plasate departe de originea axei X (politică industrială, redistribuirea avuţiei). Pe axa Y este plasată forţa capacităţilor instituţionale, ce reprezintă capacitatea: de a formula şi îndeplini politici; de a concepe şi aplica legi; de a administra eficient şi cu un minimum de birocraţie; de a controla mita, corupţia şi traficul de influenţă; de a menţine un înalt nivel de transparenţă şi responsabilitate în instituţiile guvernului; de a aplica legile.

Observăm că definiţia dată de către Fukuyama forţei instituţionale a statului este similară cu cea a conceptului de *bună guvernare*, introdus în strategiile de securitate naţională de la începutul anilor '90. Matricea propusă de politologul american este împărţită în patru cadrane, reflectând atât nivelul de dezvoltare a statului, cât şi o proiecţie asupra dezvoltării sale economice. Astfel, dacă un stat se deplasează prea mult spre originea axei şi nu reuşeşte să realizeze funcţiile minime, cum ar fi garantarea dreptului de proprietate, va avea probleme în dezvoltarea sa economică. Un asemenea caz este Sierra Leone, aflată pe locul 222, din cele 229 de state analizate de experţii CIA, în ceea ce priveşte produsul intern brut pe cap de locuitor.[18] Sierra Leone reprezintă tipul de stat fragil, sprijinit în dezvoltarea sa de forţe militare şi civile internaţionale (în special ONU şi Marea Britanie). Anii de război civil (1991-2002) au lăsat urme adânci în dezvoltarea capacităţii instituţionale a statului, guvernul fiind aproape în întregime dependent de donaţiile organizaţiilor internaţionale pentru a furniza populaţiei serviciile de bază, în ciuda unei dezvoltări surprinzătoare a sectoarelor agricol şi minier.

În ceea ce priveşte plasarea unui stat cât mai departe de originea axelor, putem vorbi despre două cazuri, anume SUA, Franţa şi Japonia sau Brazilia şi Turcia. SUA, afirmă politologul, au un stat mai puţin extensiv decât Franţa şi nici nu încearcă să administreze tranziţiile sectoriale prin alocarea de credite precum Japonia. În acelaşi timp, nu au pompat mari procente din PIB către sectoarele de stat şi nu au coordonat industrii naţionalizate, precum Brazilia şi Turcia.

Totuşi, deşi nu există îndoială că, la momentul publicării cărţii lui Fukuyama, analiza sa era corectă, situaţia din momentul de faţă conduce la reanalizarea plasării acestor state în matricea statalităţii, deoarece criza economică mondială le-a determinat să recapitalizeze sau să naţionalizeze parţial sau total anumite bănci şi să configureze şi să aplice planuri ample de asistenţă financiară pentru diverse societăţi private. Acesta este şi cazul SUA, acţiunile statului determinând replasarea sa mai aproape de originea axei X a gamei funcţiilor acestuia.

Reorientarea statelor spre un nou tip de politici în funcţie de contextul economico-financiar şi social impus de criza mondială aduce în discuţie problema guvernării. Conform specialiştilor Băncii Mondiale, guvernarea este definită ca tradiţii şi instituţii prin care este exercitată autoritatea într-o ţară.[19] Aceasta include:

---

[18] **CIA – The World Factbook 2009**, *Country Comparisons: GDP - per capita (PPP)*, www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2004rank.html.

[19] Kaufmann, Daniel; Aart Kraay; Massimo Mastruzzi, **Governance Matters VII: Aggregate and Individual Governance Indicators 1996-2007,** The Development Research Group Macroeconomics and Growth Team & World Bank Institute Global Governance Program, varianta electronică http://ssrn.com/abstract=1148386, 2008, p. 7.

procesul prin care guvernele sunt alese, monitorizate şi înlocuite; capacitatea guvernului de a formula şi implementa eficient politici; respectul cetăţenilor şi al statului pentru instituţiile care guvernează integrarea economică şi socială dintre ei. Banca Mondială a stabilit şase dimensiuni ale guvernării, ce corespund acestei definiţii: vizibilitate şi responsabilitate (măsoară respectarea drepturilor politice, civile şi umane); stabilitate politică şi absenţa violenţei (măsoară posibilitatea declanşării unor manifestări violente, inclusiv terorism şi schimbări în guvernare); eficienţa guvernării (măsoară competenţa administraţiei şi calitatea serviciilor publice); calitatea procesului normativ (măsoară incidenţa politicilor de piaţă neprietenoase); domnia legii (măsoară nivelul respectării legii, dar şi posibilitatea declanşării unor acţiuni violente/criminale); controlul corupţiei (măsoară exerciţiul public al puterii în scopuri private, inclusiv mita şi corupţia la nivel înalt).

În acest cadru, este interesantă evoluţia Croaţiei, ca exemplu de succes al statului. În perioada 1998-2007, cei şase indicatori ai guvernării au înregistrat creşteri semnificative (Figura nr. 3).

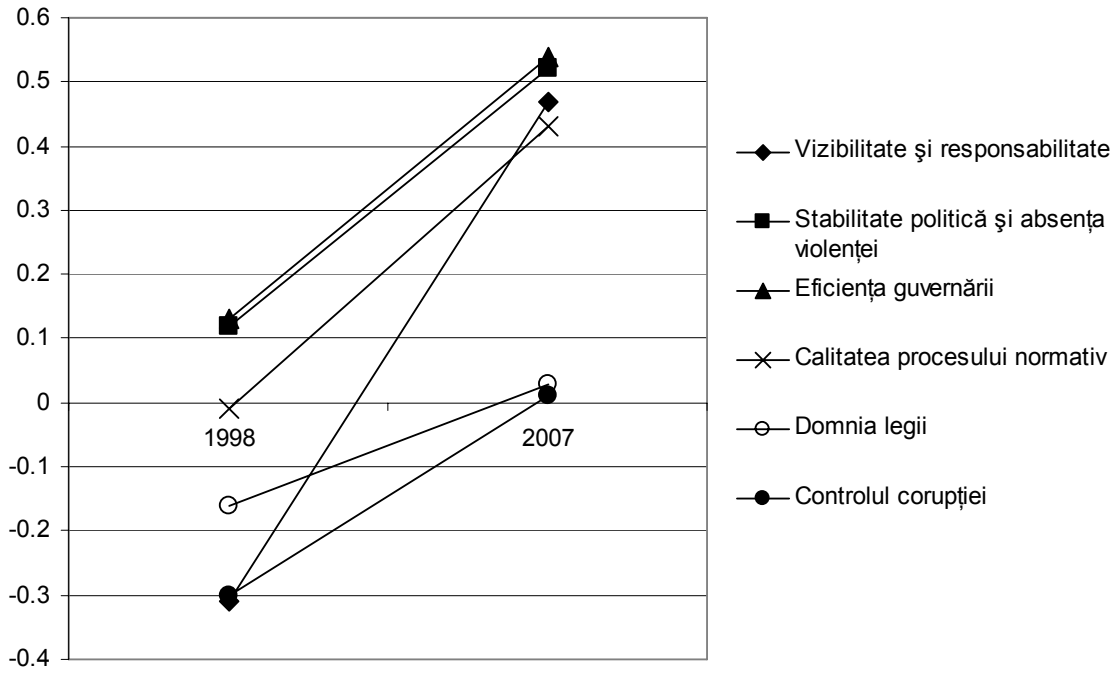

Figura nr. 3: Schimbări semnificative în estimările referitoare la indicatorii guvernării între anii 1998 şi 2007, Croaţia

Croaţia s-a aflat într-o situaţie foarte dificilă în cursul războiului din 1991-1995, involuând de la una dintre cele mai bogate republici iugoslave la o ţară paralizată din punct de vedere politic, economic şi social. După război, a ratat valurile de investiţii străine ce au fost făcute în Europa Centrală şi de Est, situaţia sa agravându-se. În prezent, statul deţine încă un rol important în economie, iar eforturile de privatizare s-au lovit de rezistenţă politică şi publică. Cu toate acestea, începând cu anul 2000, economia Croaţiei s-a dezvoltat, iar sprijinul oferit de Uniunea Europeană, la care este candidată, va accelera reforma fiscală şi structurală. În analiza Băncii Mondiale, indicatorul eficienţa guvernării a înregistrat o evoluţie importantă în ultimii 19 ani, însă piatra de încercare va fi criza economică ce este

favorizată, în Croația, de sectorul slab al exporturilor şi ponderea prea mare a veniturilor la buget rezultate din turism.

La polul opus al evoluției indicatorilor guvernării de află Somalia, unde, în perioada 1998-2007, din cei şase indicatori, cinci s-au agravat: stabilitatea politică şi absența violenței, eficiența guvernării, calitatea procesului normativ, domnia legii şi controlul corupției (Figura nr. 4).

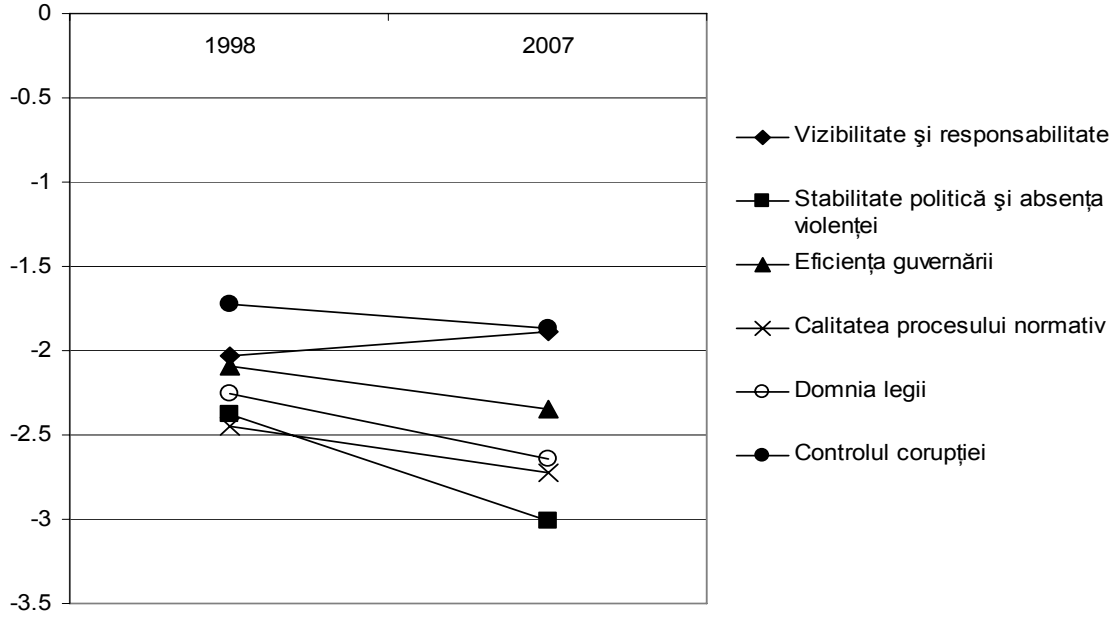

Figura nr. 4: Schimbări semnificative în estimările referitoare la indicatorii guvernării între anii 1998 şi 2007, Somalia

Din anul 1991, Somalia este considerat un stat fragil, în termenii Băncii Mondiale, sau tipic eşuat[20]. Aici, încercările de a crea cadrul necesar unei tranziții a eşuat de fiecare dată. Guvernul Federal de Tranziție, creat în anul 2004, nu a reuşit să creeze un guvern real şi funcțional, iar fostul lider al regiunii semiautonome Puntland, Abdillahi Yusuf, a marginalizat o mare parte din populație şi a exacerbat diviziunile existente în societate. Intervenția organizațiilor internaționale, în special a ONU, nu a reuşit să rezolve problemele cu care se confruntă Somalia.

Statele cu o guvernare slabă, în cele mai multe cazuri, nu reuşesc să întrunească precondițiile pentru aplicarea modelelor standard de dezvoltare economică. În general, acest tip de state sunt caracterizate de un grad ridicat de violență internă ce face şi mai dificilă ajutorarea lor. Cele mai grave situații se înregistrează în statele eşuate, unde eroziunea capacității statului a atins cote înalte, perspectivele economice sunt negative, iar posibilitatea apariției unui conflict violent este foarte mare.

Fondul pentru Pace, în „Indexul statelor eşuate", propune 12 indicatori pentru analiza eşecului unui stat: presiuni demografice; mişcări masive de refugiați sau persoane dislocate intern, ce creează urgențe umanitare complexe; moşteniri ale unor

[20] Collier, Paul; V.L. Elliott; Havard Hegre; Anke Hoeffler; Marta Reynal-Querol; Nicolas Sambanis, **Breaking the Conflict Trap: Civil War and Development Policy,** World Bank and Oxford University Press, Washington, 2003.

grupări ce doreau răzbunare sau paranoia de grup; emigrare masivă a clasei medii şi a elitelor profesionale; dezvoltare inegală în cadrul diverselor grupuri sociale; declin economic sever; pierderea legitimității de către stat; deteriorarea progresivă a serviciilor publice; suspendarea sau aplicarea arbitrară a statului de drept şi nerespectarea drepturilor omului; aparat de securitate ce operează ca stat în stat; crearea elitelor divizate; intervenția altor state sau actori politici externi.[21]

În statisticile Fondului pentru Pace, din nou, Somalia se află pe primul loc, obținând valori apropiate de maxim[22] la unsprezece din cei doisprezece indicatori propuşi. Este urmată de Zimbabwe, Sudan, Ciad şi Republica Democrată Congo, care au scoruri slabe şi în ceea ce priveşte indicatorii guvernării (Figurile nr. 5 şi nr. 6).

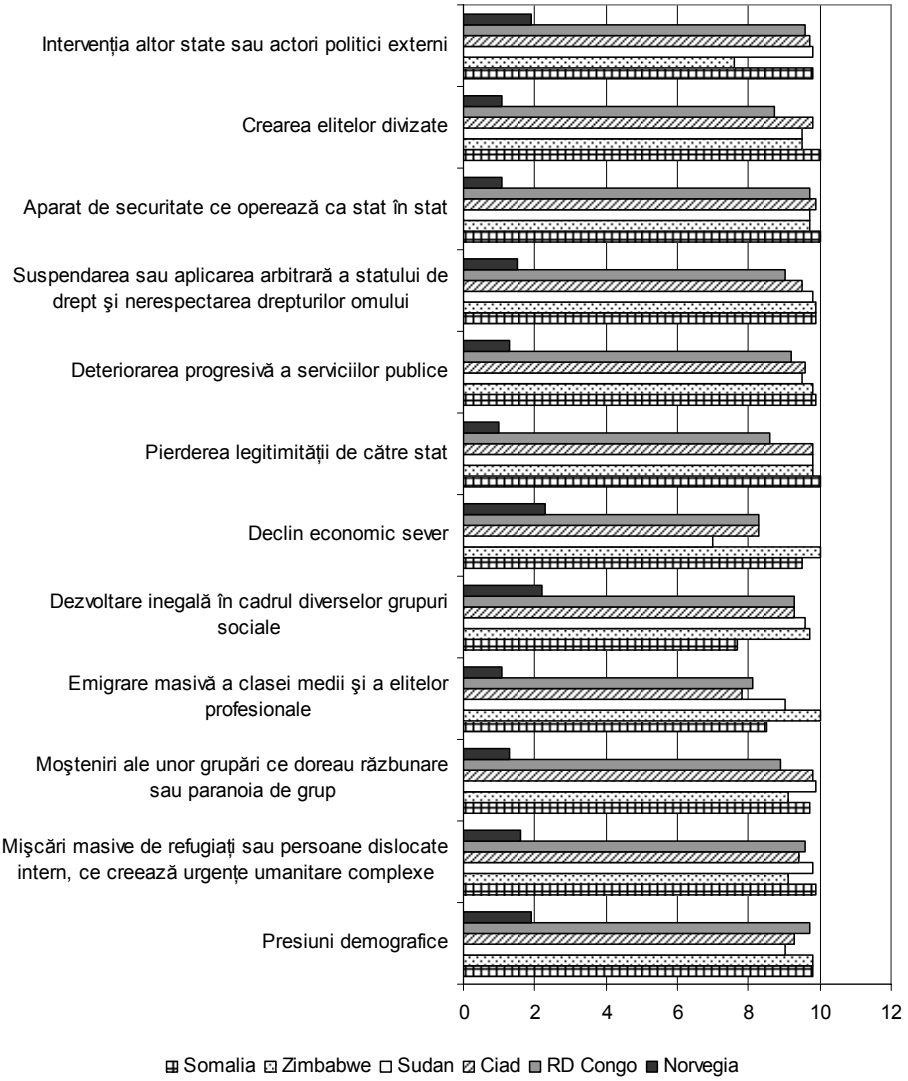
Intervenția altor state sau actori politici externi
Crearea elitelor divizate
Aparat de securitate ce operează ca stat în stat
Suspendarea sau aplicarea arbitrară a statului de drept şi nerespectarea drepturilor omului
Deteriorarea progresivă a serviciilor publice
Pierderea legitimității de către stat
Declin economic sever
Dezvoltare inegală în cadrul diverselor grupuri sociale
Emigrare masivă a clasei medii şi a elitelor profesionale
Moşteniri ale unor grupări ce doreau răzbunare sau paranoia de grup
Mişcări masive de refugiați sau persoane dislocate intern, ce creează urgențe umanitare complexe
Presiuni demografice
0
2
4
6
8
10
12
Somalia
Zimbabwe
Sudan
Ciad
RD Congo
Norvegia

Figura nr. 5: Statele cu cele mai mari valori ale indicatorilor în Indexul statelor eşuate, în comparație cu Norvegia, care a obținut cele mai mici valori, 2009[23]

[21] The Fund for Peace, *Failed States Index 2009*, ediția electronică http://www.fundforpeace.org/web/index.php?option=com_content&task=view&id=99&Itemid=140

[22] În Indexul statelor eşuate, valorile mari (apropiate de 10) semnifică faptul că statul respectiv are caracteristicile unui stat eşuat, în timp ce valorile mici, apropiate de 0, semnifică absența acestor caracteristici.

[23] Conform datelor puse la dispoziție de către Fondul pentru Pace, ediția electronică http://www.fundforpeace.org/web/index.php?option=com_content&task=view&id=99&Itemid=14, 2008.

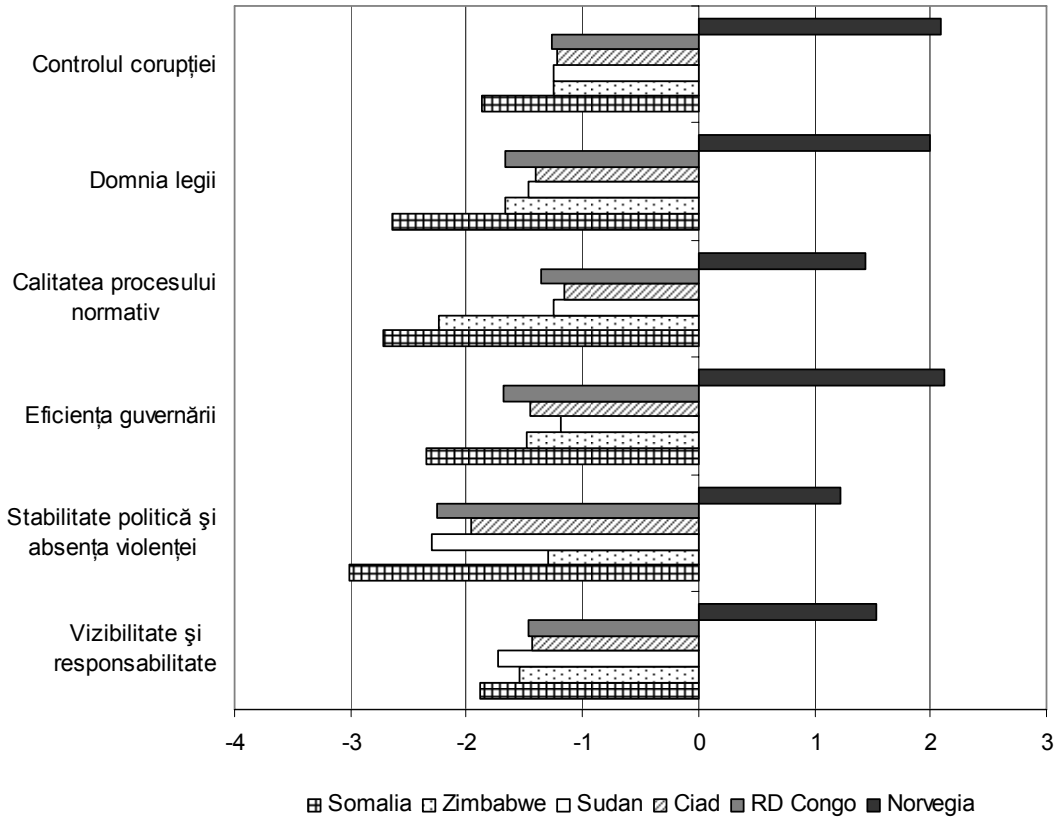

Figura nr. 6: Statele cu cele mai mici scoruri ale indicatorilor guvernării, în comparație cu Norvegia, una dintre țările care au obținut cele mai mari scoruri, 2007[24]

Este important de evidențiat faptul că slăbiciunea, eşecul sau colapsul acestor state nu constituie doar o problemă națională, ci şi una internațională, dovadă fiind intervenția organizațiilor de securitate în toate cele cinci state analizate. În cazul Republicii Zimbabwe, intervenția nu a fost militară, în timp ce, în celelalte patru țări, atât ONU, cât şi NATO şi UE au intervenit cu operații de pace sau cu sprijin pentru alte organizații, precum Uniunea Africană (UA).

Nr. crt.	Stat	ONU	NATO	UE
0	**1**	**2**	**3**	**4**
1	Somalia	UNSOM I (1992-1993) UNSOM II (1993-1995)	Sprijin pentru misiunea UA – AMISOM (2007-2009)	EUNAVFOR (2008-prezent)
2	Sudan	UNMIS (2005 -prezent) UNAMID (2007-prezent)	Sprijin pentru misiunea UA – AMIS (2005-2007)	Sprijin pentru misiunea UA – AMIS (2005-2007)
3	Ciad	MINURCAT (2007-prezent) UNASOG (1994)	-	EUFOR TCHAD/RCA (2008-2009)
0	**1**	**2**	**3**	**4**
4	R.D. Congo	MONUC (1999 – prezent)	-	ARTEMIS (2003) EUPOL Kinshasa (2005-2007)

[24] Conform datelor puse la dispoziție de către Banca Mondială, în baza de date *Governence Matters 2008. Worldwide Governance Indicators, 1996-2007*, http://info.worldbank.org/governance/wgi/sc_chart.asp.

				EUSEC RD Congo (2005-prezent) EUFOR RD Congo (2006) EUPOL RD Congo (2007-prezent)

Figura nr. 7: Operații de pace ale ONU, NATO şi UE în state fragile sau eşuate

Aşadar, întrucât eşecul unui stat poate constitui o sursă de insecuritate pentru o regiune şi, extrapolând, pentru cea mai mare parte a globului, organizațiile internaționale au fost preocupate de dezvoltarea unor mijloace şi instrumente care să refacă statul respectiv, adresându-se domeniilor în care a dat greş. Intervențiile de acest tip au evoluat de la acțiunile din timpul Războiului Rece, când trupele ONU erau desfăşurate pentru a separa combatanții, demilitariza anumite zone şi monitoriza acordurile de încetare a focului, la refacerea societăților divizate, dezarmarea părților în conflict, demobilizarea foştilor combatanți, organizarea alegerilor, instalarea unor guverne reprezentative, promovarea reformelor democratice şi a creşterii economice. Unele dintre aceste operații au reprezentat un real succes, în ciuda dezbaterilor aprinse pe care le-au născut, intervențiile militare dovedindu-se a fi cele mai eficiente mijloace de prevenire a eşecului unor state şi a întoarcerii societăților respective la conflict. În literatura americană, aceste operații se numesc operații de construcție a națiunii (*nation-building operations*) şi implică folosirea forței militare ca parte a unui efort mai larg de promovare a reformelor economice şi politice, ce are drept obiectiv tranziția unei societăți dintr-o stare conflictuală într-una de pace internă şi în relații bune cu vecinii săi.[25] Obiectivul principal al unei operații de construcție a națiunii nu este de a transforma o societate săracă într-una bogată sau o autocrație într-o democrație, ci de a aduce pacea în societățile conflictuale. Este evident că reformele politice şi dezvoltarea economică sunt esențiale pentru atingerea acestui obiectiv, însă este nevoie de un cadru mai cuprinzător. Astfel, operațiile de acest tip se adresează nevoilor de bază ale unui stat, de a căror satisfacere depinde eşecul sau succesul statului respectiv în perioada imediat următoare.

Concluzii

Granița dintre slăbiciunea, eşecul sau colapsul unui stat şi declanşarea unui conflict violent este fragilă, însă nu este absolut necesar ca evenimentele să conducă la o intervenție militară. Organizațiile internaționale au la dispoziție o serie de instrumente, precum sancțiunile şi embargourile, prin care pot determina o schimbare de atitudine a guvernanților care nu au voința de a furniza bunurile politice, sau fondurile de ajutorare umanitară multilaterală, atunci când guvernanții nu au capacitatea de a furniza acelaşi tip de bunuri.

În ansamblu, atât prevenirea situațiilor de slăbiciune, eşec sau colaps ce pot duce la declanşarea unui conflict armat, cât şi stabilizarea post-conflict, pot fi proiectate în funcție de cauzele identificate ale slăbiciunii/eşecului/colapsului statului în termeni de consecințe umanitare ale eşecului în dezvoltare şi, la nivel

[25] Dobbins, James; Seth G. Jones; Keith Crane; Beth Cole DeGrasse, **The Beginner's Guide to Nation-Building,** RAND Corporation, Santa Monica, 2007, p. xvii.

guvernamental, în termeni de probleme induse de şocurile economice externe statelor care nu au nici capacitatea instituțională, nici voința de a se adapta schimbărilor din mediul internațional. De asemenea, este necesară stabilirea clară a sarcinilor celor care gestionează tranziția de la o anumită ordine politică şi socială la alta (implementarea reformelor economice, democratizarea, tranziția de la război la pace etc.), având în vedere obligația statului de a funcționa dacă problemele umane şi vulnerabilitățile sistemice au fost reduse.[26]

Identificarea şi corijarea elementelor problematice nu este posibilă fără a identifica scopul efectiv al statului, dincolo de diversele teorii vehiculate în vasta literatură de specialitate. Fragilitatea sau slăbiciunea statului, eşecul sau colapsul său sunt măsuri ale ceea ce nu face sau nu poate face statul în relație cu aşteptările noastre. Unele dintre aceste aşteptări sunt normative, iar altele practice, iar eficiența actului guvernării depinde de realizarea efectivă funcțiilor şi scopurilor sale, dar şi de corelarea realizării unui anumit scop cu instituția potrivită. Statele au avut întotdeauna ca principale funcții unele de natură externă, precum apărarea teritoriului propriu, definirea unei comunități politice diferită de altele, capacitatea de interacționa la nivel internațional, adică de a se defini ca entitate distinctă în sistemul internațional. Pe măsură ce mediul internațional se modifică, trebuie să fie modificate şi instituțiile însărcinate cu realizarea acestor funcții. Unii experți în relații internaționale afirmă că, în acest context, statele sunt considerate fragile, eşuate sau colapsate, dacă nu mai reuşesc să satisfacă aşteptările marilor actori internaționali, statali sau nonstatali.[27] Se doreşte ca statul, membru responsabil al comunității internaționale, să fie capabil şi doritor să implementeze normele internaționale, precum drepturile omului, protecția refugiaților, controlul granițelor, regimurile de control al armelor şi cele de neproliferare, precum şi alte obligații ce decurg din participarea la organizații internaționale de tipul ONU sau OMC.

Aşadar, statul este, în prezent, supus unei presiuni duble: internă - de a satisface nevoile de bază ale cetățenilor şi instituțiilor sale - şi externă - de a face față transformărilor ce se desfăşoară la nivel internațional. Globalizarea este cunoscută ca unul dintre factorii principali ai erodării suveranității statului, piețele globale, rețelele transnaționale, normele internaționale şi valorile cosmopolite reducând semnificativ rolul şi sfera de control al/a statelor. În acest context, unii teoreticieni afirmă că s-ar putea ca, în momentul de față, limita de siguranță a acestui proces să fie deja atinsă.

Bibliografie:

[1]. DOBBINS, James; Seth G. JONES; Keith CRANE; Beth Cole DeGRASSE, **The Beginner's Guide to Nation-Building,** RAND Corporation, Santa Monica, 2007.

[2]. DOORNBOS, Martin; WOODWARD, Susan; ROQUE, Silvia, *Failing States or Failed States? The Role of Development Models: Collected Works*, Working

[26] Doornbos, Martin; Woodward, Susan; Roque, Silvia, *Failing States or Failed States? The Role of Development Models: Collected Works*, Working Paper No. 19, Fundacion Para Las Relaciones Internationales Y El Dialogo Exterior, 2006, p. 17.

[27] Ibidem, p. 19.

Paper No. 19, Fundacion Para Las Relaciones Internationales Y El Dialogo Exterior, 2006, p. 17.
[3]. FUKUYAMA, Francis, **Construcția statelor. Ordinea mondială în secolul XXI,** Editura Antet, București, 2004.
[4]. KAUFMANN, Daniel; Aart KRAAY; Massimo MASTRUZZI, **Governance Matters VII: Aggregate and Individual Governance Indicators 1996-2007,** The Development Research Group Macroeconomics and Growth Team & World Bank Institute Global Governance Program, varianta on-line http://ssrn.com/abstract=1148386, 2008.
[5]. PATRICK, Stewart, *Weak States and Global Threats: Fact or Fiction*?, în „The Washington Quarterly", No. 29:2, Spring 2006, pp. 27-53.
[6]. RAEYMAEKERS, Timothy, *Collapse or Order? Questioning State Collapse in Africa*, Households in Conflict Network Working Paper 10, Brighton, 2005.
[7]. ROTBERG, Robert I. (ed.), **When States Fail: Causes and Consequences,** Princeton University Press, 2003.
[8]. ZAMFIR, Cătălin şi Lazăr VLĂSCEANU (coord.), **Dicționar de sociologie,** Editura Babel, București, 1998.
[9]. Central Intelligence Agency, **The World Factbook 2009,** www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2004rank.html.
[10]. The Fund for Peace, *Failed States Index 2009*, http://www.fundforpeace.org/web/index.php?option=com_content&task=view&id=99&Itemid=140.
[11]. The World Bank, Governence Matters 2008. Worldwide Governance Indicators, 1996-2007, http://info.worldbank.org/governance/wgi/sc_chart.asp.

DIPLOMAȚIA ECONOMICĂ, O NOUĂ COORDONATĂ ÎN SFERA SECURITĂȚII STATULUI NAȚIUNE

Cătălin URSU*

The contemporary diplomacy migrates from the political area to the economical issues. The international commercial relationships developed at the regional level and globally, as well, lead to the appearance of new monopoles and economical empires that could change the configuration of the world leading powers. The competition and the economical development, the social security, the supply of raw materials etc are still in the hands of national governments; the states still have the power to legitimately use force in order to control internal conflicts or to deal with international crisis.

The position of the state as a main actor on the international scene constitutes one of the most controversial theme of analysis in the international relationships. Those in favor of the theory according to which the role of the state should be diminished have in view such arguments as: increase of power and authority resources; the diminishing of a state's ability to control the national economical resources – an effect of the globalization and interdependence; the incapacity to control the information as a consequence of the revolutionary development of the informational technology; the tendency towards decentralization and increase in power of the local authorities; the growing dependency of the majority of the states on the external natural resources.

Astăzi, mediul diplomatic internațional se caracterizează printr-un număr foarte mare de actori – state independente (e semnificativă creşterea numărului de state membre ONU de la 51 de semnatari ai Cartei în 1945 la 184 de membri), ceea ce indică clar procesul continuu de democratizare a relațiilor internaționale.

Indivizibilitatea păcii a condus la o continua şi permanentă preocupare a statelor de a analiza evenimentele şi a lua decizii, împreună, în colectiv, vizând protejarea securității lor naționale şi de a găsi sisteme de securitate colectivă.

Un nou mediu de securitate s-a conturat, la nivel global, printr-o amplă redefinire a raporturilor internaționale, cu implicații asupra securității tuturor statelor. În Europa, acest proces are ca principal rezultat pozitiv reducerea sensibilă a riscului unei confruntări majore. Interdependența crescândă dintre state, stimulată de revoluția ştiințifică şi tehnică, a creat un sistem de dependențe reciproce şi, totodată, o intensificare a interacțiunilor între state de o amploare enormă[1].

Globalizarea unor probleme majore care, în prezent, se materializează prin apariția unei intregi categorii de chestiuni interesând ansamblul umanității şi devenind, deci, o preocupare internațională, între acestea amintim: protejarea mediului, poluarea, emisiile gazelor cu efect de seră, caracterul limitat al resurselor naturale, dependența energetică, etc. Rezolvarea lor nu mai poate fi abordată decât global.

* **Doctorand, Universitatea Națională de Apărare „Carol I"**

[1] Paiuşan-Nuică Cristina, **Istoria relațiilor internaționale şi a diplomației (1945 – 2008),** Editura Fundației România de mâine, Bucureşti, 2008.

Globalizarea economiei constituie una dintre cele mai frapante trăsături ale mediului internațional. Firmele şi oamenii de afaceri se orientează spre locurile de pe mapamond cele mai profitabile, cu maximum de eficiență economică. Economiile statelor devin tot mai dependente unele de altele. Se creează, astfel, o economie mondială care operează simultan pe toate continentele.

Impactul mediului internațional asupra diplomației a produs o adaptare a metodelor, mijloacelor şi regulilor care o guvernează, oferind actului diplomatic o nouă calitate şi relevanță. Renunțând la ceea ce era caduc, dreptul şi uzanțele diplomatice s-au întărit, normele cutumiare transformându-se în norme contractuale în raporturile dintre state. Răspunzând sfidărilor civilizației moderne, diplomația şi-a lărgit orizontul de cuprindere şi şi-a diversificat activitățile tocmai pentru a sluji mai bine obiectivul sau esențial de promovare a înțelegerii şi colaborării între state. Astfel, s-a înregistrat o vadită extindere atât a diplomației bilaterale, cât şi multilaterale[2].

Extinderea diplomației la nivel înalt (la nivelul şefilor de stat sau de guvern şi al ministrilor de externe). Creşterea în complexitate şi în implicații a problematicii internaționale, conjugată cu facilitățile moderne de transport şi comunicații, a generat un nou tip de acțiune diplomatică denumită "de nivel înalt" sau " la vârf". Ea constă în participarea directă a şefilor de stat sau guvern, a miniştrilor de externe, la reuniunile cu caracter bilateral sau multilateral între state. Alte subiecte de drept internațional cum sunt organizațiile întrețin şi ele relații fie între ele, fie cu diferitele state pentru diverse scopuri. Spre deosebire de aceste relații internaționale stabilite între subiectele dreptului internațional, relațiile internaționale diplomatice au o caracteristică aparte, determinată de forma de exercitare a acestora şi de scopul lor. Relațiile diplomatice se stabilesc în scopul asigurării condițiilor de întreținere a dialogului politic între subiectele dreptului internațional prin misiunile diplomatice permanente.

Creşterea gradului de complexitate a lumii determină complexitatea analizei de politică externă:

Cu trecerea timpului, pe scurt, politica externă a ajuns să cuprindă nici mai mult nici mai puțin decât întreaga gamă de procese individuale şi colective prin care un popor caută să dea sens şi speranță vieții sale (James Rosenau).

Analiza politicii externe este complexă deoarece aruncă punți între: actorii state naționale; între ei şi subsistemele lor; între ei şi sistemul internațional.

Problemele puse de adâncirea interdependențelor din sistemul internațional sunt în termeni cheie: analiza de politică externă; interdependențe; state naționale; subsisteme şi sistem internațional.

Există linii mari care pot fi grupate în două categorii: pe de o parte, este vorba de sporirea relevanței chestiunilor economice pentru politică - ceea ce determină o preocupare sporită față de rolul statului -, iar, pe de altă, de erodarea continuă a separației dintre politica internă şi cea externă (de exemplu incapacitatea autorității guvernamentale de a acoperi zona transnaționalului).

---

[2] Stan P. Darius George, **Diplomația – Rolul diplomației în buna conviețuire a statelor,** Editura AIT Laboratories s.r.l., Bucureşti, 2005.

Industrializarea şi dezvoltarea tehnologică la nivel mondial au crescut interdependența internațională, prin integrarea economică funcțională şi comunicare transnațională. Industrializarea a intensificat de asemenea interdependența internațională într-un mod mai puțin direct, prin impactul său asupra mediului natural al lumii.

Acțiunile intreprinse de un stat influențează astăzi, în mod obişnuit, accesul altor state la resursele naturale şi la beneficiile unui mediu sănătos. Amenințările globale asupra mediului natural sunt astfel o nouă sursă majoră de interdependență.

Deoarece efectele ecologice tind să fie difuze şi de lungă durată şi întrucât asemenea efecte se răspândesc uşor, politica ecologică internațională creează probleme dificile în privința bunurilor colective. Un mediu natural durabil reprezintă un bun colectiv, iar statele negociază cum să distribuie costurile furnizării acestui bun. Aspectele tehnice, ştiințifice şi etice ale administrării mediului sunt complexe, nu însă şi natura fundamentală a intereselor statelor. Problema bunurilor colective apare în fiecare arie tematică referitoare la mediu, resurse naturale şi populație.

De exemplu, principalele zone de pescuit în apele internaționale nu sunt deținute de nici un stat: acestea sunt bunuri colective. Diferite state care pescuiesc trebuie să coopereze (parțial reglementând actori nestatali precum companiile multinaționale) pentru a evita epuizarea rezervelor de peşte.

Dar care este cota corectă de peşte a fiecărui stat? Nu există nici un guvern mondial care să decidă în această chetiune, astfel încât statele trebuie să negocieze, să semneze acorduri şi să adopte regimuri multilaterale. Asemenea eforturi deschid noi căi pentru funcționalism şi integrare internațională, dar şi noi posibilități de conflict şi "dileme ale prizonierului".

Statele negociază acorduri complexe pentru a încerca să soluționeze dilema zonelor de pescuit. Națiunile participante limitează dimensiunile flotelor piscicole pentru ca apoi să le diminueze treptat, în paralel reducând subvențiile. Suferința datorată somajului şi adaptării economice va fi în acest fel împărțită. Cu toate acestea, acordul este voluntar, implementarea sa întârziată, iar efectul său asupra zonelor de pescuit afectate probabil prea nesemnificativ şi tardiv. Acest tip de dilemă asupra bunurilor colective a fost numită tragedia bunurilor comune[3].

Bunurile comune globale se referă la porțiunile posedate în comun ale lumii, precum şi oceanul şi spațiul cosmic.

În politica ecologică globală, este dificil de soluționat problema bunurilor colective din cauza numărului mare de actori. Bunurile colective sunt mai uşor de furnizat în grupuri mici, unde acțiunile individuale au un pact mai mare asupra tabloului general.

Cu câteva excepții, mediul global a devenit un subiect major de negociere şi de cercetare în cadrul relațiilor internaționale abia în ultimele două decenii. Interesul asupra mediului s-a intensificat rapid după ce ecologiştii au sărbătorit în 1970 prima Zi a Pământului.

Criza energetică din anii '70 a părut să sublinieze acest aspect în regiunile industrializate. Revărsările de petrol, poluarea aerului din oraşe, reziduurile de

[3] Goldstein, Joshua S. şi Pevehouse, Jon C., **Relații internaționale,** Editura Polirom, 2008.

pesticide şi dificultăţile din uzinele nuclearo-electrice au pus problema mediului pe agenda internaţională.

Prima conferinţă a ONU asupra mediului la nivel global a avut loc la Stockholm, Suedia, în 1972. Au fost adoptate principiile generale – de exemplu, cel conform căruia acţiunile unui stat nu ar trebui să producă daune ecologice altuia -, iar conferinţa a încurajat conştientizarea aspectelor internaţionale ale daunelor ecologice.

La Summitul Pământului din 1992, principala temă a fost *dezvoltarea economică durabilă.* Aceasta se referă la o creştere economică ce nu epuizează resursele şi nu distruge ecosistemele atât de repede încât baza acelei creşteri economice să fie ea subminată. Conceptul se aplică atât regiunilor industrializate, cât şi Sudului global.

Creşterea populaţiei, a industriei, a utilizării energiei şi a extracţiei de resurse naturale la nivel planetar a fost în trecut exponenţială - accelerându-se în timp. Se subînţelege aproape că o asemenea creştere exponenţiala nu poate continua la infinit.

Apar mai multe posibilităţi. Prima, noile tehnologii pot permite *creşterea economică de nestăvilit,* dar vor schimba baza acesteia, îndepărtând-o de utilizarea din ce în ce mai mare a energiei şi a altor resurse. La aşa ceva se aşteaptă optimiştii încrezători în tehnologie. Bunurile şi serviciile ar continua să se înmulţească, ridicând nivelul global de trai, însă într-un mod mai eficient, pentru a reduce presiunile asupra mediului.

O a doua posibilitate constă într-un *colaps* al populaţiei şi al nivelului de trai la nivel mondial, întrucât creşterea excesivă duce la dezastru. Pesimiştii sunt îngrijoraţi că tendinţa actuală va depăşi capacitatea de susţinere a ecosistemului planetar şi duce la prăbuşirea ecosistemelor din cauza problemelor ecologice pe termen lung cum ar fi dispariţia speciilor şi încălzirea globală. În momentul în care asemenea probleme vor fi provocat efecte grave pe termen scurt, ar fi prea târziu să le corectăm. De fapt, ceea ce s-a întamplat cu cele mai mari zone de pescuit ale lumii s-ar întampla la scara globală - utilizarea excesivă şi colapsul.

În ultimii treizeci de ani, experţii au produs modele computerizate ale populaţie, activitate economică, poluare şi alte variabile-cheie - care arată că acest pământ finit nu poate susţine o creştere infinită şi că deja ne apropiem de "limitele creşterii".

Summitul Pământului a creat un plan general, numit *Agenda 21,* prin care ţările mari ale Lumii a Treia promit să se industrializeze pe căi mai ecologice (cu un anumit cost pentru creşterea economică), iar statele industrializate promit să le furnizeze sprijin şi tehnologie pentru a le ajuta de-a lungul acestui proces.

China şi alte ţări în curs de dezvoltare din Asia au constituit centrul dezbaterilor referitoare la dezvoltarea durabilă. În cursa pentru o creştere economică rapidă, aceste ţări au ales să meargă pe scurtatură din punct de vedere ecologic, consecinţa fiind o acută poluare a aerului pe plan mondial şi alte probleme grave.

Ecologiştii susţin că liberul schimb reduce standardele ecologice conferind putere birocraţilor internaţionali, cărora le pasă mai mult de generarea bogăţiei decât de conservarea mediului. În mod similar, grupurile ecologiste au obiectat faţă de managementul dezvoltării economice în Sudul global prin instituţiile internaţionale, în special Banca Mondială.

Aşadar, perspectiva teoretică mai revoluționară respinge scopul liberal de maximizare a bogăției. Deşi conceptele liberale de raționalitate vizează un termen mai lung decât cele conservatoare, ecologiştii au o concepție mai vastă, pe un termen şi mai lung. Din această perspectivă, bunurile colective între state nu constituie o problemă; alarmantă este dezvoltarea civilizației industiale în dezechilibru cu ecosistemul planetar care trebuie până la urmă să o sprijine.

În analizarea ariilor tematice în care statele negociază asupra problemelor ecologice, începem cu problemele cele mai globale - cele care sunt bunuri colective pentru toate statele şi toți oamenii din lume.

Protejarea atmosferei Pământului preocupă întreaga umanitate, indiferent de modul în care un stat sau altul contribuie la rezolvarea sau agravarea problemei.

Teme precum încălzirea globală şi subțierea stratului de ozon au devenit subiecte majore pe plan internațional. Costurile reducerii efectului de seră sunt ridicate, deoarece soluțiile implică limitarea creşterii economice sau obținerea ei pe căi tehnologice complet noi. Costurile politice ale unor acțiuni de acest gen ar fi grave - s-ar ajunge foarte probabil la creşterea somajului, s-ar reduce profiturile companiilor şi s-ar diminua veniturile personale.

Pentru state, costurile reducerii emisiilor de seră nu au aproape nici o legătură cu beneficiile unei soluții. Dacă un stat îşi reduce producția industială sau face investiții costisitoare în noi tehnologii, acest lucru va avea puține efecte pentru rezultatul pe termen lung dacă nu fac şi alte state la fel. Şi dacă toate statele ar face astfel de paşi, un "blatist" care nu ar merge pe aceeaşi cale ar economisi bani şi ar beneficia în acelaşi timp de pe urma soluției.

Încălzirea globală confruntă aşadar statele cu o triplă dilemă. Mai intâi, există dilema costurilor pe termen scurt (şi previzibile) pentru a câştiga beneficii pe termen lung (şi mai puțin previzibile). În al doilea rând, segmente specifice cum ar fi companiile petroliere şi muncitorii industriali suportă costurile, pe când beneficiile sunt distribuite mai general în societatea internă şi pe plan internațional. În al treilea rând, există dilema bunurilor colective între state: beneficiile sunt împărțite la nivel global, însă costurile trebuie percepute de la fiecare stat în parte.

Această a treia dilemă este complicată de separarea Nord-Sud. Cum poate industrializarea țărilor sărace din zilele noastre (în particular, China şi India) să aibă loc fără a impinge emisiile de seră la nivele inacceptabile?

Toate aceste elemente generează o situație dificilă de negociere multilaterală, una încă nesoluționată. *Convenția-Cadru asupra Schimbărilor Climatice,* adoptată la Summitul Pământului din 1992, a stabilit un scop care nu era obligatoriu: până în anul 2000, emisiile de seră să fie limitate la nivelul anului 1990 – scop care nu a fost atins. Tratatul nu a obligat statele semnatare să îndeplinească nivelele-țintă de emisii de gaze cu efect de seră până la o dată anume, din cauza obiecțiilor americane la un astfel de angajament. Europa Occidentală şi Japonia au fost mai dornice să reglementeze emisiile de seră decât Statele Unite (care consumă mai mult combustibil fosil de persoană).

Protocolul de la Kyoto din 1997 a adoptat o formulă complexă pentru reducerea emisiilor cu efect de seră la nivelele din 1990 în Nordul global în aproximativ un deceniu. Țările din Sud au primit un tratament preferențial din

moment ce nivelele lor (pe cap de locuitor) erau mult mai scăzute. După ani de întârziere, Rusia l-a ratificat în 2004, iar tratatul a intrat oficial în vigoare în februarie 2005[4].

Într-o perspectivă mai vastă, dilema încălzirii globale rămâne pe fond nerezolvată, iar în condițiile unor mecanisme slabe de impunere, persistă îndoieli dacă statele care au semnat *Protocolul de la Kyoto* îşi vor îndeplini sarcinile la termen sau dacă le vor îndeplini vreodată.

Tehnologia poate ajuta la uşurarea negocierilor în viitor. Mulți experți susțin în prezent că se pot obține rezultate extraordinare prin măsuri de eficientizare energetică şi prin alte soluții care nu diminuează volumul de activitate economică, dar o fac mai curată şi mai eficientă. Deşi costisitioare, astfel de investiții s-ar amortiza singure în cele din urmă, printr-o eficiență economică mai mare. Dacă aceasta abordare are succes, conflictele internaționale asupra încălzirii globale vor fi diminuate.

O a doua problemă atmosferică ce face obiectul negocierii între guvernele lumii este subțierea *stratului de ozon*. Ozonul din partea superioară a atmosferei respinge razele ultraviolete dăunătoare care provin de la soare. Anumite substanțe chimice emanate de economiile industriale plutesc până în atmosfera şi interacționează cu ozonul distrugându-l.

În mod evident, aceasta este o problemă specifică bunurilor colective, prin faptul că un stat beneficiază de folosirea CFC în economia sa, dacă majoritatea celorlalte state interzic utilizarea lor. Dar costurile înlocuirii CFC sunt mult mai mici decât cele ale rezolvării problemei încălzirii globale: CFC pot fi înlocuite cu alte substanțe chimice la costuri relativ modeste. Mai mult, consecințele subțierii stratului de ozon sunt înțelese mai bine şi sunt mai directe decât cele ale încălzirii globale.

De aceea, statele au avut mai mult succes în negocierea acordurilor şi în dezvoltarea regimurilor care să rezolve problema ozonului. Prin *Protocolul de la Montreal* din 1987, 22 de state au căzut de acord să reducă CFC cu 50% până în 1998. În 1990, programul a fost accelerat, iar numărul semnatarilor a crescut: 81 de state au fost de acord să elimine CFC până în 2000.

Biodiversitatea se referă la diversitatea extraordinară de specii de plante şi animale care alcătuiesc ecosistemele pământului (global, regionale şi locale).

Cea mai importantă cauză a distrugerii biodiversității este *pierderea habitatului* – distrugerea pădurilor tropicale, poluarea lacurilor şi a apelor curgătoare şi pierderea terenurilor agricole în favoarea extinderii urbane. Deoarece ecosistemele se bazează pe interrelații complexe între specii, pierderea microorganismelor poate duce la poluarea cronică a râurilor sau la deşertificarea terenului arabil.

Întrucât ecosistemele sunt atât de complexe, consecințele dispariției unor specii sau ale pierderii unui habitat sunt profitabile din punct de vedere economic, deci există costuri reale asociate cu limitarea unor asemenea activități.

Negocierile internaționale asupra prezervării pădurilor tropicale (care refac oxigenul şi reduc dioxidul de carbon din atmosferă – încetinind încălzirea globală) au

[4] Grubb, Michael şi Brack, Duncan, **The Kyoto Protocol: a Guide and Assessment,** Royal Institute of International Affairs, Londra, 1999.

făcut progrese notabile, probabil pentru că majoritatea aparţin câtorva state. Ele au puterea de a accelera sau încetini distrugerea pădurilor, iar negocierile internaţionale vizează acorduri de a transfera costurile dinspre aceste câteva state spre un grup mai mare de ţări care beneficiază de pădurile tropicale. Această problemă a bunurilor colective este mai simplă şi are mai puţini actori decât încălzirea globală.

Poluarea creează, în general, o problemă a bunurilor colective, dar una care este rareori de anvergură globală. Poluarea este mai frecvent o chestiune regională sau bilaterală. Cu câteva excepţii – cum ar fi deversarea în mare - , efectele poluării sunt limitate la statul unde are loc şi la vecinii săi apropiaţi – emisiile industriale americane de fum contribuie la ploaia acidă din Canada, dar nu afectează în mod direct statele îndepărtate.

În mai multe regiuni – mai ales în Europa şi în Orientul Mijlociu -, statele sunt strâns înghesuite sub acelaşi aer, lângă acelaşi râu sau aceleaşi bazine marine. În asemenea situaţii, combaterea poluării trebuie negociată adesea pe plan multilateral. În timpul Războiului Rece, problema internaţională a poluării a fost exacerbată în Europa de incapacitatea statelor vest-europene de a impune limite asupra celor est-europene, a căror poluare era notorie. Aceste probleme sunt tratate abia acum.

Deşeurile toxice şi *nucleare* constituie o problemă specială din cauza pericolelor pe termen lung pe care le provoacă. Statele încearcă în mod ocazional să transporte astfel de deşeuri în afara teritoriilor lor.

În 1989, 100 de state au semnat sub auspiciile ONU un tratat de reglementare a transporturilor de deşeuri toxice şi nucleare şi de prevenire a transportării lor în secret prin afaceri corupte.

Resurse naturale. Mediul natural nu este doar un ecosistem fragil care are nevoie de protecţie ; este de asemenea un depozit de resurse naturale. Cum extracţia resurselor aduce statelor bogăţie (şi, prin urmare, putere), aceste resurse devin în mod regulat o sursă de conflicte internaţionale. Fiind localizate în cea mai mare parte pe teritoriul statelor, ele nu prezintă o problemă a bunurilor colective. Mai degrabă statele negociază (folosind diverşi factori de influenţă) în privinţa acestor resurse vitale.

Trei aspecte conturează rolul resurselor naturale în conflictul internaţional. Mai întâi, ele sunt necesare pentru funcţionarea unei economii industriale (uneori chiar şi a uneia agrare). În al doilea rând, sursele lor – zăcăminte, râuri şi aşa mai departe sunt asociate cu anumite teorii asupra cărora statele încearcă să-şi impună controlul. În al treilea rând, resursele naturale tind să fie distribuite inegal: rezerve bogate în unele state şi lipsind în altele. După cum arată aceste observaţii, comerţul cu resurse naturale este extrem de profitabil, prin el cerându-se un plus de bogăţie. De asemenea, comerţul cu resurse este destul de politizat – cauzând imperfecţiuni ale pieţei precum monopolul, oligopolul şi manipularea preţului, uneori prin carteluri.

Din variatele resurse naturale de care au nevoie statele, resursele energetice (carburanţii) sunt esenţiale. Carburanţii comerciali care pun în mişcare economiile industriale ale lumii sunt petrolul (aproximativ 40% din consumul energetic mondial), cărbunii (30%), gazele naturale (25%) şi centralele hidroelectrice şi nucleare (5%).

Între statele industrializate există diferențe în privința *eficienței* utilizării energiei – PIB produs pe unitate de energie consumată. Cele mai puțin eficiente sunt Rusia şi Europa de Est (chiar şi înainte de criza economică actuală din regiune); America de Nord este de asemenea destul de ineficientă; Europa Occidentală şi Japonia sunt cele mai eficiente în privința energiei.

Comerțul internațional cu energie joacă un rol vital în economia mondială. Regiunile vestului industrializat sunt importatoare nete de energie. Împreună, ele importă în fiecare an energie echivalentă cu mai mult de un miliard de tone de cărbune. Celelalte şase regiuni ale lumii sunt exportatoare nete de energie.

Deşi toate formele de energie sunt exportate pe plan internațional, de departe cel mai important este petrolul, cel mai ieftin de transportat pe distanțe lungi.

Politica mondială e energiei gravitează în jurul petrolului din Orientul Mijlociu exportat către Europa Occidentală, Japonia/Pacific şi America de Nord.

Importanța petrolului în economiile industrializate ajută la explicarea importanței politice a Orientului Mijlociu în politica mondială.

În 1973, în timpul războiului arabo-israelian, statele arabe producătoare de petrol din regiune au hotărât să pedepsească SUA pentru că au sprijinit Israelul. Au oprit exporturile de petrol către Statele Unite şi şi-au redus volumul total al exporturilor. Această perturbare a ofertei a făcut ca prețurile mondiale ale petrolului să ajungă rapid la un nivel foarte mare. OPEC a înțeles care era forța sa potențială şi prețul mare pe care lumea era dispusă să îl plătească pentru petrol. După ce războiul a luat sfârşit, OPEC a convenit să limiteze producția pentru a menține ridicate prețurile petrolului.

Acest şoc al petrolului din 1973 a avut un efect profund asupra economiei şi politicii mondiale. Sume mari în valută forte, aşa-numiții « petrodolari », s-au acumulat în trezoreriile statelor exportatoare de petrol din Orientul Mijlociu, care le-au investit la rândul lor în toată lumea. Inflația ridicată a chinuit Statele Unite şi Europa ani la rând după aceea. Instabilitatea economică şi simțul de neajutorare al americanilor – care se adăugau dezastrului din Vietnam – au părut să marcheze un declin al puterii americane şi poate ridicarea Lumii a Treia.

La mijlocul anilor ‘80, Orientul Mijlociu pierdea rapid din cota sa de piață în comerțul mondial cu petrol. În acelaşi timp, economiile industrializate au învățat să fie mai *eficiente*. Cu oferta în creştere şi cerere redusă, prețurile petrolului au scăzut la sfârşitul anilor ‘80 la cotele cele mai mici din istorie, sub 20 de dolari barilul. Din cauza ajustărilor de piață care au urmat prețurile ridicate ale petrolului, Occidentul industrializat a devenit oarecum mai puțin dependent de Orientul Mijlociu, iar puterea OPEC a fost diminuată. Cu toate acestea, energia continuă să fie un aspect esențial în care Orientul Mijlociu joacă un rol cheie.

Economia politică a mineralelor – fier, cupru, platină şi aşa mai departe – diferă de cea a energiei mondiale. Valoarea comerțului internațional cu petrol este de multe ori mai mare decât cea a oricărui mineral. Producția mineralelor este distribuită mult mai echilibrat decât cea petrolieră – rezervele nu sunt atât de concentrate într-o regiune a lumii. Țările industrializate şi-au redus de asemenea vulnerabilitatea prin stocarea unor cantități de minerale strategice (este mai uşor de făcut acest lucru cu minerale decât cu energia, datorită cantităților şi valorilor mai mici).

Resursele naturale ale Pământului au fost fundamentul dezvoltării economice a societății din ultimul secol. Este extrem de greu de estimat exact care sunt rezervele de combustibili fosili existente în lume şi când exact se vor epuiza, însă tendința este clară: ne îndreptăm către o criza energetică de proporții.

Potrivit Oil Peak Association, în prima decadă a secolului al XXI-lea, 85% din energia primară consumată de omenire a provenit din litosferă, iar 40% din ea a fost obținută din petrol. Aproximativ 40% a provenit din gaze naturale, iar încă 6% din uraniu.

Cărbunele. Peste 80% din rezervele de cărbune din lume sunt deținute de 6 țări: Statele Unite (aproximativ 28%), Rusia (18%), China (13%), Australia (9%), India (6%) şi Africa de Sud (5,7%). China este în prezent cel mai mare producător de cărbune la nivel mondial. Se estimează că producția va intra intr-un declin rapid după anul 2020.

Pe măsură ce rezervele de petrol se epuizează, e posibil ca ultima soluție pentru alimentarea omenirii cu energie să fie cărbunele, în condițiile în care procesul de ardere a cărbunelui pune mari probleme mediului şi calității aerului.

Petrolul. Nu se ştie exact o dată la care petrolul se va epuiza, însă Hubbert a prezis că în Statele Unite producția va atinge un maxim între 1956 şi 1970. A fost ridiculizat inițial. Specialiştii au cofirmat însă, cu ani mai târziu, teoria sa, Departamentul de Energie arătând că producția a atins un maxim în anul 1971 şi că este de atunci în declin. Specialiştii spun că Statele Unite, Canada, Norvegia şi Marea Britanie au atins deja punctul maxim al producției iar Arabia Saudită şi Rusia se apropie de acest punct.

Pentru că formarea petrolului durează aproximativ 10 milioane de ani, şi acesta este inclus în categoria resurselor neregenerabile. Peste două treimi din rezervele de petrol ale lumii sunt concentrate în campuri din Orientul Mijlociu (61%) şi Rusia (6,4%). În America de Sud şi Centrala şi în Africa se află aproximativ 18,5% din rezervele cunoscute în prezent.

Aceste resurse sunt concentrate în puține țări: 13 țări au rezerve care cumulează 2% din rezervele totale mondiale. Țările cele mai bogate în petrol sunt Iranul, Irakul, Kuweitul şi Arabia Saudita.

Potrivit estimărilor Comisiei Europene, dacă producția rămâne la un nivel constant, rezervele actuale de petrol se vor epuiza în aproximativ 41 de ani. În aceste calcule nu se iau însă în considerare rezervele nedescoperite încă. Pentru Orientul Mijlociu, previziunile sunt mai bune: 82 de ani.

Potrivit unui raport al Energy Watch Group, producția mondială de petrol a ajuns deja la maximum în 2006 şi în continuare, aceasta va scădea cu câteva procente pe an. Până în 2020, rezervele mondiale de petrol vor fi extrem de scăzute.

Raportul dintre descoperirile de noi zăcăminte şi cerere este de asemenea nefavorabil, având în vedere că din momentul în care este descoperit un zăcământ, este nevoie de câțiva ani până când poate fi utilizat.

Gazele naturale. Rezervele de gaze naturale ale lumii, chiar dacă sunt enorme, sunt finite. Se estimează că aceste rezerve cresc pe măsură ce se descoperă noi metode de explorare şi extragere. Cele mai multe zăcăminte de gaze naturale se află

pe teritoriul Rusiei, Statelor Unite şi Canadei, şi se estimează că există încă zăcăminte importante în Arctica.

Rezervele actuale de gaze naturale se regăsesc, în proporţie de 40%, în Orientul Mijlociu şi 27% în Rusia. Africa şi America de Nord deţin împreună aproximativ 16% din rezervele de gaze naturale, iar în alte ţări din Europa şi în Eurasia se regăsesc 9% din rezervele de gaze naturale, potrivit unui raport al United Nations Conference on Trade and Development.

Chiar dacă gazele naturale produc cele mai puţine emisii de carbon la o unitate de energie produsă, sunt totuşi resurse care duc la crearea de gaze cu efect de seră. Creşterea economică din ultimii 30 de ani a dus şi la o creştere fără precedent a cererii de energie[5].

Europa importă aproximativ 54% din necesarul de energie, iar costul se ridică, în 2006, la aproximativ 700 de euro pe cap de locuitor. Uniunea Europeană a înteţit eforturile de reducere a consumului de energie în ultimii ani, iar obiectivul, potrivit raportului privind strategia în domeniul energiei, ar fi o reducere cu 20% a consumului până în anul 2020.

"Trebuie să acţionăm mai mult, să fim mai ambiţioşi, să fim mai curajoşi pentru a evita riscul problemelor în domeniul energetic pe viitor. Asta înseamnă investiţii. Investiţiile în energie, inclusiv în eficienţă, înseamnă să oferim economiei un impuls de care are nevoie într-o perioadă de nesiguranţă", potrivit preşedintelui Comisiei Europene, Jose Manuel Barroso.

1. Politica energetică: vulnerabilitatea Europei?

„Siguranţa energetică are un impact din ce în ce mai mare asupra securităţii în UE“. Chiar dacă nu putem evita dependenţa de energie, este nevoie de o puternică acţiune guvernamentală şi de încurajarea investitorilor. Paşii propuşi pentru crearea unui „scenariu alternativ“ pentru viitor sunt: o mai mare eficienţă energetică, resurse curate şi sigure (sursele refolosibile şi eventual energia nucleară), diversificarea şi crearea unor politici de urgenţă a gazului (cea pentru petrol există deja).

UE are nevoie de o politică energetică comună, ale cărei obiective sunt siguranţa, competitivitatea şi viabilitatea în domeniul energetic. Aceste obiective sunt interdependente şi implică protejarea mediului înconjurător.

Pentru atingerea lor UE propune un plan de acţiune ce include paşi concreţi şi scopuri clare: creşterea eficienţei energetice cu cel putin 20% până în 2020; intensificarea folosirii surselor de energie regenerabile cu un obiectiv de 20% din energia totală până în acelaşi an (faţă de 25% în rezoluţia Parlamentului European din decembrie 2008); biocombustibilii să reprezinte cel putin 10% din combustibilii pentru transport până în 2020; creşterea cheltuielilor pentru cercetarea în domeniul energetic cu 50% în următorii şapte ani; finalizarea pieţei interne pentru electricitate şi gaz şi o liberalizare reală a electricităţii şi gazului, „o separare clară între producţia şi distribuţia de energie“.

[5] **United Nations Environment Program: Global Environment Outlook** (2002), Oxford, 2002.

Din punct de vedere politic, comunicarea susține dezvoltarea unei politici energetice externe comune, pentru a „vorbi cu o singura voce“ cu țările terțe şi pentru a putea dezvolta cu furnizorii relații bazate pe transparență şi reciprocitate.

Deşi Comisia recomandă o diversificare a resurselor energetice, aceasta nu indică nicio preferință şi rămâne laconică în privința energiei nucleare. Decizia de a folosi energia nucleară este lăsată statelor membre.

Siguranța pe termen lung este ingrijorătoare pentru energiile fosile (petrolul şi gazele). Se admite din ce în ce mai mult că producția mondială va depăşi cu greu cele 100 milioane de barili pe zi (în prezent 87), în timp ce necesitățile sunt estimate la 120 milioane de barili pe zi în 2030. Pe parcursul următorului deceniu există riscul unei crize majore.

UE susține dezvoltarea unui coridor sud european al gazelor pentru aprovizionarea cu gaze care provin din regiunea caspică şi din Orientul Mijlociu; sprijină proiectul unei scheme directoare pentru o rețea energetică în Marea Nordului în scopul conectării numeroaselor proiecte de energie eoliană pe mare.

În prezent, UE importă 54% din energia pe care o consumă; această proporție ar putea atinge 70% în 2030.

Chiar şi în condițiile punerii în aplicare a unor planuri foarte ambițioase şi drastice de eficacitate energetică şi de economisire de energie, UE va continua să fie dependentă de aprovizionările provenind din țări terțe pentru energiile fosile. În consecință, trebuie să fie întărit dialogul cu țările producătoare în cadrul Comunității Energiei şi al Forumului Internațional al Energiei, îndeosebi în ceea ce priveşte cooperările cu parteneri precum Australia, Canada, Japonia şi Statele Unite.

De asemenea, UE trebuie să colaboreze cu țările din Africa de Nord ținând seama de potențialul important al acestor țări în materie de resurse energetice şi de ocaziile de dezvoltare importante pentru Africa.

În general, pentru a alimenta transparența pe piețele mondiale ale energiei şi pentru a aborda problema dezvoltării durabile, cooperarea pe scară internațională este indispensabilă, indeosebi cu țări precum China sau India.

În cadrul reînnoirii unui parteneriat cu Rusia, UE ar trebui să aprofundeze cooperările în domeniul eficacității energetice, abandonarea arderii gazelor asociată cu exploatarea petrolului rusesc şi capturarea şi sechestrarea CO2. De asemenea, pentru a determina evoluția proiectului de gazoduct european Nabucco, acesta ar trebui realizat în cooperare cu Rusia, astfel încât să se evite concurența celor două gazoducte şi pentru a putea expedia cu timpul gaze ruseşti, iraniene sau provenind din Marea Caspică.

Statele membre ar trebui să fie conştiente că, dacă UE apare ca un concurent sau obstacol pentru apărarea intereselor strategice şi energetice americane, căutarea de resurse energetice va favoriza cu timpul apariția de divergențe transatlantice. Raportorul UE consideră că Statele Unite dezvoltă o politică de dominare a piețelor prin tehnologie şi vor căuta de facto să-şi impună normele țărilor emergente, drept pentru care invită Comisia şi statele membre să construiască o relație durabilă şi echilibrată în materie energetică.

UE consideră că există un risc foarte grav de penurie energetică pe scara mondială începând cu 2030. Prin urmare, UE aprobă, în cadrul planului strategic

pentru tehnologiile energetice, elaborarea unei agende politice pentru 2030 şi a unei foi de parcurs pentru o politică în perspectiva anului 2050. Pentru aceasta, este necesară o evaluare a tendinţelor în structura configuraţiei energetice între 2020 şi 2050 în cadrul mai multor scenarii, ţinând cont de evoluţia cererii de energie, de resursele potenţiale de energie, de impactul de mediu, de preţul estimat al energiei şi de CO2.

Se consideră că energiile regenerabile, cum ar fi resursele eoliene, solare, hidrice, de biomasă şi marine constituie cea mai importantă sursă potenţială de energie din UE, care poate contribui la o stabilizare a preţurilor energiei şi conservarea mediului[6].

2. Diplomaţia economică

Diplomaţia economică a trecut pe primul plan, ca urmare a preponderenţei relaţiilor de import-export, a schimburilor comerciale în general şi a deplasării centrului de greutate din zona politică „în sfera afacerilor", a cooperării şi confruntării economice.

Tactul diplomatic trebuie să însoţească toate actele şi acţiunile întreprinse de corpul diplomatic. În circumstanţele actuale, diplomaţia economică ocupă un loc tot mai important în relaţiile internaţionale. Globalizarea tot mai accentuată a economiei obligă statele să practice o diplomaţie care să le protejeze şi promoveze cât mai bine interesele, astfel încât - în sistemul global care se structurează în prezent – fiecare popor să-şi ocupe locul pe care îl merită. Având în vedere dificultăţile cu care se confruntă fiecare naţiune în perspectiva ocupării unui asemenea loc, factorii politici de decizie au obligaţia să acorde atenţia cuvenită negocierilor diplomatice, folosind în derularea lor cei mai pregătiţi diplomaţi.

Bibliografie:

[1] **Proiect de raport referitor la a doua revizuire strategică a politicii energetice,** www.europa.eu, Comisia pentru industrie, cercetare şi energie, 2008/2239(INI)

[2] United Nations Environment Program, **Global Environment Outlook (2002),** Oxford, 2002.

[3] GOLDSTEIN, Joshua S., PEVEHOUSE, Jon C**., Relaţii internaţionale**, Editura Polirom, Iaşi, 2008.

[4] GRUBB, Michael, BRACK, Duncan, **The Kyoto Protocol: a Guide and Assessment,** Royal Institute of International Affairs, Londra, 1999.

[5] MORGENTHAU, Hans, **Politica între naţiuni, lupta pentru putere şi lupta pentru pace,** Editura Polirom, Iaşi, 2007.

[6] PAIUSAN-Nuica Cristina, **Istoria relaţiilor internaţionale şi a diplomaţiei (1945 – 2008)** ,Editura Fundaţiei România de mâine, Bucureşti.

[7] STAN P., DARIUS, George, **Diplomaţia – Rolul diplomaţiei în buna convetuire a statelor,** Editura AIT Laboratories s.r.l., Bucureşti, 2005.

[6] www.europa.eu, Comisia pentru Industrie, cercetare şi energie, 2008/2239(INI), Proiect de raport referitor la a doua revizuire strategică a politicii energetice

[8]] www.zf.ro
[9} www.mae.ro

GLOBALIZAREA, PROGRES SAU AMENINȚARE?

Cătălin URSU*

The economical changes at the global level are due to the action of the state authorities, in their attempt to deal with the internal economical crises, crises also determined by the action of external factors such as: the unbalanced economical systems in the industrialized countries or the prolonged international recession. It is easy to notice the tendency of the capitalism to extend, the economical liberalism being the context in which the globalization began its offensive against the traditional system of international commercial relationships.

We live in a period when the greatest part of the social life is determined and very much influenced by the global processes, the national economies, the cultures and the borders disappear. There is a danger in the perspective of the globalization that politics and the national management strategies to become substance less.

The international economy is dominated by the forces of an uncontrollable free market, its main changing factors being the transnational corporations which are not dependant on any state and place themselves on the international market where benefits dictate.

Istoria lumii intră într-o nouă eră în care, depăşind graniţele, fluxurile de bunuri şi servicii, investiţiile, finanţele şi tehnologia, se creează o singură piaţă mondială, unde legea preţului unic va prevala. Lucrul la care suntem martori, spun susţinătorii globalismului, este nici mai mult, nici mai puţin decât sfârşitul statului naţional ca actor al puterii, sfârşitul "capitalismelor naţionale", cu sistemele lor specifice de asigurare a bunăstării şi de politici industriale, şi în cele din urmă, convergenţa mondială către un singur tip de sistem economic: stilul anglo-american al capitalismului de piaţă liberă.

Se pune întrebarea: în ce măsură impune globalizarea reacţii uniforme la schimbare, lăsând statele fără puterea de a-şi urmări propriile obiective naţionale?

Ce înseamnă globalizare? Se poate adapta acest concept la toate fenomenele cum ar fi: extinderea comerţului internaţional, creşterea companiilor multinaţionale, ascensiunea companiilor mixte şi creşterea interdependenţelor prin fluxuri de capital, care se întâmplă la nivel mondial?

Mulţi entuziaşti ai ideii globale au uniformizat în înţeles noţiuni precum *global* şi *internaţional.* În ultimii 30 de ani s-au folosit mai multe expresii pentru corporaţii globale care nu sunt întotdeauna şi sinonime, de exemplu: internaţional, inter-teritorial, multinaţională sau mondială.

Se face totuşi o distincţie între limbajul internaţionalizării şi cel al globalizării. Cel din urmă susţine că statul-naţiune nu mai este important, nici ca actor, nici ca loc al acumulării economice. Economia globală în concepţia neoliberalilor globali reprezintă o piaţă deschisă, fără constrângeri instituţionale sau locaţionale.

* **Doctorand, Universitatea Naţională de Apărare „Carol I"**

Argumentele în favoarea globalizării au la bază afirmaţiile despre noutatea şi magnitudinea schimbării din economia mondială, precum şi despre dimensiunea integrării economice mondiale. Se pune problema în ce măsură structurile comerţului, finanţelor şi investiţiilor şi producţiei internaţionale arată o tendinţă clară spre globalizare.

Există numeroase dovezi că economia mondială este mult mai interconectată astăzi decât era în anii ’60 – ’70. Datale privind comerţul arată o imagine superficială asupra a ceea ce ar putea reprezenta globalizarea. Ponderea exporturilor în PIB a depăşit dublul ponderii din perioada ’60 –’90 (de la 9.5% la 20.5%). Comerţul mondial cu mărfuri a depăşit clar ritmul producţiei, crescând în medie o dată şi jumătate mai repede decât PIB mondial în doar 25 de ani, din 1965.

Pieţele externe au crescut ca importanţă raportată la cele interne, ceea ce a produs o deschidere şi o interdependenţă mai mare a sistemului internaţional[1]. Problema reală a datelor comerciale este că ele nu spun aproape nimic despre modificările în structurile comerţului. Acestea ar furniza un indicator mai realist al globalizării. Tendinţa de creştere postbelică a integrării comerciale, foarte pronunţată în anii ’60, a slăbit.

Un subiect mult mai complicat îl reprezintă investiţiile. Una dintre cele mai mari neînţelegeri este că producţia industrială este considerată tot mai globalizată, în loc de a se considera mai regionalizată, pe măsură ce tot mai multe societăţi multinaţionale localizează o parte din producţia lor dincolo de graniţe. Aceasta ar fi prima concluzie dacă sunt analizate datele privind investiţiile străine directe, ca un semnal al aşa zisei “globalizări” a producţiei.

Noul transnaţionalism măsoara globalizarea în mod predominant prin nivelul crescut al investiţiilor străine directe.

Şi aceste date pot fi irelevante întrucât, de cele mai multe ori, investiţiile străine directe au destinaţii non-industriale (construcţii, afaceri imobiliare şi servicii financiare), fiind direcţionate către activităţi non-productive sau speculative (Japonia de exemplu, motorul zonei asiatice, a realizat două treimi din investiţiile străine mondiale în domenii non-industriale.

Un alt aspect important se referă la valoarea subevaluată a investiţiilor directe întrucât mulţi investitori caută finanţări pe pieţele locale care nu sunt raportate ca şi intrări de capital nou în ţara de destinaţie.

O altă problemă a investiţiilor străine directe o reprezintă şi ponderea mare a fuziunilor şi achiziţiilor la nivelul industriei mondiale, altfel spus capitalul străin este folosit pentru achiziţionarea unor active existente în locul construirii unor noi facilităţi. De ce ar trebui să conteze acest lucru? Din cauza că globalismul cere integrare tot mai strânsă prin proliferarea reţelelor de producţie. Adeseori investiţiile prin fuziune sau achiziţie sunt asimilate investiţiilor de portofoliu şi să aibă de aceea o semnificaţie redusă pentru internaţionalizarea producţiei. Apare astfel vorba despre un “antreprenoriat pe hârtie” cu caracter speculativ mai degrabă, decât generator de noi activităţi cu valoare adăugată, ne referim aici şi la ponderea mare a investiţiilor de portofoliu la distanţă (obligaţiuni, fonduri mutuale).

[1] Wade, Robert, **Globalization and its limits,** Ithaca NY, Cornell University Press, 1996.

Adepții globalizării au supraevaluat magnitudinea schimbării şi deci odată cu aceasta şi gradul în care este transnaționalizată producția. Cu privire la fluxurile uriaşe de investiții globale există trei realități dure şi anume:

- ca pondere din fluxurile de capital pe termen lung, investițiile străine directe au scăzut;
- majoritatea transferurilor de capital pe termen lung sunt realizate de la distanță;
- mare parte din investițiile directe se îndreaptă către activități non-industriale şi către achiziționarea de active existente.

Robert Wade scoate în evidență trei tendințe care se află în contradicție cu ideea globalizării: bazele naționale de producție, diviziunile nord – sud şi regionalizarea. Chiar şi în contextul acceptării ideii unei economii naționale tot mai integrate prin intermediul fluxurilor comerciale şi de investiții, observăm că valoarea redusă a comerțului exterior în PIB (cca 12% la nivelul statelor dezvoltate) spune de fapt că producția internă este destinată în proporție de 90% pieței interne, deci bazele naționale de producție sunt foarte bine reprezentate.

Deşi globalizarea prezice o difuziune mai calmă între Nord şi Sud, comerțul mondial, producția şi investițiile rămân extrem de concentrate în țările bogate.
Regionalizarea este prezentă la nivelul comerțului şi investițiilor preponderent în nord, reliefând o concentrare geografică, după modele intra-regionale (spațiul european sau Asia de Sud-Est cu Japonia nucleu).

În contrast cu experiența UE, comerțul şi investițiile din Asia nu au fost conduse de agenții supranaționale, dar nici nu se poate vorbi de o integrare spontană, în absența oricărui cadru instituțional. Într-o măsură considerabilă procesul de integrare din regiunea asiatică şi-a asumat o dimensiune ierarhică, cu sistemul japonez şi cu produsele high tech în vârf. În măsura în care producția din regiune devine integrată, procesul nu este, pur şi simplu, condus de piață, aşa cum au anticipat globaliştii; ci mai degrabă, este coordonat de un stat transformativ, strâns legat de sectorul corporațiilor[2].

Integrarea financiară la nivel mondial reprezintă nucleul fenomenului de globalizare. Un element central al ipotezei globale este afirmația conform căreia mobilitatea capitalului a subminat capacitatea statelor naționale de a aplica diverse politici şi că, astfel, diferențele instituționale dintre state au devenit irelevante.

Mobilitatea capitalului are două aspecte, unul implicând finanțele transnaționale, celălalt referindu-se la comportamentul companiilor multinaționale.
Dintre cele trei aspecte ale internaționalizării, creşterea uriaşă a fluxurilor financiare ce depăşesc granițele statelor este cea care deosebeşte cel mai mult economia mondială de astăzi de cea din perioadele anterioare. De la momentul renunțării la etalonul – aur în 1971 şi de la liberalizarea cursurilor de schimb ce a urmat, fluxurile internaționale de capital au atins niveluri cu adevărat spectaculoase. Aceasta este schimbarea care a dat cea mai multă viață ideii şi realității globalizării.

Chiar şi în cazul integrării financiare, există argumente care contrazic predicțiile globaliste cum ar fi: costul banilor nu a fost convergent pe pieţele interne

[2] Weiss, Linda, **Mitul statului fără putere,** Bucureşti, Editura Trei, 2002, p.221.

şi externe; persistă mari diferenţe între ratele de economisire şi cele de investiţii; majoritatea investiţiilor interne în statele dezvoltate sunt finanţate din economiile interne şi nu prin atragerea de economii din alte state. Mann a comentat sugestiv că există un dualism al pieţelor financiare, dacă pe piaţa titlurilor şi acţiunilor companiilor există o imobilitate determinată de anumite burse naţionale, în schimb pe pieţele obligaţiunilor, valutară şi monetară se constată un autentic caracter transnaţional.

S-ar putea afirma că dualismul pieţelor financiare nu reflectă extinderea unei frontiere neoliberale, ci o nepotrivire evidentă între economia ”simbolică” a finanţelor (fără frontiere) şi cea “reală” (naţională), de producţie. Cu excepţia cursurilor de schimb, piaţa financiară s-a dovedit a deveni tot mai decuplată de la piaţa produselor. Însă, chiar asupra pieţei produselor instituţiile şi autorităţile interne continuă să exercite o influenţă considerabilă. Toate acestea sugerează o caracteristică importantă a finanţelor globale şi anume că instituţiile interne continuă să exercite un impact semnificativ asupra economiilor interne.

Cu toate că liberalizarea financiară a dezlegat o serie de forţe distructive asupra economiei mondiale, structurile pre-existente nu permit să se prevadă că integrarea financiară va continua neabătut sau că vor domina reacţii naţionale pasive şi nediferenţiate.

1. Cât de transnaţionale sunt societăţile multinaţionale?

Cel de-al doilea aspect al mobilităţii capitalului este acela reprezentat de societăţile multinaţionale. Acestea se presupune că sunt la fel de independente de un anumit loc ca şi finanţele globale. Şi această caracteristică – înainte de toate, ameninţarea de retragere dintr-o tară – pare să constituie o ameninţare la formele de administrare constituite teritorial. Separaţia dintre autoritatea formală şi intinderea spaţială a sistemelor contemporane de producţie, distribuţie şi schimb este necontestabilă. Puterea multinaţionalelor şi a altor actori de pe piaţă a crescut vizibil în dauna puterii autorităţilor naţionale de a guverna economia.

Putem vorbi de o liberalizare a economiei şi a societăţii, pe măsură ce marile corporaţii profită de mediul economic dincolo de teritoriul naţional de origine?

Globaliştii presupun că economia mondială este acum atât de integrată, încât constrângerile locaţionale şi cele legate de cadrul instituţional sunt tot mai irelevante; companiile (fie că sunt satisfăcute sau nu de un anumit mediu naţional) pot să ocolească limitările oricărui stat naţiune şi să se stabilească acolo unde condiţiile le sunt favorabile.

În contextul dominaţiei companiilor globale puterile economice ale statelor par a fi într-adevăr slăbite. Pe de altă parte însă, deşi societăţile multinaţionale prezintă anumite caracteristici transnţionale cu privire la vânzări, investiţii, logistică şi producţie, se poate constata totuşi ca pondere principală de active, proprietatea, managementul, cercetarea-dezvoltarea rămân de obicei în perimetru de origine sub forma unui nucleu de resurse şi decizie.

Deşi calificativul de “globală” este văzut ca o marcă a respectabilităţii pentru o companie modernă, numărul companiilor cu adevărat transnaţionale este destul de

mic. Până în prezent nicio companie importantă nu a reuşit să-şi depăşească dependența de locația de bază.

Dezvoltarea umanității are mai multe coordonate, pe lângă cea economică, mai sunt cele politice şi sociale cu impact în modelarea ierarhiilor între statele națiune. Numeroase schimbări s-au produs în interiorul statului – națiune în ultima vreme. Pe frontul social s-a produs o derapare generală către politici fiscale mai conservatoare, atât din partea dreptei cât şi a stângii, cu reforme privind sistemul de impozitare şi cu ajustarea programelor sociale. Pe frontul economic, guvernele s-au orientat către o mai mare deschidere privind comerțul şi politicile de investiții.

Aceste schimbări sunt adesea înțelese ca dovezi ale apariției unei noi logici globale a capitalismului, conform căreia statele sunt realmente lipsite de puterea de a produce schimbări reale de politică, piețele transnaționale au restrâns atât de mult opțiunile de politică, încât tot mai multe state sunt forțate să adopte regimuri similare de politici fiscale, economice şi sociale.

Globalismul pariază pe convergența către neoliberalism, pe măsură ce tot mai multe state adoptă idealurile fiscalității reduse, bazată pe forțele pieței. Au fost multe cazuri în trecut când politicile naționale macroeconomice întâmpinau dificultăți în echilibrarea balanțelor sau finanțarea de proiecte nu cauzat de efectele globalizării, ci mai degrabă motivat de dificultățile fiscale generate de recesiune.

Trebuie amintit şi faptul că liderii politici – în special cei cu dominantă neoliberală – au avut contribuția lor importantă la crearea imaginii guvernelor lipsite de putere în fața tendințelor globale. Sub pretextul acțiunii "forțelor" de necontrolat ale tendințelor economice mondiale, ei au propus şi au obținut sprijin pentru diverse politici nepopulare cum sunt cele de reducere a costurilor. Deşi guvernele reactionează la presiuni similare din partea economiei mondiale, cum ar fi prelungita diminuare a cererii mondiale şi stagnarea sau reducerea standardului de viață, nu se poate concluziona de aici că aceste presiuni sunt doar rezultatul tendințelor de "globalizare", sau că acestea produc o uniformizare a reacției.

Globaliştii nu numai că au supraevaluat lipsa de putere a statului, dar au şi supra-generalizat-o. Varietăți ale capitalismului național (din Europa, din Asia de Est sau cel anglo-american) îşi găsesc o paralelă cu diversitatea "capacității" statului pentru ajustare internă. Problema este aici varietatea ca opusă convergenței capacităților statului. Contrar predicțiilor globaliste este foarte probabil ca diferențele naționale să devină mai pronunțate şi nu mai atenuate într-un mediu intens internaționalizat, extrapolând astfel diferențele dintre statele puternice şi cele slabe. Până şi o parte dintre cei care consideră globalizarea ca fiind un fenomen supraevaluat, când vine vorba de efectele internaționalizării economice asupra capacității statelor, aceştia cochetează cu ideea globalistă de slăbire a puterii statului națiune. Puterea statului națiune privit ca agent administrativ şi politic se află în declin, în timp ce rolul statului ca manager se diminuează, însă importanța statului este de necontestat când se vorbeşte de legitimitate şi delegarea autorității către centre la nivel sub şi supra-național.

Centralitatea teritorială şi legitimitatea sa constituțională conferă statului național un rol distinctiv şi continuu într-o economie mondială internaționalizată chiar pe măsură ce se dimuează suveranitatea convențională şi capacitățile

economice. “Statele naționale nu ar mai trebui privite ca puteri ce <guvernează> [...] Statele naționale sunt acum pur şi simplu o categorie de agenți politici şi de putere, într-un sistem complex al puterii, de la nivel mondial până la niveluri locale”[3].

Este foarte posibil ca statul națiune să aibă în continuare o putere sporită şi că, în consecință, va contribui la avansarea şi nu la încetinirea economiei mondiale. Argumentul are trei părți care scot în evidență: adaptarea statului, nu declinul funcțiilor sale; statele puternice sunt mai degrabă artizane şi nu victime ale internaționalizării; apariția statelor catalitice, care consolidează rețelele naționale şi regionale de comerț şi investiții.

2. Adaptabilitatea statului

Întreaga problemă a capacității de ajustare economică a statului a fost cel mai adesea privită ca o chestiune de alegere între politicile keynesiene (care susțin intervenția activă a statului în economie) şi cele neoliberale. Liberalizarea financiară destabilizează în particular strategiile de ajustare macroeconomică care se concentrează aproape în exclusivitate aupra politicilor fiscale şi monetare. Atât politicile keynesiene, cât şi cele neoliberale sunt similare din acest punct de vedere, ambele implică o concentrare asupra obiectivelor macro-economice pe termen scurt. În ambele cazuri instrumentele de intervenție sunt predeterminate şi există puțin loc de ajustare creativă.

Opusul acestei situații este cazul politicilor industriale. Având în vedere că industria însăşi se schimbă în permanență, politicile industriale trebuie să fie obligatoriu creative, de aceea ele nu pot fi definite static.

Neoliberalii, prin vocea lui Callon, susțin cu tărie că puterea pieței poate asigura maximizarea prosperității naționale. Ideea repetată frecvent de aceştia este că economiile avansate nu au nici nevoie, nici instrumente, nici susținere pentru dezvoltarea unei politici industriale.

Pe de altă parte, capacitatea de ajustare internă a statelor depinde mai mult ca oricând de strategia industrială, de abilitatea autorităților care fac politicile de a mobiliza economiile şi investițiile şi de a promova alocarea lor pentru generarea de activități cu valoare adăugată mare.

Retorica politică a globalizării. Ideea sfârşitului statului națiune este acum la modă şi că guvernarea la nivel național este ineficientă în fața proceselor economice şi sociale globale[4]. Politicile naționale şi alegerile politice au fost impiedicate să se afirme activ de către forțele pieței mondiale, mai influente decât cele mai puternice state.

Capitalul este mobil, nefiind ataşat pe plan național, fiind prezent acolo unde dictează avantajul economic, în timp ce forța de muncă este deopotrivă localizată național şi relativ statică, fiind constrânsă să-şi adapteze aşteptările politice în funcție de noile presiuni ale competitivității internaționale. Regimurile naționale de protecție socială şi cele ale drepturilor extinse pentru forța de muncă sunt acum demodate. La

[3] Hirst, Paul şi Thompson, Grahame, **Globalizarea sub semnul intrebarii,** Bucureşti, Editura Trei, 2002.
[4] Horsman, M şi Marshall, A., **After the Nation State,** London, Harper Collins, 1994.

fel sunt şi politicile monetare şi fiscale contrare aşteptărilor pieţelor globale şi ale companiilor transnaţionale. Statul naţiune a încetat să mai fie un manager economic efectiv, singurele sale atribuţii fiind asigurarea acelor servicii publice şi sociale considerate esenţiale de către capitalul internaţional.

Sunt autori, precum Ohmae şi Reich, care consideră că statele naţiune au devenit autorităţile locale ale sistemului global. Ele nu mai pot influenţa independent nivelul activităţii economice sau al ocupării forţei de muncă din teritoriul pe care îl ocupă: acestea sunt dictate mai degrabă de alegerile capitalului internaţional mobil. Sarcinile statului naţiune se aseamănă cu sarcinile municipalităţilor dintr-un stat, acelea de a asigura infrastructura şi bunurile publice necesare desfăşurării afacerilor. Aceste idei reprezintă un liberalism anti-politic.

Noua economie globalizată permite companiilor şi pieţelor să-şi aloce factorii de producţie în avantajul lor, fără distorsiunile intervenţiei statale. Comerţul liber, companiile transnaţionale şi pieţele mondiale de capital au eliberat domeniul afacerilor de constrângerile politicii, dându-i posibilitatea să ofere consumatorilor din întreaga lume cele mai ieftine şi mai eficiente produse.

Globalizarea împlineşte idealurile liberalilor din secolul XIX, adepţi ai comerţului liber, precum Cobden şi Bright, adică o lume demilitarizată în care activitatea comercială este primordială iar puterea politică nu are altă funcţie decât aceea de a proteja sistemul comercial mondial liber.

Retorica globalizării reprezintă o mană cerească pentru dreapta politică din ţările industrial avansate. Asigură o nouă forţă după eşecul dezastruos al experimentelor politicii monetariste şi radical individualiste practicată de aceasta în anii 80. S-a susţinut că drepturile muncitorilor şi sistemul asigurărilor sociale de tipul celor practicate în timpul managementului economic naţional vor conduce la pierderea competitivităţii societăţilor occidentale în faţa economiilor asiatice în curs de dezvoltare, necesitând, aşadar, o reducere drastică.

Şi pentru aripa de stânga conceptul de globalizare asigură eliberarea dintr-un impas politic, însă de o altă natură.

Confruntată cu colapsul socialismului şi cu luptele anti-imperialiste din Lumea a Treia, stânga poate vedea în globalizare dovada realităţii continue a sistemului mondial capitalist şi a zadarniciei strategiilor naţionale reformiste social-democratice. Influenţa stângii revoluţionare poate fi redusă, însă reformatorii nu vor mai putea pretinde că posedă o politică pragmatică şi eficientă.

Atât stânga, cât şi dreapta pot celebra sfârşitul erei keynesiene. Managementul economic naţional, lipsa somajului şi creşterea economică susţinută, producţia de masă standardizată în care sunt angrenate importante forţe de muncă manuale semicalificate, colaborarea corporatistă între industrie, sindicate şi stat – toţi aceşti factori, extrem de importanţi în perioada de înflorire postbelică, au creat condiţiile care au favorizat influenţa politică a forţei de muncă organizate şi au limitat strategiile politice credibile la un spectru centrist şi reformist.

Dominaţia pieţelor internaţionale în continuă schimbare, adoptarea metodelor de producţie flexibile şi remodelarea radicală a forţei de muncă, creşterea economică sporadică şi nesigură în ţările avansate, declinul sindicatelor şi al intermedierii corporatiste, se pare că toate acestea au condus la demodarea strategiilor reformiste şi

au redus importanța centrală a proceselor politice naționale, fie acestea competitive, fie de cooperare[5].

Nu există niciun dubiu că importanța şi rolul statelor națiune s-a schimbat semnificativ de la sfârşitul epocii keynesiene. Statele au devenit mai puțin autonome, dețin mai puțin control exclusiv asupra proceselor economice şi sociale din granițele lor şi sunt mai puțin capabile să-şi mențină specificul național şi omogenitatea culturală. Culturile cosmopolite şi cele internaționale interacționează.

Omogenitatea şi exclusivitatea culturală sunt din ce în ce mai puțin posibile. Culturile naționale care vor să-şi impună dominația asupra indivizilor care le aparțin sunt din ce în ce mai mult proiecte de rezistență şi retragere din lumea în care trăim.

Aşa cum armele nucleare au transformat condițiile războiului, afectând motivația centrală a statului în acest proces, la fel şi noile tehnologii de comunicații şi informații au redus controlul exclusiv al statului asupra propriului teritoriu, limitându-i capacitățile de control cultural şi omogenizare. Ar trebui să fim recunoscători pentru faptul că statele pot avea o influență din ce în ce mai mică asupra imaginației şi credințelor noastre, aceasta fiind în interesul libertății individuale, al valorilor cosmopolite şi diversității culturale.

Chiar dacă statul nu mai deține controlul deplin asupra ideilor, rămâne în continuare stâpăn pe granițele şi mişcările poporului său. Exceptând o categorie limitată, mobilă pe plan internațional, de profesionişti cu înalte calificări şi de emigranți şi refugiați, care ar înfrunta orice dificultăți pentru a scăpa de condiții intolerabile din țara de origine, marea majoritate a populației mondiale nu se poate deplasa cu mare uşurință în acest moment. În lipsa mobilității forței de muncă, statele îşi vor păstra influența asupra popoarelor. Ele decid asupra cetățeniei sau a categoriilor care pot beneficia de asigurări sociale.

În ciuda retoricii globaliste, majoritatea lumii mondiale trăieste în "lumi închise", prinsă în capcana loteriei naşterii. Bogația şi venitul nu sunt globale, ele fiind repartizate la nivel național şi regional între statele şi localitățile mai bogate şi cele mai sărace.

În timp ce statele avansate caută să stăpânească şi să excludă mişcarea populației mondiale sărace, capriciozitatea noțiunilor de cetățenie şi comunitate politică va deveni şi mai evidentă. Țărilor bogate le va lipsi posibilitatea să invoce principiul omogenității culturale ca principiu de excludere – ele fiind deja pluraliste, din punct de vedere etnic şi cultural.

Comunicațiile moderne constituie fundamentul societății civile internaționale, oameni care împart interese şi asociații din toată lumea. Şi media internațională contribuie la apariția unor culturi cosmopolite, elitiste şi populare, ştiințifice şi artistice, toate interconectate prin intermediul limbii engleze, mai mult o limbă universală decât una națională.

Între o economie strict globalizată şi una puternic inter-naționalizată în care majoritatea companiilor efectuează tranzacții comerciale din sediile centrale localizate în economii naționale distincte, există o diferență uriaşă. În prima, politicile naționale sunt superficiale şi zadarnice, întrucât rezultatele economice sunt

[5] Hirst, Paul şi Thompson, Grahame, op. cit., p.263.

determinate în întregime de forțele pieței mondiale şi de deciziile interne ale companiilor transnaționale. În a doua, politicile naționale rămân viabile, indubitabil esențiale pentru păstrarea stilurilor şi forțelor distincte ale bazei naționale economice şi ale companiilor care funcționează în cadrul acesteia. O economie mondială cu un nivel ridicat, aşa cum a fost descrisă în primul sens. Statele națiune şi formele de reglementare internațională create şi susținute de statele – națiune dețin încă un rol fundamental în asigurarea guvernării economiei.

Problema care se pune se referă la tipul de economie internațională existent sau în curs de formare în acest moment: este vorba de o economie esențialmente supranațională, sau de una în care, în ciuda nivelurilor ridicate de comerț şi investiții internaționale, procesele şi activitățile economice la nivel național continuă să dețină un rol central. Situația prezentă – cu privire la pieţele financiare mondiale, modelul comerțului internațional şi al investițiilor străine directe, numărul şi rolul companiilor multinaționale şi perspectivele creşterii economice în țările în curs de dezvoltare – confirmă faptul că nu există nicio tendință puternică spre economie globalizată şi că principalele națiuni avansate ocupă în continuare poziții dominante.

Stabilitatea economiei internaționale nu poate fi menținută decât dacă statele colaborează în vederea reglementării ei şi cad de acord asupra unor obiective şi standarde de guvernare comune. Deşi companiile îşi doresc comerț liber şi existența unor regimuri comune de standarde comerciale, nu pot beneficia de acestea decât dacă statele cooperează pentru realizarea unor regulamente internaționale comune.

Ideea că firmele ar trebui să-şi dorească să fie "transnaționale", în sensul extrateritorial, este deopotrivă ciudată. Bazele economice naționale în cadrul cărora operează majoritatea companiilor contribuie de fapt la eficiența economică a acestora, nelimitându-se doar la asigurarea unei infrastructuri la costuri mici.

Majoritatea companiilor sunt prinse într-o cultură națională de afaceri distinctă care le oferă avantaje intangibile, însă extrem de reale. Companiile transnaționale autentice, lipsite de o locație centrală şi înzestrate cu forță de muncă multinațională, trebuie să încerce să creeze în cadrul firmei avantajele culturale şi formele de identificare pe care alte firme le au aproape necondiționat de la instituțiile naționale. O astfel de companie transnațională va trebui să ceară lucrătorilor săi să pună firma pe primul plan, ca sursă de identificare, pasul următor constând în construirea unei elite internaționale compacte de manageri, capabilă să aibă un limbaj comun implicit.

3. Noua suveranitate

În condițiile în care se vor iniția mecanisme de guvernare internațională şi se vor introduce reglementări ale pieţelor, rolul statului națiune va deveni vital.

Guvernarea internațională este posibilă pe cinci niveluri:

- acorduri între principalele state avansate;
- crearea unor agenții speciale de reglemetare destinate unor dimensiuni specifice ale activității economice;
- guvernarea marilor zone economice de către blocuri comerciale (UE sau NAFTA);
- existența unor politici la nivel național care să păstreze echilibrul între cooperarea şi competiția dintre firme şi principalele interese sociale;

- existența unor politici la nivel regional care să asigure servicii colective sectoarelor industriale.

Aceste strategii instituționale pot asigura un nivel minim de guvernare economică internaționala, cel puțin în avantajul țărilor puternic industrializate. O astfel de guvernare nu va putea reduce inegalitățile extreme dintre aceste state şi restul națiunilor, cât priveşte comerțul şi investițiile, venitul şi nivelul de bunăstare.

Ar trebui să avem în vedere că statele națiune nu mai au statutul de "puteri conducătoare", capabile să impună rezultate în toate sferele politicii dintr-un teritoriu dat, folosindu-se doar de propria autoritate.

Statele națiune constituie acum o simplă clasa de puteri şi agenții politice dintr-un complex sistem al puterii, ce se întinde pe toate nivelurile, de la cel mondial la cel local, care însă îşi păstrează o centralitate datorită relației pe care o au cu teritoriul şi populația.

Populațiile rămân teritoriale, supuse cetățeniei statului național, statele rămân „suverane", însă nu în sensul atotputerniciei şi omnicompetenței acestora în teritoriul lor, doar pentru că ele controlează granițele unui teritoriu, iar în măsura credibilității democratice, sunt reprezentanții cetățenilor din cadrul acelor frontiere. Regimurile legislative, agențiile internaționale, politicile comune consfințite prin tratate, tote acestea au apărut ca urmare a acordurilor statelor națiune privind crearea acestora, conferindu-le legitimitate prin unificarea suveranității. Suveranitatea este alienabilă, statele cedează puterea către agențiile suprastatale în anumite limite, însă dobândesc noi roluri, îndeplinind în special funcția de legitimare şi sprijinire a autorităților pe care le-au creat prin cedarea acestei suveranități.

Statele-națiune au în continuare o semnificație centrală, fiind principalii actori ai artei guvernării, văzută ca proces de distribuție a puterii, de ordonare a altor guverne, dându-le acestora forma şi oferindu-le legitimitate. Nicio agenție nu poate realiza acest lucru aşa cum o face statul națiune, considerat interfața între instituțiile internaționale şi activitățile subnaționale, asigurând legitimitatea, ca voce exclusivă a unei populații înregimentate teritorial.

Statele națiune nu pot practica arta guvernării, ca proces de distribuție a puterii, decât dacă îşi pot prezenta în mod credibil deciziile, acestea trebuind să fie legitimate de suportul public.

Într-un sistem de guvernare în care instituțiile internaționale şi organizațiile de reglementare dețin deja un rol important iar sfera activității şi influenței lor e în continuă creştere, statele națiune constituie instituții vitale de reprezentare. Un astfel de sistem de guvernare se bazează pe o politică globală în care principalii electori globali sunt chiar statele națiune.

Statele sunt duale, pe de o parte, factori de decizie importanți şi puteri administrative, iar pe de altă parte, izvor de legi care limitează atât acțiunile lor, cât şi pe ale cetățenilor. Puterea statelor națiune ca instituții administrative şi factori de decizie a scăzut. De asemenea, s-a redus şi implicarea în managementul economic național, dar asta nu înseamnă că şi funcțiile legislative şi constituționale se vor eroda.

Într-un sistem economic gestionat internațional, în care anumite dimensiuni politice centrale sunt controlate de către instituții internaționale, blocuri comerciale şi

acorduri importante între statele națiune, care să asigure existența unor politici comune, statul națiune va avea în continuare un rol de jucat. Acest rol descrie trăsătura specifică statelor națiune, de care celelalte instituții private, şi anume capacitatea de a încheia acorduri şi negocieri: la nivel superior, fiind reprezentanții teritoriilor, şi la nivel inferior, fiind puteri legitime constituțional. Nivelul de internaționalizare pe care l-a atins economia mondială reinstaurează în mod paradoxal nevoia de stat națiune, nu în sens tradițional, de unică putere suverană, ci ca principal mecanism de legătură între nivelurile internaționale de guvernare şi comunitățile organizate ale țărilor dezvoltate.

Bibliografie:

[1]. HIRST, Paul şi Thompson, Grahame, **Globalizarea sub semnul întrebării,** Bucureşti, Editura Trei, 2002.
[2]. OHMAE, Kenichi: **The Borderless World,** New York, Collins, 1990.
[3]. WADE, Robert: **Globalization and its limits,** Ithaca NY, Cornell University Press, 1996.
[4]. HORSMAN, M şi Marshall, A., **After the Nation State,** London, Harper Collins, 1994.
[5]. HORSMAN, M şi Marshall, A., **A Globalization in Question,** Cambridge, Polity Press, 1996.
[6]. WEISS, Linda, **Mitului statului fără putere,** Bucureşti, Editura Trei, 2002.
[7]. www.zf.ro
[8]. www.europa.eu

SIGURANȚA NAȚIONALĂ ÎN SITUAȚII DE CRIZĂ

Mihai VOICULESCU*

A crisis may occur on a personal or societal level. It may be an unstable and dangerous social situation, in political, social, economic, military affairs, or a large-scale environmental event, especially one involving an impending abrupt change. More loosely, it is a team meaning a testing time or emergency event. Crisis has four defining characteristics. Seeger, Seelnow and Ulmer explain that a crises are specific, unexpected, and non-routine events or series of events that (create) high levels of uncertainly and threat or perceived threat to an organizations high priority goals. Thus the first three characteristics are that the event is 1. unexpected, 2. creates uncertainly, and 3. is seen as a threat to important goals. Venette argues that crisis is a process of transformation where the old system can no longer be maintained. Therefore, the fourth defining quality is the need for change. If change is not needed, the event could more accurately be described as a failure.

Etimologic, noțiunea *criză* vine din limba greacă (*krisis*) şi semnifică *decizie* în legătură cu o situație critică, dificilă şi tensionată, ce impune adoptarea unei poziții în vederea transcederii acesteia. În limba română, *criza* este definită ca *perioada de tensiune, de tulburări (adesea decisive), în care se manifestă neconcordanțele sau contradicțiile* sau *manifestarea violentă a unor neconcordanțe, a unor dificultăți economice, politice, militare, sociale etc.* ori *perioadă de tensiune, de tulburări de încercări (decisive) care se manifestă în societate*. Aceste două definiri, cu elemente comune, dar şi cu neechivalenți, explică de ce *criza* este un proces (fenomen) social care primeşte semnificații şi valențe diferite, în funcție de capacitatea de procesare socială a informațiilor.

Noțiunea *criză* a fost transpusă în domeniul social de către filosofii, care au acceptat generic faptul că este o formă de *boală* a unui organism social, căruia i-a fost afectată capacitatea de a se manifesta ca „subiect“ în relațiile sociale. În filozofia clasică, de la Aristotel la Hegel, *criza* a fost înțeleasă ca *punct de cotitură a unui proces fatal* care afectează identitatea subiectului vizat prin *semne exterioare* vizibile, dar şi prin *simptome interne*, perceptibile prin manifestări care reprezintă abateri de la starea de normalitate. În definirea crizei s-a considerat ca punct de plecare *contradicția*, interpretată ca *raport conflictual între două noțiuni sau judecăți.*

Conceptul *criză* a pătruns în ştiințele sociale din teoriile evoluționiste ale secolului al XIX-lea prin filosofia istoriei secolului al XVIII-lea. *Criza de sistem*, este o construcție ideologică marxistă, pe baza căreia a fost construită sintagma *criză economică* şi *criză politică*. Acestea sunt crizele de sistem, care blochează funcționalitatea unor organizații cu funcții gestionare explicite. Deşi multă vreme a persistat percepția conform căreia *economicul determină politicul* practica politico-statală a demonstrat că ideologiile devin surse ale *crizelor sistemice* atunci când nu

* **Academia Națională de Informații**

mai sunt în măsură să gestioneze *socialul*. Ele provoacă un ciclu sau o succesiune de crize care se dezvoltă unele din altele, gravitând perpetuu în jurul sintagmei *politic-economic*.

Criza economică este o *criză de raţionalitate*, întrucât exprimă tendinţele divergente de socializare a producţiei, opune interesele diferitelor grupuri socio-umane şi le transformă într-o contradicţie de proporţii, care este transferată în imperative de conducere prin raporturi de putere. Ea constituie o perioadă de ruptură bruscă şi imprevizibilă a ţesuturilor sociale şi creează o stare de dezechilibru între producţie şi consum, generând corupţie, criminalitate economico-financiară,şomaj, faliment, prăbuşirea cursului monedei naţionale, privarea majorităţii oamenilor de resurse etc.

O *criză economică* poate genera o criză socială în contextul în care: nedreptatea socială este evidentă, resursele sunt acumulate în mâinile unor grupuri socio-politice, care îşi însuşesc prin violenţă avuţia produsă social, iar majoritatea oamenilor sunt alungaţi de la resurse; statul este supus unor interese particulare impuse prin violenţă; societatea este atomizată, iar conflictele sociale se rezolvă constant în defavoarea celor slabi şi lipsiţi de resurse. *Erodarea bazei economice este primul factor de risc la adresa securităţii sistemului,* gestionarea *crizei economice* fiind apanajul statului, obligat să devină *agent planificator.*

Criza politică este un*„blocaj structural al sistemului politic sau un impas major în funcţionarea acestuia* ori un *rezultat al trecerii de la o fază de stabilitate structurală a sistemului politic propriu unei societăţi, la o fază de instabilitate extremă*. Aceasta este consecinţa dezorganizării proceselor sociale generate de acţiuni politice violente, prin care *politicul* gestionează *socialul* şi se manifestă sub diferite forme, precum:

- *criza de raţionalitate* – când raţionalitatea administrativă este distrusă prin ciocnirea de interese individuale sau de grup, pe care le transferă, imperativ, în planul gestionării politice;

- *criza de legitimitate* – când apar şi se impun tendinţe de privare de legitimare, aparatul de stat se dezorganizează sub presiunile ideologiilor, devenind incapabil să îndeplinească imperativele de conducere ale sistemului economic pe care l-a preluat şi-l gestionează;

- *criza de identitate* – în situaţia în care structura sferei politice sau publice depolitizate este pusă sub semnul întrebării de către autoritatea de stat, devenită violentă, iar democraţia devine o simplă himeră.

Astfel, *erodarea vieţii politice şi instalarea violenţei în viaţa politică este al doilea factor de risc la adresa sistemului socio-politic.* Ele este marcat prin *semne*, precum: pulverizarea organizării sociale în partide politice, apariţia unor partide minuscule, agresive, a unor partide cu spirit străin de interesele naţionale, alunecarea unor partide spre măsuri de mână forte, bazate pe o dictatură economică şi pe o guvernare prin violenţă, arogarea rolului exclusivist, ca singură alternativă a unor partide, menţinerea incompatibilităţilor între partidele care acced la putere şi cele care rămân în opoziţie, întreruperea comunicării şi a cooperării în interes naţional.

O *criză politică* este amplificată, de regulă, de presiunile externe, de tendinţele revizioniste, de punere în discuţie a frontierelor, de aplicare *politicii de spaţiu*, de

încercări de a folosi problematica minorităţilor naţionale ca un substitut pentru promovarea de revendicări naţionale, de reactivare a politicii *sferelor de influenţă*, de aplicare de tratamente discriminatorii, fapte ce atrag primirea discriminatorie în structurile de securitate dezirabile (locale, regionale sau chiar mondiale), presiuni pentru acceptarea unor înţelegeri sau acorduri în contradicţie cu obiectivele securităţii naţionale, tergiversarea sau blocarea unor acorduri multilaterale cu alte state sau cu organizaţiile internaţionale, precum şi o serie de restricţii lipsite de sens în situaţii de criză. Ea are drept consecinţă o *criză de autoritate* a instanţelor puterii şi bulversarea interesului naţional. *Criza politică* prelungită produce o *criză socială,* întrucât conduce la instabilitate politică, la schimbarea cursului evoluţiei fireşti a societăţii, la ascensiunea şi accederea la putere a unor forţe extremiste prin eludarea procedurilor democratice sau prin apelul la revoltă a celor privaţi de resurse şi de accesul la acestea, sau prin organizarea aţa-numitelor *lovituri de stat.*

Crizele de sistem socio-politic (*criza economică*, respectiv *criza politică*) generează *raporturi de putere conflictuale,* care induc în organizarea socială nesiguranţă, teamă, anxietate pentru cei privaţi de resurse de putere, surse de insecuritate, riscuri şi ameninţări pentru cei privaţi de capacitatea de decizie şi provoacă dezechilibre în toate domeniile vieţii sociale, care afectează ordinea de drept şi, pe cale de consecinţă, drepturile şi libertăţile cetăţenilor, statornicite prin Constituţie. Astfel, apare *nevoia de schimbare,* pentru a pune bazele unei noi ordini sociale, care să restabilească comunicarea şi încrederea reciprocă [6, 175] între cei care deţin puterea şi cei lipsiţi de putere. Aceasta depinde de modalităţile şi de capacitatea de gestionare a situaţiei critice.

Gestionarea ideologică ineficientă sau violentă, prin centralizarea deciziei sau prin ideologizare totală este punctul de plecare în generarea oricărei *situaţii sociale patologice* sau *patologii sociale*. Acestea semnalează răsturnarea valorilor, ambiguitatea sau lipsa normelor, incoerenţa reglementărilor, fiind considerate *efecte perverse* produse în organizările sociale de gestionarea politică ineficientă sau de agresiuni. Ele creează diferite disfuncţii, vulnerabilităţi, dezechilibre şi discontinuităţi, exprimate prin: funcţionarea abuzivă a organizaţiilor publice şi a instituţiilor statului; instabilitatea şi degenerarea relaţiilor dintre oameni şi grupuri socio-umane; nerecunoaşterea autorităţilor; criminalitatea de orice fel.

Raporturile de putere conflictuale, care induc în organizarea socială nesiguranţă şi dezvoltă agresiuni, reprezintă al treilea factor de risc la adresa securităţii sistemului socio-politic. Din această perspectivă, *criza* este o stare de *boală* a unui sistem socio-politic, manifestă doar în condiţiile în care se înfruntă indivizii sau grupurile cu pretenţii şi interese incompatibile, de durată. Atâta timp cât incompatibilitatea dintre pretenţii, intenţii şi interese nu devine conştientă actorilor în conflictul care se profilează, acestea rămân în stare latentă. Crizele sistemice cronicizează *patologiile sociale,* generează tensiuni şi *conflictul scopurilor şi conflictul mijloacelor.*

Definirea *crizei* este condiţionată de modalităţile de modelare a *socialului,* fiind interpretată în funcţie de interese sau acceptând ca domeniu de referinţă procesele sociale şi necesităţile sociale. Diversitatea interpretărilor decurge din natura *sectorială* a abordărilor (economic, politic), dar şi din influenţele exercitate de

ideologii, care integrează *criza* într-un sistem socio-politic determinat şi obligă ştiinţele sociale (psihologia, politologia, diplomaţia şi sociologia) să dea interpretări diferite. Din această cauză, *criza* este interpretată, fie *conflict intern, schimbare bruscă, moment critic sau perioadă critică în dinamica unui sistem.*

Este important de menţionat faptul că *în terminologia juridică nu există noţiunea criză.* Aceasta confirmă faptul că o *criză* este un proces social, care nu poate fi normat din punct de vedere juridic, iar aşa-numitul concept *criză* este o construcţie socio-politică. Criza nu poate fi conceptualizată întrucât se prezintă ca o multitudine de situaţii critice, tensionate, individualizate prin acte sau fapte care intră sub incidenţa legilor. Situaţiile complexe generate de aceasta afectează, fără îndoială, normele sociale prin acte sau fapte individuale sau de grup, denumite infracţiuni sau contravenţii. Acestea sunt normate juridic şi nu procesul social, denumit criză. Deci, jurisprudenţa defineşte doar actele sau faptele produse în interiorul acestui proces social, prin care se destructurează ordinea socială - ordinea de stat, ordinea de drept şi ordinea naturală. Nici *lexiconul militar* nu foloseşte noţiunea *criză*, deşi ideologiile şi ştiinţele sociale uzitează cu sintagma *criză militară,* expresie a incapacităţii factorului militar de a gestiona violenţa în societate. Factorul militar, denumit generic *forţele armate* participă, potrivit competenţelor, la gestionarea violenţei în societate, decişi a *situaţiilor de criză* definite de către factorul politic. Diferitele definiţii oferite de ştiinţele sociale explică neechivalenţa soluţiilor pentru gestionarea unei crize.

Erodarea bazei economice şi a vieţii politice, instalarea şi escaladarea violenţei în viaţa politică, precum şi perpetuarea raporturilor conflictuale de putere amplifică aşa-numitele *patologii sociale,* care penetrează *socialul*, îi afectează continuitatea, echilibrul şi determină tensiuni generatoare de violenţă. Situaţia poate scăpa de sub control, întrucât efectele sunt, de cele mai multe ori, imprevizibile, bruşte, violente, condensate pe o perioadă scurtă de timp, fapt ce determină schimbarea procesului decizional, luarea altor decizii decât în cazul crizelor sistemice.

Crizele sistemice sunt *germenii unei crize sociale*, în situaţiile în care generează tensiuni şi conflicte sociale. Conflictul, odată declanşat, necesită realizarea unor sisteme de acţiune integrate şi o justificare ideologică ce maschează, de cele mai multe ori, distribuţia asimetrică a şanselor de satisfacere a trebuinţelor considerate ca legitime. Primul semn de *criză socială* îl constituie deformarea sau blocarea, în mod sistematic, a comunicării între părţile care se raportează la valori şi interese contradictorii, opuse ori ireconciliabile. Noile raporturi de putere care se structurează induc o *stare de tensiune*, specifică sistemelor sociale, urmată de conflict, care generează o insecuritate generalizată ce afectează, deopotrivă, atât cetăţenii, societatea civilă, cât şi statul. Această situaţie critică, dificilă, cu consecinţe dezorganizate asupra mediului social generează, de regulă, o *criză socială,* consecinţa *perversă* a proceselor sociale induse de crizele sistemice, care dezechilibrează, în forme violente *raporturile de putere* şi a *ordinea socială.* Deşi primeşte interpretări diferite, în funcţie de capacitatea de procesare socială a informaţiilor, *criza socială* exprimă destructurarea vizibilă a funcţiilor naţiunii, deci inclusiv ale statului, care conduc la pierderea capacităţii de gestionare a proceselor sociale perverse. Astfel, se naşte o *stare confictuală între trebuinţele de satisfacţie şi trebuinţele de securitate,* care defineşte *criza socială.*

O criză socială este o *criză multiplă*, o rețea de crize sau o suprapunere de crize care induc în națiune situații sociale insecurizante. Ea exprimă o *situație socială critică,* marcată de deteriorarea unor capacități umane prețioase, diminuarea coeziunii şi solidarității sociale, adâncirea polarizării socio-economice, creşterea gradului de conflictualitate socială, demoralizarea şi alienarea, deteriorarea stării de sănătate oamenilor, urmate de decizii politice în care sunt induse doze crescânde de autoritarism. *Criza socială* este situație critică în care modalitățile curente de intervenție în organizarea socială nu sunt eficiente, întrucât procesele sociale tind către manifestări conflictuale, către dezordini sociale, în ultimă instanță către situații insecurizante pentru oameni.

Diferitele sensuri care se atribuie *crizei sociale* sunt expresia modalităților şi capacității de procesare socială a informațiilor. De regulă, oamenii şi grupurile socio-politice implicate în funcționarea statelor evită noțiunea *criză*, deoarece sursa ei originară rezidă în incapacitatea lor de a gestiona pertinent procesele sociale care asigură menținerea şi dezvoltarea funcției productive a națiunii (producerea de resurse) dar, mai ales, utilizarea şi repartiția acestora, în limitele modalităților de guvernare.

O criză socială este un moment decisiv al raporturilor inter-umane, care determină, de regulă, schimbarea socială. Există *criză socială* atunci *când indivizi, grupuri sociale, instituții pun în discuție normele, regulile şi valorile şi atunci când grupuri sociale se organizează pentru a răsturna ordinea veche.* Astfel, sunt identificate două categorii de subiecți:

- subiectul *generator de criză* – explicitat prin formula ordinea veche;
- subiectul *implicat în gestionarea crizei*: indivizi, grupuri, instituții.

Definiția evidențiază, pe de altă parte:

- *scopurile* în jurul cărora se desfăşoară actele de ostilitate: înlocuirea normelor, regulilor şi valorilor vechii ordini;
- *mijloacele* folosite pentru răsturnarea vechii ordini: grupuri organizate şi acțiuni de forță.

Sursa generatoare este, aproape întotdeauna *criza economică*, întrucât:

- încetinirea producerii de bunuri sociale sau însuşirea prin violență a avuției produsă social creează mari dificultăți şi probleme sociale, modifică raporturile sociale în cadrul națiunii şi le tensionează, determinând ideologii să se implice violent în gestionarea națiunii pentru a-şi menține privilegiile.

- aduce la suprafață incompatibilități între clasele sociale şi creează premisele ciocnirii intereselor grupurilor de acțiune, primejduind integrarea socială a oamenilor.

O *criză socială* generează *situații sociale patologice,* care induc oamenilor sentimentul de nesiguranță, frustrare, apatie şi favorizează sau amplifică manifestări de nesupunere civică, precum infracționalitatea şi crima organizată, care se stimulează reciproc. În asemenea situații apar tendințele de revoltă împotriva statului, individualizată inițial prin *violență politică*, dar care se poate transforma în *violență socială* prin acutizarea luptei între clasele sociale sau între diferitele grupuri de interese. În centrul acestei conflictualități politico-sociale pot apărea forme de exacerbare a naționalismului, de intoleranță şi fundamentalism

religios şi politic, în care grupurile socio-umane caută alte raţionalităţi socio-politice. Labilitatea reglementărilor politico-juridice a raporturilor generate de societate, precum şi lipsa de voinţă a celor aflaţi la putere de a rezolva situaţiile critice în interes naţional conduc la conflicte de interese între diferite grupuri socio-umane din interiorul naţiunii. Ele se transformă, în cele mai multe cazuri, în instabilitate politică (pulverizarea politicului) sau în convulsii sociale grave care produc *destabilizarea socială*.

Această insecuritate generalizată este amplificată atunci când este coroborată cu presiuni venite din exterior, din partea ideologiilor creatoare de centre de putere regionale sau globale. Astfel de presiuni se concretizează în:

- *agresiuni culturale* – prin denigrarea, deformarea şi distrugerea valorilor naţionale;

- *agresiuni religioase* - prin încercări de *spargere* a religiei naţionale;

- *agresiuni inter-etnice* - prin învrăjbirea naţionalităţilor înglobate în naţiune, radicalizarea unor minorităţi naţionale ca urmare a sprijinului moral şi logistic din partea aşa-ziselor *patrii-mamă*, crearea de frontiere confesionale, destabilizări confesionale, destabilizări demografice etc.;

- *agresiuni informaţionale* - prin care se induce sentimentul de inferioritate faţă de anumite centre de putere sau se determină intrarea sub tutela acestora prin distrugerea celor trei resurse de putere ale naţiunii (informaţia, bogăţia şi forţa);

- *agresiuni politico-militare* - care vizează schimbarea regimului politic sau a formei de guvernământ dezirabile naţiunii, ori dominarea spaţiului naţional sau ruperea unor părţi din acesta.

Aspectele semnalate atestă că o *criză socială* este consecinţa ineficientei gestionări a naţiunii prin modalităţi care ignoră necesităţile sociale. *Criza socială* creează probleme-efect care se răsfrâng într-un mod specific asupra conştiinţei subiecţilor şi periclitează integrarea socială (socializarea). *Criza socială* defineşte, astfel, momentul de cotitură al schimbării sociale, întrucât antrenează indivizii, grupuri sau chiar instituţii care pun în discuţie normele, regulile şi valorile sociale, iar grupurile se organizează pentru a produce o nouă soluţie de gestionare. Formele concrete de manifestare depind de amploarea şi caracterul conflictualităţii, de interpretările ce se dau *crizei*, dar şi de soluţiile noi conturate, de valoarea lor. Adevăratele dimensiuni ale crizei sociale pot fi sesizate numai dacă se identifică şi se investighează procesele organizante şi dezorganizante care se produc în organizarea socială. *Crizele sociale"*

- generează forţe sociale antagoniste, cu motivaţii, tendinţe şi atitudini opuse, greu de reconciliat sau ireconciliabile;

- amplifică tensiunile conflictuale şi conduc la desfăşurarea unor conflicte între trebuinţele de satisfacţie şi trebuinţele de securitate ale grupurilor aflate în opoziţie şi la dereglări în viaţa socială ori la schimbări semnificative pe planul identităţii, al motivaţiei şi legitimităţii.

Crizele sociale se diferenţiază inevitabil în raport cu organizările sociale în care se manifestă, putând fi *crize* ale familiei, ale organizaţiilor productive, ale pieţelor etc., dar şi ale organizaţiilor cu funcţii gestionare în interiorul naţiunilor (partide politice, parlamente, guverne) sau ale statelor. Gestionarea situaţiilor de

criză revine statului național, printr-un proces decizional specific *situațiilor de criză*.

Situațiile de *criză* pot fi individualizate prin următoarele forme de manifestare:

- *tensiuni interne grave* care au la bază diferite cauze, generând ciocniri de o mare amploare, de la manifestări spontane de violență, până la lupta între grupuri de infractori mai mult sau mai puțin organizate şi forțele de ordine publică;

- *conflict armat intern* între forțele armate legale şi grupuri de persoane organizate, care, sub conducerea unui comandament responsabil, exercită un asemenea control asupra teritoriului național încât aceasta îi permite să desfăşoare acțiuni militare susținute şi coordonate;

- *organizarea şi desfăşurarea de activități de instruire în folosirea armelor şi practicarea de exerciții cu caracter militar,* în scopul desfăşurării de acțiuni armate violente, cărora forțele de menținere a ordinii nu le pot face față;

- *desfăşurarea mitingurilor, demonstrațiilor şi procesiunilor în modalități agresive,* cu încălcarea gravă a prevederilor legale sau cu folosirea mijloacelor violente de impunere a revendicărilor, atacarea sediilor instituțiilor centrale sau locale ale administrației de stat;

- *scăparea de sub controlul organelor de resort* a activităților organizate de defăimare a țării, a îndemnurilor la război de agresiune, la ură națională, rasială, de clasă sau religioasă, a incitărilor la discriminare, separatism teritorial sau la violență publică;

- *degenerarea exercitării dreptului la grevă* prin încălcarea condițiilor şi limitelor stabilite prin lege şi afectarea, pe această bază, a serviciilor vitale pentru întreaga societate (transporturile pe calea ferată, lipsirea de energie electrică, termică şi apă a populației);

- *declanşarea unor agresiuni din interior*, de către grupuri pregătite din timp, în clandestinitate, cu structuri, de regulă, foarte apropiate de cele militare, în scopul suprimării independenței, suveranității şi integrității teritoriale; aceste grupuri „autohtone“ pot acționa independent sau conjugându-şi eforturile cu o agresiune din exterior, identificându-se, de regulă, în mediul grupurilor etnice ori constituite pe criterii religioase, ale elementelor constituite în organizații legal înființate în România, dar controlate din exterior, al elementelor din rândul infractorilor, angajate cu plată, al turiştilor străini sosiți în țară cu sarcini de instruire şi conducere a grupurilor care pregătesc ori desfăşoară agresiunea, al transfugilor pregătiți în străinătate şi retrimişi în țară sub diverse acoperiri;

- *organizarea sau pregătirea unor grupuri de persoane, pentru luarea puterii* sau preluarea controlului asupra forțelor armate, scoaterea acestora de sub autoritatea legală şi manevrarea în scopul preluării puterii în stat;

- *degenerarea propagandei religioase în acțiune politică,* care au ca scop slăbirea puterii de stat şi implicarea organismelor internaționale în rezolvarea problemei drepturilor omului şi a libertăților religioase, în afara cadrului constituțional;

- *desfăşurarea unor activități ilegale* pentru schimbarea formei de guvernământ stabilită prin Constituție;

- *atentate săvârşite împotriva unei colectivităţi*, prin otrăviri în masă, infestare a apei, provocarea de epidemii sau prin mijloace orii zădărnicirea combaterii bolilor.

- *agresiuni militare asupra spaţiului naţional* soldate cu ocuparea teritoriului naţional sau a unor părţi din acesta şi aducerea naţiunii sub stare de ocupaţie.

Aceste forme de manifestare generează *stări de criză* care conduc la pierderea încrederii de sine (criza de identitate spirituală, valorică), alterarea conştiinţei de sine (criza naţionalismului, care devine violent), criza identităţii spaţiale şi criza organizaţiilor militare, afectând siguranţa naţională. Situaţiile de criză generează riscuri şi pericole la adresa naţiunii, întrucât afectează:

- *starea de legalitate* – necesară aşezării societăţii pe temei legal, respectării legilor şi a îndatoririlor de a acţiona în conformitate cu legile şi sub ocrotirea legilor, pe temeiul Constituţiei, în cadrul ordinii de drept;

- *starea de echilibru* – necesară menţinerii unei proporţii juste între valori, interese, necesităţi şi a anulării forţelor asimetrice care exercită presiuni dezorganizate asupra componentelor statului şi a societăţii civile;

- *starea de stabilitate economică, politică şi socială* – necesară menţinerii capacităţii de producere a valorilor sociale, în conformitate cu cerinţele libertăţii umane.

Aceste stări sunt expresia capacităţii statului şi a cetăţenilor săi de a cunoaşte, a preveni şi contracara o *criză socială.* Astfel, *criza socială* este domeniul de referinţă care generează şi menţine raţionalitatea organizaţiilor cu funcţii gestionare în domeniul siguranţei naţionale, ca *stare de siguranţă* a cetăţenilor şi a statului.

Fundamentală în această raţionalitate este capacitatea de procesare socială a informaţiilor. Informaţia este principala resursă de putere şi armă cu ajutorul căreia statul naţional îşi menţine capacitatea de a cunoaşte, de a preveni şi de a contracara, adică de a gestiona *crizele sociale*.

Bibliografie:

[1] BORODZICZ, E., **Risk, Crisis and Security Management**, Chichester, 2005.

[2] LEBOW, R., **Between Peace and War. The Nature of International Crisis**, The Rancho Bernardo University Press, 2000.

[3] VENETTE S., **Risk communication in a High Realiability Organization**, 2003.

[4] WISNER B., **At Risk – Natural hazards, peoples vulnerability and disasters**, Routledge.

CONTEXTUL GENERAL AL MANAGEMENTULUI EVENIMENTELOR INTERNAȚIONALE STRATEGICE

Ionel GOIAN*

Currently, the world leaders have two tasks: to solve this problem and prepare for the future. In the new international context, working state and non-state actors become an act of maintaining balance. World leaders must manage the contradictions to obtain the best alternative of those considered, to monitor strategic events and to generate constructive ideas in order to improve international relationship. In the current international environment, the normal order is a temporary illusion.

Highlights events are an important vector of national, regional and global socio-political life. Dynamic international security environment the has led to need to organize and conduct highlights events for taking strategic decisions to ensure security and stability worldwide.

Motto:

„Dacă în trecut interpretările strategiei erau cantonate exclusiv în domeniul militar, în zilele noastre strategia îşi spune cuvântul în mai toate domeniile care implică acțiunea umană, ea fiind prezentă în politică, economie, diplomație, cultură, demografie, în domeniul conservării mediului natural etc."[1]

(Traian Grozea)

Introducere

Evenimentele internaționale strategice se desfăşoară într-un mediu de securitate caracterizat, în principal, de următoarele tendințe majore: accelerarea proceselor de globalizare şi de integrare regională, concomitent cu proliferarea acțiunilor având drept scop: fragmentarea statală; convergența rezonabilă a eforturilor consacrate structurării unei noi arhitecturi de securitate, stabile şi predictibile, însoțită de accentuarea tendințelor anarhice în unele regiuni; revigorarea eforturilor statelor vizând prezervarea influenței lor în dinamica relațiilor internaționale, în paralel cu multiplicarea formelor şi creşterea ponderii intervenției actorilor nestatali în evoluția acestor relații.

În această lume complexă, dinamică şi conflictuală, în prezent, confruntarea principală are loc între valori, credințe şi percepții fundamental diferite, între democrație şi totalitarism, şi este determinată de agresiunea majoră a terorismului internațional, de sorginte extremist-religioasă, structurat în rețele transfrontaliere, împotriva statelor democratice şi a forțelor politice raționale din statele angajate în procesul democratizării. Tendințele majore ce guvernează evoluțiile globale în epoca post-bipolară generează noi riscuri şi provocări la adresa valorilor şi intereselor naționale şi comune, creează îngrijorări justificate, dar oferă şi reale oportunități.

* **Serviciul Român de Informații**

[1] Traian Grozea, **Eseu despre strategia apărării,** Editura Militară, Bucureşti, 1976.

În contextul acestei configurații a scenei globale, regiuni întregi sunt afectate de stări de tensiune, instabilitate şi conflict, de sărăcie şi frustrare care generează sau favorizează proliferarea noilor riscuri şi amenințări. Dintre acestea, desigur, unele pot avea un impact major asupra securității naționale şi internaționale. La nivel mondial, persistă sau sporesc în intensitate diferite stări de tensiune şi situații conflictuale determinate de vechi dispute de natură etnică sau religioasă, teritoriale sau de contestare a frontierelor existente, precum şi de criminalitatea transfrontalieră.

În momentul de față liderii mondiali au două sarcini: să rezolve problemele prezentului şi să se pregătească pentru viitor. În noul context internațional, munca actorilor statali şi non-statali devine un act de menținere a echilibrului. Liderii mondiali trebuie să gestioneze contradicțiile pentru a obține cea mai bună alternativă dintre cele avute, să monitorizeze evenimentele strategice şi să genereze idei constructive cu scopul de a îmbunătăți relațiile la nivel internațional. În actualul mediu internațional ordinea este o iluzie temporară.

Liderii nu pot conta pe planuri ireproşabile în gestionarea evenimentelor strategice şi de aceea ei trebuie să fie pregătiți pentru ajustări continue. Autoritatea este greu de impus într-o lume aflată în continuă mişcare. Liderii mondiali pot numai să spere că vor putea dirija un număr mare de inițiative către scopuri strategice comune. Luarea deciziilor în cadrul evenimentelor strategice privind definirea misiunilor, stabilirea obiectivelor şi a strategiei necesare atingerii lor, precum şi aplicarea planului care materializează strategia respectivă, se bazează pe un amplu proces de analiză şi evaluare a relațiilor internaționale în actualul mediu de securitate dinamic şi complex.

Managementului evenimentelor strategice îi este specifică, în esență, analiza continuă, pe de o parte, a mediului de securitate pentru a anticipa sau sesiza la timp schimbările din cadrul acestuia, iar pe de altă parte, a situației concrete a evenimentului pentru a evalua capacitatea lui de a face față schimbărilor.

Evenimentele marcante reprezintă un vector important al vieții social-politice naționale, regionale şi globale. Dinamica mediului internațional de securitate a condus la necesitatea organizării şi desfăşurării unor evenimente marcante pentru luarea unor decizii strategice în scopul asigurării securității şi stabilității mondiale. Apariția modificărilor conceptuale a condus la apariția unor noi obiective fundamentale. Evoluția, de la scopuri cu specific național, la obiective cu implicații în cadrul alianțelor şi organizațiilor internaționale, a condus la necesitatea obiectivă de reconfigurare a evenimentelor marcante.

1. Contextul actual al relațiilor internaționale

Relațiile internaționale sunt un domeniu academic, o ramură a ştiințelor politice, care studiază relațiile dintre actorii statali din cadrul sistemului internațional şi interacțiunile lor cu actori non-statali (organizații interguvernamentale, organizații nonguvernamentale, corporații internaționale etc.).

Acest domeniu de studiu este unul interdisciplinar, cele mai importante contribuții provenind din ştiințele politice, economie, geopolitică, studiile de securitate, istorie, filosofie, drept, studii culturale (studii de arie). Principalele arii de

cercetare înrudite domeniului relațiilor internaționale sunt: economia politică internațională, politica externă, studiile de securitate şi cercetările asupra păcii.

Aspecte ale relațiilor internaționale au fost studiate încă din timpul istoricului grec Tucidide. Relațiile internaționale, ca domeniu academic separat, s-a conturat în Marea Britanie după Primul Război Mondial. Primul departament axat pe studiul Politicii internaționale a fost constituit la University of Wales din Aberystwyth, în 1919. Începând cu 1924, Relațiile internaționale au început să fie predate la London School of Economics de către laureatul premiului Nobel, Philip Noel-Baker, în 1927 înființându-se un departament de Relații internaționale în cadrul acestei universități.

După Al Doilea Război Mondial, această disciplină academică a cunoscut o dezvoltare impetuoasă, cu deosebire în universitățile din SUA şi Europa Occidentală.

Relațiile internaționale contemporane reprezintă un sistem dinamic al interacțiunilor interumane, anarhic după natura sa, unde conflictualitatea relațiilor dintre state se păstrează. Spre deosebire de perioadele anterioare, unde forța unui stat se măsura preponderent din punctul de vedere al dezvoltării potențialului militar, în etapa actuală creşte rolul tehnologiilor informaționale, în special folosirea tehnicilor şi metodelor de manipulare informațională în procesul realizării intereselor şi scopurilor politice.

Teoria relațiilor internaționale a dezvoltat la sfârşitul războiului rece cinci paradigme importante, utilizate în explicarea şi previziunea evoluției relațiilor internaționale: paradigma unei lumi armonioase, paradigma unei lumi bipolare, paradigma haosului, paradigma statală şi paradigma civilizațională.

Dintre cele cinci, paradigma civilizațională pare a se desprinde şi a avea succes. Se pare că, din ce în ce mai mult, statele sunt atrase în conflict nu ca urmare a unor dispute directe, ci în mod indirect prin intervenția în conflicte tribale, etnice sau religioase, ca efect al unei solidarități culturale, de valori.

La început de mileniu, lumea şi relațiile internaționale sunt mult mai complexe decât erau înainte. Este un paradox că astăzi, când perioada războiului rece s-a încheiat şi continentul european are o şansă reală să se integreze pe baza valorilor democrației şi economiei de piață, a respectului drepturilor fundamentale ale omului, securitatea a început să fie din nou o chestiune foarte controversată, poate chiar mai mult ca înainte.

În actualul mediu internațional de securitate *„nivelul politicului se exprimă nu doar prin autoritatea deciziei, ci şi prin modul în care ştie că trebuie şi cum trebuie să aleagă ceea ce strategia propune cu scopul de a surmonta obstacolele şi a optimiza sistemul de angajare în funcție de scopuri, mijloace, resurse, scopuri şi obiective...Este vorba, desigur, de funcția de expertiză a strategiei*".[2]

Lumea a devenit în aspectele importante un singur sistem social, ca rezultat al dezvoltării legăturilor de interdependență care afectează acum pe fiecare dintre noi. Sistemul global nu este doar un mediu în interiorul căruia se dezvoltă şi evoluează societățile particulare. Legăturile sociale, economice şi politice care traversează granițele dintre state condiționează în mod decisiv soarta celor care trăiesc în fiecare

[2] **Eseu despre arta strategică**, Editura Militară, Bucureşti, 2005, pp. 14-15, 19.

din ele. Termenul general folosit pentru a caracteriza această interdependență crescândă a societății umane este acela de globalizare.

2. Caracteristicile evenimentelor strategice marcante la nivel internațional

O caracteristică esențială a evenimentelor strategice marcante la nivel internațional este dependența din ce în ce mai mare a performanțelor de capacitatea lor organizațională.

Făcând o analiză atentă şi aprofundată a evenimentelor strategice, apreciem că acestea sunt caracterizate de următoarele elemente:

- *misiunea* – care constă în stabilirea cu exactitate a scopului evenimentului şi a scopurilor fundamentale din punct de vedere al relațiilor internaționale;
- *politica* – ce constituie un ansamblu de proceduri, reguli şi principii care formează modul de acțiune pentru a servi obiectivelor şi scopurilor;
- *strategia* – care reprezintă un ansamblu de proceduri de relaționare cu mediul extern în vederea atingerii obiectivelor propuse;
- *tactica* – ce comportă un ansamblu de proceduri şi procese dedicate atingerii obiectivelor pe termen scurt.

Plecând de la componentele strategiei[3] *şi făcând o analogie cu evenimentele, putem aprecia că evenimentele strategice se compun din:*

- *scop* – care se referă la specificul evenimentului, la domeniul din care acesta face parte;
- *alocarea resurselor* – care se referă la nivelul resurselor şi la modelul folosit pentru distribuirea resurselor în vederea îndeplinirii obiectivelor strategice;
- *competențele distinctive* – care se referă la poziția dezvoltată prin deciziile sale referitoare la alocarea resurselor sau la scop.
- *sinergia* – care defineşte condițiile ce există atunci când au loc interacțiuni, producând un efect mai mare decât cel obținut prin acțiunea separată.

În cazul evenimentelor strategice, esențial este modul în care, prin viziunea managementului, acestea servesc interesele unor importanți actori statali şi/sau non-statali şi uşurința cu care pot fi transformate într-o strategie competitivă realistă. Actorii statali şi non-statali cunosc bine faptul că dacă interesele le sunt cunoscute, respectate şi satisfăcute, ei pot influența major implementarea strategiei şi dinamica relațiilor internaționale.

Sarcinile evenimentelor strategice sunt acelea ale pregătirii acțiunilor vitale ale actorilor statali şi non-statali, adică cele care vizează viitorul pe o perioadă îndelungată de timp, anticipând consecințele durabile pe care acesta le poate avea. Desfăşurarea evenimentelor strategice face dovada unei remarcabile capacități de adaptare şi de rezistență, în condițiile unui mediu internațional dinamic şi complex.

În prezent nu se mai poate vorbi despre stabilitatea factorilor de mediu, singura constantă fiind permanența schimbării.

[3] R. Daft consideră că strategia are patru componente: scopul, alocarea resurselor, competențele caracteristice (distinctive) şi sinergia.

În condițiile actuale ale dezvoltării tehnologice, organizațiile trebuie să fie proactive în încercarea de a descoperi noi ocazii de dezvoltare şi nu să adopte o poziție de reacții în replică la adresa competitorilor.

Managerii zilelor noastre trebuie să facă față unor factori mult mai numeroşi şi aflați în continuă schimbare față de predecesorii lor. Complexitatea creşte cu cât trebuie luați în considerare factori cum ar fi inflația, schimbările demografice sau responsabilitățile sociale, dar şi acțiuni menite să determine dezvoltarea internă şi achizițiile. Planificarea strategică le permite managerilor să anticipeze problemele şi oportunitățile.

Datorită dezvoltării interdependențelor din mediul extern al organizațiilor, managementul actual nu mai poate lua decizii bazate exclusiv pe considerente interne, ci trebuie să țină seama în permanență de reglementările legislative, de aşteptările acționarilor, de opinia publică, de relațiile de muncă şi de alte elemente externe. Previziunile legate de variabilele luate în calcul în planificare trebuie făcute cât mai devreme şi pe termen cât mai lung, deoarece consecințele abordării unei perspective pe termen scurt pot fi dezastruoase.

Aceste evenimente au determinat o evoluție a modului în care organizațiile se orientează către viitor, ajungându-se de la procesul simplu al stabilirii bugetului la utilizarea de instrumente sofisticate de planificare, la o mai mare preocupare față de mediul extern şi la un nou mod de a gândi strategic.

Evenimentele strategice, unitare în esența lor (ele constând în pregătirea şi folosirea, potrivit unei decizii politice, a tuturor forțelor şi mijloacelor – economice, politice, diplomatice, informaționale, militare etc. – pentru obținerea succesului planificat), continuă să evolueze pe patru dominante care nu sunt totdeauna convergente: dominanta ofensivă, agresivă; dominanta de confruntare sau de întâlnire; dominanta de reacție; dominanta de parteneriat strategic.

Evenimentele strategice reprezintă domeniul cel mai sensibil la categoriile spațiu şi timp şi, de aceea, reflecția de acest tip trebuie să opereze nu cu noțiuni şi sisteme fixe, rigide şi închise, în care principiile sunt imuabile şi nimeni nu are voie să se atingă de ele, ci cu procese complexe, dinamice, flexibile, modelate de ecuații de stare evolutivă, în care stabilul se combină cu aleatorul, structurile cu funcțiunile, valorile cu devenirile, legile confruntării cu experiența şi inteligența oamenilor care acționează.

Orice tip de eveniment strategic (politic, economic, diplomatic, informațional, cultural, militar) înseamnă: strategie a forțelor (generare, structurare, pregătire şi folosire); strategie a mijloacelor (generare şi mod de folosire); strategie a acțiunilor (concepere, organizare, planificare, desfăşurare).

Integralitatea strategiei constă, în primul rând, în caracterul unitar şi interdependent al acestor componente, în omniprezența lor.

3. Managementul evenimentelor strategice marcante la nivel internațional

Strategia este, înainte de toate, o ştiință managerială. Ea se identifică totdeauna cu ştiința şi arta de a conduce, a organiza, a acționa, în general, pe termen lung, sau la niveluri foarte mari sau foarte importante, pentru realizarea unor scopuri şi unor obiective formulate de o politică (economică, socială, militară, internațională,

regională, globală etc.) şi cuprinsă într-o anumită concepție. Strategia nu este doar un sistem de teorii, adică de principii şi reguli de urmat. Ea include şi maniera de punere în practică – practica strategică – a concepției elaborate, constituindu-se astfel într-un suport al tacticii.

Managementul reprezintă ansamblul acțiunilor întreprinse în scopul direcționării eforturilor organizației pentru a duce la îndeplinire misiunile şi obiectivele fundamentale stabilite prin legile de organizare şi funcționare, pentru satisfacerea intereselor ce decurg din obiectivele majore stabilite pentru evoluția sistemului. Într-o altă accepțiune, managementul evenimentelor strategice reprezintă efortul de atingere a obiectivelor specifice pe baza economiei resurselor, a eficacității şi eficienței.

Managementul, în general, se dezvoltă prin amplificarea şi extinderea cercetărilor în diverse domenii. Se conturează, pe de o parte, tendința de diferențiere a ramurilor de cercetare, iar pe de altă parte se amplifică tendința de integrare în vederea cuprinderii aspectelor complexe ale conducerii (informatica, cibernetica, teoria sistemelor etc.). Se formează astfel un sistem al conducerii care cuprinde numeroase discipline în plină evoluție, cunoştințele acestora integrându-se într-un sistem logic structurat sub forma unor teorii, legi, principii ale managementului.[4]

Procesele de management reprezintă ansamblul fazelor, proceselor, acțiunilor prin care se determină obiectivele organizației, resursele şi procesele necesare realizării obiectivelor, executanții activităților care duc la îndeplinire scopurile organizației.

Prin procesele de management se integrează şi corelează munca personalului folosind un complex de metode şi tehnici în vederea îndeplinirii cât mai eficiente a obiectivelor fixate.[5] În cadrul proceselor de management se disting mai multe componente principale care reprezintă funcțiile managementului. Taxonomii sunt multe, dar, conform majorității autorilor, acestea sunt următoarele: Previziunea şi planificarea (ce se poate ? ce tip de activitate?); Organizarea (cine? cum?); Coordonarea (cine? cum?); Antrenarea (de ce? cum pot fi motivați subiecții?); Controlul – *evaluarea (care? ce? cum?)*.

Definirea managementului evenimentelor strategice se poate face punând accentul pe *modelul de gândire* cu care operează managerul, sau pe *strategiile* pe care urmează să le implementeze. Prima variantă se apropie de esența procesului şi evidențiază totodată performanțele posibile ale managementului strategic, în raport cu managementul bazat pe alte modele de gândire.

În literatura de specialitate, definirea managementului evenimentelor strategice se face pornind de la conceptul de *strategie***.** În antichitate, se numea *strategos* unul dintre cei zece magistrați supremi aleşi pe o perioadă de un an de zile în Atena. Semnificația a fost apoi transferată conducătorului militar (*stratos* = armată, *egos* = conducător). Pe vremea lui Alexandru Macedon, acest concept se referea la capacitatea de a utiliza forța militară într-o confruntare şi de a crea un sistem de

[4] Şt. Stanciu, Cristina Leovaridis, Mihaela Ionescu, Dan Stănescu, **Managementul resurselor umane,** Editura comunicare.ro, Bucureşti, 2003., p. 41.
[5] I. Dijmărescu, **Bazele managementului,** Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1996, p. 58.

guvernare. În timp, conceptul de strategie a evoluat sintetizând capacitatea sau arta de a conduce un război.

În *Webster's new collegiate dictionary* conceptul de *strategie* este definit ca fiind arta şi ştiinţa folosirii forţelor politice, economice, psihologice şi militare ale unei naţiuni sau grup de naţiuni pentru a construi suportul maxim de adaptare a politicilor de pace sau de război.

Luând în considerare conceptul de strategie, se poate defini *managementul evenimentelor strategice* ca fiind acel proces managerial prin care se formulează şi se implementează strategii. Aceasta este o definiţie operaţională, care integrează semantic conceptele de management şi strategie. Ea nu exclude alte definiţii, care conţin şi elemente descriptive sau prescriptive.

De exemplu, managementul evenimentelor strategice este procesul prin care managerii (conducătorii) stabilesc direcţiile pe termen lung şi performanţele instituţiei, organizaţiei, sau chiar ale societăţii, asigurând realizarea unei formulări atente, a unei implementări corecte şi a unei continue evaluări a evenimentelor în funcţie de importanţa lor strategică.

Într-o altă accepţiune, *managementul evenimentelor strategice* reprezintă procesul prin care o societate (instituţie, organizaţie):

- îşi determină scopul, obiectivele fundamentale şi nivelul de realizare a lor;
- decide asupra acţiunilor care trebuie întreprinse pentru realizarea acestor obiective într-o anumită perioadă de timp şi într-un mediu extern schimbător;
- decide asupra implementării acestor acţiuni şi asigură condiţii necesare pentru a modifica aceste acţiuni dacă este necesar;
- evaluează progresul realizat şi succesul obţinut.

Dimensiunea managementului evenimentelor strategice este asigurată de existenţa unei gândiri strategice şi a unei culturi organizaţionale favorabile schimbării şi performanţei într-un mediu extern concurenţial.

În managementul evenimentelor, elaborarea şi implementarea unei strategii implică asumarea unui risc. În acest context competiţional, managementul evenimentelor strategice este procesul managerial prin care o organizaţie obţine o competitivitate.

Managementul evenimentelor strategice s-a dezvoltat în mediile *puternic conflictuale* sau *competiţionale* în care supravieţuirea şi succesul unei societăţi (instituţii, organizaţii) depinde de realizarea unui *echilibru dinamic* între forţele interne şi cele externe acesteia şi respectiv, de obţinerea unei *competitivităţi strategice* în raport cu celelalte societăţi (instituţii, organizaţii) concurente.

Managementul strategic nu este un management implementat exclusiv în instituţiile/organizaţiile generatoare de profit. El se poate aplica cu succes şi instituţiilor/organizaţiilor non-profit, cum ar fi cele din domeniul securităţii naţionale, în sensul creării unui climat de performanţă şi calitate în domeniul îndeplinirii misiunilor.

Conceptul de viziune în managementul evenimentelor strategice se defineşte în zona de inefabil a managementului strategic, dar el operează prin oameni în zona pragmatică a lui. Viziunea unei instituţii/organizaţii reprezintă o stare ideală proiectată în viitor şi care configurează o posibilă şi dezirabilă dezvoltare a acesteia.

Viziunea presupune o gândire dinamică şi capabilă să evalueze pe termen lung şansele reale de dezvoltare ale instituției/organizației.

O viziune bună, deci o viziune care să aibă succes în managementul evenimentelor strategice trebuie să se caracterizeze prin următoarele elemente:

- starea ideală care se proiectează în viitor trebuie să fie înrădăcinată în prezentul instituției/organizației;
- creatorii acestei viziuni trebuie să conştientizeze dificultățile care vor fi întâmpinate şi provocările la care este supusă instituția/organizația;
- viziunea creată trebuie să genereze o atitudine de încredere în viitor şi în posibilitățile instituției/organizației de a se dezvolta în sensul transformării viziunii propuse în fapte;
- viziunea trebuie să fie rezultatul sinergetic al muncii întregii echipe manageriale;
- o viziune bună oferă posibilitatea tuturor membrilor instituției/organizației să îşi identifice interesele şi deci să-şi construiască motivația necesară pentru transpunerea ei în viață.
- o viziune bună este aceea care poate fi împărtăşită de toți membrii instituției/organizației şi nu numai de o parte a lor. Aceasta înseamnă ca ea să fie acceptată şi să genereze idei şi atitudini novatoare.

Elementele importante în managementul evenimentelor strategice sunt:

- abordarea verticală (formală);
- abordarea orizontală (informală);
- relația dimensiune-vechime;
- informația şi tehnologia informației;
- capacitatea de relaționare față de resursele existente.

Dilemele structurale pentru unii manageri implicaţi în gestionarea evenimentelor strategice sunt:

- diferențiere versus integrare;
- goluri versus suprapuneri;
- sub-utilizare versus supra-utilizare;
- lipsa clarității versus lipsa creativității;
- autonomie excesivă versus interdependență excesivă;
- relaxare excesivă versus rigiditate excesivă;
- autoritate difuză versus centralizare excesivă;
- lipsa obiectivelor versus excesul de obiective;
- formalism versus favoritism.

Exigențele managementului modern al evenimentelor strategice sunt:

- obținerea eficacității;
- recunoaşterea responsabilităților individuale în îndeplinirea misiunilor specifice;
- descentralizarea responsabilităților;
- introducerea şi dezvoltarea managementului performant la toate nivelurile (tactic, tactic-operativ, operativ şi strategic);

- contractarea unor servicii din partea societății civile;
- introducerea tehnicilor moderne de management.

Managementul evenimentelor strategice reliefează tot mai explicit şi convigător faptul că managementul modern din domeniul securității naționale nu acționează doar pentru obținerea performanței preconizate, ci şi, cel puțin în egală măsură, pentru *menținerea şi dezvoltarea capacității organizaționale de a obține performanța.*

Pentru aceasta, în prim plan se află dezvoltări teoretice şi experimente privind adaptarea, flexibilitatea şi sănătatea instituțională/organizațională.

Managementul strategic reprezintă o treaptă distinctă a dezvoltării calitative a managementului, treaptă ce reflectă modificările actuale ale concepției holistice privind relația mediu-organizație şi a influenței acestei teorii a managementului. Se consideră că diferența planificare strategică - management strategic apare în conținut, mod de operare şi implicații ca trecere de la simplu la complex.

Managementul strategic reprezintă o îmbogățire a conceptului de planificare strategică. Managementul strategic reflectă imediat orice modificare generată de un eveniment marcant, spre deosebire de planificarea strategică, care este inadaptabilă la această modificare. Managementul evenimentelor marcante nu angrenează doar direcția generală sau partea superioară, ci şi persoanele de la nivelurile inferioare şi operaționale, responsabile cu implementarea strategiilor.

Expresia *„management strategic”* şi-a făcut intrarea oficială în vocabularul managementului în anul 1973 în cadrul „Primei conferințe internaționale asupra managementului”, inițiate de teoreticianul Igor Ansoff la universitatea Vanderblit SUA.

Evoluția managementului strategic începe cu dezvoltarea unei baze operaționale dată de folosirea unui buget şi evoluează în patru faze, spre un instrument de construcție pe termen lung:

Faza 1 - Planificarea financiară de bază are ca fundament utilizarea bugetelor realizate anual şi focalizarea funcțională, cu scopul asigurării unui control operațional.

Faza 2 - Planificarea bazată pe previziuni utilizează analiza mediului pentru a realiza o alocare statistică a resurselor cu un orizont de câțiva ani. Previzionarea este direcționată pentru realizarea eficientă a unui plan de creştere.

Faza 3 - Planificarea orientată extern realizează un răspuns activ dat provocărilor unui mediu agresiv. Procesul bazat pe „gândire strategică” constă în construirea unor planuri strategice ce sunt rezultatul unei analize complete a mediului. Flexibilitatea procesului se datorează alocării dinamice a resurselor.

Faza 4 - Managementul strategic reprezintă treapta superioară a abordării relației organizație - mediu. Organizația creează viitorul prin dirijarea tuturor resurselor pentru obținerea unui avantaj competițional şi realizarea unei flexibilități a structurilor şi procedurilor de planificare. Elementul de stabilitate al organizației este constituit dintr-un sistem de valori favorabil abordărilor creative.

Definițiile date acestui concept sunt diferite de la un autor la altul:

- *„Un mod de conducere a organizației cu asigurarea unei legături strânse între strategie şi producție”* (Ansoff, 1965);

- *„Un set de decizii şi acţiuni ce conduc la dezvoltarea unei sau unor strategii efective pentru a ajuta la îndeplinirea obiectivelor corporaţiei”* (Gloeck, 1980);
- *„Forma de conducere care urmăreşte să asigure în timp cea mai bună congruenţă posibilă între exigenţele mediului înconjurător, ale partenerilor interni şi externi şi obiectivele conducătorilor, administrarea existenţei dar şi crearea de potenţial şi se interesează atât de interiorul cât şi exteriorul organizaţiei, de diminuarea politică şi de cea economică şi conferă un rol important dimensiunii organizaţionale, respective structurilor şi culturii organizaţiei”* (Martinet, 1983);
- *„Procesul examinării simultane a prezentului şi viitorului mediului înconjurător, al formării obiectivelor organizaţiei şi a adoptării, implementării şi controlării deciziilor focalizate asupra acestor obiective în mediul înconjurător actual şi viitor”* (Higgins, 1983);
- *„Procesul prin care conducătorii determină direcţia pe termen lung şi performanţele organizaţiei, asigurând realizarea unei formulări atente, a unei implementări corecte şi a unei continue evaluări a strategiei”* (Rue şi Holland, 1986).

Evoluţia managementului strategic este rezultatul firesc al unei evoluţii produse pe parcursul secolului trecut în esenţă, concepţia dominantă şi mijloacele organizaţiei.

Igor Ansoff şi Eduard McDonnell au identificat patru perioade de evoluţie a managementului strategic după cum urmează:

1. Perioada producţiei de masă – amplasată de la începutul secolului şi până în anii `30. Este caracterizată prin orientarea activităţilor industriale către perfecţiunea tipului de producţie, având ca rezultat scăderea costului de producţie.

2. Perioada marketingului de masă – localizată între anii `30 şi `60. Este caracterizată printr-o saturare a cererii pentru majoritatea produselor şi serviciilor datorată creşterii productivităţii şi reducerii costului de producţie.

3. Perioada industrială – este situata în anii `50 şi este marcată de un progres tehnologic şi accelerarea inovaţiei tehnologice.

4. În această perioadă apar activităţi de cercetare – dezvoltare.

De asemenea, Peter Drucker consideră că schimbările la nivelul managementului organizaţiilor se produc în 5 domenii importante ale mediului economic – social şi anume:

- integrarea economică internaţională – în care este recunoscut principiul reciprocităţii;
- integrarea firmelor în economia mondială prin alianţe;
- restructurarea structurală a organizaţiilor;
- noile provocări care vizează managerul, rolul său, funcţiile sale şi legitimitatea sa;
- preeminenţa crescândă a pieţei economice internaţionale şi a politicilor internaţionale asupra celorlalte economii interne.

Ansoff şi McDonnell consideră că au existat patru stadii distincte în evoluţia sistemelor de management după cum urmează:

1) Management prin control. Perioada 1900 – 1930 în care schimbările erau rare şi se produceau lent. Specific acestei perioade era existența procedurilor şi a sistemelor de operare manuale, preocuparea cadrelor manageriale fiind exercitarea unui management financiar.

2) Managementul prin exploatare. Situat între anii 1930 şi 1970, în care ritmul schimbărilor se accentuează. În această perioadă apare bugetarea activităților şi a capitalului, începerea planificării pe termen lung şi introducerea managementului prin obiective.

3) Managementul prin anticiparea schimbărilor. Stabilit între anii 1960 şi 1990. În această perioadă încep să apară discontinuitățile, schimbările permit anticiparea lor şi luarea unor măsuri adecvate.

4) Managementul prin răspunsuri flexibile şi rapide. Anii `90 şi până azi se caracterizează prin planificarea situațională, axarea pe rezultate strategice, perceperea semnalelor slabe referitoare la evenimente ce urmează a se produce.

În această perioadă apar două tendințe noi:

a) trecerea la planificarea managementului exclusiv pe situația internă a organizației şi la cea pe relațiile acesteia cu mediul ei de acțiune;

b) planificarea pe termen lung a cedat locul planificării strategice, iar apoi aceasta a fost înlocuită cu planificarea managementului strategic. Planificarea strategică se bazează pe două premise. Este obligatoriu ca obiectivele viitoare să rezulte din exploatarea performanțelor trecute şi să fie superioare acestora.

Managementul strategic reprezintă o formă de conducere previzională, axată pe anticiparea schimbărilor şi modificărilor ce trebuie operate în cadrul organizației şi în interacțiunile ei cu mediul de acțiune şi existență.

În filozofia managementului strategic şansele organizației de a-şi atinge obiectivele depind atât de capacitățile ei umane, financiare, tehnologice şi manageriale, cât şi de relațiile şi interacțiunile pe care le are în exterior.

Mediul organizațiilor reprezintă ansamblul fenomenelor, evenimentelor, situațiilor, forțelor externe şi oricăror altor forme de manifestare a acestora, care formează cadrul de existență şi de acțiune al acesteia.

Caracteristicile mediului organizației sunt: unicitate; dinamism – conferit de schimbările diferite ca frecvență si amplitudine pe care le suferă elementele componente; sensibilitate la influență – în sensul că mediul determină activitățile organizației dar în acelaşi timp suportă influențele acestuia.

În opinia noastră, exigențele managementului evenimentelor marcante internaționale impun:

- *realizarea* eficacității;
- *recunoaşterea* responsabilităților individuale *în îndeplinirea misiunilor specifice;*
- descentralizarea *responsabilităților;*
- *introducerea şi dezvoltarea* managementului la toate nivelurile (tactic, operativ şi strategic);
- contractarea *unor servicii din partea societății civile;*
- *introducerea* tehnicilor moderne de management.

Concepte importante, frecvent întâlnite în managementul evenimentelor marcante internaţionale sunt:

- economia resurselor - *achiziţionarea inputurilor la un nivel de calitate specificată şi la cel mai scăzut cost posibil;*
- eficacitatea - *implică obţinerea rezultatelor dorite;*
- eficienţa - *arată cât de bine au fost folosite resursele în efortul de obţinere a rezultatelor dorite;*
- value for money *(raportul investiţie – randament) - obligaţia structurilor de a demonstra atingerea obiectivelor pe baza economiei resurselor, eficienţei şi eficacităţii.*

Aceste patru elemente sunt angajate împreună în finalizarea obiectivelor stabilite de managementul evenimentelor marcante internaţionale, fiecare fiind esenţial pentru o finalitate optimă.

Concluzii

Procesele şi evenimentele care nu pot fi modelate teoretic (analitic, logico-matematic etc.) sunt greu de studiat şi, deci, de monitorizat. În această clasă se încadrează si evenimentele internaţionale, în general, şi cele strategice, în special.

Dacă în trecut interpretările evenimentelor strategice erau cantonate exclusiv în domeniul militar, situaţia geopolitică şi geostrategică actuală a făcut ca evenimentele strategice internaţionale să îşi spună cuvântul în mai toate domeniile care implică acţiunea umană, ele fiind prezente în politică, economie, diplomaţie, cultură, demografie, mediu etc.

Inventarul domeniilor în care întâlnim evenimentele strategice este foarte amplu şi totodată greu de întocmit deoarece apar mereu sfere de activitate care le adoptă. Se poate aprecia că prezenţa evenimentelor strategice în cele mai diverse sfere vizează atât nivelul macro-social cât şi cel micro, pentru că se vorbeşte de evenimente strategice atât de amploare internaţională şi naţională dar şi la scara organizaţiilor guvernamentale şi neguvernamentale, a instituţiilor şi chiar a organizaţiilor economice.

Din acest punct de vedere, apreciem că se impune o anumită metodologie de investigaţie a evenimentelor strategice şi analiza acestora în funcţie de câteva repere de bază: câmpul de manifestare a evenimentelor strategice, interpretarea conceptului de eveniment strategic şi evoluţia acestuia în dinamica relaţiilor internaţionale.

Influenţa diferiţilor factori asupra evenimentelor strategice nu este una univocă deoarece acestea exercită o serie de determinări asupra vieţii sociale şi politice în ansamblul ei, şi asupra diferitelor elemente constitutive.

În tabloul extrem de complex, variat şi contradictoriu al lumii contemporane întâlnim o multitudine de evenimente strategice, de la diferite întâniri sau reuniuni ale organizaţiilor guvernamentale şi neguvernamentale, până la reuniuni sau summit-uri ale organizaţiilor internaţionale cu implicaţii majore în planul securităţii şi stabilităţii.

Elementele eterogene care alcătuiesc mediul de manifestare a evenimentelor marcante la nivel internaţional sunt de naturi diferite, potrivit cărora se pot identifica multe laturi ale acestui mediu:

- Latura politică – reprezentată prin influența actorilor statali, alianțelor, organismelor şi organizațiilor internaționale asupra activităților desfăşurate.
- Latura socială – constă în totalitatea relațiilor umane pe care actorii internaționali le au cu persoane şi grupuri exterioare sistemului sau organizației din care fac parte, cu alte organizații, cu societatea în general.
- Latura economică – se caracterizează prin: importanță vitală pentru activitatea respectivă; complexitatea sistemului național, regional şi global specifice economiei contemporane; problemele de ordin economic sunt influențate de celelalte laturi ale mediului, respectiv: politică, socială, ecologică, tehnologică, informațională etc.; influența economiei globale asupra economiilor regionale şi naționale.
- Latura tehnologică – care se referă la revoluțiile tehnologice ce au loc în domeniile materialelor, metodelor de lucru şi de organizare, design-ului etc.
- Latura ecologică (de mediu) – care se referă la impactul pe care îl au activitățile asupra mediului înconjurător, dar şi influența acestuia asupra activităților desfăşurate.
- Latura legislativă – care influențează activitățile desfăşurate prin restricțiile impuse.
- Latura informațională – reprezentată de totalitatea informațiilor obținute şi care influențează, sub o formă sau alta, activitățile desfăşurate.

Concepția evenimentelor marcante internaționale are drept obiectiv primordial identificarea celor mai bune căi de rezolvare a problemelor reale cu care se confruntă liderii mondiali în organizarea şi desfăşurarea activităților, în acest demers fiind implicate toate funcțiile manageriale dat fiind impactul multiplu pe care îl au soluțiile adoptate asupra diverselor laturi ale activităților respective.

Planificarea strategică a evenimentelor marcante la nivel internațional reprezintă un proces ordonat, sistematic, de stabilire a obiectivelor pe termen lung ale activităților viitoare, a strategiei şi politicilor necesare atingerii acestor obiective, precum şi a acțiunilor pe termen scurt ce trebuie întreprinse pentru asigurarea aplicării corespunzătoare a strategiei.

Abordarea securității în general şi a securității militare în special, în condițiile în care fenomenul globalizării cunoaşte ritmuri de amplificare fără precedent constituie o provocare majoră nu numai pentru cancelariile marilor centre de putere, dar şi pentru întreaga clasă politică mondială indiferent care îi sunt limitele de competență. Acestora li se adaugă comunități întregi de strategi, analişti, manageri, cercetători etc. ale căror domenii de referință se regăsesc pe întrega paletă a evoluției societății umane: economic, social, religios, cultural şi nu în ultimă instanță, militar.

Alături de strategiile de integrare, globalizare, dezvoltare durabilă sau de mediu, strategia de securitate globală, implicit securitatea militară globală, va deveni unul din subiectele de mare actualitate a cărui dezbatere ar trebui să conducă obligatoriu la o soluție unanim acceptată iar lista beneficiarilor să fie completă. Mediul de securitate, indiferent la scara la care este observat şi analizat, va purta amprenta evoluției fenomenului globalizării cu toate particularitățile lui globale, regionale sau zonale.

Dinamica şi complexitatea fenomenelor politico-militare, evoluția şi impactul lor asupra dezvoltării societății umane la începutul mileniului al treilea, reclamă o analiză atentă şi pertinentă a acestora în scopul elaborării politicilor, strategiilor, programelor şi doctrinelor de securitate, implicit de securitate militară.

Evidența faptului că procesul de globalizare va conduce la transformări radicale în ce priveşte dezvoltarea economică dar şi în cea socială, în toate componentele acesteia, creează atitudini şi comportamente diferite de la un stat la altul, de la o națiune la alta. Ca o componentă a vieții sociale, securitatea globală, în special securitatea militară, se constituie şi ea în element de dispută care amplifică necunoscutele procesului şi generează reacții dintre cele mai surprinzătoare.

Bibliografie:

[1] ***Strategia de securitate națională a României**, Bucureşti, 2007, http://www.presidency.ro.

[2] **Programul de guvernare 2009 – 2012**, capitoul 29 - Securitate națională.

[3] **Carta Albă a securității şi apărării**, Bucureşti, 2004.

Consiliul Suprem de Apărare a Țării, **Doctrina națională a informațiilor pentru securitate**, iunie 2004.

[4] **Legea nr. 51 din 29 iulie 1991 privind siguranța națională a României**, publicată în Monitorul Oficial nr. 163 din 07.08.1991.

[5] **Legea securității naționale a României**, proiect, 2007, http://www.guv.ro.

[6] **Lege privind activitatea de informații, contrainformații şi securitate, propunere de proiect**, http://www.audieripublice.ro.

[7] BĂCANU, Bogdan, **Practici de management strategic,** Editura Polirom, Iaşi, 2006.

[8] CIOBANU, Ion, **Management strategic**, Editura Polirom, Iaşi, 1998.

[9] DUMITRESCU, Mihail, **Strategii şi management strategic,** Editura Economică, Bucureşti, 2002.

[10] FLOREA, Ramona, **Management strategic,** Editura Tehnopress, Bucureşti, 2007.

[11] RUSSU, Corneliu, **Management strategic,** Editura ALL BECK, Bucureşti, 1999.

[12] SAVA, Ionel-Nicu, **Studii de securitate,** Editura Centrului Român de Studii Regionale, Bucureşti, 2005.

[13] STOICA, Constantin, **Fundamente ale deciziei în managementul activității de realizare a securității naționale,** Editura A.N.I., Bucureşti, 2005.

[14] TIMOFTE, Alexandru Radu, **Marea provocare a începutului de mileniu – securitatea în societatea globalizată**, Centrul de Studii şi Cercetări pentru Siguranța Națională, Bucureşti, 2005.

[15] http://www.strategicmanagementreview.com

[16] http:// www. strategicmanagement.net

[17] http:// www.strategicmanagementscience.com

[18] http:// www.management.about.com

[19] http:// www.bettermanagement.com

PROVOCĂRI GEOPOLITICE LA ADRESA MEDIULUI DE SECURITATE VIITOR

Eduard SIMION[*]
Răzvan SURDU[*]

China and India are powers in accession. China's development as superpower will define the global economy and security into the 21st century. The population's growth, the strong military development and the rise of the high technologies define India as political, economic and military power in obvious development.

Russia's reenrolment into the first importance powers will be determined by its control over its energy resources.

The Korean PDR, Iran and Syria will continue to constitute reasons of worry as regard the proliferation of the weapons of mass destruction (WMD).

The globalization will continue to amplify affecting more and more the political, economic and social-cultural life.

"Interesul meu îl constituie viitorul deoarece acolo îmi voi petrece tot restul vieții"
Charles Kettering, 1876-1958

Introducere

Această lucrare nu are pretenția de a prezice cu certitudine viitorul, ci încearcă să furnizeze o estimare documentată cu privire la mediul de securitate viitor prin sublinierea unor anumite trenduri, iar acolo unde este posibil şi a forțelor motrice precum şi a cauzelor acestora, lăsând cititorii să desprindă concluziile şi să încerce să identifice, eventual, soluțiile. Aspectele prezentate trebuie văzute ca puncte de plecare pentru diferite analize şi ca fundament al unor concluzii generale, nu ca judecăți de valoare sau predicții absolute. Chiar dacă unele dintre problemele prezentate, precum comerțul global şi dezvoltarea surselor alternative de energie şi combustibili ar putea conduce spre găsirea unor soluții pentru stabilitate şi prosperitate, noi am încercat să ne concentrăm asupra pericolelor, riscurilor şi amenințărilor inerente, deoarece, ca militari, trebuie să ne preocupăm de acele probleme ce pot conduce la dezvoltarea unui mediu instabil sau să se transforme în riscuri de securitate la adresa membrilor Alianței Nord-Atlantice. Nu am dorit să descriem un viitor sumbru, ci doar să subliniem acele aspecte ce ar putea afecta stabilitatea lumii pentru ca pe baza lor să poată fi dezvoltate, ulterior, cursurile de acțiune necesare pentru a răspunde acestor provocări.

[*] **Colonel, Centrul de Excelență NATO, Oradea**
[*] **Locotenent-colonel, Centrul de Excelență NATO, Oradea**

1. Sumar

China, India şi Rusia vor rămâne actori majori în mediul de securitate viitor, cu toate că vor avea de înfruntat numeroase obstacole şi provocări. Dezvoltarea rapidă a Chinei ca putere politică şi economică regională cu aspiraţii globale, constituie un element important al mediului strategic actual, cu implicaţii semnificative pentru regiune şi pentru lume, fiind general acceptat faptul că emergenţa probabilă, în perioada următoare, a Chinei şi Indiei ca noi actori globali majori va transforma peisajul mondial. Cu toate că în prezent economiile celor două sunt considerabil mai mici în comparaţie cu economia americană, o serie de estimări apreciază că cel mai probabil, China va depăşi, până la mijlocul acestui secol, economia Statelor Unite, iar India o va egala. Balanţa globală a puterii se înclină inevitabil în favoarea Chinei şi chiar dacă, o perioadă, Statele Unite vor continua să îşi menţină poziţia de lider global, influenţa lor se va reduce considerabil pe măsură ce China le ajunge din urmă, ameninţând să le depăşească şi se va înregistra o refocalizare a lumii spre Orientul Îndepărtat. Un set puternic de forţe catalitice accelerează viteza schimbărilor sociale pe întreg cuprinsul lumii, între acestea înscriindu-se creşterea rapidă a nivelului de educaţie; ratele ridicate ale inovaţiilor şi aplicaţiilor tehnologice; comunicaţiile mai rapide şi mai ieftine decât oricând, ce dizolvă barierele fizice şi sociale atât din interiorul statelor cât şi la nivel internaţional; mai marea disponibilitate şi accesul mai facil la informaţii şi deschiderea tot mai mare a pieţelor globale, aceste trenduri fiind caracteristice unei comutări relative a motoarelor ce conduc dezvoltarea de la sectorul producţiei spre cel al serviciiilor precum şi de la resursele de capital spre resursele umane şi de cunoaştere, tehnologia, organizarea, informaţiile, educaţia şi abilităţile productive urmând să joace, aşadar, un rol decisiv şi critic în guvernarea cursului viitor al dezvoltării.

Aproape toate sursele consultate pe parcursul realizării acestei lucrări indică India şi China ca puteri în plină ascensiune şi au opinii comune asupra trendului pe care cele două state îl vor urma, fiind evident că ambele vor deveni jucători-cheie în mediul de securitate viitor şi, deci, vor constitui "vioara întâi" în ceea ce priveşte provocările geopolitice prezentate în această lucrare. Atât China cât şi India şi Rusia parcurg procese de tranziţie în scopul creării fundamentelor necesare pentru a deveni puteri regionale şi chiar globale în secolul XXI, obţinând succese în aceste reforme, chiar dacă au experimentat serioase probleme interne şi provocări externe odată ce au început să se orienteze spre democraţia de piaţă.

Creşterea rapidă a economiei chineze combinată cu expansiunea sa militară, au propulsat China ca putere regională cu o politică externă tot mai însemnată. Unele rapoarte indică faptul că economia chineză va deveni, până în anul 2025, a doua economie a lumii, situându-se în imediata apropiere a celei a SUA în ceea ce priveşte paritatea puterii de cumpărare (PPC) per capita. Asigurarea aprovizionării adecvate cu resurse şi materii prime a devenit un obiectiv major al politicii externe chineze, fapt evidenţiat cu tărie de achiziţiile şi parteneriatele realizate în ultimii ani, dar China îşi va scoate populaţia din sărăcie doar prin acceptarea globalizării economice şi îmbunătăţirea relaţiilor cu restul lumii.

Din punct de vedere politic India este cea mai mare democrație a lumii şi, cu toate că politicile sale sunt adeseori determinate de cerințe naționaliste, în general aspiră la obiective şi principii democratice similare celor ale democrațiilor occidentale consolidate. Pe de altă parte, în timp ce țara a evoluat în mod clar, încă se simte moştenirea unei birocrații sufocante, iar o mare parte a populației, mai ales din zonele rurale, nu se bucură încă de beneficiile creşterii economice.

Tensiunile dintre Federația Rusă şi Ucraina, din ultimii trei ani, au generat reaprinderea interesului analitic cu privire la încercarea de recâştigare a statutului de super-putere de către Rusia, mai ales datorită dominației actuale şi potențiale asupra unei proporții tot mai mari a pieței globale de energie. Cu toate că încă nu se consideră că Rusia şi-a restabilit puterea, în adevăratul sens al cuvântului, aceasta deține unele caracteristici şi atribute de superputere, putând ca în viitor să-şi recâştige un statut deplin în acest sens. În timp ce factorii sociali şi politici interni pot limita măsura în care Rusia ar putea deveni un actor global major, este foarte probabil ca Moscova să devină un partener important atât pentru puterile consolidate, Statele Unite şi Uniunea Europeană, cât şi pentru cele aflate în plină dezvoltare, China şi India. Principala provocare economică cu care se va confrunta Rusia în perioada următoare o constituie răspunsul la întrebarea dacă va reuşi să se ridice peste simpa extracție de resurse şi să înfăptuiască schimbările structurale necesare diversificării economiei, fructificării avantajului capitalului uman de care dispune şi a unei mai bune integrări în cadrul economiei mondiale. Cooperarea cu alte regiuni ale lumii, precum Europa şi Asia, poate permite Rusiei să fructifice avantajele punctelor tari de care dispune în anumite domenii ale ştiinței şi tehnologiei, putând astfel să îşi dezvolte profilul economic mai presus de simpla vânzare de resurse naturale şi armament.

O eventuală reunificare a Peninsulei Coreene ar constitui un element formativ în politica asiatică şi ar avea o influență profundă în alinierile politice subsecvente, nu în ultimul rând datorită capabilităților substanțiale din domeniul nuclear şi al rachetelor de care dispune Coreea de Nord, care, cel mai probabil, ar fi dezvoltate şi mai mult în anii premergători unei eventuale unificări. Oricare dintre tabere ar câştiga – cei mai mulți indicatori încurajându-i pe reformişti datorită opoziției crescânde față de actualul regim – este foarte puțin probabil ca cealaltă să se retragă fără a se lupta cu înverşunare.

După cum se poate demonstra, Siria prezintă cel mai bun microcosmos al amestecului de riscuri ce pot provoca NATO în viitor, mai ales datorită faptului că Siria are un program nuclear şi chimic, chiar dacă nu a declarat nici un element de îmbogățire a uraniului. Este semnificativ faptul că Siria nu a semnat Codul de Conduită privind tehnologia rachetelor şi, deci, încă nu s-a angajat în eforturile internaționale de prevenire a proliferării rachetelor, iar rachetele de tip SCUD D de care dispune pot transporta în mod curent încărcături chimice sau biologice, fiind foarte plauzibil ca până în 2025 să fie capabile să transporte şi încărcături nucleare, datorită progreselor în domeniul tehnologiei armamentului nuclear. Coreea de Nord,

Iranul şi Siria vor continua să constituie grupul ţărilor care vor provoca îngrijorare cu privire la proliferarea ADM[1], viitorul Irakului fiind încă dificil de prezis.

Procesul de globalizare nu arată decât semne că va continua sau chiar că se va accelera în anii următori pe măsură ce comunicarea şi interacţiunea devin din ce în ce mai fezabile la costuri mai mici şi cu eficienţă sporită. Occidentalizarea prin intermediul mass-media datorită globalizării poate amplifica tensiunile generate de mişcările anti-occidentale, mai ales în statele din lumea islamică precum Pakistanul.

Este de aşteptat ca, în special, China şi India să îşi continue procesele de creştere economică, generând mutarea centrului economiei mondiale spre Asia. Folosirea unor tehnologii precum Internetul, comunicaţiile prin satelit şi telefonia va genera creşterea numărului de standarde ce se vor aplica la nivel global, precum legile copyright-ului şi patentelor, dar şi sporirea mişcărilor în favoarea unui sistem juridic internaţional şi a solicitărilor de creare a unor tribunale internaţionale pentru judecarea diferitelor infracţiuni.

2. Puteri în ascensiune

Aproape în unanimitate sursele de informaţii studiate indică China şi India ca fiind puterile aflate în plină ascensiune, prezentând puncte de vedere similare asupra trendului acestor ţări, părerile diferind însă, în ceea ce priveşte Rusia. Este clar că aceste state vor deveni actori cheie în cadrul mediului de securitate viitor şi, deci, este firesc să se afle în fruntea problemelor prezentate de această lucrare. În timp ce noţiunea de puteri emergente presupune o serie caracteristici pe care le regăsim în cazul tuturor statelor aflate în discuţie, criteriile referitoare la definirea statutului de superputere diferă de la autor la autor. Totuşi caracteristici precum predominanţa regională, culturală şi sociologică, demografia, factorii geografici şi fizici, inclusiv existenţa unor resurse de materii prime pe teritoriu, supremaţia militară şi potenţialul de a se folosi de acestea sunt în general asociate cu statutul de superputere, fiind puţin probabil ca oricare dintre cele trei state amintite să se ridice în viitorul imediat la acest statut.

China, India şi Rusia parcurg în prezent vaste procese de tranziţie în scopul creării fundamentelor de puteri regionale şi chiar globale în secolul XXI. Când a început acest deceniu de tranziţie toate aceste state urmăreau realizarea democraţiei de piaţă, însă în prezent destinaţiile urmărite sunt mai puţin certe. Mărimea teritoriului, localizarea geografică şi tradiţiile istorice le asigură în continuare influenţa în regiuni cheie – Asia de Est, Asia de Sud şi Europa Centrală şi de Est – astfel că succesul sau eşecul lor vor afecta semnificativ în egală măsură aceste regiuni.[2]

Finalitatea acestor procese de tranziţie este, bineînţeles, dificil de estimat toate cele trei state urmărind să îşi extindă rolurile regionale şi globale şi toate dispunând de un potenţial economic impresionant. Toate cele trei state au obţinut succese în eforturile de reformare cu toate că s-au confruntat cu probleme interne grave şi cu

[1] ADM (Arme de distrugere în masă), AEM (Arme cu efect de masă).
[2] Institute for National Strategic Studies, National Defense University, *Strategic Assessment 1999: Priorities for a turbulent world*, Fort Lesley J. McNair, Washington, DC, p.205.

provocări externe, mai ales la momentul trecerii spre democrația de piață. Fiecare se va concentra în maniera sa specifică asupra susținerii avântului politic şi economic intern, a îmbunătățirii capabilităților militare şi a prevenirii instabilității interne, încercând, concomitent să îşi amplifice influența în regiunea sa geografică, contracarându-şi în acelaşi timp rivalii tradiționali sau emergenți. În deceniul următor, viitorul Chinei, Indiei şi Rusiei va depinde de modul în care acestea vor reuşi să-şi gestioneze provocările interne şi externe.[3]

China

Creşterea rapidă a economiei Republicii Populare Chineze, coroborată cu dezvoltarea sa militară, au propulsat emergența Chinei ca putere regională cu o din ce în ce mai intensă politică externă globală, însă există, totuşi, un nivel ridicat de incertitudine cu privire la viitorul şi calea pe care o va urma această țară.[4]

Dezvoltarea rapidă a Chinei a atras atenția întregii lumi în ultimii ani, implicațiile diferitelor aspecte ale dezvoltării sale, de la extinderea influenței economice şi a forței militare până la creşterea din ce în ce mai mare a solicitărilor de resurse energetice, fiind dezbătute aprins atât în cadrul comunității internaționale cât şi în interiorul țării, înțelegerea corectă a realizărilor Chinei şi a căii spre o dezvoltare şi mai puternică devenind aşadar cruciale.[5]

Liderii chinezi sunt puşi în fața unor opțiuni importante pe măsură ce puterea şi influența țării cresc, aceste opțiuni acoperind o gamă de aspecte cum ar fi provocările la adresa tranziției economice şi reformei politice a Chinei, amplificarea naționalismului, tulburările interne, proliferarea tehnologiilor periculoase, adoptarea normelor internaționale sau extinderea puterii militare.[6] De la începutul deschiderii şi reformării economiei în 1978, China a înregistrat o creştere medie anuală de 9,4% a PIB[7] – una dintre cele mai ridicate rate de creştere din lume – iar dacă în 1978 economia sa reprezenta mai puțin de 1% din totalul economiei mondiale cu o valoare a schimburilor comerciale de 20,6 miliarde USD, în prezent economia sa reprezintă 4% din totalul mondial, iar valoarea comerțului său extern se ridică la 851 miliarde USD, ceea ce o situează pe locul trei în lume. Deasemenea China a atras investiții străine în valoare de sute de miliarde de dolari şi peste 1.000 de miliarde de dolari din investiții interne din afara sectorului public, estimându-se că este pregătită să culeagă cele mai importante câştiguri din globalizare în Asia de Est până în 2020, Beijingul

[3] Idem.

[4] US Secretary of Defense, *Annual Report to Congress: Military Power of the People's Republic of China 2006*, December 2005, p.7.

[5] Zheng Bijian, "China's Peaceful Rise to Great-Power Status", *Foreign Affairs*, September/October 2005.

[6] US Secretary of Defense, *Annual Report to Congress: Military Power of the People's Republic of China 2006*, December 2005, p.1.

[7] Pe parcursul lucrării se folosesc diferite instrumente economice de măsură ca produs național brut (PNB), venit național brut (VNB), produs intern brut (PIB) sau paritatea puterii de cumpărare (PPC) pe cap de locuitor, astfel că comparațiile relative pot fi făcute doar în cadrul paragrafului sau secțiunii la care se referă şi nu asupra întregii lucrări.

urmărind să îşi menţină traiectoria de creştere actuală şi să îşi cvadrupleze PIB-ul până în 2020 astfel încât să poată deveni cea mai mare economie a lumii.[8]

Totuşi nu trebuie să scăpăm din vedere şi cealaltă faţetă a monedei, fiindcă dezvoltarea economică singură nu oferă imaginea integrală a nivelului de dezvoltare al unei ţări. China are o populaţie de 1,3 miliarde de locuitori şi orice mică dificultate sau sincopă în dezvoltarea economică sau socială, răspândită asupra acestui grup vast, poate deveni o problemă majoră, iar populaţia Chinei nu a ajuns încă la apogeu şi nu se estimează începerea declinului nici după 2030 când se preconizează că va atinge valoarea de 1,5 miliarde, mai mult, economia Chinei ne reprezentând încă decât 1/7 din cea a Statelor Unite şi 1/3 din cea a Japoniei. În termenii statistici pe cap de locuitor, China continuă să fie o ţară în curs de dezvoltare cu venituri mici, nedepăşind locul 100 în lume, iar impactul său asupra economiei mondiale este încă limitat, chiar dacă e într-o creştere evidentă.[9] Unele studii etimează că în jurul anului 2025 economia Chinei va deveni a doua din lume, imediat după cea a Statelor Unite, în ceea ce priveşte PPC pe cap de locuitor.

Formidabilele provocări în dezvoltare cu care China se confruntă, încă, izvorăsc din constrângerile generate de încercarea de a-şi scoate populaţia din starea de sărăcie actuală. Lipsa resurselor naturale necesare susţinerii unei astfel de populaţii enorme – mai ales energetice, de materii prime şi de apă – devine un obstacol tot mai mare în special datorită ineficienţei utilizării şi ratei reduse de reciclare a acestor resurse. Resursele de apă pe cap de locuitor reprezintă un sfert din media mondială, iar suprafaţa de teren cultivabil ce revine unui locuitor, 40% din media mondială. Cantitatea rezervelor de petrol, gaze naturale, cupru şi aluminiu exprimată pe cap de locuitor reprezintă 8,3%, 4,1%, 25,5% respectiv 9,7% din mediile mondiale.[10]

Dependenţa Chinei de resursele de energie şi de materiile prime importate continuă să crească, această ţară fiind în 2004 a doua importatoare şi a treia consumatoare de petrol pe plan mondial, astfel că securizarea fluxului adecvat de aprovizionare cu resurse şi materiale devine un determinant foarte important al politicii sale externe, acest fapt fiind evidenţiat şi de parteneriatele dezvoltate în ultimii ani, Beijingul urmărind întărirea relaţiilor cu Angola, statele Asiei Centrale, Indonezia, statele din Orientul Mijlociu (inclusiv Iranul), Rusia, Sudanul, Venezuela şi Zimbawe astfel încât să îşi securizeze acordurile de aprovizionare pe termen lung. Multe dintre statele enumerate sunt beneficiare ale tehnologiei militare chineze, utilizate adeseori ca monedă de schimb pentru facilitarea accesului Chinei la resursele acestor ţări. Deasemenea China şi-a întărit considerabil legăturile cu ţările situate în zonele cheie de tranzit maritim, ca de exemplu Strâmtoarea Malacca, deoarece strategii chinezi au evidenţiat în repetate rânduri vulnerabilitatea Chinei din punctul de vedere al accesului la căile maritime internaţionale, iar în ultimii ani au apărut

[8] National Intelligence Council (NIC), *Global trends 2020 - East Asia*, Discussion paper for the NIC 2020 project, December 2003, p.2.
[9] National Intelligence Council (NIC), *Global trends 2020 - East Asia*, Discussion paper for the NIC 2020 project, December 2003, p.2.
[10] Zheng Bijian, "China's Peaceful Rise to Great-Power Status", *Foreign Affairs*, September/October 2005.

dovezi privind investiţiile majore ale acestei ţări în sisteme de armament maritim de suprafaţă şi subacvatice ce pot servi ca bază pentru capabilitatea de proiecţie a forţei în scopul securizării căilor de comunicaţii maritime şi/sau a unor puncte geostrategice terestre cheie.[11] Deja disputele cu vecinii privind pe tema delimitării platoului continental sau a zonelor de pescuit au devenit un fapt obişnuit şi este de presupus că acestea se pot intensifica, mai ales în situaţia apariţiei unor disfuncţii în aprovizionarea cu materii prime.[12]

Din punct de vedere tehnologic China continuă efortul sistematic, prin schimb, tranzacţii comerciale sau *joint-ventures*, de obţinere a tehnologiilor duale, în special din domeniile industriei de software şi a circuitelor integrate, ce sunt esenţiale fundamentului informaţional al războiului bazat pe reţea (RBR), creşterea investiţiilor străine din domeniul înaltelor tehnologii evidenţiind acest aspect. Majoritatea licenţelor de export destinate Chinei se concentrează în domeniile computerelor, electronicii, semiconductorilor, telecomunicaţiilor şi tehnologiei de securitate a informaţiilor[13], prevăzându-se că accesul Chinei la capabilităţile de telecomunicaţii avansate îşi va continua trendul accentuat crescător[14].

Urbanizarea va concentra presiunile demografice asupra prosperităţii economice, infrastructurii şi mediului înconjurător al Chinei şi al întregii Asii de Sud-Est până în 2020, iniţiativele economice, lipsa apei şi degradarea mediului înconjurător vor încuraja oamenii să migreze spre oraşele din sud-estul Chinei, astfel că în jurul anului 2020 populaţia acestora va reprezenta jumătate din totalul populaţiei ţării.[15]

Din punct de vedere politic, China se va confrunta cu păstrarea unui sistem politic autoritar pe măsură ce economia se extinde şi o generaţie a elitei chineze devine din ce în ce mai familiarizată cu conceptele şi aşteptările democratice.[16] Partidul Comunist Chinez continuă să dea prioritate reformei economice în detrimentul liberalizării politice, cu toate că presiunile interne în favoarea acesteia din urmă persistă, astfel încât o criză politică internă ar putea determina China să se închidă iarăşi, sau ar impune recurgerea la o politică externă mai infatuată şi mai agresivă care să contribuie la consolidarea sprijinului intern.[17] Deocamdată protestele interne sunt îndreptate, în special, împotriva politicilor şi oficialilor locali, dar trebuie remarcat că în ultimii ani, în anumite situaţii, acestea au degenrat în violenţe. Aceste proteste reflectă, în general, nemulţumirea populară faţă de comportamentul oficialităţilor locale cu privire la respectarea drepturilor de proprietate, la strămutările forţate, la drepturile de muncă şi la corupţie, contribuind la sporirea provocărilor

[11] US Secretary of Defense, *Annual Report to Congress: Military Power of the People's Republic of China 2006*, December 2005, p.1.
[12] National Intelligence Council (NIC), *op. cit.*, p.3.
[13] Ibidem, p.2.
[14] Zheng Bijian, "China's Peaceful Rise to Great-Power Status", *Foreign Affairs*, September/October 2005.
[15] National Intelligence Council (NIC), *Global trends 2020 - East Asia*, Discussion paper for the NIC 2020 project, December 2003, p.2.
[16] Ibidem, p.5.
[17] US Secretary of Defense, *Annual Report to Congress: Military Power of the People's Republic of China 2006*, December 2005, p.8.

cărora forţele de securitate internă trebuie să le facă faţă.[18] Managementul controlat al strategiei de tranziţie strategică a acestor forţe constituie indiciul clar a intenţiei foarte serioase de reformare a cadrului operaţional al acestora în termene foarte bine definite, ceea ce demonstrează învăţarea lecţiilor desprinse din colapsul altor state din fostul bloc sovietic.

Liderii chinezi recunosc impactul negativ potenţial pe care ameninţările globale şi transnaţionale, precum HIV/SIDA, virusul H5N1 al gripei aviare sau A/H1N1 al gripei porcine, criminalitatea internaţională, traficul de stupefiante, terorismul internaţional sau proliferarea ADM le pot avea asupra dezvoltării economice şi stabilităţii interne ale ţării. Succesul sau eşecul guvernului în abordarea acestor provocări de securitate neconvenţionale, aflate în plin proces de escaladare, vor fi definitorii în ceea ce priveşte propriul său viitor ca şi cel al ţării.[19] Bazinul fluviului Zu Jiang (Fluviul Perlă) din sudul Chinei, ce combină o mare densitate de populaţie cu o strânsă apropiere între oameni şi animale va continua să constituie incubatorul unor periculoase boli zoonotice[20], cu care nu toate statele vor fi capabile să se lupte în aceeaşi măsură (ca de exemplu în cazul SARS)[21].

În ceea ce priveşte implicarea în securitatea globală, guvernul chinez încă îşi calibrează rolul ce îi revine ca putere emergentă prin asumarea unor responsabilităţi regionale şi internaţionale tot mai mari, aspectele pozitive reprezentându-le sporirea participării la forumurile regionale şi globale, operaţiile de pace, de asistenţă umanitară şi de ajutorare în caz de dezastre. China a găzduit Discuţiile Celor Şase destinate eliminării programelor nucleare nord-coreene şi a întreprins acţiuni paşnice pentru rezolvarea pe termen lung a disputelor teritoriale cu Rusia, Vietnam, India şi statele central-asiatice, dar pe de altă parte China continuă să îşi dispute pretenţiile de suveranitate din Marea Chinei de Sud şi cea a Chinei de Est precum şi să îşi aroge autoritatea asupra Taiwanului ameninţând chiar cu recurgerea la forţă. Companiile chineze continuă să aibă un rol negativ în ceea ce priveşte proliferarea capabilităţilor militare avansate continuând să aprovizioneze state precum Iranul cu tehnologii militare critice. China nu s-a alăturat încă Iniţiativei de Securitate a Proliferării şi nici nu a reuşit să îşi fructifice strânsele legături cu Phenianul pentru a stăvili ambiţiile nucleare ale Coreei de Nord, ba mai mult, continuă să îşi menţină şi să îşi consolideze relaţiile politice, economice şi militare cu Iranul, Sudanul, Burma, Zimbawe, Cuba şi Venezuela subminând eforturile internaţionale de influenţare a acestor ţări.[22]

În ciuda temerilor cu privire la creşterea puterii economice şi a staturii politice a Chinei, Beijingul rămâne devotat unei *"dezvoltări paşnice"*, iar China îşi va scoate poporul din sărăcie prin adoptarea globalizării economice şi îmbunătăţirea relaţiilor cu restul lumii. Pe măsură ce emerge ca mare putere, China este conştientă că dezvoltarea sa continuă depinde de pacea mondială, o pace pe care dezvoltarea sa o

[18] Ibidem, p.1.
[19] US Secretary of Defense, *Annual Report to Congress: Military Power of the People's Republic of China 2006*, December 2005, p.8.
[20] Provocate de unii viruşi ce se transmit de la animale la oameni.
[21] US Secretary of Defense, *Annual Report to Congress: Military Power of the People's Republic of China 2006*, December 2005, p.3.
[22] Ibidem, pp. 8-9.

va consolida[23], însă dihotomia va continua atât timp cât va continua să adopte politici interne şi externe diferite.

India

Populaţia Republicii Indiene a ajuns la 1,1 miliarde în 2005[24] şi în ciuda scăderii ratei fertilităţii, scăderea mortalităţii infantile coroborate cu creşterea speranţei de viaţă vor genera o creştere de cel puţin 300 de milioane de locuitori până la finele perioadei analizate, aceasta însemnând că în anul 2020 India va avea o populaţie de cel puţin 1,3 – 1,4 miliarde de locuitori, preconizându-se că până în anul 2050 India va deveni cea mai populată ţară a lumii.[25] În această perioadă populaţia cu vârsta de peste 60 de ani se va dubla de la 60 la 120 de milioane (într-un ritm de 3,5% pe an), acest fapt impunând adoptarea unor măsuri speciale de sprijinire a acestui grup de populaţie vulnerabil, ce va cuprinde un procent ridicat de analfabeţi expuşi atât malnutriţiei cât şi problemelor de sănătate. Este de aşteptat ca ratele inegale de dezvoltare ale economiei şi populaţiei să contribuie la agravarea şi mai accentuată a disparităţilor regionale din interiorul ţării.[26]

Se estimează că înainte de 2020 India va dispune deja de capacitatea de a produce cantităţi de alimente mai mult decât îndestulătoare pentru asigurarea unei diete sănătoase întregii sale populaţii, devenind, chiar, un exportator major de alimente. Cu toate acestea surplusul de alimente nu va asigura, totuşi, eradicarea alimentaţiei deficitare şi, în ciuda progresului enorm din producţia de alimente, aproape jumătate din populaţia ţării încă va suferi de alimentaţie deficitară cronică şi de malnutriţie[27], astfel că va fi necesară o îmbunătăţire considerabilă a mecanismelor de distribuţie internă pentru a ameliora această stare de fapt.

Se estimează că populaţia urbană a ţării va creşte de la 28% la 40% din totalul populaţiei până în 2020, ceea ce va solicita la maximum infrastructura urbană a ţării şi cel mai probabil viitoarea creştere a populaţiei urbane se va concentra în aproximativ 60 – 70 de oraşe, care au deja peste 1 milion de locuitori.[28]

Venitul naţional brut (VNB) a ajuns la valoarea de 674 miliarde USD în 2004, în creştere faţă de anul precedent când s-a înregistrat o rată de creştere a acestuia de 9%, ceea ce a alimentat viziunile optimiste cu privire la viitor, cu toate că, din 1999, rata medie de creştere se situează în jurul valorii de 6%. Deşi creşterea economică a fost impresionantă, ea a fost umbrită în mare parte de ritmul de creştere al populaţiei, astfel încât VNB pe cap de locuitor continuă să fie foarte mic (aproximativ 260 USD/locuitor, ceea ce plasează India pe locul 159 din 208 ţări). Utilizând metoda

---

[23] Zheng Bijian, "China's Peaceful Rise to Great-Power Status", *Foreign Affairs*, September/October 2005.

[24] United Nations (UN), Department of Economic and Social Affairs/Population Division, *The 2004 Revision of World Population Prospects*, 2004, Chapter I, table 1.2, page 7, http://www.un.org/esa/population/publications/WPP2004/ WPP2004_Vol3_Final/Chapter1.pdf.

[25] Ibidem.

[26] Government of India, Planning Commission, *Report of the Committee on India Vision 2020,* New Delhi, December 2002 (Chairman Dr. S. P. Gupta), p.3.

[27] Idem.

[28] Ibidem, p.8.

PPC[29], VNB per capita se ridică la valoarea de 3.100 USD ceea ce plasează India pe locul 145 în lume, în anul 2004.[30]

Dacă se va realiza, efectul cumulat al îndeplinirii ratelor anuale planificate de creştere a PIB cu 8,5 – 9%, va conduce în următorii 20 de ani la cvadruplarea venitului real pe cap de locuitor, eliminând aproape în totalitate numărul indienilor ce trăiesc sub limita sărăciei, ceea ce va ridica India pe locul 4, în anul 2020, față de locul 11 în prezent, în ceea ce priveşte valoarea PIB. Mai mult chiar, în termenii PIB/locuitor măsurat în PPC per capita, India va ajunge pe locul 100 mondial față de locul 153 pe care îl ocupă în prezent, ceea ce înseamnă că va evolua din categoria țărilor cu venituri mici în cea a țărilor cu un venit mediu ridicat.[31]

Rata de creştere economică a Indiei din ultimii ani a rămas în urma celei a Chinei cu aproximativ 20%, dar cu toate acestea unii experți apreciază că India poate depăşi China în ceea ce priveşte ritmul de creştere al economiei, situându-se pe primul loc în lume din acest punct de vedere. India dispune de o serie de factori care lucrează în favoarea sa, cum ar fi continuarea procesului de creştere a populației active până după 2020, existența unor instituții democratice solide, existența unor piețe de capital funcționale precum şi existența unor firme de clasă mondială în sectoarele industriei high-tech, lucruri pe care China abia le construieşte.[32]

Populația tânără şi educată s-a dedicat în mare parte tehnologiilor de vârf din domeniul computerelor şi informațiilor, făcând din țara lor unul dintre cele mai importante noduri *high-tech* ale lumii, astfel încât companiile de computere şi de tehnologii informaționale din Bangalore au primit supranumele de "al doilea Silicon Valley", aceste companii şi fondatorii lor beneficiind de boom-ul Internetului şi al tehnologiilor de vârf din Statele Unite, de la sfârşitul anilor '90, contribuind şi la externalizarea producției americane în domeniu. În timp ce sectorul tehnologiilor de vârf a adus Indiei resursele financiare atât de necesare, aceste succese au fost limitate în cea mai mare parte de marile rămâneri în urmă din celelalte domenii. Aproape o treime din populația Indiei trăieşte încă sub limita națională a sărăciei[33], însă această situație ar putea fi temporară odată ce ridicarea altor state subdezvoltate ar putea atrage investiții externe din partea Indiei.

Din punct de vedere politic, India este cea mai mare democrație a lumii şi cu toate că, adeseori, politica sa este direcționată de imperative naționaliste, țara aspiră, în general, spre aceleaşi obiective şi principii democratice ca şi democrațiile occidentale consolidate.[34] Totuşi regulile democratice ar putea fi subminate de

[29] Paritatea puterii de cumpărare (PPC) per capita reprezintă valoarea tuturor bunurilor şi serviciilor produse de o națiune într-un an împărțită la totalul populației.
[30] Freeworld Academy, Futures studies, *Future of India and South Asia*, actualizarea din 2005, revizuită la 2 august 2006, http://www.freeworldacademy.com/globalleader/Inindia.htm.
[31] Government of India, Planning Commission, *Report of the Committee on India Vision 2020,* New Delhi, December 2002 (Chairman Dr. S. P. Gupta), p.8.
[32] National Intelligence Council (NIC), *Global trends 2020 - East Asia*, Discussion paper for the NIC 2020 project, December 2003, p.53.
[33] Power and Interest News Report (PINR), *India: A Rising Power*, 18 august 2004, retrieved 2 August 2006. (Report drafted by Yevgeny Bendersky).
[34] Idem.

corupție – India fiind una dintre cele mai corupte țări din lume[35] – sau de violența religioasă.[36]

Pe de altă parte, cu toate că India evoluează clar, continuă să se manifeste cu pregnanță moștenirea unei birocrații sufocante, astfel că țara nu este încă prea atractivă pentru investițiile străine, ceea ce impune depăşirea provocărilor interne de ordin politic şi continuarea căii spre reforma economică. India este afectată deasemenea de povara faptului că o mare parte a populației sale trăieşte într-o sărăcie cruntă şi, în plus, unii observatori afirmă că o serie de tensiuni populare sunt gata-gata să izbucnească, referindu-se aici la declinul secularismului şi creşterea influenței regionale a partidelor bazate pe caste (ca de exemplu în Kaşmir şi Gujarat) ca dovezi ale trendului de înrăutățire a situației. În India încă există, mai ales în zonele rurale, un număr foarte mare de oameni care nu au beneficiat absolut deloc de beneficiile majore ale creşterii economice şi care se confruntă cu o potențială epidemie gravă de HIV/SIDA – conform unui studiu recent al ONU, India a depăşit deja Africa de Sud în ceea ce priveşte numărul de persoane infectate cu HIV, ajungând pe primul loc în lume din acest punct de vedere[37] – ce ar putea afecta foarte serios economia țării dacă ar fi scăpată de sub control.

În prezent India este foarte departe de a fi una dintre superputerile euroasiatice, însă toate semnele arată că acest lucru se va petrece curând deoarece populația în continuă creştere, care în prezent a depăşit valoarea de un miliard, dezvoltarea clasei mijlocii, întărirea puterii militare şi creşterea nivelului de sofisticare al tehnologiilor de vârf de care dispune țara, prezintă India ca pe una dintre puterile politice, economice şi militare în ascensiune.[38] Cu toate acestea există o serie de provocări ce trebuie rezolvate urgent şi a căror rezolvare necesită o determinare națională deosebită precum şi asigurarea fără zgârcenie a resurselor necesare[39], cum ar fi:

- ajutorarea a milioane de familii să se ridice peste limita sărăciei;
- generarea a aproximativ 1 milion de noi locuri de muncă anual, mai ales pentru cei din grupa veniturilor mici;
- eradicarea analfabetismului;
- concentrarea eforturilor pentru urmărirea absolvirii cursurilor primare şi gimnaziale de către toți copiii cu vârste potrivite şcolarizării şi stoparea abandonului şcolar;
- îmbunătățirea nivelului de sănătate publică pentru reducerea mortalității infantile şi a malnutriției;

[35] Nagarajan Vittal, "Corruption and the State - India, Technology, and Transparency", *Harvard International Review*, Vol. 23 Issue 3 - Fall 2001, http://hir.harvard.edu/articles/925/.

[36] Proporția de musulmani în totalul populației a crescut de la 10% în 1951 la 15% în 2001, iar ca urmare o serie de lideri spirituali hinduşi le-au cerut indienilor să renunțe la controlul naşterilor pentru a se opune astfel la islamizarea țării.

[37] National Intelligence Council (NIC), *op. cit.*

[38] Power and Interest News Report (PINR), *India: A Rising Power*, 18 august 2004, retrieved 2 August 2006. (Report drafted by Yevgeny Bendersky).

[39] Government of India, Planning Commission, *Report of the Committee on India Vision 2020,* New Delhi, December 2002 (Chairman Dr. S. P. Gupta), p.20.

- realizarea unor investiţii masive în producţia de energie electrică, în telecomunicaţii şi în alte elemente de infrastructură;
- accelerarea achiziţiilor de capabilităţi tehnologice destinate creşterii productivităţii în agricultură, industrie şi servicii;
- sporirea rolului ţării în cadrul economiei mondiale atât în ceea ce priveşte comerţul cât şi investiţiile.

O cerinţă esenţială pentru previzionarea viitorului Indiei în noul secol o constituie recunoaşterea faptului că parametrii care determină dezvoltarea naţională s-au schimbat, în ultimii ani, în ceea ce priveşte această ţară şi se vor modifica şi mai mult în viitor, fapt ce îi va conferi oportunităţi mai mari decât oricând.

Rusia

Tensiunile din ultimii ani dintre Federaţia Rusă şi Ucraina au generat o reactivare a interesului analitic faţă de aspectul reînscrierii Rusiei în rândul superputerilor, mai ales datorită controlului actual şi potenţial asupra unei importante părţi a resurselor energetice globale.[40] Cu toate că Rusia nu este considerată o putere resurgentă în adevăratul sens al cuvântului, aceasta încă posedă unele atribute clare ale statutului de superputere şi ar putea să îşi câştige pe deplin acest statut, în viitor, cu condiţia de a reuşi să îşi exploateze pe deplin forţa conferită de vastele resurse energetice de care dispune.

Din punct de vedere geografic, Rusia este cea mai mare ţară a lumii şi dispune de o largă diversitate de materii prime. Astfel ea deţine aproape în totalitate rezervele terestre de petrol ale Europei, având în acelaşi timp şi vaste rezerve de gaze naturale, fiind principalul furnizor al acestor materii prime pentru statele europene. Această ţară se întinde pe 11 fuse orare şi dispune de potenţialul de a deveni o putere şi mai influentă în Europa de Est, Orientul Mijlociu, Asia Centrală şi Asia de Est.

În prezent Rusia se confruntă cu o gravă criză demografică generată de rata foarte scăzută a natalităţii, nivelul scăzut de asistenţă medicală şi o situaţie potenţial explozivă în ceea ce priveşte SIDA. Dacă situaţia actuală va persista, populaţia Rusiei se va reduce cu aproximativ 1 milion pe an, astfel încât în anul 2020 populaţia acestei ţări se va cifra în jurul valorii de 130 milioane[41], acest declin de populaţie împreună cu creşterea corespondentă a populaţiei Asiei Centrale putând avea consecinţe economice semnificative. Un alt fapt grav, legat de problema demografică, ce afectează statele vestice ale Eurasiei – Rusia, Ucraina şi Belarus – îl reprezintă exportul de inteligenţă.[42] O problemă cheie pentru viitor o reprezintă faptul dacă aceste ţări vor fi capabile să inverseze trendul ultimilor 15 ani şi să îşi păstreze muncitorii înalt-calificaţi, ba chiar să îi convingă pe cei plecaţi să revină în ţară, însă odată ce populaţia întregii Europe este în scădere această problemă poate deveni şi mai acută.

[40] Daiwa Institute of Research, *The re-emerging Russian superpower*, 20 Jan 2006, by Vlad Sobell.
[41] National Intelligence Council (NIC), *Global trends 2020 - Russia*, Workshop Summary for the NIC 2020 project, 25 April 2004, p.5.
[42] Ibidem, p.5.

La sud, Rusia se învecinează cu regiunile instabile ale Caucazului şi Asiei Centrale, fiind foarte probabil ca extremismul, terorismul şi conflictele endemice pe care aceste regiuni le generează să continue să se reverse asupra acestei țări. Dacă, pe de o parte, aceşti factori politici şi sociali pot limita măsura în care Rusia ar putea deveni un actor global major, pe de altă parte este foarte plauzibil ca Moscova să devină un partener important atât pentru puterile consacrate ca Statele Unite şi Europa cât şi pentru cele în devenire, China şi India.[43]

Atâta timp cât federalismul Rusiei nu se va consolida, Rusia va continua să aibă regiuni slabe şi un stat central puternic, existând o posibilitate considerabilă ca în viitor numărul celor 89 de regiuni, dintre care 22 sunt asociate cu minorități etnice recunoscute oficial, să se reducă. Dacă astfel de modificări vor fi întreprinse fără a se lua în considerare interesele locale ar putea rezulta o serie de tulburări etnice mai ales în zone precum nordul Caucazului, Tartarstan şi Yakuția. Tulburările din Caucazul de Nord, inclusiv problemele din Cecenia, Daghestan şi Inguşeția s-ar putea dovedi nerezolvabile şi probabil vor persista, într-o formă sau alta, şi în anul 2020.[44]

Principala provocare de natură economică cu care se va confrunta Rusia în perioada analizată va fi reprezentată de capacitatea de a se desprinde de simpla extracție a resurselor naturale şi a întreprinde schimbările structurale necesare diversificării economiei, fructificării avantajului capitalului uman de care dispune şi a unei mai bune integrări în economia mondială, fiindcă eşecul în diversificarea economică poate conduce foarte uşor la apariția fenomenului de subdezvoltare specific petro-statelor, a unei inegalități imense a nivelului veniturilor, a expatrierii capitalurilor şi a sporirii tensiunilor sociale. În acest context economic dezvoltarea şi creşterea economică, până în 2020, sunt indisolubil legate de eficiența structurilor de guvernare şi aici nu este vorba atât de dezvoltarea democrației liberale cât, mai ales, de eficientizarea birocrației, stabilirea şi chiar impunerea unor reguli şi reglementări predictibile sau impunerea legii, precum şi a altor factori, precum politica de taxe şi impozite, ce pot conduce la stabilizarea climatului de afaceri în țară şi permit crearea unei alternative la creşterea economică bazată exclusiv pe exploatarea resurselor naturale. Astfel de reforme pot încuraja investițiile străine directe şi în alte sectoare şi îi pot permite Rusiei fructificarea avantajului conferit de proximitatea sa față de Europa şi Asia. Reformarea structurilor de stat poate conduce la diversificarea economică, creşterea economică pe termen lung şi îmbunătățirea nivelului de trai, mai curând decât strategiile economice elaborate la nivel de stat, iar cooperarea cu alte regiuni ale lumii, cum ar fi Europa şi Asia, ar putea permite Rusiei fructificarea avantajului punctelor tari, indiscutabile, pe care le deține în anumite domenii ale ştiinței şi tehnologiei astfel încât să îşi dezvolte un profil economic mai presus de simpla exploatare a resurselor naturale şi a vânzărilor de armament.[45]

Rusia îşi va menține poziția de dezvoltator al sistemelor de tehnologii în domenii precum tehnologia spațială şi cea a rachetelor, în domeniul energiei nucleare, aviației militare, programării computerelor precum şi în anumite zone ale tehnologiei

[43] Ibidem, p.10.
[44] National Intelligence Council (NIC), *Global trends 2020 - Russia*, Workshop Summary for the NIC 2020 project, 25 April 2004, p.6.
[45] Ibidem, pp.2-3.

informației. Chiar dacă este puțin probabil ca Rusia să devină un producător major şi în afara sferei militare, capabilitățile de care dispune în anumite domenii o pot plasa în poziția de a coopera cu Europa în competiția contra Statelor Unite.[46]

Dezvoltarea Rusiei, ca de altfel a întregului spațiu ex-sovietic, va fi inegală, regional, reflectând nivelele diferite ale resurselor şi investițiilor. Pentru celelalte state bogate în resurse naturale din Eurasia – Kazahstan, Turkmenistan şi Azerbaidjan – nu se întrevăd şanse de optimism privind o eventuală diversificare economică semnificativă în următorii 15 ani, deşi Kazahstanul dispune de premisele cele mai bune pentru a deveni o excepție la trendul general. Toate aceste țări vor continua să se bazeze şi să depindă de exploatarea resurselor naturale şi vor suferi impactul social şi economic al unei grave inechități economice şi al distribuției inegale a asistenței medicale. Este aproape o certitudine faptul că în viitor toate statele Asiei Centrale vor fi confruntate cu provocarea dublă generată pe de o parte de presiunile unei populații în continuu proces de creştere, iar pe de alta de reducerea continuă a suprafețelor de teren arabil şi a rezervelor de apă dulce.[47]

În ceea ce priveşte țările cu resurse naturale mult mai limitate, precum Ucraina, Georgia, Kârgâzstan, Tadjikistan şi Uzbekistan, provocarea va consta în dezvoltarea unor industrii porductive şi de servicii eficiente, însă în timp ce statele s-ar putea bucura de beneficii din nevoia de a deveni antreprenoriale, o astfel de evoluție ridică mari provocări prin prisma necesității modificării fundamentale a structurilor guvernamentale în vederea sporirii eficienței şi predictibilității acestora. Este mult mai probabil ca aceste schimbări să fie inspirate de surse exogene[48] cum ar fi potențiala perspectivă (deşi foarte redusă) a aderării la UE. Perspectiva de a deveni membru cu drepturi depline al Uniunii Europene a acestor state este foarte puțin probabilă până în 2020, dar, în intervalul de timp discutat, pot fi posibile diferite forme, reduse şi cu o geometrie flexibilă, de asociere cu această organizație. Statele cu resurse sărace ar putea beneficia considerabil de pe urma efectului de expansiune al unei economii ruse dinamice şi în creştere şi ar putea, deasemenea, coopera cu Rusia în domeniul dezvoltării coridoarelor de transport pentru resursele energetice.[49]

Provocările economice şi demografice pot fi amplificate negativ şi de degradarea mediului înconjurător, fenomen accelerat de ratele actuale ridicate de extracție "muradară" a resurselor naturale. Pe măsură ce Rusia se va integra tot mai mult în economia mondială şi va intra în aranjamentele internaționale precum OMC[50] şi Protocoalele de la Kyoto, va trebui să se confrunte cu presiunile de a-şi rezolva problemele de mediu, ceea ce, inițial, i-ar putea diminua ritmul de creştere economică, dar care ar putea-o ajuta să evite o înrăutățire a situației în viitor.[51] Este de aşteptat ca în plan extern Rusia să recurgă la o politică extensivă de construire de

[46] Ibidem, p.7.
[47] Ibidem, p.3.
[48] Exogen, cauzat de factori sau agenți din afara unui organism sau al unui sistem, conform *Miriam-Webster OnLine*, revizuit la 15 februarie 2007.
[49] National Intelligence Council (NIC), *Global trends 2020 - Russia*, Workshop Summary for the NIC 2020 project, 25 April 2004, p.4.
[50] Organizația Mondială a Comerțului.
[51] National Intelligence Council (NIC), *op. cit.*

alianțe, acoperind cât mai multe "baze" posibil, fără a-şi deteriora credibilitatea internațională.[52]

În viitorul apropiat Rusia va rămâne un actor global major din două motive: în primul rând datorită faptului că resursele sale naturale abundente vor căpăta o importanță tot mai mare pentru economiile dezvoltate majore ale lumii, iar în al doilea pentru că dezvoltarea şi cercetarea din domeniul militar vor continua să îi asigure rolul de producător şi furnizor de vârf în plan mondial. Puterea sa economică va fi încă discutabilă deoarece, chiar şi în situația unor îmbunătățiri majore, ea nu va reprezenta decât o fracțiune din cea a Chinei şi chiar mai puțin comparativ cu cele ale Americii de Nord sau Europei, încă cel puțin câteva decenii, iar economia sa stabilizată, deşi va fi capabilă să atragă investiții străine considerabile, se va afla în urma ratelor de creştere ale economiilor Europei, Chinei sau Indiei.[53] Cursul pe care îl va adopta Rusia în alegerea viitorilor parteneri strategici, a alianțelor şi partenerilor de alianțe va fi definitoriu pentru dezvoltarea socială, economică şi militară a acestei țări.

Este dificil pentru Rusia să se ridice încă o dată la rangul de superputere mondială în absența unei ideologii capabile să polarizeze comunitatea internațională în două tabere, ceea ce ar permite crearea unor alianțe solide şi construirea unor sfere de influență politică şi economică independente, astfel că în următoarele decenii lumea va continua să fie dominată de către Statele Unite, însă va suferi şi o transformare, pe măsură ce tot mai multe state îşi vor asuma o pondere economică şi politică mai mare.[54] Cu toate acestea este de aşteptat ca Rusia să îşi continue politica de *"superputere cu preț redus"*, acesta însemnând crearea unui sistem de alianțe credibile cu care să împartă costurile unei influențe globale, în loc să suporte singură aceste costuri aşa cum o făcea Uniunea Sovietică în perioada Războiului Rece, această abordare putându-i potențial permite sporirea statutului şi influenței globale fără a-i deteriora situația internă şi internațională.[55]

3. State-problemă

Coreea de Nord, Iranul, Siria şi Irakul[56] vor continua să fie statele care prezintă cea mai mare îngrijorare nu doar pentru NATO ci şi pentru țările vecine, aşadar vor fi analizate ca factori importanți sub aspectul provocărilor geopolitice.

Coreea de Nord

Republica Populară Democrată Coreeană (RPDC) va continua să reprezinte un potențial punct inflamabil deoarece intențiile acestei țări sunt încă neclare, acest stat continuând probabil să practice o "politică pe marginea prăpastiei" în relația cu Statele Unite şi cea cu Coreea de Sud. În ciuda eforturilor diplomatice, confruntarea asupra peninsulei nu va putea fi rezolvată în următorii câțiva ani, precum nici un

[52] Power and Interest News Report (PINR), *Russia's Future Foreign Policy: Pragmatism in Motion*, 04 may 2005, drafted by Yevgeny Bendersky.
[53] Idem.
[54] Idem.
[55] Idem.
[56] Enumerarea acestor state s-a făcut fără o prioritizare anume.

potențial acord nu va altera substanțial amenințarea reprezentată de potențialul militar al acestei țări. În timp ce continuarea provocărilor este foarte posibilă, un conflict major este puțin probabil, dar nici nu poate fi exclus.[57]

Cu toate că Peninsula Coreeană ar putea deveni o entitate reunită până în 2025, o îmbunătățire substanțială a relațiilor bilaterale nu poate apărea decât în urma tranziții paşnice şi de succes. Acesta ar constitui un eveniment formativ major în politicile asiatice şi, deasemenea, va avea o profundă influență asupra alinierilor politice subsecvente, nu în ultimul rând datorită capabilităților substanțiale în domeniul nuclear şi al rachetelor, de care dispune Coreea de Nord şi care este de aşteptat că va fi dezvoltat şi mai mult în anii anteriori unei eventuale reunificări.[58]

Viitorul Coreei reprezintă elementul definitoriu al viitorului Asiei de Est. În prezent Coreea de Nord reprezintă una dintre cele mai mari amenințări nucleare de pe glob şi nu doar datorită riscului unui schimb de lovituri nucleare în regiune ci şi datorită faptului că această țară este un exportator activ de tehnologie nucleară şi sisteme de livrare asociate [59] precum şi datorită incertitudinilor cu privire la profesionalismul, standardele de siguranță şi securitatea programului său nuclear.

Iran

Republica Islamică Iran va continua să aibă o importanță regională considerabilă datorită poziției sale strategice la intrarea în Strâmtoarea Ormuz şi creşterii puterii sale militare. În ciuda creşterii nivelului de sărăcie şi a declinului economic, se poate estima că lupta pentru putere dintre reformişti şi islamiştii duri se va intensifica şi că indiferent ce grupare va câştiga – cele mai multe indicii îi favorizează pe reformişti, datorită creşterii opoziției generale față de actualul regim – este puțin probabil ca ceilalți să cedeze fără o luptă îndârjită. Până la finalul perioadei analizate, pentru Iran sunt trei variante posibile: fie să ajungă din punct de vedere politic într-un punct mort reprezentat printr-un status-quo între reformişti şi islamiştii duri, fie să rămână un stat teocratic puternic cu o agendă de politică externă orientată spre apărarea integrității teritoriale şi îmbunătățirea capabilităților militare, sau fie ar putea ajunge sub controlul reformiştilor mult mai acceptabili şi mai deschişi dialogului global transparent şi fără ostilitate, dar asta probabil numai ca urmare a unei revoluții violente care să răstoarne de la putere teocrația. Dezvoltarea şi utilizarea forțelor armate iraniene va depinde de cine va controla puterea şi de percepția acestora asupra amenințărilor de securitate, dar este de presupus că în orice situație îmbunătățirea capabilităților de proiectare a forței şi de apărare anti-aeriană ca şi încercarea de realizare a unor capabilități îmbunătățite în domeniul AEM vor continua. Iranul şi-a dezvoltat deja o bază industrială națională pentru producerea unei întregi varietăți de rachete balistice pe care se pare că încearcă să o utilizeze pentru realizarea unor vectori cu rază mare de acțiune, care să îi permită lovirea unor

[57] Canadian Defence Staff, Directorate of Defence Analysis, *Military Assessment 2000*, 2003, prepared by Dr. Scot Robertson, p. 9.
[58] Allied Command Transformation (ACT), Long Term Requirement Study (LTRS), *The World in 2025 – A Global and Regional Review*, report from NATO Consultation, Command and Control Agency (NC3A), September 2005, p. 28.
[59] Ibidem, p.29.

ținte potențiale din Israel, Arabia Saudită sau Turcia şi chiar, mai îndepărtate, din vestul Europei. Dacă Iranul va continua sau nu să sponsorizeze terorismul internațional este un fapt care rămâne de văzut.[60]

Alegerea unui nou preşedinte în 2005 şi reconfirmarea acestuia în 2010 pot fi interpretate ca o subliniere a riscurilor evidențiate anterior, pentru că problema nucleară a fost considerată ca parte a unei macro-politici, iar preşedintele a declarat că *"odată cu aceste alegeri, Republica Islamică Iran devine mult mai capabilă să înfrunte provocorile, iar europenii trebuie să ia în considerație acest lucru"*. Pe scurt, acesta a transmis o provocare timpurie Occidentului pentru anii următori[61], iar evenimentele ulterioare, începând cu anul 2006, au stabilit un trend în retorică şi acțiune, astfel că în anii imediat următori atât comunitatea internațională cât şi Irakul trebuie să ajungă la o decizie clară privind această țară.

Siria

Republica Arabă Siriană prezintă cel mai perfect microcosmos de riscuri cu care NATO s-ar putea confrunta în viitor, în particular deoarece aceasta are un program chimic şi nuclear, chiar dacă nu a declarat existența unor elemente de îmbogățire a uraniului, dispune de stocuri limitate de arme biologice, iar rachetele sale de tip SCUD D cu rază de acțiune de 650 km, achiziționate din Coreea de Nord, amenință deja Turcia şi Ciprul. Semnificativ este şi faptul că Siria nu a semnat Codul de Conduită privind tehnologia rachetelor şi, deci, nu s-a angajat încă în eforturile internaționale de prevenire a proliferării acestora. Deasemenea Siria a fost acuzată ca stat ce sponsorizează terorismul, ceea ce înseamnă că urmăreşte realizarea unor mijloace de acțiune atât simetrice cât şi asimetrice.[62]

Ținând cont de istoricul acestei țări în ceea ce priveşte cooperarea cu Coreea de Nord, în achiziționarea şi perfecționarea rachetelor SCUD, se poate aprecia că această relație va continua şi că, în cursul perioadei analizate, raza de acțiune, fiabilitatea, încărcătura şi precizia rachetelor SCUD D siriene vor creşte astfel încât vor putea amninţa direct Turcia şi Ciprul, în mod cert şi, poate, Grecia, sudul Balcanilor şi Italia. Rachetele de tip SCUD D pot transporta în mod curent încărcături chimice şi biologice, însă în urma unor progrese în tehnologia armamentului nuclear, ar putea fi capabile să transporte şi focoase nucleare eficiente, până la finalul acestei perioade.[63]

Orice țară care dispune de o industrie chimică elementară dispune şi de tehnologia şi echipamentele necesare producerii unei game destul de largi de agenți chimici şi ținând cont de încercările trecute ale Siriei de a contracara forțele israeliene cu AEM proprii, putem prezuma că Siria va continua să îşi păstreze şi să îşi dezvolte muniția chimică de care dispune.[64]

---

[60] Ibidem, pp.32-33.
[61] Allied Command Transformation (ACT), Long Term Requirement Study (LTRS), *The World in 2025 – A Global and Regional Review*, report from NATO Consultation, Command and Control Agency (NC3A), September 2005, p. 33.
[62] Ibidem, pp.33-34.
[63] Ibidem, p.34.
[64] Idem.

Este o singură cale, foarte bine cunoscută de la reactoarele de cercetare la generarea energiei nucleare şi apoi spre armamentul nuclear şi Siria a parcurs deja prima etapă, aspirând spre a doua şi, de ce nu, chiar la a treia. Reactoarele de cercetare, însele, reprezintă doar un pericol radiologic minor, fiind deci o ameninţare minoră, iar cantitatea de uraniu îmbogăţit necesară (de obicei mai puţin de 1 kilogram) este cu mult prea mică faţă de cea necesară dezvoltării armelor nucleare. Există totuşi doi factori care transformă aspiraţiile nucleare ale Siriei într-o ameninţare potenţială pentru NATO, în primul rând fiind vorba de istoricul relaţiilor comerciale cu cei aflaţi la limitele legislaţiei internaţionale, astfel că perspectiva obţinerii de material fisionabil de la unul dintre membrii mai puţin scrupuloşi ai comunităţii internaţionale este ridicată, iar în al doilea rând, faptul că această ţară dispune de suficiente rezerve naturale de fosfat astfel încât să îşi poată dezvolta suficient tehnologia extracţiei uraniului din acest material pentru a putea produce cantităţile necesare alimentării reactoarelor energetice sau dezvoltării de armament nuclear.

Irak

Viitorul Irakului este dificil de prezis, în raportul Grupului de Studiu pentru Irak (ISG)[65], cei doi co-preşedinţi afirmând că *"nu există o formulă magică pentru a rezolva problemele Irakului"*. Mai departe raportul sublinia: *"Provocările din Irak sunt complexe, iar violenţa creşte în intensitate alimentată de o insurgenţă arabă sunită, de echipele morţii şi miliţiile şiite, de organizaţii teroriste şi de infracţionalitatea generalizată. Conflictul sectar reprezintă provocarea principală la adresa stabilităţii. Cu toate că poporul irakian are un guvern ales democratic, încă nu se înregistrează progrese adecvate în reconcilierea naţională, asigurarea securităţii elementare sau furnizării serviciilor esenţiale astfel că pesimismul devine tot mai mare"*. [66] Totuşi există o serie de acţiuni ce pot fi întreprinse pentru îmbunătăţirea situaţiei şi raportul face o serie de recomandări de îmbunătăţire a activităţii în diferite domenii precum sistemul judiciar infracţional, sectorul petrolier, efortul american de reconstrucţie etc.[67]

Dacă situaţia politică din Irak se va înrăutăţi conducând până la un război civil, cu siguranţă că infrastructura petrolieră va constitui o ţintă, însă este de apreciat că acest fapt va avea un efect destul de mic asupra restului lumii deoarece piaţa internaţională s-a dovedit a fi flexibilă în timpul crizei irakiene şi chiar dacă petrolul irakian va fi indisponibil o perioadă lumea s-ar putea adapta destul de uşor. Pe scurt, securitatea petrolieră la nivel global va fi asigurată, chiar dacă problemele de acest gen, când există fluctuaţii mari ale preţului petrolului, vor avea întotdeauna un impact

[65] The Iraq Study Group Report (ISG), (Baker-Hamilton Commission), *The way forward – A new approach*, December 2006, Vintage Books, Random House, Inc. (Co-chairs: James A. Baker III, Lee H. Hamilton and members: Lawrence S. Eagleburger, Vernon E. Jordan, Jr., Edwin Meese III, Sandra Day O'Connor, Leon E. Panetta, William J. Perry, Charles S. Robb, Alan K. Simpson). ISBN: 0-307-38656-2, page ix, http://www.usip.org/isg/iraq_study_group_report/report/1206/iraq_study_group_report.pdf.

[66] The Iraq Study Group Report (ISG), (Baker-Hamilton Commission), *op. cit.,* p.6.

[67] Ibidem, p.8.

economic major asupra producătorilor, iar provocarea pentru Orientul Mijlociu va fi să se asigure că şocurile majore vor fi evitate.[68] Fundamentale pentru preocupările de securitate ale Orientului Mijlociu vor fi situaţia pe termen mediu şi lung a Irakului şi posibilitatea continuării prezenţei militare americane în această ţară, posibilitatea izbucnirii unor conflicte de mică intensitate în sudul Caucazului şi în Asia Centrală (inclusiv Afganistanul) precum şi potenţialul de confruntare etnică, ca de exemplu în cazul populaţiei kurde din Turcia sau Irak.[69]

4. State de interes din punctul de vedere al proliferării ADM

Spectrul ADM încă bântuie lumea şi poate provoca o îngrijorare şi mai mare în viitor fiindcă în ciuda preţului ridicat ADM continuă să prolifereze şi aceasta mai ales în cazul armelor chimice şi biologice, care în unele situaţii sunt foarte dificil de monitorizat, mai ales că adeseori se bazează pe tehnologii duale. Programele nucleare, precum cele ale Indiei, Pakistanului, Coreei de Nord şi Iranului, arată că în ciuda costurilor şi dificultăţilor asociate cu dezvoltarea şi desfăşurarea unor astfel de arme, unele naţiuni consideră că toate aceste investiţii merită.[70] După cum am arătat şi mai sus, Coreea de Nord reprezintă acum una dintre cele mai grave ameninţări nucleare de pe glob, iar intenţiile acestei ţări sunt foarte neclare[71] şi vor continua să fie astfel atâta timp cât va dura regimul actual.

Proliferarea nucleară ridică cele mai grave probleme în Orientul Mijlociu, mai ales datorită faptului că este imposibil ca Israelul să rămână pasiv faţă de posibilitatea ca fie Iranul, fie Siria să devină posesoare de armament nuclear. Creşterea razei de acţiune, a preciziei şi riscului rachetelor balistice din Orientul Mijlociu ameninţă în mod direct NATO şi reîntăreşte importanţa descurajării strategice aproape la nivelul din timpul Războiului Rece[72], mai ales că se ştie că Israelul, Iranul şi Siria posedă deja arme chimice sau mijloacele de a le produce, precum şi faptul că toate au programe de dezvoltare a armelor biologice.[73]

5. Globalizarea şi sporirea interdependenţelor

Globalizarea poate fi înţeleasă, pe scurt, ca şi lărgirea, intensificarea, accelerarea şi creşterea impactul interconectivităţii globale. [74] Mai detaliat, globalizarea poate fi înţeleasă ca un proces (sau un set de procese), care întrupează o transformare în organizarea spaţială a relaţiilor şi tranzacţiilor sociale, exprimată prin

---

[68] ACT, LTRS, *The Long Term Requirement Study – Base-line Paper*, p.18.
[69] Allied Command Transformation (ACT), Long Term Requirement Study (LTRS), *The World in 2025 – A Global and Regional Review*, report from NATO Consultation, Command and Control Agency (NC3A), September 2005, p.33.
[70] Canadian Defence Staff, Directorate of Defence Analysis *Military Assessment 2000*, 2003, (Prepared by Dr. Scot Robertson), pp.14-15.
[71] Ibidem, p.9.
[72] Allied Command Transformation (ACT), Long Term Requirement Study (LTRS), *The World in 2025 – A Global and Regional Review*, report from NATO Consultation, Command and Control Agency (NC3A), September 2005, p.46.
[73] Ibidem, p.33.
[74] David Held and Anthony McGrew, "Globalization", *The Global Transformations*, retrieved 18 July 2006, http://www.polity.co.uk/global/globocp.htm.

fluxuri şi reţele de activitate, interacţiune şi putere transcontinentale şi inter-regionale.[75] Trendurile pentru anii următori arată că procesul de globalizare va continua şi se va accelera pe măsură ce interacţiunile şi comunicaţiile vor deveni din ce în ce mai fezabile la costuri mai mici şi cu o mai mare eficienţă.

Abilitatea de a comunica atât în mod direct cât şi indirect prin intermediul media, al muzicii, al filmelor şi al valorilor devine mai uşsoară şi mai ieftină şi devine evident că acest fapt are impact asupra societăţilor. Ca rezultat al globalizării ideile, sistemele economice şi culturile capătă o arie de răspândire şi de cunoaştere mult mai largă, interacţionând mai uşor. Extinderea anvergurii revoluţiei comunicaţiilor, ce dirijează globalizarea, asupra domeniilor de interacţiune socială, politică şi economică, a devenit forţa conducătoare a iniţierii şi modelării trendurilor, aspect ce va persista şi în mediul de securitate viitor. De la abilitatea oamenilor de a se organiza la nivel internaţional (ca în cazul mişcărilor democratice de eliberare din zone precum China şi Nepal, sau al mişcărilor extremiste şi teroriste) şi până la capacitatea succesului unei recolte dintr-o anumită ţară de a influenţa preţul mondial al acelui produs sau al altora, globalizarea a creat un sistem de independenţă şi comunicare, care într-o anumită măsură, mai ales de ordin economic, este un sistem de inter-senzitivitate. Occidentalizarea prin intermediul mass-media, datorată procesului de globalizare, poate spori tensiunile produse de mişcările anti-occidentale, mai ales în ţările islamice precum Pakistanul, ceea ce poate determina o ameninţare suplimentară la adresa forţelor NATO ce operează în aceste state şi poate constitui chiar o provocare în situaţia în care tensiunile anti-occidentale se răspândesc în cadrul naţiunilor membre ale Alianţei.

Este cert că anumite trenduri şi efecte vor continua pe parcursul întregii perioade analizate, iar amplificarea deschiderii va relansa competiţia şi va spori presiunea asupra nevoii de adaptare a sistemelor economice şi sociale, iar statele şi regiunile ce nu vor reuşi să se adapteze riscă să intre în declin şi/sau să fie marginalizate. Principalele trenduri ce apreciem că se vor manifesta în perioada analizată sunt:

a. Economic:
   - globalizarea va continua şi se va adânci iar, în ciuda recurenţei tendinţelor protecţioniste, schimburile internaţionale se vor amplifica în întreaga lume conducând la sporirea interacţiunilor dintre sistemele economice naţionale şi integrarea pieţelor;
   - triada dominantă – Statele Unite, Uniunea Europeană şi Japonia – va continua să domine multe dintre pieţele cu valoare ridicată, dar va continua în acelaşi timp să îşi externalizeze producţia şi serviciile de afaceri;
   - unele dintre statele ţintă ale activităţilor externalizate vor deveni noi centre de putere economică;
   - în special, China şi India îşi vor continua procesul de creştere economică generând mutarea centrului economiei mondiale în Asia,

[75] D. Held, A. McGrew, D. Goldblatt and J. Perraton, *Global Transformations: Politics,Economics and Culture*, Polity Press, Cambridge, 1999.

însă în ambele țări succesul economic va depinde tot mai mult de reformele interne şi de asigurarea aprovizionării cu resurse energetice;
- este de aşteptat ca economiile emergente din Asia să înregistreze cele mai ridicate rate de creştere şi să se apropie de nivelul PIB-urilor occidentale, chiar dacă în termenii PIB/locuitor ele vor continua să se situeze la mare distanță de standardele OECD, astfel că distribuția bogăției va continua să fie inegală[76];
- vor fi create noi acorduri internaționale ce vor conduce la apariția unor organizații similare Organizației Mondiale a Comerțului (OMC) sau a Organizației Statelor Exportatoare de Petrol (OPEC);
- va creşte rolul organizațiilor internaționale precum OMC, FMI sau WIPO (Organizația Mondială a Proprietății Intelectuale) ce se ocupă de tranzacțiile internaționale;
- se vor dezvolta sisteme financiare globale;
- va spori utilizarea de către corporațiile multinaționale a practicilor economice de afaceri ca externalizarea producției.

b. Socio-cultural:
- se vor amplifica schimburile culturale internaționale;
- răspândirea multiculturalismului şi accesul mai bun al indivizilor la diversitatea culturală, de exemplu prin intermediul exportului cinematografic, poate avea ca impact tendința de înlocuire sau de corupere a culturii locale de către cea importantă, ceea ce va genera reducerea diversității fie prin hibridizare, fie, chiar, prin asimilare;
- creşterea turismului şi amplificarea călătoriilor internaționale;
- sporirea imigrației, inclusiv a celei ilegale;
- răspândirea mâncărurilor netradiționale (adesea adaptate gusturilor locale);
- mondializarea modelor, capriciilor şi culturii populare;
- sporirea integrării cuvintelor străine în alte limbi ca instrument de uz comun;
- formarea şi dezvoltarea unui set de valori universale.

Alături de acestea există deja trendul de dezvoltare a unei infrastructuri globale de telecomunicații şi al unui flux de date transnațional mai bun. Utilizarea unor tehnologii precum Internetul, comunicațiile telefonice şi prin satelit implică o sporire a numărului de standarde cu aplicabilitate globală precum legile patentelor şi ale drepturilor de autor. Se afirmă adeseori că şi terorismul s-a globalizat, odată cu executarea de atacuri în alte țări ce nu au relații directe cu țările de baştină ale organizațiilor teroriste respective.

Dezvoltarea rapidă a globalizării alături de potențialul trendurilor şi efectelor sale au generat apariția multor mişcări antiglobaliste şi este de aşteptat ca acest

[76] European Union (EU), Institute for Security Studies (ISS), *The New Global Puzzle - What world for the EU in 2025?,* ISS 2006, p.31-32, http://www.iss-eu.org/books/NGP.pdf.

fenomen să continue în funcție de modul în care comunitățile se vor conecta în toate domeniile.

Într-o economie globalizată, integrată şi cu o tehnologie intensivă a comunicațiilor şi informațiilor, şocurile, riscurile şi amenințările au potențialul de a deteriora şi perturba nu doar economiile naționale ci întregi sisteme economice internaționale, astfel că o eventuală criză economică prelungită reprezintă un risc semnificativ pentru viitor deoarece poate avea ca rezultat dezintegrarea economiei globale şi apariția izolaționismului şi protecționismului economic, ba mai mult, nemulțumirea socio-economică a celor dezavantajați de sistemul globalizat poate reînoi presiunile asupra guvernelor naționale de a se dezangaja sau de a se retrage din economia globală.

CRIZA ECONOMICO-FINANCIARĂ ŞI SECURITATEA GLOBALĂ

Vasile MUNTEANU*

The international economic-financial crises affects the global security leading to a multitude of severe problems especially for the poor countries and over their populations.

1. Criza financiară şi securitatea sustenabilă

Într-o analiză recentă, Paul Rogers, consultant în domeniul securității globale la Grupul de Cercetări de pe lângă Universitatea Oxford şi profesor de studii de pace la Universitatea Bradford din Statele Unite ale Americii, arăta că actuala criză financiară globală ar putea conduce la o multitudine de probleme severe nu numai pentru țările sărace, ci şi pentru păturile sărace ale populațiilor țărilor dezvoltate. El sugera că, în loc să se urmărească propriile interese înguste, ar trebui să se folosească această criză ca pe o oportunitate de a reforma sistemul economic internațional spre beneficiul majorității lumii.

1.1. Criza curentă are trei caracteristici principale:

- Este globală. Apărută pe aşa-zisa piață sub-prime din Statele Unite, criza s-a răspândit rapid în Europa şi Marea Britanie şi a provocat, într-un singur an, o cădere cu 60% a bursei din Shanghai, căderea burselor importante din America de Sud, precum şi criza sistemelor bancare din Australia şi Noua Zeelandă.
- Inițial, a fost mai degrabă o criză de lichidități şi de încredere în sectorul financiar decât un declin în sectoarele industrial şi comercial, însă acum se aşteaptă să aibă efecte substanțiale tocmai în aceste domenii, în condițiile în care sursele de finanțare a investițiilor s-au diminuat consistent.
- Este probabil să dureze cel puțin doi ani, alți câțiva ani fiind necesari pentru a se reveni la normal, la creştere economică susținută.

Înaintea apariției crizei sub-prime, economia internațională era deja afectată de creşterea rapidă a prețului petrolului şi, în general, de creşterea bruscă şi semnificativă a prețurilor principalelor comodități. Unul dintre primele efecte a fost acela al creşterii prețurilor alimentelor, care a avut un impact puternic, în special, asupra comunităților mai sărace din întreaga lume.

Criza declanşată în anul 2008 nu este direct comparabilă cu cea declanşată de prăbuşirea bursei de pe Wall Street din 1929 (care nu a fost una cu adevărat globală), nici cu problemele din 1987 cu care se confruntau principalele burse din Europa şi nici cu recesiunea prelungită din Asia din anii 1990, chiar dacă aceasta din urmă a avut câteva ramificații globale.

Comparabilă cu actuala criză a fost cea din anii 1973-74. Atunci, decizia unilaterală a producătorilor de țiței arabi chiar în timpul războiului de Yom

* **Locotenent-colonel, U.M. 02003 Constanța**

Kippur/Ramadan din Octombrie 1973 a cauzat o creştere remarcabilă de 450% a preţului petrolului în decurs de numai 10 luni, ceea ce a rezultat într-o combinaţie neobişnuită de stagnare economică şi inflaţie. O consecinţă paralelă a fost creşterea rapidă a preţurilor alimentelor.

Atunci, criza alimentară a fost evitată, parţial, datorită unui declin al preţurilor alimentelor şi unui anume ajutor de urgenţă acordat de noii îmbogăţiţi producători de ţiţei. Experienţa stagflaţiei (stagnare+inflaţie) din ţările industrializate a avut ca rezultat mai puţin o mişcare către economia mixtă cu un înalt nivel al planificării centralizate şi mai mult o mişcare în sensul dezvoltării ideilor privind economia de piaţă liberă, în special în forma a ceea ce urma să fie definit drept "Reaganomie".

Cei aproape 30 de ani care s-au scurs după 1980 au însemnat o extindere rapidă a globalizării economiei de piaţă, ceea ce a stimulat o creştere economică substanţială, însă pe fondul unei lipse notabile de justiţie socio-economică, diferenţele dintre săraci şi bogaţi adâncindu-se şi mai mult. Spre sfârşitul primei decade a acestui secol, combinaţia dintre creşterea năucitoare a preţului petrolului şi supra-extensia economică a condus la criza bancară transnaţională.

1.2. Impactul crizei asupra comunităţilor mai sărace

Unele aspecte ale crizei curente au un impact relativ scăzut asupra comunităţilor mai sărace. Spre exemplu, este puţin probabil ca preţul petrolului să rămână ridicat în condiţiile în care cererea a scăzut din cauza declinului în activitatea economică.

Producătorii de petrol ar putea acţiona împreună, sub forma unui adevărat cartel, pentru a menţine preţul ridicat, însă acest lucru este puţin probabil din două motive:

- un motiv este acela că Organizaţia Ţărilor Exportatoare de Petrol (OPEC) nu are unitatea politică necesară exercitării controlului pieţei, aşa cum s-a întâmplat în perioada 1973-74;
- al doilea motiv este acela că fondurile financiare suverane şi alte vehicule de investiţii din unele state bogate în petrol depind masiv de bursele din America de Nord, Europa şi Asia de Est, iar menţinerea unor preţuri foarte ridicate ale petrolului ar dăuna unor investiţii la bursele menţionate.

Preţurile mai reduse la petrol ar putea ajuta ţările mai sărace, care luptă din răsputeri să facă faţă costurilor ridicate pentru importurile de petrol. Mai mult, declinul preţului petrolului este probabil să aibă un impact pozitiv asupra preţurilor alimentelor.

Acestea sunt însă printre puţinele aspecte pozitive ale actualului mediu economic ce ar putea avantaja comunităţile mai sărace. În aproape oricare alt aspect, rezultatele sunt mai puţin pozitive. De exemplu, slăbirea economiilor din statele mai puternic dezvoltate, care atrag, în condiţii normale, forţă de muncă, înseamnă că sumele pe care această forţă de muncă le remite în ţările de origine se diminuează ca urmare a reducerii numărului de locuri de muncă şi a scăderii veniturilor din salarii.

Mai mult, creşterea şomajului în ţările care sunt destinaţii pentru muncitorii imigranţi conduce la o anumită reacţie faţă de aceştia, aşa cum s-a întâmplat deja în

Africa de Sud. Acest lucru ar putea mări semnificativ suportul popular pentru partidele politice de extrema dreaptă.

O altă consecința a crizei economice este reprezentată de declinul turismului internațional, unele țări mai sărace depinzând în mod semnificativ de veniturile din acest tip de activitate. Mai important, declinul activității economice are un impact semnificativ asupra prețurilor principalelor comodități, afectând cîştigurile din export ale țărilor mai sărace pentru o gamă largă de astfel de comodități, cum ar fi cuprul, minereurile, cafeaua, ceaiul, zahărul, bumbacul şi lemnul.

1.3. O Nouă Ordine Economică Internațională?

La începutul anilor 1970, o creştere semnificativă a prețurilor comodităților au pus sub anumite constrângeri economiile celor mai multe dintre țările industrializate, care se confruntau oricum cu prețul ridicat al petrolului.

Conferința ONU pentru Comerț şi Dezvoltare (UNCTAD) încercase deja să aducă un anumit grad de planificare pe piața mondială a comodităților, încurajând acorduri individuale pentru produse cum ar fi cafeaua şi minereurile, în scopul asigurării unei anumite stabilități în contextul unei creşteri constante a prețurilor. Aceste acorduri erau percepute ca fiind în sprijinul țărilor din lumea a treia, prin modificarea în acest sens a termenilor contractelor comerciale.

În jurul anului 1974, fluctuațiile de pe piața comodităților erau atât de ample, încât țări industrialzate ca Statele Unite, Franța, Marea Britanie şi Japonia erau gata să accepte nevoia unei planificări a pieței, iar o Declarație a Noii Ordini Economice Internaționale a fost agreată în cadrul unei sesiuni speciale a Adunării Generale a ONU în aprilie 1974.

Miezul acestei propuneri era Programul Integrat pentru Comodități (IPC), care ar fi urmat să aducă o serie de acorduri sprijinite de un Fond Comun de finanțare, având ca scop constituirea unor stocuri de comodități care să asigure stabilitatea prețurilor.

În acel context, creşterea prețului petrolului a condus la declinul activității industriale, la scăderea prețurilor comodităților primare şi, aproape imediat, o pierdere generală a interesului în IPC din partea principalelor puteri industriale. Ceea ce s-a convenit spre sfârşitul anilor 1970 a fost o umbră destul de pală a programului original, iar aceasta a avut un impact redus în condițiile pieței libere din anii 1980. Pierderea programului IPC este de natură să reamintească faptul că, în timp de declin economic, perspectivele pentru comunitățile mai sărace sunt luate în considerare foarte rar în politicile de reconstrucție economică ale statelor mai bogate ale lumii.

Un astfel de comportament a atins proporții aproape groteşti în actuala criză economică, cu statele mai bogate angajând peste 1.000 de miliarde de dolari pentru salvarea propriilor sisteme bancare aflate în criză. Aceasta este o sumă absolut uriaşă dacă este să o comparăm cu cea alocată pentru realizarea Obiectivelor de Dezvoltare Millennium ale Națiunilor Unite.

1.4. Gestionarea actualei crize

Actuala criză nu are o paralelă istorică directă, iar statele cu cele mai puternice economii se vor angaja – în principal – în rezolvarea propriilor probleme.

Angajamentele mai importante se vor manifesta la nivelul statelor individuale, aşa cum a fost intervenţia Administraţiei SUA pe propriile pieţe imobiliară şi de asigurări, dar şi numeroasele intervenţii din cadrul Uniunii Europene. Mai mult, este probabilă şi o anumită cooperare între statele comunităţii Nord-Atlantice în contracararea crizei globale, în propriul lor avantaj.

Experienţele anterioare indică faptul că accentul se va pune în întregime pe problemele interne ale statelor şi mai puţin pe interesele comunităţii globale. Această abordare ar putea fi de folos pentru păturile mai sărace ale populaţiei din ţările dezvoltate, însă nu va ajuta deloc comunităţile sărace mult mai numeroase din restul lumii. Mai mult, acţiunile viitoare de reducere a datoriilor statelor lumii a treia sunt tot mai improbabile. Este foarte probabil ca inclusiv problemele cheie, cum ar fi schimbările climaterice şi riscurile conflictelor pe resurse, să fie eliminate de pe agendele politice.

Implicaţiile acestui lucru sunt extrem de serioase, în sensul că orice obstrucţionare a dezvoltării susţinute a ţărilor din sudul planetei va conduce la o creştere semnificativă a insecurităţii şi suferinţei umane. În plus, orice întârziere în abordarea problemei urgente privind schimbările climaterice nu va face decât să aducă şi mai multe probleme, efectele dăunătoare ale schimbărilor climaterice având un impact tot mai mare.

Unele dintre cele mai fragile economii ale lumii, din Africa până în sud-vestul Asiei, vor suferi cel mai mult din cauza recesiunii economice şi a impactului schimbărilor climaterice. În general, dezamăgirea care există deja pe cele două continente va fi şi mai mare din cauza percepţiei că economiile dominante au interese mici sau chiar niciun interes în ajutorarea majorităţii populaţiei lumii.

Astfel, este posibil ca actuala criză să fie percepută ca necesitând o reconsiderare serioasă a modului în care economia globală a evoluat în ultimele trei decade. În esenţă, natura economiei de piaţă globalizate este pusă în discuţie, în sensul unei reforme considerabile a acesteia.

Motivul pentru aceasta ar putea fi chiar maniera în care economia de piaţă a permis actualei crize de lichidităţi şi de încredere să se dezvolte în economiile bogate, mărind şi mai mult diferenţele socio-economice. Măsura în care reformele vor fi instituite va depinde, într-o oarecare măsură, de adâncimea şi durata crizei actuale, în prezent existând indicii că aceasta s-ar putea prelungi şi adânci şi mai mult.

2. Criza globală ameninţă securitatea internaţională

Dennis Blair, noul director al Comunităţii de Informaţii din Statele Unite numit de actualul preşedinte Barack Obama, s-a adresat, în februarie 2009, Congresului SUA şi a avertizat că actuala criză economică globală ar putea răsturna guverne, declanşa valuri de refugiaţi şi ar putea submina ablitatea SUA şi a aliaţilor săi de a ajuta.

Blair a susţinut că "Timpul este probabil cea mai mare ameninţare. Cu cât reconstrucţia economică va întârzia mai mult, cu atât mai mult va creşte probabilitatea afectării intereselor strategice ale SUA".

El a mai menţionat că un sfert din naţiunile lumii s-au confruntat deja cu diferite forme de instabiltate atribuite declinului economic, inclusiv cu schimbări de

putere. El a exemplificat cu demonstraţiile anti-guvernamentale din Europa şi Rusia şi a avertizat că cea mai mare parte a Americii Latine şi a fostelor republici sovietice nu au suficiente lichidităţi pentru a preveni extinderea crizei.

Blair a apreciat că "Cea mai probabilă potenţială consecinţă asupra intereselor SUA va implica incapacitatea aliaţilor şi prietenilor SUA de a-şi îndeplini obligaţiile de apărare şi umanitare. De asemenea, potenţialele fluxuri de refigiaţi din zona Caraibe ar putea avea un impact direct asupra securităţii SUA".

Între timp, Administraţia Obama a aprobat un plan de salvare economică în valoare de 787 miliarde de dolari, însă acesta întârzie să îşi arate efectele pozitive şi, în plus, este tot mai criticat pentru lipsa detaliilor şi transparenţei.

Pachetul celor 787 de miliarde este controversat nu numai ideologic şi politic între cei care îl susţin şi cei care i se opun, ci şi la nivelul economiştilor profesionişti, care sunt, la rândul lor, divizaţi, în legătură cu posibilile efecte pozitive sau negative ale acestuia.

Directorul Comunităţii Naţionale de Informaţii a SUA, Dennis C. Blair, care coordonează toate cele 16 agenţii de informaţii americane, inclusiv CIA, s-a adresat, la data de 12 Februarie 2009, Comisiei pentru Informaţii din cadrul Senatului SUA, pentru a prezenta Evaluarea Anuală a Comunităţii Naţionale de Informaţii privind Ameninţarile de Securitate. În această evaluare, spre surprinderea unor membri ai Comisiei, a fost identificată ca principală ameninţare la adresa securităţii naţionale a SUA tocmai actuala criză economică globală şi potenţialele sale repercusiuni şi nu terorismul internaţional, aşa cum a fost cazul în timpul Administraţiei Bush.

General de armată (r) Dennis C. Blair a avertizat că pe măsură ce "*actuala criză, care a apărut în SUA şi a cuprins rapid restul lumii, va fi mai adâncă şi mai de durată, şansele ca interesele strategice ale SUA să fie serios afectate sunt mai mari"*. Această evaluare sobră şi rece a dat fiori în legătură cu potenţialele consecinţe strategice şi de securitate dureroase ale crizei, atât pentru SUA, cât şi pentru restul lumii.

Deşi nu l-a pronunţat explicit, evaluarea lui Blair arată pericolul conflictelor armate între naţiuni din cauza stresului crizei economice, care s-ar putea transforma într-o criză strategică.

Dennis C. Blair, principalul consilier pe linie de informaţii al preşedintelui Barack Obama şi al Consiliului Securităţii Naţionale al SUA, apărând mai degrabă ca un analist politic şi nu ca unul militar, a apreciat că este dificil de estimat când se va ajunge la punctul critic al crizei sau când aceasta va fi depăşită, dar cu siguranţă aceasta se va manifesta şi în anul 2010.

Cam în acelaşi timp, directorul Fondului Monetar Internaţional (FMI), Dominique Strauss-Kahn, a avertizat că principalele state dezvoltate sunt "deja în depresie economică", iar "cel mai rău scenariu nu poate fi exclus".

Amintind că *recesiune este atunci când vecinul îşi pierde locul de muncă, iar depresie este atunci când tu însuţi îţi pierzi locul de muncă,* Pew Research Center a estimat încă din Februarie 2009 că SUA se afla deja mai degrabă în depresie economică şi nu în recesiune.

Pe scurt, din evaluarea francă a lui Dennis C. Blair, a rezultat că:

(1) deoarece criza globală a început în SUA, cea mai mare parte a lumii ar putea pune responsabilitatea crizei pe seama SUA.

(2) cauza crizei este percepută ca fiind politicile SUA privind economia de piață, în special cele privind lăcomia excesivă şi asumarea unor riscuri nefondate, precum şi regulamentele neadecvate ale pieței financiare americane.

(3) criza şi vina pentru aceasta au intensificat sentimentele anti-americane şi anti-economia de piață în lume.

(4) statura economică şi morală a SUA în dirijarea şi asigurarea globalizării prin comerț şi investiții deschise, care sunt în interesul național al SUA, a fost erodată serios de aceste sentimente. Deşi nu a spus-o, sentimentele anti-americane anterioare cauzate de politicile controversate de anti-terrorism şi de unilateralism agresiv promovate de Administrația Bush după atacurile teroriste 9.11 diminuaseră deja foarte mult din prestigiul SUA chiar şi înainte de izbucnirea crizei. Astfel, criza izbucnită în SUA nu a făcut decât să dubleze dificultatea restaurării reputației internaționale favorabile a SUA, chiar în timpul Administrației Obama, care realizase şi recunoscuse daunele provocate de Administrația Bush.

Dennis C. Blair a subliniat îngrijorările crescânde privind reducerea angajamentelor de apărare şi umanitare, atât ale SUA, cât şi din afară, din cauza crizei economice.

3. Criza financiară ca provocare la adresa securității globale

De la apariția primelor semnale ale crizei şi până în prezent, Mass Media internaționale au analizat pe larg şi sub toate aspectele actuala criză economico-financiară globală. Într-un editorial apărut în ediția din 22 Octombrie 2008 a cotidianului argentinian La Nación, Irma Arguello analiza noul mediu economic internațional şi provocările subsecvente crizei financiare la adresa securității globale.

Lumea se confruntă cu dificultăți serioase în depăşirea turbulențelor provocate de colapsul financiar, în pofida măsurilor extraordinare de salvare financiară luate peste tot în lume. În acest context provocator, securitatea globală este, de asemenea, supusă unor teste extrem de severe.

Actuala stare de insecuritate a expus, fără jumătăți de ton, actuala forță a globalizării şi, în acelaşi timp, disoluția puterii globale. Tranziția de la o lume "unipolară", bazată pe unicul leadership al Statelor Unite ale Americii, către o lume "non polară", în care puterea, cu doar câteva reguli sau poate fără nicio regulă, se distribuie mai multor entități statale şi actorilor non-statali, pare să fi ajuns într-un punct fără întoarcere.

În termenii riscurilor de securitate, ca un mare paradox, națiunile cu un grad al calității instituționale mai ridicat ar putea fi mai expuse pe termen scurt şi mediu. Astfel, statele cu instituții democratice solide şi cu un control mai puternic al opiniei publice asupra actelor guvernelor lor, vor întâmpina dificultăți foarte mari în angajarea unor cheltuieli bugetare suficiente, aşa cum făceau în trecut, pentru apărare şi securitate. Sub presiunea opiniei publice, problemele referitoare la apărare şi securitate ar putea pierde prioritatea în comparație cu acele aspecte pe care opinia publică le consideră mai importante, cum ar fi acțiunile pe termen scurt focalizate pe

eliminarea efectelor crizei economice şi pe refacerea sistemului financiar, precum şi pe restaurarea calităţii vieţii.

Prin contrast, ţările cu democraţii slabe sau cu regimuri totalitare (condiţii corelate de obicei cu o mai mare izolare economică, cu concentrarea puterii şi cu lipsa pluralismului politic) foarte probabil vor urma calea către o radicalizare şi mai adâncă, ceea ce ar putea eventual include şi o potenţială creştere a nivelului de folosire a forţei. Pe baza acestei prezumţii, impactul intern al crizei globale – cum ar fi deteriorarea venitului naţional din cauza căderii preţurilor internaţionale ale comodităţilor, sau din cauza unor dificultăţi financiare – va fi probabil trecut cu vederea sau subestimat de către aceste regimuri. Ca o consecinţă a unei astfel de abordări, în momentul alocării resurselor, mai degrabă sistemul de asistenţă socială va reprezenta variabila de ajustare şi nu programele militare ofensive sau defensive (achiziţii şi dezvoltare).

Mai mult, regimurile totalitare (sau cele cu guverne în curs de formare), cu birocraţii oficiale care manipulează fondurile şi priorităţile în mod discreţionar, s-ar putea găsi în situaţia de a-şi consolida sau chiar extinde influenţa regională sau globală.

Aceste scenarii "post-criză" şi consecinţele lor generale ar putea fi aplicate, spre exemplu, pentru a analiza impactul asupra ameninţării nucleare, în scopul conştientizării şi monitorizării strânse ale primelor semnale privind creşterea potenţială a acestei ameninţări.

În termeni concreţi, criza financiră ar putea crea cadrul favorabil pentru o creştere nedorită a proliferării nucleare prin întărirea ambiţiilor şi, în acelaşi timp, prin slăbirea barierelor de prevenire a posibilităţilor ca materiale cheie să ajungă în mâinile teroriştilor sau statelor cu intenţii non-paşnice. Aceste lucruri s-ar putea întâmpla pentru că unele dintre programele de prevenire şi răspuns, la nivel de stat, ar putea fi afectate şi chiar deveni ineficiente din cauza constrângerilor financiare.

În acelaşi mod, agenţiile multilaterale de control şi impunere a legislaţiei, cum ar fi Agenţia Internaţională pentru Energiei Atomică (AIEA), ar putea întâmpina dificultăţi în extinderea şi chiar în menţinerea capacităţii sale curente de operare. În privinţa acestei organizaţii, obiectivele curente de extindere a rolului său, dincolo de responsabilităţile sale de bază privind verificarea, ar trebui – de asemenea – să fie revizuite, pentru a fi ajustate în mod realist la noua situaţie financiară globală.

Dificultăţile privind accesul la fonduri ar putea de asemenea să conducă, cel puţin pe termen scurt şi mediu, la o amânare semnificativă a aşa-zisei "renaşteri a industriei nucleare", mai ales în ceea ce priveşte creşterea numărului de reactoare nuclear-electrice proiectate. Oricum, astfel de amânări nu vor însemna reducerea automată a pericolelor nucleare globale.

Drept urmare, statele cu comportamente nucleare dubioase ar putea să-şi reformeze aspiraţiile nucleare, care au provocat oricum dezaprobări vaste din partea comunităţii internaţionale.

De exemplu, pare improbabil ca Iranul, guvernat de o teocraţie radicală, să-şi modifice priorităţile din cauza impactului economic local derivat din actuala criză globală. Acest guvern, care se doreşte perpetuu, a manifestat o hotărâre permanentă în a-şi îndeplini obiectivele nucleare, ignorând eforturile diplomatice şi sancţiunile

internaționale la cel mai înalt nivel şi nu există, în prezent, niciun semn vizibil care să anticipeze o schimbare în această chestiune. În acest sens, şi dată fiind relevanța sa, realismul oricărei alte supoziții ar trebui testat cu mare atenție.

Informațiile privind acordurile dintre Washington şi Phenian, care ar permite reluarea inspecțiilor la facilitățile nucleare nord-coreene "declarate", par un pic mai încurajatoare, însă ele trebuie tratate oricum cu reținere, pentru a preveni reculuri costisitoare.

Teroriştii şi alți actori non-statali cu intenții de achiziționare a armelor de distrugere în masă, finațați de regulă de către rețele financiare neoficiale, ar putea – la rândul lor – profita de actuala stare de criză economică globală. În acest sens, creşterea traficului ilegal cu materiale şi tehnologii nucleare, favorizată de erodarea mecanismelor de control, ar putea fi un scenariu plauzibil.

Toate aceste chestiuni deschid o nouă dilemă: pentru ca neutralizarea activităților potențiale în discuție să devină efectivă, acțiunile întreprinse de comunitatea globală (inclusiv cele de impunere prin forță, dacă este cazul), ar trebui continuate indiferent de condițiile financiare globale. În acelaşi timp însă, este dificil de evaluat modul în care costurile enorme ale acestor activități vor fi acoperite de acum înainte, dată fiind situația economică internațională.

În orice caz, creşterea potențială a riscurilor nucleare derivată din colapsul economic global, care ar putea conduce comunitatea internațională, deja vulnerabilă, într-o condiție extrem de problematică, ar trebui gestionată fără amânare, prin folosirea oricăror mijloace posibile şi accesibile.

Experiența arată că problemele globale solicită mai degrabă soluții globale şi nu măsuri izolate. Acest concept a fost deja confirmat de efectele timide, dar oricum pozitive, asupra încrederii de pe piață, derivate din acordul încheiat între Rezerva Federală a SUA şi Banca centrală Europeană privind reducerea – în comun – a ratelor dobânzilor. Eforturile coordonate derivate după reuniunile la nivel înalt ale G7 şi G20 ar putea fi – de asemenea – percepute ca şi semnale promițătoare de acord fin în cadrul comunității globale.

În privința securității globale, este esențial şi urgent ca liderii politici din întreaga lume să îşi coordoneze eforturile şi să lucreze împreună în scopul localizării, ajungerii la un consens şi al punerii în practică a unui set minim de puncte cheie, bazat pe un interes comun, în scopul menținerii eforturilor uriaşe întreprinse până în prezent în sensul gestionării pericolelor legate de proliferare.

Rezultatul ar trebui să fie un plan minim definit cu convingerea că aceste puncte cheie, lăsate la voia întâmplării, ar putea conduce la situații de incertitudine, dar cu siguranță nefericite, cu consecințe permanente.

4. Criza economică şi creşterea cheltuielilor militare globale la un nivel record

În pofida adâncirii crizei economice, cheltuielile militare globale au crescut în mod semnificativ în anul 2008, ajungând la 1.500 de miliarde de USD.

Porivit unui raport al Institutului International de Cercetare a Păcii din Stockholm (SIPRI - Stockholm International Peace Research Institute) din 9 Iunie 2009, din această sumă, cheltuielile militare ale Statelor Unite ale Americii reprezintă

aproape jumătate, depăşind lejer cel mai apropiat rival din acest punct de vedere, China.

4.1. Marile puteri ale ONU se află în topul mondial al cheltuielilor militare

Într-un clasament publicat la data de 9 Iunie 2009, de către SIPRI, în topul mondial al cheltuielilor militare pe anul 2008 se află state care fie sunt deja membre cu statut permanent ale Consiliului de Securitate al ONU, fie aspiră la acest statut privilegiat.

Statele Unite ale Americii, China, Franța, Marea Britanie şi Rusia – toate state membre permanente ale Consiliului de Securitate al ONU, cu drept de veto – ocupă primlele cinci locuri, în această ordine, ale clasamentului mondial pe națiuni privind cheltuielile militare pe anul 2008, reprezentând împreună peste 60 % din totalul de 1.500 de miliarde de USD alocate cheltuielilor militare la nivel global.

Cele patru state care aspiră cu disperare la un loc permanent în cadrul Consiliului de Securitate al ONU - Germania, Japonia, India şi Brazilia – nu sunt departe de primele cinci locuri, situându-se în primele 15 locuri ale clasamentului menționat.

Dr Sam Perlo-Freeman, şeful Proiectului SIPRI privind Cheltuielile Militare, a apreciat ca aşa-zisul "război împotriva terorismului" a încurajat foarte multe state să îşi evalueze propriile probleme prin intermediul unor lentile înalt militarizate. Ca urmare, susține acesta, multe state şi-au justificat creşterea cheltuielilor militare ca parte a luptei lor impotriva terorismului. Războaiele din Irak şi Afganistan au costat suplimentar numai Statele Unite ale Americii 903 miliarde de dolari. Potrivit "Yearbook on Armaments, Disarmament and International Security" publicat de SIPRI în anul 2009, în privința creşterii cheltuielilor militare globale în perioada 1999 – 2008, cea mai mare pondere i-a revenit Statelor Unite, respectiv 58 %. La rândul lor, China şi Rusia, cu o creştere absolută de 42, respectiv 24 de miliarde de USD, aproape că şi-au triplat cheltuielile militare în decada menționată.

Celelalte state aflate în top 15 sunt India, Arabia Saudită, Iran, Israel, Brazilia, Coreea de Sud, Algeria şi Marea Britanie, toate acestea contribuind în mod substanțial la creşterea cheltuielilor militare globale.

Cele 1.500 de miliarde de USD - cheltuielile militare globale pe anul 2008 - reprezintă o creştere de 4% în termeni reali față de anul 2007 şi de 45% pe întreaga decadă 1999-2008.

Frida Berrigan, asociată de program la Inițiativa de Armamente şi Securitate a Fundației Noua Americă (New America Foundation's Arms and Security Initiative), a apreciat că principalii "câştigători ai acestor creşteri ale cheltuielilor militare globale sunt producătorii (americani) de armament precum Boeing, Lockheed Martin, Raytheon si Northrop Grumman".

Ea a subliniat că aproape fiecare sector economic a fost afectat serios de actuala recesiune economică globală, "dar datorită faptului că națiunile lumii pun din ce în ce mai multe din resursele lor în conturile armatelor lor, industria de armament continuă să raporteze profituri constante".

Potrivit lui Berrigan, Lockheed Martin, unul dintre cei mai mari producători de armament din lume, a raportat vânzări în valoare de 42,7 miliarde de USD numai în

2008. Aceasta companie, bazată în SUA, a raportat pentru primul trimestru al anului 2009 vânzări nete în valoare de 10,3 miliarde de dolari, reprezentând o creştere de 4% faţă de acelaşi trimestru al anului precedent.

Compania produce avioanele de luptă de tipul Joint Strike Fighter (un program de 300 de miliarde de USD), avionul de luptă F-22 Raptor, rachete pentru avioane, elicoptere şi sisteme de luptă bazate la sol, precum şi multe alte sisteme de armament şi tehnică de luptă.

Mai mult, Frida Berrigan a apreciat că tendința crescătoare în privința cheltuielilor militare va continua, dar că îi este "imposibil sa anticipeze cum vor putea fi susținute aceste cheltuieli militare mereu mai mari".

În contextul deficitelor bugetare record şi al nivelului ratei şomajului foarte ridicat, cheltuielile militare ale SUA au crescut cu 20 de miliarde de USD în 2009 față de 2008. Datele furnizate de SIPRI arată că cheltuielile militare ale SUA condiționează creşteri similare peste tot în lume, după principiul că "mareea ridică toate bărcile", astfel că un buget militar mărit al unui anume stat face ca celelalte state să se simtă nesigure şi să îşi mărească de asemenea propriile bugete de apărare şi securitate.

SIPRI arată că bugetul de apărare al SUA pe anul 2008 a fost de 607 miliarde de USD, pe locul doi situându-se China cu 84,9 miliarde USD, Franța cu 65,7 miliarde, Marea Britanie cu 65,3 miliarde şi Rusia cu 58,6 miliarde. Cheltuielile militare pe anul 2008 ale statelor aspirante la un loc de membru permanent al Consiliului de Securitate al ONU sunt de 46,8 miliarde de USD în cazul Germaniei, urmată de Japonia cu 46,3 miliarde, India cu 30 de miliarde şi Brazilia cu 23,3 miliarde.

Aproape toate regiunile şi sub-regiunile au participat la cresterea cheltuielilor militare globale în perioada 1999-2008. Excepțiile majore sunt reprezentate de Europa de Vest şi Europa Centrala, unde "ratele de creştere economică mai modeste şi lipsa – aşa cum a fost ea percepută de cele mai multe state – a unei amenințări susceptibile au condus la un nivel al cheltuielilor militare aproape plat, orizontal".

In cadrul trendului general, oricum, aspirațiile unor state Central Europene la statutul de membru al NATO şi nevoile acestora de interoperabilitate au condus la creşterea cheltuielilor militare.

Astfel, sub-regiunea cu cea mai rapidă creştere a cheltuielilor militare în perioada 1999 – 2008 a fost Europa de Est, cu 147%. SIPRI Yearbook arată că cea mai mare parte a acestei creşteri revine Rusiei (87%), ale cărei cheltuieli militare au fost încurajate de creşterea economică susținută şi de dorința sa de a-şi redobândi statutul de putere militară majoră.

Celelate sub-regiuni cu creşteri ale cheltuielilor militare semnificative după 1999 sunt Africa de Nord (94 %), America de Nord (66 %), Asia de Est (56 %) şi Orientul Mijlociu (56 %).

4.2. Dezvoltarea industriei de apărare

În privința industriei aeronautice, spre exemplu, centrul de greutate pare să treacă din domeniul aviației de transport civile (producătorii de profil fiind puternic afectați de reducerea comenzilor din cauza recesiunii înregistrate în domeniul

transportului aerian), către companiile care produc avioane de luptă şi alte sisteme de armament si tehnică de luptă.

În total, primii 100 de producători din industria de apărare au vândut, în anul 2007, armamente în valoare de 347 de miliarde de USD, acesta fiind cel mai recent an pentru care există date certe.

Aproape toate companiile majore sunt americane sau europene. Aproximativ 61 de procente din vânzările din anul 2007 revin celor 44 de companii americane, în timp ce alte 32 de companii vest-europene deţin 31% din vânzările menţionate. Celelalte companii aparţin Rusiei, Japoniei, Israelului şi Indiei.

SIPRI arată că "din 2002, valoarea vânzărilor efectuate de primele 100 de companii din industria de apărare a crescut cu 37% în termeni reali".

Gigantul american Boeing rămâne cel mai important producător al lumii din industria de apărare, cu vânzări de 30,5 miliarde de USD în anul 2007. BAE Systems din Marea Britanie deţine locul secund, cu vânzări în valoare de 29,9 miliarde de USD, în timp ce Lockheed Martin a ocupat locul trei cu 29,4 miliarde de dolari.

Clasamentul primelor 10 naţiuni în privinţa cheltuielilor militare pe anul 2008, exprimate în miliarde de USD:	Clasamentul primilor 10 producători din domeniul industriei de apărare, pe baza vânzărilor din anul 2008 exprimate în miliarde de USD
1. SUA – 607; 2. China – 84,9; 3. Franţa – 65,74; 4. Marea Britanie – 65,35; 5. Rusia – 58,6; 6. Germania – 46,87; 7. Japonia – 46,38; 8. Italia – 40,69; 9. Arabia Saudită – 38,2; 10. India – 30,0; **11. Total global – 1.464.**	1. Boeing (SUA) – 30,5; 2. BAE Systems (Marea Britanie) – 29,9; 3. Lockheed Martin (SUA) – 29,4; 4. Northrop Grumman (SUA) - 24,6; 5. General Dynamics (SUA) – 21,5; 6. Raytheon (SUA) – 19,5; 7. EADS (Europa de Vest) – 13,1; 8. L-3 Communications (SUA) – 11,2; 9. Finmeccanica (Italia) – 9,9; 10. Thales (Franţa) – 9,4.

Concluzii

Criza economico-financiară actuală este departe de a putea fi depăşită, putând provoca dezechilibre majore în relaţiile dintre state, sub-regiuni şi regiuni, atât în plan economico-financiar, cât şi în plan geopolitic şi geostrategic. Criza economic-financiară globală poate constitui un punct de plecare şi, în acelaşi timp, o cauză a unei restartări a proceselor geopolitice şi geostrategice şi a relaţiilor dintre statele lumii.

Unele state par a fi avantajate în cursului jocului geopolitic şi geostrategic (în special regimurile autoritare), China făcând parte dintre acestea. Confruntările economice, care sunt tolerabile în momente de aşezare economică, tind să se

acutizeze în această perioadă, ceea ce ar putea conduce la adoptarea unor măsuri pripite, de cele mai multe ori protecționiste, care riscă să adâncească efectele crizei.

Ca şi consecință a crizei economico-financiare globale, migrația umană s-a intensificat şi continuă acest trend ascendent. Totodată, pe acest fond, riscurile privind creşterea infracționalității organizate la nivel național şi trans-național, precum şi cele privind amenințările asimetrice se mențin la cote ridicate.

Bibliografie:

[1] www.unisen.com
[2] www.blackline.com
[3] www.globalrepresentation.com

CRIZA DE ENERGIE ŞI MUTAŢIILE PRODUSE ÎN SISTEMUL DE RELAŢII POLITICO-MILITARE DIN ZONA DE EST A MĂRII NEGRE AFECTEAZĂ ŞI INTERESELE ROMÂNIEI

Dr. Ion STAN*

The oil has become the dominant energy source in the early last century and it was among the motivations of today's conflicts. As the number of energy consumers has increased, the strategy of the grand powers included special actions to gain possession of the main sources of primary energy. The access to energy resources is not only the right to extract and export oil and natural gas but also the right to use freely the special routes and transport infrastructure.

Political-military relations in Transcaucasia are intrinsically linked to the interests of Russia, Iran, US and EU in the Caspian Sea Region. Sometimes, putting up the price or stopping the supply of petroleum products are strategic acts used by producers and exporters.

To counteract the effect of one possible crisis provoked by interruption of energy resources supply from Russia, the European Union initiated several cooperation plans for alternative ways to achieve and import the required oil and natural gas. NABUCCO, a pipeline project connecting Turkey with Austria via Bulgaria, Romania and Hungary, is the answer to the above mentioned challenge and consequently will open up a new supply route for Europe.

Petrolul a devenit sursă energetică mondială dominantă încă de la începutul secolului trecut şi a constituit una dintre cauzele reale ale ultimului război mondial. Pe de altă parte, petrolul nu poate fi eliminat nici dintre motivaţiile unor conflicte distrugătoare din vremurile în care trăim astăzi. Economia mondială depinde încă de petrol, ca sursă principală de energie, chiar dacă au apărut şi alte surse alternative.

Gazele naturale au fost descoperite aproximativ în aceleaşi zone unde se află şi câmpurile petroliere, deci necesită căi comune de acces. Dar trebuie să amintim că petrolul şi gazele naturale constituie acum importante materii prime ale industriei, pentru producerea unei game foarte largi de materiale şi substanţe care au devenit, la rândul lor, materii prime pentru alte produse.

Accesul la resurse nu înseamnă doar dreptul de exploatare şi export, ci şi dreptul de a folosi liber rutele şi infrastructura de transport până la principalii distribuitori sau cel puţin până la marea liberă. Factorul energetic va solicita potenţialele militare ale tot mai multor state interesate de securitatea zonei, dar şi abilităţile politice ale actorilor individuali ori colectivi în gestionarea ei. Pentru cei mai mari consumatori de energie, care sunt în Europa Centrală şi de Vest şi dincolo de Oceanul Atlantic, Azerbaidjanul reprezintă şi producătorul cel mai important de petrol şi gaze naturale de la Marea Caspică, dar şi locul cel mai prielnic de tranzit al produselor petroliere din Asia Centrală.

Miza cea mai mare din această regiune o reprezintă resursele de energie de la Marea Caspică, iar ţara cea mai curtată, atât de companiile petroliere cât şi de marile

* **Comandor (r), cercetător ştiinţific**

puteri politico-militare, este Azerbaidjanul, chiar dacă în Asia Centrală mai sunt şi alte ţări care deţin importante rezervoare naturale de hidrocarburi.

Relaţiile politico-militare ale ţărilor din Transcaucazia sunt intrinsec legate de interesele majore ale Rusiei, Iranului, Statelor Unite şi Uniunii Europene la Marea Caspică. Aici, Azerbaidjanul este elementul cheie al producătorilor şi exportatorilor de petrol şi gaze naturale de la Marea Caspică, iar Transcaucazia este puntea indispensabilă pentru evitarea traseelor care traversează teritoriul Rusiei sau pe cel al Iranului. Ambele ţări, fiind la rândul lor mari producătoare şi exportatoare de produse petroliere, sunt direct interesate să-şi menţină pieţele de desfacere tradiţionale şi să facă în aşa fel încât accesul la resursele din Zona Mării Caspice să se producă doar pe trasee care le aparţin sau pe care le controlează.

Cea mai grea lovitură primită de transportatorii şi exportatorii de produse petroliere din Rusia şi Iran a fost construirea şi darea în folosinţă a conductei Baku-Tbilisi-Ceyhan. Prin această conductă urma să fie transportate la Marea Mediterană nu numai hidrocarburile extrase de pe teritoriul Azerbaidjanului, ci şi pe cele din Asia Centrală care urmau să tranziteze Marea Caspică pe la Baku, iar lucrurile nu s-ar fi oprit aici dacă nu se declanşa Războiul din Georgia.

Pentru Rusia, destabilizarea Georgiei a devenit singurul mijloc de a stopa penetrarea americană în Caucazul de Sud şi la Marea Caspică. Obiectivul strategic al Moscovei în Georgia este, fără îndoială, instalarea unui guvern prietenos la Tbilisi şi păstrarea Georgiei în afara NATO.

În mod normal, o ţară mică, aşa cum este Georgia, nu se poate opune unui colos militar ca Rusia, dar în spatele ei stau Statele Unite şi imensele lor interese energetice de la Marea Caspică. De la venirea la putere a lui Mihail Şaakaşvili, Georgia şi-a sporit considerabil forţa militară, mai ales cu ajutorul instructorilor, consilierilor şi finanţării primite de la Statele Unite.

Republica Azerbaidjan a reacţionat la criza din Georgia prin creşterea livrărilor către Rusia şi prin începerea vânzării de petrol nerafinat către Iran, lucru care a îngrijorat atât SUA, cât şi UE. Conducerea politică de la Baku a spus iniţial că astfel de schimbări ale traseelor sale energetice sunt temporare, dar mai târziu, deşi conflictul încetase de mai mult de o lună, a decis să continue transportul de petrol prin Rusia şi Iran.

Azerbaidjanul nu s-a alăturat Vestului în condamnarea acţiunilor Rusiei contra Georgiei. Ministrul azer de externe a declarat că ei încearcă să fie prieteni cu toată lumea, dar în acelaşi timp să acţioneze în concordanţă cu interesele lor naţionale. Azerbaidjanul şi-a cultivat legături strânse cu SUA în anii '90, atunci când Rusia era slăbită, şi a permis intrarea unor companii occidentale pe piaţa proprie, dar acum Kremlinul urmăreşte să preia din nou, prin orice mijloace, controlul resurselor energetice din Zona Mării Caspice.[1]

În plină criză energetică, este aproape imposibil ca o ţară mică exportatoare de produse petroliere să fie lăsată să acţioneze şi să se dezvolte liber. Am observat că în Azerbaidjan nu s-au mai pus în discuţie problemele mai delicate legate de Nagorno-

[1] http://www.bloombiz.ro/international/miscarile-azerbaidjanului-pe-piata-petrolului-dupa-criza-georgiana-incep-sa-ingrijoreze-vestul-ft, accesat la 28.09.2008.

Karabakh şi de ocuparea teritoriului național de către armeni, deşi până acum acestea erau pe primul plan al negocierilor. Acum, când Azerbaidjanul este curtat simultan de Rusia, SUA, UE şi Iran, dar şi amenințat pe diverse căi, cel mai important obiectiv al său este să își mențină independența şi suveranitatea.

În timpul conflictului, Kazahstanul şi-a evacuat terminalul petrolier din Batumi, apoi a purtat discuții cu Moscova despre recurgerea la noi conducte pentru exportul hidrocarburilor proprii prin Rusia.

Acum şi Turcia vrea să își consolideze securitatea energetică şi să participe activ la stabilizarea Zonei Caucazului. Din cauza temerilor legate de securitatea energetică, premierul turc Recep Erdogan a adus în discuție, la sfârşitul lunii august 2008, proiectul de Platformă pentru Stabilitate şi Cooperare, care ar include Turcia, Rusia, Georgia, Armenia şi Azerbaidjan. Acest forum încearcă să rezolve problemele de securitate energetică din zonă, după conflictul ruso-georgian, şi propune ca Armenia să devină o rută alternativă pentru gazul şi petrolul venit din Rusia sau din alte state asiatice.

Proiectele energetice ale Azerbaidjanului sunt cu atât mai importante pentru Statele Unite şi Uniunea Europeană, cu cât gazul din această zonă este considerat vital şi pentru proiectul NABUCCO, destinat reducerii dependenței energetice a Europei față de Rusia.

Pe măsură ce numărul marilor consumatori de energie a crescut, strategia marilor puteri a cuprins şi acțiuni concrete de stăpânire a principalelor surse de energie primară. Astfel, s-a declanşat o competiție acerbă între deținătorii de surse de energie, pentru protejarea rezervelor proprii şi impunerea prețului la vânzarea directă, dar şi între marii importatori de combustibil, pentru asigurarea întregului necesar de energie, de la cele mai apropiate surse şi la prețul cel mai mic posibil.

După ce o lungă perioadă de timp cărbunele era cel mai uşor de găsit pe piață şi era utilizat pe scară largă, odată cu dezvoltarea explozivă a industriei de maşini cu combustie internă şi eficientizarea folosirii gazelor naturale în industrie, a venit rândul rezervoarelor de hidrocarburi să devină ținta preferată a comercianților care au ştiut să profite în situațiile de criză energetică.

Acum atenția concernelor transnaționale specializate în extracția, prelucrarea şi transportul petrolului şi gazelor naturale este îndreptată cu precădere spre Orientul Mijlociu, Marea Caspică şi Asia Centrală. Este de la sine înțeles că orice consumator de energie care deține şi o anumită sursă pe teritoriul național, are tot interesul să achiziționeze combustibili din surse externe în cantități cât mai mari şi să folosească resursele interne doar în situații dificile sau de criză. Un exemplu edificator în acest sens este Federația Rusă, care, deşi posedă rezerve imense de hidrocarburi în Siberia şi la Marea Caspică, acționează prin toate mijloacele să-şi folosească la maxim capacitățile de extracție şi transport din afara granițelor.

Marea Caspică reprezintă cel de al treilea mare depozit de hidrocarburi, după Golful Persic şi Siberia. În ceea ce priveşte petrolul din Azerbaidjan, companiile ruseşti şi companiile occidentale au intrat în competiție directă, apelând la cele mai neaşteptate căi şi mijloace pentru a-şi asigura întâietatea. Azerbaidjanul tinde să colaboreze în special cu SUA şi Turcia şi cu țările europene, de la care a primit ajutor material, financiar şi de consultanță, pentru redresarea economico-socială şi

construirea democrației, după obținerea independenței, încercând să scape de sub influența Rusiei şi a CSI.

În clipa de față, Europa este nevoită să importe mai bine de 40% din gazele naturale de care are nevoie. Mai mult de 25% din resursele energetice provin din Federația Rusă, iar prospecțiunile arată că rezervele continentale sunt în scădere. În 2020 s-ar putea ca Uniunea Europeană să ajungă la o dependență de 70% de sursele externe. Aproximativ o treime din cantitatea totală de gaze naturale utilizate de statele Vest-Europene este importată de la compania rusă de stat Gazprom, iar aproximativ 90% din această cantitate tranzitează teritoriul Ucrainei. Practic, prin Ucraina trec anual spre Europa 210 miliarde de metri cubi de gaze naturale, provenind din Rusia şi Asia Centrală.[2]

Scumpirea sau întreruperea furnizării produselor petroliere sunt acțiuni la care recurg din ce în ce mai des producătorii şi exportatorii, folosindu-le ca arme strategice, iar cei mai afectați sunt consumatorii care nu au condiții să-şi asigure rezerve pentru situațiile de criză. Acest fapt s-a petrecut şi în iarna 2008-2009, când s-a declanşat o nouă criză energetică în toată Europa. Şi România a fost afectată, pentru că nu mai puțin de 30% din gazele naturale utilizate în țara noastră sunt transportate prin conductele ucrainene. Tocmai de aceea România este nevoită să se alăture eforturilor UE pentru asigurarea surselor alternative de energie, de la mai mulți producători, precum şi a transportului carburanților pe căi diferite. În acelaşi timp se caută descoperirea şi utilizarea pe scară cât mai largă a altor tipuri de energie, în special cea obținută din surse regenerabile.

Tensiunile politice dintre Rusia şi Ucraina pot paraliza transporturile de gaze naturale dinspre Rusia către Europa Centrală. Dacă Rusia întrerupe exporturile de gaze naturale spre Uniunea Europeană, statele din Centrul şi Vestul Europei ar putea fi nevoite să decidă să scumpească din nou prețurile la energie şi chiar să limiteze livrarea produselor petroliere către anumiți consumatori mai mari. Pentru contracararea efectului unei eventuale crize provocate de întreruperea furnizării de resurse energetice dinspre Rusia, Uniunea Europeană a inițiat mai multe planuri de colaborare pentru realizarea de căi alternative pentru importarea necesarului de combustibili. Dintre toate propunerile analizate, proiectul NABUCCO este cel mai amplu şi presupune participarea celui mai mare număr de state, comparativ cu alte proiecte aflate în derulare sau care sunt doar în faza de negocieri.

Proiectul NABUCCO reprezintă o nouă conductă de gaze naturale, cu o lungime de aproximativ 3300 km, care va conecta Regiunea Caspică, Orientul Mijlociu şi Egiptul la piața Central şi Vest Europeană, fiind este extrem de important şi pentru România. Conducta respectivă ar urma să transporte anual 30 de miliarde de metri cubi de gaze naturale de la Marea Caspică şi din Orientul Mijlociu, prin Turcia, Bulgaria, România şi Ungaria, până în Austria. Se preconizează ca la Baumgarten, în Austria, să se construiască un terminal care să fie în măsură să preia şi să redirecționeze gazul sosit aici, spre potențialii clienți.

[2] http://www.9am.ro/stiri-revista-presei/International/907/Rusia-ameninta-Europa-cu-o-criza-energetica.html

Printre altele, chiar şi cooperarea energetică dintre Turcia şi Irak aduce avantaje proiectului NABUCCO. Resursele naturale de gaz ale Irakului sunt situate în regiunea Kurdistan, iar preşedintele Erdogan a subliniat că, legând aceste resurse la gazoductul NABUCCO, Irakul are numai de câştigat. Dar, conexiunile pe care Vestul le va avea cu Orientul Mijlociu prin Turcia va aduce şi Ankarei mai multă putere din punct de vedere strategic şi economic.

Prin dimensiunile sale, proiectul european NABUCCO a fost comparat deja cu Turnul lui Babel, prin evoluția sa oscilantă şi confuză şi prin diversitatea participanților. Actuala variantă a proiectului NABUCCO este ameninţată de Gazprom, care a oferit producătorilor din Azerbaidjan şi Asia Centrală să le cumpere gazul la preţul pieței. De când Rusia a început să întrerupă temporar livrările de gaze spre Europa, la sfârşitul anului 2005, s-a declanşat o adevărată babilonie a resurselor energetice alternative, dar efervescența politicii energetice europene a dat naştere la noi idei şi proiecte în acest domeniu.

Pe de altă parte, Rusia a căutat noi soluții pentru ocolirea teritoriului Ucrainei pentru transportul petrolului şi gazelor naturale spre Vestul Europei. Astfel, în timp ce UE îşi redefinea politica energetică, Rusia semna înțelegeri cu Germania pentru conducta Baltică sau cu Grecia, Bulgaria, Kazahstan, Turkmenistan şi Turcia în privința conductei „Blue Stream" şi proiecta o nouă conductă spre Balcani, „South Stream" prin Bulgaria, traversând Marea Neagră.

Din păcate, interesele de altă natură decât cele ale asigurării resurselor de energie au afectat de multe ori proiecte care ajunseseră uneori în faze destul de avansate privind realizarea documentației şi a studiilor de fezabilitate. De această dată asistăm la complicații politice în realizarea proiectului NABUCCO, datorate suspendării negocierilor cu Gaz de France, ca urmare a reacției Turciei la recunoaşterea de către Franța a aşa-numitului genocid împotriva armenilor în timpul ocupației otomane şi la opoziția guvernului francez privind integrarea Turciei în Uniunea Europeană.

La recentul forum energetic al Mării Negre, de la Bucureşti, italienii au lansat ideea că gazoductele NABUCCO, susținut de Uniunea Europeană pentru a ocoli Rusia, şi South Stream, promovat de Rusia, nu sunt concurente, ci se completează unul pe celalalt, dar specialiştii spun că realitatea este că cine termină primul conducta câştigă întrecerea, pentru că nu există suficient gaz pentru amândouă conductele, dar concurența între cele două proiecte este în mare măsură legată şi de finanțare, nu doar de sursele de aprovizionare cu gaz.

Iulian Fota, consilierul pe probleme de securitate al preşedintelui Traian Băsescu, a declarat că "România este un suporter al NABUCCO şi preşedintele şi-a afirmat mereu sprijinul pentru acest proiect". [3]

România rămâne unul dintre susținătorii fermi al proiectului, pornind de la următorul argument: până la finalizarea conductei, Iranul şi Irakul pot ieşi din criza politică, putând să ofere materia prima necesară, Azerbaidjanul îşi va dezvolta capacitățile de extracție, Turcia se va apropia de UE şi va fi mai interesată de

[3] http://www.romanialibera.ro/a166418/nabucco-sau-south-stream-castiga-primul-nascut.html, la 04.10.2009

proiectele Uniunii, iar celelalte țări de pe traseu, Bulgaria şi Ungaria vor deveni mai cooperante şi mai active, sub presiunea Uniunii Europene. Până atunci se vor găsi soluții şi pentru participarea țărilor de dincolo de Marea Caspică, din Asia Centrală.

Secretarul de stat al Ministerului Economiei, Tudor Şerban, a declarat că avem o ofertă de la unul dintre statele din Zona Mării Caspice, pentru 7,3 miliarde de metri cubi de gaze pentru NABUCCO. Condiția este ca NABUCCO să se facă înaintea conductei South Stream, fiind prima țară din Consorțiul NABUCCO cu o astfel de ofertă. Recent România a semnat acorduri sau a avut discuții pe teme energetice cu Azerbaidjan, Turkmenistan şi Kazahstan, priviți ca principalii potențiali furnizori de gaz pentru conducta NABUCCO.[4]

Pentru moment, proiectul NABUCCO a fost întârziat şi de războiul din Georgia, care a dus la o criză a relațiilor politico-militare în Estul Mării Negre. Se vede clar că războiul nu a afectat doar relațiile dintre Rusia şi Georgia, ci şi pe cele dintre Transcaucazia şi alte zone ale globului.

Grupul energetic Gaz de France este în continuare interesat să preia o participație în compania petrolieră care se ocupă de proiectul gazoductului NABUCCO, conform International Herald Tribune. În opinia directorului GDF, proiectul NABUCCO se confruntă cu două dificultăți: prima este amploarea investițiilor necesare, estimate undeva către şase miliarde de euro, şi găsirea unei cantități suficiente de gaz natural pentru umplerea conductei. [5]

NABUCCO, proiect lansat în 2002, ar urma să intre în funcțiune în 2014, iar costul său este estimat la 7,9 miliarde de euro, însă specialiştii sunt de părere că banii vor fi greu de găsit, din cauza crizei financiare globale.[6]

În relațiile de cooperare politico-militară din Spațiul Transcaucazian sunt implicate Statele Unite ale Americii, Uniunea Europeană şi conducerile organelor şi organizațiilor de securitate internaționale regionale şi mondiale.

Georgia este dependentă de gazele naturale aduse din Rusia, iar problemele sale energetice au favorizat, în ultimul timp, o colaborare mai strânsă cu Turcia şi cu Azerbadjan. Conducta Baku-Tbilisi-Ceyhan, care a intrat în funcțiune în anul 2005, va fi însoțită în viitor de o conductă de gaze naturale şi de o linie ferată. Proiectul Baku-Ceyhan a exclus teritoriul Armeniei, care nu a acceptat negocierile cu Azerbaidjanul privind soluționarea conflictului din Nagorno-Karabakh şi retragerea trupelor din teritoriile azere ocupate.

Washingtonul a acordat asistență specializată georgienilor şi azerilor, ca să protejeze conducta, pe întregul traseu, în timp ce Rusia s-a retras din asociația internațională care a finanțat conducta Baku-Tbilisi-Ceyhan, fiind incapabilă să-şi asigure controlul asupra producției sau a transportului de țiței din Azerbaidjan.

Divizarea Mării Caspice a creat divergențe mari între şefii statelor de pe țărm, legate de sursele energetice şi biologice. În 2003 Rusia, Azerbaidjan şi Kazahstan au semnat un acord de divizare a Caspicii după linia de mijloc. Teheranul, a obiectat,

---

[4] Idem.

[5] http://economie.hotnews.ro/stiri-energie-3500314-gaz-france-ramine-interesata-proiectul-nabucco.htm

[6] http://www.cotidianul.ro/azerbaidjan_a_facut_o_oferta_romaniei_pentru_a_furniza_7_3_miliarde_mc_gaze_prin_nabucco-99828.html, accesat la 04.10.2009.

spunând că ar putea fi de acord cu divizarea Mării Caspice, doar dacă ar fi divizată în părți egale, astfel încât Teheranul să controleze 20% din platoul maritim. O împărțire făcută conform lungimii şi configurației litoralului maritim la care fiecare are acces, în acord cu legislația internațională, i-ar fi acordat mai puțin de 10% din suprafață.

Se ştie că, în 1998, Boris Elțîn şi preşedintele kazah Nursultan Nazarbaev au semnat un acord ce diviza partea nordică a Mării Caspice, în care exista o clauză prin care numai platoul maritim putea fi forat, drepturile de exploatare a resurselor maritime şi din subsolul marin urmând sa fie negociate şi împărțite de statele ce înconjoară Marea Caspică: Rusia, Iran, Kazahstan, Azerbaidjan şi Turkmenistan. Acordul a deschis calea unei competiții acerbe între riveranii Caspicii care, la rândul lor, încearcă să stabilească pe cont propriu relații cu parteneri internaționali.

Iranul s-a opus şi în privința construirii unei conducte de petrol şi gaze naturale sub plafonul mării, între Turkmenistan şi Azerbaidjan. Surse occidentale au afirmat că motivul adevărat al Teheranului, de a întârzia construirea conductei submarine, era dat de speranța că SUA îşi va retrage opoziția sa față de proiectele Iranului şi va susține construirea unei conducte ce ar fi putut să traverseze propriul teritoriu, până la Golful Persic, şi care ar fi fost mai ieftină decât cea construită pe traseul Baku-Tbilisi-Ceyhan.

În limba azeră veche cuvântul „Azerbaidjan" înseamnă „Țara Focurilor", deoarece aproape două treimi din suprafața teritoriului se află pe mari pungi de gaze naturale şi petrol. În 1994, Compania Petroliferă de Stat, AzerNeftGaz, a semnat un acord pe 30 de ani cu 13 mari companii de petrol, gen Amoco, British Petroleum, Exxon, Lukoil şi Statoil, privind investițiile în industria de extracție şi transport al țițeiului şi gazelor naturale din zăcămintele proprii de la Marea Caspică. Companiile de petrol vestice se ocupă în special de zăcămintele marine de mare adâncime, de care nu s-au putut apropia companiile sovietice. Fondul Petrolier de Stat are grijă de limitarea cantităților planificate pentru extracție, pentru a asigura împărțirea veniturilor din hidrocarburi cu generațiile viitoare. Grație bogatelor resurse naturale, geostrategice, de petrol şi gaze naturale, precum şi valorilor culturale, Azerbaidjanul este membru al Băncilor de Dezvoltare Europeană, Islamică şi Asiatică.

Percepția faptului că resursele energetice şi de materii prime, se găsesc acolo unde nu trebuie şi în posesia celor care nu le merită, s-a format odată cu revoluția industrială, tocmai în unele zone unde aceste resurse erau vitale, actorii apelând uneori la argumente geopolitice pentru a-şi justifica nemulțumirile manifestate şi acțiunile revendicative. Apoi percepția s-a acutizat, pe măsura reaşezării geografiei politice a lumii, în cadrul unor granițe mai mult sau mai puțin recunoscute, dar trasate de cine a avut puterea mai mare, după planuri chibzuite îndelung.

Se pare că, printre cei mai mari strategi ai lumii, trebuie să-i considerăm şi pe cei care au creat enclavele etnice, cu intenția ascunsă de a stimula tendințele separatiste ale acestora, atunci când interesele vor impune această necesitate. Este foarte clar că în acest fel s-au produs şi situațiile cunoscute din întreaga Regiune Caucaziană, unde acțiunile cu caracter separatist sau de modificare a granițelor au devenit surse de conflict interetnic, interconfesional şi chiar interstatal.

Continuând analiza, constatăm că resursele energetice cunoscute astăzi, au contat mai puțin în trecut, în procesul delimitărilor teritoriale. Atunci când granițele au devenit importante, lucrurile erau deja foarte complicate. Mai ales când între țări învecinate sunt diferențe substanțiale în privința bogăției zăcămintelor de petrol şi de gaze naturale, aşa cum sunt între Georgia, Armenia şi Azerbaidjan.

Bibliografie:

[1]. *Din Caucaz în Asia Centrală, „Marele joc" în jurul petrolului şi al gazului*, Monde Diplomatique, Iulie 2007

[2]. **U.S. crude oil, natural gas, and natural gas liquids reserves, 2006 Annual Report**, Washington DC, October 2007.

[3]. BLANK, Stephen J., **U.S. interests in Central Asia and the challenges to them,** U.S. Army War College, Martie 2007.

[4]. http://www.bloombiz.ro/international/miscarile-azerbaidjanului-pe-piata-petrolului-dupa-criza-georgiana-incep-sa-ingrijoreze-vestul-ft

[5]. http://www.9am.ro/stiri-revista-presei/International/907/Rusia-ameninta-Europa-cu-o-criza-energetica.html

[6]. http://www.nabucco-pipeline.com/company/mission-statement-strategic-goals/index.html

[7]. http://www.romanialibera.ro/a166418/nabucco-sau-south-stream-castiga-primul-nascut.html

[8]. http://economie.hotnews.ro/stiri-energie-3500314-gaz-france-ramine-interesata-proiectul-nabucco.htm

[9]. http://www.cotidianul.ro/azerbaidjan_a_facut_o_oferta_romaniei_pentru_a_furniza_7_3_miliarde_mc_gaze_prin_nabucco-99828.html

INTERDEPENDENȚA SECURITATE NAȚIONALĂ-SECURITATE ENERGETICĂ ÎN CONTEXTUL GLOBALIZĂRII

Mihai MANOLACHE*

High income and consumption lifestyles in the major economies are based on burning huge amounts of fossil fuels and, particularly, oil and gas. The oil and gas are mainly sourced in the countries using them - so that military-diplomatic mechanisms, to achieve control and compliance over local elites in producing countries, is central to the geo-politics of the main actors and other industrial economies.

The new security environment confronts with a vital interest, which acts in a different way and generates a really new pattern of behavior and reaction, too. The current challenges concerning the new security environment should be identified carefully, analyzed and delimitated in order to reduce our vulnerabilities and to counter this kind of threats. The chance to win will have „the player" who understands first and move faster.

În epoca modernă, securitatea era legată nemijlocit de existența statului național, de dreptul său la autoapărare prin folosirea forței armate de unde şi folosirea expresiei securitate națională. Se reflecta, astfel, preocuparea pentru apărarea militară a teritoriului național împotriva unui atac din partea altui stat şi se baza pe un principiu fundamental existent şi respectat în mediul internațional, dreptul fiecărui stat de a utiliza forța armată pentru a-şi proteja proprii cetățeni.

În sfera de cuprindere a politicilor de securitate a oricărui stat, securitatea energetică ocupă un loc deosebit de important. Analiza asupra acestui segment al securității globale a unui stat este îngreunată de metodologia de lucru care trebuie să țină cont de linia care deosebeşte securitatea economică de conflictualitatea specifică negocierilor de interese în afaceri, ori de diferența dintre politica unei eficiențe maxime în afacerile cu petrol şi gaze şi amenințarea la adresa securității energetice a unui alt stat.

Există păreri[1] potrivit cărora nu se poate vorbi de mai multe securități după cum nu credem că există raporturi de excludere dintre diferitele nivele sau sfere ale securității. Extinderea semantică a conceptului—securitate energetică, securitate economică, securitate regională, securitate ecologică etc. - fără să se țină seama de acest fapt nu ar face decât să inducă un grad de confuzie şi neclarități în înțelegerea amenințărilor, dar şi în ceea ce priveşte soluțiile ce trebuie avute în vedere când se elaborează politicile de securitate, de aceea se poate aprecia că există mai ales priorități în alegerea obiectivului - a tipului de amenințare care trebuie combătută.

* **Colonel, Statul Major General**

[1] Hlihor, Constantin, **Politici de securitate în mediul internațional contemporan. Energia,** Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I" „Carol I'', Bucureşti, 2007, pp.63-34.

Dacă un actor se concentrează în principal pe politica de securitate economică, nu înseamnă că el nu mai are interes pentru sau nu mai trebuie să se mai preocupe de securitatea națională. Acestea pot apărea ca priorități pe care actorii vieții internaționale şi le stabilesc pe agenda lor politică în funcție de natura amenințărilor din mediul internațional dar şi de gradul de risc pe care el îl apreciază că ar putea să îl suporte.

Problema energiei a devenit o prioritate şi după ce tot mai mulți actori de pe scena internațională au conştientizat faptul că „energia reprezintă condiția sine qua non pentru exercitarea puterii în economia politică internațională şi că nici bunăstarea nici securitatea nu pot fi realizate fără o aprovizionare sigură cu energie”[2].

Mai mult decât atât tot mai mulți actori ai mediului internațional contemporan au constatat că energia poate fi folosită pe post de armă letală în relațiile dintre state, din această perspectivă nu este de mirare faptul că, în ultima vreme, tot mai multe state au încadrat energia printre prioritățile politicilor/ strategiilor de securitate națională. Edificator în acest sens este mai ales faptul că, chiar şi marii actori ai mediului internațional de talia SUA, China sau Japonia au procedat la adoptarea de strategii naționale de securitate energetică.

Acest lucru este conştientizat tot mai mult atât de oamenii politici, cât şi de analişti şi specialişti în domeniul securității, iar fostul premier britanic Tony Blair într-un discurs rostit cu prilejul inaugurării gazoductului ce leagă Marea Britanie de Norvegia afirma: „Cred că în viitor energia va fi pentru state mai importantă decât apărarea în promovarea intereselor”[3].

Preşedintele american George W. Bush considera încă din anul 2000, că „politica energetică trebuie să devină o prioritate pentru politica externă americană”[4].

Din această perspectivă geopoliticianul şi analistul Michael Klare consideră că, în viitorul nu prea îndepărtat, „armatele îşi vor redefini misiunile şi pe primul loc vor aşeza securitatea energetică”[5]. Pare să nu mai surprindă pe nimeni astăzi faptul că în vocabularul strategilor, dar şi al politicienilor a intrat o sintagmă tot mai des auzită—războiul energiei/ resurselor[6].

Importanța energiei este conştientizată şi la nivelul conducerii politice româneşti, astfel în proiectul de strategie energetică, problema securizării transportului de energie este menționată ca una dintre priorități. „Siguranța aprovizionării – precizează documentul—presupune printre altele diversificarea şi consolidarea, în cadrul stabilit la nivel european, a relațiilor de colaborare cu țările producătoare de hidrocarburi, precum si cu cele de tranzit; diversificarea surselor de

---

[2] Strange, Susan, **Retragerea statului. Difuziunea puterii în economia mondială,** Editura Trei, Bucureşti, 2002, pp.10-11.

[3] *Blair: Energy as important defense*, http://uk.news.yahoo.com/16102006/ 143/ blair-energy-importantdefence.html.

[4] Bush, George.W., *2000 On The Issues Energy*, http://www.4president.us/issues/bush2000/ bush2000 energy.htm

[5] Klare, Michael *Resource Wars. The new Landscape of Global Conflict*, New York: Henry Holt and Company, 2002.

[6] Klare, Michael, *op.cit.*; Anthony H. Cordesman, *Strategic Energy Initiative,* Center for Strategic and International Studies, Washington, DC, no.2, vol. 22, 1999, pp.26-27.

aprovizionare şi dezvoltarea rutelor de transport; încheierea de contracte pe termen lung pentru gaze naturale din import pentru a diminua riscurile de întrerupere a furnizării, cu respectarea regulilor concurenţiale; încheierea de contracte pe termen lung pentru furnizorii interni de cărbune care să le asigure acces la pieţele financiare, cu respectarea regulilor concurenţiale; stimularea investiţiilor în domeniul exploatării rezervelor de gaze naturale, prin încurajarea identificării de noi câmpuri şi valorificarea maximă a potenţialului; abordarea, în comun cu statele membre ale UE, a problemelor referitoare la protecţia infrastructurii critice din sistemul energetic în lupta împotriva terorismului; punerea în valoare de noi perimetre pentru exploatarea lignitului şi a uraniului care să asigure cererea după anul 2015; creşterea nivelului de fiabilitate al reţelei de transport prin dezvoltare şi modernizare în concept de reţea inteligentă (smart grid)"[7].

Un alt aspect important de care trebuie să ţinem seama atunci când se analizează conceptul de securitate energetică este că acesta nu are aceeaşi înţelegere peste tot, deoarece este strâns legat de practica politică a diferiţilor actori. Unele state industrializate, importatoare de energie, pun în centrul definirii elementul „siguranţă a transportului", altele acordă prioritate, în definire, elementului comercial—preţul, iar Federaţia Rusă a introdus un element nou şi anume securitatea cererii („security of demand")[8].

1. Rolul actorilor non-clasici din domeniul energetic în cadrul strategiilor de securitate energetică a actorilor statali

Direcţiile în care au evoluat strategiile de securitate au fost întotdeauna dependente de dezvoltarea economică şi tehnică, de informaţie, de opţiunea politică şi de situaţia internaţională. Războiul poartă amprenta caracteristicilor epocii în care are loc, a situaţiei conflictuale, a modului în care apar şi evoluează crizele, a bătăliilor care se dau în sfera intereselor politice, economice, teritoriale sau de altă natură[9].

Astăzi un război stat contra stat devine din ce în ce mai puţin posibil, dar tendinţele de insecuritate se înscriu în aria confruntărilor dintre puterile pretendente la un loc cât mai avantajos pe scara ierarhiei mondiale, care să le asigure atât accesul şi controlul resurselor strategice, cât şi decizia în stabilirea politicii globale.

Aceste confruntări trec prin mai multe etape, care cu siguranţă ating componentele politice, dar mai ales cele economico-financiare şi vizează cucerirea pieţelor simultan cu dominaţia în spaţiul resurselor.

De fapt, toate marile bătălii ale lumii sunt bătălii pentru resurse[10].

Din perspectiva resurselor sunt două categorii de state ce pot utiliza economia ca şi instrument de putere eficace.

O primă categorie o reprezintă statele care posedă resurse naturale de importanţă strategică, în primul rând resurse energetice. Statele care deţin cantităţi

---

[7] **Politica energetică a României în perioada 2006 – 2009,** proiect, varianta scurtă în http://www.guv.ro/ presa/ documente/200607/Legea Securităţii Naţionale.pdf

[8] Yergin, Daniel, *Ensuring Energy Security*, Foreign Affairs, vol 85, no 2, April 2006, pp.70-71.

[9] Văduva, Gh., *Războiul şi strategia militară în era globalizării*, în Lumea 2005 – Enciclopedie politică şi militară, Editura C.T.E.A., 2005, p.108.

[10] Ibidem, p.111.

extinse de astfel de resurse, cu posibilități de ale exploata sunt într-o poziție potențial avantajoasă, în comparație cu alte state care dețin puține resurse sau chiar deloc. Economia mondială în general, iar cea occidentală în special, sunt dependente de astfel de resurse pentru asigurarea nevoilor energetice, rezultând că libertatea accesului la resursele planetare este un obiectiv vital pentru multe state, în primul rând pentru acelea care nu posedă aceste bogății naturale (exemplu Japonia, majoritatea țărilor din Europa)[11]. Controlul şi utilizarea resurselor naturale au o importanță deosebită atunci când vine vorba de a se constitui în surse de putere pentru statele deținătoare de astfel de rezerve. Dacă resursele sunt exploatate şi utilizate de alți actori internaționali (companii multinaționale, state) atunci acestea contribuie într-o mai mică măsură la constituirea şi exercitarea puterii statului pe teritoriul căruia se găsesc resursele.

A doua categorie o reprezintă statele generatoare şi exportatoare de progres tehnologic. Acestea sunt în primul rând statele cele mai puternic industrializate, cele care formează aşa numitul Grupul celor şapte – G7 (SUA, Germania, Marea Britanie, Franța, Canada, Italia, Japonia) sau G8 plus Rusia şi, în al doilea rând, alte state dezvoltate economic ce aspiră să pătrundă în acest grup de elită care controlează majoritatea resurselor ştiințifice şi tehnologice mondiale – ele fiind motorul progresului în toate domeniile, într-o măsură mult mai mare decât statele deținătoare de resurse naturale.

Rolul economiei ca sursă a puterii statelor a crescut în permanență în strânsă legătură cu dezvoltarea tehnologică, dar bazele şi conținutul puterii se schimbă. Produsul Intern Brut (PIB) pe cap de locuitor, ca indicator de nivel, este poate mai important decât dotarea militară raportată la numărul de locuitori, iar forța de producție, dinamismul sau viteza de evoluție a economiei şi adaptabilitatea la eforturile de apărare, constituie baza de calcul a puterii unui stat.

Alături de state, corporațiile multinaționale sunt alți actori proeminenți care-şi extrag puterea şi din resursele naturale. În zilele noastre, în plin proces globalizator, marile companii internaționale sau transnaționale se constituie într-un centru gravitațional al competiției economice globale, proces complex şi dinamic, dus pentru acapararea de resurse, tehnologie şi piețe, succesul sau eşecul lor afectând piețele mondiale, balanțele comerciale internaționale, potențialul şi, nu în ultimul rând, statutul şi bogăția națională şi personală.

Unii autori prezintă economia (în special resursele naturale) ca potențială sursă de putere a unui actor internațional, iar alții amintesc şi de instrumentul de putere economic alături de mijloacele diplomatice, militare şi informaționale.

Noi opinăm, aşa cum am amintit, că economia poate fi o sursă de putere, dar exisă şi anumite pârghii economice la îndemâna actorilor internaționali, prin care se pot atinge anumite obiective asociate cu puterea.

Globalizarea problemelor de securitate a făcut ca organizațiile transnaționale, internaționale sau supranaționale să se manifeste în spațiul geopolitic contemporan ca

[11] Frunzeti, Teodor, Bădălan, Eugen, **Forțe şi tendințe în mediul de securitate european,** Editura Academiei Forțelor Terestre, Sibiu, 2003, p.68.

puteri non-statale, care, dacă nu deja joacă, vor juca un rol deosebit în geopolitica mediului internațional contemporan.

Este evident şi recunoscut faptul că Organizația Mondială a Comerțului, NATO, Banca Mondială şi Fondul Monetar Internațional s-au impus ca actori de primă mărime în spațiul geopolitic internațional, multe state depind în mare măsură de politicile acestor organisme în ceea ce priveşte strategiile pe care le vor dezvolta în plan intern şi chiar extern.

Pe de altă parte, în categoria "actorilor" pot să intre comunitățile etnice, politice sau religioase, dar problema este discutabilă dacă avem în vedere faptul că aceste colectivități nu sunt subiecte de drept în sistemul relațiilor internaționale, deşi e real faptul că nu se poate trece cu vederea că acestea pot fi considerate elemente importante ale jocului geopolitic.

Alte teorii inspirate din doctrina declinistă propun o detronare a statului din poziția sa de actor dominant în relațiile internaționale[12] deoarece nu este apt să îşi asume noile funcții cerute de globalizare, o modificare a statului după cerințele globaliste ar însemna însă o alterare a naturii sale suverane de purtător al voinței politice şi al identității unei anume comunități organizate politic, globalizarea este însă fondată pe interdependențele crescute până la nivelul de uniformizare, până la pierderea identității.

Aceste interdependențe se deosebesc de cooperările clasice între state[13], care apar în contextul unei lumi internaționale în care statul este recunoscut ca actor dominant, ca subiect de drept originar şi primordial, în care identitățile statelor participante nu se confundă, în care regulile de drept internațional devin incidente. Interdependențele create de globalizare se desfăşoară haotic, fără a fi reglementate la nivel internațional, deoarece nimeni nu poate dirija locurile unde să se concentreze fluxurilor transnaționale, nici cum şi unde să investească companiilor multinaționale, ori unde să se oprească conexiunile pe Internet.

Globalizarea scapă de sub imperiul regulii de drept internațional, ca drept fundamental interstatal şi în ciuda unei anume deschideri spre noile realități; globalizarea forțează statele să intre în relație cu actori transnaționali care nu le respectă regulile, să stabilească contacte ce nu sunt consimțite ci sunt deja certitudini, să îşi deschidă piața internă, cultura națională şi instituțiile unor entități globale, fără a beneficia de avantaje mutuale sau de o poziție egală cu acestea, precum în cooperările tipice interstatale.

În viitor, e posibil ca actorii non-statali să-şi aroge unele din atributele fundamentale ale statului în condițiile în care realitatea ne demonstrează că numărul "actorilor non-clasici" care şi-au impus propriile reguli în aşa zise spații private, a crescut vertiginos.

---

[12] Badie, Bertrand, *Un monde sans souveraineté,* Fayard, 1999 combătut de Stephen Krasner, *Sovereignty*, în Foreign Policy, January- February 2001, pp.20-28.

[13] Streeten, Paul, *Interdependence and integration of world economy: the role of states and firms*; în Transnational Corporation, vol. 1, no. 3, dec. 1992, pp.125- 127.

2. Relația state-actori non-clasici şi limitele existente în determinarea acestora pentru a sprijini strategia de securitate energetică a statelor

Una dintre problemele care trebuie clarificate atunci când se face o analiză în domeniul securității energetice o reprezintă stabilirea principalilor actori care influențează politicile energetice.

Guvernele țărilor bogate în resurse energetice au un rol major în influențarea aprovizionării cu hidrocarburi prin companiile naționale pe care le dețin, iar alte guverne prin apartenența la OPEC.

Pentru abordarea acestei probleme, apreciem că, există cel puțin trei metode ce pot fi utilizate. Una constă în compararea diferențelor evidente care există între companiile aparținând unor investitori şi companiile controlate de guverne. Alta se referă la studierea rolului pe care statele îl joacă în mediul internațional, şi a treia metodă constă în compararea diferențelor specifice între statele membre OPEC şi cele non-membre.

Deşi companiile aparținând investitorilor sunt adesea considerate responsabile de producția mondială de hidrocarburi, în fapt companiile controlate de guverne dețin controlul asupra producției (mai mult de 52% în 2007) şi a rezervelor dovedite (88% în 2007), un indicator al producției viitoare[14].

Companiile aparținând investitorilor şi companiile controlate de guverne îşi desfăşoară activitatea în mod diferit. Studiind diferențele între cele două tipuri de companii care furnizează în mod obişnuit petrolul mondial observăm că deosebirea între ele constă în strategiile operaționale generale şi obiectivele referitoare la producție.

Companiile aparținând investitorilor, incluzând ExxonMobil, Royal Dutch Shell, şi BP, sunt interesate în primul rând de maximizarea câştigurilor acționarilor (SUA nu are companii petroliere naționale, cele mai mari trei companii -ExxonMobil, Chevron, şi ConocoPhillips- sunt responsabile numai în fața acționarilor nefiind dependente de administrația SUA)[15] şi în al doilea rând de interesele statului. Aceste companii, la care adesea ne referim ca la companii petroliere internaționale, se orientează permanent pentru a se dezvolta şi produce petrol acolo unde obțin concesiuni şi îşi vând produsele pe piețe competitive.

Companiile petroliere naționale, cu autonomie strategică şi operațională care funcționează ca entități corporative, incluzând Petrobras (Brazilia) şi Statoil (Norvegia), şi-au orientat strategia corporativă spre un echilibru între profit şi obiectivele de dezvoltare ale țării căreia îi aparțin. Deşi aceste companii sprijină obiectivele țărilor lor, ele sunt entități orientate în fapt tot spre profitul comercial.

Companiile petroliere naționale care operează ca reprezentante ale guvernelor sau ca agenții guvernamentale, incluzând Saudi Aramco (Arabia Saudită), Pemex (Mexic) şi PDVSA (Venezuela), sprijină programele guvernamentale atât financiar, cât şi strategic. Acestea furnizează, de asemenea, combustibili consumatorilor casnici la prețuri mai mici decât plătesc consumatorii la nivel mondial. Ele nu întotdeauna îşi

[14] http://tonto.eia.doe.gov/energy_in_brief/world_oil_market.cfm accesată la 20.01.2009.
[15] Platts Top 250. Global Energy Company Rankings, 2008, www.platts.com/top250.

stabilesc obiectivele şi intenţiile de a se dezvolta în acelaşi ritm cu companiile comerciale.

Datorită situaţiilor şi obiectivelor diverse ale guvernelor proprii, companiile petroliere naţionale urmăresc o mare varietate de obiective care nu sunt obligatoriu orientate spre eficienţă, cum ar fi angajarea cetăţenilor proprii, sprijinirea obiectivelor interne sau ale celor de politică externă, generarea unor venituri anuale valabile pe durate lungi şi furnizarea de energie ieftină pe plan intern.

Ţările sunt de asemenea, actori principali pe pieţele petroliere mondiale, în plus pentru a influenţa modul de acţiune al companiilor petroliere naţionale, guvernele ţărilor bogate în petrol pot afecta direct furnizarea de hidrocarburi pe piaţă prin schimbarea structurii taxelor fiscale şi a reglementărilor financiare. Astfel de schimbări pot obliga companiile orientate spre profit să-şi schimbe planurile de producţie sau să facă noi alianţe strategice cu alte naţiuni mari producătoare, cum ar fi statele membre OPEC. Faţă de anii trecuţi, având în vedere faptul că rezervele energetice crescute sunt concentrate în câteva ţări, schimbarea conducerii sau alianţele strategice ori individuale între state pot afecta substanţial aprovizionarea mondială cu petrol şi pieţele de energie.

Ţările membre OPEC cooperează, de asemenea, pentru a influenţa modul de realizare a aprovizionării cu hidrocarburi pe plan mondial. OPEC este un grup format din cele mai bogate ţări din lume în petrol, care-şi coordonează în comun politicile privind producţia de petrol, acestea împreună controlează aproximativ trei sferturi din rezervele dovedite de petrol.

OPEC încearcă să influenţeze cantitatea de petrol disponibilă în lume prin stabilirea unor cote de producţie pentru fiecare ţară, dar decizia finală de punere în aplicare aparţine ţărilor membre. Toate statele membre OPEC au companii petroliere naţionale şi multe dintre ele permit companiilor petroliere internaţionale să opereze în ţările lor. O ţară OPEC care vrea să-şi reducă producţia pentru a respecta cotele stabilite, îşi implementează aceasta prin restricţionarea producţiei companiilor care operează în interiorul graniţelor. Luate împreună şi în acelaşi timp, deciziile membrilor OPEC vor influenţa cantitatea totală de petrol de pe piaţă şi va stabili cât de mare va fi diferenţa între cererea mondială şi capacitatea statelor non-OPEC care este acoperită din producţia proprie.

Rezervele de petrol sunt concentrate şi în continuă creştere în ţările OPEC sau aparţin companiilor petroliere naţionale. Acestea deţin deja majoritatea rezervelor cunoscute, şi apreciem că, în viitor se va mări importanţa lor ca actori principali pe piaţa mondială de petrol ceea ce poate duce la creşterea tensiunilor pe o piaţă orientată spre mărirea preţurilor ca răspuns la creşterea cererii mondiale de petrol.

Un rol esenţial în garantarea securităţii naţionale – prin prisma condiţiilor economico-sociale – revine asigurării securităţii energetice prin adaptarea operativă şi optimizarea structurii consumului de resurse energetice primare şi creşterea eficienţei energetice.

În acest scop, considerăm că este necesar să se acţioneze cu prioritate pentru: reducerea dependenţei de aprovizionarea din regiuni instabile sau din state care folosesc energia ca instrument de presiune politică; accelerarea programelor de producere a energiei în centrale nucleare; relansarea preocupărilor vizând creşterea

producţiei de hidroenergie şi de energie bazată pe tehnologiile moderne de folosire a cărbunilor. Un rol important în acest domeniu este necesar să revină programelor de producere de energie din surse regenerabile sau alternative şi creşterii eficienţei energetice în mediul industrial şi casnic în condiţiile corelării acestor programe de măsuri cu strategiile Uniunii Europene vizând securitatea energetică[16].

În opinia noastră, securitatea energetică nu trebuie abordată numai prin prisma accesului la resursele actuale sau a epuizării acestora, specialiştii fiind convinşi că resursele de energie cunoscute sunt în mare măsură limitate la un consum de 100-150 de ani, în ritmul alert al dezvoltării actuale[17]. Resursele puţin cunoscute, parţial inaccesibile sau cele neutilizate, întrec însă cu mult volumul resurselor energetice folosite în mod curent.

Preocupările într-un viitor nu prea îndepărtat vor fi, referitoare la economiile, statele sau grupările regionale care vor dispune de capacităţile ştiinţifice, tehnologice, financiare şi industriale, capabile să producă noi tipuri de energie, sau energii alternative la cele dependente de cărbune şi hidrocarburi. Aceste noi forme de energie vor afecta interesele actorilor actuali din domeniul energetic şi vor duce la apariţia unor noi jucători pe piaţă. Totodată apreciem că acestea vor genera noi tensiuni, instituţii şi norme globale care vor reglementa pieţele şi consumurile energetice şi se va ajunge la modificări ale politicilor energetice regionale şi globale.

Bibliografie:

[1] **Politica energetică a României în perioada 2006 – 2009,** proiect, varianta scurtă în http://www.guv.ro/ presa/ documente/200607/Legea Securităţii Naţionale.pdf

[2] **Strategia de securitate naţională a României**, Bucureşti, 2007.

[3] BP, *Statistical review of world energy,* iunie 2009.

[4] *Platts Top 250. Global Energy Company Rankings,* 2008, www.platts.com/top250

[5] *Blair :Energy as important defense*, http://uk.news.yahoo.com/16102006/ 143/ blair-energy-importantdefence.html

[6] BADIE, Bertrand, *Un monde sans souveraineté,* Fayard, 1999 combătut de Stephen KRASNER, *Sovereignty*, în Foreign Policy, January- February 2001.

[7] BUSH, George.W., *2000 On The Issues Energy*, http://www.4president.us/ issues/bush2000/bush2000 energy.htm

[8] FRUNZETI, Teodor, BĂDĂLAN, Eugen, **Forţe şi tendinţe în mediul de securitate european,** Editura Academiei Forţelor Terestre, Sibiu, 2003.

[9] HLIHOR, Constantin, **Politici de securitate în mediul internaţional contemporan. Energia,** Editura Universităţii Naţionale de Apărare „Carol I", Bucureşti, 2007.

[10] KLARE, Michael *Resource Wars. The new Landscape of Global Conflict*, New York: Henry Holt and Company, 2002.

[16] **Strategia de securitate naţională a României**, Bucureşti, 2007, p.47.

[17] BP, *Statistical review of world energy,* iunie 2009, p. 6, 22, 32.

[11] KLARE, Michael, *op.cit.*; Anthony H. CORDESMAN, *Strategic* **Energy Initiative,** Center for Strategic and International Studies, Washington, DC, no.2, vol. 22, 1999.
[12] STRANGE, Susan, *Retragerea statului. Difuziunea puterii în economia mondială,* Editura Trei, Bucureşti, 2002.
[13] STREETEN, Paul, *Interdependence and integration of world economy: the role of States and firms*; în Transnational Corporation, vol. 1, no. 3, dec. 1992.
[14] VĂDUVA, Gh., *Războiul şi strategia militară în era globalizării*, în Lumea 2005 – Enciclopedie politică şi militară, Editura C.T.E.A., 2005, p.108
[15] YERGIN, Daniel, *Ensuring Energy Security*, Foreign Affairs, vol 85, no 2, April 2006, p.70-71
[16] http://tonto.eia.doe.gov/energy_in_brief/world_oil_market.cfm, accesată la 20.01.2009.

CONSIDERAȚII PRIVIND ROLUL ŞI LOCUL SECURITĂȚII ENERGETICE ÎN CADRUL STUDIILOR DE SECURITATE

Mihai MANOLACHE*

At the beginning of 3rd millennium, the human civilization confronts with revolutionary transformation that evolves into unprecedented way. These transformations have major effects in shaping the new security environment. During the analysis of dimensions, characteristics and trends in the new security environment, the intention was to highlight the energy security which affects this environment.

The paper approaches the manifest consequences of energy security and their influences on the security environment. First, the author points out the main vulnerabilities, risks and threats of the current international context. Then, he highlights the possible evolutions and consequences of the geo-strategic and geopolitical environment, in the context of globalization, by means of emphasizing the methodological milestones of the development of the international security environment.

Creşterea numărului populației planetei şi dezvoltarea economică pe care şi-o propun toate statele lumii sunt inevitabil însoțite de creşterea consumului unor resurse energetice tot mai limitate. Dispariția bipolarității, după sfârşitul Războiului Rece, a alăturat alți câțiva actori în competiție, descoperind straturi mult mai profunde ale unei confruntări în care participanții sunt mult mai numeroşi iar motivația vitală, cu bătaie pe termen lung.

Economiile dezvoltate depind de resursele energetice situate în diferite părți ale globului, iar pierderea accesului la acestea poate avea consecințe distrugătoare asupra ansamblului elementelor care privesc producerea, distribuția şi consumul bunurilor materiale şi face ca o parte însemnată a politicilor externe dar şi a celor de putere să fie focalizate pe accesibilitatea resurselor energetice, a conductelor şi terminalelor, a viitoarele trasee pentru conducte, pe diverse parteneriate etc. Geopolitica este dominată de strategiile resurselor şi în mod deosebit a celor energetice obligându-i pe subiecții săi să ia în considerare ‘’totalitatea preocupărilor actorilor prezenți pe scena internațională" şi fiind în permanență „interesată de calculele unora sau altora, de obiectivele ce vizează cooperarea sau destinderea relațiilor, dar şi utilizarea forței sau de jocurile viclene"[1].

Atentatele teroriste de la 11 septembrie 2001 au avut efecte destabilizatoare asupra geopoliticilor energetice, mai ales asupra celor ale petrolului, Orientul Mijlociu şi cel Apropiat au devenit brusc o zonă nesigură, iar marile economii au realizat că sunt prea dependente de ea. S-a acționat, deci, pentru acțiuni de redistribuire a dependenței pe întreg globul şi ca urmare, au dobândit rapid

* **Colonel, Statul Major General**

[1] Claval, Paul, **Geopolitică şi geostrategie. Gândirea politică, spațiul şi teritoriul în secolul al XX-lea,** Editura Corint, Bucureşti, 2001, p.10.

importanță strategică şi alte zone, s-au declanşat alte competiții, iar interesele naționale au început să capete altă greutate în raport cu cele ale alianțelor, confirmându-se încă o dată că în marile strategii nimic nu poate fi ignorat, cu atât mai mult cu cât într-o perspectivă nu prea îndepărtată şi alte resurse (apa, alimentele etc.) ar putea deveni motive pentru competiții strategice.

Preschimbarea problematicii resurselor energetice într-o problemă de securitate, impune din partea tuturor statelor necesitatea elaborării unor politici energetice şi strategii în domeniu.

Se aminteşte astăzi tot mai obsesiv despre noua ordine mondială, globalizare şi antiglobalizare, războiul asimetric al teroriştilor declanşat împotriva intereselor celor mari ca singura formă de existență, ori doctrina loviturilor preventive ca modalitate unică de a-i pedepsi pe cei care îndrăznesc să apeleze la crime contra umanității (terorism). Miza reală a confruntării dintre marii actori este însă reprezentată de rezervele de hidrocarburi, iar acutizarea lipsei resurselor poate duce la multiplicarea confruntărilor şi chiar la apariția unor noi conflicte armate.

Dacă pe perioada Războiului Rece confruntarea nucleară a putut fi evitată, ambii protagonişti, S.U.A. şi U.R.S.S. conştientizând că miza ideologică (disputa între capitalism şi comunism) nu merita riscul distrugerii omenirii, actuala cauză a conflictelor (controlul regiunilor bogate în rezerve energetice) nu oferă nici un fel de garanții că umanitatea va fi ferită de dezastrul unei confruntări nucleare, cunoscut fiind faptul că tot mai multe state au acces la programe nucleare, care în cele mai multe cazuri nu sunt destinate scopurilor paşnice.

Dar securitatea globală, adică pacea si prosperitatea națiunilor instaurate printr-un sistem instituțional şi legislativ unanim acceptat şi respectat, este amenințată şi de un alt mare pericol aflat în directă conexiune cu rezervele de petrol şi gaze: exploatarea irațională a acestor rezerve, eliminarea în atmosferă a deşeurilor şi reziduurilor, ceea ce creează efectul de seră şi duce la încălzirea climei.

Aceste riscuri şi amenințări de natură ecologică, au atras atenția experților în domeniu asupra consecințelor acestora: topirea calotei glaciare, modificarea anotimpurilor, marile dezastre naturale urmate de migrații de populație, de aceea între securitatea energetică şi cea ecologică există o strânsă corelație, specialiştii din domeniu abordându-le concomitent.

La nivel de experți se apreciază că printre factorii şi tendințele care vor modela omenirea în următorii ani se numără resursele naturale, mediul înconjurător şi economia globală. Aceştia, împreună cu alte provocări ce se manifestă pe plan mondial (creşterea numărului populației globului, resursele energetice, apariția unor noi maladii, lupta pentru extinderea sferelor de influență etc.), vor avea consecințe majore asupra mediului internațional de securitate.

Având în vedere că mediul internațional evoluează neuniform, contextul actual fiind plin de neprevăzut, se poate spune că resursele naturale şi mediul înconjurător au un rol important în menținerea unui echilibru global de securitate.

Globalizarea economică, politică şi culturală, care a stimulat in mod direct competiția pentru resurse, pune într-o nouă lumină şi raporturile dintre state, economii, piețe regionale şi internaționale.

Politica de securitate în domeniul energetic, este cadrul care descrie modul cum o țară asigură securitatea statului şi a cetățenilor din acest punct de vedere şi se elaborează sub forma unui document care poate fi numit plan, strategie, concept sau doctrină.

Politica de securitate energetică se referă atât la prezent cât şi la viitor, pentru că defineşte interesele vitale ale națiunilor şi stabileşte liniile de acțiune pentru a face față nevoilor prezente şi viitoare şi a gestiona evoluțiile in domeniu. Ea cuprinde o gamă largă de subiecte pe care le abordează. în încercarea de a defini atât riscurile, vulnerabilitățile şi amenințările interne, cât şi externe privitor la securitatea energetică a țării. Altfel spus, politica de securitate energetică caută să închege şi să coordoneze contribuțiile tuturor responsabililor în domeniul resurselor energetice, în funcție de interesele şi amenințările considerate cele mai importante.

Definirea conceptului de securitate energetică a intrat în preocupările conducerii politico-militare a statelor din spațiul euroatlantic, şi nu numai, în perioada Războiului Rece şi în special după primul „şoc al petrolului". Prin această abordare, securitatea energetică a devenit un concept menit să definească, să apere şi să promoveze valorile, interesele şi necesitățile din acest domeniu al securității națiunilor, comunităților sociale, statelor naționale şi cetățenilor acestora, reducând impactul dependenței de resursele energetice externe şi asigurând, pe cât posibil, independența energetică a acestora. În ultimul deceniu al secolului XX şi primul deceniu al secolului XXI, datorită schimbărilor profunde produse în plan regional, zonal şi internațional şi a actorilor care activează în aceste spații, majoritatea statelor naționale, democratice şi-au reconsiderat doctrinele, politicile, strategiile şi legislațiile în materie de resurse energetice.

Politica de securitate energetică înglobează ansamblul de principii, concepții şi orientări asumate de un actor, pe fundamentul cărora se stabilesc, într-un anumit context geopolitic soluțiile de prospectare şi exploatare geologică, orientările şi strategiile de acțiune în plan intern şi internațional, precum şi utilizarea resurselor energetice proprii pentru protejarea, apărarea şi promovarea intereselor actorului respectiv.

Politica de securitate în domeniul energetic al unei entități socio-politice este subordonată ideologiile şi doctrinele pe suportul cărora se construieşte sistemul şi regimul politic. Practica a demonstrat că la fiecare schimbare de administrație şi sistem politic, agenda publică include ample dezbateri cu privire la opțiunile de securitate energetică ale acesteia. Noua administrație este interesată de alegerea opțiunilor, precum şi de obținerea garanțiilor de securitate energetică din partea partenerilor interni şi externi din zona de interes strategic național.

Politica de securitate energetică se operaționalizează prin măsuri de ordin diplomatic, economic, juridic, informațional, ştiințific, ecologic etc., care sunt inițiate şi desfăşurate de către puterile statale - legislativă, executivă etc. - în orice situație s-ar afla națiunea respectivă, iar viabilitatea acestora este dată de încorporarea cerințelor politicilor instituționale, publice şi sociale.

Indiferent de mediul de securitate, soluțiile la problemele de interes comun sunt abordate, de regulă, în cadru național şi regional şi impune statelor, forțelor politice, organizațiilor guvernamentale, non-guvernamentale sau civice, liderilor şi

reprezentanților diferitelor mişcări politice să-şi asume răspunderea directă pentru securitatea energetică comună.

Imperativul ca un stat să-şi elaboreze o politică de securitate energetică coerentă şi detaliată rezultă în principal, din motive cum ar fi:

- să furnizeze guvernului statului respectiv posibilitatea de a trata toate riscurile şi amenințările din domeniu energetic într-o manieră coerentă;
- să mărească eficiența sectorului energetică prin optimizarea sprijinului tuturor structurilor responsabile din acest domeniu;
- consolidarea încrederii şi cooperării la nivel regional şi internațional.

Procesul de realizare a politicii de securitate energetică trebuie să aibă drept premise primatul intereselor, valorilor şi necesităților sociale ale majorității față de cele de grup socio-politic.

Politica de securitate energetică e necesar să fie definită şi analizată din perspectiva necesităților sociale, deoarece aceasta rezultă din faptul că procesul de construire a securității în general are drept finalitate unele cerințe care privesc securitatea națională în general, independența energetică, evitarea presiunilor de ordin politic din partea unor actori internaționali, asigurarea dezvoltării economice a statului, a bunăstării cetățenilor etc.

Societatea contemporană şi soluțiile imaginate pentru problemele sale, demonstrează complexitatea securității energetice în condițiile în care mediul de securitate se află într-o continuă remodelare şi schimbare. Pentru provocări noi, se cer soluții adecvate care să răspundă realităților, de aceea asigurarea securității energetice reprezintă un proces continuu şi complex, extins asupra unui spectru larg de domenii, relații şi interdependențe, destinat promovării intereselor şi obiectivelor de securitate ale statului, societății şi cetățeanului.

În percepția generală, mediul de securitate este definit ca un sistem şi ca orice sistem de securitate are nevoie de echilibru funcțional şi integrativ răspunzând acestui postulat prin subsistemele pe care le susține: economic, politic, juridic-normativ etc.

Pentru a acționa conform intereselor de securitate, puterea politică trebuie să decidă în cunoştință de cauză asupra modalităților de utilizare a resurselor care asigură viabilitatea politicii de securitate energetică. Hotărârea reprezintă în esență, un proces rațional de alegere, dintr-un număr oarecare de posibilități, pe baza informațiilor deținute, a unei linii de acțiune. în scopul atingerii obiectivelor stabilite şi concomitent se constituie în materializarea cunoaşterii oportunităților şi posibilităților de acțiune.

Strategia de securitate energetică este un instrument prin care actorii din mediul internațional îşi proiectează obiectivele de politică energetică în funcție de amenințările şi riscurile cu care se confruntă, de modalitățile prin care aceştia decid să le elimine şi, nu în ultimul rând, de resursele de care dispun pentru a face acest lucru.

Elaborarea strategiilor de securitate energetică, dar şi paşii care trebuie urmăriți, modul cum se scriu şi se adoptă ca instrumente de politică diferă de la o țară la alta, admițându-se de regulă că pentru elaborarea unei strategii în domeniul energetic trebuie parcurse 4 sau 5 etape.

Cercetarea şi analiza mediului internațional şi intern de securitate energetică

constituie o etapă importantă, în acest stadiu se procedează la identificarea nevoilor de energie la nivelul tuturor consumatorilor din societate, la aprecierea posibilităților de procurare şi de transport al energiei la prețuri acceptabile şi suportabile pentru consumatori şi, nu în ultimul rând, se identifică impactul consumului de energie asupra mediului natural. Analiza amenințărilor la adresa securității energetice, identificarea vulnerabilităților, dar şi a capacității de a reacționa la acestea constituie - alt pas în elaborarea strategiei de securitate energetică. Investigarea modului în care amenințările ar putea să exploateze vulnerabilitățile şi a riscurilor cu care ar putea să se confrunte un actor în realizarea unei securități energetice eficiente este una, poate, dintre cele mai importante etape ale construirii unei strategii. Sunt utilizate diferite tehnici şi instrumente, însă metoda cea mai folosită este, ca şi în cazul scenariilor metoda SWOT (Strenghts-Weaknesses-Opportunities-Threats)[2].

Elaborarea proiectului de strategie revine echipei de experți şi analişti care este angrenată în acest scop de factorul politic de decizie cu atribuții în domeniu. Prezentarea sa pentru dezbatere publică şi apoi supunerea spre aprobare forului legislativ revine instituției/ actorului cu răspundere în domeniul securității. După aprobarea proiectului în forul legislativ se trece la materializarea în practică a prevederilor şi la analiza periodică a modului de aplicare în practica socială, cu acest prilej se aduc şi unele corecturi şi adaptări în conținutul scenariului şi al alocării de resurse.

În încheiere putem aprecia că, în contextul actual al globalizării şi al amenințărilor asimetrice la adresa securității naționale, securitatea energetică are un rol fundamental în cadrul studiilor de securitate, atunci când puterea politică, presupus obiectivă, echidistantă şi preocupată de prosperitatea unei națiuni doreşte ca declarațiile sale politice să coincidă cu realizările palpabile şi evidente ale societății pe care pretinde că o reprezintă.

Bibliografie:

[1] CLAVAL, Paul, *Geopolitică şi geostrategie. Gândirea politică, spațiul şi teritoriul în secolul al XX-lea,* Editura Corint, Bucureşti, 2001, p.10

[2] MATAKIVITI, Anare, *SWOT Analysis Training Report.1*, www.sopac.org/tiki-download_file.php?fileId=60

[2] Matakiviti, Anare, *SWOT Analysis Training Report.1*, www.sopac.org/tiki-download_file.php?fileId=60

RĂZBOIUL CALD – RĂZBOIUL RECE – RĂZBOIUL GLOBAL. PACEA ÎN ARMURA TERORII

Dr. Costinel PETRACHE*

Defence vs Security in XXI century – Defence and security in global space – Geopolical an geostrategical determinations and constraints of national defence and security – Conceptual and operational dimension of national defence in the ecuation of clasic affirmation – Security, fundamental concept of international security – Ineluctable becomingly of war - Building peace through war - Belligerent peace(!) – The war of last generation and „eternal peace"

1. Apărare vs securitate. Ce se întâmplă?

Secolul XXI. Apărarea şi securitatea, în practica şi filozofia care le exprimă geopolitic şi geostrategic cel mai bine, trăiesc conceptual, sub presiunea unui dramatism el însuşi asimetric, condiția redefinirii. A redefinirii prin circumstanțializarea lor operațională la realitățile de fond ale secolului XXI. De fapt, în secolul în care, iată, abia am intrat totul se află sub semnul grăbit şi, nu de puține ori, incert al redefinirii. Secolul vitezei, cum ne plăcea, stârnindu-ne excesiv orgoliul, să spunem secolului în care am aflat că se poate călători cu o viteză de multe ori superioară vitezei de propagare a sunetului, şi-a făcut datoria. Secolul XXI imprimă deja stării sociale, în toată complexitatea devenirii umane, alte coordonate. Ciclurile devenirii strategice – în economie, ştiință, tehnologie, viață, moarte, iubire, cunoaştere, dezvoltare, război, pace –, s-au comprimat la maxim, atât încât explozia ne pare iminentă, dacă nu cumva deja se produce, dar noi, sub presiunea altor percepții, ticluit deformatoare, nu îi mai luăm seama. *Apărarea* şi *securitatea*, ca stări ale condiției şi necesității umane, în expresia ei națională, multinațională sau globală, de asemenea.

Globalizarea nu iartă nimic. Nu iartă educația, cultura, informația, masa de prânz sau micul dejun, mersul pe jos sau zborul cosmic, libertatea genetică sau moartea clinică, paharul de cola sau pilula anticoncepțională, războiul şi pacea, ținuta vestimentară sau designul matrimonial, iubirea şi ura, securitatea şi insecuritatea, binele şi răul, țările mici sau țările mari ... nimic nu iartă, de parcă nici Pământul însuşi nu îi mai ajunge. *Apărarea* şi *securitatea*, concepte fundamentale ale existenței naționale în secolul XX, departe de se globaliza, dar tinzând spre globalizare, trăiesc imperativ metamorfoza strategică a reconsiderării. Deşi mai toate statele vehiculează politic strategii şi programe relative la propria lor apărare şi securitate – documente laborioase, convingătoare şi pretins infailibile doctrinar şi filozofic, niciunul dintre ele nu îşi centrează exclusiv încrederea absolută în acestea, existând în fiecare caz ipoteze de salvgardare orientate spre alianțe, coaliții sau, pur şi simplu, spre activarea ad-hoc a unor complementarități şi afinități politice sau ideologice potențiale.

* **Colonel (r.), Gândirea Militară Românească**

Bunăoară, *apărarea* şi *securitatea*, produse de maximă prețuire pe piața liberă a globalizării, au încetat să mai fie apanajul construcției exclusive a unui singur stat, indiferent de puterea şi de disponibilitățile sale militare, eficiența practică a acestor concepte putându-se afirma doar în contextul determinat al solidarității multinaționale. Din această perspectivă, a indivizibilității angajamentului şi operei colective, este abordată problematica apărării şi a securității, căreia, nu din prejudecăți păgubitoare, ci din considerente mai degrabă sentimentale, continuăm să îi atribuim valoare şi conotații naționale, până la un punct justificate, totuşi. De ce? Întru cât, sentimentul național al apărării şi al securității nu poate fi disociat caracterului pragmatic şi necesar al apărării şi securității colective. Dimpotrivă, angajarea explicită a dimensiunii naționale în creuzetul multinațional al apărării şi securității colective, conferă acesteia autoritate, credibilitate, distincție, perspectivă şi, nu în ultimul rând, personalitate. Dar o altfel de personalitate, o personalitate în care regăsim deopotrivă inevitabile valențe globale şi statornice nuclee locale. Aceasta, cu atât mai mult acum, în condițiile în care fiecare clipă de pace ne pare livrată în armura înfricoşătoare a terorii.

2. Războiul cald – războiul rece – războiul global

Al doilea Război Mondial, de departe cea mai sângeroasă dintre înfruntările de care a fost în stare specia umană, a coşmarizat conştiința secolului XX. Recursul la memoria fumegândă a durerii mondiale şi remuşcările alienării noastre istorice ne-au împins spre soluțiile irepetabilității. Au fost create instituțiile internaționale al căror obiect de conştiință şi de activitate l-au constituit construcția şi apărarea păcii, consolidarea încrederii între state, evitarea războiului, asigurarea unui climat internațional de linişte şi consens asupra păcii. *Războiul cald* se terminase. Pe fondul acestor preocupări asumate şi aplicate spre a împiedica repetarea coşmarului, s-a impus ***Organizația Națiunilor Unite*** care, prin ***Carta*** adoptată la 26 iunie 1945, la San Francisco, în numele popoarelor semnatare, ca într-o resurecție ridicată la puterea responsabilității planetare, hotăra că, istoric, este timpul *„să izbăvim generațiile viitoare de flagelul războiului, care, în decursul unei vieți de om, a provocat în două rânduri omenirii suferințe nespuse; să ne reafirmăm credința în drepturile fundamentale ale omului, în demnitatea şi valoarea persoanei umane, în egalitatea în drepturi a bărbaților şi femeilor, precum şi a națiunilor mari şi mici; să creăm condițiile necesare menținerii justiției şi respectării obligațiilor decurgând din tratate şi alte izvoare ale dreptului internațional; să favorizăm progresul social şi instaurarea unor condiții mai bune de trai într-o mai mare libertate; să practicăm toleranța şi să trăim în pace unul cu celălalt, ca buni vecini; să ne unim forțele pentru menținerea păcii şi a securității internaționale; să acceptăm principii şi să instituim metode care să garanteze că forța armată nu va fi folosită altfel decât în interes comun; să folosim instituțiile internaționale pentru favorizarea progresului economic şi social al tuturor popoarelor.”*[1]

Acestea au fost, în forma utopiei clădită din răni, remuşcări şi speranțe, deciziile cumpănite ale popoarelor semnatare, când Planeta încă fumega a dezastru şi încă purta pe piept sângele care îi năclăise continentele. Dar, previzibil şi inevitabil, se produce clivajul ideologic al Lumii, cu consecințe directe în consolidarea politico-

militară a blocurilor multinaționale care o exprimau. Divizarea politico-militară a Planetei prinde, grăbit şi sigur, contururi exacte. La 4 aprilie 1949 este adoptat şi semnat la Washington ***Tratatul Atlanticului de Nord***, în al cărui preambul, prin voința statelor semnatare, se afirmă că acestea sunt *„Hotărâte să apere libertatea popoarelor, moştenirea comună şi civilizația lor, bazate pe principiile democrației, libertății individuale şi supremația dreptului; doritoare să favorizeze bunăstarea şi stabilitatea în regiunea Atlanticului de Nord; hotărâte să îşi unească eforturile pentru apărarea colectivă şi pentru apărarea păcii şi a securității."*[2] Ceva rău în intenția sa primordială? Nimic nu putea fi mai frumos! Dar, „cortina de fier" nu se putea consacra istoric decât în măsura în care avea de-o parte şi de alta forțe ireconciliabile politic, social, militar şi ideologic. În 1955, la 14 mai, este semnat în capitala Poloniei şi asumat de către statele europene care trecuseră proba copilăriei totalitare ***Tratatul de prietenie, colaborare şi asistență mutuală***, în care părțile contractantante *„ îşi reafirmă năzuința de a crea un sistem de securitate colectivă în Europa, bazat pe participarea tuturor statelor europene, indiferent de orânduirea lor socială şi de stat, ceea ce ar permite unirea eforturilor lor în interesul asigurării păcii în Europa..."*[3] Ceva rău în intenția sa programatică? Nicidecum, nimic nu putea fi mai paşnic! Bunăoară, cele mai bune intenții, premise declarative dintre cele mai sigure pentru instaurarea unui îndelungat climat de pace, dar, fiorii ne iau în primire şira spinării(!), vreme de o jumătate de secol a urmat ceea ce istoria a consemnat ca fiind *„războiul rece"*. Ştim bine ce a urmat. Lumea, muşcând vârtos din declinul raționalității, a intrat într-o dementă cursă a înarmărilor. Arsenalele nucleare au devenit măsura de necontestat a forței, a distrugerii, a diferenței, dar şi a iraționalității ajunse la limita proximă a pierzaniei. *Nordul* şi *Sudul* au devenit repere pedagogice ale contrastelor dintre dezvoltare şi subdezvoltare, dezvoltarea în care spațiul începe să însemne din ce în ce mai puțin, şi subdezvoltare, subdezvoltarea ca piesă primitivă adăpostită cu o suspectă grijă în aula uui muzeu modern aflat, însă, pe un greu de gestionat butoi cu pulbere; *Estul* şi *Vestul* au proclamat, parcă pe vecie, din rațiuni determinate de o nefastă alienare ideologică, cea mai tragică ruptură intre oameni din câte a cunoscut istoria. Libertățile fundamentale ale omului – jucate, speculate şi şantajate politic şi ideologic, deveniseră produsele prin care, într-un sens sau altul, era afirmată condiția socială a sute de milioane de oameni. Dumnezeu era şi este Unul, dar fiecare popor, fiecare națiune era obligată, politic şi ideologic, să creadă într-Altul. Societăților de consum din Vest, „decadente" şi aflate pe malul prăpastiei şi al dispariției istorice(!), le răspundeau, într-o asimetrie împinsă halucinant spre „perfecțiune", societățile din Est, societățile raționalizate până până la absurd de filozofia megalomanică a autarhizării. Dar, se părea că ecuația bipolară a scindării planetare dă, totuşi, rezultate: posibilitatea izbucnirii unor conflicte de mare amploare a fost redusă semnificativ; puterea ... marilor puteri care gestionau, totuşi, treburile văzute ori nevăzute ale Planetei, fusese conservată până la limita promovării nestingherite a propriilor interese; inegalitățile de tot felul din spațiul internațional s-au accentuat dramatic; determinările războiului şi premisele păcii decurgeau din filozofii şi doctrine nu numai diferite, ci şi fundamental opuse; recurgerea la forță şi la amenințarea cu forță întreținea cotidian condiția încordării internaționale; definirea agresiunii devenise moneda de schimb în înțelegerile dosite de holurile multi-rol ale

organizațiilor mondiale care reclamau cu pompă vocația păcii şi a destinderii; cea mai impresionantă acumulare de armamente convenționale din istoria omenirii îngreuna şi sufoca destinul laborios controlat al aproximativ patru miliarde de oameni; de o parte şi de alta a „cortinei de fier" şi nu numai valorile fundamentale ale devenirii umane – libertatea, democrația, prosperitatea, neîngrădirea credinței – , erau afirmate contrariu, în fiecare dintre cazuri frizându-se dogmatic absolutul. În cele din urmă, când divizarea Planetei risca să tulbure grav liniştea încă unui secol, în cancelariile cardinale ale Lumii, retrase la adăpostul valurilor malteze, s-a ajuns la concluzia că *„războiul rece", ca soluție*, *nu este nicidecum soluția*, perpetuarea acestuia, oricât şi în oricare din formele care l-au consacrat, sau în forme încă nedescoperite, putând să compromită anulator viitorul însuşi al omenirii. În consecință, s-a adoptat bipolar, cu acordul mai mult sau mai puțin tacit al puterilor conexe sau complementare, concluzia că „războiul rece" trebuie stins, trebuie să i se pună capăt, trebuie lăsat analitic şi exploratoriu în seama detaşată a trecutului. Statele din blocul comunist şi-au recâştigat libertatea, libertate care, pentru unele dintre ele, a însemnat intrarea într-o perioadă ce ar fi putut însemna colapsul național-statal. Alte țări au învățat greu ce înseamnă libertatea, neexistând certitudinea că „lecția" despre libertate a fost temeinic şi corect însuşită. Orientarea spre Occident a devenit tabu, dar, în mai toate situațiile societal–statale, i-au lipsit caracterul şi substanța programatică. Procesele democratice, la început difuze, neclare, haotice, violente endemic, au evoluat cu o rapiditate extremă, semn că aşteptarea istorică la care fuseseră constrânse îşi epuizase răbdarea. În extensie internațională, destrămarea imperiului totalitar sovietic, a blocului comunist şi instaurarea largă şi necontrolată a opțiunilor pentru o dezvoltare democratică, precum şi relaxarea prudenței şi a suspiciunii internaționale, au constituit premisele instaurării celei mai mari şi mai periculoase provocări a acestui început de secol, dacă nu cumva a întregului veac XXI – ***terorismul***. Terorismul, angajat prin metode, tehnici, procedee şi obiective într-un spațiu foarte larg de exprimare, subsumând, în fapt, toate celelalte pericole, riscuri şi amenințări care pun în ecuația gravă a neliniştii soarta omenirii în acest secol: criminalitatea transfrontalieră, crima organizată, traficul ilicit de droguri, arme, persoane, materiale nucleare, spălarea banilor etc. Consecințele nemijlocite ale proliferării exacerbate a acestor pericole şi amenințări au fost sensibil şi provocator recepționate de două dintre domeniile care fundamentează independența, suveranitatea şi, chiar, existența statală a oricărei țări – *apărarea* şi *securitatea națională*. Pentru că, nu putem să nu admitem, în oricare dintre ipostazele în care s-ar produce, aceste pericole şi amenințări afectează direct securitatea națională şi, prin extensie metodologică şi acțională, securitatea internațională şi globală. Terorismul nu are ideologie, obiective statornice, ținte aflate în câmpul preferabilității afişate, vectori de consacrare instituționalizați, surse şi resurse de susținere cunoscute şi proclamate ca atare, nu are frontiere terestre, maritime sau aeriene, după cum nu are, în mediul social global, domenii anume de manifestare violentă; nu, terorismul loveşte pretutindeni. Orice vulnerabilitate economică, politică, militară, judiciară, culturală, demografică şi de orice altă natură reprezintă o oportunitate pe care terorismul o valorifică, din nefericire, exemplar. Terorismul, ca fenomen social de maximă gravitate ontologică, a amprentat într-atât de adânc şi larg procesul

globalizării, încât nu greşim nicicum dacă afirmăm că, întreținându-l oponențial, a devenit, simptomatic, parte a procesului. Bunăoară, terorismul global este o realitate, o realitate care determină, iată, practic, caracteristica beligerantă fundamentală a secolului în care ne aflăm – ***războiul global***.

3. Pacea în armura terorii

În acest context, problema însăşi a păcii este una globală. Pacea nu poate fi divizată şi apărată prin utilizarea incertă a forței, după cum nici nu se pot ridica „cetăți" inexpugnabile ale păcii sau în apărarea păcii, nu se pot croi „insule" de pace şi prosperitate. Indivizibilitatea păcii, în dimensiunea ei planetară, a devenit o realitate care ne obligă cursiv să îi subsumăm totalitatea eforturilor de care dispune umanitatea. Oricât ar părea de paradoxal, în prezent, pacea „respiră" spasmodic, respiră plumbos, respiră cu teamă, între terorism şi antiterorism, între terorism şi contraterorism, între Nord şi Sud, între prosperitatea luxuriantă a celor puțini şi sărăcia umilitoare a celor mulți, între „stânga" şi „dreapta", între credințele determinate metafizic de acelaşi Dumnezeu, între terorismul global şi războiul global împotriva sa. Proiectele istorice consacrate construcției globale a păcii au redevenit stringente, cu atât mai mult cu cât pericolele la adresa sa sunt nu numai mai perfide, ci şi, practic, de necuprins, de negestionat. Chiar şi ca absență a războiului, pacea a devenit o incertitudine cronică, mai cu seamă în contextul redefinirii şi al reafirmării noilor interese geopolitice şi geostrategice care angajează global o nouă ordine internațională. Organizații, guvernamentale şi nonguvernametale, asociații de largă deschidere culturală, unele cu consacrată vocație universală, militează constant, dar într-un neconvingător limbaj de lemn, pentru afirmarea cursivă a păcii, din păcate, însă, doar a păcii ca alternativă oponențială a războiului. Detaliile organice ale păcii plenare – pacea socială, pacea religioasă, pacea politică, pacea ideologică, pacea culturală – sunt luate în atenție disparat, discontinuu, în salturi subiectivate de jocul circumstanțelor utile. Este, poate, motivul pentru care pacea în chiar interiorul păcii este, la rându-i, ea însăşi o incertitudine, o incertitudine aflată permanent sub greutatea anonimă a retoricii de (falsă) salvgardare. Revoluțiile – roşii sau brune, portocalii sau verzi, toate asumându-şi proclamat şi condiția păcii, cel puțin în ipostaza sa imediată – pacea socială, par a-şi fi ratat social credibilitatea, cu atât mai mult cu cât istoria ne-a demonstrat că în acelaşi spațiu, geografic şi geoistoric, aceeaşi revoluție este irepetabilă. Se pare că, în social, metoda schimbării prin revoluții atribuite cromatic unei anume culori este sortită ireversibil desuetitudinii. Cel puțin, eu manifest o asemenea opinie, întemeiată pe analiza post-factuală a evoluției istorice a societăților statale, de la 1789 până mai ieri. Astăzi, pe toate palierele de afirmare socială şi național–statală, când trăim, comprimate la maxim, ciclurile strategice ale devenirii, pacea subzistă prin prețul plătit terorii spre a ne îngădui libertatea de a nu ne îndoi de propria noastră existență. Dar, să nu uităm, în armura terorii, pacea ne apare drept un bibelou, un bibelou din porțelanurile cele mai fine, de care, nouă, celor care ne-o dorim într-atât, aproape că ne este teamă să ne atingem.

Bibliografie:

[1] **Carta ONU,** Anexa 1, Editura Politică, Bucureşti, 1989.
[2] **Tratatul Atlanticului de Nord**, Washington DC, 4 aprilie 1949.
[3] **Tratatul de la Varşovia**, Editura Politică, Bucureşti, 1984.

DIMENSIUNI ŞI PLANURI DE ACȚIUNE ALE ALIANȚELOR POLITICO-MILITARE

Iulian MĂRGĂRIT*

Focus conflicts in recent decades, fairly high probability of perpetuation and consistently high number of conflicts taking place in the world at this time are clear answers to questions of humanity on the need of alliances and political coalitions and military bases on the analysis projection of their future.

Istoria consemnează o sumă de definiții ale alianțelor politico-militare însă părerea unanimă a specialiştilor este că nici una dintre aceste definiții nu mai caracterizează acum, pe deplin acest concept. Este şi greu să defineşti ceva atât de complex, astfel că fiecare analist evidențiază o anumită latură, sau dimensiune a conceptului de alianță în defavoarea alteia.

Dezbaterea geopolitica poate arăta fără îndoiala atât permanenta transfomare a conceptului de alianță cît şi dimensiunile acestuia sub presiunea unei tot mai mari incertitudini energetice la nivel mondial.

Reconstruirea geografiei interesului politico-diplomatic la nivel mondial, în era globalizării este privită ca o politică a proiectului, a cărei dinamică se fundamentează pe suprapunerea intereselor statelor nucleu din cadrul unei alianțe politico-militare, cu cele ale celorlalte statelor aliate, fără a ține seama de afinități conjuncturale[1].

Obiectivul politicii de alianță politico-militară este susținut pe mai multe dimensiuni şi planuri dintre acestea cele mai reprezentative fiind: dimensiunea strategică, dimensiunea spațialității geografice de aplicabilitate a tratatului ce defineşte alianța, şi planul relațional, cultural şi religios în care interacționează actorii geopolitici[2].

Studiul dimensiunilor şi planurilor de acțiune ale alianțelor politico-militare nu este un demers simplu, datorită diverselor domenii de activitate în care se constituie acest sistem de colaborare instituționalizată. O simplă privire asupra acestui sistem de colaborare instituționalizată, numit alianță, aduce în prim planul discuției, o varietate de acțiuni altădată de neimaginat în sfera politicii şi diplomației. Aşadar alături de factorii instituționali şi procedurali, în analiza dimensiunilor de acțiune ale alianțelor, trebuiesc luate în considerare aspecte legate de planul politic, economic, militar, juridic şi armonizate cu relațiile interne şi internaționale dintre actori.

Analiza dimensiunilor şi planurilor mai sus prezentate poate definii stabilitatea unei alianțe politico-militare, evidențiind din punct de vedere strategic avantajle

* **Locotenent colonel docotorand, Comandantul U.M. 01376**

[1] Patricia A. Writsman, **Dangerous Alliances, Proponents of Peace, Weapons of War,** Stanford University Press, Stanford, California, 2004, p. 14.

[2] Cf. Mircea Mureşan, Gheorghe Văduva, **Strategia de parteneriat, parteneriatul strategic**, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I“, Bucureşti, 2005, pp.188-189.

comparative între un stat sau grup de state şi ceilalţi aliaţi, avantaje susţinute de argumente forte cum ar fi: poziţia geo-strategică, reprezentativitate strategică, definirea profilului de furnizor de asistenţă şi securitate la nivelul alianţei respective şi altele.

Din punct de vedere al caracterului, bilateral sau multilateral alianţele, vizează dimensiunile de acţiune anterior prezentate, în sens pozitiv şi omogen urmărind ca în mediul de securitate să se stabilrească şi permanentizeze relaţii cu aspect de egalitate şi legalitate între aliaţi. În prezent toate alianţele sunt declarate ca defensive, prin urmare sunt paşnice, legitime şi licite.

Dimensiunea spaţialităţii geografice de aplicabilitate a tratatului ce defineşte o colaborare instituţionalizată, o poate categorisi în: alianţă regională, transregională, continentală şi globală.

Alianţa regională se constituie din state vecine şi urmăreşte contracararea unui adversar comun, nominalizat sau nu. Alianţa transregională se constituie din state situate la distanţă unul de celălalt, dar în vecinătatea statului nucleu care dă substanţă şi sustenabilitate tratatului. Alianţa continentală se constituie din state care îşi propun să menţină liniştea şi securitatea internaţională pe spaţiul geografic respectiv, nefiind exclus scopul de a schimba ordinea existentă în regiune.

Alianţele globale sunt cele constituite dintr-un număr mare de state, dispuse pe cel puţin două continente, având ca scop asigurarea balanţei de putere şi impunerea dominaţiei la nivel mondial.

Dimensiunea globală poate fi pusă în discuţie pentru alianţele politico militare cu caracter permanent, atunci când este promovată o politică a consensului, dialogului şi a principiilor diplomaţiei preventive. Acest aspect permanentizează subiecte inedite pe agenda oricărei alianţe, asigurând conectarea tuturor aliaţilor la activitaţăţi consultative bazate pe reconstrucţie şi transformare continuuă[3].

Este dimensiunea care reduce sentimentul izolării şi permite accesul la informaţii pentru ţările aliate ce nu au ajuns la nivelul dezvoltării statelor nucleu ale alianţei, asigurînd uniformitate în ceea ce priveşte răspândirea tehnologiilor, ce favorizează creşterea speranţei de viaţă şi ameliorarea stării de sanatate în toate comunităţile umane[4].

Putem aşadar aduce in discuţie locul şi rolul alianţelor politico-militare în contextul globalizării, la început de secol XXI, redefinind relaţiile internaţionale în general, ca intercorelări suficiente şi diferite ale nevoii de stabilitate şi securitate mondială.

Suntem de părere ca, majoritatea alianţelor politico-militare se construiesc în mod relativ similar, cu adaptări minime pentru condiţiile strategice date, singura diferenţă, constând în complexitatea soluţiilor pe care acestea le oferă ca răspunsuri evidente, în mediul sau aria unde funcţionează.

---

[3] Mircea-Dănuţ Chiriac, **Organizaţii şi instituţii politice si de securitate,** Editura Universităţii Naţionale de Apărare, Bucureşti, 2005, p. 85.

[4] Stephen M. Walt, **The Origins of Alliances**, Cornell University Press, Ithaca and London, 1987, p. 5.

O distincție reală între locul şi rolul alianței politico-militare, poate fi furnizată prin evidențierea echilibrului de interese reciproce între efortul planificat şi organizat al acesteia vizându-se în primul rând, relațiile reciproc avantajoase dintre națiuni[5].

Când în ecuație se adaugă şi contradicții în ceece înseamnă aria de acțiune stabilită a fi arie de origine a alianței politico-militare, încep să apară problemele aşaziselor grupuri de reglementare, probleme ce pot depăşi limita de normalitate a relațiilor, pentru care entitatea politico-militară a fost creată,şi care pot da naştere unor riscuri sau amplifica, crize latente într-o varietate de fronturi, în acelaşi timp[6].

În ce ne priveşte, considerăm dimensiunile şi planurile de acțiune ale aliațelor politico-militare, la început de secol, ca pe nişte parametri adaptați tendinței de integrare şi de consolidare a nevoilor de securitate care poartă amprenta creşterii interdependențelor la nivel global, de internaționalizare a informațiilor şi de afirmare a culturii societății civile globale.

Bibliografie:

[1] NATO HANDBOOK, NATO Office of Information and Press, 1110 Brusseles - Belgium, 2001.

[2] CHIRIAC, Mircea-Dănuț, **Organizații şi instituții politice şi de securitate**, Editura Universității Naționale de Apărare, Bucureşti, 2005.

[3] MUREŞAN, Mircea, VĂDUVA, Gheorghe, **Strategia de parteneriat, parteneriatul strategic,** Editura Universității Naționale de Apărare, Bucureşti, 2005.

[4] WALT, Stephen M., **The Origins of Alliances,** Cornell University Press, Ithaca and London, 1987.

[5] WENDZELL, Robert L., **International Politics. Policymakers and Policymaking**, New York, 1981.

[6] WRITSMAN, Patricia A., **Dangerous Alliances, Proponents of Peace, Weapons of War,** Stanford University Press, Stanford, California, 2004.

[5] NATO HANDBOOK, NATO Office of Information and Press, 1110 Brusseles - Belgium, 2001, p. 527.

[6] Robert L. Wendzell, International Politics. Policymakers and Policymaking,New York, 1981, p. 151.

GESTIONAREA CRIZELOR DIN MEDIUL INTERNAȚIONAL DE SECURITATE FĂRĂ IMPLICAREA COMPONENTEI MILITARE

Iulian MĂRGĂRIT*

Compared to the new security challenges, the article tries to bring a different perspective regarding the management of the crisis without military involvement since the risks of a traditional military confrontation have diminished significantly. Intervention of the international community, through the political, diplomatic, economic, can provide plenty of answers to counter risks, use of military instruments remain a last resort.

Măsurile politice şi diplomatice necesare a fi luate în actul de gestionare paşnică a crizelor sunt strâns legate de evoluția politicii externe a marilor actori. Relațiile externe rezumate doar la relațiile comerciale sau doar la ajutorul acordat țărilor în curs de dezvoltare sunt doar paşi timizi, în definirea unei politici externe coerente la nivel mondial, fiind nevoie de transformarea lor într-un proces de cooperare politică care să reprezinte un moment important în exercitarea responsabilităților, drepturilor şi obligațiilor ce-i revin fiecăruia ca actor geopolitic[1].

Dintre măsurile politice şi diplomatice concrete ce pot fi luate în gestionarea paşnică a crizelor vom supune atenției dumneavoastră, controlul politic şi tempo-ul sub control, actiunile diplomatice coordonate, semnalele de consistență-moderare şi iesirea cu succes din criză.

Carta ONU consideră că principala modalitate de rezolvare a oricăror diferende o constituie controlul, mai exact, controlul politic şi tempo – ul sub control. În esența lui, controlul politic este un instrument al politicii, adică o modalitate prin care se evaluează interesele, deosebirile, zonele de confluență şi zonele divergente şi uşurează cautările şi găsirea soluțiilor optime[2].

În relațiile dintre state şi în interiorul acestora, în cadrul structurilor care le compun, controlul politic dublat de dialogul politic se consideră a fi mijlocul cel mai simplu, cel mai util, cel mai la îndemână şi cel mai eficient pentru soluționarea oricăror probleme. Dialogul politic este foarte important, este hotărâtor în rezolvarea crizelor. Chiar dacă, pe parcurs, se poate recurge şi la alte mijloace (economice, informaționale sau de altă natură), în cele din urmă, tot controlul politic dublat de dialogul politic este cel care pune lucrurile la punct. Formele controlului politic pot fi numeroase, independente, netransparente sau transparente ca semnificație şi îl pot transforma pe acesta, cu uşurință în mijloc de investigare a situației, a crizelor şi împrejurărilor în care a avut loc un eveniment sau s-a declanşat o criză.

---

* **Locotenent colonel docotorand, Comandantul U.M. 01376**

[1] Cf. **Controlul parlamentar al sectorului de securitate. Principii, mecanisme şi practici.** Ghid practic pentru parlamentari, Nr. 5 - 2003, p. 82.

[2] Idem.

Presiunea politică sau tempo-ul controlului este o altă formă prin care se încearcă să se impună părților aflate în conflict sau părții opozante, un anumit tip de comportament, în sensul acceptării unor soluții pentru rezolvarea crizei, a diferendelor etnice sau de altă natură, pentru izolarea unui agresor.

Acțiunile diplomatice coordonate şi semnalele de consistență-moderare, sunt specifice procesului accentuat de mondializare şi sunt dependente de factorul economic[3]. Marea majoritate a crizelor acestei planete îşi au cauzele aici, în această realitate, care nu este totdeauna cunoscută, investigată şi înțeleasă în dinamica ei, în legitatea ei. În procesul de gestionare, prin mijloace economice, acțiunile se înscriu în următoarele fluxuri principale: din şi în interiorul statelor naționale pentru rezolvarea crizelor specifice, dinspre statele puternice, cu interese economice globale sau regionale, dinspre marile concerne economice spre zonele lor de interes şi dinspre organismele internaționale[4]. Acțiunile economice vizează, în general, în faza preventivă revigorarea producției, asigurarea locurilor de muncă, creşterea salariilor şi alte măsuri menite să îmbunătățească mediul social, de afaceri şi să optimizeze piața forței de muncă. Există, desigur, şi sancțiuni economice externe, care au menirea de a descuraja generatorii de crize sau de a pune capăt unor conflicte. Statele puternice, marile unități economice transnaționale, ca şi organismele internaționale folosesc o gamă diversificată de forme şi procedee de acțiune dintre care nu lipsesc: sancțiunile economice, embargoul, boicotul şi blocada economică[5].

Ieşirea cu succes din criză şi sprijinul menținerii păcii este instrumentul fundamental al ONU şi se referă la folosirea mijloacelor diplomatice pentru a convinge părțile să înceteze orice ostilitate şi să treacă la negocierea condițiilor de soluționare paşnică a conflictului. Promovând toată gama acțiunilor preventive, Națiunile Unite pot juca un rol important în determinarea părților să înceteze ostilitățile, dar acest lucru nu se poate face decât cu acordul acestora. Din acest motiv acțiunile de iesire din criză şi cele de peacemaking exclud în totalitate folosirea forței împotriva uneia dintre părți, cu scopul de a pune capăt ostilităților. Pentru executarea cu succes a acțiunilor de peacemaking, Națiunile Unite, în temeiul capitolului VIII al Cartei ONU, au intensificat cooperearea atât cu organizațiile regionale, cât şi cu alți actori ai arenei internaționale.

In acest sens, ONU a conlucrat până în prezent cu organizații precum Organization of American States în Haiti, European Union în fosta Iugoslavie, The Economic Community of West African States în Liberia şi Sierra Leone, şi The African Union în Sahara de Vest, regiunea Marilor Lacuri, Sierra Leone, Etiopia şi Eritreea. Observatorii militari ai ONU au cooperat foarte bine cu forțele de peacekeeping ale organizațiilor regionale în Liberia, Sierra Leone, Georgia şi Tadjikistan.

Apreciem că procesul de gestionare a crizelor fără implicarea componentei militare este, un act politic, prin care statele îşi afirmă poziția de răspuns față de sfidările globale, exprimate prin amenințări prezente şi totodată o modalitate prin care

[3] Marshall McLuhan, **Understanding the Media: The Extensions of Man**, New York, 1966, p. 23.
[4] Cf. S Sweeney, Europe, **The State and Globalisation**, Pearson Education, Harlow – Essex, April 2005, p.138.
[5] Cf. George Poede, **Studii de securitate**, Editura Cavallioti, Bucureşti, 2005, p. 96.

se încercă obținerea unui maximum de siguranță, cu un minim de resurse. Ca finalitate extinsă a gestionării crizelor fără implicarea componentei militare apare politica de cooperare, apreciată deopotrivă ca o consecință şi posibilă soluție împotriva amenințărilor globale, de fapt pârghia de realizare a stabilității bazată atât pe echilibrul de putere, cât şi pe legitimitate[6].

Gestionarea crizelor este însă departe de a putea fi schematizată şi rezolvată doar prin măsuri instituționalizate. Un bun exemplu în acest sens îl reprezintă multitudinea de tulburări în domeniul relațiilor internaționale din ultimele două decenii, care au reprezentat adevărate surprize politice.

Bibliografie:

[1] Controlul parlamentar al sectorului de securitate. Principii, mecanisme şi practici. Ghid practic pentru parlamentari, Nr. 5 – 2003.

[2] McLUHAN, Marshall, **Understanding the Media: The Extensions of Man**, New York, 1966.

[3] SWEENEY, S., **Europe, The State and Globalisation**, Pearson Education, Harlow – Essex, April 2005.

[4] POEDE, George, **Studii de securitate**, Editura Cavallioti, Bucureşti, 2005.

[5] FRENCH, Lindley, ALGIERI, Julian şi Franco, **A European Defence Strategy**, Bertelsman Foundation, Gutersloh, 2004.

[6] Cf. Lindley-French, Julian şi Franco Algieri, **A European Defence Strategy**, Bertelsman Foundation,Gutersloh, 2004, p.12.

MUTAȚII SURVENITE ÎN CADRUL CONCEPTULUI DE SECURITATE SUB IMPACTUL GLOBALIZĂRII

Aurelian BĂDULESCU[*]

L'une des grandes préoccupations de la société humaine est la problématique de la sécurité. La sécurité est un concept relationnel qui concerne les individus et les communautés. Par conséquent l'attention des études sur la sécurité a été attirée par la problématique de la sécurité de l'individu, nationale, régionale et globale.

Introducere

Securitatea națională rămâne, şi în contextul începutului sec. XXI, un atribut esențial al statului național, cu ample conexiuni în mediul subregional, regional, şi internațional. Legăturile intrinseci dintre securitatea națională şi celelalte tipuri de securitate rezultă şi din faptul că amenințările şi provocările sec. XXI nu se mai adresează numai segmentului național, ci întregii comunități internaționale, fapt ce determină apariția unor structuri de securitate la toate nivelurile pentru a putea gestiona crizele ce apar la un moment dat în domeniul internațional.

1. Mutații survenite la nivel de concept de securitate *națională*, *regională* şi *globală*

1.1.Mutații la nivel de securitate națională

În concepția lui Maslow, în ierarhia nevoilor individului, pe un palier imediat superior nevoii de securitate este nevoia de afiliere. Nevoia de apartenență la comunitate este strâns legată de nevoia de securitate, deoarece comunitatea este o sursă de securitate. „Unde-i unul nu-i putere", spune poetul exprimând un crez profund înrădăcinat în mentalul colectiv. Comunitatea este o sursă de putere şi securitate. Nici o altă comunitate nu conferă un sentiment mai pregnant de securitate decât națiunea, sub formă de securitate legată de existența unui stat național, suveran, care are capacitatea de a dura ca atare şi de a acționa în cadrul unui sistem mai larg. Națiunea se manifestă în planul organizării politice prin statul suveran, caracterizat printr-un aparat al puterii distinct, jurisdicția asupra unui teritoriu bine demarcat, monopolul asupra puterii coercitive şi caracterul de legitimitate, conferit de un nivel minim de sprijin din partea cetățenilor. Conform analizei lui Barry Buzan, statul se bazează pe trei componente principale: ideea de stat, exprimată prin sentimentul național, baza fizică a statului reprezentată prin populația şi teritoriul acestuia, şi expresia instituțională a statului, concretizată în sistemul politic [1]. Securitatea națională este definită ca asigurarea protecției granițelor naționale, fiind o problemă exclusiv de competența statului şi a reprezentanților acestuia, care o gestionează

[*] **Avocat doctorand, Universitatea Națională de Apărare „Carol I"**

[1] Barry Buzan, **People. States and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era,** Harvester Wheatsheaf, New York. 1991. p. 65.

conform unor reguli clare. În lucrarea sa de referință, Hans Morgenthau se referă la securitatea națională ca „integritate a teritoriului național şi a instituțiilor naționale”[2]. Elementul esențial al acesteia este suveranitatea națională, manifestată prin capacitatea statului de a guverna teritoriul delimitat clar de granițe. Securitatea națională este domeniul de activitate a guvernelor şi elitelor şi se realizează în primul rând prin mijloace naționale (sistem de apărare națională), dar şi prin alianțe şi un echilibru al puterilor. In sensul de securitate națională, conceptul este determinat de pericolul de conflict între state, în cadrul sistemului westfalic, fiecare stat avea dreptul la acțiune autonomă, statele naționale suverane fiind concepute ca „ordini politice separate şi distincte”[3] fără nici o autoritate comună care să le limiteze activitățile. Statele îşi rezolvau disputele singure, deseori prin forță, stabilind relații cu alte state, dar în condiții de cooperare minimă, deoarece realizarea intereselor proprii (naționale) se situa mai presus de alte considerente[34]. Deoarece aranjamentele individuale nu au reuşit să asigure o securitate eficientă şi durabilă, statele, tot mai conştiente de dependențele dintre ele, au simțit nevoia de a le gestiona într-o perspectivă mai largă de abordare a securității. Securitatea colectivă este în primul rând o metodă militară de a asigura apărarea unui stat, dar pe lângă elementul militar, există şi puternice elemente economice şi politice care consolidează interdependențele.

Conceptul clasic de securitate națională, conform căruia statul şi reprezentanții săi dețin monopolul exclusiv asupra problemelor de securitate, suferă, de asemenea, schimbări considerabile. Pentru Ole Weaver situația în care statul deține controlul asupra discursului de securitate prezintă trei probleme majore. În primul rând, fiecare reacție la o problemă de securitate vine din partea statului[3]. În al doilea rând, se accentuează tendința de a considera că amenințările vin din afara statului şi astfel se consfințeşte separarea şi se adânceşte opoziția dintre „noi” şi inamic, ceea ce în opinia lui Weaver duce la militarizarea gândirii. In al treilea rând, deoarece conceptul de securitate are în esență un caracter defensiv, el apără status quo-ul şi astfel exclude realități alternative care ar putea fi preferabile la ceea ce există. Dar în contextul în care paleta amenințărilor se extinde şi include amenințări noi, cum sunt cele la adresa identității, statul nu mai poate fi singurul gestionar al problemelor securității. Noi actori sociali - grupuri sociale, grupuri religioase, minorități etnice, ecologişti, partide politice - pot resimți nevoia de a-şi apăra identitatea şi pot face apel la discursul securitar. Securitatea societală este inclusă de Barry Buzan în cele cinci sectoare de securitate, alături de securitatea militară, politică, economică şi a mediului. Ole Weaver şi Şcoala de la Copenhaga subliniază faptul că securitatea societală nu este numai un sector al securității, ci un obiect distinct de referință. Aceasta cuprinde menținerea identităților naționale colective, a limbilor vernaculare, a culturilor tradiționale, a religiilor şi obiceiurilor unei națiuni[4]. În concepția lui Weaver, criteriul

[2] Hans Morgenthau, **Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace,** New York, 1960, p. 49.

[3] Ole Weaver, *Securitization and Desecuritization* în Ronnie D. Lipschutz (ed.), *On Security,* Clumbia University Press, New York, 1995, p. 55.

[4] Ole Weaver, *Insecurité. Identité: une dialectique sans fin* în *Entre union et Nation:L'Etat en Europe,* coordonatori AA.M. Le Gloannec, Presses de Sciences Po, Paris, 1998, p. 93.

relevant al securității este supraviețuirea, prin urmare, criteriul ultim de supraviețuire a societății este identitatea (națională în special), așa cum criteriul supraviețuirii statului este suveranitatea[36]. Moderniștii consideră națiunea o „comunitate politică imaginară", în formularea consacrată a lui Benedict Anderson, care exprimă caracterul artificial al națiunilor. El argumentează atributul „imaginară" prin faptul că nici chiar membrii celei mai mici națiuni nu se cunosc unii pe alții, nu s-au întâlnit, şi cu toate acestea, în mintea lor există o imagine a comunității lor[5] . In această concepție, apariția națiunii se datorează dezvoltării economice sau este rezultatul unei noi ideologii, naționalismul, care după Gellner, în societățile industrializate dă naştere unor „invenții istorice arbitrare"[6]. Implicațiile în ceea ce priveşte securitatea sunt analizate de Ole Weaver. In aceste comunități de tip național în care oamenii nu s-au întâlnit niciodată, celălalt este diferit şi separat, interdependențele sunt reduse, iar conflictul poate apărea cu uşurință. Fragmentarea face imposibilă apariția unei solidarități colective, ceea ce duce la apariția unor relații de securizare reciprocă[7].

Problematica securității furnizează statelor o bază solidă pentru definirea identității. Lene Hansen remarcă faptul că politicile de securitate nu sunt numai strategii pentru apărarea unui stat ci şi „una dintre practicile cele mai importante prin care statele îşi construiesc identitatea."[8] El continuă argumentul cu ideea că o strategie de securitate națională devine o modalitate de construire a identității naționale prin examinarea amenințărilor care provin din exterior şi prin analizarea diferenței între „interior" (statul) şi „exterior"[9]. Globalizarea impune statelor să se conecteze cu o amploare fără precedent, ceea ce pune sub semnul întrebării semnificația granițelor naționale şi a actorilor statali. Globalizarea este deseori considerată o formă de interdependență maximă la nivelul întregii planete, cu implicația că statele vor deveni actori tot mai lipsiți de putere şi tot mai anacronici. Caracteristica principală a noului mediu de securitate este apariția unor noi riscuri, unele transnaționale ca terorismul, crima organizată, traficul de droguri şi de persoane, sau catastrofe ecologice, altele internaționale ca tensiunile interetnice sau amenințările la adresa democrației şi reformelor. Faptul că aceste pericole se manifestă la nivel transnațional sau subnațional face ca nivelul național al securității să îşi piardă din relevanță. Aceasta intensifică sentimentul de teamă apărut încă din perioada ordinii westfalice, în care fiecare stat avea dreptul de a-şi organiza politica internă şi economia în conformitate cu propriile interese, şi se considera că dreptul de ingerință în afacerile interne va conduce la pierderea suveranității naționale[10] . Pericolele care se întrevăd în prezent izvorăsc din situații în care instituțiile unui singur stat sunt lipsite de autoritate şi legitimitate pentru a soluționa probleme cu

---

[5] Idem.

[6] E. Gellner, *Naționalismul,*.Editura Librom Antet, 2001, p. 26.

[7] Ole Weaver, *Securitization and Desecuritization,* în Ronnie D. Lipschutz (ed.), *On Security,* Columbia University Press, New York, 1995, p. 55.

[8] Lene Hansen, *A Case for Seduction? Evaluating the Postructuralist Conception of Security* in Cooperation and Conflict, vol 32, nr. 4, decembrie 1997, pp. 374-375.

[9] Ibidem, p. 376.

[10] Constantin Hlihor, **Geopolitica şi geostrategia în analiza relațiilor intenționale contemporane,** Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I", Bucureşti, 2005, p.127.

implicații transnaționale. Din acest motiv, la nivel internațional, viziunea securității centrată pe statul național suveran, încă viziunea predominantă la nivelul Națiunilor Unite şi a altor organizații internaționale, se confruntă cu o serie de dificultăți în aflarea unor soluții viabile la problemele de securitate din lumea de azi. Aceasta pune în discuție validitatea unui sistem de securitate bazat pe statul național, sau problema modificărilor care trebuie operate la nivelul statului pentru ca acesta să funcționeze în continuare ca unitate de bază furnizoare de securitate.

Modul în care globalizarea remodelează securitatea şi schimbările pe care aceasta le produce în noua agendă de securitate a statelor este analizat de Ian Clark[11]. Pentru el, în ciuda interdependențelor complexe, statele rămân în continuare jaloane importante în discutarea ordinii mondiale. Globalizarea trebuie văzută ca un proces care impune transformări profunde în însăşi natura statului şi în relațiile din cadrul societății, la nivelul statului. Fără îndoială că statele vor continua să existe, dar funcțiile lor vor fi diferite în noul mediu mondial. De exemplu ele vor trebui în continuare să vegheze la respectarea drepturilor omului. Dar regulile privind suveranitatea şi non-intervenția în treburile interne vor suferi modificări ca parte componentă a acestora adaptări la noua realitate[12]. Din punct de vedere strict militar, analize realiste subliniază că în noul context geopolitic, armele nu mai sunt eficiente din punct de vedere militar şi nu mai pot să asigure securitatea națiunii. Nici cea mai puternică țară nu poate să pregătească, să planifice şi să instruiască trupe pentru mai multe tipuri de acțiuni militare, când pentru fiecare tip de acțiune militară este nevoie de strategii şi tactici specifice, un anumit tip de logistică şi pregătire, şi o concepție distinctă asupra modului de purtare a războiului. Trupele pot fi planificate, instruite, echipate şi comandate pentru a duce un singur tip de război, contra unui singur tip de inamic. Aşa cum se subliniază în literatura de specialitate, de la Sun Tzu la Cesar şi Clausewitz, tacticile trebuie să fie flexibile, dar strategia trebuie să fie fixă, să se bazeze pe obiective clar definite. Aceasta nu poate fi modificată rapid, după cum nu se pot schimba rapid nici modul de pregătire, structurile ierarhice sau armele. Războiul nu mai poate fi privit drept o „continuare , prin alte mijloace, a sferei politice,, cum decretase Clausewitz, ci înfrângerea acesteia. Aceasta impune noi forme de cooperare în domeniul securității.

1.2. Mutații la nivel de securitate regională

Securitatea regională reprezintă un deziderat al lumii contemporane, care nu se poate edifica decât cu aportul tuturor statelor, indiferent de mărimea lor, în cadrul unor structuri de nivel regional, care să garanteze drepturile şi libertățile individuale, să promoveze relații de încredere şi cooperare, iar instituțiile create să asigure un climat de securitate pentru toți membrii.

După dispariția bipolarității, zonele subregionale au intrat în atenția cercetătorilor datorită gravelor probleme care au apărut în politica acestora, în general acolo unde naționalismul este o modalitate de exprimare, care îmbracă, de cele mai

[11] Ian Clark, *Globalization and the post-cold war order*, în John Baylis şi Steve Smith *(ecl), The Globalization of World Politics,* Oxford University Press, 2001, p.646.
[12] Barry Buzan, Ole Waever, **Regions and Powers, The Structure of International Security,** Cambridge University Press, 2003, p. 41.

multe ori, forme imprevizibile de manifestare. Crizele şi conflictele subregionale din Balcani, Transnistria, Caucaz, Orientul Mijlociu şi Africa, care au degenerat în confruntări violente şi chiar războaie locale, au evidenţiat neputinţa organizaţiilor internaţionale de a gestiona tensiuni şi revolte din spaţiul lor de responsabilitate. O primă încercare de a construi conceptual securitatea la un nivel superior nivelului naţional, şi anume la nivel regional, este conceptul de comunitate de securitate propus încă din 1957 de Karl Deutch. Comunitatea de securitate este o construcţie politică, un fel de alianţă realizată pe baze regionale şi politice. Ea se caracterizează prin eliminarea războiului şi a perspectivei unui război din cadrul graniţelor, cu alte cuvinte o comunitate pentru care războiul să devină un fenomen imposibil structural şi inacceptabil conceptual. O astfel de comunitate este posibilă dacă statele care o compun se află în incapacitatea de a organiza acţiuni militare unele împotriva celorlalte, iar conducătorii lor semnează un acord care exclude războiul faţă de celelalte state ca alternativă posibilă de rezolvare a problemelor, indiferent cât de serioase ar putea fi acestea. Pentru Deutch o astfel de comunitate de securitate, compusă din state conduse de guverne separate, care-şi menţin independenţa, este posibilă, în situaţia în care se întrunesc următoarele condiţii: 1) existenţa unei compatibilităţi a valorilor - importantă în special în luarea deciziilor, 2) capacitatea statelor membre de a răspunde rapid, adecvat şi fără a recurge la violenţă, la nevoile, mesajele şi acţiunile tuturor celorlalţi membri, şi 3) caracterul previzibil al comportamentului statelor în toate împrejurările[13].

Conceptul prezintă un interes deosebit pentru promovarea securităţii prin mijloace non militare. În mod special, Uniunea Europeană este o astfel de comunitate de securitate, ca urmare a faptului că procesul de integrare a redus simţitor probabilitatea unui conflict armat între statele membre şi a sporit disponibilitatea factorilor de decizie de a rezolva orice problemă prin mijloace paşnice. În prezent, acţiunile sunt îndreptate preponderent spre armonizarea şi compatibilizarea valorilor şi intereselor şi pe creşterea caracterului previzibil al comportamentelor statelor. Un alt concept de securitate regională este conceptul de complex de securitate propus de Robert Keohane şi Joseph Nye[14]. Complexul de securitate este o regiune caracterizată prin interdependenţe complexe, manifestate printr-o reţea de relaţii care asigură comunicarea nu numai între guvernele respective, ci şi între grupurile de interese din cadrul societăţii. După părerea autorilor, fenomenul se manifestă în mod notabil în Europa şi în Statele Unite. Deoarece aceste legături sunt foarte strânse, diferenţele între problemele economice, militare şi politice se atenuează şi ca urmare, importanţa forţei militare şi rolul acesteia ca arbitru în soluţionarea disputelor şi dezacordurilor scade. Barry Buzan şi Ole Weaver dedică un studiu important securităţii la nivel regional[15]. Ei consideră că în epoca actuală acest nivel are o importanţă mai mare decât nivelurile global şi naţional şi critică atenţia preponderentă acordată nivelului

[13] Karl Deutsch, **The analisis of international relations**, Pearson Higher Education, 1988, ediţia a 3 a, p. 312, www.worldretailstore.com

[14] Robert Keohane, Joseph Nye, **Power and Interdependence: World Politics in Transition,** Boston, Little Brown, 1977, p.31.

[15] Barry Buzan, Ole Waever, **Regions and Powers, The Structure of International Security,** Cambridge University Press, 2003, p. 41.

global în detrimentul celui regional, argumentând că numai interesele Statelor Unite se manifestă la nivel global, în timp ce pentru majoritatea statelor din sistemul internațional nivelul regional este cel crucial. Ei consideră că acesta este nivelul la care pot fi cel mai bine înțelese relațiile de amiciție şi adversitate, deoarece permite luarea în considerație atât a factorilor interni cât şi a actorilor globali. Buzan şi Weaver înțeleg regiunile de securitate ca subsisteme definite de tipare de practici şi interacțiuni de securitate, care au un caracter intern. Aceste tipare sunt generate în cadrul regiunii, şi sunt influențate de cadrul general care cuprinde condițiile istorice, politice şi culturale, religioase dar şi geografice. Regiunile nu sunt definite arbitrar, ele sunt substructuri ale sistemului internațional şi se definesc ca atare prin intensitatea relativă a interdependențelor de securitate între un grup de unități, în contrast cu lipsa interdependențelor dintre această entitate şi unitățile care o înconjoară.

După părerea celor doi autori, incapacitatea de a înțelege importanța regiunilor, o deficiență de care suferă şi teoria ciocnirii civilizațiilor a lui Huntington, a dus în perioada Războiului Rece la dezastrele politicilor din Asia de Sud-Est, Orientul Mijlociu, Africa de Sud şi sudul Asiei, iar subestimarea importanței regiunilor în această perioadă ar putea avea costuri şi mai mari. Importanța regiunilor este amplificată de faptul că la acest nivel se constituie complexele de securitate, regiuni privite prin prisma securității, „un set de unități a căror procese majore de securizare, desecurizare sau ambele sunt legate atât de mult între ele încât problemele lor de securitate nu pot fi analizate sau rezolvate separat unele de altele” [16]. Un complex de securitate este identificat în funcție de gradul de interdependență între țări şi poate fi pozitiv sau negativ. Spre exemplu, relațiile de întrajutorare dintre Suedia şi Finlanda sunt pozitive, în timp ce legăturile dintre Iran, Irak şi Arabia Saudită sunt negative având în vedere divergențele ce au marcat istoria recentă a acestor țări[17]. Modul de funcționare a complexelor de securitate rezultă şi din modul de desfăşurare a războaielor. În majoritatea conflictelor care au degenerat în războaie în zona Asiei de Sud, acestea nu au avut nici un fel de influență asupra Asiei de Sud-Est şi invers. De asemenea complexele de securitate sunt specifice pe diferite zone subregionale, în Asia de Sud complexul de securitate este perceput între India şi Pakistan, iar în Asia de Sud-Est, între ASEAN şi Vietnam. Există pe toate continentele nenumărate organizații şi organisme subregionale, care îşi propun diverse obiective, din care şi securitatea face parte integrantă. Dintre acestea relevante pentru România sunt: *Procesul de cooperare din Europa de Sud-Est (SEECP); Inițiativa Central Europeană (ICE); Acordul de Liber Schimb Central-European (CEFTA); Procesul de Cooperare Dunăreană; Inițiativa de Cooperare în Sud-Estul Europei (SECI); Cooperarea Economică a Mării Negre (CEMN);*

Aceste complexe de securitate sunt relevante pentru România din cel puțin trei motive. În primul rând pentru faptul că România face parte din toate aceste complexe, fiind astfel interesată şi implicată în mod direct în activitatea acestora. În al doilea rând, pentru ca procesele care se derulează în cadrul lor contribuie la

[16] Barry BUZAN, **Popoarele, statele şi teama**, Editura Cartier, Chişinău, 2000, p.196.
[17] Ibidem, p.199.

sporirea nivelului de cooperare şi încredere dintre statele constitutive şi prin aceasta se sporeşte starea de securitate a lor, deci şi a României. În al treilea rând, pentru faptul că aceste complexe reprezintă un cadru de dialog şi de afirmare a României ca stat cu un anumit rol în stabilitatea şi securitatea regională. Încercând să elaboreze o analiză a unor variante posibile de subsisteme regionale de securitate, Barry Buzan semnalează existența a două condiții generale care explică de ce un complex de securitate poate fi greu de realizat. Prima condiție este aceea că în unele zone statele sunt slabe, întrucât puterea lor nu se proiectează prea mult, dincolo de propriile lor granițe. Astfel de state au perspective de securitate orientate către interior, neexistând între ele o interacțiune de securitate care să genereze un complex local (de exemplu unele părți din Africa, state mici din Oceanul Pacific). A doua condiție se produce atunci când prezența directă a puterilor exterioare într-o regiune este suficient de solidă ca sa suprime acțiunea normală a dinamicii securității în rândul statelor. Această condiție autorul o numeşte *acoperire*[18]. Sub această *acoperire* nu se poate vedea cu claritate care este dinamica securității locale şi nu se poate identifica un complex local. Tot în lucrarea „*Popoarele, statele şi teama*", B. Buzan explică de ce este aşa de greu să localizăm granițele complexelor de securitate atunci când ele există. Autorul identifică trei condiții: prima constă în faptul că granițele dintre două complexe de securitate se dizolvă într-o schimbare majoră a modelului dinamicii securității regionale; cea de-a doua implică existența unei interdependențe unilaterale a securității, care se produce atunci când complexele superioare şi inferioare sunt adiacente fizic (exemplu China, India, Vietnam); cea de-a treia dificultate în identificarea granițelor complexelor este cauzată de situațiile în care două sau mai multe noduri de interdependență a securității există într-un grup de state, care oferă şi temeiurile pentru a fi considerate drept un singur complex. [19] Schimbările internaționale suportate de orice complex local de securitate existent sunt numeroase şi continue, punându-se astfel problema menținerii structurii sale esențiale. Dacă structura sa esențială se modifică în interiorul granițelor, aceasta poate fi rezultatul unor modificări decisive în distribuția puterii datorită unor conflicte (de exemplu ASEAN). Există posibilitatea ca structura esențială a complexului să fie alterată prin expansiunea sau restrângerea granițelor existente, astfel că adăugarea sau ştergerea unor state majore din complex poate avea un impact mare asupra distribuției puterii. [20] În Europa, de exemplu, după 1989, discutarea problemelor de securitate s-a axat pe starea de securitate la nivel regional şi s-a concretizat într-un dialog real şi complex între Est şi Vest. Extinderea NATO nu a fost numai un scenariu geopolitic unanim acceptat de statele din spațiu exterior al fostului Imperiu sovietic, ci şi modelul transpunerii în practică a noii arhitecturi de securitate pe continentul european.

Buzan şi Weaver definesc complexele de securitate ca tipare durabile de prietenie şi adversitate. Formarea este o consecință pe de o parte structurii anarhice a sistemului de securitate internațional şi echilibrului de putere şi pe de altă parte presiunilor vecinătății geografice. Apropierea geografică este un factor determinant al

[18] Barry Buzan, **Popoarele, statele şi teama**, Editura Cartier, Chişinău, 2000, p. 203.
[19] Ibidem, pp. 204-206.
[20] Ibidem, pp. 223-226.

securității, iar impactul acesteia este cel mai evident în securitatea militară, politică, societală şi a mediului. După părerea lui Buzan şi Weaver, complexul regional de securitate se manifestă sub forma unor tipare de rivalități, echilibru de putere şi de alianțe între puterile din cadrul unei regiuni, iar apoi, la această configurație pot fi adăugate efectele acțiunii unor puteri care penetrează regiunea. Uniunea Europeană este o instituție de securitate care funcționează la nivel supranațional, iar procesul de integrare europeană a devenit principala platformă pe care poate fi construită securitatea europeană. Discursul cu privire la securitatea europeană este un efort din partea tuturor statelor europene de a stabili nişte standarde eurocentrice. Acestea pun sub semnul întrebării noțiunile tradiționale de securitate națională[21]. În plus, discursul actual cu privire la securitatea Europei este foarte puțin legat de ceea ce ar putea amenința Europa din afară. După cum remarcă Peter van Ham, discursul cu privire la „securitatea Europei" produce paradigma paralelă a „suveranității Europei", o paradigmă care se confruntă cu numeroase rezistențe locale (ale statului încă viabil) precum şi opoziție externă (care ar putea amenința noțiunea de „Europă ca spațiu privilegiat al păcii şi stabilității"). De aceea, ea poate exclude posibilitatea unor interpretări şi alternative mai generoase ale noii construcții. În viziunea actuală, Europa este o entitate care preia atributele unui stat național în sens clasic, inclusiv dorința de a controla spațiul său intern prin mijloace militare.

2. Mutații la nivel de securitate globală

Securitatea globală reprezintă un concept relativ nou ce este, în acelaşi timp, o oglindire a imaginii ONU, dar şi un subiect de controversă din cauza sferei sale uriaşe de acoperire. Securitatea globală poate fi subminată realmente uşor de preocupările referitoare la asigurarea unui anumit nivel de securitate națională: dacă o națiune se simte amenințată de alta, atunci securitatea globală nu poate exista atâta vreme cât actori ai lumii sunt în dezacord. De asemenea, securitatea globală este compromisă şi de existența atitudinii de respingere şi dezacord afişată de un stat asupra filosofiei de guvernare a altuia. Din aceste motive, conceptul de securitate globală nu este consistent. El presupune existența unei entități supranaționale care ar putea lua decizii aplicabile întregii omeniri. Mai mult, în condițiile în care competiția pentru resurse între națiuni s-a accentuat, este puțin probabil ca *securitatea globală* să devină un concept durabil în relațiile internaționale. În analiza securității globale rolul cel mai important revine ONU ca organizație interguvernamentală cu vocație mondială care are de îndeplinit următoarele scopuri: menținerea păcii şi securității internaționale; dezvoltarea relațiilor prietenești între națiuni realizarea cooperării internaționale, promovarea respectării drepturilor omului şi a libertăților fundamentale ale acestuia; să fie un centru în care să se organizeze eforturile acțiunilor către atingerea acestor scopuri comune. De asemenea, este important de subliniat că principalele amenințări care se profilează la adresa securității globale la începutul sec. XXI sunt următoarele:

- instabilitatea politică a unor state şi regiuni;
- instabilitatea economică, determinată de gravele probleme economice pe care le au de rezolvat țările în curs de dezvoltare;

[21] Ibidem, p.42.

- terorismul sau activităţile legate de acesta;
- degradarea mediului;
- dezvoltarea şi politizarea atitudinilor şi confruntărilor etnice şi extremist-naţionaliste, fundamentaliste şi xenofobe;
- proliferarea armelor de nimicire în masă.

O idee din ce în ce mai mult acceptată în comunitatea internaţională este legată de faptul că problemele securităţii globale nu se pot soluţiona fără iniţierea unor măsuri ferme atât în privinţa rolului ONU, cât şi a atitudinii statelor, deoarece persistenţa în continuare actualei stări de lucruri nu face altceva decât să menţină focarele de tensiune şi conflict şi care afectează climatul internaţional, în ansamblul său. Barry Buzan consideră că se poate vorbi de integrare globală din punctul de vedere al securităţii doar în cazul special al superputerilor sau al „marilor puteri, ceea ce face ca, în acest moment securitatea globală să fie în cel mai bun caz o aspiraţie. Barry Buzan şi Ole Weaver critică atenţia preponderentă acordată nivelului global în detrimentul nivelului regional, argumentând că numai interesele Statelor Unite se manifestă la nivel global, în timp ce pentru majoritatea statelor din sistemul internaţional nivelul regional este cel crucial. Dar alături de el şi alţi autori de referinţă consideră că deşi regionalizarea securităţii internaţionale reprezintă trăsătura distinctivă a ordinii militare şi de securitate la nivel mondial după Războiul Rece, aceasta promovează şi impulsionează globalizarea relaţiilor militare, cele două niveluri susţinându-se şi consolidându-se reciproc. Globalizarea generează anumite efecte de natură economică, politică, socială (demografică, culturală, religioasă), militară şi ecologică, ce implică diverse riscuri şi beneficii. Înţelegerea acestor aspecte este deosebit de importantă deoarece interacţiunile dintre ele pot fi distructive şi pot crea noi riscuri, pericole şi ameninţări la adresa securităţii.

Dacă avem în vedere dimensiunile globalizării, cea economică şi cea culturală au cel mai mare impact asupra omenirii. În realizarea securităţii, în viziunea ONU, dezvoltarea economică şi socială şi respectarea drepturilor omului reprezintă elemente esenţiale şi inter relaţionate. Dezbaterile referitoare la dezvoltare au evoluat în jurul a două şcoli de gândire: una care consideră că dezvoltarea sau lipsa acesteia este, în principal, o consecinţă a acţiunii forţelor naţionale, iar alta, care, în timp ce recunoaşte importanţa acestor factori, îi aduce în prim-plan pe cei internaţionali ce tind să pericliteze sau să perpetueze inegalităţile existente. În acest context, specialiştii ONU au identificat principalele trei asimetrii ale lumii globale[22], cu impact major asupra stării de securitate a lumii: concentrarea extremă a progresului tehnic şi tehnologic în ţările dezvoltate, contrastul dintre gradul înalt de mobilitate a capitalului şi mobilitatea internaţională a muncii. Tensiunile sociale ce ameninţă stabilitatea politică şi coeziunea comunităţii sunt strâns legate de alte forme de insecuritate, ce îşi au rădăcinile în globalizare. Aceasta conferă noi caracteristici conflictului. Ceea ce alimentează aceste conflicte este traficul global de armament, ce aduce în prim-plan noi actori politici din diverse părţi ale lumii. În vacuumul de putere imediat anterior Războiului Rece, companii militare şi armate mercenare şi-au

[22] Economic Commission for Latin America and the Caribbean (ECLAC), *Globalization and Development*, ONU, 2002, http://www.onu.org.

oferit serviciile unor guverne şi corporaţii, ameninţând grav securitatea umană. În domeniul politic, globalizarea aduce şi altfel de modificări. Politicile erau şi sunt sarcina sistemelor politice naţionale, iar guvernele naţionale au fost şi sunt responsabile de asigurarea securităţii cetăţenilor lor. Odată cu accentuarea globalizării, activitatea politică se desfăşoară din ce în ce mai mult la nivel internaţional, prin intermediul unor structuri politice integrate, precum Uniunea Europeană, sau organizaţii interguvernamentale, precum Fondul Monetar Internaţional şi Banca Mondială. De asemenea, activitatea politică poate transcende graniţele naţionale prin mişcările globale şi organizaţiile nonguvernamentale. Organizaţiile societăţii civile acţionează global, formând alianţe cu structuri din alte ţări, folosind sistemele de comunicaţii globale şi făcând lobby direct în faţa celor internaţionale, fără intermedierea guvernelor lor naţionale. Dimensiunea culturală a globalizării este şi ea deosebit de importantă. Cultura populară a facilitat învăţarea limbii engleze, ce a devenit o limbă a comunicării internaţionale, facilitând şi accelerând fluxul global de idei. Cu toate acestea, elitele din ţările cu identitate naţională slabă sau recent formată, ce au preluat practici culturale străine, în special americane, au început să se teamă că propria lor identitate culturală se va eroda până la dispariţie. De asemenea, globalizarea a întărit conştientizarea faptului că şi în cazul culturilor tradiţionale există pericolul extincţiei, deşi cele care au capacitatea de a împrumuta şi adapta influenţele străine se comportă mult mai bine în faţa derulării acestui proces.

Concluzii

Globalizarea facilitează expansiunea ideilor religioase. Puterea valorilor şi a instituţiilor religioase a ajutat oamenii din multe regiuni ale lumii să reziste stării de insecuritate asociată declinului autorităţii tradiţionale şi schimbărilor economice rapide specifice acesteia. Mulţi specialişti afirmă că, de cele mai multe ori, violenţa aşa-numită religioasă este, de fapt, un recul politic al globalizării. Acest proces accelerează, fără îndoială, renaşterea identităţilor culturale şi religioase. Însuşi fenomenul globalizării este o cauză a creşterii criminalităţii transnaţionale şi a terorismului, deoarece sporeşte inegalităţile economice, ceea ce determină predispoziţia actorilor statali sau nonstatali de a participa la astfel de forme de acţiune criminală. De asemenea, globalizarea a contribuit la intensificarea activităţilor antisociale atât prin accelerarea fluxurilor de oameni, bunuri şi informaţii, cât şi prin conferirea unei dimensiuni internaţionale corupţiei. Nu trebuie uitată dimensiunea militară a globalizării. Chiar dacă numărul conflictelor intra şi interstatale a scăzut în ultimii ani, conflictele zonale sunt o trăsătură definitorie a sfârşitului de secol XX şi începutului de secol XXI, natura lor fiind preponderent etnico-religioasă. Aşadar, contrar punctului de vedere al multor analişti, globalizarea nu aduce doar integrare şi stabilitate. De fapt, pe termen scurt şi mediu, globalizarea pare să contribuie la generarea unor procese simultane ce creează tensiuni, care, la rândul lor, modelează mediul de securitate: fragmentare – integrare; localizare – internaţionalizare; descentralizare – centralizare; cooperare – concurenţă. Globalizarea sporeşte ritmul în care se desfăşoară integrarea, dar, în acelaşi timp, furnizează un mediu favorabil

tendințelor de dezintegrare sau fragmentare. Toate acestea sunt elemente care se constituie în problematici ale securității globale.

Bibliografie:

[1]. BUZAN, Barry, **People. States and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era,** Harvester Wheatsheaf, New York. 1991.

[2]. BUZAN, Barry, WAEVER, Ole, **Regions and Powers, The Structure of International Security,** Cambridge University Press, 2003.

[3]. BUZAN, Barry, **Popoarele, statele şi teama,** Editura Cartier, Chişinău, 2000.

[4]. CLARK, Ian, *Globalization and the post-cold war order*, în John Baylis şi Steve Smith *(ecl), The Globalization of World Politics,* Oxford University Press, 2001.

[5]. DEUTSCH, Karl, **The analysis of international relations,** Pearson Higher Education, 1988, ediția a 3 a, www.worldretailstore.com

[6]. GELLNER, E., **Naționalismul***,* Editura Librom Antet, 2001.

[7]. HANSEN, Lene, *A Case for Seduction? Evaluating the Postructuralist Conception of Security,* in Cooperation and Conflict, vol 32, nr. 4, decembrie 1997.

[8]. HLIHOR,Constantin, **Geopolitica şi geostrategia în analiza relațiilor intenționale contemporane,** Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I", Bucureşti, 2005.

[9]. KEOHANE, Robert, NYE, Joseph, **Power and Interdependence: World Politics in Transition,** Boston, Little Brown, 1977.

[10]. MORGENTHAU, Hans, **Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace,** New York, 1960.

[11]. WEAVER, Ole, *Securitization and Desecuritization* în Ronnie D. Lipschutz (ed.), *On Security,* Columbia University Press, New York, 1995.

[12]. WEAVER, Ole, *Insecurité. Identité: une dialectique sans fin* în *Entre union et Nation:L'Etat en Europe,* coordonatori AA.M. Le Gloannec, Presses de Sciences Po, Paris, 1998.

NOUL MEDIU INTERNAȚIONAL DE SECURITATE DIN PERSPECTIVĂ EUROPEANĂ

Nicolae JIANU

The paper addresses the issue of the new international security system by analysing in the first part, from a theoretical perspective, the conceptual significance of the internal and external security system. However, the second part focuses on the practical aspects of the new international security system highlighted through a close examination of economic and political-military relations between important states, especially in the European area.

Despre noul mediu internațional de securitate se poate vorbi din două puncte de vedere, astfel: fie că acest nou mediu internațional de securitate a început să se creioneze după 1991, odată cu terminarea Războiului Rece, fie după 2001 odată cu începerea Războiului antiterorist care a demonstrat că actorii nonstatali au început să joace pe scena internațională roluri a căror graniță este greu de definit, după reguli care au influențe complexe asupra relațiilor dintre națiunile-stat tradiționale.

Vorbind despre terminarea Războiului Rece, este semnificativă reacția generalului Colin Powel care atunci când a văzut că se destramă toate structurile militare ale URSS şi ale statelor de sub influența acesteia, a exclamat: „Dumnezeule, am rămas practic fără inamic. Nu-i mai avem ca adversari decât pe Fidel Castro şi pe Kim Ir Sen!”[1] dar această idee a fost contrazisă într-un mod tragic zece ani mai târziu pe 11 septembrie 2001 când SUA şi implicit NATO au identificat un nou inamic: terorismul internațional.

Destrămându-se Tratatul de la Varşovia, NATO a fost obligat să lanseze „Noul Concept Strategic al Alianței” la reuniunea din noiembrie 1991 de la Roma. Documentul în cauză cunoscut sub numele de Declarația de la Roma, punea bazele instituționale ale viitoarei gestionări a securității europene pornind de la premisa că nici o organizație nu va putea face față singură provocării noii Europe.

Un alt „Concept Strategic al NATO” a fost lansat în cadrul Summit-ului de la Washington din 1999. Acest nou Concept Strategic permitea NATO să lanseze operațiuni militare şi în afara zonei de responsabilitate, adică să îndeplinească misiuni „non-Articol 5”.

Atacurile teroriste de la 11 septembrie 2001 au dovedit „fragilitatea forței” Alianței şi necesitatea redefinirii mediului de securitate internațional. Cruciada declanşată de SUA împotriva terorismului global a pus Alianța în fața unor noi dileme. Americanii au lansat atunci noua doctrină militară care preconiza ca la nevoie, să fie aprobată executarea unor lovituri „preventive” împotriva statelor bănuite că susțin terorismul. Însă poziția diferitelor capitale europene (cea franceză,

[1] Dr. Francisc Tobă, **Decizia politică şi securitatea națiunii,** Editura LICORNA, 2003, p. 220.

cea germană) prefigurau intenția de neangajare a acestor țări alături de SUA în asemenea operații.

Deşi după terminarea Războiului Rece se făcuse trecerea de la lumea bipolară la o lume unipolară, în care SUA deținea o poziție dominantă fiind cu un real avans față de toate statele lumii, se pare că atacurile teroriste de la 11 septembrie 2001 a produs apariția unui nou mediu internațional de securitate în care SUA a preferat să renunțe la lumea unipolară, lăsând să se facă auzit tot mai des, termenul de lume multipolară, unde au apărut ca noi poli de putere Rusia, China, India, Japonia, Germania, Brazilia.

1. Evoluția mediului de securitate european ca parte a mediului internațional de securitate

Înainte de deschiderea unei prezentări a perspectivei europene asupra securității internaționale trebuie ținut cont în primul rând de Organizația Atlanticului de Nord compusă majoritar din state europene, şi de Uniunea Europeană care prin instituțiile şi politicile de apărare pe care le inițiază încearcă să susțină o arhitectură de securitate care să permită contracararea riscurilor şi amenințărilor generatoare de insecuritate.

Dacă înainte de 11 septembrie 2001, terorismul, traficul de armamente şi materiale nucleare, crima organizată, traficul de carne vie erau tratate ca probleme separate, se pare că noul mediu internațional de securitate a făcut legătura între acestea identificând aceleaşi rețele pentru activități diferite.

Nu se poate vorbi de mediul de securitate european fără a se face referire la SUA care este actorul internațional cu cel mai mare potențial de a face față amenințărilor şi riscurilor mileniului III, fie din punct de vedere financiar, fie tehnologico-militar.

Mediul internațional de securitate este format din mediile continental, regional şi național de securitate, ceea ce clarifică faptul că mediul european de securitate este o parte componentă a mediului internațional de securitate. Dar şi mediul european de securitate este influențat de sistemul de securitate al statelor, sistem care poate fi generator de stabilitate sau poate tulbura diferite zone geografice

Pentru a putea observa mai atent mediul european de securitate se poate stabili ca granițe ale Europei, limitele cuprinse între Oceanul Atlantic şi Munții Urali. Dar în cadrul acestor limite europene se întâlnesc foarte multe regiuni şi zone complexe, cu viziuni politice, economice, sociale, culturale şi militare care dezvoltate separat de statele componente ale Europei pot influența foarte mult mediul internațional de securitate.

Factorii care pot genera insecuritate pe plan internațional dar chiar şi pe plan european pot fii: lupta pentru resursele energetice şi pentru stabilirea unor coridoare de transport ale acestor resurse (discuțiile pe marginea proiectului Nabuco la concurență cu South Stream), folosirea tradițională a forței (intervenția dură a Federației Ruse în Georgia inclusiv cu armament convențional), înarmarea nucleară (ajutorul dat de Federația Rusă, Iranului, pentru dezvoltarea de noi capacități nucleare), conflictele sociale înclusiv din state dezvoltate, conflicte etnice (teritoriul fostei Iugoslavii, Spania, Marea Britanie), corupția la nivel înalt, inflația necontrolată,

scăderea nivelului de trai, şomajul generat de criza economică, traficul de armament şi carne vie, manipularea conflictelor.

În prezent, dinamica relațiilor internaționale determină constant definirea strategiilor de securitate ale statelor care uneori pot ignora angajamentele asumate în cadrul unor organizații internaționale de securitate punând interesul național şi al strategiei economice naționale mai presus de cel al alianței din care fac parte. Aici aş vrea să mă refer mai ales la statele europene care aleg uneori să ducă o politică divergentă față de interesul european comun. Din această cauză însă nu ar mai trebuii să fie condamnată ezitarea ratificării Tratatului de la Lisabona, care a fost destinat să înlocuiască tratatul constituțional european, de către țări ca Polonia, Irlanda şi Cehia.

2. Relațiile dintre statele europene şi influența lor asupra mediului internațional de securitate

Deşi în al doilea război mondial confruntarea dintre Germania Nazistă şi URSS a fost foarte sângeroasă, cele două țări în prezent au estompat acest episod în schimbul interesului geoeconomic, geopolitic şi politico-militar. Dacă Germania doreşte să îşi asigure securitatea energetică şi o piață de desfacere foarte profitabilă pentru produsele ei de calitate, Rusia doreşte să îşi recapete zonele de influență pe de o parte şi pe de altă parte să vândă cât de mult poate din imensitatea resurselor energetice pe care le deține.

Geopolitica Germaniei şi Rusiei a provocat încă din secolul trecut, înțelegeri cu efecte importante chiar şi asupra zonelor din imediata lor apropiere, un bun exemplu de colaborare ruso-germană este Pactul Ribbentrop-Molotov, semnat la Moscova la 23 august 1939, în urma căruia Polonia a fost invadată.

În zilele noastre tot Polonia, alături de statele est-europene, este cea care este ocolită probabil premeditat de proiectul ruso-german North Stream care constă în construirea unui gazoduct pe sub Marea Baltică, care să transporte direct gazele ruseşti provenite din Siberia, spre Germania.

Proiectul North Stream a început să fie creionat în timpul mandatului de cancelar al social-democratului Gerhard Schroeder care în acelaşi timp a dus o politică de apropiere a Germaniei de Rusia, a încurajat chiar şi Franța să se apropie de Rusia, a avut o atitudine preponderentă de răcire față de Varşovia, a avut divergențe cu preşedintele american George W. Bush pe tema războiului din Irak neacceptând participarea Germaniei cu trupe alături de SUA la intervenția din Irak şi în prezent preşedinte al Comitetului acționarilor companiei North Stream, deținută în proporție de 51% de Gazprom şi consultant al prestigioasei bănci de investiții Rothschild[2].

Din cauza apropierii tot mai evidente a Germaniei de Rusia prin infuzia de capital rusesc în băcile nemțeşti (inclusiv Deutsche Bank[3]), şi prin proiectul North Stream, Washingtonul a privit Germania cu suspiciune şi a avertizat-o că poate fi un dezavantaj dependența energetică a acesteia şi a Europei în general de Rusia. Lucru care a fost demonstrat în aprilie 2008 la Summitul NATO de la Bucureşti când

[2] http://www.capital.ro/articol/
[3] http://standard.money.ro

Germania alături de Franța, la sugestiile Rusiei, şi-au exprimat dreptul de veto în ceea ce privea acordarea Membership Action Plan, Ucrainei şi Georgiei.

Dacă tot s-a vorbit despre Polonia mai sus, este necesar a se aminti schimbarea de direcție pe care o imprimat-o vectorul politicii externe a SUA, Barack Obama pe 17 septembrie 2009, când a anunțat că Washingtonul nu va instala un radar în Cehia şi rachete de interceptare în Polonia, după o reevaluare a amenințării prezentate de Iran. Geoff Morrell, un purtator de cuvânt de la Pentagon a declarat că: „Proiectul precedent se baza pe estimarea că Iranul este hotărât să dezvolte un program de rachete cu rază lungă de acțune", dar, „potrivit ultimelor informatii, (iranienii, n.n.) sunt mult mai concentrați pe dezvoltarea capacităților cu rază scurtă şi medie"[4] reducându-se astfel amenințarea la adresa Statelor Unite şi a capitalelor europene.

Încă din 2003, SUA a propus instalarea unor elemente ale scutului antirachetă, care reprezintă un sistem de radare şi rachete care aveau posibilitatea să intercepteze şi să distrugă rachetele cu rază lungă de acțiune care puteau fi lansate din Orientul Mijlociu, din țări considerate imprevizibile precum Iranul, pe teritoriul Poloniei şi Cehiei. Pentru aceasta, Polonia, în special, a trebuit să întâmpine nemulțumirea opiniei publice din propria țară, nemulțumirea Moscovei şi chiar a Germaniei care, împreună cu Franța, încercau în acea perioadă să contrabalanseze cuplul USA-UK în aritmetica NATO. Trebuie menționat că Franța miza şi mizează în continuare în primul rând pe arsenalul său nuclear pentru a contracara orice amenințare

Bineînțeles că între timp Polonia a devenit şi un reper de referință în planurile strategice de apărare ale Moscovei care nu a ezitat să staționeze bombardiere Tu-22 şi să procedeze la amplasarea rachetelor balistice Iskander-M la Kaliningrad, o enclavă rusă situată între Polonia şi Lituania. (Rachetele Iskander-M sunt proiectile cu o rază de acțiune cuprinsă între 100 şi 400 de kilometri[5].)

Preşedintele Poloniei, proamericanul Lech Kaczynski, care era un susținător puternic al scutului antirachetă este în prezent atacat de opoziție. Aceasta afirmă că tenta pe care Lech Kaczynski a dat-o scutului, ca fiind o contrapondere pentru amenințarea rusească, a fost greşită şi a eliminat din vizor adevăratele amenințări ale noului mediu de securitate internațional cum sunt cele teroriste şi că Barack Obama a vrut să demonstreze prin decizia luată că Polonia nu este amenințată de Rusia lui Medvedev şi Putin.

Barack Obama, preşedintele SUA şi proaspătul nominalizat pentru primirea premiului Nobel pentru „eforturile sale extraordinare pentru a întări diplomația internațională şi cooperarea între popoare"[6] susține o politică nouă, o abordare axată pe atitudini diplomatice şi totodată demne de luat în seamă datorită ineditului situațiilor internaționale existente. Interpretată de unii analişti ca o trădare, o abandonare a Europei de est, o nouă Yalta sau Malta, şi de alții ca pe o „concesie uriaşă" făcută Rusiei, retragerea scutului anti-racheta a făcut loc la reacții diferite în mediile politice europene. O explicație pentru acest gest este adusă de, ministrul apărării Robert Gates care a declarat că natura amenințărilor s-a schimbat şi că este

[4] http://www.zf.ro/politica/
[5] http://www.realitatea.net/
[6] http://www.gandul.info/international/

necesar un sistem defensiv care să reacţioneaze la astfel de modificări: „Avem acum şansa să amplasăm detectori şi sisteme de interceptare în nordul şi sudul Europei, care pe termen scurt pot oferi o apărare mai eficientă împotriva ameninţărilor venite dinspre Iran şi alte părţi ale lumii”[7]. Iar altă explicaţie ar fi că SUA doreşte să convingă Kremlinul să oprească Iranul să construiască rachete cu rază lungă de acţiune şi arme nucleare şi mai ales sprijinirea deciziei de a acorda sancţiuni dure împotriva Teheranului şi refuzul de a-i livra rachete sol-aer S-300, dar Moscova avertizează că nu se simte cu nimic datoare Statelor Unite şi nu are de gând să facă nici o altă concesie[8].

În cadrul noului context al crizei economice internaţionale, Barack Obama, vede ca pe o măsură anti-criză, dezarmarea nucleară[9] deoarece criza a subţiat considerabil şi bugetul SUA şi al Rusiei, iar întreţinerea arsenalului nuclear reclamă cheltuieli importante. Dacă preşedintele George W. Bush a investit în sisteme militare noi şi moderne sume impresionante de bani, Obama preferă însă dezarmarea şi intenţionează să reducă din cheltuielile Pentagonului folosindu-se de faptul că acordul START-1, Tratatul pentru Reducerea Armelor Nucleare Strategice, semnat pe 31 iulie 1991 de preşedinţii de atunci ai SUA şi Rusiei, George Bush şi Mihail Gorbaciov, intrat în vigoare pentru o perioada de 15 ani la 15 decembrie 1994, expiră şi că un nou tratat urmează a fi semnat înainte de data de 5 decembrie. Obama va propune Rusiei reducerea şi limitarea armamentului ofensiv strategic.

Potrivit unui raport publicat de Departamentul de Stat american în luna aprilie 2009, în 1 ianuarie acelaşi an, Rusia avea 3.909 ogive nucleare şi 814 vectori purtători, inclusiv rachete balistice intercontinentale, rachete balistice submarine şi bombardiere strategice iar Statele Unite aveau 5.576 focoase nucleare şi 1.198 vectori purtători[10]. În această situaţie, analiştii militari, avansează ideea că o reducere a armamentului nuclear ar putea fi impulsul pentru creşterea producţiei armamentului convenţional fiind convinşi că la ameninţări noi se inventează arme noi.

Dezarmarea nucleră, propusă de Obama, spun unii specialişti, poate să vină într-un moment nepotrivit datorită proiectului noii doctrine militare revizuite a Rusiei intitulată „Noua înfăţişare a Forţelor Armate Ruse până în 2030”[11], care spune că Rusia doreşte să îşi păstreze potenţialul nuclear pentru intimidarea eventualilor inamici şi nu numai că prevede posibilitatea unui atac nuclear dacă este nevoită, dar mai grav, nu exclude apelul la astfel de atacuri în scop preventiv.

Din cele discutate până acum reiese că Rusia deţine un rol foarte important şi influent în cadrul noului mediu de securitate internaţional şi preponderent asupra spaţiului european unde are puterea să îşi impună interesele. Dacă pentru gazoductul North Stream, Rusia a colaborat foarte bine cu Germania, pentru gazoductul South Stream se întrevede o colaborare ruso-italiană între grupul rus Gazprom şi compania italiană ENI. South Stream va transporta gaze siberiene către sudul Europei, ocolind Ucraina şi România, tranzitând Marea Neagră şi Bulgaria, de unde se va ramifica spre

[7] http://www.europalibera.org/content/article/
[8] http://www.tvr.ro/articol.
[9] http://www.dw-world.de/dw/
[10] http://www.money.ro/extern/
[11] http://www.epochtimes-romania.com/articles/

nord-vest, către Austria, şi spre sud-vest, către Grecia şi Italia. În opinia analiştilor de specialitate, Rusia foloseşte South Stream pentru a adâncii dependența energetică a Europei de gazul rusesc, prin subminarea proiectului Nabucco, pe care Uniunea Europeană l-a introdus în Politica energetică europeană comună şi pe care încearcă să îl construiască, în ciuda politicilor Italiei.

Gazoductul Nabucco are un rol deosebit de important şi din punct de vedere geoeconomic şi geopolitic. În primul rând datorită faptului că gazoductul trece pe teritoriul Turciei (peste jumătate din lungimea conductei), creşte importanța regională a acesteia în zona extinsă a Mării Negre. Tot aici trebuie amintit că Turcia are o relație specială cu Rusia datorită gazoductului Blue Stream care asigură 65% din necesarul de gaz al Turciei[12] şi a fost construit tot de firma italiană ENI şi cea rusească Gazprom. În al doilea rând gazoductul Nabucco, măreşte independența Europei față de resursele energetice ruseşti. Iar în al treilea, şi poate cel mai discutabil, se pune problema sursei de gaze, mai exact de unde se pot procura gazele care să treacă prin Nabucco şi să ajungă în Europa. Până în prezent, consorțiul (format din grupul german RWE, OMV (Austria), MOL (Ungaria), Botas (Turcia), Bulgargaz (Bulgaria) şi Transgaz (România)) care dezvoltă gazoductul Nabucco, a reuşit să identifice țările furnizoare de gaze naturale necesare proiectului, acestea fiind: Azerbaidjan, prin câmpul gazifer Shah Deniz şi Turkmenistan care a descoperit de curând un nou zăcământ gigantic în sud-estul țării, estimat a avea rezerve de cca. 14 miliarde de mc. Tot ca posibili furnizori de gaze sunt Iranul şi Irakul care pot fi totodată şi subiectul unor negocieri înalte şi aici mă refer la implicarea SUA şi Rusiei.

3. Securitatea europeană în contextul noului mediu internațional de securitate

Pentru noul mediu european de securitate cea mai recentă premisa la care se referă arhitectură de securitate a Uniunii Europene este Tratatul de la Lisabona. Acest tratat, semnat la 13 decembrie 2007, va permite adaptarea instituțiilor europene şi a metodelor lor de lucru, precum şi consolidarea legitimității democratice a Uniunii şi a valorilor sale fundamentale.

Tratatul de la Lisabona este rezultatul negocierilor între statele membre, reunite în cadrul unei conferințe interguvernamentale, la lucrările căreia au participat Comisia Europeană şi Parlamentul European. Înainte de a putea intra în vigoare, acest tratat va trebuii să fie ratificat de fiecare dintre cele 27 de state membre, conform propriilor reguli constituționale[13].

Ratificarea tratatului a avut probleme majore doar în 3 țări din cele 27 ale UE. Aceastea fiind: Irlanda, unde la primul referendum pentru ratificarea tratatului, acesta a fost respins, dar la al doilea referendum a primit un vot pozitiv, Republica Cehă şi Polonia.

Prin Tratatul de la Lisabona se urmăreşte, folosindu-se de consensul comunitar, promovarea intereselor şi valorile europene pe plan mondial, respectând, în acelaşi timp, interesele specifice ale statelor membre în domeniul afacerilor externe.

[12] http://ro.wikipedia.org/wiki/Blue_Stream
[13] http://europa.eu/lisbon_treaty/

În urma finalizării procesului de ratificare se va numi un ministru de externe sub denumirea de Înalt Reprezentant al Uniunii pentru afaceri externe şi politica de securitate, care va fi şi unul din vicepreşedinţii Comisiei, astfel dorindu-se creşterea impactului, coerenţei şi vizibilităţii acţiunii externe a UE.

Pentru a se ajunge la un cadru instituţional mai stabil şi mai eficient, Tratatul de la Lisabona creează şi funcţia de preşedinte al Consiliului European, ales pentru un mandat de doi ani şi jumătate

Una din cele mai relevante raţiuni pentru susţinerea Tratatului de la Lisabona, ca o concluzie a aceste lucrări, poate fi considerată canalizarea statelor Uniunii Europene spre un interes comun european, spre o abordare comună a ameninţărilor la adresa securităţii europene, spre o abordare comună la politica de securitate energetică şi aici să nu ne ferim a spune că există un factor important care poate avea şi influenţa, şi resursele, şi puterea politico-militară de a destabiliza bunele relaţii din cadrul Uniunii Europene.

Bibliografie:

[1] TOBĂ, Francisc, dr., **Decizia politică şi securitatea naţiunii,** Editura LICORNA, 2003.
[2] http://europa.eu/
[3] http://ro.wikipedia.org
[4] http://www.epochtimes-romania.com
[5] http://www.money.ro
[6] http://www.dw-world.de
[7] http://www.tvr.ro
[8] http://www.europalibera.org
[9] http://www.gandul.info
[10] http://standard.money.ro

COMPETIȚIA PROIECTELOR ENERGETICE
- NABUCCO ŞI SOUTH STREAM -

Marian MARINESCU

1. Background pentru un „duel" energetic

Disputele ruso-ucrainene privind distribuția şi tranzitul gazelor naturale către Europa a revigorat, atât la nivel regional, cât şi la nivelul UE, interesul pentru dezvoltarea unui proiect alternativ de transport al acestor resurse energetice din spațiul caspic către statele europene.

În ultima perioadă, a fost din ce în ce mai mult asumată necesitatea transformării sprijinului politic al UE pentru reducerea dependenței energetice de F. RUSĂ, într-o finanțare comună pentru proiectul NABUCCO de transport al hidrocarburilor caspice către Europa. Această opțiune strategică, la care e parte şi ***România****, are de înfruntat acțiunile Moscovei de a-şi promova propriile proiecte de „expediere" a gazului direct în țările UE, NORD STREAM, respectiv SOUTH STREAM.*

Dacă în cazul NORD STREAM, problemele sunt mai mult de natură ecologică şi, parțial, politică, proiectul având de înfruntat rezistența statelor scandinave şi a celor baltice, în relația dintre proiectele NABUCCO, promovat de o serie de state europene, şi SOUTH STREAM, sprijinit de F. Rusă, se pot deja identifica elementele unui duel pentru întâietate pe piața energetică regională.

2. Propunerea europeană

Proiectul NABUCCO a demarat în 2002, la Viena, când cele cinci țări implicate, Austria, Bulgaria, Ungaria, Turcia şi România, au semnat un acord de cooperare pentru înființarea unui consorțiu destinat efectuării unui studiu de fezabilitate privind crearea unei rute alternative de transport a gazelor naturale, în scopul diversificării surselor de aprovizionare cu energie ale UE.

Capacitatea inițială a proiectului a fost prevăzută la 8 mld. mc gaz anual, urmând să fie atinsă o capacitate finală de 31 mld. mc. gaz anual. Principalii furnizori ar putea fi Azerbaidjan, Turkmenistan şi Kazahstani, iar ulterior, ar putea fi luate în considerare Iran, Irak, Egipt sau Siria.

Conflictul militar ruso-georgian din vara anului 2008 şi-a făcut simțite efectele şi asupra securității potențialului coridor energetic caucazian, determinând furnizorii din spațiul caspic *(Azerbaidjanul şi Kazahstanul)* să reconsidere fie investițiile în domeniul energetic de la litoralul georgian, fie angajamentul față de un proiect presupus să traverseze o zonă marcată de instabilitate.

Părțile implicate în proiect şi UE au reuşit prin Summit-urile NABUCCO de la Budapesta şi Praga care au avut loc în 2009, să exploateze oportunitatea apariției unui nou context de abordare a securității energetice europene, indus de criza energetică ruso-ucraineană.

Acordul Inter-Guvernamental *(AIG)* semnat la Ankara *(iulie 2009)*, reprezintă un pas politic important în derularea proiectului gazoductului NABUCCO. Acordul, care formalizează sprijinul politic, al statelor semnatare, abordează şi aspecte pragmatice, stabilind modul în care partenerii din cadrul proiectului vor beneficia de gazul transportat, definind metodologia pentru tarifarea standard, elemente indispensabile începerii procedurii de rezervare a capacității conductei.

3. Contrapropunerea Federației Ruse

Proiectul SOUTH STREAM, propus de F. Rusă, reprezintă o variantă alternativă celui european, NABUCCO *(în pofida declarațiilor Moscovei că nu există concurență între aceste proiecte*), destinat transportului gazelor ruseşti spre Europa, pe un traseu care ocoleşte Ucraina.

Gazoductul va trece prin M. Neagră, pornind din Novorossiisk spre portul bulgar Varna, apoi prin Balcani spre Italia şi Austria. Pe traseul european, SOUTH STREAM va urma aproximativ aceeaşi rută ca şi NABUCCO, cu excepția tronsonului de pe teritoriul României. Primele livrări de gaze naturale prin SOUTH STREAM urmează să fie făcute în anul 2015, un decalaj cu doi ani față de termenul estimat inițial, 2013. Costul este evaluat între 10 şi 15 mld. EUR.

F. Rusă a răspuns rapid la evoluțiile din cadrul proiectului NABUCCO. În august 2009, la mai puțin de 30 de zile de la semnarea AIG, Rusia şi Turcia au semnat, tot la Ankara, acordul privind construirea gazoductului SOUTH STREAM în sectorul turcesc din M. Neagră. Acest gest al Moscovei subliniază dorința părții ruse de a se menține ca actor dominant pe piața energetică europeană şi mondială, scoțând în evidență capacitatea sa de a identifica rapid soluții alternative de contracarare a posibilelor amenințări la adresa proiectelor energetice proprii.

În acest moment, potențialii furnizori pentru proiectul NABUCCO, având şi resurse şi interesul de a participa, sunt Azerbaidjanul, Turkmenistanul şi Iranul.

Sprijinul Azerbaidjanului pentru furnizarea gazului necesar derulării primei faze a proiectului este bine cunoscut şi reafirmat cu orice ocazie. Pe termen lung, viabilitatea proiectului depinde, însă, de garantarea unor surse suplimentare semnificative, identificate, cel puțin la nivel teoretic, în Iran şi Turkmenistan.

Turkmenistanul oferă puține perspective, pe termen scurt şi mediu, pentru asigurarea unui volum minim de gaze necesar pentru NABUCCO. Autoritățile turkmene sunt interesate de proiect, dar aspectele legate de infrastructura de transport, orientată către F. Rusă, şi de problemele bilaterale cu Azerbaidjanul, le determină, pentru moment, să fie precaute față de un angajament de substanță în NABUCCO.

În schimbul participării al proiect, Turkmenistanul doreşte realizarea unor investiții occidentale masive în capacitățile de extracție, atât din zonele de vest (litoralul caspic), cât şi de est ale țării, precum şi în inter-conectarea est-vest a exploatărilor gazifere.

Din cauza condiționărilor de natură politică *(este vorba de dosarul nuclear),* participarea Iranului nu este avută în vedere, cel puțin pe termen scurt, cu toate că unele state, inclusiv membre ale UE, susțin cooptarea Teheranului la acest proiect.

Iranul doreşte să furnizeze gaze naturale pentru proiectul european, iar la nivelul Companiei Naţionale de Petrol din Iran s-a afirmat că NABUCCO va avea un sens economic numai dacă Iranul devine unul din furnizorii săi de gaze naturale.

În aceste condiţii, putem spune că suportul politic, manifestat la nivel înalt cu ocazia semnării AIG la Ankara, din partea unor furnizori „*de mâna a doua*" *(prin cantităţile care ar putea fi livrate şi perspectivele de conectare la reţeaua turcă)*, precum Irakul[1] sau Egiptul, a fost menit să dilueze incertitudinile care planează asupra principalilor furnizori pe termen lung.

Etapele care ar trebui parcurse în perioada următoare, pentru implementarea proiectului sunt următoarele:

- **semnarea Acordurilor pentru Sprijinirea Proiectului** între Consorţiul NABUCCO şi guvernele statelor partenere la proiect. Acest pas este necesar pentru definitivarea cadrului legal de dezvoltare a proiectului şi ar trebui finalizat până la sfârşitul anului 2009;
- **finalizarea procesului de mediere** între prevederile legislative europene în domeniul energiei şi legislaţia energetică turcă, fiind necesare negocieri cu ANKARA pentru a adapta tarifele de tranzit de pe teritoriul turcesc conform normativelor UE din domeniul energetic;
- **execuţia procedurii „*open-season*" pentru alocarea de capacitate de transport.** Procedura de rezervare a capacităţii conductei (*open season*), presupusă a dura 6 luni, trebuia să fie demarată la începutul anului 2009, deşi termenul iniţial fusese stabilit pentru septembrie 2008. Procesul va începe după stabilirea cadrului legal de utilizare a conductei. Din capacitatea totală finală, de 31 mld. mc, 10% va rămâne la dispoziţia contractelor pe termen scurt;
- **începerea negocierilor cu instituţiile financiare**, pentru a se lua decizia de investiţie. Consorţiul NABUCCO va începe negocieri cu instituţii bancare internaţionale, de la care aşteaptă să acopere cca. 70% din investiţie, şi va urmări comercializarea capacităţilor de transport în cadrul procesului de rezervare de capacităţi. Contextul financiar actual, precum şi costurile ridicate ar putea ridica serioase obstacole în acordarea creditelor necesare proiectului. Aspectele comerciale şi contencioase legate de investiţii ar putea genera adoptarea, de către membrii consorţiului, a unor poziţii divergente, de natură a determina întârzieri în implementarea proiectului.

4. Aspecte şi evoluţii contradictorii

Deşi semnarea AIG, la Ankara, constituie un pas important pentru proiect, va urma o perioadă de negocieri destul de dure între Turcia şi Azerbaidjan privind achiziţia gazului natural azer şi tranzitul acestuia pe sectorul turcesc.

Astfel, următorul pas al proiectului NABUCCO ar urma să fie semnarea între Ankara şi Baku a unui acord privind preţul de export al gazelor naturale. El va fi condiţionat, de către partea azeră, de clarificări turce în ceea ce priveşte evoluţiile din relaţiile politice şi diplomatice bilaterale.

[1] Premierul irakian, Nuri AL-Maliki, a declarat că Irakul este pregătit să furnizeze 15 mld. mc de gaze naturale către Europa.

Bulgaria a fost unul din statele europene cele mai afectate de consecinţele crizei energetice ruso-ucrainene de la începutul anului 2009. Deşi evident interesată de o sursă alternativă de energie, autorităţile bulgare şi-au păstrat poziţia bivalentă faţă de cele două proiecte, NABUCCO şi SOUTH STREAM. În acelaşi timp, şi-au îndreptat atenţia pe identificarea de soluţii de creştere a securităţii energetice pe termen scurt şi mediu. Se intenţionează, astfel, demararea proiectelor de inter-conectare *(cu sprijinul UE)* a reţelei naţionale de transport gaz natural cu GRECIA şi România. Sofia sprijină, de asemenea, intenţiile Greciei şi Turciei de a construi noi capacităţi de gaz natural lichefiat *(LNG)* la M. Egee şi M. Marmara.

Iniţial, partea bulgară a afirmat că proiectele ruseşti, SOUTH STREAM şi conducta Alexandropolis – Burgas, nu reprezintă priorităţi ale Bulgariei. Recent, însă, această atitudine s-a schimbat, Sofia manifestând o opinie pozitivă faţă de aceste proiecte.

Schimbarea de atitudine a părţii bulgare ţine seama apropierea sezonului rece, varianta aprovizionării cu gaze naturale din F. Rusă fiind apreciată ca cea mai rentabilă. De asemenea, posibilitatea ca Bulgaria să fie exclusă din proiectul SOUTH STREAM, în urma avertismentului lansat de către Fondul Naţional de Securitate Energetică din F. Rusă, a contat semnificativ în luarea acestei decizii.

Croaţia şi Slovenia, neincluse în traseul iniţial al conductei NABUCCO, şi-au manifestat interesul faţă de proiectul SOUTH STREAM. Această opţiune reprezintă o problemă în plus pentru proiectul NABUCCO, în perspectiva pierderii unor potenţiali clienţi regionali. Premierul croat a transmis omologului său rus propunerea ca gazoductul să tranziteze teritoriul Croaţiei.

Croaţia şi-a exprimat interesul privind participarea la gazoductul SOUTH STREAM cu mai mult timp în urmă, însă nu într-un mod concret, acest demers fiind făcut la scurt timp după ce şi Slovenia şi-a manifestat interesul pentru participarea la proiect. Se apreciază că o eventuală cooptare a Croaţiei la construirea gazoductului SOUTH STREAM ar reprezenta, în mare parte, preluarea infrastructurii croate de gaz natural de către F. Rusă. În prezent, se poartă discuţii privind posibilitatea ca un tronson al SOUTH STREAM să tranziteze Croaţia şi Slovenia pentru a ajunge în Italia, fără modificarea traseului principal al conductei. Decizia ar putea fi luată la sfârşitul lunii septembrie a.c., după finalizarea unui studiu în acest sens.

La începutul lunii septembrie, a.c., Slovenia a anunţat că, în perioada imediat următoare, va încheia negocierile cu Rusia privind participarea la proiectul SOUTH STREAM. În acest scop, se aşteaptă întâlnirea dintre oficialii sloveni şi ministrul rus al energiei, împreună cu preşedintele companiei ruse GAZPROM.

Premierul rus şi sloven au subliniat, pe timpul recentei întrevederi de la Gdansk din Polonia, necesitatea accelerării convorbirilor ruso-slovene privind proiectul SOUTH STREAM.

În ultima perioadă, F. Rusă a devenit deosebit de interesată în contrabalansarea proiectului NABUCCO şi contracararea evoluţiilor pozitive înregistrate de acesta. Moscova şi-a intensificat demersurile în vederea punerii în practică a propriului proiect energetic din sudul Europei, SOUTH STREAM şi de a-l prezenta, alături de NORDSTREAM, drept soluţie eficientă şi directă de furnizare a gazului rusesc către piaţa UE**.**

În pofida acestor demersuri (declaraţii de susţinere şi memorandumuri de înţelegere semnate cu Bulgaria, Serbia şi Ungaria), F. Rusă nu a reuşit să convingă părţile în cauză asupra viabilităţii comerciale a proiectului SOUTH STREAM, considerat de experţi drept cel mai scump proiect de gazoduct prezentat vreodată. Atu-urile Moscovei, în speţă oferta de finanţare a proiectului şi resursele de gaze naturale disponibile, sunt contrabalansate de conjunctura economică şi financiară nefavorabilă, resimţită şi de F. Rusă, precum şi de aspectele politice.

Pe de altă parte, în pofida disensiunilor turco-azere, ambele părţi sunt interesate în realizarea proiectului european şi, cel mai probabil, vor ajunge la un consens în timp util. Succesul proiectului NABUCCO va fi strâns legat şi de cooptarea Turkmenistanului la proiect. Întărirea poziţiei Turciei în domeniul energetic, prin aceste proiecte, poate constitui un preambul şi, totodată, un factor de presiune, pentru promovarea dosarului turc de admitere în UE[2].

Turcia va avea cel mai mult de câştigat din această „competiţie" a celor două proiecte. Semnarea de către Ankara a AIG şi, la scurt timp după acesta, a acordului privind traseul gazoductului rusesc SOUTH STREAM face din Turcia un important nod energetic pentru statele europene, oferindu-i pârghii de sprijin pentru relaţiile sale regionale sau cu UE.

Posibile trasee ale gazoductelor *NABUCCO* şi *SOUTH STREAM*

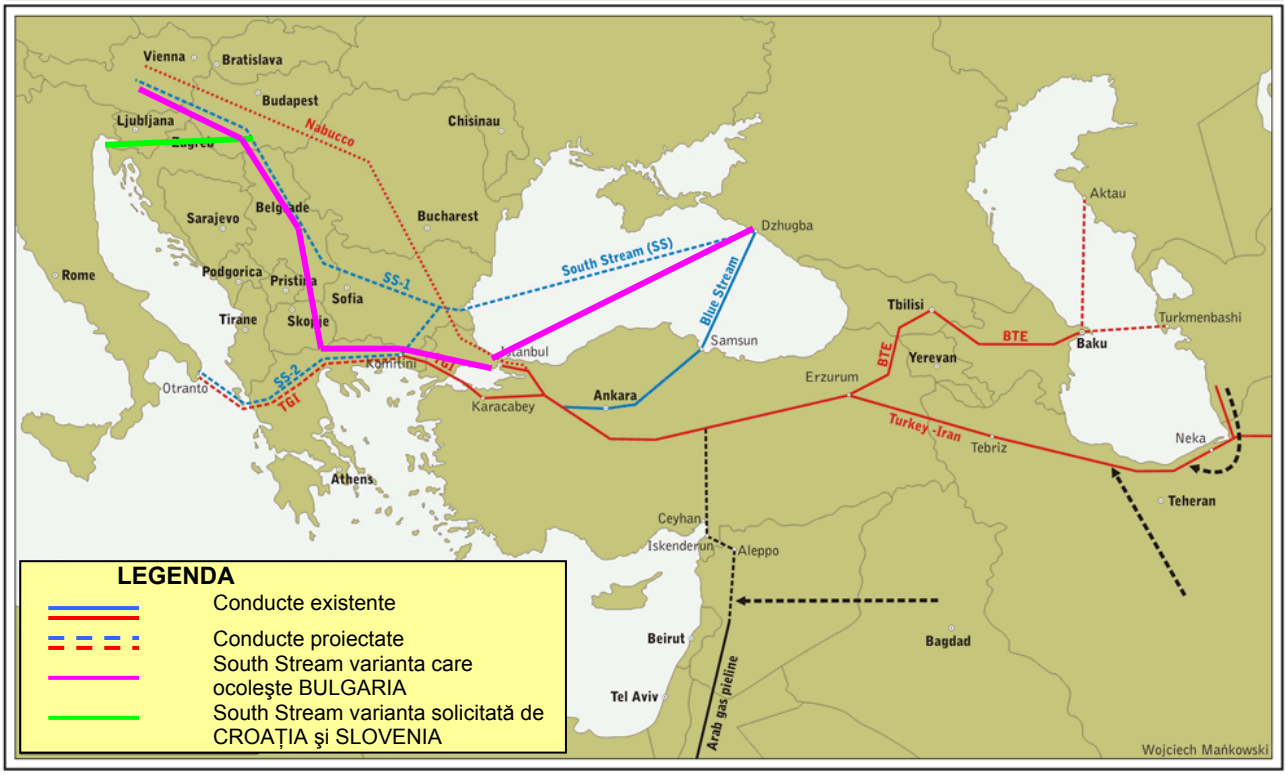

Acordul semnat cu compania germană RWE privind acordarea de drepturi de prospecţiuni şi exploatare, precum şi intenţia preşedintelui turkmen de a organiza o licitaţie internaţională privind realizarea unui conector est-vest, între zăcămintele de

[2] Pe 13.07.2009, la Ankara, cu ocazia semnării acordului privind realizarea proiectului NABUCCO, premierul turc, R.T. Erdogan, a declarat ca semnarea documentului constituie un pas pozitiv privind integrarea Turciei în UE.

gaze turkmene, sunt semnale privind orientarea energetică a Turkmenistanului către UE.

Eventuala implementare a acestor proiecte ar apropia Turkmenistanul de proiectul NABUCCO şi ar contribui la fiabilitatea acestuia. Totuşi, o asemenea perspectivă va trebui să aibă în vedere şi eventuale presiuni şi acţiuni adverse ale F. Ruse (principalul importator al gazelor turkmene), asupra Turkmenistanului.

Comparând capacităţile de intrare în funcţiune ale celor două proiecte, se poate aprecia că SOUTH STREAM este prevăzut să fie alimentat cu gaz imediat după finalizare, putând transporta de două ori mai mult decât gazoductul alternativ, în timp ce NABUCCO poate fi alimentat în faza iniţială cu doar 25% din capacitatea sa de transport.

În plan politic, F. Rusă susţine că proiectul NABUCCO nu va consolida securitatea energetică a UE, în timp ce UE apreciază că proiectul va asigura o mai mare independenţa faţă de livrările de gaz rusesc, prin faptul că gazoductul nu va tranzita F. Rusă şi va transporta gaze din surse alternative.

5. Impactul regional al celor două proiecte. Demersuri pro şi contra. Perspective

După criza ruso-ucraineană a gazelor, din ianuarie 2009, atât discuţiile privind gazoductul WHITE STREAM, cât şi proiectele privind construirea de terminale LNG pe litoralul M. Negre au fost revigorate, în special sub imboldul administraţiei americane, ca soluţii alternative la un eventual eşec al NABUCCO şi ca o contrapondere politică la un eventual demaraj al gazoductului SOUTH STREAM.

Atât WHITE STREAM, cât şi transportul lichefiat al gazului caspic spre litoralul vestic al Mării Negre, se lovesc însă de aceleaşi probleme ale gazoductului NABUCCO: asigurarea resurselor (singura certitudine fiind, în primă fază, gazul azer); costul ridicat al transportului; securitatea coridorului de transport georgian (dependentă, pe termen scurt şi mediu, de înţelegerile la nivel înalt ruso-americane). În plus, varianta LNG se va lovi de opoziţia, din ce în ce mai manifestă, a Turciei, care nu este de acord cu terminale de LNG pe litoralul vestic al M. Negre, care ar putea fi alimentate şi cu resurse din Golful Persic, tranzitând Strâmtoarea Bosfor.

Acordul de la Ankara şi dinamica pe termen scurt şi mediu a proiectului NABUCCO vor monopoliza lobby-ul Administraţiei americane pentru securitatea energetică regională. SUA vor continua să încurajeze atât proiectul WHITE STREAM, ca modalitate de reafirmare a sprijinului pentru un Kiev pro-occidental, cât şi alternativa terminalelor LNG, însă efortul principal va fi concentrat pe problematica NABUCCO, în special pe depăşirea diferendului turco-azer.

Ucraina este dispusă să coopereze cu F. Rusă pentru construirea şi exploatarea noilor gazoducte, însă Moscova nu susţine amplasarea şi exploatarea noii conducte Bogorodceani – Ujgorod (frontiera occidentală a Ucrainei), din cauză că aceasta ar putea rivaliza cu gazoductele NORD STREAM şi SOUTH STREAM, care ocolesc Ucraina. Totodată, în viziunea rusă, noul gazoduct Bogorodceani – Ujgorod ar trebui realizat de un consorţiu care va controla întreaga Reţea naţională ucraineană de transport de gaz (GTS). Conform legislaţiei ucrainene, GTS nu poate fi, însă, privatizată.

Comisia Europeană *(CE)* sprijină formal proiectul NORD STREAM, care, începând cu anul 2000, a fost introdus pe lista rețelelor prioritare transeuropene de energie *(RTE-E),* considerând că, împreună cu proiectul NABUCCO, va asigura necesarul de resurse energetice ale Europei. Susținerea celor două proiecte de către CE este contradictorie, în sensul că prioritizarea NORD STREAM în defavoarea NABUCCO va contribui la creşterea influenței ruse în Europa.

Astfel, este de remarcat faptul că societatea NORDSTREAM AG, managerul proiectului NORDSTREAM, urmăreşte atragerea în acest proiect a Companiei franceze GDF SUEZ - pentru a o elimina de pe lista firmelor internaționale care şi-au exprimat interesul pentru realizarea gazoductului NABUCCO. Deşi Germania consideră că existența unui număr mai mare de rețele alternative de transport a resurselor energetice către Europa este în interesul tuturor europenilor, Berlinul s-a opus propunerii preşedintelui CE privind alocarea de la bugetul comunitar a 3,5 mld. euro pentru proiectul NABUCCO.

La acest moment, realizarea proiectului NORD STREAM este sigură şi se derulează după un program prestabilit, iar unele state se vor repoziționa față de acest proiect.

În loc de concluzii

Conflictul din Caucaz a subliniat dubla competiția energetică în regiunea extinsă a Mării Negre pentru aducerea hidrocarburilor din bazinul caspic în Europa, Occidentul şi F. Rusă angajându-se atât în *„bătălia conductelor”,* cât şi în cea pentru păstrarea exclusivă a furnizorilor caspici.

De fapt, „bătălia conductelor” se duce între eforturile europene de materializare a proiectelor de tranzit alternativ (precum oleoductele Odessa-Brody, Constanța-Trieste şi gazoductele „NABUCCO”, Transcaspic şi Turcia-Grecia-Italia) şi eforturile părții ruse pentru blocarea acestora

Deşi oficialitățile din Kazahstan şi cele turkmene sunt curtate intens de statele occidentale în vederea participării la proiectele energetice de tranzit alternativ *(prin garantarea furnizării de hidrocarburi),* acestea nu vor renunța aşa uşor la relația privilegiată din punct de vedere energetic cu F. Rusă, în special că Moscova a precizat că va plăti pentru hidrocarburile caspice prețuri europene.

Acțiunile militare de anul trecut din Georgia au ajutat partea rusă în demersurile sale de refacere a influenței energetice în Azerbaidjan, furnizor strategic de hidrocarburi caspice pentru proiectele alternative europene.

Rusia nu intenționează să monopolizeze în totalitate fluxul de hidrocarburi din zona caspică spre Europa, ci doar să-l controleze, tolerând politicile energetice multivectoriale ale statelor furnizoare din regiunea caspică, cu condiți ca acestea să se înscrie în limitele acceptabile pentru Rusia.

În consecință, pe termen lung, Moscova nu îşi permite să piardă influența politică asupra țărilor central asiatice şi controlul asupra tranzitului resurselor energetice central asiatice către Europa.

Moscova nu se va opune proiectelor furnizorilor caspici de a exporta hidrocarburi prin zona Mării Negre, chiar independent de participarea rusă la acestea, pentru că nu este în interesul pe termen lung al Rusiei ca aceste exporturi să fie

redirecționate către alte puncte cardinale. Nu este însă exclus ca, pe viitor, statele furnizoare din zona Mării Caspice să prefere încheierea unor contracte bilaterale cu parteneri energetici ai Rusiei.

Dacă, demersurile europene privind o acțiune concertată pentru realizarea proiectului NABUCCO eşuează, țările UE din regiune vor fi nevoite să adopte alte soluții şi să caute încheierea de contracte în format bilateral cu furnizorii caspici.

Bibliografie:

[1] CIOCULESCU, Şerban E., cercetător ştiințific drd., **Coridoarele energetice în regiunea extinsă a Mării Negre – tendințe şi mize strategice.**

[2] IONESCU, Mihail E., coordonator, **Regiunea Extinsă a Mării Negre – concept, evoluții, perspective,** Editura Militară, Bucureşti, 2007.

[3] PAVELESCU, Şerban Liviu, cercetător ştiințific, **Considerații asupra conceptului de regiune extinsă a Mării Negre.**

[4] www.nabucco-pipeline.com

[5] www.gazprom.com

[6] www.europa.eu

[7] www.stratfor.com

[8] www.setimes.com

[9] www.nato.mae.ro

[10] www.euractiv.ro

[11] www.wall-street.ro

SISTEME, INDICATORI ŞI PLATFORME OSINT PENTRU AVERTIZARE TIMPURIE, MONITORIZARE ŞI ANALIZĂ

Roxana ŞTEFĂNESCU[*]

In response to a new geostrategic reality and taking advantage of the progress made in the field of analytical tools, conflict management and early warning (EW) evolved, aiming to create sustainable peace. Given the role of OSINT as a strategic catalyst in a security equation that covers all the levels, dimensions and disruptive clusters of risks, vulnerabilities and threats and valuing Early Warning(EW) as a process of understanding and pre-empting future developments, this paper is focused on charting the operational EW systems for alerting decision makers to the potential outbreak, escalation and resurgence of violent conflicts.[1]

***Motto**: "History is a vast early warning system" (Norman Cousins)*

Introducere

Sintetizat sugestiv de către Colegiul de Război American în acronimul VICA (volatilitate, incertitudine, complexitate, ambiguitate), mediul strategic a fost întotdeauna caracterizat într-o măsură mai mare sau mai mică de instabilitate, conflict, violență, tensiuni sau chiar haos. Înțelegerea corectă şi în dinamică a naturii sistemice a mediului de securitate, a dimensiunilor şi interacțiunilor sale, a efectelor cumulative pe care le are asupra individului, colectivității şi societății în ansamblul ei reprezintă un imperativ pentru configurarea atât a sistemului strategic global care include strategii cu caracter de universalitate (de descurajare, de interzicere, de impunere, de amenințare etc.), cât şi a strategiilor regionale care răspund concepției politicilor zonale sau regionale (economice, financiare, culturale, ecologice, umanitare, anticriză, pentru urgențe civile şi militare, persuasive, disuasive etc.), precum şi a strategiilor naționale care oferă instrumentele teoretice, practice şi metodologice politicilor naționale, pentru realizarea obiectivului propus. Considerând strategiile de securitate, strategii de tip integral, ce includ cel puțin o componentă economică, militară, culturală şi informațională, putem delimita domeniile de interes informativ care fundamentează corespunzător pe fiecare dintre acestea. Cunoaşterea stării de securitate în condițiile globalizării insecurității, identificarea aspectelor critice ale matricei de securitate având ca repere destabilizatoare terorismul şi criminalitatea, proliferarea armelor de distrugere în masă (WMD) şi a metodelor care produc efecte similare acestora (WMD/E), acompaniate chiar de revizuirea unor doctrine militare în sensul permiterii loviturilor preventive justificate de situații critice din punct de vedere al securității naționale, fără o definire clară a acestora (vezi cazul recent al Rusiei)[1], internaționalizarea conflictelor, războiul ca summum al acestora, asimetria resurselor energetice şi conflictualitatea generată, dezastrele ecologice, schimbările climatice semnificative, statele falimentare, războiul informațional, criza globală aduc în prim-plan necesitatea reconsiderării şi recalibrării

[*] **Căpitan (r) economist doctorand, Serviciul Român de Informații**

corespunzătoare a capabilităților de avertizare timpurie şi răspuns rapid, adecvat. În acest context, agenda sistemelor de Early Warning (EW- Avertizare Timpurie) se completează cu noi roluri şi misiuni care pe lângă cele tradiționale, urmăresc să exercite o influență pozitivă asupra volatilității mediului, să gestioneze incertitudinea, să simplifice complexitatea şi să clarifice ambiguitatea, făcând față noilor provocări printr-o permanentă actualizare a metodologiei şi structurii organizatorice în funcție de progresul înregistrat în domeniul ICT şi în zona instrumentelor analitice.

În cele ce urmează, am optat pentru o inventariere şi scanare a sistemelor de EW guvernamentale, inter-guvernamentale şi neguvernamentale, bazate pe surse deschise, pentru prevenirea conflictelor considerate fracturi civilizaționale, fenomene anomice complexe[2] , cu focalizarea celor mai reprezentative aspecte.

1. Repere terminologice, clarificări coneptuale

Early Warning – Avertizarea Timpurie reprezintă un proces de alertare a factorilor decidenți cu privire la o potențială izbucnire, escaladare sau reactivare a conflictelor violente şi de promovare a înțelegerii dintre decidenți cu privire la natura şi impactul acestora.

Sistemele de EW presupun colectarea organizată, regulată şi sistematizată şi analiza informațiilor provenind din zonele de criză în scopul: a) anticipării escaladării unui conflict violent, b) dezvoltării de răspunsuri strategice la crizele respective şi c) prezentării opțiunilor actorilor critici în scop decizional.[3] Aceste sisteme furnizează un set de produse de EW bazate pe metode cantitative şi/sau calitative de analiză şi sunt corelate de obicei cu mecanisme şi instrumente de răspuns. Indicatorii utilizați pot fi evenimente precursoare, semnale, repere utilizate în prognoze şi vizează: a) cauze sistemice generale, structurale, fundamentale, pre-condiții având geneze profunde; b) cauze proxime, circumstanțe specifice, situaționale şi c) catalizatori direcți, nemijlociți, activatori accidentali (asasinarea unui leader, fraudă electorală, scandal politic etc.). *Răspunsul rapid(ER)* se referă la orice inițiativă care are loc de îndată ce este identificată amenințarea şi care urmăreşte să gestioneze, să rezolve sau să prevină. *Sistemele de răspuns rapid* sunt mecanisme şi instrumente cu caracter preventiv de natură politică, economică, financiară, socială sau de securitate activate de avertizarea timpurie, care sunt angajate, desfăşurate sau dislocate pentru gestionarea situațiilor de criză.

Conflictul poate fi definit ca o situație faptică în care sunt implicate cel puțin două părți (indivizi, grupuri, state) care urmăresc obiective incompatibile sau acelaşi obiectiv care nu poate fi atins decât de una dintre ele, sau care doresc să angajeze mijloace incompatibile cu atingerea unui scop.[4]

Statele fragile/ slabe / eşuate / falimentare sunt acele state lipsite de capacitatea esențială şi / sau voința de a îndeplini 4 seturi critice de responsabilități guvernamentale: întreținerea unui mediu propice creşterii economice sustenabile şi echitabile, crearea şi menținerea unor instituții politice legitime, transparente şi responsabile, asigurarea securității populației şi teritoriului şi satisfacerea nevoilor de bază ale populației[5]. Sunt state slabe în termeni de voință politică şi capacitate. Nu există o listă globală agreată. Banca Mondială lucrează cu LICUS (Low Income Countries Under Stress) şi are la dispoziție instrumentul de diagnosticare CPIA

(Country Policy and Institutional Assessment) care măsoară gradul în care o țară poate susține reducerea sărăciei şi dezvoltarea sustenabilă şi în consecință, poate utiliza eficient asistența acordată în vederea dezvoltării.

Prin *surse deschise* se înțelege informația disponibilă public, prin cerere sau observare, ca şi orice altă informație neclasificată, cu acces sau distribuție limitate, ce poate fi folosită într-un context neclasificat, fără compromiterea securității naționale, surselor sau metodelor de intelligence. Includ în principal media tradițională şi emergentă, Internetul, literatura gri, bazele de date comerciale, imagistica specific comercială, experții şi observatorii la vedere, neacoperiți.

OSINT (Open Source Intelligence – Intelligence-ul din surse deschise) se referă la informația descoperită în mod deliberat din surse deschise, distilată, procesată, exploatată şi diseminată unei audiențe selectate pentru a răspunde unor nevoi informative. În ecuația de securitate ce include toate nivelurile acesteia (individ, grup, societate /popor, regiune) raportate la toate domeniile sale (economic, politic, social, cultural, informațional, de mediu) şi ponderată cu ansamblul factorilor perturbatori, disruptivi, de sciziune, prin valențele sale, OSINT poate fi considerat catalizator strategic. Ca şi *catalizator strategic*, OSINT susține efortul realizării obiectivelor strategice, diminuând timpul şi energia consumată pentru colectarea de informații convertite în intelligence acționabil, accelerează cristalizarea strategiilor latente, inițiază reacții adecvate conținutului informației diseminate, aducând laolaltă cunoaşterea necesară suportului decizional, într-o manieră actualizată permanent, oportună, accesibilă, relevantă, pertinentă, utilizabilă şi anticipativă, alături de perspectiva strategică şi expertiza multidisciplinară. Criteriile de eligibilitate ale unui catalizator strategic sunt înțelegerea precisă a misiunii (în cazul de față, ca multiplicator de forțe şi resurse) şi a cerințelor ei unice în contextul global, capabilitatea de a dezvolta metodologii adecvate îndeplinirii misiunii şi poate cel mai important, disponibilitatea permanentă. Raportat la explozia şi suprasarcina informațională şi la dimensiunea ciberspațiului, putem spune că sursele deschise sunt inepuizabile, iar OSINT se poate califica în această postură.

Deşi concepția inițială a avertizării timpurii cu privire la conflicte nu a fost preconizată după modelele analizei de intelligence, totuşi, în cazul sistemelor prezentate, prin etapele pe care le parcurge produsul final de EW, surse şi metodologie, le putem considera ca sisteme şi platforme OSINT. *Ca elemente de departajare față de sistemele de intelligence tradițional* se pot identifica: sistemele de EW sunt în slujba securității umane şi nu a intereselor naționale sau de stat; prezintă interes pentru organizațiile interguvernamentale care accesează cu dificultate zona de intelligence a unui stat membru vis-à-vis de un altul; utilizează metode transparente de colectare, analiză şi diseminare, în timp ce sistemele de Intell se bazează în principal pe informații clasificate şi diseminare criptată (şi în EW schimbul de informații poate fi clasificat şi restricționat la anumiți utilizatori); tind să fie descentralizate şi foarte dependente de societatea civilă pentru inputul informativ; implică un efort integrat la nivel internațional, regional, național şi local; nici un stat sau organizație nu poate desfăşura activități de EW singur şi nu poate deține monopol asupra acesteia; spre deosebire de sistemele de Intell, EW implică o legătură mai strânsă între analiză şi acțiune propriu-zisă, deşi intelligence-ul acționabil e un

deziderat al ambelor tipologii. În multe cazuri, Intelligence-ul şi operaţiile sunt compartimentate din 2 raţiuni: 1) pentru a asigura integritatea şi obiectivitatea analizei secrete, bazată pe informaţie clasificată, fără a beneficia de referinţe sau expertiză externă; 2) pentru a se separa de latura politică a intervenţiei, impusă de faptul că analiza nu trebuie să poarte amprenta „vocii stăpânului”[6] . Deoarece scopul sistemelor EW este formularea de opţiuni strategice direcţionate către acţiuni preventive pentru binele regiunii sau global, iar nu pentru interesul naţional, acţiunile de avertizare şi prevenire trebuie aduse cât mai aproape una de cealaltă, fapt necesar dar şi posibil, prin natura transparentă a acestor sisteme.

Majoritatea sistemelor de EW urmează 3 paşi esenţiali: 1) analiza şi înţelegerea contextului, a naturii conflictului şi identificarea indicatorilor; 2) evaluarea tendinţelor de evoluţie în vederea formulării strategiilor de intervenţie; 3) acţiunea. Există păreri care optează pentru cel de-al patrulea pas care închide cercul: oportunitatea comunicării şi angajarea decidenţilor.

2. Elementele-cheie ale sistemelor de EW şi rolul acestora

Sistemele de EW bazate pe surse deschise, indiferent de metodologia utilizată au rolul de a pune la dispoziţie o capabilitate de anticipare a crizelor care oferă o dimensiune proactivă procesului decizional, o evidenţă factuală necesară fundamentării acestui proces în ţările afectate de criză, îmbunătăţesc procesul de planificare printr-o monitorizare, analiză, expertiză şi observare sistematică a zonelor de interes şi ariilor proprii de responsabilitate pe criterii geografice sau tematice, precum şi prin furnizarea de produse analitice de tip santinelă. Ele reprezintă totodată un punct de plecare pentru schimbul de informaţii necesar definirii clare a problemelor ce trebuie rezolvate şi a etapelor de intervenţie şi răspuns adecvat. Nu trebuie neglijat nici rolul pe care multe din sistemele ce urmează a fi prezentate îl au ca forum de dezbateri în vederea stabilirii şi planificării strategiilor integrate pentru un eventual răspuns întrunit, constituindu-se într-un real suport pentru gândirea strategică şi un activator pentru o abordare sustenabilă a intervenţiei, indiferent dacă opţiunea decidenţilor este pentru macrostrategii de stabilizare sau pentru abordări sectoriale.

Cunoaşterea riscului şi vulnerabilităţilor, a tiparelor şi tendinţelor prin colectare sistematică de date
Servicii de monitorizare ştiinţifică a parametrilor reprezentativi ptr. previziuni corecte şi oportune şi servicii de alertă timpurie
Diseminare de informaţie prelucrată acţionabilă şi comunicare ţintită
Capabilitate de răspuns testată şi actualizată permanent
ELEMENTELE CHEIE ALE SISTEMELOR DE EARLY WARNING

3. Foaia de parcurs a generaţiilor de sisteme EW. Elemente de continuitate şi noutate

De la conceptualizarea în anii ’70-’80 a avertizării timpurii ca metodă de protejare şi prezervare a vieţii a fost nevoie de aproape două decenii până când, după

sfârşitul Războiului Rece, cadrul de dezbatere a managementului conflictelor să o includă ca un reper important al agendei de politică internațională. Eşecul înregistrat de promovarea unui răspuns adecvat genocidului din Ruanda din 1994, deşi în acel moment era staționată acolo misiunea de pace a Națiunilor Unite, UNAMIR şi conflictele din Balcani s-au constituit în elemente activatoare în vederea intensificării preocupărilor în domeniul avertizării timpurii asupra conflictelor violente. După 2001, măsurile de contracarare a terorismului şi proliferării WMD (armelor de distrugere în masă) luate de SUA şi aliați au dus la creşterea interesului pentru aşa-numitele state falimentare, fragile, eşuate, care au început să facă obiectul colectării de informații şi analizei sistemelor de EW. Cele mai semnificative evoluții în domeniu au fost catalizate de progresele înregistrate în sfera instrumentelor analitice cantitative şi calitative care, pe măsura creşterii capacității şi valorii acestora, au fost integrate în diferitele sisteme de EW operate la nivel guvernamental, inter-guvernamental şi neguvernamental, destinate monitorizării, prevenirii şi răspunsului adecvat conflictelor violente şi statelor falimentare.

Primele propuneri referitoare la un sistem de EW au fost făcute de Înaltul Comisar pentru Refugiați al ONU, Prințul Sadruddin Aga Khan în 1981, în Raportul intitulat ”Massive Exodus and Human Rights”. În 1987 ONU înființează Oficiul pentru Cercetarea şi Colectarea de Informații – ORCI – pentru a dezvolta un sistem de EW dedicat monitorizării şi analizei tendințelor globale de evoluție.[7] Însă factorii motrici care au propulsat Avertizarea Timpurie la nivel internațional au fost UNCHR – Înaltul Comisariat pentru Refugiați al Națiunilor Unite şi UNDHA, acum UNOCHA – Biroul Națiunilor Unite pentru Coordonarea Problemelor Umanitare, impulsionate de nevoia unor anticipări precise şi oportune cu privire la fluxurile de refugiați, pentru planificarea situațiilor de urgență.

Înființarea în 1985 a primului ONG pentru prevenirea conflictelor (International Alert) şi pledoaria acestuia pentru EW au constituit un pas înainte. Sfârşitul Războiului Rece a avut un impact pozitiv asupra întregului cadru de prevenire a conflictelor, făcând posibilă o cooperare susținută în managementul acestora, inclusiv în cadrul Consiliului de Securitate al ONU.

Ca *repere de debut ale conceptualizării EW* se pot menționa: Liniile Directoare ale OECD – DAC (Organization for Economic Cooperation and Development - Development Assistance Committee) pentru Conflict, Pace, Dezvoltare şi Cooperare (1997); Raportul final al Comisiei Carnegie pentru Prevenirea Conflictelor Mortale (1997); Raportul Brahimi (2000); Declarația de la Khartoum la nivel sub-regional a şefilor de state IGAD (Autoritatea Interguvernamentală pentru Dezvoltare) unde se pun bazele CEWARN (Conflict Early Warning and Response Mechanism); Raportul Secretarului General ONU referitor la prevenirea conflictelor armate (2001); Comunicarea din 2001a Comisiei Europene cu privire la prevenirea conflictelor.

Anii ’90 au adus o contribuție importantă prin mediul academic american în ce priveşte dezvoltarea unor metode de analiză în special cantitative.

The Minorities at Risk Data Generation and Management Project (MAR) este un proiect ce monitorizează şi analizează statusul şi conflictele grupurilor etnice minoritare, active politic şi sectelor religioase. Baza de date acoperă 112 organizații din 12 țări şi asigură informații referitoare la 163 variabile care includ caracteristici

organizaționale, suport extern, comportament cunoscut. Piesa centrală o reprezintă datele de monitorizare a celor 283 grupuri etnice pe dimensiuni politice, economice şi culturale. Componenta MAROB (The Minorities ar Risk Organizational Behavior) vizează identificarea factorilor care motivează radicalizarea unui grup etnic spre angajarea violenței şi terorismului. GEDS (Global Events Data System) şi PANDA (Protocolul pentru analiza acțiunilor directe non-violente) au avut un aport important în fundamentarea codării şi prelucrării automate şi manuale a informației.

Spre sfârşitul anilor ’90 apar o serie de metode de analiză calitativă a conflictelor, promovate de Fondul pentru Pace, FEWER, Banca Mondială, USAID şi DFID (Department for Inernational Development – UK). Ulterior, ca urmare a unei abordări convergente a relațiilor dintre securitatea umană şi construcția păcii, eficacitatea statelor şi performanțele nivelului de dezvoltare şi dintre subdezvoltare şi insecuritate a apărut nevoia realizării unei agende a statelor fragile, precum Indexul Fragilității Statale lansat de Universitatea George Mason, CFIP (Country Indicators for Foreign Policy Project) al Universității Carleton, Indexul Statelor Slabe a Instituției Brookings, cercetările Centrului pentru Dezvoltare Globală şi Indexul Statelor Falimentare (Failed States Index) lansat de Fondul pentru Pace.

Failed State Index utilizează o metodologie dezvoltată de dr. Pauline H. Baker în 1996 şi un instrument sistemic de evaluare a conflictelor, care furnizează atât avertizare timpurie cât şi asistență în evaluarea politicilor post – conflict.

Ierarhizarea Indexului se bazează pe *12 indicatori de vulnerabilitate statală*: 4 sociali, 2 economici şi 6 politici. Scorul total este o sumă a celor 12 indicatori pe o scală de la 0-120. Indicatorii sociali colectați din surse deschise şi prelucrați pentru analiză includ: 1) creşterea presiunilor demografice derivate inclusiv din densitatea mare a populației în raport cu resursele de hrană, controlul unor zone religioase sau istorice, dispute de frontieră, proximitatea față de riscuri naturale şi de mediu; 2) mişcări masive de refugiați, delocalizări, strămutări; 3) moştenirea unor grupuri care îşi exteriorizează nemulțumirile şi nedreptățile perpetuate istoric, în acte de răzbunare, instituționalizarea excluderii politice; 4) „Exportul de creiere”, exodul inteligenței, profesioniştilor, intelectualilor, disidenților politici şi emigrarea clasei mijlocii, creşterea comunității de expatriați. Indicatorii economici vizează 5) inegalitatea dezvoltării economice în rândul grupurilor sociale, gradul de sărăcie, rata mortalității infantile, gradul de educație; 6) declinul brusc şi/sau sever economic, PIB-ul, datoria externă, venitul pe cap de locuitor etc., creşterea economiei subterane, traficul de droguri, devalorizarea monedei naționale, scăderea investițiilor străine. În rândul indicatorilor politici se regăsesc: 7) delegitimizarea şi criminalizarea statului (corupția endemică, lipsa de transparență, responsabilitate şi reprezentare politică, scăderea accentuată a încrederii populației în instituțiile statului); 8) deteriorarea progresivă a serviciilor publice, degradarea acelor funcțiuni care includ asigurarea sănătății, educației, transportului public, precum şi eşecul în protejarea cetățenilor împotriva violenței şi terorismului, utilizarea aparatului de stat cum ar fi forțele de securitate, staff-ul prezidențial, banca centrală, serviciile diplomatice, vamale şi fiscale pentru agenții care deservesc elitele la putere; 9) încălcarea pe scară largă a drepturilor omului, emergența unei guvernări autoritare, dictatoriale, militare, în care procesele şi instituțiile democratice şi constituționale sunt suspendate, ignorate sau

manipulate; 10) un aparat de stat care funcţionează ca „stat în stat”, ca gardă pretoriană; 11) ridicarea facţiunilor şi elitelor cu retorică naţionalistă, agresivă, iredentistă; 12) intervenţia altor state sau factori externi cu afectarea balanţei interne de putere în rezoluţia conflictelor.

În 2009, din cele 177 de state incluse în Index, 38 au fost încadrate la nivel de alertă, 93 la nivel de avertizare, 3 cu risc moderat şi 13 sustenabile.

Indexul este creat de Fund for Peace, o organizaţie nonprofit cu sediul în Washington DC, profilată pe evaluarea conflictelor, dezvoltare sustenabilă,operaţiuni de pace şi stabilitate, politică externă. Promovează conceptul “Threat Convergence” (convergenţa ameninţărilor) potrivit căruia statele falimentare pot contribui la amplificarea ameninţărilor globale de securitate, precum proliferarea WMD şi terorismului. Sistemul utilizează software-ul CAST (Conflict Assessment Tool) pentru situaţiile pre-conflict, conflict activ şi post-conflict. Produsele de EW rezultă în urma colectării datelor relevante, dezvoltării complete a cronologiei evenimentelor, alegerii datelor cheie pentru analiza de trend, ratingului celor 12 indicatori pe o scală de la 0 la 10, evaluării principalilor 5 (spre exemplu, se consideră că pentru un nivel sustenabil al securităţii “The Core Five” sunt: 1) o forţă de poliţie competentă şi un sistem de corecţie eficient; 2) o administraţie eficientă, funcţională; 3) un sistem de justiţie independent; 4) o armată profesionistă şi disciplinată, controlată democratic de un guvern civil şi 5) o conducere legitimă şi puternică legislativă şi executivă aptă de o guvernare capabilă), identificării STINGS-urilor (Surprises, Triggers,

Idiosyncraises, National Temeraments, Spoilers) şi cartografierii conflictualităţii. Aria de interes o constituie Europa, Asia, America şi Africa.[8]

CARTAREA PARCURSULUI CONFLICTULUI - ETAPA FINALĂ METODOLOGICĂ A FONDULUI PENTRU PACE ÎN PROCESUL EW

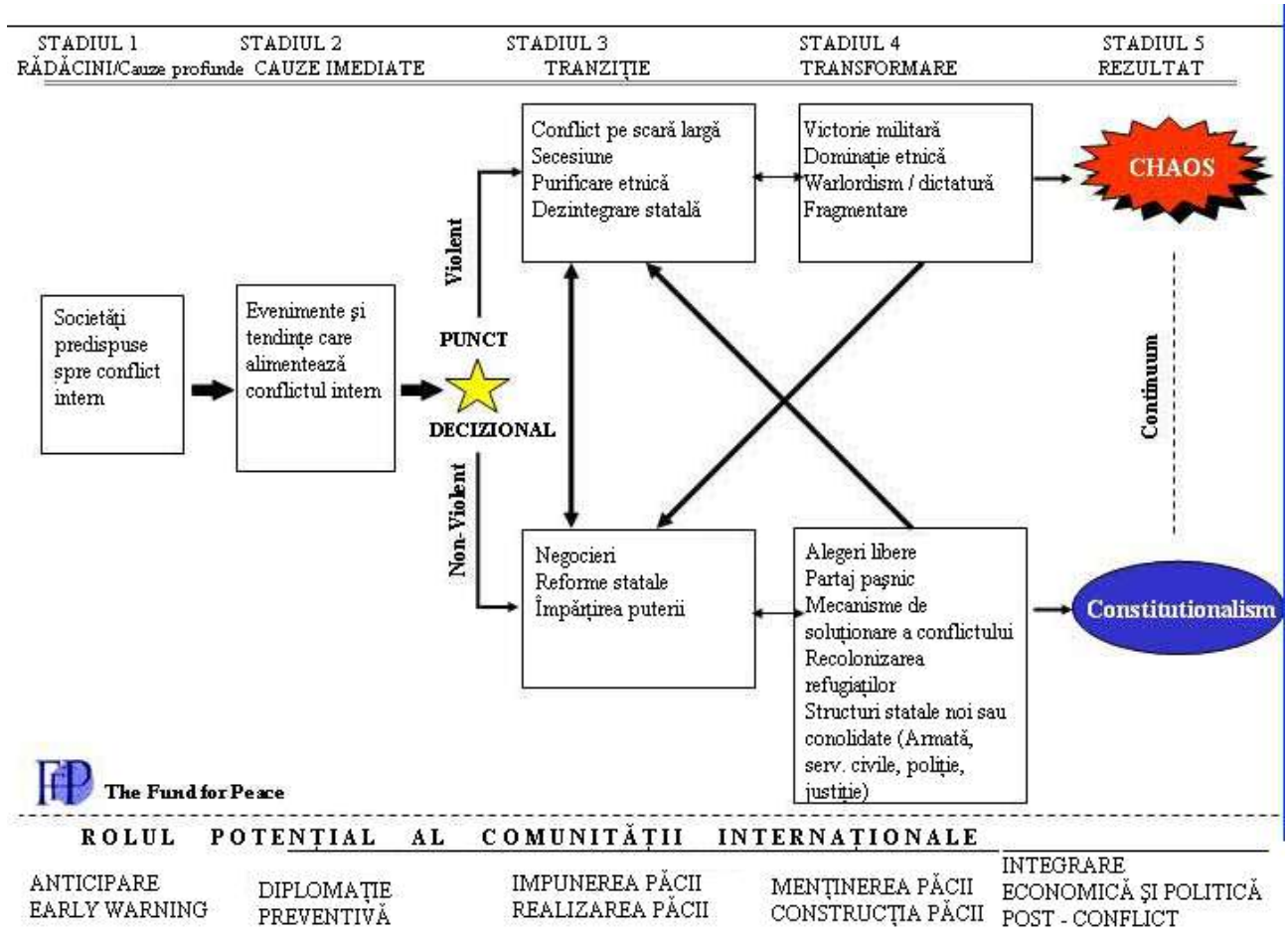

În paralel cu munca desfăşurată pentru fundamentarea sistemelor de EW, unele agenţii guvernamentale au dezvoltat noi metode de analiză a conflictelor. Este cazul BMZ (Ministerul Federal pentru Cooperare Economică şi Dezvoltare din Germania - Bundesministerium für wirtschaftliche Zusammenarbeit) care a dezvoltat liste de control cu indicatori, analize anuale şi "watch list-uri" utilizate şi de către Comisia Europeană. Iniţial ele erau compilate de personalul diplomatic aflat în ţările cu risc crescut pentru apariţia conflictelor violente, acum sunt întocmite şi revizuite de experţi internaţionali. De asemenea, agenţii neguvernamentale precum EAWARN (Network for Ethnological Monitoring and Ealy Warning), WANEP (West Africa EW and Response Network), APFO (Africa Peace Forum), FAST şi SwissPeace au dezvoltat reţele de monitorizare locală pe care le-au conectat cu diverse surse de informaţii, au stabilit formate şi protocoale de raportare şi schimb de informaţii şi au găsit canale pentru diseminarea informaţiilor.

În anii 2001 – 2002 s-a creat un consens în ce priveşte *trăsăturile unui sistem bun de Avertizare Timpurie*, şi anume: a) este localizat cât mai aproape de zona de interes sau dispune de reţele solide de monitorizare; b) utilizează surse multiple de

informație, între care şi ansamblul surselor deschise larg accesibile; c) utilizează o combinație de metode de analiză cantitative şi calitative; d) utilizează capabilități de ICT adecvate; e) furnizează rapoarte regulate şi actualizări ale dinamicii conflictelor, principalilor acționari naționali şi internaționali; f) are legături consolidate cu mecanisme adecvate de răspuns. Acesta a fost motivul pentru care sisteme precum CEWARN (Conflict EW and Response Mechanism), WARN (West Africa EW and Response Network) şi PHSC – Programul pentru Securitate Umană şi Coexistență, program al FCE (Foundation for Co-Existence au început să combine avertizarea timpurie şi răspunsul rapid într-un singur sistem.

În concluzie, cele 3 generații de sisteme de EW pot fi caracterizate astfel:

- *Prima generație* activă şi astăzi s-a dezvoltat în anii ’90 şi îşi desfăşoară activitatea îndeosebi la sediu. Monitorizează şi analizează starea de conflict în afara zonei, la un cartier general în țări occidentale. Depinde de rapoartele media ca sursă primară de informație, analizează datele cu precădere cu metode cantitative dar şi calitative. Nu are mecanisme eficiente de răspuns timpuriu. (GEDS – Global Events Data System, BMZ, sistemul de indicatori utilizat de Comisia Europeană).
- În anii 2000, *sistemele din generația a doua* devin mai ancorate în realitatea conflictelor, prin inserarea rețelelor de monitorizare la fața locului, în zona de conflict. Cu toate acestea, analiza finală are loc tot la sediu, în afara zonei. Utilizează ambele tipuri de metode, generează produse finale informative diverse, deseori fac recomandări sau cheamă la dialog decidenții în vederea găsirii unui răspuns potrivit. Nici acestea nu dispun de mecanisme de răspuns rapid. Sisteme de generația a doua sunt ICG (International Crisis Group), EAWARN şi FAST. Unitatea de analiză pentru primele două generații este țara, statul, de aceea se mai numesc macro-sisteme de EW şi, datorită amplasării, “headquarter – based EW systems” – sisteme de cartier general, bazate pe o administrație centrală. Nu includ scenarii la nivel de micro-conflict în cadrul unei comunități.
- *Sistemele EW de generația a treia* îşi au sediul în zona de conflict, unde se desfăşoară atât monitorizarea cât şi analiza, implicând societatea civilă şi administrația regională şi au legături cu mecanisme instituționale de răspuns. Includ scenarii de micro-conflict la nivel de comunitate. Se mai numesc şi micro-sisteme de EW şi ER (Early Response). De multe ori, produsele finale de EW duc la detensionarea situațiilor. Monitorizarea de teren serveşte ca prim semnal. Sistemele includ rețele locale / naționale de răspuns. Astfel de sisteme sunt PHSC – Sri Lanka, FEWER – Eurasia, WARN, ECOWARN (Rețeaua de EW şi răspuns rapid a Comunității Economice a Statelor din Vestul Africii, ECOWAS) şi CEWARN (Mecanismul pentru avertizare timpurie şi răspuns în caz de conflict).

În ultimii ani, sistemele de EW bazate pe surse deschise au suferit modificări de natură instituțională, contextuală, şi tehnică. Instituțional s-au înregistrat progrese ale capabilităților internaționale, regionale şi globale de răspuns la conflict, atât în termeni de inițiative operaționale, cât şi structurale. Contextual, am asistat la modificarea tipului de amenințări reale şi percepute şi prin urmare, tematica şi obiectivele sistemelor au fost focalizate pe conflictele intra-statale, amenințările de natură teroristă, proliferarea WMD, crimă organizată, traficul de droguri şi uman, migrația masivă. Din punct de vedere tehnic, pe măsură ce capabilitățile şi valoarea

instrumentelor de colectare şi analiză cantitativă şi calitativă au crescut, acestea au fost integrate în diferite sisteme de EW operate de guverne, organizații interguvernamentale şi ONG-URI.

- *Germenii celei de-a patra generații* se întrevăd a fi prezenți în platforma EW „Ushahidi" (în Swahili, termenul înseamnă "mărturie"), proiect –pilot aflat în stadiul de testare în țări din Africa. Platforma permite membrilor comunității să raporteze personal evenimente de alertă prin SMS, cât şi accesarea serviciilor de abonare directă la alertă SMS cu privire la incidente de proximitate. Sistemul interactiv are în vedere ca orice persoană sau organizație să-l poată utiliza pentru a-şi dezvolta propriul mod de colectare şi vizualizare. Aplicația soft OSINT este gratuită, poate fi descărcată, implementată şi utilizată de oricine pentru EW.[9]

4. Gama metodelor şi instrumentelor de Early Warning

Metodele cantitative de analiză au contribuit semnificativ la înțelegerea cauzalității. Unii experți consideră că au un grad de acuratețe de 80%[10]. Metodologia presupune utilizarea algoritmilor de prelucrare a datelor istorice şi analogiilor structurale şi codificarea până se ajunge la un factor care are cea mai mare semnificație predictiv – anticipativă. Provocarea creşte pe măsură ce sursele de date statistice necesare pentru identificarea trendurilor sunt limitate. Spre exemplu, sistemul FAST necesita 1 sau 2 evenimente raportate/zi pentru trenduri relevante. Oferă avantajul unor capabilități de prognoză avansate, cu precădere în ce priveşte instabilitatea politică şi crizele. Indicii de fragilitate statală oferă posibilitatea prioritizării acțiunilor întreprinse prin instrumentarea agențiilor specializate cu liste de supraveghere (watch lists).

Metodele calitative au răspuns nevoii de înțelegere aprofundată a mediului de conflict şi a modalității de răspuns adecvate, prin corelarea analizei cu cadrul de planificare a intervenției.

SISTEME, METODE ŞI MODELE CANITITATIVE DE AVERTIZARE TIMPURIE, MONITORIZARE ŞI ANALIZĂ BAZATE PE SURSE DESCHISE

Conflict violent	
Leiden University (Netherlands): Inter-Disciplinary Research Programme on Root Causes of Human Rights Violations	Kansas University (United States): Protocol for the Assessment of Non-violent Direct Action (PANDA); Kansas Events Data System (KEDS)
Georgia Institute of Technology (United States): Conflict Early Warning Project – Pattern Recognition	Fein (United States): Life Integrity Violations Analysis (LIVA)
Carleton University (Canada): Country Indicators for Foreign Policy (CIFP)	Virtual Research Associates (United States): GeoMonitor
Economist Intelligence Unit (United Kingdom): The Global Peace Index	US Naval Academy (United States): State Failure Project; Accelerators of Genocide Project
State fragile	
The Fund for Peace (United States): Failed States Index (annual)[3]	University of Maryland/Centre for International Development and Conflict Management (United States): Peace and Conflict Instability Ledger (annual)
George Mason University (United States): State Fragility Index (annual)	Center for Global Development (United States): Engaging Fragile States
Political Instability Task Force (United States): Internal Wars and Failures of Governance 1955-2006	Center for Systemic Peace (United States): Polity IV, Coups d'Etat, PITF Problem Set
Carleton University (Canada): Country Indicators for Foreign Policy (CIFP)	Institute for State Effectiveness (United States): Sovereignty Index
United Agency for International Development (United States): Measuring State Fragility	

Sursa : Preventing Violence, War and State Collapse OECD 2009

M

etodele calitative sunt utilizate pentru analize contextuale profunde şi în metodologia de planificare a răspunsului adecvat unei situaţii de criză, precum şi în zona de evaluare a impactului căilor de răspuns asupra conflictelor.

SISTEME, MODELE ŞI METODE CALITATIVE DE AVERTIZARE TIMPURIE, MONITORIZARE ŞI ANALIZĂ BAZATE PE SURSE DESCHISE

Conflict violent	
Conflict Prevention and Post-Conflict Reconstruction (CPR) Network: Early Warning and Early Response Handbook (V2.3) (2005); Peace and Conflict Impact Assessment Handbook (V2.2) (2005); *Guide de Diagnostic des Conflits* (2003)	United States Agency for International Development (United States): Conflict Assessment Framework (2005) Conducting a Conflict Assessment: A Framework for Strategy and Program Development (2004)
Bush: A Handbook for Peace and Conflict Impact Assessment (2004)	UNDP: Conflict-Related Development Analysis (2002); Peace and Development Analysis (2003)
Department for International Development (United Kingdom): Conducting Strategic Conflict Assessments (2002)	World Bank: Conflict Analysis Framework (2002)
Deutsche Gesellschaft für Technische Zusammenarbeit (Germany): Conflict Analysis for Project Planning and Management (2001)	Forum on Early Warning and Early Response (United Kingdom): Conflict Analysis and Response Definition (2001)
FEWER, International Alert, Saferworld (United Kingdom): Development in Conflict: A Seven Step Tool for Planners (2001)	CARE International (United States): Benefits-Harms Handbook (2001)
Clingendael Institute (Netherlands): Conflict and Policy Assessment Framework (2000)	European Commission: Check-List for Root Causes of Conflict (1999); Peace-building and Conflict Prevention in Developing Countries : A Practical Guide (1999); Peace and Conflict Impact Assessment: A Practical Working Tool for Prioritising Development Assistance in Unstable Situations (1999)
German Federal Ministry for Economic Cooperation and Development (BMZ): An Indicator Model for Use as an Additional Instrument for Planning and Analysis in Development Co-operation (1998)	Forum on Early Warning and Early Response (United Kingdom): A Manual for Early Warning and Early Response (1998)
The Fund for Peace (United States): Conflict Assessment System Tool (1996)	
State fragile	
Canadian International Development Agency (Canada): On the Road to Recovery: Breaking the Cycle of Poverty and Fragility: A Guide for Effective Development Cooperation in Fragile States (2007)	Department for International Development (United Kingdom): Scenario and Contingency Planning for Fragile States (2007); Country Governance Analysis (2006); Drivers of Change (2003)
Netherlands Ministry of Foreign Affairs (Netherlands): The Stability Assessment Framework: Designing Integrated Responses for Security, Governance and Development (2005)	Prime Minister's Strategy Unit (United Kingdom): Countries at Risk of Instability: Country Strategy Formulation Process Manual (2005)

Sursa: Preventing Violence, War and State Collapse, OECD 2009

O bază decizională solidă necesită o îmbinare eficientă, raţională şi responsabilă a celor două tipuri de metode în cadrul sistemelor de EW.

Orientativ, am sistematizat mai jos, punctele tari şi cele slabe ale celor două tipuri de modele, metode şi sisteme de avertizare timpurie.

Punctele tari şi punctele slabe ale metodelor cantitative şi calitative utilizate de sistemele de avertizare timpurie bazate pe surse deschise.

	METODE CANTITATIVE	METODE CALITATIVE
PUNCTE TARI	✓ Au o capacitate anticipativ – predictivă ridicată, în special în ce priveşte crizele politice şi instabilitatea (80% în modele precum PITF – Political Instability Task Force) ✓ Au o valoare politică decizională imediată ridicată în termeni de stabilire a priorităților de intervenție şi supraveghere prin punerea la dispoziție a listelor de supraveghere "watch list" ✓ Modelele care se bazează pe un număr mare de indicatori furnizează repere foarte utile în planificare ✓ Suportul vizual utilizat (hărți, grafice listinguri, indexuri) le face atractive şi le asigură o accesibilitate sporită	✓ Oferă informație contextuală bogată şi analiză acționabilă, operațională ✓ Deseori integrează aplicații viabile de planificare, programare şi evaluare, utile agențiilor care dezvoltă programe şi proiecte în zonele afectate ✓ Au o dimensiune participativă mai mare; implică mai actv şi mai direct acționarii ✓
PUNCTE SLABE	- Fiabilitatea produsului final de Early Warning este diminuată de date incomplete şi inexacte din zonele afectate de criză - Predictabilitate redusă (pronosticurile făcute pe baza generalizării ştiințifice pot conține erori) uneori chiar şi în cazul celor mai bune modele cantitative - Instrumentarul vizual utilizat nu oferă o perspectivă analitică profundă decidenților cu privire la realitatea din teren sau cu privire la măsurile ce se impun - Necesită un volum mare de date pentru trenduri - Nu reflectă toate interacțiunile posibile sau efectele adăugate de factori specifici unei țări, într-o anumită perioadă de timp - Nu oferă un marcaj de context pentru îndrumarea eficientă a factorului decizional; de multe ori sunt percepute ca şi "cutii negre", existând o reticență în a se baza pe instrumente matematice complexe pe care nu le înțeleg[8] - Unele modele identifică factori de risc care nu sunt susceptibili unor influențe şi măsuri preventive țintite (ideologia)	- Fiabilitatea produsului final de Early Warning este diminuată de date incomplete şi inexacte din zonele afectate de criză - Deseori sunt foarte perisabile prin caracterul de instantanee singulare ale situațiilor ce evoluează rapid - Complexitatea conflictualității şi situațiilor de fragilitate statală este uneori mult prea simplificată - De obicei, oferă soluții tehnice pentru situații politice complexe, sugerând că abordările tehnocratice pot înlocui acțiunea politică adecvată - Baza analizelor o constituie judecata personală a analistului care dacă nu e familiarizat cu situația şi nu are expertiză suficientă poate furniza produse informative irelevante - Sunt mari consumatoare de timp

5. Sistemele operaționale de Early Warning bazate pe surse deschise

Multe din țările membre OECD – DAC nu au un astfel de sistem de EW. Avertizarea timpurie intră în responsabilitatea serviciilor de intelligence, misiunilor diplomatice în țările afectate sau a sistemelor inter-guvernamentale sau neguvernamentale. De sisteme bine configurate dispun Franța, Germania şi SUA. În funcție de scop şi locația instituțională pot sau nu să aibă legătură cu serviciile de informații naționale. Scopul sistemelor guvernamentale este de a identifica şi estima amenințările la adresa intereselor naționale şi/sau de a informa corespunzător programele de prevenire a crizelor şi construcție a păcii.

SAP - Sistemul de Alertă Precoce al Franţei este localizat în cadrul Secretariatului General al Apărării Naţionale, iar sistemul american este amplasat în cadrul Oficiului Coordonatorului pentru Reconstrucţie şi Stabilizare (Departamentul de Stat) şi al Consiliului Intelligence-ului Naţional (NIC). SAP utilizează metode calitative şi generează actualizări lunare ale unor indicatori cheie, în timp ce sistemul american generează produse de tip "watch list", bazate pe analiză cantitativă. Ambele sisteme utilizează şi surse deschise şi informaţie clasificată. *Sistemul german BMZ (Bundesministerium für wirtschaftliche Zusammenarbeit)* este utilizat pentru prevenirea crizelor şi programele de construcţie a păcii. Din punct de vedere metodologic, utilizează un chestionar bazat pe indicatori calitativi, căruia îi corespunde un sistem cantitativ de *scoring*, de notare. Anual, o evaluare bazată pe această metodă este condusă de consultanţi independenţi însărcinaţi de BMZ, ai GIGAS (German Institute for Global Area Studies), unul dintre cele mai mari institute europene de cercetare şi studii comparative. El cuprinde 4 institute cu acoperire regională (Asia, Africa, America Latină şi Orientul Mijlociu), iar cercetarea e structurată pe 4 programe: legitimitatea şi eficienţa sistemelor politice, violenţă, putere şi securitate şi transformarea în procesul globalizării. E membru al Asociaţiei Leibniz şi al Consorţiului European pentru Cercetare Politică (ECPR). Valoarea adăugată a acestui sistem o constituie capacitatea ridicată de prognoză a crizelor ce generează un proces decizional proactiv[11].

Sistemele interguvernamentale. Un număr semnificativ de astfel de sisteme funcţionează în Africa. Scopul geografic al organizaţiilor regionale precum OSCE, IGAD (Inter-Governmental Authority on Development), AU (African Union), ECOWAS (Economic Community of West African States, ECCAS (Economic Community of Central African States) e limitat la ţările membre. În Uniunea Europeană, prin activitatea desfăşurată de Unitatea de Planificare a Politicilor şi EW a Consiliului European şi în ONU, prin Camera pentru situaţii umanitare, acoperirea este globală. UE dispune atât de un "watch list" actualizat bianual de analişti civili şi militari din Consiliu, EUSITCEN, Comisia Europeană şi statele membre, cât şi de o unitate de planificare şi EW (PPEW). UE utilizează informaţii din surse deschise, "literatură gri" de la delegaţiile UE şi statelor membre şi informaţii GIS (Geographic Information System) de la EUSITCEN.

În cadrul sistemelor neguvernamentale, cele mai reprezentative sunt FEWER şi FAST, închise din 2004 şi respectiv 2008, din motive de finanţare şi ICG (International Crisis Group). Într-un studiu al OECD (Organizaţiei pentru Cooperare şi Dezvoltare Economică) referitor la tendinţele în domeniul Early Warning şi Early Response se semnalează că odată cu închiderea sistemelor FEWER(Forum on Early Warning and Early Response şi FAST (Early Recognition and Analysis of Tensions) - iniţiativă a Swisspeace – diversitatea analitică din surse deschise pe probleme de

avertizare timpurie s-a redus foarte mult, ceea ce impune o reorientare a investițiilor în special în ceea ce priveşte sistemele de generația a 3-a care să aibă ca obiective: creşterea calității raportărilor cu privire la riscuri, vulnerabilități, amenințări, perfecționarea relației avertizare – răspuns, conştientizarea şi sensibilizarea factorului politic cu privire la valorificarea produsului final al sistemelor de culegere, prelucrare şi analiză a datelor cu privire la conflicte potențiale.

International Crisis Group (ICG) a fost fondat în 1995 de Mark Malloch Brown, vicepreşedinte al Băncii Mondiale, Morton Abramowitz, fost diplomat SUA şi Fred Cuny, specialist în reducerea efectelor dezastrelor, dispărut în Cecenia. Expertiza acestei organizații pe probleme de EW e valorificată de Consiliul de Securitate al ONU, UE, Banca Mondială, guverne şi organisme interguvernamentale. Analizele foarte detaliate acoperă zona terorismului, conflictelor, resurselor energetice, schimbărilor climatice, responsabilității statului de a-şi proteja cetățenii, iar abordările strategice vizează problema nucleară a Iranului, rolul islamismului, conflictul arabo-israelian, viitorul zonelor Kosovo, Iraq şi Vestul Saharei. Sediul este la Brussels, cu oficii la Washington, Londra, Moscova şi New York. Dispune de peste 17 oficii locale şi analişti care colectează date în peste 50 de țări din 4 continente. În 2008 s-a remarcat prin avertizarea timpurie cu privire la războiul Rusia – Georgia şi analizele ulterioare, foarte utile UE. ICG a dezvoltat doctrina R2P (Responsibility to Protect) şi publică Crisis Watch, un buletin lunar cu privire la conflictele curente şi potențiale, iar baza de date rulează informații cu privire la toate țările şi zonele conflictuale, începând cu 1 septembrie 2003 şi până în prezent[12].

Grupate geografic, sistemele de avertizare timpurie bazate pe surse deschise se prezintă astfel:

EUROPA

ASIA

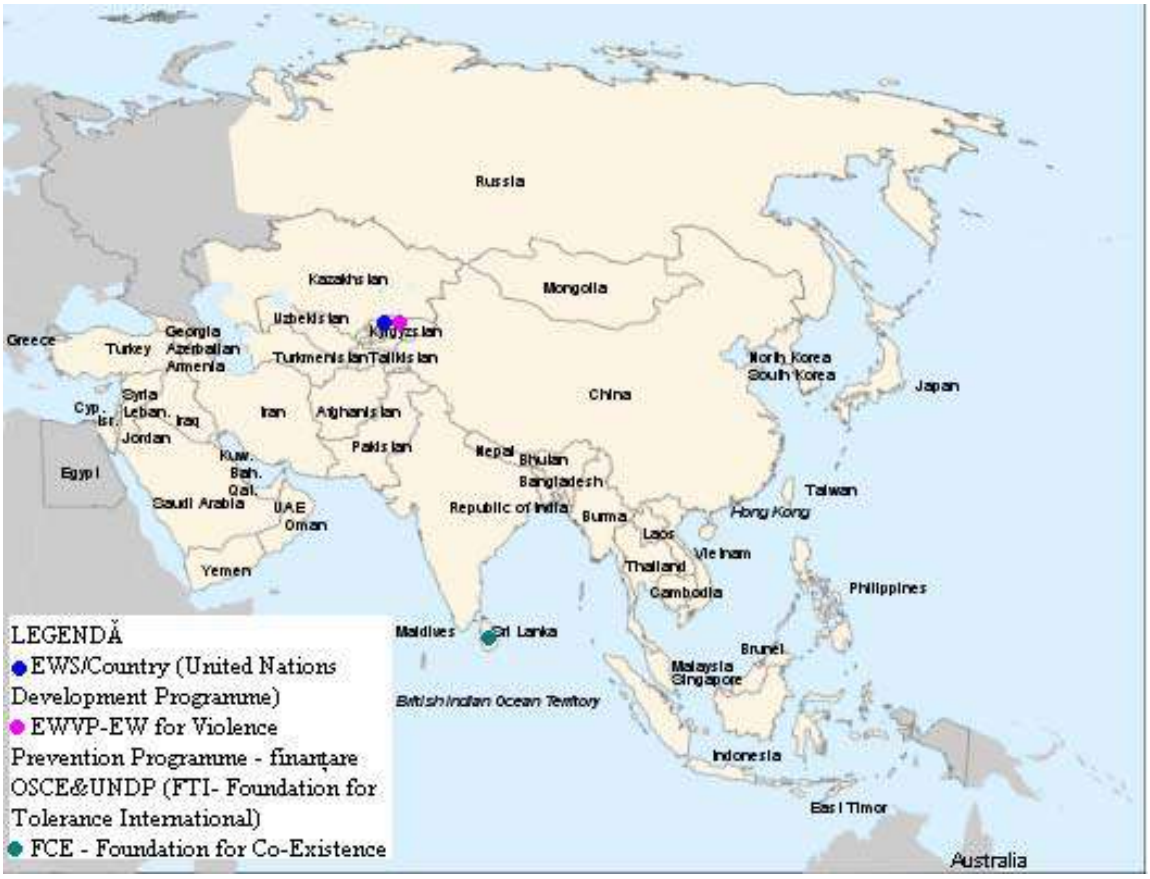
Russia
Kazakhstan
Mongolia
Uzbekistan
Kyrgyzstan
Georgia
Azerbaijan
Armenia
Turkmenistan
Tajikistan
Greece
Turkey
North Korea
South Korea
Japan
China
Syria
Leban.
Iraq
Iran
Afghanistan
Jordan
Pakistan
Nepal
Bhutan
Bangladesh
Egypt
Kuw.
Bah.
Qat.
Saudi Arabia
UAE
Oman
Republic of India
Burma
Taiwan
Hong Kong
Laos
Vietnam
Thailand
Cambodia
Philippines
Yemen
Maldives
Sri Lanka
Brunei
Malaysia
Singapore
British Indian Ocean Territory
Indonesia
East Timor
Australia
LEGENDĂ
EWS/Country (United Nations Development Programme)
EWVP-EW for Violence Prevention Programme - finanțare OSCE&UNDP (FTI- Foundation for Tolerance International)
FCE - Foundation for Co-Existence

AFRICA

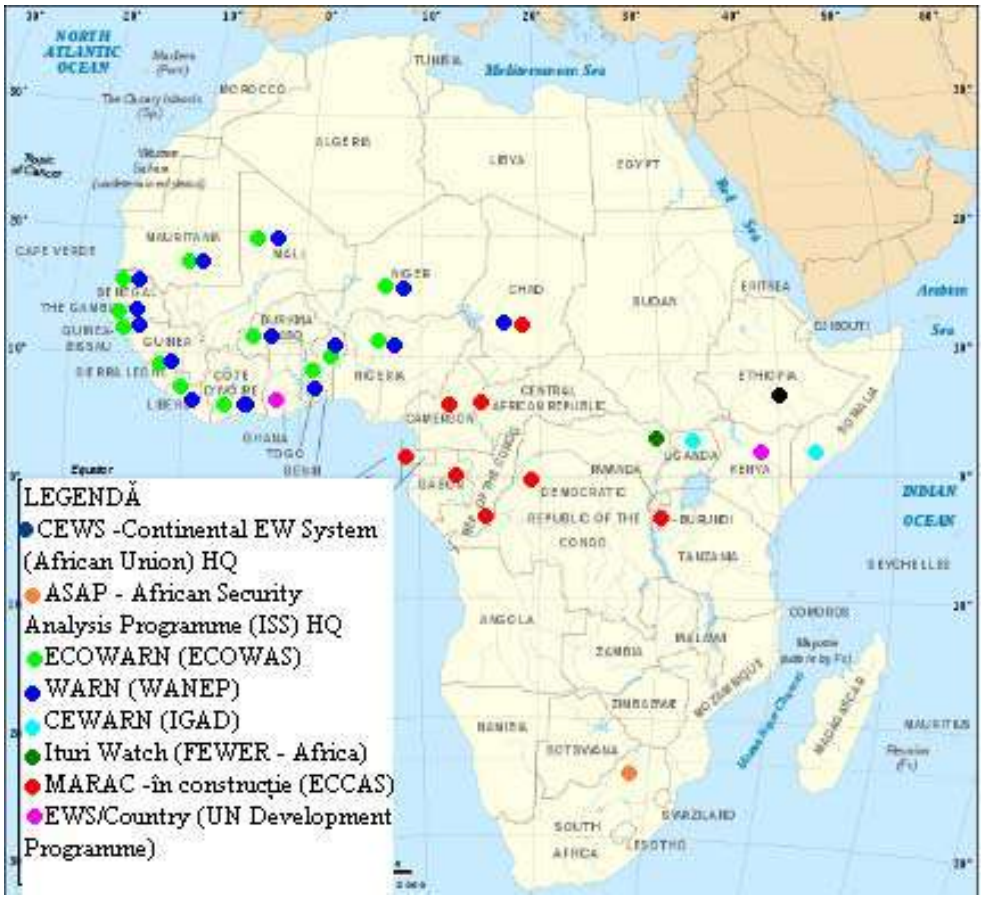
NORTH ATLANTIC OCEAN
Mediterranean Sea
MOROCCO
ALGERIA
TUNISIA
LIBYA
EGYPT
MAURITANIA
MALI
NIGER
CHAD
SUDAN
ERITREA
DJIBOUTI
Arabian Sea
CAPE VERDE
SENEGAL
THE GAMBIA
GUINEA-BISSAU
GUINEA
SIERRA LEONE
LIBERIA
COTE D'IVOIRE
BURKINA FASO
NIGERIA
GHANA
TOGO
BENIN
CAMEROON
CENTRAL AFRICAN REPUBLIC
ETHIOPIA
SOMALIA
UGANDA
KENYA
RWANDA
BURUNDI
DEMOCRATIC REPUBLIC OF THE CONGO
TANZANIA
INDIAN OCEAN
SEYCHELLES
COMOROS
ANGOLA
ZAMBIA
MALAWI
ZIMBABWE
NAMIBIA
BOTSWANA
MOZAMBIQUE
MADAGASCAR
MAURITIUS
SWAZILAND
LESOTHO
SOUTH AFRICA
LEGENDĂ
CEWS -Continental EW System (African Union) HQ
ASAP - African Security Analysis Programme (ISS) HQ
ECOWARN (ECOWAS)
WARN (WANEP)
CEWARN (IGAD)
Ituri Watch (FEWER - Africa)
MARAC -în construcție (ECCAS)
EWS/Country (UN Development Programme)

Din punct de vedere al apartenenței, sistemele de EW se pot grupa ca mai jos:

SISTEME GUVERNAMENTALE, INTER-GUVERNAMENTALE ŞI NEGUVERNAMENTALE DE EARLY WARNING (EW)

Sisteme guvernamentale (EW)	Sisteme (EW) inter-guvernamentale	Sisteme (EW) neguvernamentale
Secrétariat Général de la Défense Nationale (France): *Système d'Alerte Précoce* (SAP)	United Nations: OCHA – Early Warning Unit; Humanitarian Situation Room (Colombia)	FEWER-Eurasia (Russia): FEWER Eurasia Network
	UNDP – Country-level early warning systems in Ghana, Kenya, Ukraine (Crimea), Bolivia (PAPEP), Balkans, Kyrgyzstan	ISS (South Africa): Early Warning System
German Federal Ministry for Economic Cooperation and Development (BMZ): Crisis Early Warning System	EU: EU Watch List	swisspeace (Switzerland): Early Recognition and Analysis of Tensions (FAST)
United States Government: Office of the Coordinator for Reconstruction and Stabilization and National Intelligence Council: Instability Watch List	AU: Continental Early Warning System (CEWS)	Russian Academy of Sciences (Moscow): Network for Ethnological Monitoring and Early Warning (EAWRN)
	CEEAC: Mechanisme d'Alerte Rapide pour l'Afrique Centrale (MARAC)	Foundation for Tolerance International (Kyrgyzstan): Early Warning for Violence Prevention Project
	ECOWAS: ECOWAS Early Warning and Early Response Network (ECOWARN)	Crisis Group (Belgium): Crisis Watch
	IGAD: Conflict Early Warning and Response Mechanism (CEWARN)	Foundation for Co-Existence (Sri Lanka): Program on Human Security and Co-Existence
	OSCE: Centre for Conflict Prevention	West Africa Network for Peacebuilding (Ghana): Early Warning and Response Network (WARN)
		FEWER-Africa (Kenya): Ituri Watch (Democratic Republic of Congo)

Sursa: Preventing Violence, War and State Collapse, OECD, 2009

Deşi nu fac obiectul studiului de faţă, mai jos sunt prezentate şi o serie de mecanisme de răspuns rapid:

MECANISME GUVERNAMENTALE, INTER-GUVERNAMENTALE ŞI NEGUVERNAMENTALE DE RĂSPUNS TIMPURIU / RAPID

Mecanisme guvernamentale de răspuns	Mecanisme inter-guvernamentale de răspuns	Mecanisme nuguvernamentale de răspuns
Department of State (United States): - Conflict Response Fund - Active Response Corps	United Nations: - United Nations Framework Team - UNDP SURGE Mechanism - UNDP Track 113 - UNDP Thematic Trust Fund	FEWER-Eurasia (Russia): - Peace Reconstruction Pool - Humanitarian Dialogue Roundtables - Constructive Direct Action
Department of Foreign Affairs and International Trade (Canada): Stabilisation and Reconstruction Task Force (START) and Global Peace and Security Fund (GPSF)	European Commission: - EU Instrument for Stability	Foundation for Tolerance International (Kyrgyzstan): Non-Violent Conflict Resolution Programme
Netherlands Ministry of Foreign Affairs (Netherlands): Netherlands Stability Fund	IGAD: - CEWARN/CEWERU - Rapid Response Fund (under development)	Foundation for Co-Existence (Sri Lanka): Program for Human Security and Co-existence
UK Government: - Conflict Prevention Pool - Stabilisation Aid Fund - Global Opportunities Fund - Country Offices (contingency planning)	ECOWAS: Mechanism for Conflict Prevention, Conflict Management, Resolution, Peacekeeping and Security	West Africa Network for Peace-Building (Ghana): National WANEP Networks
Federal Department of Foreign Affairs (Switzerland): Swiss Expert Pool	World Bank: - OP8.00 Rapid Response to Crises and Emergencies	

Sursa: Preventing Violence, War and State Collapse, OECD, 2009

Consider foarte importantă focalizarea sistemelor UE de Early Warning bazate pe surse deschise. EU Watch List este o evaluare multisursă asigurată de Centrul pentru Situaţii Întrunite SITCEN în colaborare cu Policy Unit, cu EUMS (EU Military Staff) şi DG RELEX (Directoratul General pentru Relaţii Externe al Comisiei Europene). Contribuţia Comisiei Europene la watch list a fost facilitată de inputul listelor de supraveghere asupra cauzelor de conflict şi indicatorii de EW dezvoltaţi de Conflict Prevention Network. CCA (Country Conflict Assessment / Evaluarea conflictelor pe ţări) are la bază acest checklist. Astfel se asigură că strategiile Comisiei Europene sunt fundamentate din punct de vedere informativ, cu privire la balanţa puterii economice şi politice, controlul forţelor de securitate, compoziţia etnică a guvernelor în cazul ţărilor divizate din acest punct de vedere, degradarea potenţială a resurselor de mediu etc. Checklist-ul factorilor cauzali ai conflictualităţii acoperă 8 arii tematice: legitimitatea statului, egalitatea în faţa legii, respectarea drepturilor fundamentale, societate civilă şi media, relaţia dintre

comunități şi mecanisme de rezolvare a disputelor, management economic competent, inegalități sociale şi economice, situația geopolitică.[13] Se mai pot menționa Barometrul Conflictelor Globale, prin care UE analizează nivelul de intensitate al conflictelor globale (latent, incipient, criză severă, război) publicat de Heidelberg Institute for International Conflict Research, GDACC – Sistemul Global de Alertă şi Coordonare pentru dezastre globale al Comisiei Europene, JRC – Joint Research Centre cu expertiză în monitorizarea şi analiza surselor deschise şi informațiilor geo-spațiale utilizând sisteme electronice, a cărui activitate de monitorizare se desfăşoară uneori în tandem cu agenții ONU. JRC dezvoltă tehnici avansate de monitorizare prin satelit pentru resurse ce fac obiectul conflictelor (diamante, droguri, cherestea) şi sisteme de monitorizare media. Sistemul European de Monitorizare Media (EMM – Europe Media Monitor) scanează 850 de site-uri de ştiri, în 30 de limbi, 24 de ore din 24, detectează articolele noi şi filtrează informația pe 65o de tematici.

TARIQA este poate cea mai reprezentativă platformă OSINT pentru avertizare timpurie. Este o platformă internă UE, dezvoltată de Camera de Criză a DG RELEX. Comisarul Andrea Ricci, cel care conduce Crisis Room este cel care a conceput atât platforma Tariqa, cât şi programul de training pentru OSINT al DG RELEX. El reprezintă Comisia în grupul de lucru care realizează watchlist-urile, anterior a răspuns de EUMEDIS (Inițiativa Euro Mediteraneană pentru o societate informațională) şi îşi susține doctoratul cu tema „Propaganda digitală". Codul soft al Tariqa a fost compilat de Pascal Havelange. Numele de „Tariqa" provine din Sufism şi înseamnă frăție, breaslă, cale, drum, în limba arabă. Tariqa conține o bază de date multimedia integrată, configurată special pentru a asigura suport permanent pentru EW şi ER. Comunitatea de useri cuprinde 400 de analişti pe probleme tematice sau geografice, precum şi personal în 72 de delegații ale Comisiei în toată lumea, în special în zone predispuse la crize. Cuprinde circa 14,000 de baze de date complete, cu un sistem interactiv de informații geografice cu imagistică satelitară, hărți militare declasificate cu acoperire globală şi peste 400 de ore de material audiovizual transmis din 43 de locații prin satelit. Instrumentele de acces şi exploatare a datelor sunt foarte avansate şi sunt disponibile printr-o interfață care nu necesită cunoştințe sau abilități tehnice. Platforma e constituită în jurul a peste 900 de baze de date pentru întrebări pre-definite, fiecare utilizând cuvinte cheie specifice şi actualizate permanent. Când un analist doreşte cea mai nouă informație pe un anumit subiect se adresează prin query. Informația este filtrată şi ierarhizată automat în termeni de referință. Platforma OSINT utilizează numai surse primare, este destinată în special evaluării şi analizei, este verificată şi autorizată prin calitatea înaltă a materialelor (cercetare academică, documentare, jurnalism de investigații, mărturii, declarații). Paginile sunt upgradate şi menținute corespunzător, pe măsura evoluțiilor înregistrate de situația geopolitică. Permite o modalitate de informare multiplă (scanare rapidă de ansamblu, analiză în profunzime, conținut orientat pe proiect sau pe politică). Utilizează exclusiv surse deschise greu identificabile şi verificate, are o structură plană, orizontală (totul despre un anumit subiect trebuie să fie accesat de la o singură pagină, cu un singur click). Se adaptează şi conexiunilor Internet de mică viteză, ceea ce o face exploatabilă şi în țările cu lungime scăzută de bandă. Din perspectivă IT, costul e foarte mic, sistemul e

complet automatizat, trainingul minim pentru utilizator, mentenanța e limitată la upgradarea listei de keywords. E extrem de utilă în diseminare şi schimb de informații.[14]

6. Provocări şi tendințe

Criza globală, suprapunerea unor procese contradictorii precum globalizarea şi fragmentarea, alimentarea focarelor de tensiune tradiționale, încurajarea tendințelor de reconfigurare geopolitică a zonelor sensibile din Orientul Mijlociu extins, Africa, zona caucaziano-caspică, Asia Centrală, cerințele securității sustenabile care presupun focalizarea activatorilor pe termen lung ai insecurității (modificări climatice, competiția pentru resurse, marginalizarea economică, politică şi culturală a majorității populației globului şi militarizarea globală) reprezintă reale provocări pentru sistemele OSINT de avertizare timpurie.

Şi poate cea mai mare provocare o reprezintă geneza noului Concept Strategic NATO. Versiunea sa a fost deliberată la Summit-ul aniversar din aprilie 2009, primul din istorie ținut în două țări (Strasbourg în Franța şi Kehl în Germania). Dezbaterea curentă a fost promovată de cancelarul Germaniei, Angela Merkel care la Adunarea generală din februarie 2009 de la Berlin a cerut NATO să elaboreze un nou concept strategic care să insiste pe dezarmarea nucleară şi reconstrucția civilă şi, cu un an în urmă, de Secretarul General NATO Jaap de Hoop Scheffer care a cerut Alianței să dezvolte o Strategie nouă şi pe termen lung, destinată să abordeze noile probleme ale mileniului 3: atacurile cibernetice, încălzirea globală, securitatea energetică şi amenințările nucleare. La o Conferință pe această temă, găzduita de Lordul Peter Levene, preşedintele celei mai mari piețe de asigurări, Lloyd's din Londra, se aprecia că lumea noastră sofisticată, industrializată şi complexă se află sub atacul unei miriade de amenințări precise şi mortale, pentru care trebuie să găsim măsuri rapide, pentru a nu ne afla în situația lui Gulliver. Motivația parteneriatului NATO – asigurări Lloyd's se consideră a fi aria de interes comună: anticiparea şi managementul riscului. Lloyd's pentru asigurații proprii şi NATO pentru cele 28 de state membre. Încă din iulie 2008, NATO a anunțat că un grup de experți condus de fostul secretar de stat american, Madeleine Albright, secondată de fostul CEO al Royal Dutch Shell, Jaroen van der Veer se preocupă de conceperea noii strategii. Într-un articol apărut la 1 octombrie a.c. în The Telegraph, Secretarul General Fogh Rasmussen şi lordul Levene expun o serie de planuri pentru răspunsuri militare la amenințări nemilitare. Se recomandă guvernelor planificarea situațiilor contingente sau planificarea pentru intervenții de urgență şi orientarea evaluărilor de Intelligence inclusiv pe modificările climatice, cu urmări corespunzătoare la nivelul planificatorilor militari. Apărarea împotriva atacurilor cibernetice este un alt exemplu de agendă decizională, urmând exemplul NATO care a creat o capabilitate în acest sens, desfăşurabilă la nevoie, pentru apărarea oricărui membru atacat. Trebuie să fim pregătiți să ne imaginăm inimaginabilul şi să reacționăm în consecință. Elocvente sunt Programul 360 Risk Insight şi RDS-URILE (Realistic Disaster Scenarios) dezvotate de Lloyd's şi Proiectul Multiple Futures (MFP) promovat de NATO. Acest Proiect a fost început în martie 2008 ca o examinare profundă şi multilaterală a viitorului anilor 2030, avansând 4 ipoteze sau variante ale viitorului:*Future One-

Latura întunecată a exclusivității – descrie modul în care globalizarea, schimbările climatice şi asimetria resurselor energetice afectează semnificativ capacitatea statelor de menținere a suveranității; *Future Two – Stabilitatea iluzorie - subliniază necesitatea administrării schimbărilor demografice rezultate din îmbătrânirea populației şi emigranții tineri; *Future Three – Ciocnirile contemporaneității schițează o lume în care raționalismul cuplat cu inovația tehnologică catalizează conexiunea virtuală în rețea, pe întregul glob, a societăților avansate; * Future Four – Politica noii puteri- descrie o bunăstare absolută acompaniată de larga proliferare a metodelor care produc efecte similare armelor de distrugere în masă (WMD/E – Weapons of Mass Distruction like Effects). Acest viitor este caracterizat de politica puterii, a forței, dar într-o lume cu adevărat multi-polară, dominată de puteri regionale concurente. Pe 8 mai 2009, orăşelul belgian La Hulpe a găzduit prezentarea de către ACT – Comandamentul Aliat pentru Transformare a NATO- a Raportului Final MFP. 250 de leaderi militari şi politici ai țărilor membre au analizat concluziile. Ele statuează că nici o națiune nu va putea face față singură imprevizibilității şi complexității mediului de securitate viitor, iar credibilitatea şi capabilitatea Alianței vor depinde de unitatea strategică de valori şi idei, de solidaritate şi de efortul fiecăruia dintre membrii săi. Deşi în cuvântarea lui Fogh Rasmussen din 1 octombrie a.c. la Conferința de la Lloyd's of London, se precizează că răspunsul nu poate fi exclusiv militar la noile provocări, totuşi germenii viitoarelor „casus belli" par a fi: pirateria, securitatea spațiului cibernetic, atacurile sistemelor informaționale, modificările climatice, evenimentele meteo extreme de tipul furtunilor şi inundațiilor catastrofice, creşterea nivelului mărilor, exodul populației, scăderea producției de hrană, criza apei, diminuarea calotei glaciare însoțită de competiția pentru noi resurse, emisiile de CO2.[15] În acest context, sistemele OSINT de Early Warning vor trebui să capete rolul de adevărat "gatekeeper" pentru a ține închisă Cutia Pandorei. În acelaşi timp, se poate aprecia că dezvoltarea continuă a metodologiilor de colectare şi analiză a informațiilor va fi crucială în creşterea gradului de credibilitate si persuasiune a acestei abordări de prevenire a conflictelor.

PROVOCĂRI ALE SISTEMELOR DE EARLY WARNING
SPAȚIALĂ
Extrapolarea obiectivelor, de la nivel național, prin cel regional, spre cel continental şi global
TEMATICĂ
Integrarea noilor amenințări, riscuri şi vulnerabilități ale mediului de securitate
METODOLOGICĂ
Identificarea modalității optime de abordare sistemică şi a interconexiunilor dintre problemele existente şi emergente şi adaptarea paradigmelor de colectare, analiză, diseminare şi răspuns
ORGANIZATORICĂ
Stabilirea modelelor organizatorice optime

"Violența este ultimul refugiu al incompetenței" (Isaac Asimov)

Bibliografie:

[1] Izvestiya website, Moscow, in Russian, 14.10.2009; Moscovski Komsomolets, 15.10.2009.

[2] *Crizele şi conflictele lumii contemporane*, Revista Geopolitica Nr. 29/2009.

[3] Thesaurus and Glossary of Early Warning and Conflict Prevention Terms, FEWER, Alex Schmid, 1998.

[4] *Conflict and Peace Analysis Response Manual*, FEWER, 1999.

[5] *Index of State Weakness in the Developing World*, S. Rice, P. Stewart, Brookings Institution, 2008.

[6] *Towards a Continental Early Warning System for Africa*, J. Cilliers, ISS Paper, April 2005.

[7] *Early Warning: Some Conceptulal Problems,* K. Rupesinghe, Bulletin of Peace Proposals, 1989

[8] *CAST Manual: The Conflict Assessment System Tool*.

[9] www.ushahidi.com

[10] *Using Quantitative and Qualitative Models to Forecast Instability, J.A. Goldstone*, Special Report, United States Institute of Peace, 2008.

[11] www.bmz.de

[12] www.sourcewatch.org

[13] *Early Warning for Early Action*, Guy Banim, policy advisor, Crisis Management Initiative.

[14] Material realizat cu sprijinul d-lui Comisar european A. Ricci (Crisis Room, DG RELEX): *Faster and More United?* The Debate about Europe's Crisis Response Capacity, EU External Relations, Crisis Management Initiative, 2006.

[15] *Speech-ul Secretarului General al NATO Fogh Rasmussen* la Conferința organizată cu Lloyd's la 1 octombrie (www.nato.int); The Telegraph 1 octombrie; 360 Risk Insight Programme; Lloyd's Realistic Disaster Scenarios; Multiple Futures Project Final Report.

REDEFINIREA AGRESIUNII LA ADRESA SECURITĂȚII NAȚIONALE ŞI INTERNAȚIONALE

Alfred VASILESCU*

First part of the paper, Aggression: evolution of a fluidal concept, analyzes the change of the term in a historical and legal perspective.

The second part, Nonconventional aggression's emergency, a reason for definition upgrade, brings arguments in order to sustain the need to adapt this secular concept to a challenging nowadays reality.

Next chapter is dedicated to connection between aggression and diverse theories, such us: "Just War", "Pre-emptive and Preventive Strike", and the latest, "New Wars" theory.

Final part, Solutions for a future common vision regarding aggression, tries to offer useful answers for the states' line of conduct, supporting effort to adapt their security policies and institutions to the challenges brought by nonconventional threats.

1. Agresiunea: evoluția unui concept fluid

Clarificarea relației conceptuale a termenilor război, conflict şi agresiune este un pas necesar pentru a observa schimbările care s-au produs în gândirea militară modernă (şi chiar postmodernă) şi pentru a adapta o terminologie pe alocuri anchilozată şi inerțială la realitatea unei lumi aflate într-o schimbare pe cât de profundă, pe atât de accelerată. Astfel, termenul cel mai generic şi mai extins, cel de război, este definit (conform uneia dintre miile de accepțiuni utilizate) ca fiind o formă de violență colectivă, directă, manifestă, personală, intenționată, organizată, instituționalizată, instrumentală, sancționată şi uneori ritualizată şi reglementată. Din punct de vedere al relaționării cu ceilalți doi termeni însă, războiul este uneori definit ca expresie ultimă (letală) a competiției[1], ca agresiune reciprocă, sau ca formă agravată a conflictului[2], iar pacea, în mod antagonic, ca formă a competiției lipsită de violență.

Astăzi este de preferat a vorbi mai des nu atât despre războaie (în sens Clausewitz-ian), ci despre operații sau agresiuni şi conflicte cu aspect operațional (acțiuni complexe care încep încă din timp de pace şi care pot fi duse şi cu mijloace

* **Căpitan-comandor doctorand, Comandamentul Operațional Întrunit „Mareşal Alexandru Averescu"**

[1] În Kieffer, Todd, *Competition, War & Transformation, Interagency Framework for Operational Planning and Force Development,* June 2004, consultat pe site-ul www.au.af.mil/au/awc/awcgate/jcs/competition.ppt. la 26.02.2009, *ora 17.50.*

[2] Cf. www.ohrd.wisc.edu/onlinetraining/resolution/aboutwhatisit.htm#index consultat la 02.03.2009, ora 11.45.

non-militare[3], nu au caracter neapărat distructiv şi violent (nu în sensul fizic, ci mai ales în cel simbolic), ci vizează obținerea unui alt tip de efecte pentru a atinge scopurile urmărite, scopuri care rămân de natură politică. Ele îşi păstrează caracterul organizat, colectiv, rațional şi deliberat, necesitând în continuare obiective clare şi un efort susținut.

Coborând un nivel, la baza războiului se situează noțiunea de conflict armat, definit ca fiind o "confruntare violentă, colectivă şi organizată, care nu a îndeplinit (încă) criteriile definitorii ale războiului."[4]

Conflictul are două elemente cruciale. Pe de o parte, conflictul înglobează percepții ale intereselor incompatibile. Pe de altă parte, conflictul se reflectă în comportamentul prezent şi nu într-unul latent sau potențial. Una sau ambele părți iau măsuri intenționate împotriva celeilalte părți, în efortul de a-şi atinge propriile interese sau a împiedica realizarea intereselor altora. Cu alte cuvinte, conflictul este vizibil în acțiuni şi evenimente.[5]

După cum termenii de conflict şi de război se suprapun parțial, tot aşa, termenul de agresiune are conexiuni numeroase cu aceştia. Agresiunea poate fi cel mai uşor percepută ca o cărămidă ultimă sau ca factor prim al războaielor, iar agresiunile „de răspuns", ca element necesar apariției conflictului. De aceea, stând la baza întregului eşafodaj al conflictului şi al războiului, consider că agresiunea este esențial a fi studiată, analizată şi înțeleasă.

Lucrarea de față îşi propune mai întâi să realizeze o radiografie conceptual-istorică şi sub aspect legal a evoluției termenului de agresiune, dar mai ales a conținutului său fluid. Demersul continuă logic cu verificarea premisei că metamorfoza agresiunii clasice în agresiune nonconvențională este un argument pentru redefinirea termenului însuşi. Această evoluție semantică şi de conținut este evidențiată apoi prin reflectarea conceptului de agresiune în raport cu alte teorii emergente ale nonconvenționalității conflictelor dintre actorii internaționali. În fine, în urma cercetării am desprins un set de concluzii şi soluții teoretice, acționale şi instituționale.

Se cunosc numeroase definiții simplificate ale agresiunii: "acțiune violentă ostilă şi de regulă neprovocată", "comportament deliberat neprietenos" şi ale agresiunii instituționalizate: "începerea războiului de către un stat sau grup insurgent împotriva altui stat sau grup insurgent".

Pe scurt, o crimă de agresiune se produce atunci când cineva, aflat într-o poziție de conducere militară sau politică, decide să invadeze teritoriul altui stat şi să rămână acolo, în mod nejustificat (şi nu datorită auto-apărării). Punctul legal de

[3] Se ştie că adepții „strategiei indirecte", precum Liddell Hart sau André Beaufre au extins sfera noțiunii de război şi asupra aşa-numitelor „mijloace nemilitare", justificând astfel termeni precum Războiul Rece, război ideologic sau război psihologic. În literatura de specialitate sunt amintiți şi termeni care par la fel de neacoperiți de abordarea clasică: războiul civilizațiilor, războiul stelelor, războiul imagologic, psihotronic, holotropic, economic, etc. Sau din contră, cel de „pace fierbinte".

[4] Conform bazei de date a Study Group for the Causes of War (AKUF), apud Conflict Dataset Catalog, în http://www.pcr.uu.se/research/UCDP/confliktdatasetcatalog.pdf

[5] Conform definiției conflictului dată de Intranational Political Interactions (IPI), apud Conflict Dataset Catalog, în http://www.pcr.uu.se/research/UCDP/confliktdatasetcatalog.pdf

referință îl reprezintă invazia Poloniei de către Germania în 1939, deşi alți experți susțin că invadarea Kuweitului de către Irak în 1990 pare a fi un alt caz lipsit de ambiguitate.

Termenul de agresiune a fost definit, în majoritatea lucrărilor din domeniu într-un sens îngust, reducându-l la sintagma de agresiune militară. Termenul de *agresiune militară*, potrivit textului "Definiției agresiunii armate" adoptat de Comitetul special al ONU la 15 aprilie 1974 şi însuşit de Adunarea Generală, semnifică "folosirea forței armate de către un stat împotriva suveranității, integrității teritoriale sau independenței politice a unui alt stat sau în orice mod incompatibil cu Carta ONU". Statul care a recurs primul la forța armată, în contradicție cu Carta ONU este calificat drept agresor. Atunci când se încalcă interesele fundamentale ale unei entități, indiferent de mijloacele folosite, putem vorbi, deci, despre o agresiune.

Se pot decela şi alte aspecte interesante de care trebuie să se țină cont în analiza agresiunii:

Globalizarea a transformat profund lumea, sub toate aspectele sale. În aceste condiții este imposibil ca globalizarea să conserve aceleaşi caracteristici ale profilului agresiunii, conflictului, ale purtării războiului, şi în înțelegerea noțiunilor de pace sau de cooperare internațională.

Pe de altă parte, agresiunea este atât de serioasă deoarece ea implică utilizarea forței fizice în violarea celor mai elementare drepturi pe care oamenii şi comunitățile le posedă: la supraviețuire; la securitate fizică; la a avea suficiente resurse pentru subzistență, la a trăi în pace; şi la a alege ce viață îşi doresc pentru ei şi pentru societățile lor. *Agresiunea atacă, deci, coloana vertebrală a însăşi civilizației umane.*

Etapa pre-conflict armat (escaladarea crizei) în viziunea strategiei militare, poate fi citită şi ea în cheia agresiunii. Din punct de vedere strict militar, în această etapă sunt preconizate activități decisive pentru obținerea succesului în confruntarea armată preconizată şi, deoarece se produc în secret deplin, desigur că aceste acțiuni nu sunt perceptibile pentru opinia publică. În consecință, ele nu pot fi clasificate şi condamnate ca elemente de agresiune.

Un alt unghi de vedere este cel al relației agresiunii cu *crizele unilaterale*. "O criză unilaterală este o criză internațională în care un actor se percepe pe sine ca fiind în criză în virtutea unui act verbal sau fizic al unui adversar, dar în care acel adversar nu se percepe ca fiind într-o situație de criză." [6] Acest comportament ține de caracteristica agresiunii de a fi nu neapărat reală, ci doar imaginară. Dacă în cazul conflictului sau al războiului această confuzie se poate înregistra foarte rar datorită posibilității verificării premiselor, a evaluărilor inițiale asupra intențiilor şi naturii acțiunilor potențialului inamic, în cazul agresiunii, prima lovitură poate fi adesea interpretată în mod eronat.

---

[6] Definiție a International Crisis Behavior Project (ICB) conform http://www.pcr.uu.se/research/UCDP/confliktdatasetcatalog.pdf . Alături de *conflictul inter-statal, conflictul intra-statal şi conflictul non-statal,* Uppsala Conflict Data Project (UCDP**)** defineşte la rândul său *violența unilaterală* (*One-Sided Violence*) ca „utilizarea unilaterală a forței împotriva civililor". Pe de altă parte, Michael Clodfelter, în enciclopedia sa *Warfare and Armed Conflicts,* clasifică *violența unilaterală* în: revolte, revoluții, masacre, băi de sânge şi pogromuri, deschizând agresiunea spre domeniul intra-statal.

Alt aspect care o particularizează este acela că crima de agresiune este singura dintre cele trei crime ale acuzării de la Nüremberg care *nu este judecată* în prezent, deşi este similară cu celelalte două: crimele împotriva umanităţii şi crimele de război.

O altă trăsătură interesantă a agresiunii o constituie caracterul său *dinamic*, dual şi greu de capturat în chingile cadrului legal, la un anumit moment istoric. În lumea de azi, a terorismului, a armelor de distrugere în masă, a statelor eşuate, a sancţiunilor şi intervenţiilor umanitare, aparenta claritate morală a invaziei naziste, spre exemplu, pare atipică, iar argumentaţia devine în consecinţă mai complexă.[7] Această complexitate politico-militară a problemei a indus de altfel şi anumite schisme în comunitatea internaţională. Astfel, multe state, precum Grecia sau ţările din lumea arabă, sunt astăzi campionii ideii de incriminare a agresiunii între state, un număr de mari puteri se opun proiectului, în timp ce unele ţări mari, de regulă mai refractare acestei poziţii, conştientizează treptat faptul că ar fi rău consiliate dacă ar ignora dezvoltările din această zonă a dreptului internaţional.

Printre explicaţiile existenţei agresiunii în arena internaţională figurează *teoriile raţionaliste* precum cea a lui Carl von Clausewitz, *teoria malthusianistă* a lui Thomas Malthus, în declin azi datorită performanţelor agriculturii şi a politicilor de control al naşterilor, *teoria cauzalităţii economice* a lui Woodrow Wilson şi C. Wright Mills, teoria marxistă a *revoluţiei mondiale*, *teoria masei excesive de tineri* (*Youth bulge Theory*)[8] a lui Gaston Bouthoul, sau *teoria ciocnirii civilizaţiilor* a lui Samuel Huntington.

Leopold Kohr, în opera sa majoră de analiză politică şi socială, *The Power Theory of Aggression,* susţine că principala cauză a agresiunii şi în consecinţă a războiului, o reprezintă mărimea excesivă, care conduce la puterea excesivă a statelor şi care, la rândul său, conduce inevitabil la violenţă. De aceea, singura soluţie pozitivă este de a evita sau a preîntâmpina formarea condiţiilor care permit acumularea unei puteri excesive la nivelul unei singure persoane (lider) sau organizaţie (stat), deoarece, în alte condiţii, „nici determinarea liderului, nici ideologia, nici măcar ideologia creştină a iubirii şi păcii nu pot preveni izbucnirea războiului”[9]

Pe lângă abordările pur teoretice ale diferiţilor gânditori, efortul major pentru definirea agresiunii s-a făcut însă mai ales la nivel legislativ. Convenţia pentru definirea agresiunii (Nr. 3391), încheiată la Londra, la 3 iulie 1933 a fost iniţial

[7] Turner, Mark, *UN panel close to framing a law on state aggression,* United Nations, February 6, 2007 in http://www.worldproutassembly.org, 10.10.2009 14.00

[8] O piramidă populaţională cu o lipsă acută de oportunităţi de angajare normale şi pacifiste, se transformă într- un bazin al violenţei.

[9] Kohr susţine: “Dar puterea, doar dacă nu este ţinută la un nivel sub-critic, (...) nu va fi cu nimic mai sigură în mâinile unui Adenauer sau a unui lider socialist anti-militarist, decât în mâinile unui nou Hitler, unui Stalin german sau, şi asta contează, ale unui stăpân aliat. Ideologiile pot mai degrabă întârzia sau accelera, dar nu determina sau preveni.” Leopold Kohr (1906-1994) economist, jurist şi politolog, este cunoscut atât pentru opoziţia sa pentru “*cultul mărimii”* în organizaţiile sociale dar şi ca unul dintre cei care au inspirat mişcarea *“mic este frumos”* (*small is beautiful*). Timp de 20 de ani a fost profesor de economie şi administraţie publică la Universitatea din Puerto Rico. S-a descris ca fiind un „anarhist filosofic”. Vezi Kohr, Leopold**,** The Power Theory of Aggression from *The Breakdown of Nations*, Routlege & Kegan Paul, New York, 1957.

semnată de 8 țări, printre care România, URSS, dar şi Afganistanul sau Persia (actualul Iran)! Documentul amintea că, conform pactului Briand-Kellogg era interzisă orice agresiune. Convenția îşi propunea, "în interesul securității generale, de a defini cât mai precis posibil agresiunea pentru a preveni orice pretext pentru justificarea ei".[10] Constatând că toate statele au deopotrivă drept la independență, la securitate, la apărarea teritoriilor lor, la libera dezvoltare a instituțiilor lor şi urmărind asigurarea inviolabilității teritoriului tuturor popoarelor, tratatul stabilea, pentru prima dată, un set de reguli care să definească agresiunea, cu speranța ca acestea să devină ulterior universale.

Conform articolului 2 al Convenției, agresorul într-un conflict internațional era considerat statul *care a comis primul* una din următoarele acțiuni: a declarat război unui alt stat, a invadat cu forțele sale armate un alt stat (chiar şi fără declarație de război), a atacat cu forțe terestre, aeriene sau navale teritoriul, navele sau aeronavele unui alt stat, a instituit blocada navală sau a sprijinit bande înarmate care au atacat un alt stat (fie găzduindu-le pe teritoriul său, fie refuzând să ia măsurile solicitate de statul agresat privind încetarea sprijinului şi protecției față de aceşti actori non-statali).[11]

Tratatul preîntâmpina în articolul 3, coroborat cu anexa acestuia, justificarea agresiunii prin argumente politice, militare, economice sau de altă natură, în situații cum ar fi: structura neconvenabilă, politică, economică sau socială a statului agresat, greşeli atribuite administrației, tulburări sociale datorate grevelor, revoluțiilor, războiului civil, violarea sau pericolul de violare a drepturilor materiale şi morale ori a intereselor altui stat, ruperea relațiilor diplomatice sau economice, boicotul sau disputele economico-financiare, incidentele de frontieră.

Pentru a remarca trendul ajustării sale permanente, este interesant de observat cum a evoluat percepția conceptului de agresiune din perioada interbelică până în prezent.

În 1945, ca efect al consecințelor dezastruoase ale celui de al II-lea război mondial, articolul 2 (4) al Cartei Națiunilor Unite interzicea crima de agresiune (sau crima împotriva păcii), pe care o considera ca fiind comisă atunci când un stat îşi utilizează forța armată, neprovocat, împotriva altui stat.

Cum am văzut, agresiunea fusese deja interzisă de legislația internațională înaintea celui de al II-lea război mondial, dar a fost pentru prima dată definită ca o crimă internațională, implicând răspunderea penală individuală, în anul 1945, odată cu adoptarea Cartei Tribunalului Militar Internațional de la Nüremberg (articolul 6(a)).

Definirea agresiunii a continuat şi peste ani, ținând cont de noile realități ale războiului rece. Astfel, Adunarea Generală a ONU prevedea, treizeci de ani mai târziu[12], pe baza raportului Comitetului Special pentru Problema Definirii Agresiunii şi a rezoluției 2330 (XXII) din 18 decembrie 1967, care îngloba munca celei de a

[10] A se vedea Scurtu, Ioan, Stănescu-Stanciu, Theodora, Scurtu, Georgiana Margareta, Nicolae Titulescu, Documente diplomatice în *Istoria Românilor între anii 1918-1940*, Ed. Universității din Bucureşti, Bucureşti, 2002, pp. 512-514.

[11] Ibidem.

[12] Conform UN GA Res. 3314 (XXIX), UN GAOR 29th Sess., Supp. No. 31 (1974).

şaptea sesiuni a Comitetului Special şi definea agresiunea, recomandând prin consens aprobarea soluției sale de către Adunarea Generală, că: dat fiind că agresiunea este considerată cea mai serioasă şi periculoasă formă de utilizare ilegală a forței, în condițiile existenței tuturor tipurilor de arme de distrugere în masă şi a posibilității izbucnirii unui conflict mondial cu consecințe catastrofale, ea trebuia definită la nivelul epocii respective. Se reafirma dreptul statelor la auto-determinare, libertate şi independență, la integritate şi inviolabilitate teritorială.

După cum se observă inventarul consecințelor agresiunii nu se schimbase fundamental din 1933. Definiția agresiunii era practic nemodificată: "utilizarea forțelor armate ale unui stat împotriva suveranității, integrității teritoriale sau a independenței politice a altui stat (…) sau grup de state", dar apăreau noi elemente precum "independența politică" sau "grupurile de state - a se citi alianțele celor două blocuri politico-militare, NATO şi Tratatul de la Varşovia."[13]

Actele incriminate ca fiind de agresiune, bazate pe dovada primei utilizări a forței militare de către un stat împotriva altuia (indiferent dacă exista o declarație de război formală sau nu) erau: invazia, atacul cu forțe armate a teritoriului altui stat, ocupația militară, chiar şi temporară, anexarea teritorială, bombardamentul altui stat, *utilizarea oricărui armament împotriva teritoriului altui stat*, blocada navală, *utilizarea forțelor armate aflate pe teritoriul altui stat cu acordul acestuia, excedând prevederile sau durata acordului respectiv*, sprijinul de orice fel acordat unui terț stat pentru a comite o agresiune, sprijinirea acțiunilor de agresiune ale bandelor, grupurilor înarmate, neregulate sau a mercenarilor. După cum se poate observa au apărut prevederi noi, care să acopere mai ales intervenționismul extern al marilor puteri şi raporturile acestora cu sateliții sau aliații lor. În plus, se preciza că uzufructul oricărei agresiuni nu putea fi recunoscut legal (art.4).

Efortul de definire precisă a agresiunii a continuat şi după căderea sistemului comunist. Astfel, Comitetul Special pentru Problema Definirii Agresiunii constata în anul 1996[14] că definirea expresiei "orice armă" (din Rezoluția ONU din 1974) s-a făcut fără a se face vreo distincție între armele convenționale, armele de distrugere în masă şi *alte tipuri de arme*. O altă constatare esențială era aceea că inexistența condamnării legale internaționale a crimei de agresiune este împiedicată de absența unui acord universal privind definirea acesui act. [15]

La finele celui de-al II-lea război mondial conceptul de agresiune era structural relativ simplu. Riposta antiteroristă sau intervenția umanitară nu erau factori de luat în calcul, aşa cum se prezintă ei în multe întrebuințări moderne ale forței. Odată cu creşterea complexității ei, definirea crimei de agresiune s-a îndreaptat spre orizonturile politice înalte, şi de aceea, în mod firesc, Consiliul de Securitate al ONU

---

[13] Ibidem.

[14] Notele explicative ale raportului Comitetului Special pentru Problema Definirii Agresiunii, UN GAOR 29th sess., supp. no. 19. Notele explicative asupra articolelor 3 şi 5 se găsesc în paragraful 20 a *Report of the Special Committee on the Question of Defining Aggression*, Official Records of the General Assembly, Twenty-ninth Session, Supplement No. 19 (A/9619 and Corr. 1).

[15] Conform *Legal prosecution of aggression required agreed definition*, Preparatory Committee on Establishment of International Criminal Court, 27 March 1996, First Session 5th Meeting (AM), apud http://www.scienceblog.com

ocupă un rol central în rezolvarea acestei chestiuni. Poziţiile statelor diferă însă. La sesiunea Curţii Penale Internaţionale (ICC) din martie 1996, reprezentanţii SUA şi ai Marii Britanii s-au opus din nou includerii agresiunii ca una din crimele fundamentale, sub jurisdicţia curţii. Reprezentantul Franţei a susţinut că cea mai bună soluţie ar fi ca, dacă un act este considerat act de agresiune de către Consiliul de Securitate, acel tip de act să fie apoi recunoscut şi de ICC ca un act de agresiune. Reprezentantul Italiei a atenţionat că eşecul de a acorda Curţii jurisdicţie asupra agresiunii va trimite un mesaj de impunitate acelora care vor comite această crimă. Qatarul a evidenţiat existenţa permanentă a elementului politic în definirea agresiunii, statele definind adesea agresiunea ca acte de auto-apărare.[16] După cum se observă, poziţiile statelor par pe cât de diverse pe atât de dizarmonice.

În 1998, când statutul stabilirii ICC era negociat la Roma, problema agresiunii a fost din nou subiectul unei serioase dezbateri, subiect considerat însă prea dificil pentru a putea fi rezolvat. De aceea Curtea poate astăzi judeca numai crime împotriva umanităţii, crime de război şi genocid. Deşi a fost inclusă în statutul ICC, având sprijinul a numeroase ţări, crima de agresiune nu a putut fi şi definită la Roma. Aşa că, deşi ea poate fi frecvent identificată, "agresiunea se poate afla câteodată în ochiul martorilor ei" [17], deci conceptul are un grad mare de relativitate. Reprezentanţii Statelor Unite şi ai Israelului susţin că includerea agresiunii în statutul ICC este, cu necesitate, de natură politică, iar acest fapt ar încuraja utilizarea Curţii ca instrument politic. [18]

Continuându-şi eforturile de găsire a unei soluţii acceptate privind definirea agresiunii, în 1999 ICC propunea următoarele acte care să constituie agresiuni: invazia sau atacul, ocupaţia, anexarea, bombardamentul sau folosirea armelor, blocada, atacul terestru, aerian sau maritim, utilizarea forţelor armate cu încălcarea condiţiilor acordurilor dintre state, permisiunea unui stat a utilizării teritoriului său de către un alt stat pentru declanşarea unei agresiuni asupra terţilor, implicarea bandelor şi grupurilor înarmate, a forţelor neregulate şi a mercenarilor, responsabilitatea directă sau indirectă pentru planificarea, pregătirea, conducerea sau conspirarea unei agresiuni. Nici aici nu sunt acoperite aspectele nonconvenţionale ale agresiunii, iar progresele în deceniul 9 al secolului trecut par a fi fost insesizabile.

Dar negocierile s-au apropiat destul de mult de un consens, odată cu adoptarea deciziei de a include agresiunea în procesul de revizuire a ICC, activitate propusă pentru anul 2009, când se speră obţinerea acordului asupra unei definiţii şi asupra condiţiilor în care un caz de agresiune poate fi adus în faţa Curţii.[19] Rămân totuşi de trecut două obstacole majore: pe de o parte clarificarea a *ce* constituie exact o crimă

---

[16] Idem.

[17] Bolton, John R., *The United States and the International Criminal Court,* Observaţii la Federalist Society. 14 Nov. 2002. John R. Bolton a fost Subsecretar pentru Controlul Armamentelor şi Securitate Internaţională al Statelor Unite.

[18] Dempsey, Gary T., *Reasonable Doubt: The Case Against the Proposed International Criminal Court*, CATO Institute, 16 July 1998.

[19] Turner, Mark, *UN panel close to framing a law on state aggression,* United Nations, February 6, 2007, în http://www.worldproutassembly.org, 10.10.2009 14.00

de agresiune, ce forme poate lua aceasta şi pe de altă parte *cine* ar trebui să aibă puterea de a înainta cazurile în faţa Curţii Penale Internaţionale.

2. Emergenţa agresiunilor nonconvenţionale, un argument pentru redefinirea termenului de agresiune

Am remarcat că agresiunea nu a fost legată până în prezent decât exclusiv de prezenţa factorului militar. Nici o clipă ea nu a fost asociată cu o agresiune de alt tip, neconvenţional. Vremurile însă s-au schimbat şi odată cu ele şi premisele agresiunii. Lumea de astăzi este ameninţată de multiple pericole: explozia demografică, terorismul, crima organizată, proliferarea nucleară, fundamentalismul etnic şi religios, bolile transmisibile, încălzirea globală, fluxurile de refugiaţi, poluarea şi alte ameninţări contopite într-o multitudine de combinaţii.

Factorii în schimbare ai mediului internaţional de securitate au determinat marile puteri de a regândi permanent arta şi ştiinţa războiului.

Carl von Clausewitz descrisese războiul ca pe „un adevărat cameleon", adaptându-şi permanent înfăţişarea la varietatea condiţiilor socio-politice sub care se desfăşoară. El distingea trei principii ale războiului: violenţa, creativitatea şi raţionalitatea. Ce se aduce nou în lumea de azi? Asimetria, viteza, înalta tehnologie, mentalitatea "post-eroică"[20] a combatanţilor (pentru care sacrificiul suprem nu mai reprezintă un ideal), privatizarea şi comercializarea războiului, demilitarizarea sa, transnaţionalitatea, fără un început şi un sfârşit clare.[21]

În întreaga istorie au existat limite etice ale comportamentului, iar acestea au fost transformate, în timp, în tratate, convenţii, norme şi instituţii. Acum, delimitările dintre război şi pace se pot face cu mult mai multă dificultate, mai ales deoarece agresiunea nu este nici recunoscută şi percepută ca atare, iar uneori nici măcar nu este definită de jurisprudenţa internaţională.

Raţiuni de ordin politic, economic, cultural, religios şi de altă natură nu mai permit ridicarea luptei armate la nivelul violenţei extreme şi, de aceea, s-au găsit forme mai subtile de acţiune în toate domeniile de activitate.

În plus, polemologia şi irenologia au impus în timp, anumite standarde în definirea războiului şi a păcii. În contextul manifestării noilor tipuri de agresiune, limitele terminologice maxime şi minime se impune să nu rămână imune la schimbare, ci să fie puse în acord cu realitatea[22].

Pe lângă *agresiunile de tip tradiţional*: lupta pentru hegemonie dintre marile puteri; expansiunea naţionalismului statelor de succes; dispute asupra drepturilor şi intereselor teritoriale şi maritime; proliferarea pe scară largă a armelor de distrugere în masă, au apărut şi noi surse *ale agresiunilor*: naţionalismul (rasismul) naţiunilor în declin; conflictele culturale şi religioase; răspândirea armelor mici; agresiunea

[20] Münkler, Herfried, *The wars of the 21st century*, International Review of the Red Cross, March 2003 Vol. 85 No 849, pp. 7-22. Münkler este profesor de teorie politică la Universitatea Humboldt din Berlin, fiind autorul unei cărţi de răsunet despre "noile războaie": *Die neuen Kriege*, Rowohlt, Reinbek bei Hamburg, 2002.

[21] Idem.

[22] În Bland, Douglas, *Adjusting to the new regular warfare*, Canadian magazine Calgary Herald, May 15, 2007.

economică şi financiară; disputele asupra petrolului, pescuitului şi a resurselor de apă; creşterea fluxurilor de populaţie şi de refugiaţi; dezastrele ecologice şi terorismul.

Dacă *războiul convenţional* reprezintă o încercare de a reduce capacitatea militară a unui oponent printr-o luptă deschisă, este un război declarat între state în care armele nucleare, biologice sau chimice nu sunt utilizate sau în care observăm doar dislocări limitate ale acestora în sprijinul scopului şi manevrei militare convenţionale, *războiul nonconvenţional*, este o încercare de a obţine victoria militară prin utilizarea consimţirii, capitulării sau a sprijinului clandestin a unei părţi a unui conflict existent. Agresiunea nonconvenţională nu numai că poate declanşa astăzi un conflict nonconvenţional, dar ea poate însemna debutul unui conflict convenţional.

Există cercetători care au sesizat nevoia acestui "aggiornamento". În mod curent am văzut că agresiunea înseamnă utilizarea forţei armate de către un stat împotriva suveranităţii, integrităţii teritoriale sau independenţei politice a unui alt stat, sau în oricare alt mod aflat în neconcordanţă cu Carta ONU. Conform teoriei lui May[23] însă, această definiţie este pe de o parte prea largă, dar totodată şi prea îngustă. Este prea largă deoarece pot exista cazuri în care utilizarea forţei împotriva suveranităţii statului nu constituie agresiune, ca de exemplu utilizarea forţei în scopul intervenţiei umanitare (concept inexistent până acum câteva decenii). Şi este prea restrânsă deoarece grupări sub-statale cum ar fi organizaţiile teroriste se pot angaja în acte de agresiune, atunci când ele "acţionează ca şi statele".

May consideră că un stat este angajat într-o agresiune ilegală atunci când acel stat: a fost primul care a utilizat forţa violentă într-o confruntare cu alt stat şi care pune în pericol drepturile esenţiale ale omului; nu a fost provocat, sau dacă a fost, provocarea nu a constituit o ameninţare imediată şi iminentă; nu a acţionat în auto-apărarea sa sau în apărarea altor state sau grupuri de state; şi nu a fost autorizat de ONU în a utiliza forţa violentă împotriva altui stat.[24]

Conform unei alte previziuni, neoccidentale, "războiul (agresiunea în termenii noştri - n.a.) care a suferit schimbarea tehnologiilor moderne şi a sistemului de piaţă, va fi iniţiat din ce în ce mai mult în forme atipice. Cu alte cuvinte, în timp ce vom observa o relativă reducere a violenţei militare, în acelaşi timp, vom vedea cu certitudine o creştere a violenţei politice, economice şi tehnologice."[25]

Agresiunile viitorului urmează să schimbe întreaga natură a beligeranţei prin deplasarea originii conflictelor din zona reală (economică) spre zona preponderent etnică şi religioasă, apoi în cea a ideologiei, iar ulterior spre vidul moral şi ideologic; prin trecerea de la forma brutală a folosirii forţei la modalităţi mai subtile, de exemplu la intervenţii armate pentru sprijinirea sau instalarea de regimuri favorabile puterii politico-militare intervenţioniste, prin impunerea sau menţinerea păcii, prin blocade, cu alte cuvinte prin apariţia unor noi tipuri de operaţii militare, nonconvenţionale, în raport cu cele clasice altele decât războiul; sau în fine, prin

[23] Vezi May, Larry, *Aggression and Crimes Against Peace,* Washington University and Centre for Applied Philosophy and Public Ethics, Cambridge University Press, 2008.
[24] Exprimând o poziţie pacifistă, idem, p. 220.
[25] Qiao, Liang, Wang, Xiangsui, idem, pp. 1 - 5 în versiunea chineză originală.

îmbinarea tipului clasic de agresiune cu noi tipuri: agresiunea economică, culturală, psihologică, religioasă, imagologică, informatică, informațională sau simbolică.

În ceea ce mă privește, înțeleg prin *agresiune*, în concordanță cu abordarea clasică, o acțiune: ostilă, unilaterală, deliberată, planificată, a unui actor politic, care urmărește atingerea unui scop final şi realizarea unor obiective declarate sau acoperite, prin producerea de efecte asupra celui agresat, a unei terțe ținte sau a mediului politic internațional în ansamblu, în vederea obținerii de avantaje pentru agresor şi a atingerii intereselor sale.

Consider că *nonconvenționalitatea agresiunii* se referă la faptul că ea este desfăşurată în sfera fizică, psihică şi/sau cognitivă, utilizându-se mijloace şi metode neobişnuite, atipice, militare sau nemilitare, combinate, conform unor proceduri neuzuale şi deocamdată, nerecunoscute oficial.

În esență, agresorul este țara care a început războiul. Dar definiția Națiunilor Unite, citată anterior, defineşte agresorul mai restrâns, ca "țara care utilizează *prima* forța armată".

Această definiție devine problematică atunci când o țară inițiază "acțiuni agresive" împotriva alteia *fără însă a utiliza forța militară*. Dacă țara victimă îşi utilizează forța militară ca răspuns, ea apare ca fiind agresorul şi de aceea, ca încălcând legea internațională, când, de fapt, din punct de vedere moral, ea poate avea dreptate să procedeze în acest mod. Agresiunea nonconvențională dă naştere unor noi dileme logice şi morale.

Extraordinara predispoziție a oamenilor de a dezvolta noi arme s-a manifestat adesea în paralel cu eforturile de a limita sau reglementa utilizarea lor.[26] Una din puținele reglementări care acoperă posibilitatea utilizării unor mijloace noncon-venționale în conflicte este cea din articolul 36 al Protocolului adițional nr. I, din 1977, al Convenției de la Geneva, privind protecția victimelor din conflictele armate internaționale, care afirmă că: este îngrijorată de mijloacele şi metodele de ducere a războiului, şi că îşi propune să concilieze necesitatea războiului cu legile umanitare. Conflictele trebuie să nu producă suferințe inutile, mai ales non-militarilor, şi nici daune extinse, severe şi îndelungate mediului înconjurător. Este discutabil în ce măsură statele respectă aceste prevederi şi cum îşi adaptează ele noile tehnologii, arme, mijloace şi metode la legislația internațională existentă[27]. Orice armă nouă,

[26] A se vedea o serie de exemple în Daoust, Isabelle; Coupland, Robin and Ishoey, Rikke, *New wars, new weapons? The obligation of States to assess the legality of means and methods of warfare,* IRRC June 2002 Vol. 84 No 846, pp. 345-363.

[27] Aceste tratate pot include, *inter alia*, Declarația de la St Petersburg din 1868; Declarația de la Haga din 1899; Convenția de la Haga, din 1907, incluzând Reglementările de la Haga referitoare la legile şi obiceiurile războiului terestru; Protocolul de la Geneva, din 1925, privind folosirea în război a gazelor asfixiante, toxice sau similare şi a mijloacelor bacteriologice; Convenția asupra punerii la punct, a fabricării şi stocării armelor bacteriologice (biologice) sau a toxinelor şi asupra distrugerii lor, din 1972; Convenția cu privire la interzicerea utilizării tehnicilor de modificare a mediului în scopuri militare sau în alte scopuri ostile din 1976; Convenția din 1980 privind Armele Convenționale şi protocolul său privind fragmentele nedetectabile (protocolul I), minele, minele anti-personal şi a altor dispozitive (Protocolul II, original şi amendat), armele incendiare (Protocolul III), şi armele de orbire cu laser (Protocolul IV); Convenția asupra interzicerii punerii la punct, a

nemaiîntâlnită, nemaiutilizată, nu poate fi considerată legală până la declararea ei (post-factum, după consumarea agresiunii) ca ilegală, de către comunitatea internațională, dacă ea nu respectă minime principii cutumiare, precum ar fi acțiunea sa nediscriminatorie între combatanți şi necombatanți sau producerea de suferințe inutile victimelor sale.

Sub aceste auspicii, oportunitățile conjuncturale, politice, economice sau sociale, sunt exploatate de către noile tipuri de războinici. Explicația cea mai plauzibilă rămâne înțelegerea superficială sau minimalizarea la nivel politico-militar a mecanismelor dominației marilor puteri în zilele noastre, exercitată prin agresiuni subtile, acoperite, greu de detectat, de demonstrat, de condamnat în plan internațional în lipsa unui corpus legislativ care să le recunoască, definească, interzică/limiteze şi penalizeze.

Deci, chiar dacă aceste agresiuni par uneori de domeniul evidenței, ele sunt resimțite, dar nu sunt teoretizate suficient şi reflectate instituțional.

Astăzi, fiind bazat pe informație, (o resursă neconsumabilă datorită transmisibilității, exploatării şi multiplicării ei) războiul tinde să devină un fenomen continuu[28]. Mai mult, cooperarea şi conflictul/competiția între aceeaşi actori politici internaționali pot funcționa în paralel. Două state pot aparține unui acelaşi sistem de valori, unei aceleiaşi alianțe, uniuni sau coaliții de voință, dar simultan, ele se pot găsi într-o formă de conflict "soft" între ele (informațional, imagologic, media sau economic). În acelaşi timp, aceste două state pot coopera în sprijinul unora dintre interesele lor comune.[29] În consecință, astăzi, agresiunea, în forma ei nonconvențională, poate fi percepută şi "tolerată" din considerente superioare de către agresat, sau dimpotrivă, nesesizată ca proces orientat şi planificat al agresorului. De aceea o aducere la zi a conceptului de agresiune, o redefinire a sa şi în final, transpunerea rezultantei în norme de drept internațional sunt de dorit.

3. Conexiunea dintre agresiune şi diverse teorii

Teoria războiului just (Just war theory)[30] este probabil cea mai influentă perspectivă asupra legilor războiului şi păcii. Multe dintre regulile dezvoltate de către teoria războiului just au fost deja codificate în legile internaționale contemporane care guvernează conflictele armate, cum ar fi Convențiile de la Haga şi Geneva. Doctrina încearcă să țină în balanță doi termeni fundamentali: ce este posibil şi ce este drept[31].

---

fabricării, stocării şi folosirii armelor chimice şi asupra distrugerii lor, de la Paris, din 1993 şi Convenția privind interzicerea minelor anti-personal, din 1997.

[28] A se vedea şi Văduva, Gheorghe, *Războiul continuu, continuitatea războiului*, Centrul de Studii Strategice de Apărare şi Securitate, sesiunea anuală de comunicări, Bucureşti, 2003.

[29] Relația Rusiei cu țările UE reprezintă deasemenea un puternic exemplu: pe de o parte, aceste două entități politice colaborează cu bune rezultate în unele proiecte economice, cum ar fi programul spațial sau investițiile comune, dar în acelaşi timp, ele se află într-un război „soft", privind politica de şantaj privind resursele energetice sau influența geostrategică în zona extinsă a Mării Negre.

[30] Tradiția războiului just se bucură de o lungă şi distinsă descendență, incluzând personalități precum Sf. Augustin, Toma d'Aquino, Grotius, Suarez, Vattel sau mai nou, Michael Walzer.

[31] *Sein* and *Sollen* în tradiția filierei spirituale din care provine: Şcoala de la Salamanca, Ayala, Belli, Gentili sau Grotius.

Pe baza acestor premise, războiul a fost văzut ca un răspuns corect în fața agresiunilor neprovocate, şi, mai general, ca mijloc ultim pentru restaurarea unui drept care a fost anterior violat (conform principiului *consecutio juris*) sau pentru pedepsirea vinovatului. Un act de război era considerat legal dacă era just; şi era considerat just dacă îndeplinea condițiile de a fi defensiv, de a recupera proprietatea, datoriile şi de a asigura pedepsirea agresorului. *Jus ad bellum* este completat de *Jus in bello*, adică de justiție pe timpul ducerii luptei şi de *Jus post bellum,* adică dreptul acordurilor de pace şi al etapei post-conflict. Agresiunea se supune şi ea acestor principii de drept internațional, pe lîngă faptul că ea este justificată sau nu, ea poate produce efecte care să respecte legile umanitare. Cum se raportează însă agresiunea la principiile războiului just? Pentru a se încadra în aceste limite ea trebuie: să fie utilizată ca ultim resort, să fie purtată de o autoritate legitimă, nu de indivizi sau grupuri nelegitime, să fie reactivă față de o nedreptate suferită (deci un act de legitimă apărare, având intenții corecte), să fie purtată cu o şansă rezonabilă de succes (deci nu sinucigaşă, autodistructivă ci justificabilă moral), să ducă la o situație mai bună decât cea anterioară (la o pace consolidată), violența folosită să fie proporțională iar armele folosite să discrimineze combatanții de necombatanți.

O altă teorie structurală a agresiunii între indivizi, grupuri şi națiuni a fost concepută de Johan Galtung. Trei imperative mondiale se considera că pot reduce agresiunea, conform viziunii sale: o ordine internațională de tip feudal, un sistem înalt-pluralist, cuprinzând multe națiuni sau criterii de ierarhizare şi un sistem foarte unitar, cu un singur stat mondial sau cu un singur criteriu de ierarhizare.[32] Dar realitățile anilor ’60 ale secolului trecut erau radical diferite...

Doctrina războiului preventiv este în mod cert una dintre cele mai controversate aspecte ale politicii externe a administrației Bush. Anunțată de preşedintele George W. Bush în timpul unui speech susținut la Academia West Point, la 1 iunie 2002, şi adoptată formal prin Strategia de Securitate Națională a Statelor Unite, trei luni mai târziu, doctrina reflecta un răspuns la atacurile teroriste asupra Statelor Unite din 11 septembrie 2001. Chiar şi mai înainte de adoptarea sa, doctrina a fost utilizată de către administrație ca una din justificările unei viitoare invazii în Irak. Americanii au inclus-o ca argument pentru întărirea rezoluțiilor ONU, pentru eliberarea poporului irakian şi pentru crearea unui model de democrație arabă în Orientul Mijlociu. În plus, războiul preventiv a rămas ca soluție solidă pentru rezolvarea disputei asupra programului nuclear iranian.[33] În timp ce agresiunea este considerată în mod tradițional ca fiind ilegitimă, iar auto-apărarea ca fiind legitimă, cu mult mai problematică este întrebarea dacă o primă lovitură poate fi considerată vreodată un act defensiv sau mai degrabă este întotdeauna un act de agresiune. Dreptul auto-apărării anticipatorii îşi asumă principiul că dacă un agresor este pe

[32] Vezi Galtung, Johan, *A Structural Theory of Aggression,* Journal of Peace Research, Vol. 1, No. 2 (1964), pp. 95-119, Sage Publications, Ltd., în http://www.jstor.org/stable/423250, consultat la 08.10.2009 17.25

[33] Barnes, Joe şi Stoll, Richard J., *Preemptive and Preventive War: A Preliminary Taxonomy*, The James A. Baker III Institute For Public Policy, Rice University, Huston, march, 2007, pp.5-6.

punctul de a ataca, atunci se poate acționa defensiv, anticipând un atac, în loc de a aştepta ca atacul agresorului să se producă.[34]

Dar aceasta este adevărata problemă: poți ataca primul fără a deveni, automat, tu însuți, un agresor? Poate fi considerată prima lovitură un act defensiv, în fața unei agresiuni? Un expert în etică, Michael Walzer, a enunțat câteva condiții care trebuie îndeplinite pentru a putea fi justificat un atac preemptiv: să fie demonstrate intenția evidentă a oponentului de a face rău, pregătirile sale active care să demonstreze transformarea intenției într-un pericol clar şi să existe o situație în care riscul înfrângerii va creşte foarte mult dacă lupta va fi întârziată.

Nu este o surpriză că istoria oferă exemple care pot fi perfect definite ca ideal-tipuri ale războiului preventiv şi preemptiv. Un exemplu clar al războiului preventiv este cel al războiului ruso-japonez (1904-1905).

Apoi, în primul război mondial, atât Viena cât şi Berlinul au acționat în mare parte din rațiuni preemptive: Viena s-a străduit să strivească Serbia datorită percepției amenințării pan-slavismului care se manifesta în Imperiul Austro-Ungar multinațional, iar Berlinul era nerăbdător să înfrângă Rusia încă înainte de a o cuceri militar.[35]

Un alt exemplu citat adeseori ca război preemptiv este atacul Israelului asupra Egiptului şi Siriei, din 5 iunie 1967. Dar poate cel mai faimos exemplu al războiului preventiv (deşi contestat în anumite cercuri ştiințifice) îl reprezintă debutul războiului Pacificului, lansat de Japonia prin atacul surpriză asupra bazei americane de la Pearl Harbor. Decizia Japoniei de a începe războiul a fost bazată în mare parte pe credința că războiul era inevitabil şi pe temerea că embargoul petrolier impus de Statele Unite va afecta capacitățile Japoniei de a purta războiul în următoarele câteva luni. Luând în calcul aceste ipoteze, japonezii au decis că este bine să atace mai bine mai devreme decât mai târziu.[36]

Toate exemplele anterioare arată de fapt dificultatea de a distinge, de-a lungul istoriei, între un atac preventiv şi o agresiune în sensul ei clasic.

În ceea ce priveşte agresiunile nonconvenționale putem remarca legătura intrinsecă a acestora cu anumite concepții.

Conform celebrei teorii chineze a *Războiului Nerestricționat* (Unrestricted Warfare) în agresiunile nonconvenționale se utilizează *arme bune* ("kinder" weapons). Fie că implică arme cu energie electromagnetică pentru distrugeri masive sau lovituri "soft" prin bombe logice de computer, viruşi de rețea sau arme mediatice,

[34] Welsh, Steven C., **Preemptive War and International Law** , CDI Research Analyst, Dec. 5, 2003 .

[35] Idem, p. 16.

[36] Se poate spune, într-o cheie ironică, chiar că: „Acum şaizeci de ani, japonezii au anticipat doctrina Bush atunci când au atacat Marina Statelor Unite la Pearl Harbor", conform Arthur M. Schlesinger, Jr., **War and the American Presidency**, New York, N.Y.: W.W. Norton & Co., 2004, p.23.

toate se concentrează pe paralizarea şi subminarea adversarului, fără a provoca victime umane.[37]

Războiul hibrid[38] este un nou concept, care afirmă că pentru a repurta un success într-un conflict, acesta trebuie să ia o varietate de forme, care să fie îmbinate pentru a servi unui scop unic, într-un anumit moment. El include atât forme convenționale cât şi nonconvenționale, atât militare cât şi nonmilitare. El pretinde atât o regândire a alocării resurselor de apărare şi securitate, a planificării operaționale, a abordării de intelligence şi a celei inter-agenții, a culturii şi a etosului organizațional, cât şi a doctrinelor, a activității de training şi educaționale, a conceperii campaniilor şi a utilizării multi-media.

O altă teorie care are legătură cu agresiunea nonconvențională este teoria *Noului Război* (New War Theory). Termenul este un antonim al războiului convențional. Un fenomen tipic zilelor noastre îl reprezintă rețelele armate ale actorilor statali şi nestatali. Acestea includ: grupuri paramilitare organizate în jurul unor lideri charismatici, lorzi ai războiului care controlează anumite teritorii, celule teroriste, grupuri de voluntari fanatici, precum mujahedinii, grupări de crimă organizată, unități de forțe regulate sau alte servicii de securitate, mercenari şi companii militare private. Forma războiului purtat de aceste rețele este ceea ce creatorii teoriei numesc *noul război*.[39] Kaldor identifică trei mari caracteristici ale *noului război*. În primul rând ea utilizează termenul război pentru a sublinia caracterul politic al noului tip de război, chiar dacă el mai poate fi descris şi drept crimă organizată (violență ilegală sau privatizată) sau ca violare masivă a drepturilor omului (violență împotriva civililor). O a doua caracteristică a *noului război* este aceea că războiul însuşi este văzut ca o formă de mobilizare politică. A treia caracteristică consistă în tipul de economie pe care *noul război* le generează. El tinde să se concentreze în zone geografice unde statul modern nu are succes şi unde distincțiile dintre intern şi extern, public şi privat, nu mai au acelaşi înțeles. Aceste zone se caracterizează prin ceea ce numim state fragile sau eşuate, qvasi-state sau state-umbră.

Ca şi concluzie etică a prezentului capitol putem adopta criteriul decizional al unui mare filosof occidental şi anume că este necesar, cu privire la orice război, de a considera nu atât justificarea sa conform prevederilor rezultate din acordurile precedente, ci mai ales justificarea reală pusă în balanța binelui pe care acesta îl aduce omenirii.[40]

---

[37] Adjectivul „bune" dîn sintagma „arme bune" (kinder weapons) se referă la faptul că ele reduc masacrele şi numărul victimelor colaterale. See Qiao, Liang, Wang, Xiangsui, idem, pp. 10 – 33 versiunea chineză originală.

[38] Vezi Hoffman, Frank J., *Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars*, Potomac Institute for Policy Studies, Arlington, Virginia, December, 2007. Această abordare, sub diverse forme, o regăsim şi în preocupările unor alți cercetători ai fenomenului, din SUA, Australia, China sau Rusia, precum Alan Dupont, Mike Evans, Rupert Smith, Peter Faber sau Antulio J. Echevarria II.

[39] Kaldor, Mary, *New and Old Wars: Organised Violence in a Global Era*, Cambridge: Polity Press, 1999. Alți susținători ai teoriei „noilor războaie" sunt: Herfried Munkler din Germania sau Martin van Creveld din Olanda.

[40] Russell, Bertrand, *The Ethics of War*, International Journal of Ethics, Vol. 25 No. 2, January, 1915, pp. 127–142.

4. Soluții pentru o viitoare viziune comună privind agresiunea

În prezent, domeniul agresiunilor (cu atât mai mult a celor nonconvenționale) nu este reglementat juridic nici prin dreptul public internațional, nici de legile războiului.

În scopul de a deveni mai pregătite şi mai eficiente în contracararea agresiunilor nonconvenționale, statele vor trebui să îşi adapteze instituțiile, politicile, elementele securității lor naționale, armatele şi sistemele legislative, într-o manieră coerentă şi vizionară, dar mai întâi, ele trebuie să îşi modifice mentalitățile referitoare la percepția inamicului/agresorului de azi şi asupra naturii reale a amenințărilor.[41]

Pe de altă parte, statele trebuie să investească mai mult în securitate şi apărare, luând în considerare că armatele şi agențiile lor complementare de securitate nu sunt pregătite, la nivelul capabilităților, să lupte împotriva metodelor nonconvenționale de agresiune, *altele decât terorismul*.

Apoi, statele trebuie să îşi ajusteze sistemele militare educaționale şi de antrenament în conformitate cu noile cerințe strategice, operative şi tactice impuse de contracararea agresiunilor de tip nonconvențional, aceasta implicând inclusiv instruirea comună a diferitelor agenții, militare şi nonmilitare, la nivel național, dar şi multinațional.

Problema este şi mai complexă, deoarece securitatea are diferite nivele (individual, societal, național, regional, internațional şi global) şi multiple sfere de manifestare (militară, politică, economică, socială, de mediu) pe care statele trebuie să le acopere cu resursele lor militare şi nonmilitare. Printre aceste nivele şi sfere pot interfera contradicții, priorități, tensiuni, dileme, care fac şi mai dificilă găsirea unei soluții viabile şi eficiente pentru a contracara agresiunile sub înfățişarea lor de azi, de multe ori dificil nu doar de combătut, ci chiar de detectat.

Ce se întâmplă însă când un mijloc de agresiune nu este recunoscut ca atare, deşi efectele pe care acesta le produce sunt cel puțin comparabile cu cele ale armelor consacrate juridic? Australia, Norvegia, Suedia, Statele Unites, Belgia, Canada, Danemarca, Germania şi Olanda se află printre statele care şi-au creat mecanisme sau proceduri naționale de revizuire a legalității armelor şi metodelor utilizate în război.[42]

Spre exemplu, Oficiul Legal Australian al Apărării a furnizat o listă de întrebări pe baza cărora să poată fi evaluată legalitatea noilor arme.[43] Adaptând această metodologie se poate obține un set concis şi edificator de întrebări care să determine atât nonconvenționalitatea armei sau metodei, cât şi legalitatea utilizării ei pe timpul unei agresiuni: care este scopul noii arme?; care sunt factorii favorizanți

---

[41] Douglas Bland, profesor şi conducător al programului de Studii de Management al Apărării la Şcoala de Studii Politice a Universității Queens susține: „Războaiele în care noi luptăm astăzi nu sunt asimetrice sau neregulate – ele sunt noile războaie regulate (...) În Bland, Douglas, *Adjusting to the new regular warfare*, Canadian magazine Calgary Herald, May 15, 2007.

[42] Conforn Daoust, Isabelle; Coupland, Robin and Ishoey, Rikke, *New wars, new weapons? The obligation of States to assess the legality of means and methods of warfare*, IRRC June 2002 Vol. 84 No 846, pp. 345-363.

[43] În Daoust, Isabelle; Coupland, Robin and Ishoey, Rikke, op.cit., pg. 330. Prin armă se înțelege aici nu numai un nou tip de armament convențional, ci mai ales un nou mijloc de agresiune (psihologic, economic, cosmic, geofizic, etc).

pentru introducerea şi utilizarea ei?; care este mecanismul său distructiv?; este noua armă special destinată pentru a afecta personalul?; ce tip de efecte este capabilă să producă?; există o alternativă la utilizarea ei?; a fost ea adoptată de forţele militare sau de agenţiile altor state şi de către cine?; este disponibilă o evaluare a datelor despre armă în urma utilizării ei de către forţele militare sau agenţiile proprii sau ale altor state?

Statutul de la Roma al Curţii Penale Internaţionale nu s-a dovedit a fi mai util în conturarea conceptului de agresiune. Deşi articolul 5 conferă Curţii jurisdicţie asupra acestui gen de crimă, exercitarea acestei jurisdicţii poate avea loc numai odată ce o prevedere care să definească crima de agresiune va fi adoptată printr-un amendament la statut (articolul 5(2)).

Un grup special de lucru privind crima de agresiune a fost stabilit în anul 2002 de adunarea statelor reprezentate la ICC, cu scopul de a continua discuţiile asupra definiţiei, elementelor şi condiţiilor jurisdicţionale ale crimei de agresiune.[44]

Adoptarea unei definiţii de către Adunarea Statelor Părţi (ASP) ar putea avea loc la conferinţa de revizuire din anul 2010. Chiar şi atunci, se poate spera timid în definirea cel puţin a tipurilor de agresiune convenţionale, asupra cărora se poartă negocieri, după cum am arătat, de zeci de ani. Dacă marile puteri şi-au prezervat status-quo-ul, tergiversând clarificarea problemei agresiunilor convenţionale, ne putem întreba, pe bună dreptate, cât timp va mai fi încă necesar pentru includerea în corpusul legislativ internaţional şi a definirii şi incriminării agresiunilor nonconvenţionale, o problemă cu mult mai delicată şi mai fluidă, rămasă deocamdată fără răspuns. Poate tocmai ajungerea la un acord referitor la agresiunile clasice va fi semnalul că puterile cu interese globale pot renunţa la acest tip de agresiune depăşit istoric şi condamnat din punct de vedere etic de comunitatea internaţională, pentru a-şi impune interesele, repliindu-se pe alte poziţii, prin utilizarea de facto a agresiunilor nonconvenţionale, mai difuze, mai umane şi mult mai dificil de descoperit şi de incriminat.

Bibliografie:

[1] ADAMS, James, **Următorul – ultimul război mondial. Arme inteligente şi front pretutindeni,** Editura ANTET, 1998.

[2] BARNES, Joe şi Stoll, RICHARD J., **Preemptive and Preventive War: A Preliminary Taxonomy,** The James A. Baker III Institute For Public Policy, Rice University, Huston, march, 2007.

[3] BLAND, Douglas, *Adjusting to the new regular warfare*, Canadian magazine Calgary Herald, May 15, 2007.

[4] BOLTON, John R., *The United States and the International Criminal Court,* Observaţii în The Federalist Society. 14 Nov. 2002.

[5] BREM, Stefan, *Tackling Non-Military Threats by Non-State Actors*, Lucrare prezentată la întâlnirea anuală a International Studies Association, Hilton Hawaiian Village, Honolulu, Hawaii, Mar 05, 2005.

[44] http://www.iccnow.org consultat la 09.10.2009 ora 12.10

[6] DAOUST, Isabelle; COUPLAND, Robin and ISHOEY, Rikke, *New wars, new weapons? The obligation of States to assess the legality of means and methods of warfare*, International Review of the Red Cross, June 2002 Vol. 84 No 846, pp. 345-363.
[7] DEMPSEY, Gary T., *Reasonable Doubt: The Case Against the Proposed International Criminal Court*, CATO Institute, 16 July 1998.
[8] DINSTEIN, Yoram, *War, aggression and self-defence*. Cambridge: Cambridge University Press, 1995.
[9] FABER, Peter, *Combination Warfare: A New NATO Strategy for the Asymmetric Risks and Challenges of the 21 Century*, Eseu la Senior Courses 100 and 101, Rome: NDC Press, 2003.
[10] GALTUNG, Johan, *A Structural Theory of Aggression,* Journal of Peace Research, Vol. 1, No. 2 (1964), pp. 95-119, Sage Publications, Ltd., în http://www.jstor.org/stable/423250, consultat la 08.10.2009 17.25
[11] HOFFMAN, Frank J., **Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars,** Potomac Institute for Policy Studies, Arlington, Virginia, December, 2007.
[12] KALDOR, Mary, **New and Old Wars: Organised Violence in a Global Era,** Cambridge: Polity Press, 1999.
[13] KOHR, Leopold**,** The Power Theory of Aggression from *The Breakdown of Nations*, Routlege & Kegan Paul, New York, 1957.
[14] MAY, Larry, **Aggression and Crimes Against Peace,** Washington University and Centre for Applied Philosophy and Public Ethics, Cambridge University Press, 2008.
[15] MICKELSON, ***Roger, Nature of War. A Philosophy of War,*** The Military Conflict Institute (TMCI), 2002.
[16] MUREŞAN, Mircea, VĂDUVA, Gheorghe, **Războiul viitorului, viitorul războiului,** Bucureşti, Universitatea Națională de Apărare, 2004.
[17] MÜNKLER, Herfried, *The wars of the 21st century*, International Review of the Red Cross, March 2003 Vol. 85 No 849, pp. 7-22.
[18] MÜNKLER, Herfried, **The new wars,** Rowohlt Tb., February 2004.
[19] NECAŠ, Pavel, NIŽŇANSKÝ, Jaroslav, **Towards NATO Political and Military Strategy for the 21st Century,** Institute for Security and Defence Studies, MoD Slovak Republik, Bratislava, 2004.
[20] QIAO, Liang, WANG, Xiangsui, **Unrestricted Warfare,** Beijing, PLA Literature and Arts Publishing House, February, 1999.
[21] RUSSELL, Bertrand, *The Ethics of War*, International Journal of Ethics, Vol. 25 No. 2, January, 1915, pp. 127-142.
[22] SCALES, Robert, Maj. Gen (ret.)., *Fighting on the Edges: The nature of War in 2020*, paper associated with the NIC 2020 project.
[23] SCHLESINGER, Arthur M. Jr., *War and the American Presidency*, New York, N.Y.: W.W. Norton & Co., 2004.
[24] SCURTU, Ioan, STĂNESCU-STANCIU, Theodora, SCURTU, Georgiana Margareta, **Istoria Românilor între anii 1918-1940,** Cap. Nicolae Titulescu, Documente diplomatice, Ed. Universității din Bucureşti, Bucureşti, 2002.

[25] TURNER, Mark, *UN panel close to framing a law on state aggression,* United Nations, February 6, 2007 in http://www.worldproutassembly.org, 10.10.2009 14.00
[26] VĂDUVA, Gheorghe, *Războiul continuu, continuitatea războiului*, Centrul de Studii Strategice de Apărare şi Securitate, sesiunea anuală de comunicări, Bucureşti, 2003.
[27] WELSH, Steven C., **Preemptive War and International Law** , CDI Research Analyst, Dec. 5, 2003.
[28] Strategia de securitate națională a României, Bucureşti, 2007.
[29]*** No. 3391. - *Convention for the Definition of Aggression*. Signed at London, July 3rd, 1933
[30]*** UN GA Res. 3314 (XXIX), UN GAOR 29th Sess., Supp. No. 31 (14 Dec.1974) *Definition of Aggression*, United Nations General Assembly Resolution 3314 (XXIX).
[31] *** *Legal prosecution of aggression required agreed definition*, Preparatory Committee on Establishment of International Criminal Court, 27 March 1996, First Session 5th Meeting (AM)
[32] http://www.militaryconflict.org/ accesat la 08.10.2009 17.05
[33] http://www.ipcs.org/ accesat la 05.10.2009 12.15
[34] http://ethics.sandiego.edu/applied/military/justwar.html accesat la 04.10.2009 22.45
[35] http://smallwarsjournal.com/ accesat la 30.09.2009 21.15
[36] http://www.iccnow.org accesat la 09.10.2009 ora 12.10
[37] http://www.scienceblog.com accesat la 09.10.2009 ora 12.40
[38] http://www.worldproutassembly.org, accesat la 10.10.2009 14.00
[39] http://www.pcr.uu.se/research/UCDP/confliktdatasetcatalog.pdf accesat la 11.10.2009 17.40

TIPOLOGIA ŞI TRĂSĂTURILE SPECIFICE ALE AGRESIUNILOR NONCONVENȚIONALE LA ADRESA SECURITĂȚII NAȚIONALE A STATELOR

Alfred VASILESCU[*]

The paper intends to propose taxonomy for aggression and to describe its typology, taking into account the development of concept, registered during the last two decades, from conventional interpretation to nonconventional understanding, and its translation from strictly military analysis to non-military aspects.

The second part is keen to show up a strong classification of nonconventional aggressions together with the highlighting of their specific characteristics, and the evolutionary means for aggression's development towards conflict and warfare.

Final part brought a conclusive outlook beside influence and effects that different types of aggression may have concerning national security of states.

1. O taxonomie a agresiunii

Lucrarea de față îşi propune în primul rând să evidențieze ce tipuri de agresiune există şi sub ce forme se manifestă acestea, să încerce realizarea unei clasificări neexhaustive, dar necesare, a agresiunii, pentru a avea un tablou cât mai complet al vulnerabilităților, amenințărilor şi riscurilor la care statele sunt supuse, atât din interior cât şi din exterior. O a doua problemă urmărită este selectarea agresiunilor de tip nonconvențional şi descrierea trăsăturilor lor definitorii. În fine, s-a dorit reliefarea dificultăților pe care agresiunile (cu accent pe cele nonconvenționale) le creează asigurării securității statelor. Sunt de făcut două precizări metodologice, mai întâi. Prima se referă la congruența agresiunii, interpretată aici ca prim atac al unei entități statale sau non-statale împotriva unui alt actor internațional, cu termenii de risc şi amenințare. Se observă că cele două taxonomii, cea a agresiunii şi cea a tipurilor de riscuri şi amenințări la adresa securității statelor au multe puncte comune. Este firesc să fie aşa, atâta timp cât privim agresiunea ca pe o amenințare *realizată*, pusă în practică, sau ca pe un tip de risc a cărui potențialitate se confirmă. În al doilea rând este de menționat suprapunerea categorială parțială a noțiunilor de agresiune, conflict, confruntare şi război, în sensul că anumite clasificări ale tipului de conflict, sau taxonomii ale războiului este inevitabil să coincidă cu tipurile de agresiune care stau la baza declanşării lor. De aceea am considerat că unele trăsături şi denumiri ale tipurilor de agresiune pot fi interşanjabile cu sintagme utilizate în diverse abordări teoretice ale conceptelor sale conexe.

[*] **Căpitan-comandor doctorand, Comandamentul Operațional Întrunit „Mareşal Alexandru Averescu"**

Agresiunile se pot clasifica după un mare număr de criterii[1]. Fără a avea pretenția că am epuizat subiectul, propunem o taxonomie care reuneşte cele mai importante soluții, atât proprii, cât şi identificate în literatura de specialitate.

Astfel, agresiunile pot fi clasificate în funcție de: *natura agresorului, mijloacele şi metodele utilizate, scop, cauze, tipologia actorilor, complexitate, magnitudine, abordarea sistemică, durată, frecvență, locul generării, tipul țintei, domeniul de manifestare, caracterul militar, tipologia violenței de masă, nivelul de anticipare, modul de percepere, nivelul de conştientizare, tipul de răspuns, gravitatea efectelor sau gradul lor de legalitate.*

Propunem următoarea taxonomie a agresiunilor:

În funcție de natura agresorului, agresiunile se pot împărți în trei categorii: *agresiuni sub-naționale* (incluzând conflicte politice, rasiale, religioase, culturale şi etnice, care provoacă autoritățile statului național din interiorul său), *agresiuni a-naționale* (cum ar fi crima organizată la nivel regional, pirateria şi activitățile teroriste, care nu sunt legate de țările cărora le aparțin, nu sunt parte a unui stat național şi nici nu intenționează obținerea unui asemenea statut) şi *agresiuni meta-naționale* (care includ mişcări religioase, organizații criminale internaționale şi organizații economice informale, ce facilitează proliferarea armamentului, transgresând granițele statului național şi operând la scară inter-regională sau chiar globală).[2]

În funcție de mijloacele utilizate în agresiune: agresiuni *convenționale* (clasice) şi agresiuni *nonconvenționale*.

După scopul agresiunii: agresiuni *decisive, limitate, de răspuns şi de tatonare*.

După cauzele agresiunii: agresiuni *provocate* şi *neprovocate*.

După tipologia participanților, agresiunile pot avea loc între: *indivizi* (lideri); *indivizi şi comunitate*; *comunități* (familiale, etnice, religioase, etc); *regiuni*; *comunități şi regiuni*; *regiuni şi stat*; *comunități şi stat*; *indivizi şi regiuni*; *indivizi şi stat*; *state*; *stat şi actori supra/nonstatali*; *actori supra/nonstatali*.

După complexitatea atacului: agresiuni *simple* sau agresiuni *complexe*.

În funcție de magnitudinea atacului: agresiuni *totale* şi agresiuni *cu forțe limitate.*

Din punct de vedere sistemic: agresiuni care vizează *elemente*; agresiuni care vizează *relații* şi agresiuni care vizează *procese*.

După durată: agresiuni *de scurtă durată*, agresiuni *de lungă durată* şi agresiuni *permanente* (continue).

După frecvența de apariție: agresiuni *frecvente*, agresiuni *ciclice*, agresiuni *rare*, agresiuni *ocazionale* (de oportunitate), şi agresiuni *unice*.

---

[1] În psihologie, la fel ca şi în alte ştiințe sociale şi comportamentale, agresiunea se referă la comportamentul dintre membrii aceleiaşi specii, prin care se intenționează provocarea de ură sau durere. Comportamentul prădător sau defensiv între membrii speciilor diferite nu este în mod normal considerat agresiune. Agresiunea îmbracă o diversitate de forme între oameni, ea putând fi de ordin fizic, psihic, mental sau verbal. În ceea ce urmează, vom clasifica exclusiv agresiunile comise între actorii internaționali, statali şi non-statali.

[2] Qiao, Liang, Wang, Xiangsui, **Unrestricted Warfare,** Beijing, PLA Literature and Arts Publishing House, February, 1999, pp. 253 – 254.

După locul de unde se generează: *agresiuni externe* (presiuni militare, blocade, acțiuni diversionist-teroriste, agresiuni psihologice, agresiuni militare ofensive, agresiuni cosmice), *agresiuni interne* (acțiuni separatiste, acțiuni teroriste din interior[3]) şi *agresiuni combinate.*

După tipul țintei: agresiuni *fizice* (vizând bunuri materiale, viața umană, relații instituționale); agresiuni *simbolice* (vizând sistemul identitar, valorile) şi agresiuni *cognitive* (vizând percepția).

După domeniul de manifestare: agresiuni *fizice*; *politice*; *informaționale; economice; financiare; sociale; militare; culturale; civilizaționale; rasiale; etnice; religioase; mediatice; imagologice; virtuale; ştiințifice; tehnologice; ecologice; de gen, etc.*

După caracterul militar (varianta chineză)[4]: *agresiuni militare* (convenționale, atomice, bio-chimice, ecologice, spațiale, de război electronic, de guerillă, teroriste); *agresiuni trans-militare* (diplomatice, de rețea, de intelligence, psihologice, la nivel tactic, de contrabandă, trafic de droguri, în mediul virtual); *agresiuni non-militare* (financiare, comerciale, privind resursele, privind ajutorul economic, de reglare, de sancționare, mediatice, ideologice).

După caracterul militar (varianta americană) [5] : *agresiuni militare* (convenționale, nucleare, bio-chimice, ecologice, spațiale, de război electronic/ informațional/ prin ISR, de guerillă, teroriste, prin utilizarea zonelor aeriene exclusive); *agresiuni supra-militare* (culturale, ideologice, privind resursele, prin rețele sociale, tehnologice, psihologice, informaționale, prin falsificare/prin fabricare, agricole, ale pieței negre, traficul de droguri la nivel global); *agresiuni non-militare* (diplomatice, financiare, comerciale, economice/privind ajutorul economic/ prin politicile economice, de reglare, de sancționare, mediatice/propagandistice/pe Internet, de intelligence, legale/morale, religioase/"sfinte", prin schimbări forțate de populație/migrație).

După tipologia violenței de masă (militară şi non-militară)[6]: agresiuni *împotriva regimului* (insurecții, revoluții, puciuri, lovituri de stat); agresiuni

---

[3] Irimia, Ion, **Securitatea. Paradigme ale securității,** Universitatea Națională de Apărare, Bucureşti, 2005.

[4] Conform Qiao, Liang, Wang, Xiangsui, în idem, pp. 132 – 163 în versiunea chineză originală. Clasificarea este specifică teoriei *Războiului Nerestricționat*. Este util să specificăm că oricare dintre tipurile de agresiune prezentate se poate afla în combinație cu un altul sau mai multe altele, pentru a forma o complet nouă metodă de operare.

[5] Conform variantei americane a *Războiului Nerestricționat,* în Faber, Peter, *Combination Warfare: A New NATO Strategy for the Asymmetric Risks and Challenges of the 21 Century*, eseu la Senior Courses 100 and 101, Rome: NDC Press, 2003. Prin *forme supra-militare ale războiului* (above-military forms of war**)** Faber înțelege conducerea luptei în domenii extinse ale activității umane, nefamiliare din punct de vedere militar, iar prin *forme non-militare de război* (non-military forms of war) el înțelege domenii mult mai restrâns definite, prin care operațiile militare au fost conduse anterior, chiar dacă foloseşte un mod abreviat. Este interesant de studiat comparativ şi diferența "ideologică" de abordare dintre cele două clasificări, cea chineză şi cea americană.

[6] Clasificarea de față are ca punct de plecare taxonomia propusă de baza de date a Ethnic Conflicts Research Project (ECOR), apud Conflict Dataset Catalog, în http://www.pcr.uu.se/research/UCDP/confliktdatasetcatalog.pdf

naționaliste (intra sau inter-statale); agresiuni *între state şi grupuri de state*; agresiuni *de decolonizare sau împotriva ocupației străine*; agresiuni *inter-etnice* (tribalism, între clanuri, şovinism, iredentism); agresiuni *banditeşti* (ale actorilor non-statali, ale elementelor criminale).

În funcție de nivelul de anticipare: agresiuni *previzibile* (posibile, probabile, improbabile); agresiuni *imprevizibile*.

După legalitate: agresiuni *legale* (de auto-apărare) şi agresiuni *ilegale*.

După modul de percepere: agresiuni *reale* şi agresiuni *imaginare*.

După nivelul de conştientizare al victimei: agresiuni *anunțate* şi agresiuni realizate *prin surprindere*.

După tipul de răspuns: agresiuni *contracarate* (care nu produc efecte, sau produc efecte nesemnificative) şi agresiuni *necontracarate* (care produc efecte semnificative).

După gravitatea efectelor: agresiuni *catastrofale* (număr mare de decese, imense distrugeri materiale, efect economic dezastruos pe termen lung, căderea drastică a pieței financiare şi de capital, prăbuşirea PIB, întreruperea completă a funcționării sistemului guvernamental, pierderea totală a încrederii publice, nefuncționarea prelungită a infrastructurii critice); agresiuni *critice* (numeroase victime - morți şi răniți, pagube materiale însemnate, efect economic sever, prăbuşirea parțială a unor piețe şi a unor indicatori economici, stoparea funcționării unor ramuri industriale, agricole sau de servicii, pierderea parțială a încrederii publice); agresiuni *majore* (mare număr de victime şi importante pagube materiale, dificultăți economice şi financiare importante cu caracter temporar mediu, oprirea funcționării unor instituții guvernamentale, zdruncinarea puternică a încrederii publice); agresiuni *moderate* (număr limitat de victime şi pagube materiale, disfuncții la nivel instituțional şi al sistemului economico-financiar, scăderea rapidă a încrederii publice); agresiuni *minore* (număr redus de victime sau exclusiv pierderi materiale, mici sincope de scurtă durată în funcționarea instituțiilor politice şi a unităților economice şi financiare, diminuarea încrederii publice).[7]

2. Tipologia şi caracteristicile agresiunilor nonconvenționale

Orice om, fără a avea studii de politică externă sau cunoştințe în domeniul relațiilor internaționale, poate observa că lumea pe care el o cunoaşte se transformă cu o viteză derutantă, că realitatea din jur devine din ce în ce mai fluidă, mai complicată şi mai greu de înțeles şi descris. Observă cum pacea şi războiul nu mai sunt cum erau odată: militarii nu mai sunt singurii stăpâni ai câmpului de luptă, oştile nu mai stau față în față, etica războiului se află în suferință. Însă discrepanța cea mai importantă dintre războiul contemporan şi războaiele trecutului este aceea că în

[7] Adaptare pe baza *Threat Taxonomy for Critical Infrastructures and Critical Infrastructure Risk Aspects at EU-level*, VITA Consortium, 2006 în http://homelandsecurity.tamu.edu consultat la 26.09.2009 ora 17.45

războiul contemporan scopul declarat şi cel acoperit sunt adesea două lucruri diferite[8] şi de aceea, susținerea opiniei publice față de deciziile factorilor politico-militari este fundamentată uneori pe premise eronate.

Agresiunea a căpătat noi trăsături, sub presiunea unor factori acceleratori convergenți ai mediului internațional de securitate, ea putând fi declanşată în moduri pe cât de nonconvenționale pe atât de surprinzătoare şi greu de descifrat. Şi aceasta nu e totul. Noile forme de agresiune şi conflict au mai făcut simultan un pas, pe care l-aş numi dialectic, acela de a fi combinate cu efect sinergic, atât de către actorii internaționali statali, cât şi de cei non-statali, astfel fiind aduse la un nivel superior de complexitate şi eficiență.

Strategia de securitate a Statelor Unite defineşte 4 capacități şi metode care pot amenința interesele SUA: cele tradiționale, cele neregulate, cele catastrofice (precum utilizarea armelor de distrugere în masă) şi cele disruptive. Se observă că ultimele trei categorii fac parte, cel puțin parțial, din panoplia agresiunilor nonconvenționale.

Pentru a denumi acest gen de agresiune/război, diferite şcoli de gândire utilizează termeni diferiți. Pe de o parte, "inventatorii" chinezi îl numesc *război nerestricționat (Unrestricted Warfare)* punând accentul pe latura morală şi etică a conflictului. Pe de altă parte, Statele Unite vorbesc despre *războiul combinațiilor* (*Combination Warfare*) o expresie mai degrabă tehnică şi a-morală. Experți în relații internaționale sau studii strategice de securitate utilizează alți termeni pentru a desemna aceeaşi realitate: cel de *război continuu* (*Continuous Warfare*) sau *război total* (*Total Warfare*). Australienii numesc această nouă realitate *confruntare complexă* (*Complex Warfighting*) iar ruşii vorbesc despre *războiul multi-variantă* (*Multi-variant Warfare*). Mai mult, militarii americani au inventat câteva forme plastice şi comerciale pentru a arăta înfățişarea acestui tip de confruntare, numindu-l *război Lego* (*Lego Warfare*) sau *război polifonic* (*Polyphonic Warfare*). Agresiunea, ca act unilateral, ca declanşator al conflictului, al confruntării şi, în ultimă instanță, a războiului, poate fi, la rândul ei, purtată prin diverşi vectori nonconvenționali independenți sau dozați în anumite combinații.

Toate aceste tipuri de agresiune/conflict/război se bazează şi se vor baza, pe utilizarea diferitelor mijloace şi metode de acțiune nonconvenționale, trans- sau non-militare (unele deja existente iar altele în curs de realizare) angajate în a-şi produce efectele în diferite domenii. Pe baza bibliografiei studiate am putut identifica, în mod complementar tipului convențional militar, următoarele 35 de tipuri de agresiuni nonconvenționale: *agresiunea teroristă*, *agresiunea biologică, agresiunea chimică,*

[8] Qiao, Liang, Wang, Xiangsui, op.cit. pp. 34-59. Acțiunea acoperită este o formă de agresiune indirectă concepută şi condusă de stat. Prin aceasta se înțelege: lansarea de informații şi dezinformarea, activitatea subversivă, organizarea de lovituri de stat şi asasinarea politicienilor sau a personalităților excepționale ale vieții publice, acordarea de ajutor cercurilor opoziției politice şi grupurilor dizidente, în special în domeniul culturii, ştiinței, organizațiilor de tineret şi a guvernelor care le promovează interesul național. Toate aceste activități sunt finanțate în secret. Acest gen de acțiuni au fost inițiate sub mandatul preşedintelui american Dwight Eisenhower, în 1954, dar şi în perioada nazistă, când Germania concepuse un plan pentru distrugerea statelor din interior într-o manieră "soft". A se vedea William M. Leary, *The Central Intelligence Agency, History and Documents*, Alabama, 1984, p. 114.

agresiunea nucleară, *agresiunea radiologică, agresiunea militară noncon-venţională, agresiunea de tip guerillă, agresiunea spaţială, agresiunea electronică, agresiunea cibernetică, agresiunea politică, agresiunea socială (între clasele şi categoriile sociale, rasială, etnică, de gen), agresiunea economică, agresiunea financiară, agresiunea comercială, agresiunea ecologică, agresiunea vizând resursele, agresiunea ştiinţifică şi tehnologică, agresiunea prin înşelare, agresiunea informaţională, agresiunea psihologică, agresiunea mediatică, agresiunea propagandistică, agresiunea imagologică, agresiunea simbolică, agresiunea culturală, agresiunea religioasă, agresiunea civilizaţională, agresiunea legislativă, agresiunea morală, agresiunea infracţională, agresiunea genetică, agresiunea psihotronică, agresiunea geofizică şi agresiunea combinată (de efect sinergic)*.

Agresiunea teroristă este cea mai cunoscută şi mai "în vogă" formă de agresiune contemporană, la nivel mondial. Formă extinsă a subversiunii, terorismul se defineşte ca fiind un ansamblu de acţiuni sau ameninţări care prezintă pericol public şi afectează securitatea naţională, având următoarele caracteristici: sunt săvârşite premeditat de entităţi teroriste, motivate de concepţii şi atitudini extremiste, ostile faţă de alte entităţi, împotriva cărora acţionează prin modalităţi violente şi/sau distructive; au ca scop realizarea unor obiective specifice, de natură politică; vizează factori umani şi/sau factori materiali din cadrul autorităţilor şi instituţiilor publice, populaţiei civile sau oricărui alt segment aparţinând acestora şi produc stări cu un puternic impact psihologic asupra populaţiei, menit să atragă atenţia asupra scopurilor urmărite.[9] Organizarea acţiunilor teroriste implică folosirea: propagandei, hărţuirii şi ameninţării, sustragerii de valori, armament şi echipament, atacului armat, cu bombă sau mine, asasinatului şi răpirii, mijloacelor chimice, nucleare sau biologice, deturnării de fonduri şi mijloace[10], în acţiuni directe, acoperite sau indirecte (cu impact psihologic). După resortul său motivaţional terorismul poate fi *explicit politic* (partizan, ideologic, autonomist sau de stat) sau *implicit politic* (rasist, şovin, xenofob, intolerant religios, protestatar, mafiot sau deviant).

În lucrările de specialitate se discută acum despre *noua agresiune teroristă* (*New Terror War,* în contrast cu agresiunea teroristă tradiţională -*Traditional Terror War*). Din punct de vedere militar, războiul terorii în sens tradiţional se caracterizează prin *utilizarea de resurse limitate pentru a purta un război nelimitat.* Dar dacă teroriştii îşi limitează operaţiile la simplele abordări tradiţionale precum folosirea bombelor, a explozibililor, a răpirilor de persoane, a asasinatelor, a deturnărilor de nave şi aeronave, aceasta va reprezenta mai puţin decât nivelul maxim posibil de obţinut, al terorii. Ceea ce răspândeşte cu adevărat teroarea în minţile oamenilor este considerat a fi întâlnirea terorismului cu variatele tipuri de noi şi înalte tehnologii, care este foarte posibil să evolueze în noi tipuri de super-arme şi pe de altă parte intersectarea sa cu impactul mediatic global al acţiunilor.

Agresiunea biologică. Utilizate în forme incipiente încă din antichitate, armele biologice reprezintă, pe termen lung, o mai mare ameninţare teroristă pentru ţările

[9] Potrivit *Legii nr. 535 / 2004 privind prevenirea şi combaterea terorismului*.
[10] A se consulta IPS-3, **Doctrina pentru informaţii, contrainformaţii şi securitate a armatei,** 2005, p. 43.

occidentale decât atacurile nucleare. Agresiunea biologică vizează micro-ținte care, atunci când ar fi atacate cu arme de distrugere în masă ar avea un macro-impact. Există numeroase microorganisme, virusuri şi bacterii a căror virulență si contagiozitate au fost mult sporite prin procedee de laborator, astfel făcându-i rezistenți la tratamentul obişnuit şi care pot provoca îmbolnăvirea oamenilor, animalelor sau a recoltelor. Aceste culturi microbiologice sunt apoi folosite ca atare, pentru contaminarea surselor de apă, depozitelor de hrană sau a terenului (prin pulverizarea de aerosoli) sau sunt inoculate pe diverse organisme – vector (purtători) – insecte parazite (purici, păduchi, ploşnițe), rozătoare (şobolani, şoareci).

Atacul cu antrax al sectei Aum, din 1993, a demonstrat că un grup cu resurse financiare substanțiale şi anumite cunoştințe în domeniul ştiințific poate să declanşeze un atac biologic. Pericolul reprezentat de noile descoperiri în domeniul biotehnologiei nu derivă numai din experimentele cu micro-organisme patologice. Studiile asupra sistemului imunitar şi a genomului uman conduc inevitabil la metode ce pot cauza oamenilor îmbolnăviri grave. Utilizarea unor virusuri create în laborator, în anumite arealuri, poate produce efecte catastrofale, atât la nivel social, dar şi economic, fie şi numai datorită faptului că producerea, cumpărarea şi administrarea unui antidot poate fi extrem de dificilă şi costisitoare. Foametea, indusă prin afectarea recoltelor sau sacrificarea şeptelului infestat, îndatorarea financiară masivă pentru a depăşi acest gen de crize, pot ruina un stat sau îi pot crea dependențe nedorite față de terți, inclusiv față de originatorul agresiunii biologice, indiferent cât de mare (şi inutilă în acest context) ar fi puterea militară a statului agresat.

Agresiunea chimică. Folosirea armelor chimice se practică din cele mai vechi timpuri (ne amintim banala tactică de otrăvire a fântânilor). Totuşi naşterea atacurilor folosind muniție chimică s-a produs în secolul trecut, pe timpul primului razboi mondial, atunci când trupele germane au folosit împotriva combatanților francezi clorul, iar mai apoi, iperita (gazul muştar) în bătălia de la Ypres. Acest tip de agresiune, interzis de convențiile internaționale, se poate executa utilizând substanțe neuroparalitice (precum sarinul), vezicante (iperita), psihochimice (LSD), sufocante (clorul), iritante (acetofenona) sau incendiare (napalmul). Armele chimice sunt ieftine, pot produce pierderi mari şi sunt relativ uşor de fabricat, chiar şi de către țările în curs de dezvoltare. Anumite țări, cum ar fi Irakul, au fost acuzate că ar fi fost implicate în conflicte cu arme chimice în anii ’80 ai secolului trecut. Deşi interzise (sau tocmai de aceea) armele chimice, vectorul agresiunilor chimice, reprezintă o amenințare permanentă la adresa statelor. Armatele şi serviciile de urgență trebuie să îşi mențină abilitatea de a rezolva pe scară largă atacurile cu arme chimice, ceea ce impune educație continuă, antrenament, planificare şi resurse dedicate.

Agresiunea nucleară. Deşi după utilizarea lor la Hiroşima şi Nagasaki, în 1945, armele nucleare propriu-zise nu au mai fost folosite, statele nu pot ignora pericolul enorm reprezentat de utilizarea acestei teribile forme de agresiune, atât de către state iresponsabile, cât şi de către entități nestatale, care ar putea intra în posesia unor elemente de plutoniu, uraniu îmbogățit sau chiar a unor ogive provenind din arsenalele dezafectate ale unor state. Singurele țări recunoscute oficial ca puteri nucleare sunt Statele Unite ale Americii, Rusia, Marea Britanie, Franța, China, India

şi Pakistan, dar şi Israelul ar putea fi adăugat neoficial, conform unor analişti, pe această listă.

Pot fi încadrate aici atât utilizarea armelor de nivel tactic cu muniție conținând uraniu sărăcit, cât şi atacurile sau sabotajele executate de potențiali agresori asupra facilităților nucleare civile ale statelor.

Efectele psihologice ale armelor chimice, biologice şi nucleare se produc nu numai în urma utilizării lor, ci, ceea ce reprezintă o componentă cheie a acestor tipuri de agresiuni, mai ales datorită amenințării cu recurgerea la folosirea lor. Exemplul clasic este cel legat de panica generată în SUA de "criza rachetelor" din Cuba, din 1962. Este de remarcat că atât agresiunile de tip bacteriologic, chimic cât şi cele nucleare, deşi au fost utilizate de către militari, nu pot aspira către statutul de "convenționalitate", ele rămânând, prin utilizarea lor (în mod excepțional şi izolat) cât şi prin statutul lor în legislația internațională (care le interzice sau limitează) apanajul agresiunilor de tip nonconvențional.

Agresiunea radiologică. În general, efectele armelor radiologice sunt asemănătoare cu cele ale armelor nucleare: ele pot contamina o zona relativ restrânsă, având la bază agenți radioactivi, cu efecte pe termen lung asupra zonei în care se utilizează. Costisitoare şi greu de fabricat, ele stau mai ales la îndemâna statelor în a le utiliza. Evenimentul care le-a readus în conştiința opiniei publice mondiale şi care a demonstrat fără tăgadă că agresiunile de acest tip asupra liderilor politici sau militari, dar şi asupra sistemului de transport în comun, a marilor aglomerări urbane, pot fi extrem de concrete, a fost cazul Litvinenko (noiembrie 2006), agentul rus otrăvit cu poloniu 210.

Agresiunea militară nonconvențională, cuprinde toate acele acțiuni militare care nu pot fi caracterizate ca fiind convenționale, precum utilizarea dronelor în luptă, a armamentului sofisticat, a armelor cu puls electromagnetic, a armelor cu infrasunete sau a tehnologiilor laser, dar şi a metodelor precum cumpărarea trădării liderilor inamici, etc. Criteriul încadrării unei agresiuni în această categorie rămâne raritatea, excepționalitatea mijloacelor sau tehnicilor folosite, concomitent cu utilizarea acestora de către forțele armate.

Agresiunea de tip guerillă, se situează adesea în zona gri, a confuziei, fie cu agresiunea teroristă, fie cu acțiunea forțelor speciale ale armatelor regulate. Guerilla (termen ce desemna inițial războiul de eliberare națională dus de poporul spaniol împoriva ocupantului francez în timpul lui Napoleon I, devenit un fenomen generalizat în America Latină după cel de-al doilea război mondial şi legat istoric de numele lui Che Guevarra) preia puține metode de acțiune teroristă, cea mai evidentă deosebire dintre cele două fenomene fiind chiar spațiul unde cele două acționează: guerilla în mediul rural (partizanii guerillei au baze în zone greu accesibile: păduri, munți, junglă, departe de oraşe, acestea fiind bastioane ale guvernului) iar terorismul în mediul urban (în special în zonele aglomerate). Forțele de guerillă au o ierarhie militarizată şi folosesc, forțat sau benevol, cetățenii din zona unde operează. Acest tip de agresiune poate fi utilizat pentru destabilizarea regimurilor politice din interior, fără ca agresorul să rişte o acuzație privind crima de agresiune.

Agresiunea spațială, domeniu nou al agresiunii nonconvenționale, se poate defini ca fiind exploatarea mediului cosmic pentru a conduce operații militare

complexe in timp real, fie prin utilizarea operațiilor spațiale strategice independente, fie prin sprijinul operațiilor clasice de nivel întrunit. Acest tip de agresiune se prezintă în ipostaze multiple. Ea poate fi un act de *negare* (*înşelare, întrerupere, interzicere, degradare sau distrugere*) sau o *operație directă,* desfăşurată cu ajutorul sateliților împotriva unei ținte terestre sau spațiale.[11] Ea poate reprezenta o agresiune ISR (intelligence, supraveghere sau recunoaştere) "soft" asupra inamicului, sau un atac distructiv direct. Sistemele spațiale, prin posibilitățile extinse avute, asigură libertatea de mişcare şi menținerea initiativei, evaluarea pierderilor proprii (localizarea, identificarea cauzelor şi a efectelor produse) sau comunicarea globală. În mod cert confruntarea pentru controlul spațiului circumterestru va fi una din cele mai importante mobiluri ale agresiunilor în secolul XXI.

Agresiunea electronică. Fie că incumbă atacuri radio, de rețea, sau utilizarea sistemelor radar pentru culegerea de informații neautorizate, acest tip de agresiune presupune folosirea unei game largi de arme şi dispozitive sofisticate, dotate cu diverşi detectori seismici, acustici şi magnetici, şi a generatoarelor de microunde utilizate pentru bruiajul şi perturbarea comunicațiilor electronice ale inamicului şi ale stațiilor sale de emisie radio şi de televiziune. Mai mult, acest tip de arme poate produce afecțiuni foarte grave personalului expus efectelor lui. Pe lânga panică, aceste arme produc crize de epilepsie, halucinații, bruiajul impulsurilor nervoase, stări de vomă sau orbire temporară. Fie că sunt dispozitive cu infrasunete (anti-materie sau anti-personal), dispozitive cu fulgere luminoase (în regiunea vizibilă a spectrului sau în infraroşu apropiat) sau de tip Miotron cu undă de şoc (pentru bruiajul semnalelor nervoase din cortexul motor al creierului) ele nu seamănă cu nimic din arsenalul folosit în agresiunile convenționale.

Agresiunea cibernetică este acel tip de atac care poate provoca efecte împotriva oamenilor, proprietății, mediului sau serviciilor unei țări, cum ar fi: interzicerea furnizării serviciului (pierderea disponibilității sau adresabilității), dezvăluirea neautorizată (pierderea confidențialității), împiedicarea cu succes a tranzacțiilor şi coruperea (pierderea integrității) datelor, a mijloacelor hardware, software sau a oamenilor.[12]

Cel puțin 120 de state din întreaga lume dezvoltă astăzi metode de folosire a Internetului în scopuri nocive, de la influențarea piețelor financiare până la atacarea rețelelor guvernamentale sau militare. De altfel, un "razboi rece cibernetic" în care să fie implicate majoritatea statelor de pe glob ar putea fi cea mai mare amenințare la adresa securității naționale în următorul deceniu, releva raportul pe 2007 al companiei de securitate informațională McAfee.

Capabilități dezvoltate în domeniu au mai ales Statele Unite, China şi Rusia. Primele unități chineze de specialişti în atacuri cibernetice au fost create în 2003 de către armată, ceea ce demonstrează importanța pe care Beijingul o acordă acestui tip de agresiune. Contraspionajul american a denumit aceste unități "Titan Rain".

---

[11] US Joint Publication JP 3-14 **Joint Doctrine for Space Operations**, Jan. 2009. A se consulta şi Frater, Michael R. şi Ryan, Michael J.**,** *A taxonomy for miltary space operations,* Journal of Battlefield Technology vol 8, no 2, july 2005, p. 13.

[12] Firesmith, Donald G., **A Taxonomy of Security-Related Requirements**, Software Engineering Institute, în http://www.sei.cmu.edu/library/assets/taxonomy1.pdf 09.10.2009 ora 16.55

Pe locul doi în topul neoficial al statelor care folosesc atacuri cibernetice se află Rusia. În mai 2007, Estonia a acuzat Rusia că a coordonat un atac cibernetic masiv asupra mai multor instituții din statul baltic, atac care literalmente a blocat funcționarea țării. Atacurile asupra Estoniei au demonstrat necesitatea nu doar a unei coordonări naționale împotriva unor astfel de acțiuni, dar şi a unei cooperări internaționale, cel puțin la nivelul NATO si UE pentru contracararea lor. De altfel, la cererea secretarului american al apărării, guvernele statelor membre NATO au analizat dacă aceste tipuri de atacuri nu intră sub incidența articolului 5 al Tratatului de la Washington, ceea ce ar putea determina pe viitor un răspuns militar împotriva agresorului.[13]

Agresiunea politică se traduce prin violență gestuală sau de limbaj/discurs politic, prin comportament social-politic coercitiv, chiar prin violență fizică.[14] Ea poate urmări, prin intermediul utilizării canalelor mediatice, a propagandei ostile şi a agenților de influență ai agresorului: crearea de instabilitate politică; proliferarea extremismului; instaurarea crizei de autoritate şi a disoluției instituțiilor puterii; derapaje în aplicarea corectă a legislației democratice; stimularea politicilor de secesiune teritorială, de autonomism radical; coruperea interesului național; exacerbarea intereselor politice partizane; deteriorarea imaginii şi a relațiilor externe ale statului; stimularea izolaționismului statului agresat.

Agresiunea socială (între clasele şi categoriile sociale, rasială, etnică, de gen), se bazează pe stimularea dizarmoniilor şi intereselor egoiste ale fracțiunilor societății statului agresat, indiferent de natura acestora. Agresiunile sociale pot viza: degradarea condiției socio-profesionale a cetățenilor; creşterea şomajului; exodul de inteligență; emigrația masivă a forței de muncă; degradarea stării generale de sănătate a populației sau a unor lideri; discreditarea anumitor profesii sau ocupații cheie (de militar, de parlamentar); crearea de perturbații demografice (scăderea ratei natalității prin politici inadecvate, sau scăderea ratei populației active prin încurajarea hedonismului social şi deteriorarea imaginii despre muncă); sărăcirea intenționată a unor categorii mari de cetățeni (prin stimularea corupției şi stagnarea dezvoltării statului); menținerea nesiguranței sociale (prin slăbirea predictibilității politicilor de stat sau a instituțiilor de sprijin al legii).[15]

Agresiunea etnică, considerată a fi o subcategorie a agresiunilor sociale, este un act ostil, care urmăreşte crerea unei stări conflictuale între etnii, în scopul subminării ordinii constituționale sau a păcii sociale în statul agresat. Se pot utiliza metode precum: stimularea recrudescenței presiunilor identitare; susținerea sau deturnarea mişcărilor de autonomizare a diferitelor zone pe criterii etnice; intensificarea victimizării şi a izolaționismului cultural şi lingvistic; crearea unui

---

[13] Conform http://stiri.kappa.ro/externe/14-02-2008/razboiul-cibernetic-arma-viitorului-165962.html accesat la 20.10.2009 ora 14.00

[14] Momoc, Antonio, *Agresivitatea ca legitimare a puterii politice. De la agresiunea gesturală si de discurs, la violența fizică,* Ed. Tritonic, Revista Româna de Comunicare „Jurnalism şi Comunicare", an III, nr. 4/2004.

[15] Adaptare după Dolghin, Nicolae, Sarcinschi, Alexandra, Dinu, Mihai-Ştefan,, **Riscuri şi amenințări la adresa securității României. actualitate şi perspectivă,** Editura Universității Naționale de Apărare, Bucureşti, 2004.

suport economic, cultural, informațional şi internațional pentru o escaladare a diferendelor în vederea obținerii unui arbitraj internațional; crearea de privilegii pentru anumite etnii, ofensatoare pentru celelalte (discriminarea pozitivă radicală).

Agresiunea rasială poate fi concretizată prin mecanisme similare celei etnice.

Agresiunea economică, reprezintă faza post-concurențială în domeniul economic, adică trecerea unui prag care vizează transformarea concurenței în situație de criză şi a crizei în conflict. Acest tip de acțiune presupune o beligeranță complexă şi strategii multiple. Cele mai multe dintre aceste strategii sunt indirecte, trec prin componenta politică şi, mai ales, prin cea financiară şi vizează cucerirea piețelor şi dominația în spațiul resurselor. Manifestarea acestui tip de agresiune este de regulă ascunsă, mascată sub forma competiției în limitele legale ale economiei de piață şi de aceea, cu atât mai periculoasă, prin efectele pe care le produce, atât în mod nemijlocit şi imediat, cât şi indirect şi pe termen lung.

Agresiunea economică este un tip de agresiune extrem de manifest în lumea de azi, prin avataruri precum: subminarea unor ramuri ale economiei naționale; proliferarea economiei subterane; prejudicierea unor sectoare de importanță strategică (industria de apărare, cea extractivă, cea petrolieră); nesiguranța proprietății; implementarea de macropolitici eronate; blocarea accesului la sursele de materii prime deficitare pentru economia statului agresat; blocarea accesului la tehnologii moderne sau acordarea accesului la acestea la prețuri fabuloase; diminuarea piețelor de desfacere; regionalizarea improprie; împiedicarea integrării în organisme economice internaționale; stimularea contrabandei şi a traficului ilegal de mărfuri.[16]

Un tip special de agresiune economică îl constituie *agresiunea prin acordarea de ajutor economic*, care constă în oferirea de favoruri sau sprijin inițial statului agresat pentru a prelua controlul acțiunilor sale, prin crearea în secret, de condiționări ulterioare asupra sa;

Agresiunea financiară este un tip de agresiune care se manifestă cu o extraordinară putere în zilele noastre. Spre exemplu, în Asia de sud-est, în anii ’90 un atac financiar surprinzător, planificat deliberat şi inițiat de deținătorii capitalului mobil internațional (actori statali şi non-statali) a servit pentru punerea la pământ a unei națiuni după alta din zona respectivă, națiuni care, nu cu multă vreme înainte de atac, se ridicaseră economic în mod spectaculos, fiind supranumite „micii tigri” şi „micii dragoni” asiatici. Acest atac nu a putut fi justificat doar prin simpla autoreglare a piețelor financiare şi de capital, prin jocurile dure ale competiției sau prin acțiunea legilor imuabile ale capitalismului. Agresiunea nici măcar nu a putut fi uneori recunoscută ca atare şi cu atât mai mult probată, contracarată, condamnată, la fel cum s-ar fi întâmplat în cazul unei agresiuni armate, al unei invazii militare, sau al unui banal jaf. După numai primul val al atacului, economiile unui număr de țări au fost date înapoi cu 10 ani. Şi de regulă ce este la început o înfrângere în plan economic se precipită într-un colaps al ordinii sociale şi politice. Victimele rezultate din haosul constant nu sunt cu nimic mai puțin numeroase ca acelea rezultate dintr-un conflict regional convențional, iar rănile cauzate organismului viu al societății chiar exced pe cele provocate de o agresiune clasică. În această agresiune vastă pe care au inițiat-o

[16]Idem.

(pentru că nu putem vorbi aici despre un conflict între doi beligeranţi şi cu atât mai mult despre un război având trăsăturile înrădăcinate în accepţiunea sa Clausewitziană) entităţile agresoare au angajat, fără utilizarea forţei militare, exclusiv mijloace non-militare pentru atacarea statelor suverane. Această agresiune financiară este de fapt o formă de agresiune nonconvenţională non-militară, conform taxonomiei prezentate anterior, care fiind cel puţin la fel de distructivă ca cea armată, nu varsă totuşi nici o picătură de sânge, nici din partea victimei, dar nici a trupelor proprii. Principalul protagonist al acestei secţiuni a cărţilor de istorie se pare că nu a fost nici om de stat, nici strateg militar, ci mai degrabă un important actor non-statal.[17]

Criza globală declanşată în anul 2008 (un al doilea exemplu terifiant) are şi ea la bază agresiuni de acest gen, împotriva, mai ales, a mecanismelor regulatoare ale economiei de piaţă, a regulilor concurenţiale, a politicilor financiare de securitate, agresiuni iniţiate de actori non-statali, trans-naţionali şi supra-naţionali, mai întâi împotriva Statelor Unite ale Americii, dar care datorită interdependenţelor generalizate, s-au repercutat sau au fost exportate în mod conştient, la nivel mondial. Devalorizarea artificială a monedei naţionale; slăbirea sistemului bancar; creşterea nejustificată a datoriei publice; cultivarea neîncrederii populaţiei în sistemul bancar; implementarea intenţionată de politici fiscale neadecvate; blocarea sau influenţarea negativă a creditării externe (prin manipularea cotaţiilor de rating) fac parte din gama de metode utilizate în agresiunea financiară.

Agresiunea comercială poate include utilizarea în mod abuziv a legilor comerciale interne în arena internaţională; ridicarea arbitrară sau renunţarea la barierele comerciale; aplicarea de sancţiuni comerciale; boicotarea (de facto sau de jure) a achiziţionării anumitor produse vândute de statul agresat; instituirea protecţionismului vamal şi comercial; impunerea embargoului privind exporturile de tehnologie critică sau oferirea/retragerea statutului de ţară favorizată în relaţiile bilaterale.

Agresiunea ecologică se referă la un nou tip de conflict non-militar în care tehnologia modernă este folosită în mod conştient şi dirijat pentru a influenţa starea naturală a cursurilor de apă, a mărilor şi oceanelor, a scoarţei pământeşti, a calotei polare, a circulaţiei aerului în atmosferă şi a stratului de ozon, cu scopul de a obţine avantaje pentru entitatea agresoare. Acţiunile specifice acestui tip de agresiune pot fi: deteriorarea deliberată a calităţii mediului prin poluare intenţionată, deversări de substanţe chimice; provocarea catastrofelor naturale; provocarea de accidente ecologice; vulnerabilizarea depozitelor de deşeuri toxice aflate pe teritoriul statului agresat; distrugerea resurselor turistice şi ale monumentelor naturii.

Agresiunea vizând resursele numită în sens restrâns şi *agresiune energetică* urmăreşte exploatarea sau furtul resurselor umane sau materiale ale statului agresat; *Agresiunea vizând resursele* poate fi legată de nevoi economice diverse, dar în special de hidrocarburi şi apă potabilă.

[17] După autorii chinezi, arma atacului (nu însă şi sursa acestuia!) a fost marele speculator financiar George Soros. Ei au propus chiar şi un nou nume pentru acest tip de agresiune*: război financiar în stil fundaţie* ("foundation-style" financial war). Vezi Qiao, Liang, Wang, Xiangsui, în idem, pp. 34-59 în versiunea originală chineză.

Câteva exemple: dacă va continua să prospere, Asia va consuma de trei ori mai multă energie decât Europa în anul 2020. Această rată aşteptată a consumului o va face cu deosebire vulnerabilă la întreruperile aprovizionării cu petrol şi electricitate. În ceea ce priveşte împuţinarea rezervelor de apă potabilă, acesta este determinat şi de faptul că consumul de apă pe plan mondial se dublează la fiecare douăzeci de ani. Sunt opinii care arată că din anul 2025 cererea mondială de apă proaspătă va depăşi rezervele actuale existente cu peste 50%. Implicaţiile de securitate în controlul şi manipularea acestei resurse preţioase sunt evidente.

Agresiunile de acest tip nu înseamnă utilizarea unei clasice invazii militare pentru luarea în stăpânire a rezervelor solului sau subsolului statului agresat, ci aplicarea unor metode mai subtile, precum: preluarea forţată, prin constrângeri economico-financiare a câmpurilor de exploatare; câştigarea incorectă a licitaţiilor, utilizând mita, ameninţarea cu forţa sau influenţa politică; şantajul asupra traseului căilor de transport şi distribuţie (conducte, strâmtori); sprijinirea grupurilor criminale sau paramilitare în a menţine instabilitatea zonelor de interes.

Agresiunea ştiinţifică şi tehnologică poate implica dezvoltarea şi impunerea unor standarde ştiinţifice, tehnologice sau industriale independente sau crearea de monopoluri ale "utilizatorilor prietenoşi". Printre mijloacele utilizate enumerăm: degradarea fizică a patrimoniului tehnologic; împiedicarea statului agresat de a produce sau achiziţiona tehnologie modernă; interzicerea accesului la patente şi produse de inventică sau sustragerea acestora; interzicerea accesului oamenilor de ştiinţă şi specialiştilor statului agresat la circuitul ideilor şi la rezultatele cercetărilor ştiinţifice.

Un subset posibil al agresiunii tehnologice poate fi *agresiunea în cercetare-dezvoltare*. Investind în multiple fluxuri de cercetare şi dezvoltare, în tehnologii revoluţionare, statele îşi pot îmbunătăţi flexibilitatea în a contracara strategiile asimetrice sau nonconvenţionale ale oponenţilor. În acelaşi timp, agresiunile de cercetare-dezvoltare vor ţine, de exemplu, trendurile planificării NATO mereu deschise şi îi vor menţine potenţialii inamici în echilibru.

Agresiunea prin înşelare. Prin prezentarea aparenţei unei contrafaceri în ochii inamicului drept realitate, *agresiunea prin înşelare* permite contrafacerea imaginii reale a puterii militare, politice sau economice, cu scopul de a-i descuraja sau a-i intimida pe alţi actori internaţionali. Dacă în domeniul înşelării militare (military deception) experienţa s-a sedimentat încă din antichitate, atingând apogeul (cel puţin cantitativ) prin operaţiile americane şi britanice din cel de al II-lea război mondial având ca scop derutarea armatei germane privind locul şi momentul executării debarcării din Normandia, înşelarea non-militară a urmat alte coordonate. Astfel, se pot utiliza diferite metode, precum falsificarea şi distribuirea masivă de bunuri, de licenţe, de monedă, sau stimularea pieţei negre pentru subminarea ordinii şi stabilităţii economice a statului agresat.

Agresiunea informaţională cuprinde acele acţiuni îndreptate împotriva informaţiilor sau sistemelor informaţionale ale adversarului, în scopul atingerii unor obiective sau influenţării anumitor ţinte. Agresiunile informaţionale nu sunt noi. Noutatea decurge din folosirea rezultatelor cercetării ştiinţifice pentru conceperea mesajelor astfel ca ele să aibă efectul scontat, precum şi folosirea presei pentru

transmiterea mesajelor manipulatoare. Tehnicile agresiunilor informaționale de generația a doua constau în atacarea structurilor mediatice şi a infrastructurilor informaționale. Atacarea lor face posibilă blocarea funcționării structurilor publice, atât a celor administrative cât şi a celor productive. Statul agresat nu îşi mai poate, astfel, exercita puterea, nu mai controlează resursele şi nu mai poate asigura cetățenilor săi un climat social normal. Agresiunea informațională vizează structuri ale domeniului politic, economic, social sau militar, nu doar pentru a le distruge sau a le paraliza, ci mai ales pentru a le influența procesele decizionale. Astfel, se face trecerea de la stadiul de violență organizată la stadiul de influențare ostilă. Agresiunea informațională nonconvențională este nu doar apanajul serviciilor secrete sau a factorilor de comunicare strategică ai statului, ci şi misiunea forțelor armate, care şi-au înființat structuri de operații informaționale (INFO OPS) bineînțeles, în măsura ăn care acestea nu sunt supuse unor limitări legale, doctrinare sau legate de capabilități.

Agresiunea psihologică este un tip de agresiune nonconvențională deja testată cu succes începând din anii ’50 ai secolului trecut, pentru a intimida inamicul şi a-i supune voința, atitudinea şi comportamentul chiar şi fără luptă. *Agresiunea psihologică* poate include utilizarea informării şi/sau dezinformării pentru a intimida un oponent şi a-i eroda voința. Putem considera un exemplu recent: pentru a demoraliza sprijinitorii Coaliției din Irak, teroriştii şi-au filmat atacurile, inclusiv cele sinucigaşe, împotriva militarilor americani şi răpirea cetățenilor străini, imagini pe care ulterior le-au difuzat pe canalele multimedia cât mai frecvent şi cât mai extins posibil, ca audiență. Agresiunea psihologică îşi produce efectele nu numai pe canalele mediatice ci şi prin rezultatele distructive ale atacurilor directe, fie ele convenționale (masacre, bombardamente) sau nonconvenționale (atacuri teroriste).

Agresiunea mediatică poate fi definită ca manipularea a ceea ce oamenii văd şi aud, în scopul de a dirija opinia publică în sensul dorit de agresor. *Agresiunea mediatică* este de fapt, alături de cea informațională (sau în cadrul acesteia) cea mai concretă formă a războiului continuu. Agresiunile mediatice au nevoie de condiții favorabile în statul agresat pentru ca ele să poată avea efect: presa trebuie să fie liberă de orice control public, redacțiile trebuie să fie vaste şi transnaționale, canalele de informare să fie private, accesul oamenilor la presă să fie liber, discernământul oamenilor să fie redus. Acesta este şi motivul pentru care agresiunea mediatică este mult mai eficientă împotriva statelor democratice, sau cel puțin în acele state unde libertatea de exprimare şi libertatea cuvântului se situează la cote rezonabile.

Agresiunea propagandistică este veche de când lumea. Ea poate fi definită ca un ansamblu de „acțiuni de comunicare persuasivă planificate, susținute de un sponsor, având drept scop final influențarea şi chiar modificarea atitudinilor şi comportamentelor unei audiențe-țintă selectate, pentru satisfacerea unor interese politice ale sponsorului, folosind informații şi argumente false, parțial adevărate, denaturate, alături de cele adevărate şi însoțite de diverse forme de constrângere şi cenzură”.[18] Ea poate sprijini extinderea zonei strategice de influență a agresorului prin promovarea imaginii sale favorabile, a valorilor sale fundamentale sau prin

[18] Hentea, Călin, **Noile haine ale propagandei,** Editura Paralela 45, 2008, p.391.

justificarea intereselor sale agresive expansioniste. Agresiunea propagandistică, strâns legată de cea mediatică, aşa cum a devenit ea manifestă pe timpul celui de al II-lea război din Golf (şi al cărei exemplu clasic este cel al acţiunilor paralele şi concurente ale CNN şi ale Al Jazeera) a devenit utilizată, pe cât de inevitabil, pe atât de masiv şi de rafinat.

Agresiunea imagologică este acel tip de agresiune care vizează proiectarea imaginii convenabile agresorului atât despre sine, despre entitatea agresată cât şi asupra contextului situaţional în ansamblu. Instrumentarul imagologiei cuprinde: poziţionarea favorabilă în imaginarul publicului ţintă; manipularea realităţii; mitologizarea elementelor proprii (sau demonizarea inamicului); cultivarea asiduă a elementului emoţional; accentuarea selectivă a informaţiei; vizualizarea elementelor esenţiale; programarea neurolingvistică.

Agresiunea simbolică se referă la producerea unui atac mediatic sau informaţional asupra inamicului (deci exclusiv în afara mediului său fizic) cu scopul de a genera efecte precum pierderea credibilităţii, a identităţii şi deformarea imaginii sale publice. Sunt atacate sau pervertite sistematic, istoria naţională, mitologia fondatoare sau simbolurile identitare (imn, logouri, drapel, însemne heraldice) ale inamicului şi propuse/impuse cele ale agresorului.

Agresiunea culturală se exprimă prin conducerea trendului cultural cu scopul asimilării, compromiterii sau distrugerii sistemelor de valori alternative. Prin *agresiunea culturală*, spre exemplu, se pot îngloba în mod deliberat sau coopta reprezentanţii polilor cu viziuni diferite în "mainstream-ul" cultural impus de agresor sau dimpotrivă, se poate încerca atomizarea liantului social prin sprijinirea atitudinilor excesiv de libertariene, a creării vidului identitar sau axiologic, prin alterarea memoriei sociale. În termeni apropiaţi, această formă de agresiune se poate concentra pe formarea atitudinilor colective privind, spre exemplu, globalizarea, problemele politice, etnice, rasiale sau religioase, modernitatea, libertăţile cetăţeneşti etc, vizând, spre exemplu, decăderea sistemului educaţiei naţionale, promovarea multiculturalismului agresiv sau supraevaluarea anticulturii şi a subculturii în statul agresat.

Într-un efort remarcabil, dar rămas relativ izolat, de a deschide o nouă perspectivă asupra provocărilor de securitate la care este supusă România de astăzi, Dona Tudor propunea managerierea la un nivel instituţional integrat a tuturor agresiunilor care ameninţă statul din interior, deoarece, ca regulă generală în utilizarea *agresiunilor combinate*, statul-ţintă trebuie destabilizat mai întâi din interior. Agresiunile culturale pot lua numeroase forme: injectarea de dubii privind valorile culturii naţionale; proliferarea kitschului; impunerea culturii de împrumut şi a expansiunii culturale; impunerea unui complex naţional al inferiorităţii culturale; crearea unei confuzii naţionale privind ierarhia valorilor; denigrarea diverselor personalităţi; politizarea actului cultural; promovarea neîncrederii şi a lipsei de respect faţă de instituţiile naţionale fundamentale; transformarea actelor culturale într-un apanaj exclusiv al falselor elite; spolierea patrimoniului naţional; intoxicarea şi dezorientarea valorilor individuale; minimalizarea valorilor profesionale, tăierea încrederii în forţele proprii în interiorul domeniilor sociale productive excepţionale; cultivarea unui sentiment de vinovăţie naţională pentru diferite motive; creşterea

izolării şi dezaprobarea comunității internaționale; hiperbolizarea anumitor categorii sociale, inducând sentimentul de ridicol, ilogic, rizibil, caricatural; excluderea unor anumite categorii sociale din viața socială; hrănirea tensiunilor inter-etnice, inter-rasiale şi inter-religioase; crearea şi întreținerea unui sentiment de insecuritate națională; îndreptarea populației spre sectarismul religios şi îndepărtarea ei de biserica națională; supralicitarea programelor comerciale pentru subminarea bunului simț, normelor morale, eticii, obiceiurilor şi tradițiilor; inducerea unui sentiment de inutilitate națională; fragmentarea conştiinței populare simultan cu exacerbarea valorilor locale şi regionale, în detrimentul conştiinței naționale.[19] Am descoperit vreo pată de sânge în toate aceste acțiuni? Vreun glonț tras? Nu. Şi totuşi combinarea unor asemenea mijloace de agresiune nonconvențională poate distruge o țară sau o comunitate.

Agresiunea religioasă este acea formă de agresiune nonconvențională prin care se urmăreşte subminarea atât a instituțiilor clericale ale statului agresat cât şi a fundamentelor vieții spirituale şi a celei ritualice a cetățenilor săi, în scopul debusolării societății, a pierderii reperelor credinței şi pe această bază a dezindividualizării, alienării sau acceptării prozelitismului agenților agresorului. Acest obiectiv poate fi atins prin metode variate, precum: compromiterea liderilor religioşi; culpabilizarea celor cu opțiuni tradiționaliste; interzicerea practicilor cultice; acordarea de stimulente materiale în schimbul trecerii la altă religie; stimularea dezvoltării sectarismului şi a sectelor religioase.

Agresiunea civilizațională poate fi înțeleasă ca o formă de impunere a modernității în arii ai căror locuitori sunt refractari la schimbarea modului lor de viață. Acest tip de agresiune nu se produce neapărat între civilizații decalate ştiințific şi tehnologic, ci poate avea loc şi între țări comparabile ca nivel de dezvoltare, dar care au modalități diferite de a se raporta la noțiunile de progres, emancipare sau logică socială. Scopul declanşării unui asemenea tip de agresiune, inițiat de obicei în tandem cu mijloace de agresiune culturală, este de a crea trebuințe noi, dependențe de consum, noi piețe şi consecutiv, încadrarea entității agresate în sfera de influență economică şi politică a agresorului.

Agresiunea legislativă a lansat o polemică uriaşă în relațiile internaționale. Ea caută să stabilească reguli favorabile şi să descopere oportunități timpurii pentru națiunile puternice, care ulterior să fie formalizate prin legislația internațională, devenind obligatorii pentru întreaga comunitate internațională. Aceste reguli sunt aplicate diferitelor domenii: economic, cultural, ecologic, politic, etc. În viitor, confruntările în aria legislației se vor intensifica, vizând erodarea suveranității naționale (în numele prevenirii încălcării grosiere şi sistematice a drepturilor fundamentale ale omului sau în sprijinul intereselor superioare ale structurilor instituționale supra-statale), justificarea intervenționismului şi a impunerii dublului standard de către marile puteri. Acest tip de agresiune va continua a fi utilizat în mod conjugat, îndeosebi cu agresiunea economică şi cea financiară.

[19] Conform Tudor, Dona, **Manipularea opiniei publice în conflictele armate**, Cluj – Napoca, DACIA, 2001.

Agresiunea morală constă în culpabilizarea celui agresat pentru motive reale (dar mult amplificate sau distorsionate) sau imaginare şi prin asumarea de către agresor a posturii de justiţiar în relaţia bilaterală. Ea se poate concentra, spre exemplu, pe combaterea transferului ilicit sau iresponsabil de tehnologii critice legate de armele de distrugere în masă şi pe controlul aşa-zişilor cumpărători periculoşi sau pe nivelul de respectare a drepturilor şi libertăţilor cetăţeneşti din ţara agresată. Putem interpreta agresiunea morală în sens restrâns, ca pe o încercare de impunere a supremaţiei culturale, religioase, a unui tip diferit de stil de viaţă sau mod de trai, sau în sens larg, ca pe o extensie a limitelor războiului clasic.[20]

Agresiunea infracţională este un termen generic care subîntinde toate tipurile de activităţi criminale puse de agresor în slujba atingerii scopurilor sale, prin slăbirea forţei de reacţie a statului agresat. Agresorul poate crea sau stimula: reţelele de contrabandă (vizând aruncarea pieţelor în confuzie şi subminarea ordinii economice a inamicului); reţelele de trafic de droguri şi creşterea numărului consumatorilor (urmărind obţinerea de profituri bruşte, masive şi ilicite prin răspândirea flagelului în statul ţintă); reţelele de crimă organizată; traficul de carne vie; răspândirea infracţionalităţii juvenile (pentru a eroda potenţialul tinerei generaţii); exploatarea criminalităţii economico-financiare (a gulerelor albe); corupţia, toate în scopul slăbirii structurale a statului agresat.

Agresiunea genetică este, într-un fel, o formă asimetrică a războiului continuu, iar un astfel de conflict nu poate avea, încă, o strategie sau o doctrină explicite. Agresiunea genetică se va purta, probabil, pe următoarele coordonate: obţinerea, prin mijloace genetice, a unor performanţe ieşite din comun în ceea ce priveşte calităţile luptătorilor proprii; crearea de mutanţi şi de clone; crearea unor sisteme de influenţare, prin mijloace genetice, a comportamentului unor populaţii; apariţia şi proliferarea terorismului genetic; manipularea în detrimentul adversarului a culturilor modificate genetic; exploatarea diferenţiată a băncilor de material genetic. Deşi pare a putea fi utilizată pe scară largă într-un orizont de timp nu prea apropiat, totuşi, agresiunea genetică se arată a fi încă de pe acum un tip nonconvenţional de agresiune având un potenţial uriaş.

Agresiunea psihotronică. Psihotronica este disciplina biofizică ce studiază interacţiunile psihice la distanţă. Obiectul de studiu al psihotronicii îl constituie fenomenele parasenzoriale (paranormale) care sunt denumite şi fenomene PSI. Printre metodele folosite sunt: persuasiunea, programarea neurolingvistică, utilizarea clarviziunii, a hipnozei, a bioenergiei sau a magnetismului, a percepţiei extrasensoriale (PES), a telepatiei, a telekineziei, a sugestiei (pentru a-i inhiba inamicului instinctul de conservare şi a-i provoca stări depresive colective). Aplicarea acestor metode, deşi improbabilă, chiar şi la scară redusă, va putea influenţa decisiv capacitatea inamicului de a se apăra în faţa unei astfel de agresiuni nonconvenţionale.

Agresiunea geofizică. Componenta *geofizică* a confruntării constă într-un sistem de acţiuni nonconvenţionale care vizează provocarea unor calamităţi şi catastrofe cu influenţe nocive asupra mediului de viaţă al oamenilor, localităţilor,

[20] Necaš, Pavel, Nižňanský, Jaroslav, *Towards NATO Political and Military Strategy for the 21st Century*, Institute for Security and Defence Studies, MoD Slovak Republik, Bratislava, 2004 p. 100.

terenurilor agricole, sistemelor de comunicații, în scopul realizării unor obiective importante, între care se situează şi distrugerea potențialului şi resurselor adversarului.

Formele ei concrete ar putea fi provocarea unor fenomene (ploi torențiale, uragane, grindină, avalanşe etc.) care să afecteze grav teritoriul inamicului şi, mai ales, acele spații în care se află elemente ale industriei de război, sisteme de arme, îndeosebi strategice, infrastructura critică, depozite şi resurse.

Agresiunea combinată (de efect sinergic). Indiferent dacă este intenționată sau nu, folosirea *metodelor de operare combinate* a fost deja aplicată de multe națiuni în practica agresiunii şi a războiului. Mai mult decât atât, unii teoreticienii au încearcat să dezvăluie ce metode utilizează statele sub "procedura tăcerii" în relațiile lor internaționale pe timp de pace şi nu strict necesar în circumstanțe conflictuale.

Conform acestora, punctul central al agresiunilor combinate se bazează pe următoarele reguli de angajare: crearea capabilităților şi utilizarea a cât mai multe şi variate tipuri diferite de agresiune, schimbarea importanței relative a acestora şi a intensității utilizării lor odată cu schimbarea circumstanțelor şi determinarea modului optim de îmbinare a agresiunilor tradiționale cu cele nonconvenționale, specific de la caz la caz, simultan sau alternativ, pentru atingerea succesului.[21]

Scopul final proactiv al agresiunilor combinate este deci acela de a exploata atât de multe forme şi tipuri de agresiune câte sunt necesare. Agresiunile combinate, ca parte a „războiului polifonic", văzut ca încercare complexă de a exploata nonconvențional domenii cât mai diverse pentru atingerea propriilor obiective şi interese[22], vor deveni, în opinia mea, tipul obligatoriu de agresiune al viitorului, unica metodă de a obține succesul internațional şi de a crea premisele obținerii victoriei în diferite conflicte. Agresiunile nonconvenționale vor fi din ce în ce mai utilizate de marile puteri (care dețin dealtfel şi majoritatea capabilităților în domeniu) pentru impunerea voinței lor în arena internațională, vor reprezenta unica şansă a statelor slabe de a supraviețui şi în acelaşi timp vor reprezenta calea necesară a statelor cu ambiții de a-şi spori potențialul.

3. Efectele agresiunilor nonconvenționale asupra securității naționale a statelor

Pentru moment, amenințarea cea mai proeminentă la adresa comunității internaționale pare a fi terorismul, unul din avatarurile cele mai puternice ale războiului asimetric. În ultima perioadă formele sub care terorismul se prezintă s-au diversificat exponențial. Ne confruntăm astăzi cu: terorismul informațional, economic, politic, antisocial, etnic, religios, cultural, distructiv, criminal, psiho-patologic, de tip guerillă, infracțional, contra-patrimonial, CBRN, genetic, anti-identitar, aleatoriu, spațial, mediatic, în domeniul artistic, comunicațional şi cibernetic.[23]

---

[21] Necaš, Pavel, Nižňanský, Jaroslav, op.cit. p.107.

[22] Faber, Peter, **NATO in Countering Terrorism: Today and Tomorrow**, Rome, NATO Defense College, 2003.

[23] Mureşan, Mircea, Văduva, Gheorghe, **Războiul viitorului, viitorul războiului,** Bucureşti, Universitatea Națională de Apărare, 2004, pp. 453 – 455.

Armele pe care aceştia le utilizează sunt avioane, tunuri, gaze otrăvitoare, bombe, agenţi bio-chimici, dar la fel de bine pot fi viruşi de computer, programe de căutare a informaţiilor în reţea sau instrumente financiare derivate. Aceste arme, nerecunoscute încă în mod oficial ca atare, în teoriile şi doctrinele militare, au produs deja ameninţări serioase, deosebite de cele din trecut, în mod multidirecţional, diferit faţă de înţelegerea securităţii naţionale a statelor.

Dar am văzut că agresiunile se realizează utilizând şi mijloace diferite, altele decât terorismul: refugiaţi, trafic de armament, droguri, carne vie, reţele de crimă organizată transfrontalieră, mineriade, terorism, atacuri informatice, ale infrastructurii critice, ale sistemului de transport, afectarea imaginii ţării, provocarea deliberată de catastrofe ecologice sau naturale, stimularea decalajului regional în procesele de democratizare, ameninţarea cu utilizarea armelor de nimicire în masă, crearea de obstacole în calea bunei guvernări şi foarte multe altele.

Noile tipuri de agresiune pun la încercare atât teoreticienii cât şi practicienii războiului, primii încercând să redefinească şi să structureze logic noua panoplie a dialecticii dintre cooperare şi conflict, iar cei din urmă experimentând, cu mai mult sau mai puţin succes, planificarea şi conducerea concomitentă a structurilor militare şi de securitate clasice şi a celor non-kinetice, mai nefamiliare, generând efecte insuficient înţelese şi de aceea neexploatate la adevăratul lor potenţial.

Expertiza şi practica ducerii unor asemenea tipuri de operaţiuni implică gestionarea unor riscuri sporite ale statelor privind degenerarea sistemului lor democratic, încălcarea drepturilor şi libertăţilor cetăţeneşti, anumite forme de cenzură, supraveghere intensificată (de masă), stat poliţienesc, riscuri la care democraţiile tinere sunt expuse mult mai profund. Mai mult, etica forţelor militare este incapabilă pentru moment de a trece pragul datoriei, pentru a ţine pasul cu societatea post-morală, care o include şi o menţine. Acest fapt poate crea o fractură între militari şi societate, care reprezintă o vulnerabilitate atunci când este privită prin ochii opiniei publice. Cu toată existenţa acestor riscuri, statele sunt nevoite să ţină cont de toată multitudinea de posibilităţi care le poate ameninţa interesele. Şi lucrurile nu se vor opri aici.

Efectele obţinute prin utilizarea agresiunilor nonconvenţionale vor fi pe cât de diverse şi extinse, pe atât de profunde: creşterea riscurilor legate de mediul înconjurător (reducerea rezervelor de apă, deşertificarea, creşterea nivelului mărilor şi oceanelor, creşterea frecvenţei de apariţie a fenomenelor meteorologice extreme); inechitatea globală în creştere în ceea ce priveşte distribuţia şi consumul de bunuri şi servicii, oportunităţile educaţionale şi condiţiile de viaţă; dezechilibrul ratelor demografice şi a valurilor adiacente de migraţie; instabilitatea pieţelor financiare internaţionale şi abilitate diminuată a statelor de a-şi controla propria monedă şi economie, în fine, în unele părţi ale lumii, rapida dezintegrare a statelor[24].

Cei puternici se pregătesc din timp pentru a înfrunta pericolele nonconvenţionale. Statele unite au dezvoltat nu doar noi doctrine sau tactici de război precum *operaţiile centrate pe reţea* (Network Centric Operations- NCO), *operaţiile*

[24] Münkler, Herfried, *The wars of the 21st century*, International Review of the Red Cross, March 2003 Vol. 85 No 849, pg. 11.

bazate pe efecte (Effects Based Operations- EBO), *războiul de nişă* (niche war), *războiul spaţial* (space war)[25]" sau *războiul cibernetic* (cyber war)[26]" dar şi platforme tehnice noi: sistemul de poziţionare globală (Global Positioning System- GPS), afişaje pentru vizualizarea unităţilor (Visual Display Unit- VDU), elemente pentru scurtarea ciclului decizional (OODA Loop Cycle), aeronave fără pilot (Unmanned Air Vehicle - UAV), sisteme C4ISR, arme nonletale pentru controlul mulţimilor (non-lethal weapons- NLW)[27], arme cu puls electromagnetic (Electromagnetic pulse - EMP) etc., care arată nu doar precauţia ci şi disponibilitatea lor de a evolua către un alt tip de război, al viitorului. Alte mari puteri, precum China sau Rusia şi-au luat şi ele, după cum am arătat, cel puţin în anumite domenii, măsuri comparabile cu ale SUA.

Rând pe rând, statele se străduiesc să îşi revizuiască politicile şi strategiile de securitate, dar au reuşit până acum mai ales să definească vulnerabilităţile, riscurile şi ameninţările şi mai puţin (sau în număr foarte redus) să se adapteze doctrinar şi instituţional noii realităţi, dovada elocventă reprezentând-o reacţia lor confuză, ineficientă, necoordonată şi fundamentată ambiguu din punct de vedere axiologic şi legal în faţa agresiunii de tip asimetric, terorist.

Există însă şi explicaţii obiective pentru acest tip de reacţii. Pe când agresiunile sunt acţiuni reale, politicile sunt abstracţii, rezultate prin contracţii şi summumuri simbolice. De aceea adaptarea celor din urmă la varietatea celor dintâi prezintă o anumită întârziere necesară găsirii de soluţii concrete de contracarare a agresiunilor. Discrepanţe vor exista mereu şi între realitate şi reflectarea ei în conştiinţă, agresiunile nonconvenţionale uneori nefiind percepute ca agresiuni, iar alteori, anumite acte ostile fiind interpretate în mod eronat ca fiind agresiuni. După cum am văzut, agresiunile pot fi, pentru cel agresat, fie reale, fie imaginare, ceea ce sporeşte dificultatea definirii lor. Interesant este că şi agresiunile imaginare sunt uneori cuprinse în politici.

Concluzionând, putem spune că agresiunile nonconvenţionale sunt deja o realitate şi vor deveni cu certitudine o metodă din ce în ce mai folosită pentru atingerea intereselor actorilor internaţionali, atât pentru declanşarea conflictelor, cât mai ales pentru evitarea lor, datorită complexităţii, versatilităţii, efectului lor sinergic, dificil de detectat, de incriminat şi de contracarat.

Bibliografie:

[1] ADAMS, James, **Următorul – ultimul război mondial. Arme inteligente şi front pretutindeni,** Editura ANTET, 1998.

[25] Astăzi, dar în special mâine, puterea va trece prin spaţiu. SUA, Uniunea Europeană, Rusia, China, Japonia, India şi Israel domină în prezent acest domeniu.

[26] *Războiul cibernetic* (Cyber war) este un termen care a fost utilizat pentru prima dată de David Ronfeldt şi John Arquilla de la RAND Corporation.

[27] Noile arme non-letale pentru controlul mulţimilor sunt: generatoarele de infrasunete (care provoacă sentimente de greaţă), arme cu laser (pentru producerea orbirii temporare), muniţia cu adezivi polimerici (care produc efectul de anti-tractare) sau arme pentru *războiul-graffiti* (pentru transformarea metalelor în materiale casante) etc.

[2] BLAND, Douglas, *Adjusting to the new regular warfare*, Canadian magazine Calgary Herald, May 15, 2007.
[3] BRACKEN, Paul, *Financial Warfare*, E-notes, Philadelphia, PA: Foreign Policy Research Institute, September, 2007.
[4] DOLGHIN, Nicolae, SARCINSCHI, Alexandra, DINU, Mihai-Ştefan, **Riscuri şi ameninţări la adresa securităţii României. actualitate şi perspectivă,** Editura Universităţii Naţionale de Apărare, Bucureşti, 2004.
[5] FABER, Peter, *Combination Warfare: A New NATO Strategy for the Asymmetric Risks and Challenges of the 21 Century*, Essays by Senior Courses 100 and 101, Rome: NDC Press, 2003.
[6] FIRESMITH, Donald G., **A Taxonomy of Security-Related Requirements,** Software Engineering Institute, în http://www.sei.cmu.edu/library/assets/taxonomy1.pdf, 09.10.2009 ora 16.55.
[7] GALTUNG, Johan, *A Structural Theory of Aggression,* Journal of Peace Research, Vol. 1, No. 2 (1964), pp. 95-119, Sage Publications, Ltd., în http://www.jstor.org/stable/423250, consultat la 08.10.2009 17.25
[8] HENTEA, Călin, **Noile haine ale propagandei,** Editura Paralela 45, 2008.
[9] IRIMIA, Ion, **Securitatea. Paradigme ale securităţii,** Universitatea Naţională de Apărare, Bucureşti, 2005.
[10] LEARY, William M., **The Central Intelligence Agency, History and Documents,** Alabama, 1984.
[11] MOŞTOFLEI, Constantin; VĂDUVA, Gheorghe, **Tendinţe în lupta armată,** Editura Universităţii Naţionale de Apărare, Bucureşti, 2004.
[12] MUREŞAN, Mircea, VĂDUVA, Gheorghe, **Războiul viitorului, viitorul războiului,** Bucureşti, Universitatea Naţională de Apărare, 2004.
[13] NECAŠ, Pavel, NIŽŇANSKÝ, Jaroslav, *Towards NATO Political and Military Strategy for the 21st Century*, Institute for Security and Defence Studies, MoD Slovak Republik, Bratislava, 2004.
[14] QIAO, Liang, Wang, Xiangsui, **Unrestricted Warfare,** Beijing, PLA Literature and Arts Publishing House, February, 1999.
[15] SCALES, Robert, Maj. Gen (ret.)., *Fighting on the Edges: The nature of War in 2020*, lucrare asociată cu Proiectul NIC 2020.
[16] VĂDUVA, Gheorghe, *Războiul continuu, continuitatea războiului,* Centrul de Studii Strategice de Apărare şi Securitate, sesiunea anuală de comunicări, Bucureşti, 2003.
[17] MOMOC, Antonio, *Agresivitatea ca legitimare a puterii politice. De la agresiunea gesturală şi de discurs, la violenţa fizică,* Editura Tritonic, Revista Română de Comunicare „Jurnalism şi Comunicare", an III, nr. 4/2004.
[18] MUREŞAN, Mircea, VĂDUVA, Gheorghe, **Războiul viitorului, viitorul războiului,** Bucureşti, Universitatea Naţională de Apărare, 2004.
[19] MÜNKLER, Herfried, *The wars of the 21st century,* International Review of the Red Cross, March 2003 Vol. 85 No 849.
[20] TUDOR, Dona, **Manipularea opiniei publice în conflictele armate**, Cluj – Napoca, Editura Dacia, 2001.
[21] Strategia naţională de securitate a României, Bucureşti, 2007.

[22] *Threat Taxonomy for Critical Infrastructures and Critical Infrastructure Risk Aspecs at EU-level*, VITA Consortium, 2006, în http://homelandsecurity.tamu.edu 26.09.2009 ora 17.45.
[23] http://www.pcr.uu.se/research/UCDP/confliktdatasetcatalog.pdf accesat la 27.09.2009 17.25.
[24] http://www.militaryconflict.org/ accesat la 08.10.2009 17.05.
[25] http://www.ipcs.org/ accesat la 05.10.2009 12.15.
[26] http://ethics.sandiego.edu/applied/military/justwar.html accesat la 04.10.2009 22.45
[27] http://smallwarsjournal.com/ accesat la 30.09.2009 21.15
[28] http://www.sei.cmu.edu/library/assets/taxonomy1.pdf 09.10.2009 ora 16.55
[29] http://homelandsecurity.tamu.edu accesat la 26.09.2009 ora 17.45
[30] http://stiri.kappa.ro/externe/14-02-2008/razboiul-cibernetic-arma-viitorului-165962.html accesat la 20.10.2009 ora 14.00.

NOI ACTORI ŞI TENDINȚE PE PIAȚA SECURITĂȚII

Laurențiu S. HAN*

The neo-liberal economic policies - privatization, free trade, slashed social spending - have come to dominate the world and, in the same time, the way of security approach: privatization.

The security privatization involves privatization of war, privatization of diplomacy, privatization of peace and privatization of intelligence and are mixed up private security companies (PSC) or private military firms/contractors/companies (PMF/PMCs/PMC), international nongovernamental organizations (NGO's) and PR & lobby firms.

While most PSC are involved areas of low intensity conflict, strategicaly special operations, where deploying traditional armed forces might be too politicaly and diplomaticaly risky, in ordinary information-gathering tasks or security-of-infrastructure work, their sector's reputation has suffered from bad publicity generated by certain players involved in abusive or clandestine activities in recent international conflicts such as those of Iraq, Afghanistan and across the African continent.

The PSC industry is now worth over $ 100 bilion a year and with increasing absence of Western military support to international peace operations.

PSC are struggling to define how they should fit into Europe's traditionally state-dominated security and intelligence sector, and to persuade policymakers that their industry deserves formal recognition to reinforce its legitimacy.

Globalizarea, impactul tot mai extins al crizelor de tot felul, „dezangajarea statelor", diminuarea relevanței instituțiilor internaționale în rezolvarea problemelor de securitate, apariția precedentului așa numitelor „coaliții de voință" dublate de contractori privați care intervin în locul forțelor ONU sau NATO, dezechilibrul de putere existent şi ascensiunea rapidă a unor „actori non-statali" tot mai puternici în relațiile internaționale etc., generează evoluții greu predictibile şi riscul apariției unor noi *surse de incertitudine şi insecuritate la scară globală*.

Într-o lume în care actorii non-statali exercită o putere crescândă, în timp ce statele nu mai dețin „monopolul violenței" iar vechile instrumente ale diplomației şi de garantare a securității internaționale, de tipul ONU, de exemplu, sunt depăşite de complexitatea amenințărilor, au fost create noi mecanisme de intervenție, menținere a echilibrului şi gestionare a crizelor, mare parte provenind din zona de intersecție a inițiativei private cu cea guvernamentală.

Sub diverse forme şi accepțiuni, a existat şi s-a mai vorbit despre o „piață din umbră" a informațiilor, despre o „piață a mercenarilor" sau o „piață a armelor" dar, până în ultimele două decenii, nu s-a putut vorbi despre o „piață a securității" în adevăratul sens al cuvântului, ca de altfel nici despre o „industrie a securității" (a nu se confunda cu industria de apărare!). Analiza modului în care „piața securității" a apărut, s-a dezvoltat şi se manifestă ne poate oferi o perspectivă asupra implicațiilor

* **Doctorand, Academia Națională de Informații.**

şi viitorului acestui domeniu pe care cercetarea ştiinţifică militară şi de *intelligence* nu mai poate să îl ignore.

Cercetarea ştiinţifică trebuie să ia în considerare: cadrul doctrinar dominant şi contextual în care are loc apariţia şi dezvoltarea industriei securităţii şi a pieţei aferente, categoriile de actori şi de agenţi ai acestora, dimensiunile domeniilor lor de interese, decizie şi acţiune, mijloacele de care dispun şi maniera în care aceşti actori le folosesc (comportamentul lor) sau sunt dispuşi să le folosească (în funcţie de valorile, scopurile şi interesele acestora), nivelurile şi dimensiunile acţiunilor lor, precum şi implicaţiile asupra mediului şi stării de securitate.

1. Transformarea securităţii sub influenţa doctrinei economice liberale a „şcolii de la Chicago"

Conform teoriilor din domeniul ştiinţelor militare, noţiunea de „securitate naţională" are o sferă de cuprindere mai mare decât cea de „apărare naţională", şi aceasta încă de la sfârşitul secolului al XIX-lea, când „activitatea economică s-a extins dincolo de limitele capacităţilor militare, ceea ce a făcut ca statele să devină incapabile să-şi protejeze prin mijloace militare interesele economice"[1].

Ca urmare, în actuala etapă a globalizării, răspunsul la *dilema securităţii* („creşterea securităţii unui actor înseamnă reducerea securităţii altuia"[2]) depinde/este oferit preponderent prin intermediul companiilor şi trusturilor economice, precum şi al acţiunilor din sfera informaţională, privată sau de stat, chiar dacă forţa militară rămâne sursa primară a securităţii iar statul şi naţiunea se menţin încă în centrul noţiunii de securitate.

Teoriile economiei de piaţă – în special din sfera neo-liberală sau neo-conservatoare dezvoltate sub influenţa lui Milton Friedman la Universitatea din Chicago - şi aprecierea securităţii din perspectivă preponderent financiară, reprezintă *noua ideologie* care tinde să influenţeze şi să determine redefinirea securităţii, prin deplasarea referenţialului acesteia de la instituţiile şi securitatea statului, a naţiunii şi colectivităţilor umane, a individului, spre sectorul privat, cel care crează plus-produsul/plus-valoarea, „avuţia", „prosperitatea" şi „eficienţa". De aici mai e un singur pas până când securitatea colectivităţilor umane şi chiar a statelor să fie reglată şi asigurată de „mâna invizibilă" a raporturilor de forţe şi interese de pe piaţa economico-financiară globală.

1.1 Războiul împotriva birocraţiei

Alvin Tofler[3] descria la începutul anilor '90 ascensiunea unei a treia forţe în lupta pentru putere dintre elitele politice şi cele birocratice în SUA şi la nivel mondial: marile trusturi mass-media. Acestea, datorită noilor tehnologii din domeniul IT&C, îşi extinseseră influenţa la nivelul întregii societăţi, fapt ce le permitea să revendice un loc la masa puterii alături de elitele birocratice şi cele politice.

---

[1] Sava, Ionel-Nicu, **Studii de securitate,** Editura Centrului Român de Studii Regionale, Bucureşti, 2005, pp. 72-73.
[2] Ibidem, p. 67.
[3] Toffler, Alvin şi Heidi, **Război şi antirăzboi,** Editura Antet, Bucureşti, 1995.

Strânsa conexiune între sectorul privat (reprezentat de marile corporații, ce includ şi segmentul mass-media) şi clasa politică a facilitat, în parte, accesul marilor trusturi de presă la împărțirea puterii, în detrimentul birocrației, în special. Odată cu afirmarea tot mai pregnantă a ideilor neo-conservatoare care propovăduiesc superioritatea eficienței sectorului privat în toate domeniile, existența unei birocrații solide, al cărei scop şi cultură organizațională internă are la bază serviciul în *interes public*, reprezenta o piedică în aplicarea „principiilor corporatiste ale contrarevoluției" friedmaniene conform cărora, „birocrația (*Big Government*) şi elitele financiare trebuie să facă front comun pentru redistribuirea fondurilor publice către vârful societății"[4].

Lupta pentru slăbirea şi subordonarea birocrației a culminat cu „declarația de război" a secretarului de stat Donald Rumsfeld – un reprezentant de seamă al intereselor corporatiste în guvernul SUA – care a identificat *birocrația Pentagonului* ca fiind un *adversar* ce „reprezintă o amenințare, o amenințare gravă la siguranța Statelor Unite ale Americii"[5] şi care „subminează apărarea Statelor Unite şi pune în pericol viețile oamenilor în uniformă"[6].

Această *declarație de război* la adresa birocrației din domeniul apărării naționale, un domeniu considerat până atunci sacru şi intangibil, făcută în fața funcționarilor Pentagonului la 10 septembrie 2001, nu a fost preluată şi dezbătută de mass – media, probabil şi datorită atacurilor teroriste produse a doua zi. Acestea au monopolizat atenția întregii opinii publice americane şi mondiale, dând în acelaşi timp un impuls şi o motivație decisivă desființării şi/sau suspendării regulilor birocratice şi democratice ce guvernau acest domeniu extrem de sensibil. Un moment propice adepților „teoriei crizelor" friedmaniene, care sunt pregătiți şi aşteaptă astfel de momente pentru ca, pe fondul derutei, temerilor şi incertitudinii generale, să-şi poată pune în aplicare planurile de extindere a reformelor radicale dincolo de orice frontiere imaginabile anterior.

Conform noii doctrine promovată de Donald Rumsfeld, „Departamentul Apărării ar trebui să se concentreze cu precădere asupra competențelor sale fundamentale: lupta armată"[7], pentru celelalte nevoi urmând a fi contractați furnizori privați care „pot oferi aceste activități neesențiale mai eficient şi mai profitabil"[8]. După cum s-a putut constata ulterior, această privatizare/externalizare nu s-a limitat la „activitățile neesențiale" ci a cuprins întreg spectrul operațiunilor militare: de la planificarea şi instruirea trupelor, până la operațiuni armate, culegerea de informații şi interogarea deținuților, chiar dacă „Constituția Statelor Unite ale Americii (...) defineşte fără echivoc siguranța națională drept o îndatorire guvernamentală, şi nu a unor companii private"[9].

---

[4] Klein, Naomi, *op. cit.,* p. 310.
[5] Idem.
[6] Scahill, Jeremy, **Blackwater: ascensiunea celei mai puternice armate private din lume,** Editura Litera Internațional, Bucureşti, 2009.
[7] Klein, Naomi, *op. cit.,* p. 311.
[8] Idem.
[9] Idem,

Persistența unei „presiuni private” şi a unei „viziuni corporatiste” asupra organizațiilor tradiționale din domeniul securității este ilustrată şi de anunțul făcut de Pentagon în 2003, conform căruia „va căuta să elimine drepturile care decurg din calitatea de funcționar public civil a majorității angajaților Departamentului Apărării (…)”, în scopul de „a oferi o mai mare flexibilitate şi eficiență în angajare, promovare şi concediere”, fapt ce, din punctul de vedere al sociologiei militare „se traduce în dezinstituționalizarea unei birocrații civile militare”[10].

Una dintre motivațiile/justificările necesității unei astfel de acțiuni a reprezentat-o: încercarea de adaptare la cerințele mediului modern de securitate prin eficientizarea politicilor de personal după modelul corporatist, care promovează o înaltă specializare şi mobilitate a resursei umane. Dacă o astfel de strategie funcționează în cazul unor instituții birocratice guvernamentale şi până în ce punct poate fi ea extinsă fără să afecteze îndeplinirea principalelor sale funcții pentru care au fost create, rămâne de văzut şi de analizat. Efectele pe termen scurt şi mediu ridică mari semne de întrebare asupra capacității instituțiilor birocratice, care au aplicat pe scară largă reforme de tip corporatist, de a-şi îndeplini atribuțiile esențiale, ajungându-se ca, în situații de criză, să fie nevoite să externalizate o serie de funcții ce nu mai pot fi acoperite de funcționari tot mai puțini, slab pregătiți şi motivați.

Câştigarea războiului împotriva birocrației şi realizarea melanjului între elitele birocratice, politice şi corporatiste este ilustrat elocvent de către două dintre cele mai influente personaje ale administrației Bush: Dick Cheney şi Donald Rumsfeld. Ambii sunt adepți ai „Şcolii de la Chicago” şi artizani ai implementării „teoriei crizelor” la nivel guvernamental şi militar. Legăturile strânse cu firme direct implicate şi beneficiare de pe urma gestionării crizelor, mai mult sau mai puțin provocate, sunt de notorietate în cazul celor doi oficiali de rang înalt.

Trebuie menționat că, proiectul de privatizare masivă în domeniul militar a debutat în perioada mandatului de secretar al apărării a lui D. Cheney, între 1989 şi 1993, în care a redus masiv cheltuielile militare şi numărul trupelor (de la 2,2 la 1,6 milioane de oameni). Înainte de încheierea mandatului, Cheney a autorizat sucursala Brown and Root (ulterior denumită KBR ca urmare a fuziunii cu M.W. Kellog) a companiei Halliburton, „să realizeze un studiu secret despre felul în care armata ar putea să privatizeze majoritatea serviciilor de suport (...) pentru operațiunile militare americane”[11]. După cum era de aşteptat, Halliburton devine principalul beneficiar al Programului de Sporire a Logisticii Civile a Pentagonului (LOGCAP – Logistics Civil Augumentation Program), câştigând licitația organizată de Penatgon în fața altor 36 de competitori, şi asigurându-şi un prim contract pe cinci ani fără nici o valoare nominală. Compania era „asigurată că toate costurile urmau să-i fie acoperite de Pentagon; în plus i se garanta un profit, adică ceea ce este denumit în contract *cost – plus*”, realizând , în acelaşi timp, o „inovație” în domeniul contractelor guvernului cu firmele private: „armatei nu i se mai oferea armament, ci servicii de management pentru operațiunile sale”[12].

[10] Moskos Charles C. jr., *op. cit*., pp. 13-14.
[11] Scahill, Jeremy, **Blackwater: ascensiunea celei mai puternice armate private din lume**, Editura Litera Internațional, Bucureşti, 2009, p. 91.
[12] Klein, Naomi, *op. cit.,* p. 315.

11 septembrie 2001 a reprezentat momentul de relansare în forță a afacerilor din domeniul militar. Acesta a determinat în SUA, şi prin reflexie şi consecințele ulterioare şi în alte țări, o creştere fără precedent, de la desființarea Tratatului de la Varşovia, a cheltuielilor militare şi a activităților guvernamentale legate de securitate şi combaterea terorismului, activități şi funcții ce au urmat aceeaşi cale imprimată anterior: cea a externalizării către sectorul privat. Rezultatul, „o economie nouă, complet dezvoltată, în domeniile securității naționale, războaielor private şi a reconstrucției după dezastre", inventându-se „un nou rol pentru guvern, care nu mai viza securitatea națională, ci achiziționarea ei la prețul pieței"[13].

Utilizarea sau transformarea dezastrelor, ca evenimente tragice şi cu impact emoțional major, în oportunități de afaceri sau de schimbare de paradigmă, nu se putea realiza fără înfrângerea şi decimarea birocrației guvernamentale, a culturii sale organizaționale, respectiv diminuarea capacității şi rolului instituțiilor statului. Odată cu înfrângerea birocrației guvernamentale, ultimul bastion al apărării interesului public a căzut deschizând larg porțile administrării sale private, în conformitate cu interesele elitelor corporatiste de factură neo-liberală sau neo-conservatoare.

2. Privatizarea securității

Hegemonia SUA la începutul seolului XXI în afacerile, tendințele şi orientările politico-ideologice, economice, culturale şi militare mondiale au determinat adoptarea, uneori fără nici un fel de adaptare, a *modelului american* de către o mare parte a statelor lumii, atât ca urmare a mimetismului cât şi al influenței politice exercitate in mod direct sau indirect de către *forțele pieței libere*. Evoluțiile şi reconfirgurările din domeniul american al securității reprezintă o radiografie premonitorie asupra modului probabil de evoluție viitoare a securității, cel puțin în sfera imediată de influență a SUA, şi ne referim în primul rând la statele membre NATO, dar şi la cele care au economii de piață deschise, complet liberalizate.

După cum am arătat, evoluțiile înregistrate până în prezent au la bază teoriile economice ale „Şcolii de la Chicago" proiectate în sfera guvernamentală, militară şi a afacerilor publice şi puse în aplicare în conformitate cu „teoria crizelor": rapid, pe fondul unor crize şi amenințări „iminente" (care între timp au devenit permanente) şi care facilitează adoptarea măsurilor necesare fără consultare publică, dar în numele „interesului public" şi al „securității naționale".

În final - conform constatării lui Naomi Klein – s-a ajuns, atât la „privatizarea infrastructurii necesare creării dezastrelor" cât şi a celei „dedicate intervenției după producerea acestora" [14].

De asemenea, „distincția dintre executarea de misiuni paralele, dacă nu identice, de către organizații civile şi de către organizații militare, devine tot mai neclară. Faptul este ilustrat nu numai de demilitarizarea securității interne, dar, mai evident, de *privatizarea misiunilor militare*"[15].

---

[13] Klein, Naomi, *op. cit.,* pp. 322-323.

[14] Ibidem, p. 312.

[15] Moskos, Charles, C. jr., „Introducere" în Callaghan, Jean, Kernic, Franz (coord.), **Securitatea internațională şi Forțele Armate,** Editura Tritonic, Bucureşti, 2004, p. 14.

Redefinirea şi reconfigurarea, în acest sens, a mediului de securitate la nivel global a început odată cu *privatizarea războiului* şi se îndreaptă spre *privatizarea păcii,* simultan cu tendința de *privatizare a activității de intelligence*. Toate acestea se întâmplă în spatele sau în contextul „războaielor" împotriva terorismului, traficului de droguri, crimei organizate transfrontaliere sau, mai nou, al „luptei împotriva violenței de natură extremistă"[16].

Aceştia sunt paşii către marea privatizare din domeniul securității care, odată înfăptuită, riscă să producă o lungă perioadă de tranziție dureroasă până la realizarea unei securități planetare reale, care să aibă în centrul său umanitatea şi ființa umană, oriunde s-ar afla ea.

Astăzi companiile private de securitate – PSC (*Private Security Companies),* sunt tot mai prezente în teatrele de război, inclusiv cu misiuni de luptă. În momentul în care, de exemplu, a doua a forță militară ca mărime, după SUA, implicată în stabilizarea Irakului este formată din mercenari angajați de zeci de firme private, având contracte în valoare totală de sute de miliarde de dolari, cercetarea în domeniul securității nu mai poate ignora acest fenomen pe cale să accelereze mutațiile sesizate deja, după încheierea Războiului Rece şi, mai ales, după 11 septembrie 2001.

Deşi, după cum afirmă Charles C. Moskos, „orientarea spre exterior a rolurilor militare reprezintă o evoluție recentă, ea trimite la *condottieri* – antreprenorii militari ai oraşelor – state italiene din secolul al XIVlea (…)"[17] sau la „căpetenii de mercenari care se angajau în serviciul unui oraş, al unui principe sau al papii"[18].

Principalii *condottieri* de pe piața securității sunt Companiile/Contractorii de Securitate Privată (*Private Security Companies/Contractors – PSC/PSCs)*. PSC este denumirea agreată de către reprezentanții Firmelor Militare Private (*Private Military Firms - PMF*) în încercarea de a se distanța de nuanțele peiorative ale activității de mercenariat.

2.1 Privatizarea războiului

Se poate considera că privatizarea războiului a început odată cu apariția primelor grupuri de mercenari organizați *ad–hoc* pentru scopuri limitate, acționând în slujba unor guverne sau forțe insurgente din „state falimentare/eşuate" (*failed states*) şi/sau corporații transnaționale.

Dublarea intereselor mercenarilor cu cele ale marilor corporații din domeniul minier şi petrolier, interesate în controlul unor zone bogate în resurse naturale, a constituit principalul motor al dezvoltării mercenariatului modern până la dimensiunea sa actuală, o adevărată industrie prezentă acum în majoritatea teatrelor militare.

Cel care a pus bazele primei mari firme militare private (*Executive Outcomes*), conform accepțiunii moderne a termenului, este considerat a fi rodezianul Luther Eben Barlow**,** fost şef al serviciului de securitate al guvernului rasist de la Pretoria. S-a trecut astfel la etapa a doua a privatizării războiului prin transformarea acestor

[16] Tsang, Steve, *Serviciile de informații şi drepturile omului în era terorismului global,* Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2008, p. 314.
[17] Moskos, Charles C. jr., *op. cit*., p.13.
[18] **Dicționarul explicativ al limbii române**, Editura Academiei RSR, Bucureți 1975, *passim.*

grupuri în societăți comerciale private, „prestatoare de servicii" (*Private Military Companies* –PMC), formate de această dată din foşti luptători ai unor trupe de elită din armatele țărilor lor.

Experiența lor a început să devină interesantă pentru state ale căror „interese de securitate" puteau fi atinse prin efectuarea unor operațiuni strategice speciale şi schimbarea discretă a unor regimuri din zone îndepărtate ale planetei. Brusc, din „tolerați" mercenarii au devenit „utili". Unele state, în conformitate cu noile tendințe de orientare spre *outsourcing* şi diminuarea rolurilor în diverse domenii, au subcontractat anumite operațiuni şi misiuni militare unor „furnizori" privați. În scurt timp mercenariatul s-a transformat într-o afacere înfloritoare, extrem de profitabilă.

Prima mare oportunitate pentru dezvoltarea subcontractorilor militari privați a apărut imediat după 1990. Încheierea Războului Rece şi reducerea masivă a forțelor armate a creat *o nouă piață a forței de muncă*, milioane de foşti militari, atât din est cât şi din vest, au devenit disponibili pentru angajamente şi contracte private, mulți dintre aceştia cu pregătire specifică trupelor speciale sau serviciilor de informații.

În această perioadă s-a produs, practic, „legitimarea" şi susținerea dezvoltării PMF-urilor prin angajarea şi semnarea de contracte cu guverne, forțe militare şi de securitate occidentale.

Guvernele, în consonanță cu interesele firmelor de securitate, au valorificat această nouă posibilitate nouă de a se implica în anumite conflicte sau „afaceri" de interes strategic, în afara granițelor, folosindu-se de mercenari care, de multe ori, nici nu ştiu de fapt pentru cine lucrează ci doar cine i-a angajat. De ce guvernul unui stat să implice forțele speciale ale armatei sau ale serviciilor de informații în operațiuni speciale departe de frontiere riscând ca, în caz de eşec sau deconspirare a implicării, să fie nevoit să dea explicații sau să răspundă la interpelări, când poate foarte bine să angajeze o firmă privată specializată, fără nicio legătură aparentă cu structurile de forță ale statului?

Un exemplu în acest sens îl reprezintă declarația unui oficial al Pentagonului (după uciderea la Fallujah a patru angajați ai firmei Blackwater, despre care s-a crezut inițial că aparțin armatei americane, n.n.): „Acele firme angajează pe oricine pot. Însă aceste persoane nu se află pe statul de plată al SUA, deci nu sunt responsabilitatea noastră" [19].

Acest tip de reacție este de fapt o prelungire a vechii doctrine din domeniul operațiunilor strategice speciale, cea a *negării plauzibile,* „doctrină considerată multă vreme axiomatică şi potrivit căreia, chiar dacă implicarea unui stat într-o acțiune secretă devine cunoscută, şeful de stat ar trebui să poată nega că a autorizat sau că chiar că a avut cunoştință despre ea (…)"[20].

Totuşi, după cum afirma în 2004 Charles C. Moskos Jr. „unii analişti se tem că folosirea tot mai intensă a PMC nu diminuează costurile sociale şi psihologice ale recurgerii la forță" iar aceste companii „trebuie aduse în orizontul examinării ştiinței sociale militare tocmai pentru că ştim atât de puține despre ele"[21].

---

[19] Duffy, Michael, *Când armatele private ajung în prima linie*, în *TIME*, 16.04.2004.

[20] Shulsky, Abram, N., **Războiul tăcut. Introducere în universul informațiilor secrete**, Editura Polirom, 2008, p. 151.

[21] Moskos Charles C. jr., *op.cit*., p.13.

Dezvoltarea firmelor militare private, odată cu multiplicarea şi diversificarea ameninţărilor, a căpătăt în ultimul deceniu o amploare şi anvergură operaţională fară precedent, devenind o industrie privată ce derulează contracte de ordinul a sute de miliarde de dolari pentru guverne şi companii multinaţionale de pe întreg mapamondul. Acestea au ca angajaţi foşti militari din forţele de elită, sunt dotate cu mijloace de luptă aero, navale şi terestre moderne şi desfăşoară, sub contract, operaţiuni independente sau în cooperare cu forţe regulate guvernamentale.

Războiul din Golf (1991) şi apoi cel din Balcani au oferit oportunităţi nesperate de manifestare, atât pentru pentru PSC-urile occidentale cât şi pentru mercenarii mujahedini sau miliţiile paramilitare sârbe şi croate dar, războaiele recente din Irak şi Afganistan au fost cele care au determinat o dezvoltare fără precedent a contractorilor militari privaţi, *transformându-i în adevărate corporaţii militare şi armate private* (au desfăşuraţi numai în Irak peste 150.000 de angajaţi).

Serviciile prestate în zonele de conflict se referă la: susţinerea operaţiunilor militare (construcţii de baze militare, aprovizionare şi asigurare logistică, transport, întreţinere etc.); instruire, antrenament şi consiliere militară sau de *intelligence* pentru forţe paramilitare sau forţe armate regulate; protecţia unor oficiali, oameni de afaceri, jurnalişti, persoane din cadrul agenţiilor umanitare, convoaie şi obiective strategice (militare sau civile); acţiuni combatante de nivel tactic, armate sau de *intelligence*.

Ca urmare, forţele de securitate guvernamentale din statele occidentale dezvoltate (în special din SUA şi Marea Britanie) au deja un competitor serios pe *piaţa securităţii*, care acţionează după principiile economiei de piaţă, având o structură de organizare flexibilă, redusă numeric şi o capacitate şi viteză decizională şi de mobilizare superioară, nefiind supus constrângerilor birocratice şi dezbaterilor publice şi/sau politice. PMC-urile şi organizaţiile tradiţionale de securitate acţionează împreună sau sunt/ pot deveni concurente.

De aici apare un prim subiect de reflecţie şi de analiză, respectiv răspunsul la întrebarea: *ce va rezulta din această coabitare concurenţială şi care vor fi consecinţele asupra mediului şi nivelului de securitate în viitor?*

Externalizarea serviciilor este inspirată din teoria eficienţei economice instituită în mediul corporatist şi, atâta timp cât tendinţa pe plan mondial - sau cel puţin în sfera politico-economică, de securitate şi interese din care face parte şi România - este de a se aplica această teorie *ad-literam,* inclusiv domeniului securităţii, ne putem aştepta ca, într-un viitor nu prea îndepărtat şi, mai ales, fără să fim pregătiţi, atât din punct de vedere al cadrului legal şi doctrinar cât şi al politicilor de personal, să avem filiale sau companii militare şi de informaţii private, în paralel şi în concurenţă cu structurile de forţă ale statului.

2.2 Privatizarea păcii

Deşi ONU permite implicarea unor ONG-uri în proiecte de asistenţă umanitară în zonele de conflict, a respins până acum ofertele venite din partea unor PSC-uri de preluare a misiunilor şi rolului „căştilor albastre" de menţinere a păcii în diferite zone ale globului, fapt ce nu exclude ca, în viitorul nu prea îndepărtat, să asistăm la o revizuire a acestei politici.

Firmele militare private sunt angajate de mai mulți ani într-o campanie de *lobby* susținută pentru a se putea impune ca alternativă la forțele ONU, NATO, Uniunii Europene sau ale Uniunii Statelor Africane pentru operațiuni de menținere a păcii în zonele de conflict, în special de pe *continentul negru*. Transformarea mercenarilor în trupe de menținere a păcii ar deschide un nou sector de afaceri pentru aceste firme, profiturile lor urmând să depindă doar de numărul crizelor sau conflictelor simultane de pe glob.

Vârful de lance al acestei ofensive a fi fost, conform lui J. Scahill, celebra şi controversata companie militară americană Blackwater USA. Aceasta pare a fi prima care a înaintat o propunere detaliată pentru a trimite oameni în Sudan[22], la scurt timp după vizita din iunie 2004 la Darfur a secretarului de stat american Colin Powell. Oferta includea, pe lângă mercenari înarmați, şi elicoptere de luptă, vehicule blindate şi un bombardier care poate lansa încărcături explozive şi arme cu control prin satelit[23].

Un alt exemplu este legat de situația din Sierra Leone în timpul războiului civil declanşat la sfârşitul anilor ’90 de Frontul Revoluționar Unit (RUF) care ocupase minele de diamant şi ajunsese în 2004 la 20 de km de capitala Freetown, unde se refugiaseră zeci de mii de locuitori. Combatanții RUF au fost atacați de o forță privată de militari profesionişti cu bombe de aviație, tunuri şi tancuri, aparținând firmei Executive Outcomes (E.O.). Militarii au fost angajați de către guvernul asediat iar costul misiunii a fost între 35 şi 60 de milioane de dolari. La scurt timp după aceea, E.O. a oferit Națiunilor Unite sprijinul său în lupta împotriva genocidului din Rwanda.

Strategii EO au prezentat un plan detaliat de separare a celor două grupări etnice – tutsi şi hutu printr-un coridor de trecere securizat pentru refugiați, dar secretarul general Kofi Annan, având încredere în capacitatea ONU de a soluționa criza, a refuzat oferta, afirmând: „lumea probabil că nu este pregătită pentru a trata menținerea păcii ca pe o misiune privată”[24].

În martie 2006, Cofer Black - vicepreşedinte al Blackwater, fost şef al diviziei antiterorism a CIA - prezent la Expoziția şi Conferința pe tema Forțelor din Operațiunile Speciale – SOFEX (*Special Operations Forces Exhibition and Conference*) ținută la Aman, Iordania, a reiterat viziunea corporatistă a companiei, susținând că: „*Blackwater era pregătită* (sbl. ns.) să trimită o brigadă în zonele de conflict sau de criză din întreaga lume”[25], dând ca exemplu regiunea Darfur din Sudan. Printre avantajele unei astfel de întreprinderi private, subliniate de Black şi reluate de alți oficiali ai companiei cu diverse ocazii, ar fi: Blackwatwer se poate mobiliza mai rapid decât ONU sau NATO (de trei ori mai rapid), iar costul operațiunii ar fi mai mic (cu 60% mai ieftin)[26]. Acest preț mai mic s-ar datora, după

[22] „Încă din 2003 grupările rebele din Darfur, JEM (Justice for Equality Movement) şi SLA (Sudan Liberation Army) se luptă cu guvernul. În 4 ani au murit peste 400.000 de oameni şi peste un milion au fost evacuați”. (vezi Țăruş, Adriana, **Peace PR,** Editura Tritonic, Bucureşti, 2007, pp. 99-100).
[23] Scahill, Jeremy, *Blackwater: ascensiunea ...*, p. 369.
[24] *Un nou sector în zonele de conflict – firmele militare private*, *Mediafax*, 07.05.2004.
[25] Ibidem, p. 363.
[26] Ibidem p. 365.

cum transpare din unele declarații, unui număr mai mic de soldați privați necesari pentru gestionarea aceloraşi situații, bazându-se pe soldați mai bine pregătiți şi pe o eficiență operațională sporită prin concentrarea pe înlăturarea amenințării principale. Campania de *lobby pentru Darfur*[27] (zona în care există şi interese economice foarte mari), bine orchestrată, a ajuns inclusiv în stradă unde, la manifestațiile împotriva războiului din Irak, s-a ajuns să se strige „Afară din Irak, plecați în Darfur". Jeremy Scahill afirmă că, „Darfur a devenit strigătul pentru o operațiune de redefinire menită să câştige contracte internaționale masive pentru firmele de mercenari" sau „biletul companiei către o lume de creştere potențială"[28].

Bineânțeles că ținta nr. 1 a atacurilor şi campaniilor de *lobby* direcționate de firmele din industria securității private o reprezintă ONU, al cărui Departament pentru Operațiunile de Menținere a Păcii gestionează un buget estimat între 7 şi 10 miliarde de dolari anual, dar ai cărui funcționari resping o implicare armată privată în cadrul forțelor internaționale destinate operațiunilor de menținere a păcii, deşi există deschidere pentru achiziționarea anumitor servicii de sprijin logistic.

Legat de aşa-numitul cost mai redus al unei intervenții private în acțiuni de menținere a păcii, P.W. Singer de la Institutul Brookings atrăgea atenția că: „Operațiunile NATO sau ONU implică o întreagă rețea de angajamente şi activități politice, nu doar un grup de indivizi cu arme şi un avion CASA 212. Din acest motiv sunt scumpi şi total diferiți"[29].

În mai 2006, jurnalistul Ted Kappel - unul dintre „avocații" intervențiilor militare private în zonele fierbinți de pe glob – lansa într-un articol din New York Times, sub forma unor întrebări retorice, o prognoză asupra unui viitor considerat de acesta inevitabil: „Deci, ce se întâmplă cu *următorul pas inevitabil* (sbl. ns.)– o forță militară defensivă plătită direct de corporații care vor beneficia cel mai mult de protecția lor? Dacă, de exemplu, o revoltă din Nigeria amenință puterea țării de a exporta petrol (şi asta chiar se întâmplă), de ce să nu îi lăsăm pe Chevron sau Exxon Mobil să subscrie la trimiterea unuia sau două batalioane de mercenari"?[30]

Referitor la o astfel de acțiune, Chris Taylor, vicepreşedinte Blackwater, a menționat că ar putea trimite două batalioane de 600 de oameni fiecare, „cu aprobarea guvernului nigerian şi cel puțin în urma unei înțelegeri tacite cu Washingtonul" şi „ (...) fără nevoia de a încurca Congresul în problema obositoare

[27] „Acest gen de lobby încearcă de obicei să inducă oamenii în eroare… Problema care împiedică acțiunea eficientă în Darfur nu este doar o chestiune de costuri financiare. Adică, nu este vorba de un prag imaginar care, dacă firmele s-ar putea situa sub el, ar rezolva lucrurile. Adevărata problemă este aceea că zona este un dezastru politic, nu există un mandat ONU, nu există dorință politică externă de implicare, iar în plus, guvernul sudanez este obstrucționist şi unilateral (însemnând că, dacă te duci acolo fără mandat, trebuie să fii hotărât să dărâmi toate uşile la pământ, să distrugi bazele militare etc. Şi nici o firmă nu are capacitate pentru aşa ceva, trimițând problema înapoi la SUA/NATO/ONU), împiedicând astfel o desfăşurare utilă de forțe. Deci, chiar dacă există firme doritoare, trebuie să rezolve mai întâi aceste probleme". *Ibidem*, p. 366.

[28] Scahill, Jeremy, *Blackwater: ascensiunea ...,* p. 366.

[29] Ibidem, p. 365.

[30] Ibidem, p. 372.

dacă americanii ar trebui să fie implicați din punct de vedere militar în națiuni suverane din Lumea a Treia”[31].

Un rol important în coordonarea activităților de *lobby* la nivel internațional pentru implicarea firmelor militare private în acțiuni de menținere a păcii, îl are asociația comercială a acestor firme, I.P.O.A. (Asociația Internațională pentru Operațiuni de Pace), care – în cadrul unei susținute *campanii de redefinire* – a căutat să impună folosirea unei terminologii unice care să vină în sprijinul activităților de promovare. Astfel, firmele de mercenari sunt numite „companii militare private” (PMC) sau „companii de securitate privată” (PSC), iar mercenarii sunt numiți „soldați privați” sau „angajați civili”.

I.P.O.A. (a cărei denumire este apreciată ca orwelliană pentru că trimite la *Ministerul pentru Pace* de care vorbea George Orwell în romanul său „1984”, minister care avea ca obiect de activitate un război etern) se prezintă ca o organizație alcătuită din „cele mai profesioniste companii”, care au un *cod de comportament,* scris „cu ajutorul a zeci de organizații internaționale şi non-guvernamentale, avocați ai drepturilor omului şi oameni de ştiință”, şi care acționează în „industria de pace şi stabilitate”[32].

În strânsă legătură cu aspirațiile companiilor ce o compun de a fi angajate în misiuni de pace pe continentul african, I.P.O.A. a fost profund implicată în eforturile de lobby împotriva legii antimercenari din Africa de Sud (promulgată totuşi la 29 august 2006) care urmărea să-i împiedice pe cetățenii sud-africani să participe „ca luptători într-un conflict armat pentru câştigul armat” sau „să se implice în orice act menit să răstoarne un guvern sau să submineze ordinea constituțională, suveranitatea sau integritatea teritorială a unui stat”[33].

În contextul dezbaterilor pe marginea legii, ministrul sud-african al apărării a apreciat că „mercenarii sunt nenorocirea zonelor sărace din lume” şi a acuzat „rolul sângeros al mercenarilor în istoria Africii”, despre care spunea că datează din 1960, când, imediat ce Congo şi-a câştigat independența, „câinii războiului s-au năpustit în țară”[34]. Legea antimercenari a fost introdusă în parlament în 2005 după ce s-a constatat că legea similară din 1998 nu era eficientă şi peste şaizeci de sud-africani erau bănuiți că, sub coordonarea lui Simon Mann, fost ofițer britanic al SAS, fondator al companiilor Executive Outcomes şi Sandline, s-ar fi implicat, în 2004, în răsturnarea guvernului din Guineea Ecuatorială care tocmai descoperise un zăcământ de petrol ce transforma țara în al treilea mare producător din Africa[35].

Chiar dacă unora dintre aceste firme de mercenari le-au fost aduse acuze grave în urma conflictelor din ultimele două decenii, plecând de la lipsă de moralitate şi transparență în privința victimelor ori a contractelor încheiate, până la crime, abuzuri şi implicarea în rețele de prostituție şi de trafic cu arme (Bosnia şi Kosovo) sau tratarea inumană a prizonierilor (Afganistan, Abu Ghraib şi Guantanamo), forța financiară, conexiunile pe care aceste firme le au în diverse cancelarii şi centre de

[31] Ibidem.
[32] Ibidem, pp. 374 – 375.
[33] Ibidem, p. 378.
[34] Ibidem, p. 379.
[35] Ibidem, p. 378.

decizie ale lumii, plus capacitatea de influenţă şi persuasiune a marilor firme de *lobby şi PR* arondate, fac ca *privatizarea păcii,* sub o formă sau alta, să pară a fi doar o chestiune de timp.

De asemenea, cu cât creşte reticenţa statelor - sub presiunea opiniei publice naţionale şi/sau datorită lipsei de consens politic - în a trimite trupe sub egida ONU în misiuni umanitare, de stabilizare şi menţinere a păcii în diverse zone de conflict de pe glob, cu atât mai mult se impun PSC-urile ca „soluţii la cheie", gata să intre în luptă imediat ce banii au fost alocaţi sau deblocaţi.

Problemele ridicate de implicarea mercenarilor în conflictele internaţionale necesită, conform lui Jeremy Scahill, răspunsuri la întrebările: „cine stabileşte ordinea internaţională?" (ONU? Statele? Oamenii bogaţi? Companiile?) şi „în faţa cui răspund aceşti soldaţi ?"[36].

Se poate argumenta că, din moment ce războiul reprezintă o sursă de profit privat, pentru a închide cercul vicios al (auto)întreţinerii unor focare de conflict, ar trebui să facem şi „pacea profitabilă financiar". Dar, *privatizarea păcii* ar închide cercul ? Puţin probabil. Şansele cele mai mari sunt de a-l lărgi şi de a-l scăpa total de sub control.

Primul care a imaginat, ca soluţie la problema păcii şi războiului, posibilitatea creării unor „Corporaţii de Pace" (*Peace, Inc.*) „de atestare internaţională, fiecare având repartizată câte o regiune a globului"[37] a fost Alvin Toffler. Chiar dacă, după mai bine de un deceniu, nu s-a atins această fază, în multe altele însă imaginaţia autorului a fost întrecută iar temerile sale au fost confirmate în bună măsură, tocmai pentru că *aceste activităţi au fost lăsate în afara cadrului normal de reglementare şi control*, devenind "factori de hazard" ce au la dispoziţie „gigantice stocuri de război proprii" [38].

Concluzii

Prima concluzie şi primul risc, totodată, ce rezidă din analiza evoluţiilor din domeniul securităţii este acela că, preocupaţi şi concentraţi asupra gestionării ameninţărilor imediate sau „la modă", avem tendinţa de a nu mai avea în vedere ansamblul, întregul *puzzle* al securităţii şi consecinţele pe termen lung ale propriilor noastre acţiuni sau inacţiuni, modul de evoluţie al metodelor şi mijloacelor de combatere a ameninţărilor (vezi PMF/PSC) pe care le creăm şi/sau le lăsăm să se dezvolte nestingherit şi nereglementat, putând ajunge în punctul în care acestea vor deveni complet autonome şi scăpate de sub orice control. Adică, adevăraţi „factori de hazard" ce deţin, pe lângă „stocuri de război proprii", interese financiare imense şi mijloace de influenţare a unor decizii politice şi/sau evenimente, putându-se pune în slujba celui care plăteşte mai bine, chiar împotriva politicii statului de apartenenţă dacă acesta nu are mijloace legale şi de control adecvate.

---

[36] Ibidem.

[37] Toffler Alvin şi Heidi, *Război şi antirăzboi*, Editura Antet, Bucureşti, 1995, p. 266.

[38] „Desigur, pentru a preveni ca asemenea companii să devină factori de hazard, ar trebui stabilite reguli de teren internaţionale stricte –comitete directoare transnaţionale, monitorizare publică a fondurilor, eventual aranjamente speciale pentru a le închiria echipamente numai în scopuri anumite, în loc de a le permite să-şi formeze gigantice stocuri de război proprii".

Marea privatizare a securității, dacă nu este limitată, gestionată/controlată şi reglementată corect, ne-ar putea lăsa în final fără securitate, fără unul dintre drepturile noastre fundamentale.

Astfel, pot fi sesizate deja o serie de *tendințe de evoluție ale mediului de securitate*, pe care managerii de vârf din cadrul structurilor cu atribuții în domeniul securității naționale vor trebui să le ia în calcul în (re)proiectarea şi reinventarea misiunilor şi organizațiilor pe care le conduc:

- abordarea securității în termenii economiei de piață va permite în continuare contractorilor privați ca, prin mijloace specifice de marketing, să lărgească „nişele de piață" pe care le-au ocupat deja şi, totodată, să ofere noi produse de securitate sau chiar să creeze, în mod artificial, noi „nevoi" şi „piețe de desfacere" pentru acestea[39];

- acapararea/monopolizarea domeniului consultanței de securitate şi vinderea unor prognoze alarmiste pentru corporații şi guverne în scopul „stimulării" cererii pentru produsele şi serviciile pe care le oferă;

- organizațiile publice de securitate şi/sau organizațiile internaționale de securitate se vor confrunta cu *lobby-ul* şi concurența PSC-urilor pentru atragerea de surse de finanțare din bugetele destinate apărării şi ordinii publice;

- propensiunea/ tentația decidentului politic de a apela la PMF - uri pentru a reduce costurile politice, sociale şi psihologice ale intervențiilor militare externe, dar şi pentru a răspunde doleanțelor exprimate de sponsorii campaniilor electorale şi activiştii *lobby-ului* firmelor private;

- impunerea PMC – urilor ca soluții „la cheie" şi, mai ales, rapide şi „discrete" de rezolvare a unor conflicte şi/sau situații de criză, cu preponderență în zone ale globului în care statele şi organismele internaționale nu au interese, ori procedurile birocratice şi de stabilire a consensului nu le permit luarea unor decizii politice şi dizlocarea de forțe în timp util;

- dezvoltarea corporațiilor militare şi de securitate private riscă să determine o escaladare a competiției şi confruntării economice, a goanei după resurse şi profit, spre forme care riscă, *in extremis* (în special în zone bogate în resurse din Lumea a Treia), să se poarte inclusiv cu mijloace militare letale, cu toate consecințele care decurg de aici;

- politicile PSC-urilor în domeniul resurselor umane vor obliga la mutații semnificative în politicile similare ale organizațiilor de securitate, dacă intenționează să-şi mențină specialiştii, să rămână competitive şi să-şi poată îndeplini misiunile

[39] „Interesele mercenarilor nu coincid întotdeauna cu cele ale forțelor regulate. În timp ce militarii sunt interesați să scurteze războiul, pentru mercenari o prelungire a duratei conflictului înseamnă bani în plus". (vezi Gheorghiu, Dan, *Câinii războiului muşcă din nou*, în cotidianul *Independent*, 2005).

pentru care sunt create, risc asupra căruia au atras deja atenţia o serie de factori responsabili din SUA şi Marea Britanie[40];

- dificultăţi în menţinerea standardelor operaţionale şi a culturii organizaţionale, datorită creşterii numărului şi fluctuaţiei personalului, extinderii şi multiplicării activităţilor necesare pentru a face faţă noilor forme de manifestare a ameninţărilor.

Războiul economic şi informaţional permanent, în care sunt implicate state şi companii şi/sau forţe armate regulate şi forţe militare private, fac ca managerii din orice domeniu, şi mai ales cei ai organizaţiilor de securitate, să fie confruntaţi tot mai imperativ cu necesitatea proiectării de structuri şi operaţiuni menite să cunoască şi să prevină potenţialele riscuri generate acţiunile unor entităţi private tot mai performante şi bine dotate din punct de vedere uman şi tehnologic şi ale căror scopuri şi/sau apartenenţă sunt tot mai dificil de stabilit.

De asemenea, capacitatea analitică şi decizională a structurilor manageriale va fi supusă unor presiuni suplimentare datorită vitezei de derulare a evenimentelor, multiplicării şi disimulării intereselor actorilor şi surselor de informare/dezinformare şi conflict.

În consecinţă, presiunea pe care o pune apariţia pe „piaţa securităţii" a unor concurenţi agili, verstili şi cu o viteză sporită de mobilizare, proiecţie a forţei şi acţiune, obligă structurile militare şi de *intelligence* ale statelor să-şi reconfigureze şi reinventeze misiunile şi modul de organizare astfel încât, să se adapteze provocărilor în continuă schimbare ale mediului de securitate şi, în acelaşi timp, să-şi păstreze personalul calificat, să menţină pregătirea şi cultura organizaţională internă la un nivel competitiv, să atragă resursele bugetare şi de încredere absolut necesare pentru îndeplinirea cu succes a misiunilor şi să prevină ameninţări de securitate şi/sau derapaje ce pot fi „furnizate", în lipsa unor reglementări şi competenţe foarte clar definite, chiar de către *furnizorii privaţi de securitate*.

Bibliografie:

[1] DUFFY, Michael, *Când armatele private ajung în prima linie*, în TIME, 16.04.2004.

[2] JOSAN, Simona, *ONU denunţă lipsa de supraveghere a companiilor private de securitate în zonele de război***,** MEDIAFAX**,** 06.11.2007.

[3] KLEIN, Naomi, **Doctrina şocului: naşterea capitalismului dezastrelor,** Editura Vellant, Bucureşti, 2008.

[4] MOSKOS, Charles, C. jr., „Introducere", în CALLAGHAN, Jean, KERNIC, Franz (coord.), **Securitatea internaţională şi Forţele Armate,** Editura Tritonic, Bucureşti, 2004.

[40] „Această dezvoltare a firmelor ar putea duce la slăbirea sistemului de apărare al Marii Britanii. Chiar în momentul în care războiul de combatere a terorismului solicită la maxiumum forţele SAS, caracterul profitabil al sectorului privat conduce la atragerea unui număr foarte mare de personal. (...) Criticii afirmă că vânătorii de capete care acaparează personalul militar, riscă să transforme forţele de elită ale armatei în ceva puţin mai mult decât o şcoală de instructaj pentru PMC", în *The Economist*, redacţia, 27.03.2004.

[5] SAVA, Ionel-Nicu, **Studii de securitate,** Editura Centrului Român de Studii Regionale, Bucureşti, 2005.
[6] SCAHILL, Jeremy, **Blackwater: ascensiunea celei mai puternice armate private din lume,** Editura Litera Internațional, Bucureşti, 2009.
[7] SCAHILL, Jeremy, *Armata din umbră a administrației Bush*, în NEXUS New Times Magazine, ediția română, decembrie 2007 – februarie 2008.
[8] SHULSKY, Abram, N., **Războiul tăcut. Introducere în universul informațiilor secrete,** Editura Polirom, 2008.
[9] TOFFLER, Alvin şi Heidi, **Război şi antirăzboi,** Editura Antet, Bucureşti, 1995.
[10] TSANG, Steve, **Serviciile de informații şi drepturile omului în era terorismului global,** Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2008.
[11] ȚĂRUŞ, Adriana, **Peace PR,** Editura Tritonic, Bucureşti, 2007.

INDEX DE AUTORI

ANGHEL, Gabriel, 100
BADEA, Gheorghe, 72
BĂDULESCU, Aurelian, 311
BĂHNĂREANU, Cristian, 106
BOGZEANU, Cristina, 79
CURTEANU, Valentin, 141, 149
DUȚU, Petre, 79
FETIC, Sorin, 177
FILIP, Alin Constantin, 141, 149
FRUNZETI, Teodor, 9
GAVRILĂ, Georgeta, 33, 44
GOIAN, Ionel, 229
HAN, Laurențiu S., 398
JIANU, Nicolae, 322
MANOLACHE, Mihai, 285, 294
MARINESCU, Marian, 329
MĂRGĂRIT, Iulian, 305, 308
MUNTEANU, Vasile, 265
NĂSTASE, Constantin, 87
NEAG, Mihai-Marcel, 91
POSTELNICU, Carmen, 125
PETRACHE, Costinel, 299
PETRESCU, Daniel, 171
POPOVICI, Romeo, 115
ROMAN, N. Nicolae, 20
SARCINSCHI, Alexandra, 182
SĂCĂLEAN, Lucian, 132
SIMION, Eduard, 243
STAN, Ion, 277
STANCIU, Ion-Aurel, 57
SURDU, Răzvan, 243
ŞTEFĂNESCU, Roxana, 337
TUREAC, Cornelia, Elena, 141, 149
UNGUREANU, Adriana, 158, 164
URSU, Cătălin, 197, 210
VASILESCU, Alfred, 358, 376
VOICULESCU, Mihai, 221

EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE „CAROL I“